

IN PSALMUM 1

ENARRATIO

Superbia cathedra pestilentiae recte intelligitur.

1. [v 1.] *Beatus vir qui non abiit in consilio impiorum*: de Domino nostro Iesu Christo, hoc est homine Dominico, accipiendum est. *Beatus vir qui non abiit in consilio impiorum*: sicut homo terrenus qui uxori consensit deceptae a serpente, ut Dei praecepta praeteriret. *Et in via peccatorum non stetit*: quia venit quidem in via peccatorum, nascendo sicut peccatores; sed non stetit, quia eum non tenuit illecebra saecularis. *Et in cathedra pestilentiae non sedit*: noluit regnum terrenum cum superbia; quae ideo cathedra pestilentiae recte intellegitur, quia non fere quisquam est qui careat amore dominandi et humanam non appetat gloriam; pestilentia est enim morbus late pervagatus, et omnes aut pene omnes involvens. Quamquam accommodatius accipiatur cathedra pestilentiae, pernicioza doctrina, cuius sermo *ut cancer serpit*. Deinde considerandus est ordo verborum, *abiit, stetit, sedit*: abiit enim ille, cum recessit a Deo; stetit, cum delectatus est peccato; sedit, cum in sua superbia confirmatus, redire non potuit, nisi per eum liberatus, qui neque abiit in consilio impiorum, nec in via peccatorum stetit, nec in cathedra pestilentiae sedit.

In lege et sub lege.

2. [v 2.] *Sed in lege Domini fuit voluntas eius, et in lege eius meditabitur die ac nocte*. *Iusto non est lex posita*, ut dicit Apostolus; sed aliud est esse in lege, aliud sub lege: qui est in lege, secundum legem agit; qui est sub lege, secundum legem agitur. Ille ergo liber est, iste servus. Deinde aliud est lex quae scribitur, et imponitur servienti; aliud lex quae mente conspicitur, ab eo qui non indiget litteris. *Meditabitur die ac nocte*: aut sine intermissione intellegendum est; aut *die* in laetitia, *nocte* in tribulationibus; dicitur enim: *Abraham diem meum vidit, et gavisus est*; et de tribulatione dicitur: *Insuper et usque ad noctem emendaverunt me renes mei*.

Christus lignum salutis.

3. [v 3.] *Et erit tamquam lignum quod plantatum est secundum decursus aquarum*: id est, aut secundum ipsam Sapientiam, quae dignata est hominem suscipere ad salutem nostram; ut ipse homo sit lignum plantatum secundum decursus aquarum: potest enim et hoc intellectu accipi, quod in alio psalmo dicitur: *Fluvius Dei repletus est aqua*. Aut secundum Spiritum sanctum, secundum quem dicitur: *Ipse vos baptizabit in Spiritu sancto*; et illud: *Qui sitit, veniat, et bibat*; et illud: *Si scires donum Dei, et quis est qui a te aquam petit; petisses ab eo, et daret tibi aquam vivam, unde qui biberit non sitiet in aeternum; sed efficietur in eo fons aquae salientis in vitam aeternam*. Aut secundum decursus aquarum, secundum populorum peccata, quia et aquae populi interpretantur in Apocalypsi; et decursus non absurde intellegitur lapsus, quod pertinet ad delictum. Lignum ergo illud, id est Dominus noster, de aquis decurrentibus, id est populis peccatoribus, trahens eos in via in radices disciplinae suae, *fructum dabit*, hoc est, constituet Ecclesias; *in tempore suo*, id est, postquam clarificatus est resurrectione et ascensione in coelum. Tunc enim Spiritu sancto misso Apostolis, et eis in fiducia sui confirmatis et directis in populos, fructificavit Ecclesias. *Et folium eius non*

decidet: id est, verbum eius non erit irritum; quia omnis caro foenum, et claritas hominis ut flos foeni: foenum aruit, et flos decedit, verbum autem Domini manet in aeternum . Et omnia quaecumque fecerit prosperabuntur: id est, quaecumque illud lignum attulerit; quae omnia videlicet accipienda sunt fructus et folia, id est facta et dicta.

Superbia est ventus.

4. [v 4.] *Non sic impii, non sic: sed tamquam pulvis quem proicit ventus a facie terrae.* Terra hic accipienda est ipsa stabilitas in Deo, secundum quam dicitur: *Dominus pars haereditatis meae, etenim haereditas mea praeclara est mihi; secundum hanc dicitur: Sustine Dominum, et observa vias eius, et exaltabit te, ut possideas terram; secundum hanc dicitur: Beati mites, quia ipsi haereditate possidebunt terram .* Similitudo autem hinc ducta est; quia ut haec terra visibilis exteriorem hominem nutrit et continet, ita illa terra invisibilis interiorem hominem. A cuius terrae facie proicit ventus impium, id est superbia, quia inflat. Quam cavens ille qui inebriabatur ab ubertate domus Dei, et torrente voluptatis eius potabatur, dicit: *Non veniat mihi pes superbiae .* Ab hac terra proiecit superbia eum qui dixit: *Ponam sedem meam ad Aquilonem, et ero similis Altissimo .* Ab huius terrae facie proiecit etiam eum qui, cum consensisset et gustasset de prohibito ligno, ut esset sicut Deus, abscondit se a facie Dei . Hanc terram ad interiorem hominem pertinere, et inde superbia hominem proici, maxime intellegi potest in eo quod scriptum est: *Quid superbit terra et cinis? quoniam in vita sua proiecit intima sua; unde enim proiectus est, non absurde se dicitur proiecisse.*

Aliud impii, aliud peccatores.

5. [v 5.] *Ideo non resurgunt impii in iudicio:* ideo scilicet, quia tamquam pulvis proiciuntur a facie terrae. Et bene hoc eis dixit auferri quod superbi ambiunt, id est ut iudicent, ut hoc ipsum planius dictum intellegatur sequenti sententia: *Neque peccatores in consilio iustorum.* Solet enim hoc modo repeti planius quod superius dicitur, ut peccatores intellegantur impii; et quod supra dictum est *in iudicio*, hic dictum sit *in consilio iustorum*. Aut certe si aliud sunt impii, aliud peccatores; ut quamquam omnis impius peccator sit, non tamen omnis peccator sit impius. *Impii non resurgunt in iudicio:* id est, resurgent quidem, sed non ut iudicentur, quia iam poenis certissimis destinati sunt; *peccatores autem non resurgunt in consilio iustorum*, id est ut iudicent, sed forte ut iudicentur, ut de his dictum sit: *Uniuscuiusque opus quale sit, ignis probabit: si cuius opus manserit, mercedem accipiet: si cuius autem opus exustum fuerit, detrimentum patietur; ipse autem salvus erit, sic tamen quasi per ignem*

Nesciri a Domino est perire.

6. [v 6.] *Quoniam novit Dominus viam iustorum.* Quemadmodum dicitur: Novit salutem medicina, morbos autem non novit; et tamen etiam morbi arte medicinae agnoscuntur; sic dici potest, nosse Dominum viam iustorum, viam vero impiorum non nosse; non quia aliquid Dominus nescit, et tamen dicit peccatoribus: *Non novi vos .* Iter autem impiorum peribit, pro eo positum est, ac si diceretur: Iter autem impiorum non novit Dominus. Sed planius dictum est, ut hoc sit nesciri a Domino, quod est perire, et hoc sit sciri Domino, quod est manere: ut ad scientiam Dei esse pertineat, ad ignorantiam vero non esse; quia Dominus dicit: *Ego sum qui sum; et:*

Qui est, misit me .

IN PSALMUM 2

ENARRATIO

De persecutoribus Domini.

1. [vv 1.2.] *Utquid fremuerunt gentes, et populi meditati sunt inania? Astiterunt reges terrae, et principes convenerunt in unum, adversus Dominum, et adversus Christum eius.* Pro eo dictum est *utquid*, ac si diceretur, frustra: non enim impleverunt quod voluerunt, ut Christus exstingeretur; dicitur hoc enim de persecutoribus Domini, qui et in Actibus Apostolorum commemorantur .

2. [v 3.] *Disrumpamus vincula eorum, et abiciamus a nobis iugum ipsorum.* Quamquam et possit aliter intellegi, tamen aptius ex eorum persona accipitur, quos dixit inania meditados; ut hoc sit: *Disrumpamus vincula eorum, et abiciamus a nobis iugum ipsorum*, demus operam ut non nos alliget, neque imponatur nobis christiana religio.

3. [v 4.] *Qui habitat in coelis irridebit eos, et Dominus subsannabit eos.* Repetita sententia est: nam pro eo quod est: *Qui habitat in coelis*, subsequenter positum est, *Dominus*; et pro eo quod est, *irridebit*, subsequenter positum est, *subsannabit*. Nihil horum tamen sapere oportet carnaliter, quasi aut buccis Deus irrideat, aut naso subsannet: sed ea vis accipienda est, quam dat sanctis suis, ut futura cernentes, id est nomen Christi et dominationem pervagaturam in posteros et universas gentes obtenturam, illos inania meditados esse intellegant; haec enim vis qua ista praescita sunt, irrisio Dei est et subsannatio. *Qui habitat in coelis, irridebit eos*: coelos si animas sanctas accipiamus, per has eos, utique praesciens quid futurum sit, deridebit Deus et subsannabit.

De ira Dei.

4. [v 5.] *Tunc loquetur ad eos in ira sua, et in furore suo conturbabit eos*: planius enim ostendens quomodo ad eos loquetur, dixit, *conturbabit eos*; ut *in ira sua*, hoc sit, *in furore suo*. Iram autem et furorem Domini Dei non perturbationem mentis oportet intellegi, sed vim qua iustissime vindicat, subiecta sibi ad ministerium universa creatura. Praecipue namque pervidendum est et tenendum illud quod scriptum est in Salomone: *Tu autem, Domine virtutis, cum tranquillitate iudicas, et cum magna reverentia disponis nos* . Ira ergo Dei est motus qui fit in anima quae legem Dei novit, cum eadem legem videt a peccatore praeteriri; per hunc enim motum iustarum animarum multa vindicantur. Quamquam possit ira Dei recte intellegi etiam ipsa mentis obscuratio, quae consequitur eos qui legem Dei transgrediuntur.

Sion est Ecclesia.

5. [v 6.] *Ego autem constitutus sum rex ab eo super Sion montem sanctum eius, praedicans praeceptum Domini*: ex persona ipsius Domini nostri Iesu Christi ista manifesta sunt. Sion autem, si speculationem, ut quidam interpretantur, significat, nihil magis quam Ecclesiam debemus accipere, ubi quotidie intentio erigitur speculandae claritatis Dei, sicut Apostolus dicit: *Nos autem revelata facie gloriam Domini speculantes* . Ergo iste sensus est: Ego autem constitutus sum rex

ab eo super Ecclesiam sanctam eius, quam montem appellat propter eminentiam et firmitatem. *Ego autem constitutus sum rex ab eo*: ego scilicet, cuius vincula illi disrumpere et iugum meditabantur abicere. *Praedicans praeceptum ipsius*: quis hoc non sentiat, cum quotidie factitetur?

Definitur aeternitas.

6. [v 7.] *Dominus dixit ad me: Filius meus es tu, ego hodie genui te*. Quamquam etiam possit ille dies in prophetia dictus videri, quo Iesus Christus secundum hominem natus est; tamen *hodie* quia praesentiam significat, atque in aeternitate nec praeteritum quidquam est, quasi esse desierit; nec futurum, quasi nondum sit; sed praesens tantum, quia quidquid aeternum est, semper est; divinitus accipitur secundum id dictum: *Ego hodie genui te*, quo sempiternam generationem virtutis et sapientiae Dei, qui est unigenitus Filius, fides sincerissima et catholica praedicat.

Christus in gentes dominatur.

7. [v 8.] *Postula a me, et dabo tibi gentes haereditatem tuam*. Hoc iam temporaliter secundum susceptum hominem, qui sacrificium sese obtulit pro omnibus sacrificiis, qui etiam interpellat pro nobis; ut ad totam ipsam dispensationem temporalem, quae pro genere humano facta est, referatur quod dictum est: *Postula a me*; ut scilicet gentes nomini christiano copulentur, atque ita a morte redimantur, et possideantur a Deo. *Dabo tibi gentes haereditatem tuam*, quas possideas ad earum salutem, et quae tibi fructificent spiritalia. *Et possessionem tuam terminos terrae*. Idem repetitum est: *terminos terrae*, pro eo positum quod dictum est, *gentes*; sed hoc planius, ut omnes gentes intellegamus: *possessionem autem tuam*, pro eo quod dictum est, *haereditatem tuam*.

8. [vv 9.10.] *Reges eos in virga ferrea*: in inflexibili iustitia. *Et tamquam vas figuli conteres eos*; id est, conteres in eis terrenas cupiditates, et veteris hominis lutulenta negotia, et quidquid de peccatore limo contractum atque inolitum est. *Et nunc, reges, intellegite*: et *nunc*, id est iam innovati, iam contritis luteis tegumentis, id est carnalibus vasis erroris quae ad praeteritam vitam pertinent: *nunc intellegite* iam reges, id est, iam valentes regere quidquid in vobis servile atque bestiale est; et iam valentes pugnare, non quasi aërem caedentes, sed castigantes vestra corpora, et servituti subicientes. *Erudimini, omnes qui iudicatis terram*. Hoc idem repetitum est: *erudimini*, pro eo quod dictum est, *intellegite*; *qui iudicatis autem terram*, pro eo quod dictum est, *reges*. Spiritales enim significat qui iudicant terram: inferius enim nobis est, quidquid iudicamus; quidquid autem infra spiritalem hominem est, merito terra nominatur, quia terrena labe sauciatum est.

Servire Domino cum timore et exultatione.

9. [v 11.] *Servite Domino in timore*: ne in superbiam vertat quod dictum est, *reges qui iudicatis terram*. *Et exultate ei cum tremore*: optime subiectum est *exultate*, ne ad miseriam valere videretur quod dictum est, *servite Domino in timore*. Sed rursus ne idipsum pergeret in effusionem temeritatis, additum est, *cum tremore*; ut ad cautionem valeret circumspectamque sanctificationis custodiam. Etiam sic potest accipi: *Et nunc reges intellegite*, id est: Et iam nunc me rege constituto, nolite tristes esse, reges terrae, quasi bonum vestrum vobis ablatum sit; sed intellegite potius, et erudimini. Id enim vobis expedit ut sub illo sitis, a quo

intellectus et eruditio vobis datur. Et hoc vobis expedit, ut non temere dominemini; sed Domino omnium cum timore serviatis, et exsultetis in beatitudine certissima et sincerissima, cauti et circumspectantes ne ab ea per superbiam decidatis.

10. [v 12.] *Apprehendite disciplinam, nequando irascatur Dominus, et pereatis de via iusta:* hoc est quod ait, *intellegite, et erudimini;* nam intellegere et erudiri, hoc est apprehendere disciplinam. Verumtamen in eo quod dicitur, *apprehendite*, satis significatur praesidium quoddam atque munimentum esse adversus omnia quae obesse possent, nisi tanta cura apprehenderetur. *Nequando autem irascatur Dominus*, cum dubitatione positum est; non secundum visionem Prophetarum, cui certum est, sed secundum eos ipsos qui monentur; quia cum dubitatione solent cogitare iram Dei, quibus non aperte revelatur. Hoc ergo sibi ipsi debent dicere: Apprehendamus disciplinam, nequando irascatur Dominus, et pereamus de via iusta. Iam vero, *irascatur Dominus*, quomodo accipiendum sit supra dictum est. *Et pereatis de via iusta:* haec magna poena est, quae ab iis formidatur qui aliquid dulcedinis iustitiae perceperunt; qui enim perit de via iustitiae, cum magna miseria per vias iniquitatis errabit.

Quid sit beatitudo.

11. [v 13.] *Cum exarserit in brevi ira eius, beati omnes qui confidunt in eo:* id est, cum vindicta venerit, quae impiis et peccatoribus praeparatur, non solum eos non attinget qui confidunt in Domino, sed etiam ad regnum illis instruendum et sublimandum proficiet. Non enim dixit: *Cum exarserit in brevi ira eius, securi omnes qui confidunt in eo*, tamquam hoc solum inde habeant, quod non puniantur; sed *beati* dixit, ubi est bonorum omnium summa et cumulus. Quod autem positum est, *in brevi*, hoc significare arbitror, quia repentinum aliquid erit, dum hoc remotum et longe futurum peccatores existimabunt.

IN PSALMUM 3

ENARRATIO

David figura Christi.

1. [v 1.] Hunc psalmum ex persona Christi accipiendum persuadet quod dictum est: *Ego dormivi, et somnum cepi: et exsurrexi, quoniam Dominus suscipiet me*. Magis enim hoc ad passionem et resurrectionem Domini congruenter sonat, quam ad illam historiam in qua David scribitur fugisse a facie bellantis adversum se filii sui. Et quoniam scriptum est de discipulis Christi: *Quamdiu cum eis est sponsus, non ieiunant filii sponsi*; non mirum si filius eius impius, significatur discipulus impius qui eum tradidit. A cuius facie fugisse quamquam historice possit accipi, quando illo discedente secessit cum caeteris in montem; tamen spiritualiter, quando mentem Iudae Filius Dei, id est virtus et sapientia Dei, deseruit, cum eum diabolus penitus invasit, in eo quod scriptum est: *Et intravit diabolus in cor eius*, bene accipitur a facie eius Christum fugisse; non quia Christus diabolo cessit, sed Christo discedente diabolus possedit. Quem discessum fugam esse in hoc psalmo appellatum celeritatis causa arbitror; quod verbo etiam Domini significatur dicentis: *Quod facis, cito fac*. Loquimur etiam sic in consuetudine, ut dicamus: Fugit me, quod in mentem non venit; et de homine doctissimo dicimus: Nihil eum fugit. Propterea veritas fugit mentem Iudae, cum eum illustrare destitit. Abessalon

autem, sicut quidam interpretantur, in latina lingua dicitur Patris pax: quod mirum videri potest, sive in historia Regnorum, cum bellum adversus patrem Abessalon gesserit; sive in historia Novi Testamenti, cum traditor Domini Iudas fuerit, quemadmodum Patris pax possit intellegi. Sed et ibi qui diligenter legunt, vident in illo bello David pacatum fuisse filio, qui etiam magno cum dolore planxit extinctum, dicens: *Abessalon filius meus, quis dabit mihi mori pro te?* et in historia Novi Testamenti, ipsa Domini nostri tanta et tam miranda patientia, quod eum tamdiu pertulit tamquam bonum, cum eius cogitationes non ignoraret, cum adhibuit ad convivium in quo corporis et sanguinis sui figuram discipulis commendavit et tradidit, quod denique in ipsa traditione osculum accepit, bene intellegitur pacem Christum exhibuisse traditori suo; quamvis ille tam sceleratae cogitationis interno bello vastaretur. Et ideo Abessalon Patris pax dicitur, quia pater habuit pacem, quam ille non habuit.

2. [vv 2. 3.] *Domine, quid multiplicati sunt qui tribulant me?* tam scilicet multiplicati sunt, ut etiam de numero discipulorum non defuerit qui numero accesserit persequentium. *Multi insurgunt super me: multi dicunt animae meae: Non est salus illi in Deo eius.* Manifestum est quod nisi desperarent resurrecturum, non utique occiderent. Ad hoc valent illae voces: *Descendat de cruce, si Filius Dei est;* et: *Alios salvavit, seipsum non potest.* Ergo nec Iudas eum tradidisset, nisi ex eorum esset numero qui Christum contemnerent, dicentes: *Non est salus illi in Deo eius.*

3. [v 4.] *Tu autem, Domine, susceptor meus es:* secundum hominem dicitur Deo; quia hominis susceptio est Verbum caro factum. *Gloria mea:* gloriam suam Deum dicit etiam ille, quem sic suscepit Dei Verbum, ut simul cum eo Deus fieret. Discant superbi, qui non libenter audiunt cum eis dicitur: *Quid autem habes quod non accepisti? Si autem accepisti, quid gloriaris quasi non acceperis?* *Et exaltans caput meum:* mentem ipsam humanam hic accipiendam puto, quod caput animae non absurde appellatur, quae ita inhaesit et quodammodo coaluit excellenti supereminetiae Verbi hominem suscipientis, ut tanta passionis humilitate non deponeretur.

Vox cordis oratio est Deo.

4. [v 5.] *Voce mea ad Dominum clamavi:* id est, non corporis voce, quae cum strepitu verberati aeris promitur; sed voce cordis, quae hominibus silet, Deo autem sicut clamor sonat. Qua voce Susanna exaudita est: et de qua voce ipse Dominus praecipit, ut in cubiculis clausis, id est, in secretis cordis sine strepitu oretur. Nec facile quisquam dixerit hac voce minus orari, si nullus verborum sonus reddatur ex corpore; quoniam et silentes cum in cordibus oramus, si alienae ab affectu orantis cogitationes intercurrent, nondum dici potest: *Voce mea ad Dominum clamavi.* Neque hoc recte dicitur, nisi cum sola anima, nihil carnis nihilque carnalium intentionum in oratione attrahens, loquitur Domino, ubi solus audit; clamor autem etiam iste dicitur, propter vim ipsius intentionis. *Et exaudivit me de monte sancto suo:* montem quidem ipsum Dominum per Prophetam dictum habemus, ut scriptum est, lapidem praecisum sine manibus crevisse in magnitudinem montis. Sed hoc ab ipsius persona non potest accipi, nisi forte ita dicere voluit: De memetipso, tamquam de monte sancto suo, me exaudivit, cum habitaret in me, id est, in ipso monte. Planius autem est et expeditius, si accipiamus exaudisse Deum de iustitia sua: iustum enim erat ut innocentem occisum, et cui retributa sunt mala pro bonis, resuscitaret a mortuis, et digna persequentibus retribuere; legimus enim: *Iustitia tua sicut montes Dei.*

Quid sit prophetia.

5. [v 6.] *Ego dormivi, et somnum cepi.* Non inconvenienter animadverti potest quod positum est: *Ego*, ad significandum quod sua voluntate mortem sustinuit, secundum illud: *Propterea me Pater diligit, quoniam ego pono animam meam, ut iterum sumam eam. Nemo eam tollit a meipso: potestatem habeo ponendi eam, et potestatem habeo iterum sumendi eam*: non ergo, inquit, vos me tamquam invitum cepistis et occidistis, sed *ego dormivi, et somnum cepi; et exsurrexi, quoniam Dominus suscipiet me.* Somnum autem pro morte positum innumerabiliter Scripturae continent, sicut Apostolus dicit: *Nolo vos ignorare, fratres, de iis qui dormitionem acceperunt*. Nec quaerendum est cur additum sit, *somnum cepi*, cum iam dictum esset, *dormivi*; usitatas enim habent Scripturae huiusmodi repetitiones, sicut in secundo psalmo multas ostendimus. Nonnulli autem codices habent, *dormivi, et soporatus sum*, et alii aliter; quomodo interpretari potuerunt quod graece positum est, *ἐγὼ δὲ ἐχοιμήθην καὶ ὑπνώσα*. Nisi forte dormitio morientis, somnus autem mortui accipi potest; ut dormitio sit qua transitur ad somnum, veluti est expergefactio qua transitur ad vigilationem. Ne pro inanibus sermonis ornamentis, repetitiones istas in divinis libris esse arbitremur. Bene ergo accipitur: *Ego dormivi, et somnum cepi*; Ego me passioni permisi, et mors consecuta est. *Et exsurrexi, quoniam Dominus suscipiet me.* Hoc magis animadvertendum est, quemadmodum in una sententia et praeteriti temporis verbum posuit, et futuri: et *exsurrexi* enim dixit, quod est de praeterito; et *suscipiet*, quod est de futuro; cum resurgere utique nisi illa susceptione non posset. Sed in prophetia bene miscentur futura praeteritis, quo utrumque significetur: quia ea quae ventura prophetantur, secundum tempus futura sunt; secundum scientiam vero prophetantium, iam pro factis habenda. Miscentur quoque praesentis temporis verba, quae suo loco, cum occurrerint, tractabuntur.

6. [v 7.] *Non timebo millia populi circumdantis me*: scriptum est in Evangelio, quanta eum multitudo patientem et crucifixum circumsteterit. *Exsurge, Domine, salvum me fac, Deus meus*: non dormienti aut iacenti dicitur Deo, *exsurge*; sed moris est divinarum Scripturarum personae Dei tribuere quod in nobis facit; non quidem ubique, sed ubi congruenter dici potest, veluti cum ipse loqui dicitur, quando eius dono loquuntur Prophetiae vel Apostoli, vel quique nuntii veritatis. Unde illud est: *An vultis experimentum accipere eius qui in me loquitur Christus?* non enim ait, eius quo illuminante aut iubente loquor; sed prorsus ipsam locutionem illi tribuit cuius munere loquebatur.

7. [v 8.] *Quoniam tu percussisti omnes adversantes mihi sine causa*: non ita distinguendum est, quasi una sententia sit: *Exsurge, Domine; salvum me fac, Deus meus, quoniam tu percussisti omnes adversantes mihi sine causa*: non enim propterea salvum facit, quia percussit inimicos eius; sed potius ipso salvo facto, illos percussit. Ergo ad id quod sequitur pertinet; ut iste sit sensus: *Quoniam tu percussisti omnes adversantes mihi sine causa, dentes peccatorum contrivisti*; id est, inde contrivisti dentes peccatorum, quoniam percussisti omnes adversantes mihi. Poena quippe adversantium est, qua dentes eorum contriti sunt, id est, in irritum quasi in pulverem perducta verba peccatorum dilacerantium maledictis Filium Dei; ut sic accipiamus dentes, verba maledica, quibus dentibus dicit Apostolus: *Si autem mordetis invicem, videte ne consumamini ab invicem*. Possunt et dentes peccatorum accipi principes peccatorum, quorum auctoritate quisque de societate recte viventium praeciditur, et quasi incorporatur male viventibus. His dentibus contrarii sunt dentes Ecclesiae, quorum auctoritate ab errore gentilium variorumque dogmatum praeciduntur credentes, et in eam quae Christi corpus est

transferuntur: his dentibus dictum est Petro ut manducaret mactata animalia ; id est, occidendo in Gentibus quod erant, et transmutando in id quod ipse esset. Et de his dentibus Ecclesiae dicitur: *Dentes tui sicut grex detonsarum ascendens de lavacro, quae omnes geminos pariunt, et sterilis non est in illis* . Hi sunt qui recte praecipiant, et quemadmodum praecipiant ita vivant; qui faciunt quod dictum est: *Luceant opera vestra coram hominibus, ut benedicant Patrem vestrum qui in coelis est* : horum enim auctoritate commoti, Deo per illos loquenti et operanti homines credunt, et separati a saeculo cui conformati erant, in Ecclesiae membra transeunt. Et ideo recte isti, per quos haec fiunt, dentes dicuntur detonsis ovibus similes, quia terrenarum curarum onera deposuerunt, et ascendentes de lavacro, de sordium saeculi ablutione per sacramentum baptismatis, omnes geminos pariunt. Operantur enim duo praecepta, de quibus dictum est: *In his duobus praeceptis tota Lex pendet et Prophetiae* , diligentes Deum ex toto corde, et ex tota anima, et ex tota mente; et proximum tamquam seipsos. In quibus sterilis non est, quoniam tales fructus reddunt Deo. Secundum ergo istum intellectum sic accipiendum est, *dentes peccatorum contrivisti*; id est, in irritum adduxisti principes peccatorum, percutiendo omnes adversantes mihi sine causa: principes enim eum secundum evangelicam historiam persecuti sunt, cum multitudo inferior honoraret.

8. [v 9.] *Domini est salus, et super populum tuum benedictio tua*. In una sententia et praecepit hominibus quid crederent, et pro credentibus oravit: nam, *Domini est solus* cum dicitur, ad homines sermo dirigitur; nec ita sequitur: Et super populum suum benedictio eius, ut totum hominibus dictum sit; sed ad ipsum Deum oratio convertitur, pro ipso populo cui dictum est: *Domini est salus*. Quid ergo ait, nisi hoc? Nemo de se praesumat, quoniam Domini est salvos facere de morte peccatis nam *Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius? Gratia Dei, per Iesum Christum Dominum nostrum* ; tu autem, Domine, benedic populum tuum de te salutem sperantem.

Totum Christi corpus Ecclesia.

9. Potest et iste psalmus accipi ad personam Christi alio modo, id est, ut totus loquatur. Totus dico, cum corpore suo cui caput est, secundum Apostolum qui dicit: *Vos autem estis corpus Christi et membra* ; ergo ille caput est huius corporis. Propter quod alio loco dicit: *Veritatem autem facientes in caritate, augeamur in illo per omnia, qui est caput Christus, ex quo totum corpus connexum et compactum est* . Loquitur ergo apud Prophetam simul Ecclesia et caput eius, inter procillas persecutionum constituta per universum orbem terrarum, quod iam contigisse scimus: *Domine, quid multiplicati sunt qui tribulant me? multi insurgunt adversum me*, christianum nomen exterminare cupientes. *Multi dicunt animae meae: Non est salus illi in Deo eius*: non enim aliter sperarent posse se perdere Ecclesiam latissime pullulantem, nisi ad Dei curam pertinere non crederent. *Tu autem, Domine, susceptor meus es*: in Christo utique; nam in illo homine et Ecclesia suscepta est a Verbo, quod caro factum est, et habitavit in nobis ; quia et in coelestibus nos sedere fecit una cum illo : praecedente enim capite, membra caetera consequuntur; quis enim nos separabit a caritate Christi ? Recte ergo dicit etiam Ecclesia: *Susceptor meus es, gloria mea*; non enim sibi tribuit quod excellit, cum intellegit cuius gratia et misericordia talis est. *Et exaltans caput meum*, ipsum scilicet qui primogenitus a mortuis ascendit in coelum. *Voce mea ad Dominum clamavi, et exaudivit me de monte sancto suo*. Haec est oratio omnium sanctorum, odor suavitatis qui ascendit in conspectu Domini: iam enim exauditur Ecclesia de

ipso monte, quod etiam caput eius est; vel de illa iustitia Dei, qua et liberantur electi eius, et persecutores eorum puniuntur. Dicat populus Dei etiam illud: *Ego dormivi, et somnum cepi; et exsurrexi, quoniam Dominus suscipiet me*, ut adiungatur et cohaereat capiti suo; huic enim populo dictum est: *Surge qui dormis, et exsurge a mortuis, et continget te Christus*; quoniam de peccatoribus assumptus est, de quibus generaliter dictum est: *Qui autem dormiunt, nocte dormiunt*. Dicat etiam: *Non timebo millia populi circumdantis me*; circumvallantium scilicet gentium, ad extinguendum nomen, si possent, ubicumque christianum. Sed quomodo timerentur, cum tamquam oleo sanguine martyrum in Christo ardor caritatis inflammaretur? *Exsurge, Domine, salvum me fac, Deus meus*: potest hoc ipsi capiti suo corpus dicere; illo enim exsurgente salvum factum est, qui ascendit in altum, captivam egit captivitatem, dedit dona hominibus: hoc enim in praedestinatione a Propheta dicitur, quo usque ad terras Dominum nostrum, illa de qua in Evangelio dicitur, messis matura deposuit, cuius salus est in eius resurrectione, qui pro nobis dignatus est mori. *Quoniam tu percussisti omnes adversantes mihi sine causa, dentes peccatorum contrivisti*: iam regnante Ecclesia, inimici nominis christiani confusione percussi sunt, et sive maledica verba eorum, sive principatus, in irritum deducti. Credite ergo, homines, quod *Domini est salus*: et, tu, Domine, sit *super populum tuum benedictio tua*.

10. Potest etiam unusquisque nostrum dicere, cum vitiorum et cupiditatum multitudo resistentem mentem ducit in lege peccati: *Domine, quid multiplicati sunt qui tribulant me, multi insurgunt adversum me*? Et quoniam plerumque coacervatione vitiorum subrepat desperatio sanitatis, tamquam ipsis vitiis insultantibus animae, vel etiam diabolo et angelis eius per noxias suggestiones ut desperemus operantibus, verissime dicitur: *Multi dicunt animae meae: Non est salus illi in Deo eius. Tu autem, Domine, susceptor meus es*; haec enim spes est, quod naturam humanam in Christo suscipere dignatus est. *Gloria mea*: ex illa regula, ne quis sibi aliquid tribuat. *Et exaltans caput meum*: sive ipsum qui omnium nostrum caput est, sive uniuscuiusque nostrum spiritum, quod caput est animae et carnis; *caput enim mulieris vir, et caput viri Christus*. Exaltatur autem mens, cum iam dici potest: *Mente servio legi Dei*; ut caetera hominis pacata subdantur, cum iam carnis resurrectione absorbetur mors in victoriam. *Voce mea ad Dominum clamavi*: voce illa intima et intentissima. *Et exaudivit me de monte sancto suo*: de ipso per quem nobis subvenit, et quo mediatore nos exaudit. *Ego dormivi, et somnum cepi; et exsurrexi, quoniam Dominus suscipiet me*: quis hoc non potest fidelium dicere, recolens mortem peccatorum suorum, et donum regenerationis? *Non timebo millia populi circumdantis me*. Exceptis his quae universaliter Ecclesia sustinuit et sustinet, habet etiam unusquisque tentationes quibus circumvallatus haec dicat: *Exsurge, Domine, salvum me fac, Deus meus*; hoc est: Fac me exsurgere. *Quoniam tu percussisti omnes adversantes mihi sine causa*: recte in praedestinatione dicitur de diabolo et angelis eius, qui non solum in totum Christi corpus, sed etiam in singulos quosque privatim saeviunt. *Dentes peccatorum contrivisti*: habet unusquisque maledicentes sibi; habet etiam vitiorum auctores conantes eum a Christi corpore praecidere. Sed *Domini est salus*; cavenda superbia est, et dicendum: *Adhaesit anima mea post te*. *Et super populum tuum benedictio tua*, hoc est super unumquemque nostrum.

IN PSALMUM 4

ENARRATIO

Psalms inter et carmina discrimen.

1. [v 1.] *Finis Legis Christus ad iustitiam omni credenti*: hic enim finis perfectionem significat, non consumptionem. Utrum autem omne canticum psalmus sit, an potius omnis psalmus canticum; an sint quaedam cantica quae non possint dici psalmi, et quidam psalmi qui non possint dici cantica, quaeri potest. Sed animadvertendae Scripturae sunt, ne forte Canticum laetitiam indicet: Psalmi autem dicuntur, qui cantantur ad psalterium; quo usum esse David prophetam in magno mysterio, prodit historia. De qua re non est hic disserendi locus; quia diuturnam inquisitionem et longam disputationem desiderat. Nunc interim aut verba Dominici hominis post resurrectionem exspectare debemus, aut hominis in Ecclesia credentis et sperantis in eum.

Christus pro nobis orat.

2. [v 2.] *Cum invocarem, exaudivit me Deus iustitiae meae*: cum invocarem, exaudivit me Deus, inquit, a quo est iustitia mea. *In tribulatione dilatasti mihi*: ab angustiis tristitiae, in latitudinem gaudiorum me duxisti; tribulatio enim et angustia in omnem animam hominis operantis malum. Qui autem dicit: *Gaudemus in tribulationibus, scientes quoniam tribulatio patientiam operatur*, usque ad illud ubi ait: *Quoniam caritas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum sanctum, qui datus est nobis*, non habet cordis angustias, quamvis extrinsecus a persequentibus ingerantur. Mutatio autem personae, quod a tertia, ubi ait, *exaudivit*, statim transiit ad secundam, ubi ait, *dilatasti mihi*, si non varietatis ac suavitatis causa facta est, mirum cur primum tamquam indicare voluit hominibus exauditum se esse, et postea compellare exauditorem suum. Nisi forte cum indicasset quemadmodum exauditus sit in ipsa dilatatione cordis, maluit cum Deo loqui; ut etiam hoc modo ostenderet quid sit corde dilatari, id est, iam cordi habere infusum Deum, cum quo intrinsecus colloquatur. Quod in persona eius qui credens in Christum illuminatus est, recte accipitur: in ipsius autem Dominici hominis, quem suscepit Dei Sapientia, non video quemadmodum hoc possit congruere; non enim ab ea aliquando desertus est. Sed quemadmodum ipsa eius deprecatio, nostrae potius infirmitatis indicium est; sic etiam de ista repentina dilatatione cordis potest idem Dominus pro fidelibus suis loqui, quorum personam sibi imposuit etiam cum ait: *Esurivi, et non cibastis me; sitiivi, et potum non dedistis mihi*, et caetera. Quare hic quoque potest dicere, *dilatasti mihi*, pro uno ex minimis suis colloquente cum Deo, cuius caritatem diffusam habet in corde per Spiritum sanctum, qui datus est nobis. *Miserere mei, et exaudi orationem meam*: cur iterum rogat, cum iam se exauditum et dilatatum indicaverit? An propter nos, de quibus dicitur: *Si autem quod non videmus speramus, per patientiam exspectamus*; aut ut in illo qui credidit perficiatur quod inchoatum est?

Veritas facit beatos.

3. [v 3.] *Filii hominum, usquequo graves corde?* saltem usque in adventum, inquit, Filii Dei vester error duraverit; quid ergo ultra graves corde estis? Quando habituri finem fallaciarum, si veritate praesente non habetis? *Utquid diligitis vanitatem, et quaeritis mendacium?* utquid vultis beati esse de infimis? Sola veritas facit beatos, ex qua vera sunt omnia. Nam vanitas est vanitantium, et omnia vanitas. Quae abundantia homini in omni labore suo, quo ipse laborat sub sole? Utquid ergo temporalium rerum amore detinemini? utquid tamquam prima, extrema sectamini; quod est vanitas et mendacium? Cupitis enim permanere vobiscum,

quae omnia transeunt tamquam umbra.

4. [v 4.] *Et scitote quoniam admirabilem fecit Dominus sanctum suum*: quem, nisi eum quem suscitavit ab inferis, et in coelo ad dexteram collocavit? Increpatur ergo genus humanum, ut ad eum se tandem ab huius mundi amore convertat. Sed si quem movet coniunctio superaddita, quod ait: *Et scitote*, facile est ut in Scripturis animadvertat huius locutionis genus familiare esse illi linguae qua Prophetæ locuti sunt. Nam saepe invenis ita coeptum: Et dixit Dominus ad illum: Et factum est verbum Domini ad illum. Quae iunctura coniunctionis, cum sententia non praecesserit cui sequens annectatur, mirabiliter fortassis insinuat prolationem veritatis in voce cum ea visione quae fit in corde esse coniunctam. Quamquam hic dici possit, quod superior sententia: *Utquid diligitis vanitatem, et quaeritis mendacium?* ita posita est ac si diceretur: Nolite diligere vanitatem, et quaerere mendacium; quo ita posito, rectissima locutione sequitur: *Et scitote quoniam admirabilem fecit Dominus sanctum suum*. Sed interpositum *diapsalma* vetat istam cum superiore coniungi: sive enim hebraeum verbum sit, sicut quidam volunt, quo significatur Fiat; sive graecum, quo significatur intervallum psallendi, ut psalma sit quod psallitur, diapsalma vero interpositum in psallendo silentium; ut quemadmodum sympsalma dicitur vocum copulatio in cantando, ita diapsalma disiunctio earum, ubi quaedam requies disiunctae continuationis ostenditur: sive ergo illud, sive hoc, sive aliud aliquid sit, certe illud probabile est, non recte continuari et coniungi sensum, ubi diapsalma interponitur.

Quomodo sit orandum.

5. *Dominus exaudiet me, dum clamavero ad eum*: hic nos admoneri credo, ut magna intentione cordis, id est, interno et incorporeo clamore auxilium imploremus Dei; quoniam sicut gratulandum est de illuminatione in hac vita, ita orandum pro requie post hanc vitam. Quapropter aut ex persona fidelis evangelizantis, aut ex ipsius Domini, sic accipiendum est ac si dictum sit: Dominus exaudiet vos, dum clamaveritis ad eum.

Agitur de poenitentia.

6. [v 5.] *Irascimini, et nolite peccare*: occurrebat enim: Quis est dignus exaudiri, aut quomodo non frustra clamat peccator ad Dominum? Ergo *Irascimini*, inquit, *et nolite peccare*; quod duobus modis intellegi potest: aut: Etiam si irascimini, nolite peccare; id est: Etiam si surgit motus animi, qui iam propter poenam peccati non est in potestate, saltem ei non consentiat ratio et mens, quae intus regenerata est secundum Deum, ut mente serviamus legi Dei, si adhuc carne servimus legi peccati: aut: Agite poenitentiam; id est, irascimini vobis ipsis de praeteritis peccatis, et ulterius peccare desinite. *Quae dicitis in cordibus vestris*: subauditur, dicite; ut sit plena sententia: Quae dicitis, in cordibus vestris dicite; id est, nolite esse populus de quo dictum est: *Labiis me honorant, cor autem eorum longe est a me*. *In cubilibus vestris compungimini*: hoc est quod iam dictum est, *in cordibus*; haec enim sunt cubilia de quibus et Dominus monet, ut intus oremus clausis ostiis. *Compungimini* autem, aut ad poenitentiae dolorem refertur, ut se ipsam anima puniens compungat, ne in Dei iudicio damnata torqueatur; aut ad excitationem, ut evigilemus ad videndam lucem Christi, tamquam stimulis adhibitis. Nonnulli autem non *compungimini*, sed *aperimini*, dicunt melius legi; quoniam in graeco Psalterio est *κατακλινετε*, quod refertur ad illam dilatationem cordis, ut excipiat diffusio caritatis per Spiritum sanctum.

7. [vv 6.7.] *Sacrificate sacrificium iustitiae, et sperate in Domino*. Idem dicit in alio psalmo: *Sacrificium Deo spiritus contritus*. Quare non absurde hic accipitur ipsum esse sacrificium iustitiae, quod fit per poenitentiam: quid enim iustius, quam ut suis unusquisque peccatis, quam alienis potius irascatur, seque ipsum puniens mactet Deo? An sacrificium iustitiae opera iusta sunt post poenitentiam? Nam et interpositum *diapsalma*, non absurde fortassis insinuat etiam transitum de vita veteri ad vitam novam: ut extincto vel infirmato per poenitentiam vetere homine, sacrificium iustitiae secundum regenerationem novi hominis offeratur Deo, cum se offert ipsa anima iam abluta, et imponit in altare fidei, divino igne, id est, Spiritu sancto comprehendenda; ut iste sit sensus: *Sacrificate sacrificium iustitiae, et sperate in Domino*, id est: Recte vivite, et sperate donum Spiritus sancti, ut vos veritas, cui credidistis, illustret.

In interiore homine habitat Christus.

8. Sed tamen *Sperate in Domino*, clause adhuc dictum est. Sperantur autem quae, nisi bona? Sed quia unusquisque id bonum vult a Deo impetrare quod diligit, nec facile inveniuntur qui diligant bona interiora, id est, ad interiorem hominem pertinentia, quae sola diligenda sunt, caeteris autem ad necessitatem utendum, non ad gaudium perfruendum; admirabiliter cum dixisset: *Sperate in Domino*, subiecit: *Multi dicunt: Quis ostendit nobis bona?* Qui sermo, et quae interrogatio quotidiana est omnium stultorum et iniquorum; sive pacem et tranquillitatem vitae saecularis desiderantium, et propter perversitatem generis humani non invenientium, qui etiam caeci accusare audent ordinem rerum, cum involuti meritis suis putant tempora esse peiora quam praeterita fuerunt; sive de ipsa futura vita, quae nobis promittitur, dubitantium vel desperantium, qui saepe dicunt: Quis novit si vera sunt, aut quis venit ab inferis ut ista nuntiaret? Magnifice igitur et breviter, sed intrinsecus videntibus, ostendit quae bona quaerenda sint, respondens illorum interrogationi qui dicunt: *Quis ostendit nobis bona?* *Signatum est, inquit, in nobis lumen vultus tui, Domine*. Hoc lumen est totum hominis et verum bonum, quod non oculis, sed mente conspicitur. *Signatum* autem dixit *in nobis*, tamquam denarius signatur regis imagine: homo enim factus est ad imaginem et similitudinem Dei, quam peccando corrumpit: bonum ergo eius est verum atque aeternum, si renascendo signetur. Et ad hoc credo pertinere, quod quidam prudenter intellegunt, illud quod Dominus viso Caesaris nummo ait: *Reddite Caesari quod Caesaris est, et Deo quod Dei est*; tamquam si diceret: Quemadmodum Caesar a vobis exigit impressionem imaginis suae, sic et Deus; ut quemadmodum illi redditur nummus, sic Deo anima lumine vultus eius illustrata atque signata. *Dedisti laetitiam in cor meum*. Non ergo foris quaerenda est laetitia, ab his qui adhuc graves corde diligunt vanitatem et quaerunt mendacium, sed intus ubi signatum est lumen vultus Dei: in interiore enim homine habitat Christus, ut ait Apostolus; ad ipsum enim pertinet videre veritatem, cum ille dixerit: *Ego sum veritas*. Et cum loquebatur in Apostolo dicente: *An vultis experimentum eius accipere qui in me loquitur Christus?* non ei foris utique; sed in ipso corde, id est, in illo cubili ubi orandum est, loquebatur.

9. [vv 8.9.] Sed homines temporalia sectantes, qui certe multi sunt, nihil aliud noverunt dicere, nisi *Quis ostendit nobis bona?* cum vera et certa bona intra semetipsos videre non possint. Itaque consequenter de his rectissime dicitur, quod adiungit: *A tempore frumenti, vini et olei sui multiplicati sunt*. Non enim vacat, quod additum est, *sui*: est enim et frumentum Dei, siquidem est panis vivus qui de coelo descendit; est et vinum Dei, nam *Inebriabuntur, inquit, ab ubertate*

domus tuae est et oleum Dei, de quo dictum est: *Impinguasti in oleo caput meum* . Isti autem multi qui dicunt: *Quis ostendit nobis bona?* et regnum coelorum intra se esse non vident , *a tempore frumenti, vini et olei sui multiplicati sunt*. Non enim multiplicatio semper ubertatem significat, et non plerumque exiguitatem: cum dedita temporalibus voluptatibus anima semper exardescit cupiditate, nec satiari potest, et multiplici atque aerumnosa cogitatione distenta, simplex bonum videre non sinitur; qualis est illa de qua dicitur: *Corpus enim, quod corrumpitur, aggravat animam, et deprimit terrena inhabitatio sensum multa cogitantem* . Talis anima temporalium bonorum decessione et successione, id est, a tempore frumenti, vini et olei sui, innumerabilibus completa phantasmatibus sic multiplicata est, ut non possit agere quod praeceptum est: *Sentite de Domino in bonitate, et in simplicitate cordis quaerite illum* ; ista enim multiplicitas illi simplicitati vehementer adversa est. Et ideo istis relictis qui multi sunt, multiplicati scilicet temporalium cupiditate et dicunt: *Quis ostendit nobis bona*, quae non oculis foris, sed intus cordis simplicitate quaerenda sunt, vir fidelis exultat et dicit: *In pace, in idipsum obdormiam, et somnum capiam*. Recte enim speratur a talibus omnimoda mentis abalienatio a mortalibus rebus et miseriarum saeculi huius oblivio, quae nomine obdormitionis et somni decenter et propheticè significatur, ubi summa pax nullo tumultu interpellari potest. Sed hoc iam non tenetur in hac vita, sed post hanc vitam sperandum est. Hoc etiam ipsa verba ostendunt, quae futuri sunt temporis: non enim dictum est, aut: Obdormivi et somnum cepi; aut: Obdormio et somnum capio; sed: *Obdormiam et somnum capiam*. Tunc corruptibile hoc induetur incorruptione, et mortale hoc induetur immortalitate; tunc absorbebitur mors in victoriam . Hoc est unde dicitur: *Si autem quod non videmus speramus, per patientiam exspectamus* .

10. [v 10.] Quapropter congruenter ultimum annectit, et dicit: *Quoniam tu, Domine, singulariter in spe habitare fecisti me*. Hic non dixit: *Facies*; sed: *Fecisti*. In quo ergo iam ista spes est, erit profecto etiam quod speratur. Et bene ait, *singulariter*: potest enim referri adversus illos multos qui, multiplicati a tempore frumenti vini et olei sui, dicunt: *Quis ostendit nobis bona?* perit enim haec multiplicitas, et singularitas tenetur in sanctis, de quibus dicitur in Actibus Apostolorum: *Multitudinis autem credentium erat anima una et cor unum* . Singulares ergo et simplices, id est, secreti a multitudine ac turba nascentium rerum ac morientium, amatores aeternitatis et unitatis esse debemus; si uni Deo et Domino nostro cupimus inhaerere.

IN PSALMUM 5

ENARRATIO

Hereditas Dei sumus.

1. [v 1.] Titulus psalmi est: *Pro ea quae haereditatem accipit*. Intellegitur ergo Ecclesia, quae accipit haereditatem vitam aeternam per Dominum nostrum Iesum Christum, ut possideat ipsum Deum, cui adhaerens beata sit secundum illud: *Beati mites, quia ipsi haereditate possidebunt terram* ; quam terram? nisi de qua dicitur: *Spes mea es tu, portio mea in terra viventium* ; et illud manifestius: *Dominus pars haereditatis meae et calicis mei* . Dicitur et haereditas Dei vicissim Ecclesia secundum illud: *Postula a me, et dabo tibi gentes haereditatem tuam* . Ergo haereditas nostra Deus dicitur, quia ipse nos pascit et continet: et haereditas Dei dicimur, quia ipse nos administrat et regit. Quapropter vox Ecclesiae est in

hoc psalmo vocatae ad haereditatem, ut et ipsa fiat haereditas Domini.

2. [v 2.]. *Verba mea exaudi, Domine*: vocata invocat Dominum, ut eodem opitulante pertranseat nequitiam saeculi huius, et ad eum perveniat. *Intellege clamorem meum*: bene ostendit quis iste sit clamor, quam interior de cordis cubili sine strepitu corporis perveniat ad Deum; quandoquidem vox corporalis auditur, spiritalis autem intellegitur. Quamquam hoc sit etiam exaudire Dei, non aure carnali, sed maiestatis praesentia.

Enarratur de Trinitate.

3. [v 3.] *Intende voci obsecrationis meae*: id est, illi voci, quam ut Deus intellegat petit; quae qualis sit iam insinuavit, cum dixit: *Intellege clamorem meum. Intende voci obsecrationis meae, Rex meus et Deus meus*. Quamvis et Filius Deus, et Pater Deus, et simul Pater et Filius unus Deus; et si interrogemur de Spiritu sancto, nihil aliud respondendum est, nisi quod Deus sit; et cum simul dicuntur Pater et Filius et Spiritus sanctus, nihil aliud intellegendum est quam unus Deus; tamen regem Filium solent appellare Scripturae. Secundum ergo illud quod dictum est: *Per me itur ad Patrem*, recte primo, *Rex meus*, et deinde, *Deus meus*. Nec tamen dixit: Intendite; sed: *Intende*: non enim duos aut tres deos fides catholica praedicat, sed ipsam Trinitatem unum Deum: non ut eadem Trinitas simul possit aliquando Pater, aliquando Filius, aliquando Spiritus sanctus dici, sicut Sabellius credidit; sed ut Pater nonnisi Pater, et Filius nonnisi Filius, et Spiritus sanctus nonnisi Spiritus sanctus, et haec Trinitas nonnisi unus Deus. Quia et cum dixisset Apostolus: *Ex quo omnia, per quem omnia, in quo omnia*, Trinitatem ipsam insinuasse creditur; nec tamen subiecit, *Ipsi gloria*; sed: *Ipsi gloria*.

Spes quae videtur non est spes.

4. [v 4.] *Quoniam ad te orabo, Domine, mane exaudies vocem meam*: quid sibi vult quod superius dixit, *exaudi*, quasi in praesenti se exaudiri cuperet, nunc vero dicit, *mane exaudies*, non, *exaudi*; et, *ad te orabo*, non, *ad te oro*; et deinceps, *mane astabo tibi et videbo*, non, *asto et video*? Nisi forte superior eius oratio ipsam invocationem ostendit: caligans autem inter procellas huius saeculi, sentit se non videre quod cupit, et tamen sperare non desinit: spes enim quae videtur, non est spes. Intellegit tamen quare non videat, quia nondum nox peracta est, id est tenebrae quas peccata meruerunt. Dicit ergo: *Quoniam ad te orabo, Domine*, id est, quoniam tantus es ad quem orabo, *mane exaudies vocem meam*. Non ille es, inquit, qui possis videri ab eis quorum ab oculis nox peccatorum nondum recessit: peracta ergo erroris mei nocte, et discedentibus tenebris quas mihi peccatis meis feci, exaudies vocem meam. Cur ergo superius non ait, *exaudies*; sed, *exaudi*? An postquam clamavit, *exaudi*, et non exaudita est, sensit quid oporteat transire ut possit exaudiri? An et superius exaudita est, sed nondum se intellegit exauditam, quia nondum videt a quo exaudita est; et quod nunc ait, *mane exaudies*, hoc intellegi voluit, *mane intellegam me esse exauditam*? qualis est ista locutio: *Exsurge, Domine*, id est, fac me exsurgere; sed hoc de resurrectione Christi accipitur. Illud certe non potest recte aliter accipi: *Tentat vos Dominus Deus vester, ut sciat si diligitis eum*, nisi ut vos per illum sciatis, et vobismetipsis manifestetur quantum in eius amore profeceritis.

5. [vv 5-7.] *Mane astabo tibi, et videbo*: *astabo* quid est, nisi non iacebo? quid est autem aliud iacere, nisi in terra quiescere, quod est in terrenis voluptatibus beatitudinem quaerere? *Astabo*, inquit, *et videbo*: non est ergo inhaerendum

terrenis, si volumus Deum videre, qui mundo corde conspicitur. *Quoniam non Deus volens iniquitatem tu es. Non habitabit iuxta te malignus, neque permanebunt iniusti ante oculos tuos. Odisti omnes qui operantur iniquitatem, perdes omnes qui loquuntur mendacium. Virum sanguinum et dolosum abominabitur Dominus*: iniquitas, malignitas, mendacium, homicidium, dolus, et quidquid huiusmodi est, ipsa nox est, qua transeunte fit mane ut videatur Deus. Causam ergo exposuit quare mane astat, et videbit; *quoniam non Deus volens iniquitatem*, inquit, *tu es*. Si enim Deus esset qui vellet iniquitatem, posset etiam ab iniquis videri; ut non mane videretur, id est, cum iniquitatis nox pertransierit.

6. *Non habitabit iuxta te malignus*: id est, non sic videbit ut haereat. Ideo sequitur, *neque permanebunt iniusti ante oculos tuos*; quia oculi eorum, id est mens eorum reverberatur luce veritatis propter tenebras peccatorum, quorum consuetudine fulgorem rectae intellegentiae sustinere non possunt. Ergo et qui vident aliquando, id est, qui verum intellegunt, tamen adhuc iniusti sunt, non ibi permanent amando ea quae avertunt a vero; gerunt enim secum suam noctem, id est, non solum consuetudinem, sed etiam amorem peccandi. Quae nox si transierit, id est, si peccare destiterint, et ipse amor atque consuetudo fugata fuerit, fit mane; ita ut non solum intellegant, sed etiam inhaereant veritati.

Disseritur de mendacio.

7. *Odisti omnes qui operantur iniquitatem*: odium Dei ex illa locutione intellegendum est, qua odit peccator quisque veritatem. Videtur enim quod et illa odit quos in se manere non sinit: non autem manent, qui eam sustinere non valent. *Perdes omnes qui loquuntur mendacium*: hoc enim est veritati contrarium. Sed ne quis putet aliquam substantiam vel naturam veritati esse contrariam, intellegat ad id quod non est pertinere mendacium, non ad id quod est. Si enim hoc dicitur quod est, verum dicitur; si autem hoc dicitur quod non est, mendacium est. Ideo, inquit: *Perdes omnes qui loquuntur mendacium*; quia recedentes ab eo quod est, ad id quod non est declinantur. Multa quidem videntur pro salute aut commodo alicuius, non malitia, sed benignitate mendacia, quale illarum in Exodo obstetricum quae Pharaoni falsum renuntiaverunt, ut infantes filiorum Israel non necarentur. Sed etiam ista non re, sed indole laudantur; quoniam qui tantum hoc modo mentiuntur, merebuntur aliquando ab omni mendacio liberari. Nam in iis qui perfecti sunt, nec ista mendacia inveniuntur; quibus dictum est: *Sit in ore vestro: Est, est; non, non: quidquid amplius est, a malo est*. Nec immerito alio loco scriptum est: *Os quod mentitur occidit animam*; ne quis arbitretur perfectum et spiritalem hominem pro ista temporali vita, in cuius morte non occiditur anima, sive sua, sive alterius, debere mentiri. Sed quoniam aliud est mentiri, aliud verum occultare; siquidem aliud est falsum dicere, aliud verum tacere; si quis forte vel ad istam visibilem mortem non vult hominem prodere, paratus esse debet verum occultare, non falsum dicere, ut neque prodat neque mentiatur, ne occidat animam suam pro corpore alterius. Si autem hoc nondum potest; vel sola huius necessitatis habeat mendacia, ut etiam ab istis, si sola remanserint, liberari mereatur, et Spiritus sancti robur accipere, quo quidquid perpetiendum est pro veritate contemnat. Duo sunt omnino genera mendaciorum in quibus non magna culpa est, sed tamen non sunt sine culpa, cum aut iocamur, aut ut proximis mentimur. Illud primum in iocando, ideo non est perniciosissimum quia non fallit; novit enim ille cui dicitur, ioci causa esse dictum. Secundum autem ideo mitius est, quia retinet nonnullam benevolentiam. Illud vero quod non habet duplex cor, nec mendacium quidem dicendum est:

tamquam, verbi gratia, si cui gladius commendetur, et promittat se redditurum cum ille qui commendavit poposcerit; si forte gladium suum repetat furens, manifestum est tunc non esse reddendum, ne vel se occidat vel alios, donec ei sanitas restituatur. Hic ideo non habet duplex cor, quia ille cui commendatus est gladius, cum promittebat se redditurum poscenti, non cogitabat furem posse repetere. Verum autem occultavit et Dominus, cum discipulis nondum idoneis dixit: *Multa habeo vobis dicere, sed nunc non potestis portare illa*; et apostolus Paulus cum ait: *Non potui loqui vobis quasi spiritalibus, sed quasi carnalibus*. Unde manifestum est non esse culpandum, aliquando verum tacere. Falsum autem dicere, non invenitur concessum esse perfectis.

8. *Virum sanguinum et dolosum abominabitur Dominus.* Potest hic recte videri repetitum quod ait superius: *Odisti omnes qui operantur iniquitatem, perdes omnes qui loquuntur mendacium*; ut *virum sanguinum* ad operantem iniquitatem referas, *dolosum* autem ad mendacium: dolus enim est, cum aliud agitur, aliud simulatur. Et apto verbo usus est quod ait, *abominabitur*; solent enim abominati dici, exhaeredati: hic autem psalmus *pro ea* est *quae haereditatem accipit*, quae subicit exultationem spei suae, dicens: *Ego autem in multitudine miserationis tuae, introibo in domum tuam. In multitudine miserationis*, fortasse in multitudine hominum perfectorum et beatorum dicit, quibus civitas illa constabit, quam nunc parturit et paulatim parit Ecclesia. Homines autem multos regeneratos atque perfectos, recte dici multitudinem miserationis Dei quis negat, cum verissime dictum sit: *Quid est homo, quod memor es eius; aut filius hominis, quia visitas eum*? *Introibo in domum tuam*: tamquam lapis, credo, in aedificium, dictum est. Quid enim aliud domus Dei quam templum Dei est, de quo dictum est: *Templum enim Dei sanctum est, quod estis vos*? cuius aedificii lapis angularis est ille, quem suscepit coaeterna Patri Virtus et sapientia Dei.

9. *Adorabo ad templum sanctum tuum, in timore tuo: ad templum* sicut prope templum intellegimus; non enim ait: Adorabo in templo sancto tuo, sed: *Adorabo ad templum sanctum tuum*. Intellegendum etiam est non de perfectione, sed de progressu ad perfectionem dictum esse; ut illud perfectionem significet: *Introibo in domum tuam*. Sed ut hoc proveniat, prius *adorabo*, inquit, *ad templum sanctum tuum*; et fortasse ob hoc addidit, *in timore tuo*, quod magnum est praesidium procedentibus ad salutem. Cum autem quisque pervenerit, fiet in eo quod dictum est: *Consummata dilectio foras mittit timorem*, non enim timent iam amicum, quibus dictum est: *Iam non dicam vos servos, sed amicos*, cum ad id quod promissum est perducti fuerint.

10. [vv 9.10.] *Domine, deduc me in tua iustitia propter inimicos meos*: satis hic declaravit in profectione se esse, id est in provectu ad perfectionem, nondum in ipsa perfectione, quando ut deducatur exoptat. *In tua iustitia* autem, non in ea quae videtur hominibus. Nam et malum pro malo reddere, iustitia videtur, sed non est eius de quo dictum est: *Qui facit oriri solem suum super bonos et malos*; quia et cum punit Deus peccatores, non malum suum eis infert, sed malis eorum eos dimittit: *Ecce, inquit, parturiit iniustitiam, concepit laborem, et peperit iniquitatem: lacum aperuit et effodit eum, et incidit in foveam quam operatus est: convertetur dolor eius in caput eius, et in verticem eius iniquitas eius descendet*. Cum ergo punit Deus, ut iudex punit eos qui legem praetereunt, non eis inferens de seipso malum, sed in id quod elegerunt eos expellens ad complendam summam miseriarum. Homo autem cum malum pro malo reddit, malo voto id facit; et ob hoc prior ipse malus est, dum punire vult malum.

11. *Dirige in conspectu tuo iter meum.* Nihil manifestius est, quam in tempus eum

commendare quo proficit; hoc est enim iter quod non terrarum locis peragitur, sed affectibus animorum. *In conspectu*, inquit, *tuo dirige iter meum*: id est, ubi nullus hominum videt, quibus credendum non est laudantibus, aut vituperantibus; non enim ullo modo possunt de aliena conscientia iudicare, in qua iter dirigitur ad Deum. Ideo subiecit: *Quoniam non est in ore eorum veritas*, quibus utique iudicantibus non est credendum, et ideo intro ad conscientiam et ad Dei conspectum confugiendum est. *Cor eorum vanum est*: quomodo ergo potest esse in ore eorum veritas, quorum cor fallitur de peccato et poena peccati? Unde revocantur homines illa voce: *Utquid diligitis vanitatem, et quaeritis mendacium?*

12. [v 11.] *Sepulcrum patens est guttur eorum*: ad voracitatis significationem referri potest, propter quam plerumque homines adulatione mentiuntur. Et mirabiliter dixit, *patens sepulcrum*; quoniam semper inhiat illa voracitas, non ut sepulcra quae receptis cadaveribus muniuntur. Potest et illud intellegi, quod mendacio et blanda adulatione trahunt in se quos ad peccata illectant, et eos tamquam devorant cum in suam vitam convertunt. Quod quibus contingit quoniam peccato moriuntur, recte illi a quibus inducuntur, sepulcra patentia dicti sunt; quia et ipsi quodammodo exanimis sunt vitam non habendo veritatis, et mortuos in se recipiunt quos verbis mendacibus et vano corde interemptos in se convertunt. *Linguis suis dolose agebant*, id est linguis malis: nam hoc videtur significare, cum dicit *suis*, mali enim malas habent linguas; id est, mala loquuntur, cum loquuntur dolum. Quibus Dominus dicit: *Quomodo potestis bona loqui, cum sitis mali*.

13. *Iudica illos, Deus: decidant a cogitationibus suis*. Prophetia est, non maledictio: non enim optat ut eveniat, sed cernit quid eventurum sit: contingit namque illis, non quia videtur optasse, sed quia tales sunt ut merito contingat. Sic enim et quod postea dicit: *Laetentur omnes qui sperant in te*, per prophetiam dicit; quoniam cernit esse laetatueros. Sic per prophetiam dictum est: *Excita potentiam tuam et veni*; quoniam videbat esse venturum. Quamquam possit etiam hoc modo accipi quod dictum est, *decidant a cogitationibus suis*, ut magis bene ab eo optatum credatur, dum cadunt a cogitationibus suis malis, id est, ut iam non cogitent mala. Sed vetat sic intellegi quod sequitur, *expelle eos*; nullo enim modo potest in bonam partem accipi, cum quisque expellitur a Deo. Quapropter per prophetiam dictum, non per malevolentiam intellegitur; cum hoc dictum sit, quod necessario talibus eventurum est, qui in peccatis quae memorata sunt perseverare voluerint. *Decidant ergo a cogitationibus suis*, dictum est; decidant accusantibus se cogitationibus suis, testimonium perhibente conscientia sua, sicut Apostolus dicit: *Et cogitationum accusantium seu defendentium, in revelatione iusti iudicii Dei*.

Impii damnantur.

14. *Secundum multitudinem impietatum eorum expelle eos*: id est, longe eos expelle; hoc est enim *secundum multitudinem impietatum eorum*, ut multum expellantur. Expelluntur ergo impii ab illa haereditate quae intellegendo et videndo Deum possidetur; sicut expelluntur morbidi oculi fulgore lucis, cum illis ea poena est quae aliis laetitia. Non ergo ipsi mane astabunt, et videbunt. Et tam magna poena est ista expulsio, quam magnum praemium est illud quod dicitur: *Mihi autem adhaerere Deo bonum est*. Huic poenae contrarium est: *Intra in gaudium Domini tui*. Quia huic expulsionioni simile est: *Proicite illum in tenebras exteriores*.

Peccatoribus panis veritatis amarum.

15. *Quoniam inamaricaverunt te, Domine. Ego sum, inquit, panis qui de coelo descendi: et: Operamini escam quae non corrumpitur: et: Gustate, et videte quoniam suavis est Dominus.* Peccatoribus autem panis veritatis amarus est; unde os vera dicentis oderunt. Ipsi ergo inamaricaverunt Deum, qui peccando in eam aegritudinem devenerunt, ut cibum veritatis, quo sanae animae gaudent, tamquam felleum sustinere non possint.

Templum Dei fiunt iusti.

16. [v 12.] *Et laetentur omnes qui sperant in te:* utique illi quibus gustantibus suavis est Dominus. *In aeternum exsultabunt, et inhabitabis in eis:* ipsa ergo erit aeterna exsultatio, cum templum Dei fiunt iusti; et erit gaudium ipsorum, ipse incola eorum. *Et gloriabuntur in te omnes qui diligunt nomen tuum:* tamquam cum adest eis ad fruendum quod diligunt. Et bene *in te*, tamquam possidentes haereditatem de qua titulus psalmi est, cum et ipsi sint eius haereditas, quod significat, *inhabitabis in eis.* A quo bono prohibentur quos secundum multitudinem impietatum eorum expellit Deus.

Gratuita est vocatio iustorum.

17. [v 13.] *Quoniam tu benedices iustum:* haec est benedictio, gloriari in Deo, et inhabitari a Deo. Ista sanctificatio conceditur iustis; sed ut iustificentur, praecedit vocatio, quae non est meritorum, sed gratiae Dei: omnes enim peccaverunt, et egent gloria Dei. Quos enim vocavit, hos et iustificavit; quos autem iustificavit, hos et glorificavit. Quia ergo vocatio non meritorum nostrorum, sed benevolentiae et misericordiae Dei est, subiecit dicens: *Domine, ut scuto bonae voluntatis tuae coronasti nos;* bona enim voluntas Dei praecedit bonam voluntatem nostram, ut peccatores vocet in poenitentiam. Et ipsa sunt arma quibus expugnatur inimicus, contra quem dicitur: *Quis accusabit adversus electos Dei?* et: *Si Deus pro nobis, quis contra nos? Qui unico Filio suo non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit illum.* Si enim adhuc cum inimici essemus, Christus pro nobis mortuus est; multo magis reconciliati, salvi erimus ab ira per ipsum. Hoc est invictissimum scutum, quo repellitur inimicus desperationem salutis suggerens multitudine tribulationum et tentationum.

18. Totus ergo textus psalmi est oratio ut exaudiat; ab eo quod scriptum est: *Verba mea exaudi, Domine,* usque ad, *Rex meus et Deus meus.* Deinde intellectus eorum quae impediunt ad videndum Deum, id est, ut se exauditam esse cognoscat; ab eo quod scriptum est: *Quoniam ad te orabo, Domine, mane exaudies vocem meam,* usque ad: *Virum sanguinum et dolosum abominabitur Dominus.* Tertio, sperat se domum Dei futuram, et nunc ei appropinquare in timore ante consummationem quae expellit timorem; ab eo quod scriptum est: *Ego autem in multitudine miserationis tuae,* usque ad: *Adorabo ad templum sanctum tuum in timore tuo.* Quarto, proficientem se atque promoventem inter illa ipsa quibus impediri se sentit, orat ut adiuvetur intrinsecus, ubi nemo hominum videt, ne avertatur malis linguis; ab eo quod scriptum est: *Domine, deduc me in tua iustitia propter inimicos meos,* usque ad: *Linguis suis dolose agebant.* Quinto, prophetia est quae poena maneat impios, quando iustus vix salvus erit, et quod praemium iusti adepturi sint, qui vocati venerunt et donec perducerentur viriliter omnia sustinuerunt; ab eo quod scriptum est: *Iudica illos, Deus,* usque in finem psalmi.

IN PSALMUM 6

ENARRATIO

De die iudicii.

1. [v 1.] *De octavo*, hic videtur obscurum; nam caetera in hoc titulo manifestiora sunt. Visum est autem nonnullis diem iudicii significare, id est tempus adventus Domini nostri, quo venturus est iudicare vivos et mortuos. Qui adventus, computatis annis ab Adam, post septem annorum millia futurus creditur; ut septem annorum millia tamquam septem dies transeant, deinde illud tempus tamquam dies octavus adveniat. Sed quoniam dictum est a Domino: *Non est vestrum scire tempora quae Pater posuit in sua potestate*, et: *De die vero et illa hora nemo scit, neque angelus, neque virtus, neque Filius, nisi solus Pater*, et illud quod scriptum est, tamquam furem venire diem Domini, satis aperte ostendit neminem sibi oportere arrogare scientiam illius temporis, computatione aliqua annorum. Si enim post septem millia annorum ille dies venturus est, omnis homo potest annis computatis adventum eius addiscere: ubi erit ergo, quod nec Filius hoc novit? Quod utique ideo dictum est, quia per Filium homines hoc non discunt, non quod apud se ipse non noverit, secundum illam locutionem: *Tentat vos Dominus Deus vester, ut sciat*, id est, scire faciat vos; et: *Exsurge, Domine*, id est, fac nos exsurgere. Cum ergo ita dicatur nescire Filius hunc diem, non quod nesciat, sed quod nescire faciat eos quibus hoc non expedit scire, id est, non eis hoc ostendat; quid sibi vult nescio quae praesumptio, quae annis computatis certissimum sperat post septem annorum millia diem Domini?

2. Nos igitur, quod nescire nos Dominus voluit, libenter nesciamus, et quaeramus quid velit sibi iste titulus, qui scribitur *De octavo*. Potest quidem, etiam nulla annorum temeraria supputatione, dies iudicii octavus intellegi, quod iam post finem huius saeculi accepta aeterna vita, tunc non erunt animae iustorum obnoxiae temporibus: et quoniam omnia tempora septem dierum istorum repetitione volvuntur, octavus forte ille dictus est, qui varietatem istam non habebit. Est aliud quod hic non absurde accipi potest, cur octavum dicatur iudicium, quod post duas generationes futurum est, unam quae ad corpus, alteram quae ad animam pertinet. Ab Adam enim usque ad Moysen genus humanum vixit ex corpore, id est secundum carnem: qui etiam exterior et vetus homo dicitur, et cui Vetus Testamentum datum est, ut quamvis religiosus, tamen carnalibus adhuc operationibus futura spiritalia praesignaret. Hoc toto tempore quo secundum corpus vivebatur, *regnavit mors*, sicut Apostolus ait, *etiam in eos qui non peccaverunt*. Regnavit autem *ex similitudine praevaricationis Adae*, sicut idem dicit; quoniam *usque ad Moysen* accipiendum est, quo usque Legis opera, id est carnaliter observata illa sacramenta, etiam eos obstrictos tenuerunt certi mysterii gratia, qui uni Deo subditi erant. Ab adventu autem Domini, ex quo ad circumcisionem cordis a carnis circumcisione transitum est, facta vocatio est, ut secundum animam viveretur, id est secundum interiorem hominem, qui etiam novus homo propter regenerationem dicitur morumque spiritalium innovationem. Manifestum est autem ad corpus quaternarium numerum pertinere, propter notissima elementa quatuor quibus constat, et quatuor qualitates, siccam, humidam, calidam, frigidam. Unde quatuor etiam temporibus administratur, verno, aestate, autumno, hieme. Haec sunt notissima. Nam de quaternario numero corporis tractatur etiam alibi subtilius, sed obscurius: quod in hoc sermone vitandum est, quem etiam minus eruditis accommodatum esse volumus. Ad animum vero ternarium numerum pertinere potest intellegi, ex eo

quod tripliciter Deum diligere iubemur, ex toto corde, ex tota anima, ex tota mente : de quibus singulis non in Psalterio, sed in Evangelio disputandum est. Nunc ad testimonium ternarii numeri ad animum pertinentis, satis puto esse quod dictum est. Peractis igitur numeris corporis ad veterem hominem et ad Vetus Testamentum pertinentibus, peractis etiam numeris animi ad novum hominem et ad Novum Testamentum relatis, sicut septenario numero transacto, quia unumquodque temporaliter agitur, quaternario in corpus, ternario in animum distributo, veniet octavus iudicii dies, qui meritis tribuens quod debetur, iam non ad opera temporalia, sed ad vitam aeternam sanctos transferet, impios vero damnabit in aeternum.

De poenis iudicii.

3. [v 2.] Quam damnationem metuens, orat Ecclesia in hoc psalmo, dicens: *Domine, ne in ira tua arguas me*. Dicit etiam Apostolus iram iudicii: *Thesaurizas tibi*, inquit, *iram in die irae iusti iudicii Dei* ; in qua se non vult argui, quisquis in hac vita sanari desiderat. *Nec in furore tuo corripias me: corripias*, mitius videtur; ad emendationem enim valet. Nam qui arguitur, id est accusatur, metuendum est ne finem habeat damnationem. Sed quoniam furor plus videtur esse quam ira, potest movere cur illud quod est mitius, id est correptio, cum eo positum est quod est durius, id est cum furore. Sed ego puto unam rem duobus verbis significatam: nam in graeco θυμός, quod est in primo versu, hoc significat quod ὀργή, quod est in secundo versu; sed cum Latini vellent etiam ipsi duo verba ponere, quaesitum est quid esset vicinum irae, et positum est furor. Ideo varie codices habent: nam in aliis prius invenitur ira, deinde furor; in aliis, prius furor, deinde ira; in aliis pro furore indignatio ponitur, aut bilis. Sed quidquid illud est, motus est animi provocans ad poenam inferendam: qui tamen motus, non tamquam animae Deo tribuendus est, de quo dictum est: *Tu autem, Domine virtutum, cum tranquillitate iudicas* ; quod autem tranquillum est, non est perturbatum. Non ergo cadit in Deum iudicem perturbatio; sed quod in eius ministris fit, quia per leges eius fit, ira eius dicitur. In qua ira, non solum argui se non vult anima quae nunc orat, sed nec corripiri, id est emendari vel erudiri: nam in graeco παιδείας positum est, id est, erudias. Arguuntur autem in die iudicii omnes qui non habent fundamentum quod est Christus: emendantur autem, id est purgantur, qui huic fundamento superaedificant lignum, foenum, stipulam; detrimentum enim patientur, sed salvi erunt tamquam per ignem . Quid ergo iste orat, qui non vult in ira Domini vel argui vel emendari? Quid, nisi ut sanetur? ubi enim sanitas est, nec mors metuenda est, nec urentis aut secantis medici manus.

4. [vv 3.4.] Sequitur itaque, et dicit: *Miserere mei, Domine, quoniam infirmus sum: sana me, Domine, quoniam conturbata sunt ossa mea*, id est firmamentum animae meae, vel fortitudo; hoc enim ossa significant. Dicit ergo anima fortitudinem suam esse turbatam, cum ossa nominat: neque enim credendum est, quod habeat ossa quae videmus in corpore. Quapropter ad expositionem pertinet quod subicitur: *Et anima mea turbata est valde*; ne quod ossa appellavit, corporis intellexerentur. *Et tu, Domine, usquequo?* quis non intellegat significari animam luctantem cum morbis suis, diu autem dilatam a medico, ut ei persuaderetur in quae mala se peccando praecipitaverit? Quod enim facile sanatur, non multum cavetur; ex difficultate autem sanationis, erit diligentior custodia receptae sanitatis. Non ergo tamquam crudelis Deus aestimandus est, cui dicitur: *Et tu, Domine, usquequo?* sed tamquam bonus persuasor animae, quid mali sibi ipsa pepererit; nondum enim tam perfecte orat haec anima, ut ei dici possit: *Adhuc*

loquente te dicam: Ecce adsum . Simul ut etiam illud agnoscat, quanta poena impiis praeparatur, qui se nolunt convertere ad Deum, si tantam difficultatem convertentes patiuntur; sicut alio loco scriptum est: *Si iustus vix salvus erit, peccator et impius ubi parebunt?*

Misericordia Dei convertimur non meritis nostris.

5. [v 5.] *Convertere, Domine, et erue animam meam*. Convertens se, orat ut ad eam convertatur et Deus, sicut dictum est: *Convertimini ad me, et convertar ad vos, dicit Dominus* . An ex illa locutione intellegendum est: *Convertere, Domine*, id est, fac me converti, cum in ipsa sua conversione difficultatem laboremque sentiret? Nam perfecta nostra conversio paratum invenit Deum, sicut Propheta dicit: *Tamquam diluculum paratum inveniemus eum* . Quoniam ut eum amitteremus, non eius absentia qui ubique adest, sed nostra fecit aversio: *In hoc mundo erat, inquit, et mundus per eum factus est, et mundus eum non cognovit* . Si ergo in hoc mundo erat, et mundus eum non cognovit, nostra immunditia non fert eius aspectum. Dum autem nos convertimus, id est, mutatione veteris vitae resculpimus spiritum nostrum, durum sentimus et laboriosum ad serenitatem et tranquillitatem divinae lucis a terrenarum cupiditatum caligine retorqueri. Et in tali difficultate dicimus: *Convertere, Domine*, id est, adiuva nos, ut perficiatur in nobis conversio, quae te paratum invenit, et fruendum te praebentem dilectoribus tuis. Et ideo postquam dixit: *Convertere, Domine*, addidit, *et erue animam meam*, tamquam inhaerentem perplexitatibus huius saeculi, et spinas quasdam dilacerantium desideriorum in ipsa conversione patientem. *Salvum me fac*, inquit, *propter misericordiam tuam*. Intellegit non suorum meritorum esse quod sanatur, quandoquidem peccanti et datum praeceptum praetereunti, iusta damnatio debebatur; sana me ergo, inquit, non propter meritum meum, sed propter misericordiam tuam.

Quid sit mors quidque infernus.

6. [v 6.] *Quoniam non est in morte qui memor sit tui*. Intellegit quoque nunc esse tempus conversionis, quia cum ista vita transierit, non restat nisi retributio meritorum. *In inferno autem quis confitebitur tibi?* Confessus est in inferno ille dives, de quo Dominus dicit, qui Lazarum vidit in requie, se autem in tormentis dolebat: usque adeo confessus, ut etiam moneri suos vellet ut se a peccatis cohiberent, propter poenas quas apud inferos esse non creditur . Quamvis ergo frustra, confessus est tamen sibi merito illa accidisse tormenta; quando etiam suos, ne in haec inciderent, doceri cupiebat. Quid ergo est: *In inferno autem quis confitebitur tibi?* an infernum vult intellegi, quo post iudicium praecipitabuntur impii, ubi iam propter profundiores tenebras nullam Dei lucem videbunt, cui aliquid confiteantur? Nam iste adhuc elevatis oculis, quamvis immani profundo interposito, potuit tamen videre Lazarum in requie constitutum, ex cuius comparatione ad confessionem coactus est meritorum suorum. Potest etiam illud intellegi, ut mortem vocet peccatum, quod contempta divina lege committitur: ut aculeum mortis mortem appellemus, quod mortem comparet; aculeus enim mortis, peccatum . In qua morte hoc est esse immemorem Dei, legem eius et praecepta contemnere: ut infernum dixerit, caecitatem animi, quae peccantem, id est, morientem excipit et involvit; *Sicut non probaverunt, inquit, habere Deum in notitia, dedit illos Deus in reprobum sensum* . Ab ista morte et ab isto inferno tutam se praeberi anima deprecatur, dum molitur conversionem ad Deum, et sentit difficultates.

7. [v 7.] Quapropter contexit dicens: *Laboravi in gemitu meo*. Et tamquam parum profuerit, addit et dicit: *Lavabo per singulas noctes lectum meum*. Lectus est hoc loco appellatus ubi requiescit animus aeger et infirmus, id est in voluptate corporis et in omni delectatione saeculari; quam delectationem lacrymis lavat qui sese ab illa conatur extrahere. Videt enim iam se damnare carnales concupiscentias; et tamen delectatione tenetur infirmitas, et in ea libenter iacet, unde surgere nisi sanatus animus non potest. Quod autem ait, *per singulas noctes*, hoc fortasse accipi voluit, quod ille qui spiritu promptus sentit aliquam lucem veritatis, et tamen in delectatione huius saeculi per carnis infirmitatem aliquando requiescit, tamquam dies et noctes alterno affectu cogitur pati: ut cum dicit: *Mente servio legi Dei*, tamquam diem sentiat; rursus cum dicit: *Carne autem legi peccati*, inclinetur in noctem, donec omnis nox transeat, et veniat unus dies de quo dicitur: *Mane astabo tibi, et videbo*. Tunc enim astat; nunc autem iacet, quando in lecto est quem lavabit per singulas noctes, ut tantis lacrymis impetret efficacissimam de Dei misericordia medicinam. *In lacrymis stratum meum rigabo*, repetitio est: cum enim dicit *in lacrymis*, ostendit quemadmodum superius *lavabo* dixerit; hoc autem accipimus *stratum*, quod superius *lectum*: quamquam *rigabo* amplius sit aliquid quam *lavabo*; quoniam potest aliquid in superficie lavari; rigatio vero ad interiora permeat, quod significat fletum usque ad cordis intima. Temporum vero varietas, quod praeteritum posuit, cum diceret: *Laboravi in gemitu meo*; et futurum, cum diceret: *Lavabo per singulas noctes lectum meum*; rursus futurum: *In lacrymis stratum meum rigabo*, illud ostendit quid sibi dicere debeat, cum quisque in gemitu frustra laboraverit; tamquam diceret: Non profuit cum hoc feci, ergo illud faciam.

Sapientia Dei est sol interior.

8. [vv 8.9.] *Turbatus est ab ira oculus meus*: utrum sua, an Dei, in qua petit ne argueretur, aut corriperetur? Sed si illa diem iudicii significat, quomodo nunc potest intellegi? An inchoatio eius est, quod hic homines dolores et tormenta patiuntur, et maxime damnum intellegentiae veritatis, sicut iam commemoravi quod dictum est: *Dedit illos Deus in reprobum sensum*? Nam ea est caecitas mentis; in eam quisquis datus fuerit, ab interiore Dei luce secluditur, sed nondum penitus cum in hac vita est. Sunt enim tenebrae exteriores, quae magis ad diem iudicii pertinere intelleguntur, ut penitus extra Deum sit, quisquis, dum tempus est, corrigi noluerit; penitus enim esse extra Deum quid est, nisi esse in summa caecitate? siquidem Deus habitat lucem inaccessibilem, quo ingrediuntur quibus dicitur: *Intra in gaudium Domini tui*. Huius igitur irae inchoatio est quam in hac vita patitur quisque peccator: timens itaque iudicii diem, laborat et plangit, ne ad illud perducatur, cuius initium tam perniciosum nunc experitur; et ideo non dixit: Extinctus est, sed: *Turbatus est ab ira oculus meus*. Si autem sua ira dicit oculum suum esse turbatum, neque hoc mirum est: nam hinc forsitan dictum est: *Non occidat sol super iracundiam vestram*, quod interiorem solem, id est sapientiam Dei, tamquam occasum in se pati arbitratur mens, quae sua perturbatione illum videre non sinitur.

Animo locus est affectio sua.

9. *Inveteravi in omnibus inimicis meis*. De ira tantum dixerat, si tamen de sua ira dixerat: consideratis autem reliquis vitiis, invenit se omnibus esse vallatum. Quae vitia quoniam veteris vitae sunt et veteris hominis quo exuendi sumus ut induamur novo, recte dictum est: *Inveteravi*. *In omnibus autem inimicis meis*, vel

inter ipsa vitia dicit, vel inter homines qui nolunt ad Deum converti: nam et hi, etiam si nesciunt, etiam si parcunt, etiam si iisdem conviviis et domibus et civitatibus nulla lite interposita, et crebris colloquiis quasi concorditer utuntur, nihilominus tamen intentione contraria, inimici sunt eis qui se ad Deum convertunt. Nam cum alii amant et appetunt istum mundum, alii se optant ab isto mundo liberari, quis non videat illos inimicos esse istis? nam si possint, eos secum ad poenas trahunt. Et magnum donum est, inter eorum verba versari quotidie, et non excedere de itinere praeceptorum Dei: saepe enim mens nitens pergere in Deum, concussa in ipso itinere trepidat: et plerumque propterea non implet bonum propositum, ne offendat eos cum quibus vivit, alia bona peritura et transeuntia diligentes atque sectantes. Ab his separatus est omnis sanus, non locis, sed animo; nam locis corpora continentur, animo autem locus est affectio sua.

Iusti et impii nunc convivunt.

10. Quapropter post laborem et gemitum et imbres creberrimos lacrymarum, quia inane non potest esse quod tam vehementer rogatur ab eo qui fons est omnium misericordiarum, verissimeque dictum est: *Prope est Dominus adtritum corde*, post tantas difficultates exauditam se anima pia significans, quam licet etiam Ecclesiam intellegere, vide quid adiungit: *Discedite a me, omnes qui operamini iniquitatem; quoniam exaudivit Dominus vocem fletus mei*. Vel in prophetia dictum est, quoniam discessuri sunt, id est, separabuntur a iustis impii, cum iudicii dies venerit; vel nunc, quia etiamsi pariter atque iisdem conventiculis continentur, tamen in area nuda iam grana separata sunt a paleis, quamvis inter paleas lateant: simul itaque versari possunt, sed simul vento auferri non possunt.

11. [v 10.] *Quoniam exaudivit Dominus vocem fletus mei; exaudivit Dominus deprecationem meam; Dominus orationem meam assumpsit*. Crebra eiusdem sententiae repetitio, non quasi narrantis necessitatem, sed affectum exsultantis ostendit; sic enim loqui gaudentes solent, ut non eis sufficiat semel enuntiare quod gaudent. Iste fructus est illius gemitus in quo laboratur, et illarum lacrymarum quibus lavatur lectus, et stratus rigatur; quoniam qui seminat in lacrymis, in gaudio metet, et beati lugentes, quoniam ipsi consolabuntur.

In iudicio autem separabuntur.

12. [v 11.] *Erubescant et conturbentur omnes inimici mei*. Discedite a me, omnes, dixit superius; quod etiam in hac vita, sicut expositum est, fieri potest: quod autem dicit: *Erubescant et conturbentur*, non video quemadmodum evenire possit, nisi illo die cum manifesta fuerint iustorum praemia et supplicia peccatorum. Nam nunc usque adeo non erubescunt impii, ut nobis insultare non desinant: et plerumque tantum valent irrisionibus suis, ut infirmos homines de Christi nomine erubescere faciant, unde dictum est: *Quisquis me erubuerit coram hominibus, erubescam eum coram Patre meo*. Iam vero quisquis sublimia illa praecepta implere voluerit, ut dispergat, det pauperibus, quo iustitia eius maneat in aeternum, omnibusque suis rebus terrenis venditis et indigentibus erogatis, Christum sequi voluerit, dicens: *Nihil intulimus in hunc mundum, verum nec auferre quid possumus; victum et tegumentum habentes, his contenti simus*; incidit in istorum sacrilegam dicacitatem, et ab eis qui sanari nolunt vocatur insanus; et saepe ne hoc vocetur a desperatis hominibus, trepidat facere et differt quod omnium fidelissimus et potentissimus medicus imperavit. Non ergo nunc isti possunt erubescere, quibus ne nos erubescamus optandum est, et a proposito

itinere vel revocemur, vel impediamur, vel retardemur. Sed veniet tempus ut illi erubescant, dicentes ut scriptum est: *Hi sunt quos aliquando habuimus in risum et in similitudinem improprietatis: nos insensati, vitam illorum aestimabamus insaniam, et finem illorum sine honore: quomodo computati sunt inter filios Dei, et inter sanctos sors illorum est? Ergo erravimus a via veritatis, et iustitiae lumen non luxit nobis, et sol non est ortus nobis: repleti sumus iniquitatis via et perditionis, et ambulavimus solitudines difficiles, viam autem Domini ignoravimus. Quid nobis profuit superbia, aut quid divitiarum iactatio contulit nobis? Transierunt omnia illa tamquam umbra .*

13. Quod autem ait: *Convertantur, et confundantur*, quis non iudicet esse iustissimam poenam, ut conversionem ad confusionem habeant, qui ad salutem habere noluerunt? Deinde addidit, *valde velociter*; cum enim iam desperari coeperit iudicii dies, cum dixerint: Pax, tunc eis repentinus veniet interitus . Quandocumque autem venerit, celerrime venit quod desperatur esse venturum: et longitudinem vitae huius non facit sentiri, nisi spes vivendi; nam nihil videtur esse celerius, quam quidquid in ea iam praeteritum est. Cum ergo iudicii dies venerit, tunc sentient peccatores quam non sit longa omnis vita quae transit; nec omnino eis videri poterit tarde venisse, quod non desiderantibus, sed potius non credentibus venerit. Quamquam et illud hic accipi potest, ut quia tamquam gementem et tam saepe diuque flentem Deus exaudivit, intellegatur liberata a peccatis, et omnes perversos motus carnalis affectionis domuisse, sicut dicit: *Discedite a me, omnes qui operamini iniquitatem, quoniam exaudivit Dominus vocem fletus mei*, quod cum ei provenerit, non mirum est si iam ita perfecta est ut oret pro inimicis suis. Potest ergo ad hoc pertinere quod dixit: *Erubescant, et conturbentur omnes inimici mei*, ut de peccatis suis agant poenitentiam, quod sine confusione et conturbatione fieri non potest. Nihil itaque impedit sic accipere et illud quod sequitur: *Convertantur et erubescant*, id est, convertantur ad Deum, et erubescant se in prioribus tenebris peccatorum aliquando gloriatos; sicut Apostolus dicit: *Quam enim gloriam habuistis aliquando in his, in quibus nunc erubescitis ?* Quod autem addidit, *valde velociter*, aut ad optantis affectum, aut ad Christi potentiam referendum est, qui gentes quae pro idolis suis persequiebantur Ecclesiam, ad Evangelii fidem tanta temporum celeritate convertit.

IN PSALMUM 7

ENARRATIO

1. [v 1.] Historia quidem unde occasionem ista prophetia sumpsit, in Regnorum secundo libro cognoscere facile est. Ibi enim Chusi, amicus regis David, transitum fecit in partes Abessalon filii eius qui adversus patrem bellum gerebat, ad exploranda consilia et renuntianda quae adversus patrem ille moliebatur auctore Achitophel, qui defecerat ab amicitia David, et filium eius adversus patrem consiliis quibus posset instruebat. Sed quoniam non ipsa historia in hoc psalmo considerata est de qua Propheta mysteriorum velamen assumpsit, si transitum ad Christum fecimus, auferatur velamen . Et primo ipsorum nominum significationem interrogemus quid sibi velit. Non enim defuerunt interpretes qui haec ipsa non carnaliter ad litteram, sed spiritaliter investigantes, edicerent nobis quod Chusi interpretetur Silentium; Iemini autem, Dexter; Achitophel, Fratris ruina. Quibus interpretationibus rursum nobis traditor ille Iudas occurrit, ut Abessalon eius imaginem gestet, secundum quod Patris pax interpretatur; quia pacatus erga illum exstitit pater, quamvis ipse dolis suis bellum haberet in corde, sicut in psalmo tertio tractatum est. Quemadmodum autem invenitur in Evangelio

filios Domini nostri Iesu Christi dictos esse discipulos , sic in eodem Evangelio invenitur etiam fratres esse appellatos; resurgens enim Dominus ait: *Vade, et dic fratribus meis* , et Apostolus eum dicit primogenitum in multis fratribus : discipuli ergo eius ruina qui eum tradidit, recte intellegitur Fratris ruina, quod Achitophel interpretari diximus. Chusi autem, quod interpretatur Silentium, recte accipitur adversus illos dolos Dominum nostrum silentio dimicasse, id est altissimo secreto quo caecitas ex parte Israel facta est, cum Dominum persequerentur, ut plenitudo Gentium subintraret, et sic omnis Israel salvus fieret. Ad hoc profundum secretum altumque silentium cum venisset Apostolus, exclamavit quasi quodam ipsius altitudinis horrore percussus: *O altitudo divitiarum sapientiae et scientiae Dei, quam inscrutabilia sunt iudicia eius, et investigabiles viae ipsius! Quis enim cognovit mentem Domini, aut quis consiliarius illius fuit?* ita magnum illud silentium non expositione magis aperit, quam admiratione commendat. Hoc silentio Dominus sacramentum venerabilis passionis occultans, voluntariam ruinam fratris, id est, nefarium scelus traditoris sui, in suae misericordiae atque providentiae ordinem vertit; ut quod ille ad perniciem unius hominis perversa mente faciebat, iste ad salutem omnium hominum provida gubernatione conferret. Cantat ergo psalmum Domino anima perfecta, quae iam digna est nosse secretum Dei; cantat *pro verbis Chusi*, quia meruit nosse verba illius silentii. Apud infideles enim et persecutores, silentium est illud atque secretum: apud suos autem, quibus dictum est: *Iam non dico vos servos, quia servus nescit quid faciat Dominus eius; vos autem dixi amicos, quia omnia quae audivi a Patre meo, nota feci vobis* : apud amicos ergo eius non est silentium, sed verba silentii, id est, ratio exposita et manifesta illius silentii. Quod silentium, id est Chusi, dicitur filius Iemini, id est dextri: non enim abscondendum erat sanctis quod pro illis gestum est. Et tamen *Nesciat*, inquit, *sinistra quid faciat dextra* . Canit ergo anima perfecta in prophetia, cui secretum illud innotuit, *pro verbis Chusi*, id est pro cognitione eiusdem secreti; quod secretum dexter Deus, id est favens atque propitius ei, operatus est: quare hoc silentium Filius dextri appellatur, quod est *Chusi, filii Iemini?*

Salus a Deo est.

2. [vv 2.3.] *Domine Deus meus, in te speravi; salvum me fac ex omnibus persequentibus me, et eripe me.* Tamquam cui non restat iam perfecto nisi invidus diabolus, superato omni bello atque adversitate vitiorum, dicit: *Salvum me fac ex omnibus persequentibus me, et eripe me: nequando rapiat ut leo animam meam.* Dicit Apostolus: *Adversarius vester diabolus tamquam leo rugiens circuit, quaerens quem devoret* . Itaque cum diceret per pluralem numerum: *Salvum me fac ex omnibus persequentibus me*, singularem postea intulit dicens, *nequando rapiat ut leo animam meam*: non enim ait, nequando rapiant, sciens quis restiterit inimicos, et perfectae animae vehementer adversus. *Dum non est qui redimat, neque qui salvum faciat*: id est, ne ille rapiat, dum tu non redimis neque salvum facis; si enim Deus non redimat neque salvum faciat, ille rapit.

Ira vincenda est.

3. [vv 4.5.] Et ut manifestum sit iam perfectam animam hoc dicere, cui solius diaboli fraudulentissimae insidiae cavendae sunt, vide quid sequatur: *Domine Deus meus, si feci istud.* Quid est quod vocat *istud*? an quia non dicit nomen peccati, universale peccatum intellegendum est? Qui intellectus si displicet, illud accipiamus dici quod sequitur: tamquam si interrogassemus. Quid est hoc quod

dicis, *istud?* respondet: *Si est iniquitas in manibus meis*. Iam ergo manifestum est de omni peccato dici: *Si reddidi retribuentibus mihi mala*; quod non potest vere dicere, nisi perfectus. Ait quippe Dominus: *Estote perfecti, sicut Pater vester qui est in coelis, qui solem suum oriri facit super bonos et malos, et pluit super iustos et iniustos*; qui ergo non reddit retribuentibus mala, perfectus est. Cum itaque oret anima perfecta *pro verbis Chusi, filii Iemini*, id est pro cognitione illius secreti atque silentii, quod pro salute nostra operatus est propitius nobis et misericors Dominus, ut toleraret et patientissime sustineret dolos traditoris sui: tamquam huic perfectae animae dicat, exponens rationem ipsius secreti: Ego pro te impio et peccatore, ut tuae iniquitates mei sanguinis effusione lavarentur, magno silentio et magna patientia traditorem meum pertuli, nonne imitaberis me, ut et tu non reddas mala pro malis? animadvertens igitur et intellegens quid pro illo fecerit Dominus, et eius exemplo ad perfectionem proficiens, dicit: *Si reddidi retribuentibus mihi mala*, id est, si non feci quod tu faciendo docuisti, *decidam ergo ab inimicis meis inanis*. Et bene non ait: Si reddidi tribuentibus mihi mala, sed, *retribuentibus*: qui enim retribuit, iam aliquid acceperat; maioris autem patientiae est, nec ei mala rependere qui acceptis beneficiis reddit mala pro bonis, quam si nullo ante accepto beneficio nocere voluisset: *Si reddidi ergo*, inquit, *retribuentibus mihi mala*, id est, si te non imitatus sum in illo silentio, hoc est patientia tua quam pro me operatus es, *decidam ab inimicis meis inanis*. Inaniter enim se iactat, qui cum et ipse homo sit, cupit se de homine vindicare: et cum superare hominem palam quaerit, occulte a diabolo superatur, inanis effectus vana et superba laetitia, quod quasi vinci non potuit. Intellegit ergo iste ubi maior fiat victoria, et ubi Pater reddat qui videt in occulto. Ne reddat itaque retribuentibus mala, iram potius quam hominem vincit, illis etiam litteris eruditus, in quibus scriptum est: *Melior est qui vincit iram, quam qui capit civitatem*. *Si reddidi retribuentibus mihi mala, decidam ergo ab inimicis meis inanis*. Iurare videtur per execrationem, quod est gravissimum iurisiurandi genus, cum homo dicit: Si illud feci, illud patiar. Sed aliud est iuratio in ore iurantis, aliud in significatione prophetantis: hic enim dicit quid vere contingat hominibus qui reddunt retribuentibus mala; non quod sibi, aut alicui, quasi iureiurando imprecetur.

Superbia primum et postremum vitium.

4. [v 6.] *Persequatur ergo inimicus animam meam, et comprehendat*. Iterum inimicum singulari numero nominans, illum magis magisque manifestat quem superius velut leonem appellavit. Ipse enim animam persequitur; et si deceperit, comprehendet. Nam homines usque ad interfectionem corporis saeviunt, animam vero post istam visibilem mortem in potestate habere non possunt; diabolus autem quas animas persecutus comprehenderit, possidebit. *Et conculcet in terram vitam meam*: id est conculcando, terram faciat vitam meam, cibum scilicet suum; non enim tantum leo, sed etiam serpens appellatus est, cui dictum est: *Terram manducabis*; et peccatori homini dictum est: *Terra es, et in terram ibis*. *Et gloriam meam in pulverem deducat*. Hic est ille pulvis, quem proicit ventus a facie terrae, superbiorum scilicet vana et inepta iactantia, et inflata non solidata, tamquam vento elatus pulveris globus. Recte itaque hic posuit gloriam, quam non vult in pulverem deduci. Vult enim eam solidam habere in conscientia coram Deo, ubi nulla iactantia est; *Qui gloriatur, in Domino gloriatur*. Ista soliditas in pulverem deducitur, si per superbiam quisque contemnens secreta conscientiae, ubi solus Deus hominem probat, velit apud homines gloriari; hinc est quod alibi dicit: *Deus conteret ossa placentium hominibus*. Qui autem bene didicit vel

expertus est vitiorum superandorum gradus, intellegit hoc vitium inanis gloriae, vel solum, vel maxime cavendum esse perfectis: quo primo enim vitio lapsa est anima, hoc ultimum vincit. *Initium autem omnis peccati superbia; et: Initium superbiae hominis, apostatare a Deo .*

Superbiae pater diabolus.

5. [v 7.] *Exsurge, Domine, in ira tua.* Quid adhuc iste quem perfectum dicimus, ad iram provocat Deum? Nonne videndum est ne potius ille perfectus sit, qui cum lapidaretur, dixit: *Domine, ne statuas illis hoc peccatum ?* An et iste, non adversus homines haec precatur, sed adversus diabolum et angelos eius, quorum possessio peccatores atque impii homines sunt? Non ergo saeviens, sed misericors adversus eum orat, quisquis orat ut ei auferatur ista possessio ab illo Domino qui iustificat impium : cum enim iustificatur impius, ex impio fit iustus, et ex possessione diaboli migrat in templum Dei; et quoniam poena est, ut cuique auferatur possessio in qua dominari desiderat, hanc poenam dicit iram Dei adversus diabolum, ut desinat possidere quos possidet. *Exsurge, Domine, in ira tua: Exsurge*, hic appare dixit, humanis videlicet et latentibus verbis, quasi Deus dormiat, cum in secretis suis incognitus latet. *Exaltare in finibus inimicorum meorum.* Fines dixit ipsam possessionem, ubi vult Deum exaltari potius, id est honorari et glorificari, quam diabolum, dum impii iustificantur et laudant Deum. *Et exsurge, Domine Deus meus, in praecepto quod mandasti:* id est, quia humilitatem praecepisti, humilis appare; et tu prior imple quod praecepisti, ut exemplo tuo vincentes superbiam, non possideantur a diabolo, qui adversus tua praecepta superbiam persuasit, dicens: *Manducate, et aperientur vobis oculi, et eritis tamquam dii .*

6. [v 8.] *Et congregatio populorum circumdabit te.* Duplex intellectus est. Congregatio enim populorum, sive credentium, sive persequentium potest accipi, quorum utrumque eadem Domini nostri humilitate factum est: quam contemnens persequentium multitudo, circumdedit eum, de qua dictum est: *Quare fremuerunt gentes, et populi meditati sunt inania ?* credentium autem per eius humilitatem multitudo ita eum circumdedit, ut verissime diceretur: *Caecitas ex parte Israel facta est, ut plenitudo Gentium intraret ;* et illud: *Postula a me, et dabo tibi gentes haereditatem tuam, et possessionem tuam terminos terrae . Et propter hanc in altum regredere:* id est, propter hanc congregationem regredere in altum; quod resurgendo et in coelum ascendendo fecisse intellegitur. Ita enim glorificatus dedit Spiritum sanctum, qui ante glorificationem eius dari non posset, sicut in Evangelio positum est: *Spiritus autem nondum erat datus, quia Iesus nondum erat clarificatus .* Regressus ergo in altum propter congregationem populorum, misit Spiritum sanctum; quo impleti praedicatores Evangelii orbem terrarum Ecclesiis impleverunt.

De fide et incredulitate.

7. Potest et sic iste sensus intellegi: *Exsurge, Domine, in ira tua, exaltare in finibus inimicorum meorum:* id est, exsurge in ira tua, et non te intellegant inimici mei; ut hoc sit *exaltare*, id est, altus efficere ne intellegaris, quod refertur ad illud silentium. Sic enim de hac exaltatione in alio psalmo dicitur: *Et ascendit super Cherubim, et volavit. Et posuit tenebras latibulum suum :* qua exaltatione, id est occultatione, cum te merito peccatorum suorum non intellexerint qui te crucifigent, congregatio credentium circumdabit te. Ipsa enim humilitate exaltatus est, id est, non est intellectus; ut ad hoc referatur: *Et exsurge, Domine Deus meus,*

in praecepto quod mandasti; id est, cum appares humilis, altus esto, ut non te intellegant inimici mei: iusto autem sunt peccatores inimici, et pio impii. *Et congregatio populorum circumdabit te*: id est, per hoc ipsum quod non te intellegunt qui te crucifigunt, credent in te Gentes, atque ita congregatio populorum circumdabit te. Sed quod sequitur si vere hoc significat, plus doloris habet quia iam incipit sentiri, quam laetitiae quia intellegitur. Sequitur enim: *Et propter hanc in altum regredere*: id est, et propter hanc congregationem generis humani, qua Ecclesiae refertae sunt, in altum regredere, id est, rursus desine intellegi. Quid est ergo: *Et propter hanc*, nisi quia et ista te offensura est; ita ut verissime praenunties, dicens: *Putas cum venerit Filius hominis, inveniet fidem super terram* ? item dicit de pseudopropheta, qui intelleguntur haeretici: *Propter eorum iniquitatem refrigescet caritas multorum* . Cum ergo et in Ecclesiis, hoc est in illa congregatione populorum atque gentium, ubi nomen christianum latissime pervagatum est, tanta erit abundantia peccatorum quae iam ex magna parte sentitur, nonne illa hic praedicitur, quae per alium quoque prophetam denunciata est, fames verbi ? Nonne et propter hanc congregationem peccatis suis a se lumen veritatis abalienantem, Deus in altum regreditur, id est, ut aut non, aut a perpaucis, de quibus dictum est: *Beatus qui perseveraverit usque in finem, hic salvus erit* , teneatur et percipiatur sincera fides, et ab omnium pravarum opinionum labe purgata? Non ergo immerito dicitur: *Et propter hanc congregationem in altum regredere*; id est, secede rursus in altitudinem secretorum tuorum, etiam propter hanc congregationem populorum quae habet nomen tuum et facta tua non facit.

Anima iusta et innocens per Deum.

8. Sed sive superior, sive ista sit congruentior huius loci expositio, sine praeiudicio alterius alicuius melioris aut paris, convenientissime sequitur: *Dominus iudicat populos*. Sive enim in altum regressus est, cum post resurrectionem ascendit in coelum, bene sequitur: *Dominus iudicat populos*; quia inde venturus est iudicare vivos et mortuos: sive in altum regrediatur cum peccatores christianos deserit intellegentia veritatis; quia de ipso adventu dictum est: *Putas veniens Filius hominis inveniet fidem super terram*? *Dominus ergo iudicat populos*. Quis Dominus, nisi Iesus Christus? *Pater enim non iudicat quemquam, sed omne iudicium dedit Filio* . Quapropter haec anima quae perfecte orat, vide quemadmodum non timeat iudicii diem, et vere securo desiderio dicat in oratione: *Veniat regnum tuum : Iudica, inquit, me, Domine, secundum iustitiam meam*. In superiori psalmo infirmus deprecabatur, misericordiam potius implorans Dei, quam commemorans ullum meritum suum; quoniam Filius Dei peccatores venit vocare in poenitentiam . Itaque ibi dixerat: *Salvum me fac, Domine, propter misericordiam tuam* , id est non propter meritum meum; nunc autem quoniam vocatus tenuit et servavit praecepta quae accepit, audet dicere: *Iudica me, Domine, secundum iustitiam meam, et secundum innocentiam meam super me*. Ista est vera innocentia, quae nec inimico nocet; itaque bene se iudicari postulat secundum innocentiam suam, qui vere dicere potuit: *Si reddidi retribuentibus mihi mala* . Quod autem addidit, *super me*, non ad innocentiam tantum, sed ad iustitiam quoque subaudiri potest; ut iste sit sensus: *Iudica me, Domine, secundum iustitiam meam, et secundum innocentiam meam*, quae iustitia et innocentia super me est. Quo additamento demonstrat id ipsum quod anima iusta est et innocens, non per se habere, sed per illustrantem et illuminantem Deum; de hac enim dicit in alio psalmo: *Tu illuminabis lucernam meam, Domine* ; et de Ioanne dicitur, quia *non erat ille lumen, sed testimonium*

perhibebat de lumine . Ille erat lucerna ardens et lucens . Lumen ergo illud unde animae tamquam lucernae accenduntur, non alieno, sed proprio splendore praefulget, quod est ipsa veritas. Ita ergo dicitur, *secundum iustitiam meam, et secundum innocentiam meam super me*, tamquam si lucerna ardens et lucens diceret: Iudica me secundum flammam quae super me est, id est, non qua sum ego, sed qua fulgeo accensa de te.

Recta conscientia pervenitur ad Deum.

9. [v 10.] *Consummetur autem nequitia peccatorum. Consummetur*, inquit, perficiatur, secundum illud quod est in Apocalypsi: *Iustus iustior fiat, et sordidus sordescat adhuc* . Videtur enim consummata nequitia hominum qui crucifixerunt Filium Dei; sed eorum maior est qui nolunt recte vivere, et oderunt praecepta veritatis pro quibus crucifixus est Filius Dei. *Consummetur ergo*, inquit, *nequitia peccatorum*; id est, perveniatur ad summam nequitiam, ut possit iustum iam venire iudicium. Sed quoniam non solum dictum est: *Sordidus sordescat adhuc*, sed etiam dictum est: *Iustus iustior fiat*, annectit et dicit: *Et diriges iustum, scrutans corda et renes Deus*. Quomodo ergo iustus dirigi potest, nisi in occulto; quando etiam per illa quae initio temporum christianorum, cum adhuc persecutione saecularium hominum sancti premerentur, miranda videbantur hominibus, nunc postquam in tanto culmine nomen coepit esse christianum, crevit hypocrisis, id est simulatio, eorum scilicet qui nomine christiano malunt hominibus placere quam Deo? Quomodo ergo dirigitur iustus in tanta confusione simulationis, nisi dum scrutatur corda et renes Deus, videns omnium cogitationes, quae nomine cordis significatae sunt, et delectationes, quae nomine renum intelleguntur? Recte quippe temporalium et terrenarum rerum delectatio renibus tribuitur; quia et ipsa pars est inferior hominis, et ea regio est ubi carnalis generationis voluptas habitat, per quam in hanc aerumnosam et fallacis laetitiae vitam, per successionem prolis natura humana transfunditur. Scrutans ergo cor nostrum Deus, et perspiciens ibi esse ubi est thesaurus noster , id est in coelis; scrutans etiam renes, et perspiciens non nos acquiescere carni et sanguini , sed delectari in Domino, dirigit iustum in ipsa conscientia coram se, ubi nullus hominum videt, sed solus ille qui perspicit quid quisque cogitet, et quid quemque delectet. Finis enim curae delectatio est; quia eo quisque curis et cogitationibus nititur, ut ad suam delectationem perveniat. Videt igitur curas nostras, qui scrutatur cor: videt autem fines curarum, id est delectationes, qui perscrutatur renes; ut cum invenerit, non ad concupiscentiam carnis, neque ad concupiscentiam oculorum, neque ad ambitionem saeculi, quae omnia transeunt tamquam umbra , inclinari curas nostras, sed ad gaudia rerum aeternarum sustolli, quae nulla commutatione violantur, dirigat iustum, scrutans corda et renes Deus. Opera enim nostra, quae factis et dictis operamur, possunt esse nota hominibus; sed quo animo fiant, et quo per illa pervenire cupiamus, solus ille novit, qui scrutatur corda et renes Deus.

10. [v 11.] *Iustum auxilium meum a Domino, qui salvos facit rectos corde.* Duo sunt officia medicinae; unum quo sanatur infirmitas, alterum quo sanitas custoditur. Iuxta illud primum, dictum est in superiore psalmo: *Miserere mei, Domine, quoniam infirmus sum* : iuxta hoc alterum, in hoc psalmo dicitur: *Si est iniquitas in manibus meis, si reddidi retribuentibus mihi mala, decidam ergo ab inimicis meis inanis* ; ibi enim infirmus ut liberetur, hic iam sanus ne corrumpatur, orat. Iuxta illud ibi dicitur: *Salvum me fac propter misericordiam tuam* : iuxta istud hic dicitur: *Iudica me, Domine, secundum iustitiam meam* ; ibi enim ut a morbo evadat, remedium, hic autem ne in morbum recidat, tuitionem petit. Iuxta illud dicitur: *Salvum me fac, Domine, secundum misericordiam tuam*; iuxta hoc dicitur: *Iustum auxilium meum a Domino, qui salvos facit rectos corde.* Et illa enim et ista salvos facit; sed illa ex aegritudine ad salutem transfert, haec in ipsa salute conservat. Itaque ibi misericors auxilium est, quia nullum habet meritum peccator, qui adhuc iustificari desiderat, credens in eum qui iustificat impium ; hic autem iustum auxilium est, quia iam iusto tribuitur. Dicat ergo ibi peccator qui dixit: *Infirmus sum: Salvum me fac, Domine, propter misericordiam tuam*; et dicat hic iustus, qui dixit: *Si reddidi retribuentibus mihi mala, Iustum auxilium meum a Domino, qui salvos facit rectos corde.* Si enim medicinam exhibet, qua sanemur infirmi, quanto magis eam qua custodiamur sani? Quoniam si cum adhuc peccatores essemus, Christus pro nobis mortuus est, quanto magis nunc iustificati, salvi erimus ab ira per ipsum? De loco delectationum.

11. *Iustum auxilium meum a Domino, qui salvos facit rectos corde.* Dirigit iustum, scrutans corda et renes Deus: iusto autem auxilio salvos facit rectos corde. Non sicut scrutatur corda et renes, ita salvos facit rectos corde et renibus: quia cogitationes et malae sunt in pravo corde, et bonae in recto corde; delectationes autem non bonae ad renes pertinent, quia inferiores atque terrenae sunt, bonae vero non ad renes, sed ad ipsum cor. Propterea non ita dici possunt recti renibus, sicut dicuntur recti corde, cum iam ubi cogitatio, ibi et delectatio est: quod fieri non potest, nisi cum divina atque aeterna cogitantur. *Dedisti, inquit, laetitiam in corde meo, cum dixisset: Signatum est super nos lumen vultus tui, Domine* . Nam phantasmata rerum temporalium, quae sibi animus fingit, cum spe vana mortalique iactatur, quamvis inanibus imaginationibus afferant saepe deliram insanamque laetitiam, non tamen cordi haec delectatio, sed renibus tribuenda est; quia illae omnes imaginationes de inferioribus, hoc est terrenis carnalibusque rebus, attractae sunt. Ita fit, ut scrutans corda et renes Deus, et perspicuus in corde rectas cogitationes, in renibus nullas delectationes, iustum auxilium praebeat rectis corde, ubi mundis cogitationibus supernae delectationes sociantur. Et ideo in alio psalmo cum dixisset: *Insuper et usque ad noctem increpaverunt me renes mei*, subiecit de auxilio, dicens: *Providebam Dominum in conspectu meo semper, quoniam a dextris est mihi ne commovear* . Ubi ostendit suggestiones tantum se a renibus passum, non etiam delectationes, quas si pateretur, utique commoveretur. Dixit autem: *A dextris est mihi Dominus, ne commovear*; deinde subiungit: *Propter hoc delectatum est cor meum* : ut renes eum increpare potuerint, non delectare. Non itaque in renibus, sed ibi facta est delectatio, ubi adversus renum increpationem provisos est Deus a dextris esse, id est, in corde.

Dies iudicii erit dies irae.

12. [v 12.] *Deus iudex iustus, fortis et longanimis.* Quis Deus iudex, nisi Dominus, qui iudicat populos? Ipse iustus, qui reddet unicuique iuxta opera sua . Ipse fortis, qui etiam persecutores impios, cum sit potentissimus, pro nostra salute toleravit. Ipse longanimis, qui etiam ipsos qui persecuti sunt, non statim post resurrectionem ad supplicium rapuit, sed sustinuit, ut se aliquando ad salutem ab

illa impietate converterent: et adhuc sustinet, servans ultimo iudicio ultimam poenam, et nunc usque invitans peccatores ad poenitentiam. *Non iram adducens per singulos dies*. Significantius fortasse dicitur, *iram adducens*, quam irascens et ita in exemplaribus graecis invenimus: ut non sit in ipso ira qua punit, sed in animis eorum ministrorum qui praeceptis veritatis obtemperant; per quos iubetur etiam inferioribus ministeriis qui vocantur angeli iracundiae, ad punienda peccata, quos iam non propter iustitiam, qua non gaudent, sed propter malitiam poena humana delectat. *Non ergo Deus iram adducit per singulos dies*, id est, non per singulos dies ad vindictam congregat ministros suos: nunc enim patientia Dei ad poenitentiam invitat; ultimo vero tempore, cum sibi homines propter duritiam suam et cor impenitens, thesaurizaverint iram in die irae et revelationis iusti iudicii Dei, gladium suum vibrabit.

13. [v 13.] *Nisi convertimini*, inquit, *gladium suum vibrabit*. Potest ipse homo Dominicus gladius Dei intellegi bis acutus, id est framea, quam non vibravit primo adventu, sed tamquam in vagina humilitatis abscondit: vibrabit autem, cum in secundo adventu veniens iudicare vivos et mortuos, in manifesto splendore claritatis suae, iustis suis lumen, et terrores impiis coruscabit. Nam in aliis exemplaribus, pro eo quod est *gladium suum vibrabit*, *frameam suam splendificabit* positum est: quo verbo convenientissime significari arbitror ultimum Dominicae claritatis adventum; quandoquidem ex ipsius persona intellegitur quod alius psalmus habet: *Libera, Domine, ab impiis animam meam, frameam tuam ab inimicis manus tuae*. *Arcum suum tetendit, et paravit illum*. Non passim verborum tempora praetereunda sunt, quod gladium de futuro dixit, *vibrabit*; *arcum* de praeterito, *tetendit*: deinde praeteriti temporis consequuntur verba.

14. [v 14.] *Et in ipso paravit vasa mortis: sagittas suas ardentibus operatus est*. Arcum ergo istum, Scripturas sanctas libenter acceperim, ubi fortitudine Novi Testamenti, quasi nervo quodam, duritia Veteris flexa et edomita est. Hinc tamquam sagittae emittuntur Apostoli, vel divina praeconia iaculantur. Quas sagittas *ardentibus operatus est*, id est, quibus percussa divino amore flagrant. Qua enim alia sagitta percussa est, quae dicit: *Inducite me in domum vini, constituite me inter unguenta, constipate me inter mella; quoniam vulnerata caritate ego sum*. Quibus aliis sagittis accenditur, qui redire ad Deum cupiens et ab ista peregrinatione remeare, adversus dolosas linguas petit auxilium, et ei dicitur: *Quid detur tibi, aut quid adiciatur tibi adversus linguam dolosam? Sagittae potentis acutae, cum carbonibus vastetoribus*: id est, quibus percussus atque inflammatus tanto amore ardeas regni coelorum, ut omnium resistentium et a proposito revocare volentium linguas contempnas, et persecutiones eorum derideas, dicens: *Quis me separabit a caritate Christi? Tribulatio, an angustia, an persecutio, an fames, an nuditas, an periculum, an gladius? Certus sum enim*, inquit, *quia neque mors, neque vita, neque angelus, neque principatus, neque praesentia, neque futura, neque virtus, neque altitudo, neque profundum, neque creatura alia poterit nos separare a caritate Dei, quae est in Christo Iesu Domino nostro*. Sic ardentibus sagittas suas operatus est: nam in graecis exemplaribus ita invenitur: *Sagittas suas ardentibus operatus est*; latina autem *ardentes* pleraque habent. Sed, sive ipsae sagittae ardeant, sive ardere faciant, quod utique non possunt nisi et ipsae ardeant, integer sensus est.

15. Sed quia non sagittas tantum, sed etiam *vasa mortis* dixit in arcu Dominum parasse, quaeri potest quae sint vasa mortis. An forte haeretici? Nam et ipsi ex eodem arcu, id est, ex eisdem Scripturis in animas non caritate inflammandas, sed

venenis perimendas insiliunt, quod non contingit nisi pro meritis. Propterea divinae Providentiae etiam ista dispositio tribuenda est, non quia ipsa peccatores facit, sed quia ipsa ordinat cum peccaverint: malo enim voto per peccatum legentes, male coguntur intellegere, ut ipsa sit poena peccati; quorum tamen morte filii catholicae Ecclesiae, tamquam quibusdam spinis, a somno excitantur, et ad intellegentiam divinarum Scripturarum proficiunt. *Oportet enim et haereses esse, ut probati, inquit, manifesti fiant inter vos*, hoc est inter homines, cum manifesti sint Deo. An forte easdem sagittas et vasa mortis disposuit ad perniciem infidelium, et ardentem vel ardentibus operatus est ad exercitationem fidelium? Non enim falsum est quod Apostolus dicit: *Aliis sumus odor vitae in vitam, aliis odor mortis in mortem, et ad haec quis idoneus*. Non ergo mirum si iidem Apostoli et vasa mortis sunt in eis a quibus persecutionem passi sunt, et igneae sagittae ad inflammanda corda credentium.

16. [v 15.] Post hanc autem dispensationem iustum veniet iudicium: de quo ita dicit, ut intellegamus unicuique homini supplicium fieri de peccato suo, et eius iniquitatem in poenam converti; ne putemus illam tranquillitatem, et ineffabile lumen Dei de se proferre unde peccata puniantur, sed ipsa peccata sic ordinare, ut quae fuerunt delectamenta homini peccanti, sint instrumenta Domino punienti. *Ecce, inquit, parturivit iniustitiam*. Quid enim conceperat, ut iniustitiam parturiret? *Concepit, inquit, laborem*. Hinc est ergo illud: *In labore manducabis panem tuum*; hinc etiam illud: *Venite ad me, omnes qui laboratis et onerati estis. Iugum enim meum lene est, et onus meum leve*. Non enim poterit labor finire, nisi hoc quisque diligat quod invito non possit auferri. Nam cum ea diliguntur quae possumus contra voluntatem amittere, necesse est ut pro his miserrime laboremus; et ut haec adipiscamur, in angustiis terrenarum aerumnarum, cum sibi quisque illa rapere et praevenire alterum, aut extorquere alteri cupit, iniustitias machinemur. Recte ergo et prorsus ex ordine parturivit iniustitiam, qui concepit laborem. Parit autem quid, nisi quod parturivit, quamvis non hoc parturierit quod concepit? non enim hoc nascitur quod concipitur; sed concipitur semen, nascitur quod formatur ex semine. Labor est igitur semen iniquitatis; peccatum autem conceptio laboris, id est illud primum peccatum, apostatare a Deo: parturivit ergo iniustitiam qui concepit laborem. *Et peperit iniquitatem*: iniquitas, hoc est quod iniustitia; hoc ergo peperit quod parturivit. Quid deinde sequitur?

17. [v 16.] *Lacum aperuit et effodit illum*. Lacum aperire, est in terrenis rebus, id est, tamquam in terra fraudem parare, quo alius cadat quem vult decipere iniustus: aperitur autem hic lacus, cum consentitur malae suggestioni terrenarum cupiditatum; effoditur vero, cum post consensionem operationi fraudis instatur. Sed unde fieri potest, ut iniquitas prius laedat hominem iustum in quem procedit, quam cor iniustum unde procedit? Itaque fraudator pecuniae, verbi gratia, dum cupit alium damno lacerare, ipse avaritiae vulnere sauciatur: quis autem vel demens non videat quantum inter hos distet, cum ille patiatur damnum pecuniae, ille innocentiae? *Incidet ergo in foveam quam fecit*; quod in alio psalmo dicitur: *Cognoscitur Dominus iudicia faciens, in operibus manuum suarum comprehensus est peccator*.

18. [v 17.] *Convertetur labor eius in caput eius, et iniquitas eius in verticem eius descendet*. Non enim voluit ipse peccatum evadere; sed factus est sub peccato tamquam servus, dicente Domino: *Omnis qui peccat, servus est*. Erit ergo iniquitas eius super ipsum, cum ipse iniquitati suae subditur: quia non potuit dicere Domino, quod innocentes et recti dicunt: *Gloria mea et exaltans caput meum*. Ita ergo ipse inferior erit, ut eius iniquitas sit superior, et in illum descendat; quia

gravat illum, et onerat, et ad requiem sanctorum revolare non sinit. Hoc fit, cum in homine perverso servit ratio, et libido dominatur.

Esse ad lucem non esse ad tenebras pertinet.

19. [v 18.] *Confitebor Domino secundum iustitiam eius.* Non ista confessio peccatorum est: ille enim hoc dicit, qui superius verissime dicebat: *Si est iniquitas in manibus meis*; sed confessio iustitiae Dei, qua ita loquimur: Vere, Domine, iustus es, quando et iustos sic protegis, ut per te ipsum eos illumines, et peccatores sic ordinas, ut non tua, sed sua malitia puniantur. Ista confessio ita Dominum laudat, ut nihil possint impiorum valere blasphemiae, qui volentes excusare facinora sua, nolunt suae culpaе tribuere quod peccant, hoc est, nolunt suae culpaе tribuere culpam suam. Itaque aut fortunam, aut fatum inveniunt quod accusent; aut diabolum, cui non consentire in potestate nostra esse voluit qui nos fecit; aut aliam naturam inducunt, quae non sit ex Deo, fluctuantes miseri et errantes, potius quam confitentes Deo, ut eis ignoscat. Non enim oportet ignosci, nisi dicenti: Peccavi. Qui ergo videt merita animarum sic ordinari a Deo, ut dum sua cuique tribuuntur, pulchritudo universitatis nulla ex parte violetur, in omnibus laudat Deum: et ista est non peccatorum, sed iustorum confessio. Non enim peccatorum confessio est, dum dicit Dominus: *Confiteor tibi, Domine coeli et terrae, quia abscondisti haec a sapientibus, et revelasti ea parvulis*. Item in Ecclesiastico dicitur: *Confitemini Domino in omnibus operibus eius. Et haec dicetis in confessione, opera Domini universa quoniam bona valde*. Quod in isto psalmo intellegi potest, si quisque pia mente, Domino adiuvante, distinguat inter iustorum praemia et supplicia peccatorum, quemadmodum his duobus universa creatura, quam Deus a se conditam regit, mirifica et paucis cognita pulchritudine decoratur. Ita ergo ait: *Confitebor Domino secundum iustitiam eius*, tamquam ille qui viderit non factas tenebras a Deo, sed ordinatas tamen. Deus enim dixit: *Fiat lux, et facta est lux*. Non dixit: *Fiant tenebrae, et factae sunt tenebrae*; et tamen ipsas ordinavit. Et ideo dicitur: *Divisit Deus inter lucem et tenebras, et vocavit Deus lucem diem, et tenebras vocavit noctem*. Ista distinctio: aliud fecit, et ordinavit; aliud autem non fecit, sed tamen etiam hoc ordinavit. Iam vero tenebris significari peccata, et in propheta invenitur, qui dixit: *Et tenebrae tuae tamquam meridies erunt*, et in apostolo dicente: *Qui odit fratrem suum, in tenebris est*, et illud praecipue: *Abiciamus opera tenebrarum, et induamur arma lucis*. Non quod aliqua sit natura tenebrarum: omnis enim natura in quantum natura est, esse cogitur; esse autem, ad lucem pertinet; non esse, ad tenebras. Qui ergo deserit eum a quo factus est, et inclinatur in id unde factus est, id est in nihilum, in hoc peccato tenebratur; et tamen non penitus perit, sed in infimis ordinatur. Itaque postquam dixit: *Confitebor Domino*, ne peccatorum confessionem intellegeremus, subicit ultimum: *Et psallam nomini Domini altissimi*. Psallere autem ad gaudium pertinet, poenitentia vero peccatorum, ad tristitiam.

20. Potest iste psalmus etiam in persona Dominici hominis intellegi; si modo ea quae ibi humiliter dicta sunt, ad nostram infirmitatem referantur, quam ille gestabat.

IN PSALMUM 8

ENARRATIO

Quid significant torcularia.

1. [v 1.] *In finem pro torcularibus, psalmus ipsi David.* Nihil de torcularibus in textu eius psalmi, cuius iste titulus est, dicere videtur. In quo apparet multis et variis similitudinibus unam eandemque rem in Scripturis saepe insinuari. Torcularia ergo possumus accipere Ecclesias, eadem ratione qua et aream intellegimus Ecclesiam. Quia sive in area, sive in torculari, nihil aliud agitur, nisi ut fructus ab integumentis purgentur, quae necessaria erant et ut nascerentur et ut crescerent, atque ad maturitatem vel messis vel vindemiae pervenirent. His ergo vel integumentis vel sustentaculis, id est paleis in area frumenta, et vinaciis in torcularibus vina exuuntur: sicut in Ecclesiis a multitudine saecularium hominum, quae simul cum bonis congregatur, quibus ut nascerentur et apti fierent verbo divino, necessaria erat illa multitudo, id agitur, ut spiritali amore per operationem ministrorum Dei separentur. Agitur enim nunc, ut non loco, sed affectu interim separentur boni a malis: quamvis simul in Ecclesiis, quantum attinet ad corporalem praesentiam, conversentur. Aliud autem erit tempus, quo vel frumenta in horrea, vel vina in cellas segregentur. *Frumenta, inquit, recondet in horreis, paleas autem comburet igni inexstinguibili.* Eadem res in alia similitudine sic intellegi potest: Vina recondet in apothecis, vinacia vero pecoribus proiciet: ut ventres pecorum pro poenis gehennarum per similitudinem intellegere liceat.

2. Est alius intellectus de torcularibus, dum tamen ab Ecclesiarum significatione non recedatur. Nam et Verbum divinum potest uva intellegi: dictus est enim et Dominus botrus uvae, quem ligno suspensum, de terra promissionis, qui praemissi erant a populo Israel, tamquam crucifixum attulerunt. Verbum itaque divinum, cum enuntiationis necessitate usurpat vocis sonum, quo in aures pervehatur audientium, eodem sono vocis tamquam vinaciis, intellectus tamquam vinum includitur: et sic uva ista in aures venit, quasi in calcatoria torculariorum. Ibi enim discernitur, ut sonus usque ad aures valeat; intellectus autem memoria eorum qui audiunt, velut quodam lacu excipitur, inde transeat in morum disciplinam et habitum mentis, tamquam de lacu in cellas in quibus, si negligentia non acuerit, vetustate firmabitur. Acuit namque in Iudaeis, et hoc aceto Dominum potaverunt. Nam illud vinum quod de generatione vitis Novi Testamenti bibiturus est cum sanctis suis Dominus in regno Patris sui, suavissimum atque firmissimum sit necesse est.

3. Solent accipi torcularia etiam martyria, tamquam afflictione persecutionum calcatis eis qui Christi nomen confessi sunt, mortalia eorum tamquam vinacia in terra remanserint, animae autem in requiem coelestis habitationis emanaverint. Sed neque isto intellectu ab Ecclesiarum fructificatione disceditur. Psallitur ergo *pro torcularibus*, pro Ecclesiae constitutione, cum Dominus noster postquam resurrexit, ascendit in coelos. Tunc enim misit Spiritum sanctum, quo impleti discipuli, cum fiducia praedicaverunt verbum Dei, ut Ecclesiae congregarentur.

4. [v 2.] Itaque dicitur: *Domine Dominus noster, quam admirabile est nomen tuum in universa terra!* Quaero unde sit admirabile nomen eius in universa terra? Respondetur: *Quoniam elevata est magnificentia tua super coelos;* ut iste sit sensus: Domine, qui es Dominus noster, quam te admirantur omnes qui incolunt terram! quoniam tua magnificentia de terrena humilitate super coelos elevata est. Hinc enim apparuit quis descenderis, cum a quibusdam visum est et a caeteris creditum quo ascenderis.

Ecclesia perficitur etiam ex imperfectis.

5. [v 3.] *Ex ore infantium et lactentium perfecisti laudem, propter inimicos tuos.* Non possum accipere alios infantes atque lactentes, quam eos quibus dicit Apostolus: *Tamquam parvulis in Christo lac vobis potum dedi, non cibum* . Quos significabant illi qui Dominum praecedebant laudantes; in quos ipse Dominus hoc testimonio usus est, cum dicentibus Iudaeis ut eos corriperet, respondit: *Non legistis: Ex ore infantium et lactentium perfecisti laudem* . Bene autem non ait: *Fecisti*; sed, *perfecisti laudem*. Sunt enim in Ecclesiis etiam hi qui non iam lacte potantur, sed vescuntur cibo; quos idem Apostolus significat, dicens: *Sapientiam loquimur inter perfectos* : sed non ex his solis perficiuntur Ecclesiae, quia si soli essent, non consuleretur generi humano. Consulitur autem, cum illi quoque nondum capaces cognitionis rerum spiritalium atque aeternarum, nutriuntur fide temporalis historiae, quae pro salute nostra post Patriarchas et Prophetas ab excellentissima Dei Virtute atque Sapientia etiam suscepti hominis sacramento administrata est, in qua salus est omni credenti: ut auctoritate commotus praeceptis inserviat, quibus purgatus unusquisque et in caritate radicans atque fundatus possit currere cum sanctis, non iam parvulus in lacte, sed iuvenis in cibo, comprehendere latitudinem, longitudinem, altitudinem et profundum, scire etiam supereminentem scientiam caritatis Christi .

De scientia et fide.

6. *Ex ore infantium et lactentium perfecisti laudem, propter inimicos tuos.* Inimicos huic dispensationi quae facta est per Iesum Christum, et hunc crucifixum, generaliter accipere debemus omnes qui vetant credere incognita, et certam scientiam pollicentur; sicut faciunt haeretici universi, et illi qui in superstitione gentilium philosophi nominantur. Non quod scientiae pollicitatio reprehendenda sit; sed quod gradum saluberrimum et necessarium fidei neglegendum putant, per quem in aliquid certum, quod esse nisi aeternum non potest, oportet ascendi. Hinc eos apparet nec ipsam scientiam habere, quam contempta fide pollicentur; quia tam utilem ac necessarium gradum eius ignorant. *Ex ore ergo infantium et lactentium* perfecit *laudem* Dominus noster, mandans primo per Prophetam: *Nisi credideritis, non intellegetis* , et ipse praesens dicens: *Beati qui non viderunt et credituri sunt* . *Propter inimicos*: contra quos etiam illud dicitur: *Confiteor tibi, Domine coeli et terrae, quia abscondisti haec a sapientibus, et revelasti ea parvulis* . A sapientibus enim dixit, non qui sapientes sunt, sed qui esse se putant. *Ut destruas inimicum et defensorem*. Quem, nisi haeticum? Nam et ipse est inimicus et defensor, qui fidem christianam cum oppugnet, videtur defendere. Quamquam etiam philosophi huius mundi bene intellegantur inimici et defensores: quandoquidem Filius Dei Virtus et Sapientia Dei est, qua illustratur omnis quisquis veritate sapiens efficitur. Huius illi se amatores esse profitentur, unde etiam philosophi nominantur: et propterea illam videntur defendere, cum inimici sint eius; quoniam superstitiones noxias, ut colantur et venerentur huius mundi elementa, suadere non cessant.

Spiritus Sanctus est digitus Dei.

7. [v 4.] *Quoniam videbo coelos tuos, opera digitorum tuorum.* Legimus digito Dei scriptam Legem, et datam per Moysen sanctum servum eius : quem digitum Dei multi intellegunt Spiritum sanctum. Quapropter si digitos Dei, eosdem ipsos ministros Spiritu sancto repletos, propter ipsum Spiritum qui in eis operatur, recte accipimus, quoniam per eosdem nobis omnis divina Scriptura confecta est;

convenienter intellegimus hoc loco coelos dictos libros utriusque Testamenti. Dictum est autem etiam de ipso Moyse a magis regis Pharaonis, cum ab eo superati essent: *Digitus Dei est hic* ; et quod scriptum est: *Coelum plicabitur sicut liber* , etiam si de isto aethereo coelo dictum est, congrue tamen ex hac eadem similitudine in allegoria librorum coeli nominantur. *Quoniam videbo*, inquit, *coelos, opera digitorum tuorum*: id est, cernam et intellegam Scripturas, quas operante Spiritu sancto per ministros tuos conscripsisti.

Scientiam non habet qui fidem respuit.

8. Possunt itaque etiam superius coeli nominati, iidem libri accipi, ubi ait: *Quoniam elevata est magnificentia tua super coelos*; ut totus iste sit sensus: Quoniam magnificentia tua elevata est super coelos: Excedit enim magnificentia tua omnium Scripturarum eloquia; ex ore infantium et lactentium perfecisti laudem, ut a fide Scripturarum inciperent, qui cupiunt ad tuae magnificentiae notitiam pervenire, quae super Scripturas elevata est, quia transit et superat omnium verborum linguarumque praeconia. Inclinavit ergo Scripturas Deus usque ad infantium et lactentium capacitatem, sicut in alio psalmo canitur: *Et inclinavit coelum, et descendit* . Et hoc fecit propter inimicos, qui per superbiam loquacitatis inimici crucis Christi, etiam cum aliqua vera dicunt, parvulis tamen et lactentibus prodesse non possunt. Ita destruitur inimicus et defensor, qui sive sapientiam, sive etiam Christi nomen defendere videatur, ab huius tamen gradu fidei oppugnat eam veritatem quam promptissime pollicetur. Propterea etiam illam non habere convincitur; quia oppugnando gradum eius, quod est fides, quemadmodum in eam conscendatur, ignorat. Hinc ergo destruitur temerarius et caecus pollicitator veritatis, qui est inimicus et defensor, cum videntur coeli opera digitorum Dei, id est, intelleguntur Scripturae perductae usque ad infantium tarditatem, et eos per humilitatem historicae fidei, quae temporaliter gesta est, ad sublimitatem intellegentiae rerum aeternarum bene nutritos et roboratos erigunt in ea quae confirmant. Isti quippe coeli, id est isti libri, opera sunt digitorum Dei; sancto etenim Spiritu in sanctis operante, confecti sunt - nam qui gloriam suam potius quam salutem hominum attenderunt, sine Spiritu sancto locuti sunt, in quo sunt viscera misericordiae Dei.

9. *Quoniam videbo coelos, opera digitorum tuorum, lunam et stellas quas tu fundasti*. Luna et stellae in coelis sunt fundatae: quia et universalis Ecclesia in cuius saepe significatione luna ponitur, et particulatim per loca singula Ecclesiae quas nomine stellarum insinuat arbitror, in eisdem Scripturis collocatae sunt, quas coelorum vocabulo positas credimus. Cur autem luna recte significet Ecclesiam, opportunius in alio psalmo considerabitur, ubi dictum est: *Peccatores intenderunt arcum, ut sagittent in obscura luna rectos corde* .

De homine et de filio hominis.

10. [v 5.] *Quid est homo, quia memor es eius; aut filius hominis, quoniam tu visitas eum?* Quid inter hominem et filium hominis distet, quaeri potest; si enim nihil distaret, non ita poneretur, *homo, aut filius hominis*, per disiunctionem. Nam si ita scriptum esset: Quid est homo quia memor es eius, et filius hominis quoniam visitas eum: repetitum videretur quod dictum est, *homo*; nunc vero cum sonat, *homo, aut filius hominis*, manifestior insinuat distantia. Hoc sane retinendum est, quia omnis filius hominis homo, quamvis non omnis homo filius hominis possit intellegi: Adam quippe homo, sed non filius hominis. Quapropter hinc iam licet attendere atque discernere, quid hoc in loco inter hominem et filium hominis

distet: ut qui portant imaginem terreni hominis, qui non est filius hominis, hominum nomine significantur; qui autem portant imaginem coelestis hominis, filii hominum potius appellentur. Ille enim et vetus homo dicitur, iste autem novus: sed novus ex vetere nascitur, quoniam spiritalis regeneratio mutatione vitae terrenae atque saecularis inchoatur; et ideo iste filius hominis nuncupatur. Homo igitur hoc loco est terrenus, filius autem hominis coelestis: et ille longe seiunctus a Deo, hic autem praesens Deo: et propterea illius memor est, tamquam in longinquo positi; hunc vero visitat, quem praesens illustrat vultu suo: *Longe est enim a peccatoribus salus*, et: *Signatum est in nobis lumen vultus tui, Domine*. Sic in alio psalmo homines iumentis associatos, non per praesentem interiorem illuminationem, sed per multiplicationem misericordiae Dei qua eius bonitas usque ad infima intenditur, salvos fieri dicit cum ipsis iumentis; quoniam carnalium hominum salus carnalis est, tamquam pecorum. Filios autem hominum seiungens ab eis quos homines pecudibus iunxit, longe sublimiori modo, ipsius veritatis illustratione, et quadam vitalis fontis inundatione, beatos fieri praedicat. Sic enim dicit: *Homines et iumenta salvos facies, Domine; sicut multiplicata est misericordia tua, Deus. Filii autem hominum in protectione alarum tuarum sperabunt. Inebriabuntur ab ubertate domus tuae, et torrente deliciarum tuarum potabis eos. Quoniam apud te est fons vitae, et in lumine tuo videbimus lumen. Praetende misericordiam tuam scientibus te*. Memor est igitur hominis per multiplicationem misericordiae, sicut iumentorum; quia multiplicata misericordia etiam ad longe positos pervenit: visitat vero filium hominis, cui sub protectione alarum suarum posito praetendit misericordiam, et in lumine suo lumen praebet, et eum deliciis suis potat, et inebriat ubertate domus suae, ad obliviscendas aerumnas et errores praeteritae conversationis. Hunc filium hominis, id est hominem novum, poenitentia veteris parturit cum dolore et gemitu. Iste quamvis novus, tamen adhuc carnalis dicitur, cum lacte nutritur: *Non potui vobis loqui quasi spiritalibus, sed quasi carnalibus*, inquit Apostolus; et ut ostenderet iam regeneratos: *Tamquam parvulis*, ait, *in Christo, lac vobis potum dedi, non cibum*. Iste cum relabatur, quod saepe accidit, ad veterem vitam, cum exprobratione audit quod homo sit: *Nonne homines estis*, inquit, *et secundum hominem ambulatis*.

11. [vv 6.7.] Filius igitur hominis primo visitatus est in ipso homine Dominico, nato ex Maria virgine. De quo propter ipsam infirmitatem carnis, quam Sapientia Dei gestare dignata est, et passionis humilitatem recte dicitur: *Minuisti eum paulo minus ab Angelis*. Sed additur illa clarificatio qua resurgens ascendit in coelum: *Gloria*, inquit, *et honore coronasti eum; et constituisti eum super opera manuum tuarum*. Quandoquidem et Angeli sunt opera manuum Dei, etiam super Angelos constitutum accipimus unigenitum Filium, quem minutum paulo minus ab Angelis per humilitatem carnalis generationis atque passionis audimus et credimus.

De Christi excellentia.

12. [vv 8.9.] *Omnia*, inquit, *subiecisti sub pedibus eius*. Nihil excipit, cum dicit *omnia*. Et ne aliter liceret intellegi, sic Apostolus credi iubet, cum dicit, *excepto eo qui ei subiecit omnia*; et hoc ipso huius psalmi testimonio utitur ad Hebraeos, cum ita vult omnia intellegi esse subiecta Domino nostro Iesu Christo, ut nihil exceptum sit. Nec tamen quasi aliquid magnum videtur adiungere, cum dicit: *Oves et boves universas, insuper et pecora campi; volucres coeli, et pisces maris, qui perambulant semitas maris*. Videtur enim relictis coelestibus Virtutibus et Potestatibus et omnibus exercitibus Angelorum, relictis etiam ipsis hominibus,

tantum ei pecora subiecisse; nisi oves et boves intellegamus animas sanctas, vel innocentiae fructum dantes, vel etiam operantes ut terra fructificet, id est, ut terreni homines ad spiritalem ubertatem regenerentur. Has ergo animas sanctas, non hominum tantum, sed etiam omnium Angelorum oportet accipere, si volumus hinc intellegere omnia esse subiecta Domino nostro Iesu Christo; nulla enim creatura subiecta non erit, cui primates, ut ita dicam, spiritus subiciuntur. Sed unde probabimus oves posse accipi etiam sublimiter beatos, non homines, sed angelicae creaturae spiritus? An ex eo quod Dominus dicit reliquisse se nonaginta novem oves in montibus, id est in sublimioribus locis, et descendisse propter unam . Si enim unam ovem lapsam humanam animam accipiamus in Adam, quia etiam Eva de illius latere facta est , quorum omnium spiritaliter tractandorum et considerandorum nunc tempus non est, restat ut nonaginta novem relictas in montibus, non humani, sed angelici spiritus intellegantur. Nam de bobus facilis expeditio est huius sententiae; quoniam ipsi homines non ob aliud boves dicti sunt, nisi quod evangelizando verbum Dei Angelos imitantur, ubi dictum est: *Bovi trituranti os non infrenabis* . Quanto igitur facilius ipsos Angelos nuntios veritatis, boves accipimus; quando Evangelistae participatione nominis eorum, boves vocati sunt? *Subiecisti* ergo, inquit, *oves et boves universas*, id est, omnem sanctam spiritalem creaturam: in qua etiam sanctorum hominum accipimus qui sunt in Ecclesia, in illis videlicet torcularibus quae sub alia similitudine lunae ac stellarum insinuata sunt.

13. *Insuper*, ait, *et pecora campi*. Nullo modo vacat quod additum est, *insuper*. Primo, quia pecora campi possunt intellegi et oves et boves; ut si rupium et arduorum locorum pecora caprae sunt, bene intellegantur oves pecora campi. Itaque etiamsi ita positum esset: Oves et boves universas et pecora campi, recte quaereretur quid sibi vellent pecora campi, cum etiam oves et boves hoc possint intellegi; quod vero additum est etiam, *insuper*, cogit omnino ad nescio quam differentiam cognoscendam. Sed sub hoc verbo quod positum est, *insuper*, non solum pecora campi, sed etiam volucres coeli, et pisces maris, qui perambulant semitas maris, accipiendi sunt. Quae est igitur ista distantia? Veniant in mentem torcularia, habentia vinacia et vinum; et area, continens paleas et frumentum ; et retia, quibus inclusi sunt pisces boni et mali ; et arca Noe, in qua et immunda et munda erant animalia : et videbis Ecclesias interim hoc tempore usque ad ultimum iudicii tempus, non solum oves et boves continere, id est sanctos laicos et sanctos ministros, sed *insuper et pecora campi, volucres coeli, et pisces maris, qui perambulant semitas maris*. Pecora enim campi congruentissime accipiuntur homines in carnis voluptate gaudentes, ubi nihil arduum, nihil laboriosum ascendunt. Campus est enim etiam lata via, quae ducit ad interitum ; et in campo Abel occiditur . Quare metuendum est, ne quisque descendens a montibus iustitiae Dei, (*Iustitia enim*, inquit, *tua velut montes Dei*), latitudines et facilitates voluptatis carnalis eligens, a diabolo trucidetur. Vide nunc etiam volucres coeli, superbos, de quibus dicitur: *Posuerunt in coelum os suum* . Vide quam in altum vento portentur, qui dicunt: *Linguam nostram magnificabimus, labia nostra apud nos sunt, quis noster Dominus est* Intuere etiam pisces maris, hoc est curiosos qui perambulant semitas maris, id est, inquirunt in profundo huius saeculi temporalia, quae tamquam semitae in mari tam cito evanescent et intereunt, quam rursus aqua confunditur, postquam transeuntibus locum dederit vel navibus, vel quibuscumque ambulantiibus aut natantibus. Non enim ait tantum: Ambulant semitas maris; sed, *perambulant* dixit; ostendens pertinacissimum studium inania et praeterfluentia requirentium. Haec autem tria genera vitiorum, id est voluptas carnis, et superbia, et curiositas, omnia peccata concludunt. Quae

mihi videntur a Ioanne apostolo enumerata, cum dicit: *Nolite diligere mundum, quoniam omnia quae in mundo sunt, concupiscentia carnis est, et concupiscentia oculorum, et ambitio saeculi*. Per oculos enim maxime curiositas praevalet; reliqua vero quo pertineant, manifestum est. Et illa Dominici hominis tentatio tripartita est: per cibum, id est per concupiscentiam carnis, ubi suggeritur: *Dic lapidibus istis ut pane fiant*: per inanem iactantiam, ubi in monte constituto ostenduntur omnia regna huius terrae, et promittuntur si adoraverit: per curiositatem, ubi de pinna templi admonetur ut se deorsum mittat, tentandi gratia utrum ab Angelis suscipiatur. Itaque postea quam nullo istorum tentamento valere apud eum potuit inimicus, hoc de illo dicitur. *Postquam complevit omnem tentationem diabolus*. Propter torculariorum itaque significationem, subiecta sunt pedibus eius non solum vina, sed etiam vinacia: non solum scilicet oves et boves, id est sanctae animae fidelium, vel in plebe, vel in ministris; sed in super et pecora voluptatis, et volucres superbiae, et pisces curiositatis: quae omnia genera peccatorum nunc bonis et sanctis mixta esse in Ecclesiis videmus. Operetur igitur in Ecclesiis suis, et a vinaciis vinum separet: nos demus operam ut vinum simus et oves aut boves; non vinacia, aut pecora campi, aut volucres coeli, aut pisces maris qui perambulant semitas maris. Non quia ista nomina isto solo modo intellegi et explicari possunt, sed pro locis; namque alibi aliud significant. Et haec regula in omni allegoria retinenda est, ut pro sententia praesentis loci consideretur quod per similitudinem dicitur; haec est enim dominica et apostolica disciplina. Repetamus ergo ultimum versum qui etiam in principio psalmi ponitur, et laudemus Deum dicentes: *Domine Dominus noster, quam admirabile est nomen tuum in universa terra!* Decenter quippe post textum sermonis ad caput reditur, quo totus idem sermo referendus est.

IN PSALMUM 9

ENARRATIO

Iudicium occultum et manifestum.

1. [v 1.] Psalmi huius inscriptio est: *In finem pro occultis Filii, psalmus ipsi David*. De occultis Filii quaeri potest: sed quia non addidit cuius, ipsum unigenitum Dei Filium oportet intellegi. Ubi enim de filio David psalmus inscriptus est: *Cum fugeret*, inquit, *a facie Abessalon filii sui*; cum et nomen eius dictum esset, et ob hoc latere non posset de quo diceretur, non tamen dictum est tantum, *a facie Abessalon filii*, sed additum est, *sui*. Hic vero, et quod non additum est, *sui*, et quod de Gentibus multa dicit, non potest recte accipi Abessalon: neque enim bellum quod cum patre ille perditus gessit, ullo modo ad Gentes pertinet, cum populus tantum Israel adversus se ibi divisus sit. Canitur itaque iste psalmus pro occultis unigeniti Filii Dei. Nam et ipse Dominus cum sine additamento ponit Filium, seipsum unigenitum vult intellegi, ubi ait: *Si vos Filius liberaverit, tunc vere liberi eritis*. Non enim dixit, Filius Dei; sed tantum dicendo *Filius*, dat intellegi cuius sit filius. Quam locutionem non recipit nisi excellentia eius de quo ita loquimur, ut etiamsi non eum nominemus, possit intellegi: ita enim dicimus: Pluit, serenat, tonat, et si qua sunt talia, nec addimus quis id faciat; quia omnium mentibus sponte sese offert excellentia facientis, nec verba desiderat. Quae sunt igitur occulta Filii? In quo verbo primum intellegendum est esse aliqua Filii manifesta, a quibus distinguuntur haec quae appellantur occulta. Quamobrem, quoniam duos adventus Domini credimus, unum praeteritum, quem Iudaei non intellexerunt, alterum futurum, quem utrique speramus; et quoniam iste quem

Iudaei non intellexerunt, Gentibus profuit, non inconvenienter accipitur de hoc adventu dici, *pro occultis Filii*, ubi caecitas ex parte Israel facta est, ut plenitudo Gentium intraret. Duo etiam iudicia insinuantur per Scripturas, si quis advertat; unum occultum, alterum manifestum. Occultum nunc agitur, de quo apostolus Petrus dicit: *Tempus est ut iudicium incipiat a domo Domini*. Occultum itaque iudicium est poena, qua nunc unusquisque hominum aut exercetur ad purgationem, aut admonetur ad conversionem, aut si contempserit vocationem et disciplinam Dei, excaecatur ad damnationem. Iudicium autem manifestum est, quo venturus Dominus iudicabit vivos et mortuos, omnibus fatentibus eum esse a quo et bonis praemia, et malis supplicia tribuentur. Sed tunc illa confessio, non ad remedium malorum, sed ad cumulum damnationis valebit. De his duobus iudiciis, uno occulto, alio manifesto, videtur mihi Dominus dixisse, ubi ait: *Qui in me credit, transiit de morte ad vitam, nec in iudicium veniet*, in iudicium scilicet manifestum: nam hoc quod transit de morte ad vitam per nonnullam afflictionem, qua flagellat omnem filium quem recipit, iudicium occultum est; *Qui autem non credit*, inquit, *iam iudicatus est*; id est, isto occulto iudicio iam praeparatus est ad illud manifestum. Haec duo iudicia etiam in Sapientia legimus, ubi scriptum est: *Propter hoc tamquam pueris insensatis iudicium in derisum dedisti; hi autem hoc iudicio non correcti, dignum Dei iudicium experti sunt*. Qui ergo non corriguntur isto occulto Dei iudicio, dignissime illo manifesto punientur. Quocirca in hoc psalmo observanda sunt occulta Filii, id est, et humilis eius adventus quo profuit Gentibus cum caecitate Iudaeorum, et poena quae nunc occulte agitur, nondum damnatione peccantium, sed aut exercitatione conversorum, aut admonitione ut convertantur, aut caecitate ut damnationi praeparentur qui converti noluerint.

Duo genera miraculorum.

2. [v 2.] *Confitebor tibi, Domine, in toto corde meo*. Non in toto corde confitetur Deo, qui de providentia eius in aliquo dubitat: sed qui iam cernit occulta sapientiae Dei, quantum sit invisibile praemium eius, qui dicit: *Gaudemus in tribulationibus*; et quemadmodum omnes cruciatus, qui corporaliter inferuntur aut exercentur conversos ad Deum, aut ut convertantur admoneant, aut iustae damnationi ultime praeparent obduratos, et sic omnia ad divinae providentiae regimen referantur, quae stulti quasi casu et temere et nulla divina administratione fieri putant. *Narrabo omnia mirabilia tua*. Narrat omnia mirabilia Dei, qui ea non solum in corporibus palam, sed in animis invisibiliter quidem, sed longe sublimius et excellentius fieri videt. Nam terreni homines et occultis dediti, magis mirantur resurrexisse in corpore mortuum Lazarum, quam resurrexisse in anima persecutorem Paulum. Sed quoniam visibile miraculum ad illuminationem animam vocat, invisibile autem eam quae vocata venit illuminat; omnia narrat mirabilia Dei, qui credens visibilibus ad intellegenda invisibilia transitum facit.

3. [v 3.] *Laetabor, et exultabo in te*. Non iam in hoc saeculo; non in voluptate contrectationis corporum, nec in palati et linguae saporibus, nec in suavitate odorum, nec in iucunditate sonorum transeuntium, nec in formis corporum varie coloratis, nec in vanitatibus laudis humanae, nec in coniugio et prole moritura, nec in superfluis temporalium divitiarum, nec in conquisitione huius saeculi, sive quae locorum spatiis tenditur, sive quae successionem temporis volvitur: sed *laetabor et exultabo in te*, videlicet in occultis Filii, ubi signatum est in nobis lumen vultus tui, Domine; etenim *Abscondes eos*, inquit, *in abscondito vultus tui*. Laetabitur ergo et exultabit in te, qui narrat omnia mirabilia tua. Narrabit autem omnia mirabilia tua, siquidem nunc per prophetiam dictum est, ille qui non venit

voluntatem suam facere, sed voluntatem eius qui eum misit .

Homo terrenus et homo coelestis.

4. [v 4.] Iam enim incipit apparere persona Domini in hoc psalmo loquens. Nam sequitur: *Psallam nomini tuo, Altissime, in convertendo inimicum meum retrorsum*. Huius ergo inimicus quando retro conversus est? An quando ei dictum est: *Redi retro*. *Satanas* tunc enim qui tentando se praeponere cupiebat retro factus est, non decipiendo tentatum et in eum nihil valendo. Retro enim sunt terreni homines; coelestis autem homo prior factus est, quamvis post venerit: primus enim homo de terra terrenus; secundus homo de coelo coelestis . Sed de ipsa stirpe veniebat, a quo dictum est: *Qui post me venit, ante me factus est* . Et Apostolus ea quae retro sunt obliviscitur, et in ea quae ante sunt se extendit . Conversus est igitur inimicus retro, postquam non valuit hominem coelestem decipere tentatum, et se ad terrenos convertit ubi dominari potest. Quapropter nullus hominum eum praecedit et retro eum esse facit, nisi qui deponens imaginem terreni hominis portaverit imaginem coelestis . Iam vero si quod dictum est, *inimicum meum*, generaliter vel peccatorem vel gentilem hominem magis velimus accipere, non erit absurdum. Nec poena erit quod dictum est: *In convertendo inimicum meum retrorsum*; sed beneficium, et tale beneficium, ut huic comparari nihil possit. Quid enim beatius quam deponere superbiam, et non velle Christum praecedere, veluti sanus sit cui medicus non sit necessarius; sed malle retro ire post Christum, qui discipulum vocans ut perficiatur, dicit: *Sequere me* . Sed tamen accommodatius de diabolo dictum intellegitur: *In convertendo inimicum meum retrorsum*. Diabolus quippe retrorsum conversus est etiam in persecutione iustorum, et multo utilius persecutor est, quam si dux et princeps praeiret. Psallendum est igitur nomini Altissimi in convertendo inimicum retrorsum; quoniam malle debemus eum persequentem fugere, quam ducentem sequi: habemus enim quo fugiamus et abscondamur in occultis Filii, quia Dominus factus est refugium nobis .

5. [v 5.] *Infirmabuntur, et peribunt a facie tua*. Qui infirmabuntur et peribunt, nisi iniqui et impii? *Infirmabuntur*, dum nihil valebunt; *et peribunt*, quia non erunt impii; *a facie Dei*, id est a cognitione Dei, sicut periit ille qui dixit: *Vivo autem iam non ego, vivit autem in me Christus* . Sed quare *infirmabuntur, et peribunt* impii *a facie tua*? *Quoniam fecisti iudicium meum*, inquit, *et causam meam*: id est, iudicium illud in quo iudicari visus sum, meum fecisti; et causam illam in qua me iustum et innocentem homines damnaverunt, meam fecisti. Haec enim ei militaverunt ad nostram liberationem: sicut et nautae dicunt ventum suum, quo utuntur ad bene navigandum.

6. *Sedisti super thronum, qui iudicas aequitatem*. Sive Filius Patri dicat, qui etiam illud dixit: *Non haberes in me potestatem, nisi tibi datum fuisset desuper* , idipsum ad aequitatem Patris et ad occulta sua referens, quod iudex hominum ad utilitatem hominum iudicatus est: sive homo dicat Deo: *Sedisti super thronum, qui iudicas aequitatem*, animam suam thronum eius appellans, ut corpus sit fortasse terra, quae scabellum pedum eius dicta est ; (Deus enim erat in Christo mundum reconcilians sibi); sive anima Ecclesiae iam perfecta et sine macula et ruga , digna scilicet occultis Filii, quia introduxit eam rex in cubiculum suum , dicat sponso suo: *Sedisti super thronum, qui iudicas aequitatem*, quia resurrexisti a mortuis, et ascendisti in coelum, et sedes ad dexteram Patris: quaelibet ergo harum sententia placeat, quo iste versus referatur, regulam fidei non excedit.

Aeternitatis effigies est hoc saeculum.

7. [v 6.] *Increpasti gentes, et periit impius.* Convenientius hoc Domino Iesu Christo dici, quam ipsum dicere, accipimus. Quis enim alius increpavit gentes, et periit impius, nisi qui postea quam ascendit in coelum, misit Spiritum sanctum, quo completi Apostoli, cum fiducia praedicarent verbum Dei, et peccata hominum libere arguerent? qua increpatione periit impius; quia iustificatus est impius, et factus est pius. *Nomen eorum delesti in saeculum, et in saeculum saeculi.* Deletum est nomen impiorum: non enim appellantur impii, qui Deo vero credunt. Deletur autem nomen eorum *in saeculum*, id est, quamdiu temporale saeculum volvitur. *Et in saeculum saeculi.* Quid est *saeculum saeculi*, nisi cuius effigiem et tamquam umbram habet hoc saeculum? Vicissitudo enim temporum sibi succedentium, dum luna minuitur et rursus impletur, dum sol omni anno locum suum repetit, dum ver, vel aestas, vel autumnus, vel hiems sic transit ut redeat, aeternitatis quaedam imitatio est. Sed huius saeculi saeculum est quod incommutabili aeternitate consistit. Sicut versus in animo, et versus in voce: ille intellegitur, iste auditur; et ille istum modificat: et ideo ille in arte operatur et manet, iste in aere sonat et transit. Sic huius mutabilis saeculi modus ab illo incommutabili saeculo definitur, quod dicitur saeculum saeculi: et ideo illud in arte Dei, hoc est in Sapientia et Virtute permanet; hoc autem in creaturae administratione peragitur. Si tamen non repetitio est, ut postea quam dictum est *in saeculum*, ne hoc acciperetur quod transit, subiceretur *in saeculum saeculi*. Nam in graecis exemplaribus sic est: εἰς τὸν αἰῶνα, καὶ εἰς τὸν αἰῶνα τοῦ αἰῶνος. Quod Latini plerique interpretati sunt, non *in saeculum, et in saeculum saeculi*, sed, *in aeternum, et in saeculum saeculi*: ut in eo quod dictum est *in saeculum saeculi*, illud exponeretur quod dictum est *in aeternum*. *Nomen ergo impiorum delesti in aeternum*, quia deinceps nunquam erunt impii. Et si in hoc saeculum non tenditur nomen eorum, multo minus in saeculum saeculi.

De civitatibus diaboli.

8. [v 7.] *Inimici defecerunt frameae in finem.* Non pluraliter inimici, sed singulariter huius inimici. Cuius autem inimici, nisi diaboli frameae defecerunt? Hae autem intelleguntur diversae opiniones erroris, quibus ille animas tamquam gladiis perimit. His gladiis vincendis et ad defectum perducendis instat ille gladius, de quo in septimo psalmo dicitur: *Nisi convertamini, gladium suum vibrabit*. Et forte iste est finis in quem frameae deficiunt inimici, quia usque ad ipsum aliquid valent; ipse nunc operatur occulte, ultimo autem iudicio palam vibrabitur. Hoc destruuntur civitates; nam ita sequitur: *Inimici defecerunt frameae in finem; et civitates destruxisti*: civitates autem in quibus diabolus regnat, ubi dolosa et fraudulenta consilia tamquam curiae locum obtinent, cui principatui quasi satellites et ministri adsunt officia quorumque membrorum, oculi ad curiositatem, aures ad lasciviam, vel si quid est aliud quod in malam partem libenter auditur, manus ad rapinam vel quodlibet aliud facinus aut flagitium, et membra caetera in hunc modum tyrannico principatui, id est perversis consiliis militantia. Huius civitatis quasi plebs est omnes delicatae affectiones et turbulenti motus animi, quotidianas seditiones in homine agitantes. Ergo ubi rex, ubi curia, ubi ministri, ubi plebs invenitur, civitas est: neque enim talia essent in malis civitatibus, nisi prius essent in singulis hominibus, qui sunt tamquam elementa et semina civitatum. Has civitates destruit, cum excluso inde principe, de quo dictum est: *Princeps huius saeculi missus est foras*, vastantur haec regna verbo veritatis, sopiuntur maligna consilia, turpes affectiones edomantur, membrorum

et sensuum ministeria captivantur, et ad iustitiae et bonorum operum militiam transferuntur: ut iam, sicut Apostolus dicit, *non regnet peccatum in nostro mortali corpore*, et caetera huius loci. Tunc pacatur anima, et ordinatur homo ad quietem et ad beatitudinem capessendam. *Periit memoria eorum cum strepitu*: impiorum scilicet. Sed *cum strepitu*, sive quia fit strepitus, dictum est, cum impietas evertitur; non enim transit ad summam pacem, ubi summum silentium est, nisi qui magno strepitu prius cum suis vitiis belligeraverit: sive *cum strepitu* dictum est, ut pereat memoria impiorum etiam ipso strepitu pereunte, in quo tumultuatur impietas.

Quomodo iudicat Dominus.

9. [vv 8.9.] *Et Dominus in aeternum permanet.* Utquid ergo fremuerunt gentes, et populi meditati sunt inania, adversus Dominum et adversus Christum eius nam *Dominus in aeternum permanet. Paravit in iudicio sedem suam, et ipse iudicabit orbem terrarum in aequitate.* Paravit, cum iudicatus est, sedem suam: per illam enim patientiam homo coelum acquisivit, et Deus in homine credentibus profuit; et hoc est occultum Filii iudicium. Sed quia etiam palam manifesteque venturus est ad vivos et mortuos iudicandos, paravit in occulto iudicio sedem suam; *et ipse item palam iudicabit orbem terrarum in aequitate*, id est, meritis digna distribuet, agnos ad dexteram ponens, haedos ad sinistram. *Iudicabit populos cum iustitia.* Hoc est quod superius dictum est: *Iudicabit orbem terrarum in aequitate*: non quemadmodum iudicant homines, qui corda non vident, a quibus plerumque deteriores absolvuntur quam condemnantur; sed in aequitate et cum iustitia Dominus iudicabit, testimonium perhibente conscientia, et cogitationibus accusantibus seu defendentibus.

10. [v 10.] *Et factus est Dominus refugium pauperi.* Quantumlibet persequatur inimicus ille, qui conversus est retro, quid nocebit eis quorum refugium factus est Dominus? Sed hoc fiet, si in saeculo hoc, cuius ille magistratus est, pauperes esse delegerint, nihil amando quod vel hic viventem aut amantem deserit, vel a moriente deseritur; tali enim pauperi refugium factus est Dominus: *Adiutor in opportunitatibus, in tribulatione.* Sic pauperes facit, quoniam flagellat omnem filium quem recipit. Nam quid sit *adiutor in opportunitatibus*, exposuit cum addidit, *in tribulatione*: non enim convertitur anima ad Deum, nisi dum ab hoc saeculo avertitur; nec opportunius ab hoc saeculo avertitur, nisi nugatoriis eius et noxiis et perniciosis voluptatibus labores doloresque misceantur.

Quid significet cognoscere nomen.

11. [v 11.] *Et sperent in te qui cognoscunt nomen tuum*: cum destiterint sperare in divitiis et in aliis huius saeculi blandimentis. Quaerentem quippe animam ubi figat spem, cum ab hoc mundo avellitur, opportune excipit cognitio nominis Dei: nam nomen ipsum Dei nunc usquequaque vulgatum est; sed cognitio nominis est, cum ille cognoscitur cuius est nomen: non enim nomen propter se nomen est, sed propter id quod significat. Dictum est autem: *Dominus nomen est illi*. Quapropter qui se libenter Deo famulum subdit, cognovit hoc nomen. *Et sperent in te qui cognoscunt nomen tuum.* Item Dominus dicit ad Moysen: *Ego sum qui sum; et dices filiis Israel: Misit me qui est*. *Sperent ergo in te qui cognoscunt nomen tuum*: ne sperent in his rebus quae temporis volubilitate praeterfluunt, nihil habentes nisi, erit, et fuit; quoniam quod in illis futurum est, cum venerit, fit statim praeteritum; exspectatur cum cupiditate, amittitur cum dolore. In Dei autem natura non erit aliquid, quasi nondum sit; aut fuit, quasi iam non sit: sed est

tantum id quod est, et ipsa est aeternitas. Desinant igitur sperare et diligere temporalia, et se ad aeternam spem conferant, qui cognoscunt nomen eius qui dixit: *Ego sum qui sum*, et de quo dictum est: *Misit me qui est. Quoniam non dereliquisti quaerentes te, Domine*. Qui eum quaerunt, iam transeuntia et moritura non quaerunt: nemo enim potest duobus dominis servire .

Sion interpretatur speculatio.

12. [v 12.] *Psallite Domino, qui habitat in Sion*: his dicitur, quos non derelinquit quaerentes se Dominus. Ipse habitat in Sion, quod interpretatur Speculatio, et gestat imaginem Ecclesiae quae nunc est: sicut Ierusalem gestat imaginem Ecclesiae quae futura est, id est civitatis sanctorum iam angelica vita fruendum; quia Ierusalem interpretatur Visio pacis. Praecedit autem speculatio visionem, sicut ista Ecclesia praecedit eam quae promittitur, civitatem immortalem et aeternam. Sed praecedit tempore, non dignitate: quia honorabilius est quo pervenire nitimur, quam id quod agimus, ut pervenire mereamur; agimus autem speculationem, ut perveniamus ad visionem. Sed etiam ipsam, quae nunc est, Ecclesiam nisi Dominus inhabitaret, iret in errorem quamlibet studiosissima speculatio: et huic Ecclesiae dictum est: *Templum enim Dei sanctum est, quod estis vos* ; et: *In interiore homine habitare Christum per fidem in cordibus vestris* . Praecipitur ergo nobis ut psallamus Domino, qui habitat in Sion, ut concorditer Dominum Ecclesiae inhabitatorem laudemus. *Annuntiate inter gentes mirabilia eius*: et factum est, et non desinet fieri.

13. [v 13.] *Quoniam requirens sanguinem eorum memoratus est*. Quasi responderetur ab his qui missi sunt evangelizare, illi praecepto quod dictum est: *Annuntiate inter gentes mirabilia eius*; et diceretur: *Domine, quis credidit auditui nostro* et: *Propter te occidimur tota die* , convenienter sequitur, dicens, non sine magno fructu aeternitatis morituros in persecutione Christianos: *Quoniam requirens sanguinem eorum memoratus est*. Sed cur *sanguinem eorum* maluit dicere? An quasi alius imperitior et minoris fidei quaereret dicens: Quomodo annuntiabunt, cum in eos infidelitas gentium saevitura sit; huic respondetur: *Quoniam requirens sanguinem eorum memoratus est*; id est, veniet ultimum iudicium, ubi et interfectorum gloria, et interficientium poena manifesta sit? *Memoratus est* autem, nemo ita positum putet, quasi oblivio cadat in Deum; sed quia post longum tempus futurum est iudicium, secundum affectum infirmorum hominum positum est, qui quasi oblitum Deum putant, quia non tam cito facit quam ipsi volunt. His dicitur etiam quod sequitur: *Non est oblitus clamorem pauperum*; id est, non ut putatis oblitus est: quasi dicerent postea quam audierunt: *Memoratus est*. Ergo oblitus erat; *Non est oblitus*, inquit, *clamorem pauperum*.

Radix omnium malorum cupiditas.

14. [vv 14.15.] Sed quaero quis clamor pauperum sit quem Deus non obliviscitur. An iste clamor est, cuius haec verba sunt: *Miserere mei, Domine, vide humilitatem meam ab inimicis meis*? Quare ergo non dixit, *Miserere nostri, Domine, vide humilitatem nostram ab inimicis nostris*, tamquam multi pauperes clament; sed tamquam unus, *Miserere mei, Domine*? An quia unus interpellat pro sanctis, qui primus pauper pro nobis factus est, cum esset dives , et ipse dicit: *Qui exaltas me de portis mortis, ut annuntiem universas laudes tuas in portis filiae Sion*? Exaltatur enim homo in illo non solum quem gestat, quod caput Ecclesiae est, sed etiam quisquis nostrum est in caeteris membris; et exaltatur ab omnibus pravis

cupiditatibus, quae sunt portae mortis, quia per illas itur in mortem. Mors autem est iam ipsa laetitia in perfruendo, cum quisque adipiscitur quod perdit concupivit: radix est enim omnium malorum cupiditas ; et propterea porta mortis est, quia mortua est vidua quae in deliciis vivit : ad quas delicias per cupiditates tamquam per portas mortis pervenitur. Sunt autem portae filiae Sion, omnia optima studia, per quae venit ad visionem pacis in sancta Ecclesia. In his igitur portis bene annuntiantur universae laudes Dei, ut non detur sanctum canibus, neque proiciantur margaritae ante porcos ; qui malunt pertinaciter latrare, quam studiose quaerere, aut qui nec latrare nec quaerere, sed in suarum voluptatum coeno volutari. Cum autem in bonis studiis laudes Dei annuntiantur, petentibus datur, et quaerentibus manifestatur, et pulsantibus aperitur. An forte portae mortis sunt corporales sensus et oculi, qui aperti sunt homini cum de ligno vetito gustasset , a quibus exaltantur, quibus dicitur ut quaerant non quae videntur, sed quae non videntur; quia quae videntur temporalia sunt, quae autem non videntur aeterna sunt : et portae sunt filiae Sion, sacramenta et initia fidei, quae pulsantibus aperiuntur, ut perveniatur ad occulta Filii? Non enim oculus vidit, aut auris audivit, aut in cor hominis ascendit, quae praeparavit Deus diligentibus se . Huc usque est clamor pauperum, quem non oblitus est Dominus.

Amor est motus animae.

15. [v 16.] Deinde sequitur, *Exsultabo super salutare tuum*: id est, cum beatitudine continebor a salutari tuo, quod est Dominus noster Iesus Christus, Virtus et Sapientia Dei . Ergo Ecclesia dicit quae hic affligitur, et spe salva est: quamdiu occultum est Filii iudicium, ipsa spe dicit, *Exsultabo super salutare tuum*; quia nunc circumstrepente seu vi, seu errore Gentilium atteritur. *Infixae sunt gentes in corruptione, quam fecerunt*: animadvertite quemadmodum servetur poena peccatori de operibus suis; et quemadmodum qui voluerunt persequi Ecclesiam, in ea corruptione sint fixi, quam se inferre arbitrabantur: nam interficere corpora cupiebant, cum ipsi in anima morerentur. *In muscipula ista, quam occultaverunt, comprehensus est pes eorum*. Muscipula occulta, est dolosa cogitatio. Pes animae recte intellegitur amor: qui cum pravus est, vocatur cupiditas aut libido; cum autem rectus, dilectio vel caritas. Amore enim movetur tamquam ad locum quo tendit. Locus autem animae non in spatio aliquo est, quod forma occupat corporis, sed in delectatione, quo se pervenisse per amorem laetatur: delectatio autem perniciose sequitur cupiditatem, fructuosa caritatem. Unde et radix dicta est cupiditas . Radix porro tamquam pes arboris intellegitur. Radix dicta est et caritas, ubi de seminibus Dominus loquitur, quae in petrosis locis exurente sole arescunt, quia non habent altam radice . Unde significat eos qui gaudent excipiendo verbum veritatis, sed cedunt persecutionibus, quibus sola caritate resistitur. Et Apostolus dicit: *Ut in caritate radicati et fundati possitis comprehendere* . Pes ergo peccatorum, id est amor, comprehenditur in muscipula quam occultant; quia cum fraudulentam actionem consecuta fuerit delectatio, cum eos tradiderit Deus in concupiscentiam cordis eorum , iam illa delectatio alligat eos, ut inde abrumpere amorem et ad utilia conferre non audeant; quia cum conati fuerint, dolebunt animo, tamquam pedem de compede exuere cupientes; cui dolori succumbentes, a perniciosis delectationibus nolunt abscedere. *In muscipula ergo quam occultaverunt*, id est in fraudulento consilio, *comprehensus est pes eorum*, amor scilicet qui per fraudem pervenit ad vanam laetitiam, qua comparatur dolor.

16. [v 17.] *Cognoscitur Dominus iudicia faciens*. Haec sunt iudicia Dei: non ab illa

tranquillitate beatitudinis suae, nec a secretis sapientiae, quibus recipiuntur beatae animae, profertur ferrum, aut ignis, aut bestia, aut aliquid tale quo crucientur peccatores. Sed quomodo cruciantur, et quomodo facit Dominus iudicium? *In operibus*, inquit, *manuum suarum comprehensus est peccator*.

17. [vv 18-21.] Hic interponitur, *Canticum diapsalmatis*: quasi occulta laetitia, quantum existimare possumus, separationis quae nunc fit, non locis, sed affectionibus animorum, inter peccatores et iustos, sicut granorum a paleis adhuc in area. Et sequitur, *Convertantur peccatores in infernum*; id est, dentur in manus suas, cum eis parcitur, et illaqueentur delectatione mortifera. *Omnes gentes quae obliviscuntur Deum*: quia cum non probaverunt Deum habere in notitia, dedit illos Deus in reprobum sensum .

18. *Quia non in finem oblivio erit pauperis*: qui videtur nunc in oblivione esse, cum peccatores felicitate huius saeculi florere existimantur, et iusti laborare; sed *patientia*, inquit, *pauperum non periet in aeternum*. Quapropter nunc patientia opus est ad perferendos malos, qui iam voluntatibus separati sunt, donec etiam ultimo iudicio separentur.

19. *Exsurge, Domine, non praevaleat homo*. Imploratur futurum iudicium: sed antequam veniat, *Iudicentur*, inquit, *gentes in conspectu tuo*: hoc est in occulto, quod dicitur coram Deo, paucis sanctis et iustis intellegendis. *Constitue, Domine, legislatorem super eos*. Videtur mihi Antichristum significare, de quo Apostolus dicit: *Cum revelabitur homo peccati* . *Sciant gentes quoniam homines sunt*. Ut qui nolunt liberari a Filio Dei, et pertinere ad filium hominis, et esse filii hominum, id est novi homines, serviant homini, id est veteri homini peccatori, *quoniam homines sunt*.

20. [vv 1-3.] Et quia ille ad tantum culmen inanis gloriae venturus creditur, tanta ei licebit facere, et in omnes homines, et in sanctos Dei, ut tunc vere nonnulli infirmi arbitrentur Deum res humanas neglegere; interposito diapsalmate, subicit tamquam vocem gementium; et quaerentium cur iudicium differatur: *Utquid, Domine*, inquit, *recessisti longe?* Deinde qui sic quaesivit, tamquam repente intellexerit, aut quasi sciens interrogaverit ut doceret, subicit dicens; *Despicias in opportunitatibus, in tribulationibus*; id est, opportune despicias, et facis tribulationes ad inflammandos animos desiderio adventus tui: his enim iucundior est fons ille vitae, qui multum sitierint; itaque insinuat consilium dilationis, dicens: *dum superbit impius, incenditur pauper*. Mirum est et verum, quanto studio bonae spei parvuli accendantur ad recte vivendum, comparatione peccantium. Quo mysterio agitur, ut etiam haereses esse permittantur: non quia ipsi haeretici hoc volunt; sed quia hoc de peccatis eorum divina operatur Providentia, quae lucem et facit et ordinat, tenebras autem tantum ordinat , ut sit earum comparatione lux gratior, sicut haeticorum comparatione iucundior est inventio veritatis: ea quippe comparatione probati manifesti fiunt inter homines qui Deo noti sunt.

21. *Comprehenduntur in cogitationibus suis, quibus cogitant*: id est, malae cogitationes eorum vincula illis fiunt. Sed quare fiunt vincula? *Quoniam laudatur peccator*, inquit, *in desideriis animae suae*. Adulantium linguae alligant animas in peccatis: delectat enim ea facere, in quibus non solum non metuitur reprehensor, sed etiam laudator auditur. *Et qui iniqua gerit, benedicitur*: hinc comprehenduntur in cogitationibus suis, quibus cogitant.

Disseritur de peccatore.

22. [v 4.] *Irritavit Dominum peccator.* Nemo gratuletur homini qui prosperatur in via sua, cuius peccatis deest ultor, et adest laudator: maior haec ira Domini est. Irritavit enim Dominum peccator, ut ista patiat, id est, ut correptionis flagella non patiat. *Irritavit Dominum peccator: secundum multitudinem irae suae non exquiret.* Multum irascitur, dum non exquiret, dum quasi obliviscitur et non attendit peccata, et per fraudes et scelera ad divitias honoresque pervenitur: quod maxime in illo Antichristo eventurum est, qui usque adeo beatus videbitur hominibus, ut etiam Deus putetur. Sed quanta ista ira sit Dei, docent sequentia.

De peccatoris caecitate et damnatione

23. [v 5.] *Non est Deus in conspectu eius, contaminantur viae eius in omni tempore.* Qui novit vel quid gaudeat, vel quid laetetur in anima, novit quantum malum sit luce deseri veritatis; cum magnum malum homines putent oculorum corporalium caecitatem, qua lux ista retrahitur. Quantam ergo poenam patitur qui secundis rebus peccatorum suorum eo perducitur, ut non sit Deus in conspectu eius, et contaminantur viae eius in omni tempore, id est, cogitationes et consilia eius immunda sint! *Auferuntur iudicia tua a facie eius.* Animus enim male sibi conscius, dum sibi videtur nullam poenam pati, credit quod non iudicet Deus, et sic auferuntur iudicia Dei a facie eius, cum haec ipsa sit magna damnatio. *Et omnium inimicorum suorum dominabitur.* Ita enim traditur, quod reges omnes superaturus sit, et solus regnum obtenturus; quando etiam secundum Apostolum, qui de illo praedicat, *In templo Dei sedebit, extollens se super omne quod colitur et quod dicitur Deus.*

Nihil laboriosius iniquitate.

24. [v 6.] Et quoniam traditus in concupiscentiam cordis sui et damnationi ultimae destinatus, per nefarias artes ad illud vanum et inane culmen dominationemque venturus est, propterea sequitur, *Dixit enim in corde suo: Non movebor de generatione in generationem sine malo;* id est, fama mea et nomen meum de hac generatione in generationem posterorum non transiet, nisi artibus malis adipiscar tam excelsum principatum, de quo posterius tacere non possint. Animus enim perditus et expers bonarum artium atque a iustitiae lumine alienus, malis artibus sibi aditum molitur ad famam tam diuturnam, ut apud posteros etiam celebretur. Et qui non possunt bene innotescere, cupiunt vel male de se homines loqui, dummodo nomen latissime pervagetur. Quod hic arbitror dictum esse: *Non movebor de generatione in generationem sine malo.* Est et alius intellectus. Si de generatione mortali ad aeternitatis generationem se venire non posse vanus et erroris plenus animus arbitratur, nisi artibus malis; quod quidem etiam de Simone diffamatum est, cum sceleratis artibus coelum se putasset adepturum, et de humana generatione in divinam generationem rebus magicis transiturum: quid ergo mirum, si etiam ille homo peccati, qui totam nequitiam et impietatem, quam omnes pseudoprophetae inchoaverunt, impleturus est, et tanta signa facturum, ut decipiat, si fieri potest, etiam electos, dicturus est in corde suo: *Non movebor de generatione in generationem sine malo?*

25. [v 7.] *Cuius maledictione os eius plenum est, et amaritudine et dolo.* Magnum enim maledictum est, tam nefandis artibus coelum appetere, et ad capiendam aeternam sedem talia merita comparare. Sed hac eius maledictione os plenum est: non enim habebit effectum ista cupiditas, sed intra os eius tantum valebit ad eum

perdendum, qui haec sibi ausus est polliceri cum amaritudine et dolo, id est, ira et insidiis quibus in suas partes conversurus est multitudinem. *Sub lingua eius labor et dolor.* Nihil est laboriosius iniquitate et impietate: quem laborem sequitur dolor; quia non solum sine fructu, sed etiam ad perniciem laboratur. Qui labor et dolor ad illud refertur quod dixit in corde suo, *Non movebor de generatione in generationem sine malo:* et propterea, *sub lingua eius;* non, in lingua; quoniam tacite ista cogitaturus est, hominibus autem alia locuturus, ut bonus et iustus et Dei filius videatur.

26. [v 8.] *Sedet in insidiis cum divitibus.* Quibus divitibus, nisi eis quos huius saeculi muneribus cumulabit? Et ideo in insidiis cum his sedere dictus est, quoniam falsam felicitatem ipsorum ad decipiendos homines ostentabit. Qui prava voluntate dum tales esse cupiunt, et bona aeterna non quaerunt, in laqueos eius incident. *In occultis ut interficiat innocentem.* In occultis puto dictum esse, ubi non facile intellegitur quid appetendum, quidve fugiendum sit: innocentem autem interficere, est ex innocente facere innocentem.

Agitur de persecutionibus.

27. [v 9.] *Oculi eius in pauperem respiciunt.* Iustos enim maxime persecuturus est de quibus dictum est: *Beati pauperes spiritu, quia ipsorum est regnum coelorum .* *Insidiatur in occulto, velut leo in cubili suo.* Leonem in cubili dicit eum in quo et vis et dolus operabitur. Prima enim persecutio Ecclesiae violenta fuit, cum proscriptionibus, tormentis, caedibus, Christiani ad sacrificandum cogentur: altera persecutio fraudulenta est, quae nunc per cuiuscemodi haereticos et falsos fratres agitur: tertia superest per Antichristum ventura, qua nihil est periculosius, quoniam et violenta et fraudulenta erit. Vim habebit in imperio, dolum in miraculis: ad vim relatum est, quod dictum est, *leo;* ad dolos, quod dictum est, *in cubili suo.* Et rursum ipsa repetita sunt converso ordine. *Insidiatur,* inquit, *ut rapiat pauperem;* hoc ad dolum pertinet: quod autem sequitur, *Rapere pauperem dum attrahit eum,* violentiae deputatur; *attrahit* enim significat, quibus potest cruciatibus affligendo ad se adducit.

28. [v 10.] Item duo quae sequuntur, ipsa sunt. *In muscipula sua humilabit eum,* dolus est. *Inclinabitur, et cadet, dum dominabitur pauperum,* vis est: muscipula enim bene significat insidias; dominatio vero terrorem apertissime insinuat. Et bene ait, *Humilabit eum in muscipula sua:* cum enim signa illa facere coeperit, quanto mirabiliora videbuntur hominibus, tanto illi sancti, qui tunc erunt, contemnentur, et quasi pro nihilo habebuntur; quos ille cui per iustitiam et innocentiam resistent, mirificis factis superare videbitur. Sed *inclinabitur, et cadet, dum dominabitur pauperum,* id est, dum quaelibet supplicia irrogabit resistentibus sibi servis Dei.

29. [vv 11.12.] Unde autem inclinabitur, et cadet? *Dixit enim in corde suo: Oblitus est Deus, avertit faciem suam, ne videat usque in finem.* Haec est inclinatio et casus miserrimus, dum animus humanus in suis iniquitatibus quasi prosperatur, et parci sibi putat; cum excaecetur, et servetur ad ultimam opportunamque vindictam, de qua nunc iam loquitur, *Exsurge, Domine Deus, exaltetur manus tua;* id est, manifesta sit potentia tua. Superius autem dixerat, *Exsurge, Domine, non praevaleat homo, iudicentur gentes in conspectu tuo ;* id est in occulto, ubi solus Deus videt. Hoc factum est, cum impii ad magnam quae videtur hominibus felicitatem pervenerunt; super quos constituitur legislator, qualem habere meruerunt, de quo dicitur: *Constitue, Domine, legislatorem super eos, sciant gentes quoniam homines sunt .* Nunc autem post illam occultam poenam atque vindictam

dicitur, *Exsurge, Domine Deus, exaltetur manus tua*: non utique in occulto, sed iam in manifestissima gloria. *Ne obliviscaris pauperum in finem*; id est, sicut impii putant, qui dicunt: *Oblitus est Deus, avertit faciem suam ne videat usque in finem*. Usque in finem autem negant Deum videre, qui dicunt eum res humanas et terrenas non curare; quoniam terra quasi finis est rerum, quia ultimum elementum est in quo homines ordinatissime laborant, sed laborum suorum ordinem videre non possunt, qui maxime pertinet ad occulta Filii. Laborans ergo Ecclesia illis temporibus, tamquam navis in magnis fluctibus et procellis, quasi dormientem excitat Dominum, ut imperet ventis, et tranquillitas redeat: dicit ergo, *Exsurge, Domine Deus, exaltetur manus tua, ne obliviscaris pauperum in finem*.

30. [vv 13.14.] Iam itaque manifestum iudicium intellegentes, et exsultantes dicunt, *Propter quid irritavit impius Deum?* id est, quid profuit tanta mala facere? *Dixit enim in corde suo: Non requirit.* Deinde sequitur: *Vides quoniam tu laborem et iram consideras, ut tradas eos in manus tuas.* Sensus iste pronuntiationem quaerit, in qua si erratum fuerit, obscuratur. Sic enim dixit in corde suo impius: *Non requirit Deus, quasi Deus laborem et iram consideret, ut tradat eos in manus suas*; id est, quasi laborare et irasci timeat, et propterea illis parcat, ne onerosa illi sit poena eorum, aut ne iracundiae tempestate turbetur, quomodo plerumque homines faciunt, dissimulantes vindictam, ne laborent, aut irascantur.

Dominus est spes pauperis.

31. *Tibi derelictus est pauper.* Ideo enim pauper est, id est, omnia huius mundi temporalia bona contempsit, ut tu sis tantum spes eius. *Pupillo tu eris adiutor*; id est, ei cui moritur pater hic mundus, per quem carnaliter genitus est, et iam potest dicere: *Mundus mihi crucifixus est, et ego mundo*. Talibus enim pupillis pater fit Deus. Docet quippe Dominus pupillos fieri discipulos suos, quibus dicit: *Ne vobis dicatis patrem in terris*. Cuius rei exemplum praebeuit prior ipse dicendo: *Quae mihi mater, aut qui fratres*. Unde volunt quidam perniciosissimi haeretici asserere, non eum habuisse matrem: nec vident esse consequens si haec verba attendant, ut nec discipuli eius patres habuerint; quia sicut ipse dixit, *Quae mihi mater est*, sic illos docuit, cum ait: *Nolite vobis dicere patrem in terris*.

32. [vv 15.16.] *Contere brachium peccatoris et maligni*; illius scilicet de quo supra dicebatur: *Omnium inimicorum suorum dominabitur*. Brachium ergo eius, dixit potentiam eius: cui contraria est Christi potentia, de qua dicitur: *Exsurge, Domine Deus, exaltetur manus tua. Requiritur delictum eius, nec invenietur propter illud*, id est, iudicabitur de peccato suo, et ipse periet propter peccatum suum. Deinde quid mirum si sequitur, *Dominus regnabit in aeternum et in saeculum saeculi, peribitis gentes de terra illius?* Gentes posuit, peccatores et impios.

33. [v 17.] *Desiderium pauperum exaudivit Dominus*: desiderium illud quo aestuabant, cum in angustiis et tribulationibus huius saeculi Domini diem concupiscerent. *Praeparationem cordis eorum exaudivit auris tua*: haec est cordis praeparatio, de qua in alio psalmo canitur, *Paratum cor meum, Deus, paratum cor meum*; de qua dicit Apostolus: *Si autem quod non videmus speramus, per patientiam exspectamus*. Iam vero aurem Dei, non membrum corporeum, sed potentiam esse qua exaudit, regulariter debemus accipere; atque ita quibusque nominatis membris eius, quae in nobis visibilia et corporea sunt, potentias operationum oportet intellegi, ne saepe ista repetantur: non enim corporeum fas est putare, quod Dominus Deus non sonantem vocem, sed praeparationem cordis exaudit.

34. [v 18.] *Iudicare pupillo et humili*: id est, non ei qui conformatur huic saeculo, neque superbo. Aliud est enim iudicare pupillum, aliud iudicare pupillo: iudicat pupillum etiam qui condemnat; iudicat autem pupillo qui pro illo profert sententiam. *Ut non apponat ultra magnificare se homo super terram*. Homines enim sunt, de quibus dictum est: *Pone, Domine, legislatorem super eos, sciant gentes quoniam homines sunt*. Sed etiam ille qui eodem loco intellegitur poni super eos, homo erit, de quo nunc dicitur, *Ut non apponat ultra magnificare se homo super terram*: cum venerit scilicet Filius hominis iudicare pupillo, qui se exuit veterem hominem, atque hoc modo tamquam extulit Patrem.

Filius Dei est Christus.

35. Post occulta ergo Filii, de quibus in hoc psalmo multa dicta sunt, erunt manifesta Filii, de quibus pauca in fine eiusdem psalmi nunc dicta sunt: ex his autem titulus factus est, quae maiorem hic partem tenent. Potest et ipse dies adventus Domini recte numerari inter occulta Filii, quamvis ipsa Domini praesentia manifesta futura sit; de illo enim die dictum est quod nemo eum sciret, neque Angeli, nec Virtutes, neque Filius hominis : quid ergo tam occultum, quam id quod etiam ipsi iudici occultum esse dictum est, non ad cognoscendum, sed ad prodendum? De occultis autem Filii, etiam si quisquam non Dei Filium subaudire voluerit, sed ipsius David, cuius nomini totum Psalterium tribuitur, nam Davidici utique psalmi appellantur, voces illas audiat quibus Domino dicitur; *Miserere nostri, fili David* ; atque ita etiam hoc modo eundem Dominum Christum intellegat, de cuius occultis ipse psalmus inscriptus est. Sic enim etiam ab angelo dicitur: *Dabit illi Deus sedem David patris sui* . Nec illa sententia huic intellectui contraria est, qua idem Dominus quaerit a Iudaeis, *Si filius David Christus est, quomodo in spiritu vocat eum Dominum, dicens: Dixit Dominus Domino meo, Sede ad dexteram meam, donec ponam inimicos tuos sub pedibus tuis* . Dictum est enim imperitis, qui quamvis venturum Christum sperarent, secundum hominem tamen eum expectarent, non secundum quod Virtus et Sapientia Dei est. Docet ergo ibi fidem verissimam et sincerissimam, ut et Dominus sit regis David, secundum quod est Verbum in principio, Deus apud Deum, per quod facta sunt omnia ; et filius, secundum quod factus est ei ex semine David secundum carnem . Non enim dicit, Non est filius David Christus; sed, Si iam tenetis quod filius sit eius, discite quomodo sit Dominus eius; nec teneatis in Christo quod filius hominis est, ita enim filius David est; relinquatis quod Filius Dei est, ita enim Dominus eius est.

IN PSALMUM 10

ENARRATIO

Canitur contra Donatistas.

1. [vv 1.2.] Nova tractatione titulus iste non indiget; iam enim satis tractatum est quid sit, *in finem*. Ipsum ergo psalmi textum videamus, qui mihi videtur adversus haereticos canendus, qui commemorando et exaggerando multorum in Ecclesia peccata, quasi apud ipsos iusti aut omnes aut plures sint, ab unius Ecclesiae verae matris uberibus nos avertere atque abripere moliuntur, affirmantes quod apud ipsos sit Christus, et quasi pie studioseque admonentes, ut ad eos transeundo transmigremus ad Christum, quem se habere mentiuntur. Notum est autem Christum in prophetia, cum multis nominibus allegorice insinuaretur, etiam montem appellatum. Respondendum est itaque istis, et dicendum: *In Domino*

confido, quomodo dicitis animae meae: Transmigre in montes sicut passer? unum montem teneo in quo confido, quomodo dicitis ut ad vos transeam, tamquam multi sint Christi? Aut si vos montes esse dicitis per superbiam, oportet quidem esse passerem pennatum virtutibus et praeceptis Dei; sed ea ipsa prohibent volare in istos montes, et in superbis hominibus spem collocare. Habeo domum ubi requiescam, quia in Domino confido: nam et passer invenit sibi domum, et factus est Dominus refugium pauperi. Dicamus ergo tota fiducia, ne dum Christum apud haereticos quaerimus, amittamus: *In Domino confido; quomodo dicitis animae meae: Transmigre in montes sicut passer?*

2. [v 3.] *Quoniam ecce peccatores intenderunt arcum, paraverunt sagittas suas in pharetra, ut sagittent in obscura luna rectos corde.* Terrores isti sunt comminantium nobis de peccatoribus, ut ad se tamquam ad iustos transeamus. *Ecce, inquiunt, peccatores intenderunt arcum:* credo, Scripturas, quas illi carnaliter interpretando, venenatas inde sententias emittunt. *Paraverunt sagittas suas in pharetra:* eadem verba scilicet, quae Scripturarum auctoritate iaculaturi sunt, in cordis occulto paraverunt. *Ut sagittent in obscura luna rectos corde:* ut cum senserint, Ecclesiae lumine propter multitudinem imperitorum et carnalium obscurato, non se posse convinci, corrumpant bonos mores colloquiis malis. Sed contra omnes istos terrores dicendum est: *In Domino confido.*

Quid nomine lunae intelligendum sit.

3. Luna vero quam congruenter significet Ecclesiam, memini me promisisse in hoc psalmo consideraturum. Duae sunt de luna opiniones probabiles: harum autem quae vera sit, aut non omnino, aut difficillime arbitror posse hominem scire. Cum enim quaeritur unde lumen habeat, alii dicunt suum habere, sed globum eius dimidium lucere, dimidium autem obscurum esse; dum autem movetur in circulo suo, eandem partem qua lucet, paulatim ad terras converti, ut videri a nobis possit, et ideo prius quasi corniculatam apparere. Nam et si facias pilam ex dimidia parte candidam, et ex dimidia obscuram; si eam partem quae obscura est ante oculos habeas, nihil candoris vides, et cum coeperis illam candidam partem ad oculos convertere, si paulatim facias, primo cornua candoris videbis, deinde paulatim crescit, donec tota pars candens opponatur oculis, et nihil obscurae alterius partis videatur: quod si perseveres adhuc paulatim convertere, incipit obscuritas apparere, et candor minui, donec iterum ad cornua redeat, et postremo totus ab oculis avertatur, ac rursus obscura illa pars sola possit videri: quod fieri dicunt, cum lumen lunae videtur crescere usque ad quintam decimam lunam, et rursus usque ad tricesimam minui, et redire ad cornua, donec penitus nihil in ea lucis appareat. Secundum hanc opinionem luna in allegoria significat Ecclesiam, quod ex parte spiritali lucet Ecclesia, ex parte autem carnali obscura est: et aliquando spiritalis pars in bonis operibus apparet hominibus; aliquando autem in conscientia latet, ac Deo tantummodo nota est, cum solo corpore apparet hominibus; sicut contingit, cum oramus in corde, et quasi nihil agere videmur, dum non ad terram, sed sursum corda habere iubemur ad Dominum. Alii autem dicunt non habere lunam lumen proprium, sed a sole illustrari; sed quando cum illo est, eam partem ad nos habere qua non illustratur, et ideo nihil in ea lucis videri; cum autem incipit ab illo recedere, illustrari ab ea etiam parte quam habet ad terram, et necessario incipere a cornibus, donec fiat quinta decima contra solem; tunc enim sole occidente oritur, ut quisquis occidentem solem observaverit, cum eum coeperit non videre, conversus ad Orientem, lunam surgere videat; atque inde ex alia parte cum ei coeperit propinquare, illam partem

ad nos convertere, qua non illustratur, donec ad cornua redeat atque inde omnino non appareat; quia tunc pars illa quae illustratur, sursum est ad coelum, ad terram autem illa quam radiare sol non potest. Ergo et secundum hanc opinionem, luna intellegitur Ecclesia, quod suum lumen non habeat, sed ab unigenito Dei Filio, qui multis locis in sanctis Scripturis allegorice sol appellatus est, illustratur. Quem nescientes et cernere non valentes haeretici quidam, ad istum solem corporeum et visibilem, quod commune lumen est carnis hominum atque muscarum, sensus simplicium conantur avertere, et nonnullorum avertunt, qui quamdiu non possunt interiorum lucem veritatis mente contueri, simplici fide catholica contenti esse nolunt, quae una parvulis salus est, et quo uno lacte ad firmitatem solidioris cibi certo robore pervenitur. Quaelibet ergo duarum istarum opinionum vera sit, congruenter accipitur allegorice luna, Ecclesia. Aut si in istis obscuritatibus, magis negotiosis quam fructuosis exercere animum aut non libet, aut non vacat, aut animus ipse non valet, satis est lunam popularibus oculis intueri, et non quaerere obscuras causas, sed cum omnibus et incrementa eius et complementa et detrimenta sentire. Quae si propterea deficit ut renovetur, etiam ipsi imperitae multitudini demonstrat Ecclesiae figuram, in qua creditur resurrectio mortuorum.

4. Deinde quaerendum est quid in hoc psalmo accipiatur *obscura luna*, in qua peccatores sagittare paraverunt rectos corde. Non enim uno modo dici obscura luna potest: nam et cum finitur menstruis cursibus, et cum eius fulgor nubilo interpolatur, et cum plena deficit, dici potest obscura luna. Potest ergo et de persecutoribus martyrum intellegi, quod sagittare voluerint in obscura luna rectos corde: sive adhuc in Ecclesiae novitate, quia nondum terris maior effulserat, et gentilium superstitionum tenebras vicerat: sive linguis blasphemorum et christianum nomen male diffamantium, quasi nebulis cum terra obtegeretur, videri perspicua luna non poterat, id est Ecclesia: sive ipsorum martyrum caedibus et tanta effusione sanguinis, tamquam illo defectu et obscuracione qua cruentam faciem luna videtur ostendere, a nomine christiano deterrebantur infirmi; in quo terrore verba dolosa et sacrilega iaculabantur peccatores, ut etiam rectos corde perverterent. Potest et de his peccatoribus intellegi, quos Ecclesia continet, quod tunc inventa occasione huius lunae obscurae, multa commiserint, quae nobis opprobria nunc obiciuntur ab haeticis, cum eorum auctores ea fecisse dicantur. Sed quoquo modo se habeat quod in obscura luna factum est, nunc catholico nomine toto orbe diffuso atque celebrato, quid mihi est incognitis perturbari? *In Domino enim confido*; nec audio dicentes animae meae: *Transmigre in montes sicut passer. Quoniam ecce peccatores intenderunt arcum, ut sagittent in obscura luna rectos corde*. Aut si et illis nunc luna videtur obscura, quia incertum volunt efficere quae sit catholica, et eam peccatis carnalium hominum, quos multos continet, conantur arguere; quid ad eum pertinet qui vere dicit: *In Domino confido*? Qua voce se quisque et frumentum esse ostendit, et usque ad ventilationis tempus paleas tolerabiliter sustinet.

Doctrina Donatistarum.

5. *In Domino ergo confido*. Illi timeant qui confidunt in homine, et de parte hominis se esse negare non possunt, per cuius canos iurant: et cum in sermone ab eis quaeritur, cuius communionis sint, nisi de parte illius se esse dicant, non possunt agnosci. Dic quid isti faciunt, cum illis commemorantur tam innumerabilia et quotidiana peccata et scelera eorum, quibus plena est illa societas? Numquid possunt dicere. *In Domino confido*; quomodo dicitis animae

meae: Transmigra in montes sicut passer? Non enim confidunt in Domino, qui tunc esse dicunt sancta sacramenta, si per sanctos homines dentur. Itaque cum ab eis quaeritur, qui sint sancti, erubescunt dicere, Nos sumus; quin etiam si illi non erubescant hoc dicere, hi qui audiunt pro ipsis erubescunt. Itaque isti cogunt eos qui accipiunt sacramenta, spem suam in homine ponere, cuius cor videre non possunt. Et maledictus omnis qui spem suam ponit in homine. Quid est enim dicere, Ego quod de sanctum est; nisi, Spem tuam in me pone? Quid si non es sanctus? Aut ostende cor tuum. Quod si non potes, ubi videbo quod sanctus es? An forte dices quod scriptum est, *Ex operibus eorum cognoscetis eos*. Video plane mira opera, quotidianas violentias Circumcellionum sub episcopis et presbyteris ducibus circumquaque volitare, et terribiles fustes Israeles vocare, quae homines qui nunc vivunt, quotidie vident et sentiunt. Macariana vero tempora, de quibus invidiam faciunt, et plurimi non viderunt, et nemo nunc videt: et quisquis ea vidit catholicus, potuit dicere, si Dei servus esse vellet, *In Domino confido*; quod et nunc dicit, cum multa quae non vult, in Ecclesia videt, qui se intra illa retia plena piscibus bonis et malis natere adhuc sentit, donec ad finem maris veniatur, ubi mali segregentur a bonis. Isti autem quid respondent, si alicui illorum dicat ille quem baptizant: Quomodo me iubes praesumere? Nam si et dantis et accipientis est meritum, sit dantis Dei, et accipientis conscientiae meae: haec enim duo non mihi incerta sunt, bonitas illius, et fides mea. Quid de interponis, de quo certum scire nihil possum? Sine me dicere, *In Domino confido*. Nam si in te confido, unde confido si nihil mali ista nocte fecisti? Postremo si vis ut credam tibi, numquid possum amplius quam de te credere? Unde ergo confido in eis quibus heri communicasti, et hodie communicas, et cras communicabis, utrum vel isto triduo nihil mali commiserint? Quod si nec te nec me polluit quod nescimus, quae causa est ut rebaptizes eos qui tempora traditionis et Macarianae invidiae non noverunt? Quae causa est ut christianos de Mesopotamia venientes, qui Caeciliani et Donati nec nomen audierunt, rebaptizare audeas, et neges esse christianos? Si autem illos polluunt aliena peccata quae nesciunt, tenet te reum quidquid per singulos dies in parte vestra te nesciente committitur, imperatorum constitutiones frustra obicientem Catholicis, cum in vestris castris privati fustes ignesque sic saeviant. Ecce quo lapsi sunt, qui cum viderent in Catholica peccatores, non potuerunt dicere, *In Domino confido*, et spem suam in homine posuerunt. Quod omnino dicerent, si non aut ipsi, aut et ipsi tales essent, quales illos putabant, a quibus sacrilega superbia separari se velle finxerunt.

Fideles templum sunt Domini.

6. [v 4.] Dicat ergo anima catholica: *In Domino confido; quomodo dicitis animae meae: Transmigra in montes sicut passer? Quoniam esse peccatores intenderunt arcum, paraverunt sagittas suas in pharetra, ut sagittent in obscura luna rectos corde*: et sermonem ab ipsis convertat ad Dominum, et dicat, *Quoniam quae perfecisti destruxerunt*. Et hoc dicat, non contra istos solos, sed contra omnes haereticos. Omnes enim quantum in ipsis est, destruxerunt laudem, quam ex ore infantium et lactentium perfecit Deus, dum quaestionibus vanis et scrupulosis exagitant parvulos, et eos nutrirī fidei lacte non sinunt. Quasi ergo dictum sit huic animae, Quare isti tibi dicunt, *Transmigra in montes sicut passer?* quare te de peccatoribus terrent, qui intenderunt arcum ad sagittandos in obscura luna rectos corde? Respondet: Ideo utique me terrent, *quoniam quae perfecisti destruxerunt*. Ubi, nisi in conventiculis suis, ubi parvulos et interioris lucis ignaros, non lacte nutriunt, sed venenis necant? *Iustus autem quid fecit?* Si vos Macarius, si vos Caecilianus offendit; Christus quid fecit vobis, qui dixit, *Pacem meam do vobis*,

pacem meam relinquo vobis : quam vos nefanda dissensione violastis? Christus quid vobis fecit, qui traditorem suum tanta patientia pertulit, ut ei primam Eucharistiam confectam manibus suis et ore suo commendatam, sicut caeteris Apostolis traderet? Quid vobis fecit Christus, qui eundem traditorem suum, quem diabolum nominavit, qui ante traditionem Domini nec loculis dominicis fidem potuit exhibere, cum caeteris discipulis ad praedicandum regnum coelorum misit; ut demonstraret dona Dei pervenire ad eos qui cum fide accipiunt, etiamsi talis sit per quem accipiunt, qualis Iudas fuit?

7. [v 5.] *Dominus in templo sancto suo*. Ita vero, sicut Apostolus dicit, *Templum enim Dei sanctum est, quod estis vos. Quisquis autem templum Dei violaverit, disperdet illum Deus*. Templum Dei violat, qui violat unitatem: non enim tenet caput, ex quo totum corpus connexum et compactum per omnem tactum subministrationis, secundum operationem in mensuram uniuscuiusque partis incrementum corporis facit, in aedificationem sui in caritate. In hoc templo sancto suo Dominus est; quod constat multis membris suis, sua quaeque officia gerentibus, in unam aedificationem caritate constructis; quod violat, quisquis causa principatus sui a catholica societate disiungitur. *Dominus in templo sancto suo, Dominus in coelo sedes eius*. Si coelum acceperis iustum, sicut terram accipis peccatorem, cui dictum est, *Terra es, et in terram ibis*; quod dictum est, *Dominus in templo sancto suo*, repetitum intelleges dum dictum est, *Dominus in coelo sedes eius*.

8. *Oculi eius in pauperem respiciunt*. Quippe cui derelictus est pauper, et qui factus est refugium pauperi. Et ideo seditiones omnes et tumultus intra ista retia, donec perducantur ad littus, de quibus nobis in perniciem suam et ad nostram correctionem insultant haeretici, per eos homines fiunt qui pauperes Christi esse nolunt. Sed numquid ab eis qui hoc esse volunt, avertunt oculos Dei? *Oculi enim eius in pauperem respiciunt*. Numquid metuendum est ne in turba divitum paucos pauperes videre non possit, quos in Ecclesiae catholicae gremio custoditos enutriat? *Palpebrae eius interrogant filios hominum*. Hic *filios hominum*, illa regula libenter acceperim, de veteribus regeneratos per fidem. Hi quippe quibusdam Scripturarum locis obscuris, tamquam clausis oculis Dei, exercentur ut quaerant: et rursus quibusdam locis manifestis, tamquam apertis oculis Dei, illuminantur ut gaudeant. Et ista in sanctis libris crebra opertio atque adapertio tamquam palpebrae sunt Dei, quae interrogant, id est, quae probant filios hominum, qui neque fatigantur rerum obscuritate, sed exercentur, neque inflantur cognitione, sed confirmantur.

9. [v 6.] *Dominus interrogat iustum et impium*. Quid ergo metuimus ne aliquid nobis obsint impii, si forte nobiscum sacramenta non sincero corde communicant, quando ille interrogat iustum et impium? *Qui autem diligit iniquitatem, odit animam suam*: id est, non ei qui credit Deo et spem suam non ponit in homine, sed tantum animae suae nocet dilector iniquitatis.

10. [vv 7.8.] *Pluet super peccatores laqueos*. Si nubes generaliter Prophetae intelleguntur, sive boni, sive mali, qui etiam pseudoprophetae appellantur; sic ordinantur pseudoprophetae a Domino Deo, ut de his laqueos super peccatores pluatur: non enim quisquam in eos sectandos incidit nisi peccator; sive ad praeparationem extremi supplicii, si perseverare in peccando maluerit; sive ad desuadendam superbiam, si aliquando Deum cura sinceriore quaesiverit. Si autem nubes non nisi boni et veri Prophetae intelleguntur; et de his manifestum est super peccatores laqueos pluisse Deum, quamvis de his etiam pios ad fructificandum irriget: *Quibusdam*, inquit Apostolus, *sumus odor vitae in vitam, quibusdam odor*

mortis in mortem . Non enim Prophetæ tantum, sed omnes verbo Dei animas irrigantes, nubes dici possunt: qui cum male intelleguntur, pluit Deus super peccatores laqueos; cum autem bene intelleguntur, fecundat pectora piorum atque fidelium. Sicut exempli gratia, quod scriptum est, *Et erunt duo in carne una* , si ad libidinem quisque interpretetur, laqueum pluit super peccatorem; sin autem intellegas, sicut ille qui ait, *Ego autem dico in Christo et in Ecclesia* , imbrem pluit super fertilem terram: eadem autem nube, id est divina Scriptura, utrumque factum est. Item Dominus dicit: *Non quod intrat in os vestrum, vos coinquinat, sed quod exit* . Audit hoc peccator, et gulam parat voracitati: audit hoc iustus, et a ciborum discernendorum superstitione munitur. Et hic igitur eadem Scripturarum nube, pro suo cuiusque merito, et peccatori pluvia laqueorum, et iusto pluvia ubertatis infusa est.

De iustitia Domini.

11. *Ignis et sulphur et spiritus procellae pars calicis eorum.* Haec poena eorum est atque exitus, per quos blasphematur nomen Dei, ut primo cupiditatum suarum igne vastentur, deinde malorum operum putore a coetu beatorum abiciantur, postremo abrepti atque submersi, ineffabiles poenas luant. Haec enim pars est calicis eorum; sicut iustorum calix tuus inebrians quam praeclarus ! Inebriabuntur enim ab ubertate domus tuae . Calicem autem propterea puto appellatum, ne quid praeter modum atque mensuram, vel in ipsis peccatorum suppliciis, per divinam providentiam fieri arbitremur. Et ideo tamquam rationem reddens quare id fiat, subiecit: *Quoniam iustus Dominus, et iustitias dilexit.* Non frustra pluraliter, nisi quia homines dicit, ut pro iustis, iustitiae intellegantur positae; in multis enim iustis quasi multae iustitiae videntur esse, cum sit una Dei, cuius omnes participant: tamquam si una facies intueatur plura specula, quod in illa singulare est, de illis pluribus pluraliter redditur. Propterea rursus ad singularitatem se refert, dicendo, *Aequitatem vidit facies eius*: fortasse pro eo sit positum, *Aequitatem vidit facies eius*, ac si diceretur, Aequitas visa est in facie eius, id est in eius notitia; facies enim Dei est potentia qua dignis innotescit: aut certe, *Aequitatem vidit facies eius*, quia non se praebet cognoscendum malis, sed bonis; et ipsa est aequitas.

12. Si quis autem lunam synagogam vult intellegere, ad passionem Domini referat psalmum, et de Iudaeis dicat, *Quoniam quae perfecisti destruxerunt*; ac de ipso Domino, *Iustus autem quid fecit?* quem tamquam destructorem Legis arguebant: cuius praecepta, perverse vivendo, et ea contemnendo, ac sua statuendo, destruxerant, ut ipse Dominus secundum hominem loquatur, ut solet, dicens, *In Domino confido*; *quomodo dicitis animae meae: Transmigre in montes sicut passer?* propter terrores scilicet eorum, qui illum apprehendere et crucifigere cupiebant: cum peccatores sagittare volentes *rectos corde*, id est qui Christo crediderant, *in obscura luna*, id est repleta peccatoribus synagoga, non absurde intellegitur. Cui congruit et quod dicitur, *Dominus in templo sancto suo, Dominus in coelo sedes eius?* id est, Verbum in homine, vel ipse Filius hominis qui in coelis est. *Oculi eius in pauperem respiciunt*: aut quem suscepit secundum Deum, aut propter quem passus est secundum hominem. *Palpebrae eius interrogant filios hominum.* Opertionem atque adaptionem oculorum, quod nomine palpebrarum probabile est positum, mortem resurrectionemque eius accipere possumus, ubi probavit filios hominum discipulos suos, et territos sua passione, et resurrectione laetificatos. *Dominus interrogat iustum et impium*: iam de coelo gubernans Ecclesiam. *Qui autem diligit iniquitatem, odit animam suam*: quare hoc ita sit,

consequentia docent; *Pluet enim super peccatores laqueos*, secundum superiorem expositionem accipiendum, et omnia caetera usque ad finem psalmi.

IN PSALMUM 11

ENARRATIO

1. [v 1.] Octavum diem iudicii posse intellegi, in sexto psalmo dictum est: potest et *pro octavo*, intellegi pro aeterno saeculo; quia post hoc tempus quod septem diebus volvitur, dabitur sanctis.

2. [v 2.] *Salvum me fac, Domine, quoniam defecit sanctus*: id est non invenitur; sicut loquimur cum dicimus, Defecit frumentum, aut, Defecit pecunia. *Quoniam diminutae sunt veritates a filiis hominum*. Veritas una est, qua illustrantur animae sanctae: sed quoniam multae sunt animae, in ipsis multae veritates dici possunt; sicut ab una facie multae in speculis imagines apparent.

3. [v 3.] *Vana locutus est unusquisque ad proximum suum*. Proximum omnem hominem oportet intellegi: quia nemo est cum quo sit operandum malum; et dilectio proximi malum non operatur. *Labia dolosa, in corde et corde locuti sunt mala*. Quod bis ait, *in corde et corde*, duplex cor significat.

4. [v 4.] *Disperdat Dominus universa labia dolosa*. *Universa*, dixit, ne quis se exceptum putet, sicut Apostolus dicit: *In omnem animam hominis operantis malum, Iudaei primum et Graeci*. *Linguam magniloquam*: linguam superbam.

5. [v 5.] *Qui dixerunt: Linguam nostram magnificabimus, labia nostra apud nos sunt, quis noster Dominus est?* Superbi hypocritae significantur, in sermone suo spem ponentes ad homines decipiendos, et Deo non subditi.

Venit Christus pauperes propter et miseros.

6. [v 6.] *Propter miseriam inopum et gemitum pauperum, nunc exurgam, dicit Dominus*: ita enim populum suum ipse Dominus in Evangelio miseratus est, quod rectorem non haberet, cum bene posset obtemperare. Unde etiam dictum est in Evangelio: *Mensis multa, operarii autem pauci*. Hoc autem ex persona Dei Patris accipiendum est, qui propter inopes et pauperes, id est inopia et paupertate bonorum spiritualium egentes, Filium suum dignatus est mittere; inde autem incipit sermo eius apud Matthaeum in monte, cum dicit: *Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum coelorum*. *Ponam in salutari*. Non dixit quid ponat; sed *in salutari*, in Christo accipiendum est, secundum illud, *Quoniam viderunt oculi mei salutare tuum*: et ideo intellegitur in illo posuisse quod ad miseriam inopum auferendam et consolandum gemitum pauperum pertinet. *Fiducialiter agam in eo*; secundum illud in Evangelio: *Erat enim docens eos tamquam potestatem habens, non tamquam Scribae eorum*.

Gradus beatitudinis enumerantur

7. [v 7.] *Eloquia Domini, eloquia casta*. Haec persona ipsius Prophetiae est. *Eloquia Domini, eloquia casta*: *casta* dicit, sine corruptione simulationis. Multi enim praedicant veritatem non caste, quia vendunt illam pretio commoditatum huius saeculi: de talibus dicit Apostolus, quod Christum annuntiarent non caste. *Argentum igne examinatum terrae*. Ipsa eloquia Domini per tribulationes probata peccatoribus. *Purgatum septuplum*: per timorem Dei, per pietatem, per scientiam, per fortitudinem, per consilium, per intellectum, per sapientiam. Nam septem

sunt etiam beatitudinis gradus, quos in eodem sermone quem habuit in monte Dominus exsequitur ~~ἁτᾱ~~ Matthaeum: *Beati pauperes spiritu, beati mites, beati lugentes, beati qui esuriunt et sitiunt iustitiam, beati misericordes, beati mundo corde, beati pacifici* : de quibus sententiis septem totum illum sermonem prolixum dictum esse animadverti potest; nam octava, ubi dictum est, *Beati qui persecutionem patiuntur propter iustitiam*, ipsum ignem significat, quo septempler probatur argentum. Qui sermo cum terminatus esset, dictum est, *Erat enim docens eos tamquam potestatem habens, non tamquam Scribae eorum* : quod pertinet ad id quod in hoc psalmo dictum est, *Fiducialiter agam in eo*.

8. [v 8.] *Tu, Domine, servabis nos, et custodies nos a generatione hac et in aeternum*: hic tamquam inopes et pauperes, ibi tamquam opulentos et divites.

9. [v 9.] *In circuitu impii ambulant*: id est, in temporalium rerum cupiditate, quae septem dierum repetito circuitu, tamquam rota volvitur; et ideo non perveniunt in octavum, id est in aeternum, pro quo iste psalmus titulus est. Ita et per Salomonem dicitur: *Ventilator enim est impiorum rex sapiens, et immittit illis rotam malorum*. *Secundum altitudinem tuam multiplicasti filios hominum*. Quia est et in temporalibus multiplicatio, quae avertit ab unitate Dei; unde corpus quod corrumpitur, aggravat animam, et deprimit terrena inhabitatio sensum multa cogitantem : multiplicantur autem iusti secundum altitudinem Dei, quando ibunt de virtute in virtutem .

IN PSALMUM 12

ENARRATIO

Revelatur Deus mundis cordibus.

1. [v 1.] *Finis enim Legis Christus ad iustitiam omni credenti* . *Usquequo, Domine, oblivisceris me in finem?* id est, differs me ad intellegendum Christum spiritaliter, qui est Dei Sapientia, et rectus finis omnis intentionis animae. *Quo usque avertis faciem tuam a me?* Sicut non obliviscitur Deus, sic nec faciem avertit; sed more nostro Scriptura loquitur: avertere autem Deus faciem dicitur, dum non dat animae notitiam sui, quae adhuc purum mentis oculum non habet.

2. [v 2.] *Quamdiu ponam consilium in anima mea?* Consilio non opus est, nisi in adversis. Ergo, *Quamdiu ponam consilium in anima mea*, ita dictum est, *Quamdiu ero in adversis?* Aut certe responsio est, ut iste sit sensus, *Tamdiu, Domine, oblivisceris me in finem, et tamdiu avertis faciem tuam a me, quamdiu ponam consilium in anima mea*: ut nisi quisque posuerit consilium in anima sua ut perfecte operetur misericordiam, non eum dirigat Deus in finem, neque notitiam sui plenam quod est facie ad faciem, praebeat illi. *Dolorem in corde meo per diem?* subauditur, *quamdiu ponam?* *Per diem* autem, continuationem significat, ut dies pro tempore intellegatur; a quo se quisque desiderans exui, dolorem ponit in corde, deprecans ad aeterna conscendere, et humanum diem non pati.

3. [v 3.] *Usquequo exaltabitur inimicus meus super me?* vel diabolus, vel consuetudo carnalis.

4. [v 4.] *Respice et exaudi me, Domine Deus meus*. *Respice*, refertur ad id quod dictum est, *Usquequo avertis faciem tuam a me?* *Exaudi*, refertur ad id quod dictum est, *Usquequo oblivisceris me in finem?* *Illumina oculos meos, ne unquam obdormiam in mortem*. Oculos cordis oportet intellegi, ne delectabili defectu peccati claudantur.

5. [v 5.] *Nequando dicat inimicus meus: Praevalui adversus eum.* Diaboli insultatio metuenda est. *Qui tribulant me exsultabunt, si motus fuero.* Diabolus et angeli eius: qui non exsultaverunt de iusto viro Iob, cum eum tribularent; quia non est motus, id est, de stabilitate fidei non recessit.

6. [v 6.] *Ego autem in tua misericordia speravi.* Quia idipsum quod non movetur homo et fixus in Domino permanet, non sibi debet tribuere, ne cum se gloriatur non esse motum, ipsa superbia moveatur. *Exsultabit cor meum in salutare tuo:* in Christo, in Sapientia Dei. *Cantabo Domino qui bona tribuit mihi:* bona spiritalia, non ad humanum diem pertinentia. *Et psallam nomini Domini altissimi:* id est, cum gaudio gratias ago, et ordinatissime utor corpore, qui est cantus animae spiritalis. Si autem aliqua hic differentia consideranda est. *Cantabo* corde, *Psallam* operibus Domino, quod solus videt: *Nomini* autem *Domini*, quod apud homines innotescit: quod non illi, sed nobis utile est.

IN PSALMUM 13

ENARRATIO

1. [v 1.] Quid sit *in finem*, non est saepius repetendum. *Finis enim Legis Christus, ad iustitiam omni credenti*, sicut Apostolus dicit. Illi credimus, quando incipimus viam bonam ingredi; ipsum videbimus, cum pervenerimus: et ideo ipse finis.

De necessitate Christi ad bonum faciendum.

2. *Dixit imprudens in corde suo: Non est Deus.* Nec ipsi enim sacrilegi et detestandi quidam philosophi, qui perversa et falsa de Deo sentiunt, ausi sunt dicere, Non est Deus: ideo ergo, *Dixit in corde suo*; quia hoc nemo audet dicere, etiam si ausus fuerit cogitare. *Corrupti sunt et abominabiles facti sunt in affectionibus suis:* id est, dum amant hoc saeculum, et non amant Deum: ipsae sunt affectiones quae corrumpunt animam, et sic excaecant, ut possit etiam dicere imprudens in corde suo: *Non est Deus*; sicut enim non probaverunt Deum habere in notitia, dedit illos Deus in reprobum sensum. *Non est qui faciat bonitatem, non est usque ad unum.* *Usque ad unum:* vel cum ipso uno potest intellegi, ut nullus hominum intellegatur: vel praeter unum, ut accipiatur Dominus Christus; sicut dicimus, Iste ager usque ad mare est; non utique simul computamus et mare. Et iste est melior intellectus ut nemo intellegatur fecisse bonitatem usque ad Christum; quia non potest quisquam hominum facere bonitatem, nisi ipse monstraverit: et illud verum est; quia usquequo quisque cognoscat unum Deum, non potest facere bonitatem.

3. [v 2.] *Dominus de coelo prospexit super filios hominum, ut videat si est intellegens aut requirens Deum.* Super Iudaeos potest intellegi, ut honoratius eos appellaverit filios hominum, propter unius Dei cultum, in comparatione Gentilium de quibus arbitrator superius dictum: *Dixit imprudens in corde suo, Non est Deus*, et caetera. Prospicit autem Dominus, ut videat per animas sanctas suas: quod significat id quod dictum est, *de coelo*; nam per seipsum nihil eum latet.

4. [v 3.] *Omnes declinaverunt, simul inutiles facti sunt:* id est, Iudaei tales facti sunt, quales et Gentes, de quibus supra dictum est. *Non est qui faciat bonum, non est usque ad unum:* similiter ut supra intellegendum est. *Sepulcrum patens est guttur eorum.* Aut voracitas significatur inhiantis gulae; aut in allegoria, qui occidunt et quasi devorant interfectos eos, quibus suorum morum perversitatem persuadent. Cui simile est e contrario quod Petro dictum est, *Macta et manduca*; ut in suam fidem et bonos mores Gentes converteret. *Linguis suis dolose agebant:*

comes est voracibus adulatio et omnibus malis. *Venenum aspidum sub labiis eorum: Venenum* dolum dicit; *aspidum* autem, quia nolunt audire praecepta legis, sicut aspides nolunt audire verba incantantis, quod in alio psalmo evidentius dicitur. *Quorum os maledictione et amaritudine plenum est: hoc est, venenum aspidum. Veloces pedes eorum ad effundendum sanguinem:* consuetudine malefaciendi. *Contritio et infelicitas in viis eorum:* omnes enim malorum hominum viae plenae sunt laboribus et miseria; ideo Dominus clamat: *Venite ad me, omnes qui laboratis et onerati estis, et ego reficiam vos. Tollite iugum meum, et discite a me, quoniam mitis sum et humilis corde. Iugum enim meum lene est, et sarcina mea levis est. Et viam pacis non cognoverunt:* hanc utique quam Dominus, ut dixi, commemorat, in iugo leni et sarcina levi. *Non est timor Dei ante oculos eorum:* isti non dicunt, Non est Deus; sed tamen non timent Deum.

5. [v 4.] *Nonne cognoscent omnes qui operantur iniquitatem?* iudicium minatur. *Qui devorant populum meum in cibo panis:* id est quotidie; cibus enim panis quotidianus est. Devorant autem populum, qui sua commoda ex illo capiunt, non referentes ministerium suum ad gloriam Dei, et ad eorum quibus praesunt salutem.

Bona terrena amittenda sunt.

6. [v 5.] *Dominum non invocaverunt:* non enim vere hunc invocant, qui ea desiderat quae illi displicent. *Illic trepidaverunt timore, ubi non erat timor:* id est, in damno rerum temporalium. Dixerunt enim: *Si relinquamus eum sic, credent in eum omnes, et venient Romani, et tollent nobis et locum et gentem.* Timuerunt regnum terrenum amittere, ubi non erat timor; et amiserunt regnum coelorum, quod timere debuerant; et hoc de omnibus temporalibus commodis intellegendum est, quorum amissionem cum timent homines, ad aeterna non veniunt.

Creatori non creaturae oportet.

7. [v 6.] *Quoniam Deus in generatione iusta est:* id est, non est in eis qui diligunt saeculum. Iniustum est enim relinquere saeculorum conditorem, et diligere saeculum, et servire creaturae potius quam Creatori. *Consilium inopis confudistis, quoniam Dominus spes eius est:* id est, contempsistis humilem adventum Filii Dei, quia in eo non vidistis pompam saeculi: ut hi quos vocabat, in Deo solo spem ponerent, non in rebus transeuntibus.

8. [v 7.] *Quis dabit ex Sion salutare Israel?* subauditur, nisi ipse cuius humilitatem contempsistis? Ipse enim in claritate venturus est ad iudicium vivorum et mortuorum, regnumque iustorum; ut quoniam isto humili adventu facta est caecitas ex parte Israel, ut plenitudo Gentium intraret, in illo alio fiat quod sequitur, et sic omnis Israel salvus fieret: pro Iudaeis enim Apostolus etiam illud Isaiae testimonium accipit, quod dictum est, *Veniet ex Sion qui avertat impietatem ab Iacob*; sicut hic positum est, *Quis dabit ex Sion salutare Israel? Cum averterit Dominus captivitatem plebis suae, exsultabit Iacob, et laetabitur Israel:* repetitio est, sicut solet; nam idem puto esse *laetabitur Israel*, quod est *exsultabit Iacob*.

IN PSALMUM 14

ENARRATIO

1. [v 1.] *Psalmus ipsi David.* De hoc titulo nulla quaestio est. *Domine, quis peregrinabitur in tabernaculo tuo?* Quamquam aliquando ponatur tabernaculum

etiam pro habitatione sempiterna, tamen cum proprie accipitur tabernaculum, belli res est: unde et contubernales milites dicuntur, tamquam simul habentes tabernacula. Hic sensus adiuvatur ex eo quod dictum est, *quis peregrinabitur*: ad tempus enim cum diabolo dimicamus, et tunc opus est tabernaculo, quo nos reficiamus; quod significat maxime fidem temporalis dispensationis, quae pro nobis acta est temporaliter per incarnationem Domini. *Et quis requiescet in monte sancto tuo?* hic fortasse iam ipsam aeternam habitationem significat, ut montem intellegamus supereminentiam caritatis Christi in vita aeterna.

2. [v 2.] *Qui ingreditur sine macula, et operatur iustitiam*: hoc proposuit, deinceps id exsequitur.

Veritas in corde habeatur.

3. [v 3.] *Qui loquitur veritatem in corde suo*: nonnulli enim in labiis habent veritatem, et in corde non habent: tamquam si aliquis dolose ostendat viam, sciens in ea esse latrones, et dicat, Si hac ieris, a latronibus tutus eris; et contingat ut vere non ibi latrones inveniantur, verum ille locutus est, sed non in corde suo; aliud enim putabat, et nesciens verum dixit: ergo parum est verum loqui, nisi etiam in corde ita sit. *Qui non egit dolum in lingua sua*: lingua agitur dolus, cum aliud ore profertur, aliud pectore tegitur. *Nec fecit proximo suo malum*: proximum omnem hominem accipi oportere notum est. *Et opprobrium non accepit adversus proximum suum*: id est, non libenter aut temere credidit criminatori.

4. [v 4.] *Ad nihilum deductus est in conspectu eius malignus*. Ista perfectio est, ut nihil in hominem valeat malignus; et ut hoc sit *in conspectu eius*, id est, certissime noverit malignum non esse, nisi cum animus a specie sui Creatoris aeterna et incommutabili, ad creaturae speciem avertitur, quae de nihilo facta est. *Timentes autem Dominum glorificat*: utique ipse Dominus. Initium autem sapientiae timor Domini : sicut ergo illa superiora pertinent ad perfectos, ita ea quae nunc dicturus est pertinent ad incipientes.

Quomodo veritas sit in corde.

5. [v 5.] *Qui iurat proximo suo, et non decipit: qui pecuniam suam non dedit ad usuram, et munera super innocentes non accepit*. Ista non sunt magna: sed qui nec ista potest, multo minus potest loqui veritatem in corde suo, et non dolum agere in lingua sua, sed ut est in corde verum ita proferre, et habere in ore, *Est est, Non non* ; et non facere proximo suo malum, id est nulli homini; et opprobrium non accipere adversus proximum suum: quae sunt perfectorum, in quorum conspectu ad nihilum deductus est malignus. Tamen etiam ista minora ita concludit: *Qui facit haec, non commovebitur in aeternum*: id est, perveniet ad illa maiora, in quibus est magna et inconcussa stabilitas. Nam et ipsa tempora non sine causa fortasse sic variata sunt, ut in superiore conclusione praeteritum tempus poneretur, in hac autem futurum: nam ibi dictum est, *Ad nihilum deductus est in conspectu eius malignus*; hic autem, *Non commovebitur in aeternum*.

IN PSALMUM 15

ENARRATIO

Sanctorum hereditas.

1. Rex noster in hoc psalmo loquitur ex persona susceptionis humanae, de quo titulus regalis tempore passionis inscriptus eminebat.
2. [vv 1.2.] Dicit autem haec. *Conserva me, Domine, quoniam in te speravi: dixi Domino, Deus meus es tu, quoniam bonorum meorum non eges: quoniam bonis meis non exspectas tu fieri beatus.*
3. [v 3.] *Sanctis qui sunt in terra eius:* sanctis qui in terra viventium spem suam posuerunt, civibus Ierusalem coelestis, quorum conversatio spiritalis per anchoram spei in illa patria figitur, quae recte Dei terra nominatur; quamvis adhuc et in his terris carne versentur. *Mirificavit omnes voluntates meas in illis.* His ergo sanctis miras fecit omnes voluntates meas in propectu eorum, quo senserunt quid eis profuerit et humanitas meae divinitatis ut morerer, et divinitas humanitatis ut resurgerem.
4. [v 4.] *Multiplicatae sunt infirmitates eorum:* non ad perniciem, sed ut medicum desiderarent. *Postea acceleraverunt:* itaque post multiplicatas infirmitates acceleraverunt, ut sanarentur. *Non congregabo conventicula eorum de sanguinibus:* erunt enim conventicula eorum non carnalia, nec de sanguinibus pecorum propitiatus congregabo eos. *Nec memor ero nominum illorum per labia mea:* sed spiritali mutatione obliviscantur quid fuerint; nec a me iam vel peccatores, vel inimici, vel homines, sed iusti et fratres mei et filii Dei vocabuntur per pacem meam.
5. [v 5.] *Dominus pars haereditatis meae, et calicis mei.* Possidebunt enim mecum haereditatem, ipsum Dominum. Eligant sibi alii partes quibus fruuntur, terrenas et temporales: portio sanctorum Dominus aeternus est. Bibant alii mortiferas voluptates: portio calicis mei Dominus est. Quod dico, *mei*, adiungo Ecclesiam; quia ubi caput, ibi et corpus: nam in haereditatem congregabo conventicula eorum, et per calicis ebrietatem obliviscantur nomina vetera eorum. *Tu es qui restitues mihi haereditatem meam:* ut nota sit et his quos libero, claritas qua eram apud te, prius quam mundus fieret: non enim restitues mihi quod non amisi, sed restitues his qui amiserunt eius claritatis notitiam; in quibus quia ego sum, *mihi restitues.*
6. [v 6.] *Funes ceciderunt mihi in praeclaris:* limites possessionis meae in tua claritate, tamquam sorte ceciderunt, velut possessio sacerdotum et Levitarum Deus est. *Etenim haereditas mea praeclara est mihi:* etenim haereditas mea praeclara est, non omnibus, sed videntibus: in quibus quia ego sum, *mihi est.*
7. [v 7.] *Benedicam Dominum, qui mihi tribuit intellectum:* quo ista haereditas videri et possideri potest. *Insuper autem et usque ad noctem emendaverunt me renes mei:* super intellectum autem usque ad mortem me erudit inferior pars mea, carnis assumptio; ut experirer tenebras mortalitatis, quas ille intellectus non habet.
8. [v 8.] *Providebam Dominum in conspectu meo semper:* sed veniens in ea quae transeunt, non abstuli oculum ab eo qui semper manet, hoc providens ut in eum post temporalia peracta recurrerem. *Quoniam a dextris est mihi, ne commovear:* quoniam favet mihi, ut stabiliter in eo permaneam.
9. [v 9.] *Propter hoc iucundatum est cor meum, et exsultavit lingua mea:* propter hoc et in cogitationibus meis iucunditas, et in verbis exsultatio. *Insuper et caro mea requiescet in spe:* insuper et caro mea non deficiet in interitum, sed in spe resurrectionis obdormiet.

Sancti implebuntur laetitia

10. [v 10.] *Quoniam non derelinques animam meam in inferno: quoniam neque animam meam inferis possidendam dabis. Neque dabis sanctum tuum videre corruptionem:* neque sanctificatum corpus, per quod et alii sanctificandi sunt, corrumpi patieris. *Notas mihi fecisti vias vitae:* notas fecisti per me humilitatis vias, ut ad vitam redirent homines, unde per superbiam ceciderant; in quibus quia ego sum, *mihi fecisti. Adimplebis me laetitia cum vultu tuo:* adimplebis eos laetitia, ut non ultra quaerant aliquid, cum facie ad faciem te viderint; in quibus quia ego sum, *me adimplebis. Delectatio in dextera tua usque in finem:* delectatio est in favore et in propitiatione tua in huius vitae itinere, perducens usque ad finem gloriae conspectus tui.

IN PSALMUM 16

ENARRATIO

Oratio Domini et Ecclesiae.

1. [vv 1.2.] Haec est personae Domini tribuenda, adiuncta Ecclesia, quae corpus eius est.

2. *Exaudi, Deus, iustitiam meam, intende deprecationi meae. Auribus percipe orationem meam, non in labiis dolosis:* non ad te in labiis dolosis procedentem. *A vultu tuo iudicium meum prodeat:* ex illuminatione notitiae tuae verum iudicem; aut certe, non in labiis dolosis a vultu tuo iudicium meum prodeat, ut scilicet non proferam iudicans aliud quam in te intellego. *Oculi mei videant aequitatem:* cordis utique oculi.

3. [v 3.] *Probasti cor meum et visitasti nocte:* quia ipsum cor meum visitatione tribulationis probatum est. *Ignem me examinasti, et non est inventa in me iniquitas:* non autem nox tantum, quia perturbare assolet, sed etiam ignis quia urit, vocanda est ipsa tribulatio, qua examinatus, iustus inventus sum.

4. [v 4.] *Ut non loquatur os meum opera hominum:* ut aliud non procedat ex ore meo, quam id quod pertinet ad gloriam et laudem tuam; non ad opera hominum, quae faciunt praeter voluntatem tuam. *Propter verba labiorum tuorum:* propter verba pacis tuae, vel Prophetarum tuorum. *Ego custodivi vias duras:* ego custodivi vias laboriosas mortalitatis humanae atque passionis.

5. [v 5.] *Ad perficiendos gressus meos in semitis tuis:* ut perficeretur caritas Ecclesiae in itineribus angustis, quibus venit ad requiem tuam. *Ut non moveantur vestigia mea:* ut non moveantur signa itineris mei, quae tamquam vestigia sacramentis et Scripturis apostolicis impressa sunt, quae intueantur et observent qui me sequi volunt; aut certe, ut etiam stabiliter in aeternitate permaneam, postea quam peregi vias duras, et in angustiis semitarum tuarum gressus perfeci.

6. [v 6.] *Ego clamavi, quoniam exaudisti me, Deus:* ego libera et valida intentione preces ad te direxi; quoniam ut hanc habere possem, exaudisti me infirmius orantem. *Inclina aurem tuam mihi, et exaudi verba mea:* non deserat exauditio tua humilitatem meam.

7. [v 7.] *Mirifica misericordias tuas:* non vilescant misericordiae tuae, ne minus amentur.

8. [v 8.] *Qui salvos facis sperantes in te, a resistentibus dexteræ tuæ: a resistentibus favori quo mihi faves. Custodi me, Domine, ut pupillam oculi: quæ apparet perparva et exigua; per eam tamen dirigitur acies luminis quo lux et tenebrae diiudicantur, sicut per Christi humanitatem divinitas iudicii discernens inter iustos et peccatores. In tegmine alarum tuarum protege me: in munimento caritatis et misericordiae tuæ protege me A facie impiorum qui me afflixerunt.*

9. [vv 9.10.] *Inimici mei animam meam circumdederunt, adipem suum concluserunt: laetitia sua pingui cooperti sunt, postea quam cupiditas eorum de scelere satiata est. Os eorum locutum est superbiam: et propterea os eorum locutum est superbiam, dicendo: Ave, rex Iudaeorum, et caetera talia.*

10. [v 11.] *Proicientes me nunc circumdederunt me: proicientes me extra civitatem, nunc circumdederunt me in cruce. Oculos suos statuerunt declinare in terram: intentionem cordis sui statuerunt declinare in ista terrena; putantes magnum malum perpeti eum qui occidebatur, et se nullum qui occidebant.*

11. [v 12.] *Susceperunt me sicut leo paratus ad praedam: susceperunt me sicut ille adversarius circumiens, quaerens quem devoret. Et sicut catulus leonis habitans in occultis. Et sicut catulus eius, populus cui dictum est: Vos ex patre diabolo estis, cogitans de insidiis quibus iustum circumveniret et perderet.*

12. [v 13.] *Exsurge, Domine, praeveni eos, et subverte eos: exsurge, Domine, quem dormire arbitrantur et iniquitates hominum non curare; ante excaecentur malitia sua, ut factum eorum vindicta praeveniat, et ita subverte eos.*

Impii excaecantur peccatis.

13. [v 14.] *Erue animam meam ab impiis: erue animam meam resuscitando me a morte, quæ mihi ab impiis irrogata est. Frameam tuam ab inimicis manus tuæ: anima enim mea framea tua est, quam assumpsit manus tua, id est, aeterna virtus tua, ut per ipsam regna debellet iniquitatis et dividat iustos ab impiis; hanc ergo erue ab inimicis manus tuæ, hoc est virtutis tuæ, hoc est ab inimicis meis. Domine, perdens de terra, dispertire eos in vita eorum: Domine, perdens eos de terra quam inhabitant, dispertire eos per orbem terrarum in ista vita, quam solam suam vitam putant qui aeternam desperant. Et de absconditis tuis adimpletus est venter eorum: non solum autem ista poena eos consequetur visibilis; sed etiam de peccatis, quæ tamquam tenebrae absconduntur a lumine veritatis tuæ, adimpleta est memoria eorum, ut obliviscantur Deum. Saturati sunt porcina: saturati sunt immunditia, conculcantes margaritas sermonum Dei. Et reliquerunt reliquias parvulis suis: clamantes, Peccatum hoc super nos et super filios nostros.*

14. [v 15.] *Ego autem in tua iustitia apparebo in conspectu tuo: ego autem qui non apparui eis qui corde sordido et tenebroso lucem sapientiae videre non possunt, in tua iustitia apparebo in conspectu tuo. Satiabor dum manifestabitur gloria tua: et eum illi saturati sunt immunditia sua, ut me intellegere non possint, ego satiabor dum manifestabitur gloria tua, in his qui me intellegunt. Sane in illo versu ubi dictum est Saturati sunt porcina, nonnulla exemplaria Saturati sunt filiis habent. Ex ambiguo enim graeco interpretatio duplex evenit. Filios autem, opera intellegimus; et sicut bona opera bonos filios, ita malos mala.*

IN PSALMUM 17

ENARRATIO

1. [v 1.] In finem, puero Domini, ipsi David, hoc est, manu forti Christo secundum hominem. Quae locutus est Domino verba cantici huius, in die qua eripuit eum Dominus de manu omnium inimicorum eius, et de manu Saul, et dixit . In die qua eripuit eum Dominus de manu omnium inimicorum eius, et de manu Saul, hoc est, regis Iudaeorum, quem sibi ipsi petiverant. Nam sicut David, Manu fortis, ita Saul, Petitio interpretari dicitur: notum est autem, quomodo ille populus regem sibi petiverit et acceperit, non secundum Dei, sed secundum suam voluntatem.

Totus Christus hic loquitur, id est Christus et Ecclesiae.

2. [v 2.] Dicit ergo hic Christus et Ecclesia, id est, totus Christus, caput et corpus: *Diligam te, Domine, virtus mea*: diligam te, Domine, per quem fortis sum.

3. [v 3.] *Domine, firmamentum meum, et refugium meum, et liberator meus*: Domine, qui me firmasti, quia refugi ad te; refugi autem quia liberasti me. *Deus meus adiutor meus, et sperabo in eum*: Deus meus, qui mihi adiutorium prius vocationis tuae praestitisti, ut sperare in te possim. *Protector meus et cornu salutis meae, et redemptor meus*: protector meus, quia non de me praesumpsi, quasi erigens adversum te cornu superbiae; sed te ipsum cornu, hoc est firmam celsitudinem salutis inveni; quod ut invenirem, redemisti me.

4. [v 4.] *Laudans invocabo Dominum, et ab inimicis meis salvus ero*: non meam gloriam, sed Domini quaerens, invocabo eum, et non erit unde mihi noceant impietatis errores.

5. [v 5.] *Circumdederunt me dolores mortis*: id est carnis. *Et torrentes iniquitatis conturbaverunt me*: turbae iniquae ad tempus commotae, veluti flumina pluvialia cito desitura, egerunt ut conturbarent me.

6. [v 6.] *Dolores inferni circumdederunt me*: in his qui me circumdederunt ut perderent me, erant dolores invidentiae, qui mortem operantur perducuntque ad infernum peccati. *Praevenerunt me laquei mortis*: praevenerunt me, ut priores nocere vellent, quod eis postea redderetur. Tales autem homines capiunt in perditionem quibus male persuaserunt iactatione iustitiae; cuius non re, sed nomine, adversus Gentes gloriantur.

Exauditur a Deo.

7. [v 7.] *Et in pressura mea invocavi Dominum, et ad Deum meum clamavi. Et exaudivit de templo sancto suo vocem meam*: exaudivit de corde meo, in quo habitat, vocem meam. *Et clamor meus in conspectu eius*: et clamor meus, quem non in auribus hominum, sed coram ipso intus habeo, *introibit in aures eius*.

8. [v 8.] *Et commota est et contremuit terra*: ita clarificato filio hominis, commoti sunt et contremuerunt peccatores. *Et fundamenta montium conturbata sunt*: et spes superbiorum, quae in hoc saeculo fuerunt, conturbatae sunt. *Et commota sunt, quoniam iratus est eis Deus*: ut scilicet iam firmamentum non haberet in cordibus hominum spes temporalium bonorum.

9. [v 9.] *Ascendit fumus in ira eius*: ascendit lacrymosa deprecatio poenitentium, cum cognovissent quid minetur Deus impiis. *Et ignis a facie eius exardescit*: et flagrantia caritatis post poenitentiam de notitia eius inardescit. *Carbones succensi sunt ab eo*: qui iam mortui erant deserti ab igne boni desiderii ac luce iustitiae, et frigidi tenebrosique remanserant, rursus accensi et illuminati revixerunt.

10. [v 10.] *Et inclinavit coelum, et descendit*: et humilavit iustum, ut descenderet ad

hominum infirmitatem. *Et caligo sub pedibus eius.* Et impii qui terrena sapiunt, caligine malitiae suae non eum cognoverunt; terra enim sub pedibus eius, tamquam scabellum pedum eius.

11. [v 11.] *Et ascendit super Cherubim, et volavit.* Et exaltatus est super plenitudinem scientiae, ut nemo ad eum perveniret, nisi per caritatem: plenitudo enim legis caritas . Et cito se incomprehensibilem esse demonstravit dilectoribus suis, ne illum corporeis imaginationibus comprehendi arbitrarentur. *Volavit super pennas ventorum.* Illa autem celeritas, qua se incomprehensibilem esse monstravit, super virtutes animarum est, quibus se velut pennis a terrenis timoribus in auras libertatis attollunt.

12. [v 12.] *Et posuit tenebras latibulum suum:* et posuit obscuritatem sacramentorum, et occultam spem in corde credentium, ubi lateret ipse, non eos deserens; in his etiam tenebris ubi per fidem adhuc ambulamus, non per speciem, quamdiu quod non videmus speramus et per patientiam expectamus . *In circuitu eius tabernaculum eius:* conversi tamen ad ipsum ambiunt qui credunt ei; quia in medio eorum est, cum omnibus aequaliter favet, in quibus tamquam in tabernaculo habitat hoc tempore. *Tenebrosa aqua in nubibus aeris:* nec propterea quisquam in illa luce, quae futura est cum ex fide ad speciem venerimus, iam se esse arbitretur, si Scripturas recte intellegit; in Prophetis enim atque in omnibus divini verbi praedicatoribus obscura doctrina est.

De Apostolorum praedicatione.

13. [v 13]. *Prae fulgore in conspectu eius:* in comparatione fulgoris, qui est in conspectu manifestationis eius. *Nubes ipsius transierunt:* praedicatores verbi eius non iam in Iudaeae finibus continentur, sed transierunt ad Gentes. *Grando et carbones ignis.* Obiurgationes figuratae, quibus velut grandine corda dura tunduntur: si autem terra culta et mitis, id est, pius animus exceperit, duritia grandinis in aquam, id est terror fulguratae et quasi congelatae obiurgationis in doctrinam satiantem resolvitur: igne autem caritatis accensa corda reviviscunt. Haec omnia in nubibus ipsius ad Gentes transierunt.

14. [v 14.] *Et intonuit de coelo Dominus:* et Evangelica fiducia de corde iusti sonuit Dominus. *Et Altissimus dedit vocem suam:* ut haberemus eam, et in profundo rerum humanarum audiremus coelestia.

15. [v 15.] *Et emisit sagittas suas, et dispersit eos:* et emisit Evangelistas pennis virtutum recta itinera transvolantes, non suis, sed eius a quo missi sunt viribus: et dispersit eos ad quos missi sunt, ut aliis eorum essent odor vitae in vitam, aliis odor mortis in mortem . *Et coruscationes multiplicavit, et conturbavit eos:* et miracula multiplicavit, et conturbavit eos.

16. [v 16.] *Et apparuerunt fontes aquarum:* et apparuerunt qui facti erant in praedicantibus fontes aquarum salientium in vitam aeternam . *Et revelata sunt fundamenta orbis terrarum:* et revelati sunt Prophetae, qui non intellegebantur, super quos aedificaretur orbis terrarum credens Domino. *Ab increpatione tua, Domine:* clamantis, *Appropinquavit super vos regnum Dei . Ab inspiratione spiritus irae tuae:* dicentis, *Nisi poenitentiam egeritis, omnes similiter moriemini .*

17. [v 17.] *Misit de summo, et accepit me:* vocando ex Gentibus in haereditatem, gloriosam Ecclesiam non habentem maculam neque rugam . *Assumpsit me de multitudine aquarum:* assumpsit me de multitudine populorum.

18. [v 18.] *Eruit me de inimicis meis fortissimis:* eruit me de inimicis meis, qui

praevaluerunt ad affligendam et pervertendam temporalem istam vitam meam. *Et ab his qui oderunt me, quoniam confortati sunt super me: quamdiu sub ipsis sum ignorans Deum.*

Dominus protector est et iustum iudex.

19. [v 19.] *Praevenerunt me in die afflictionis meae:* priores mihi nocuerunt, in tempore quo mortale et laboriosum corpus gero. *Et factus est Dominus firmamentum meum:* et quoniam amaritudine miseriarum firmamentum terrenae voluptatis conturbatum atque convulsum est, factus est Dominus firmamentum meum.

20. [v 20.] *Et eduxit me in latitudinem:* et quia carnales patiebar angustias, eduxit me in spiritalem latitudinem fidei. *Erui me, quoniam voluit me:* antequam illum ego vellem, erui me ab inimicis meis potentissimis, qui mihi invidebant iam volenti eum, et ab his qui oderunt me, quia volo eum.

21. [v 21.] *Et retribuet mihi Dominus secundum iustitiam meam:* et retribuet mihi Dominus secundum iustitiam bonae voluntatis, qui prior praebuit misericordiam, antequam haberem bonam voluntatem. *Et secundum puritatem manuum mearum retribuet mihi:* et secundum puritatem factorum meorum retribuet mihi, qui tribuit mihi ut bene facerem, educendo me in latitudine fidei.

22. [v 22.] *Quia custodivi vias Domini:* ut latitudo bonorum operum, quae per fidem sunt, et longanimitas perseverandi consequatur.

23. [v 23.] *Nec impie gessi a Deo meo. Quoniam omnia iudicia eius in conspectu meo sunt. Quoniam omnia iudicia eius:* id est, et praemia iustorum, et poenas impiorum, et flagella corrigendorum, et tentationes probandorum, perseveranti contemplatione considero. *Et iustitias eius non repuli a me:* quod faciunt deficientes sub sarcina earum, et revertuntur ad vomitum suum.

24. *Et ero immaculatus cum eo, et observabo me ab iniquitate mea.*

25. [v 25.] *Et retribuet mihi Dominus secundum iustitiam meam:* itaque non solum propter latitudinem fidei, quae per dilectionem operatur, sed etiam propter longitudinem perseverantiae, retribuet mihi Dominus secundum iustitiam meam. *Et secundum puritatem manuum mearum in conspectu oculorum eius:* non quod homines vident, sed in conspectu oculorum eius. Quoniam quae videntur, temporalia sunt; quae autem non videntur, aeterna: quo pertinet altitudo spei.

26. [v 26.] *Cum sancto sanctus eris:* est etiam occulta profunditas, qua intellexeris cum sancto sanctus, quia tu sanctificas. *Et cum viro innocente innocens eris:* quia tu nulli noces, sed crinibus peccatorum suorum unusquisque constringitur.

27. [v 27.] *Et cum electo electus eris:* et ab eo quem eligis, eligeris. *Et cum perverso perversus eris:* et cum perverso videris perversus: quoniam dicunt. *Non est recta via Domini:* et ipsorum via non est recta.

28. [v 28.] *Quoniam tu populum humilem salvum facies.* Hoc autem perversum videtur perversis, quod confitentes peccata sua salvos facies. *Et oculos superbos humilabis:* ignorantes autem Dei iustitiam, et suam volentes constituere, humilabis.

29. [v 29.] *Quoniam tu illuminabis lucernam meam, Domine:* quoniam non est lumen nostrum ex nobis; sed tu illuminabis lucernam meam, Domine. *Deus meus, illuminabis tenebras meas:* nos enim peccatis nostris tenebrae sumus; sed, Deus meus, illuminabis tenebras meas.

A Domino eruimur a malo.

30. [v 30.] *Quoniam a te eruar a tentatione:* quoniam non a me, sed a te eruar a tentatione. *Et in Deo meo transgrediar murum:* et non in me, sed in Deo meo transgrediar murum, quem inter homines et coelestem Ierusalem peccata erexerunt.

31. [v 31.] *Deus meus, immaculata est via eius:* Deus meus non venit in homines, nisi mundaverint viam fidei qua veniat ad eos; quia immaculata est via eius. *Eloquia Domini igne examinata:* eloquia Domini igne tribulationis probantur. *Protector est omnium sperantium in se:* et omnes qui non in seipsis, sed in illo sperant, eadem tribulatione non consumuntur; spes enim sequitur fidem.

32. [v 32.] *Quoniam quis Deus, praeter Dominum?* cui servimus. *Et quis Deus praeter Deum nostrum?* et quis Deus praeter Dominum, quem post bonam servitatem, tamquam haereditatem speratam filii possidebimus?

33. [v 33.] *Deus qui praecinxit me virtute:* Deus qui me praecinxit ut fortis sim, ne diffuentes sinus cupiditatis impedian opera et gressus meos. *Et posuit immaculatam viam meam:* et posuit immaculatam viam caritatis, qua ad illum veniam, sicut immaculata est fidei, qua venit ad me.

34. [v 34.] *Qui perfecit pedes meos tamquam cervi:* qui perfecit amorem meum, ad transcendenda spinosa et umbrosa implicamenta huius saeculi. *Et super excelsa statuet me:* et super coelestem habitationem figet intentionem meam, ut implear in omnem plenitudinem Dei .

35. [v 35.] *Qui docet manus meas ad praelium:* qui docet me operari ad superandos inimicos, qui nobis intercludere coelestia regna conantur. *Et posuisti ut arcum aereum brachia mea:* et posuisti infatigabilem intentionem bonorum operum meorum.

36. [v 36.] *Et dedisti mihi protectionem salutis meae, et dextera tua suscepit me:* et favor gratiae tuae suscepit me. *Et disciplina tua me direxit in finem:* et correptio tua me deviare non sinens direxit, ut quidquid ago, in eum finem referam, quo cohaeretur tibi. *Et disciplina tua ipsa me docebit:* et eadem correptio tua me docebit pervenire quo direxit.

37. [v 37.] *Dilatasti gressus meos subter me:* nec impediunt carnales angustiae: quoniam latam fecisti caritatem meam operantem hilariter, etiam de ipsis quae subter me sunt mortalibus rebus et membris. *Et non sunt infirmata vestigia mea:* et non sunt infirmata, sive itinera mea, sive signa quae impressi ad imitandum sequentibus.

38. [v 38.] *Persequar inimicos meos, et comprehendam illos:* persequar affectus carnales meos, nec ab eis comprehendar; sed comprehendam illos, ut absumantur. *Et non convertar donec deficient:* et ab ista intentione non convertar ad quietem, donec deficient qui obstrepunt mihi.

39. [v 39.] *Confringam illos, nec poterunt stare:* nec durabunt adversum me. *Cadent subter pedes meos:* deiectis illis, praeponam amores quibus ambulo in aeternum.

40. [v 40.] *Et praecinxisti me virtute ad bellum:* et constrinxisti fluentia desideria carnis meae virtute, ne in tali pugna praepedirer. *Supplantasti insurgentes in me subter me:* decipi fecisti eos qui me insequabantur, ut subter me fierent qui super me esse cupiebant.

41. [v 41.] *Et inimicos meos dedisti mihi dorsum. Et inimicos meos convertisti, et dorsum mihi eos esse fecisti, id est, ut sequerentur me. Et odio habentes me disperdidisti.* Alios autem eorum qui in odio perduraverunt, disperdidisti.

42. [v 42.] *Clamaverunt, nec erat qui salvos faceret:* quis enim salvos faceret, quos tu non faceres? *Ad Dominum, nec exaudivit eos:* nec ad quemlibet, sed ad Dominum clamaverunt; nec exauditione dignos iudicavit non recedentes a malitia sua.

43. [v 43.] *Et comminuam illos ut pulverem iuxta faciem venti:* et comminuam illos; aridi enim sunt, non recipientes imbrem misericordiae Dei: ut elati atque inflati superbia, a spe firma et inconcussa, et tamquam a terrae soliditate et stabilitate rapiantur. *Ut latam platearum delebo eos:* per latas quas multi ambulant perditionis vias, luxuriantes et lubricos delebo eos.

44. [v 44.] *Erues me de contradictionibus populi:* erues me de contradictionibus eorum qui dixerunt: *Si dimiserimus eum, omne saeculum post illum ibit .*

45. [v 45.] *Constitues me in caput Gentium. Populus quem non cognovi servivit mihi:* populus Gentium quem corporali praesentia non visitavi, servivit mihi. *In obauditu auris obedivit mihi:* neque oculis me vidit; sed recipiens praedicatores meos, in obauditu auris obedivit mihi.

De duobus Testamentis.

46. [v 46.] *Filii alieni mentiti sunt mihi:* filii non mei dicendi, sed potius alieni, quibus recte dicitur, *Vos ex patre diabolo estis*, mentiti sunt mihi. *Filii alieni inveteraverunt:* filii alieni, quibus ut renovarentur Novum Testamentum attuli, in vetere homine remanserunt. *Et claudicaverunt a semitis suis:* et tamquam uno pede debiles, quia Vetus tenentes, Novum Testamentum respuerunt, claudi effecti sunt, etiam in ipsa vetere Lege potius traditiones suas sequentes, quam Dei; calumniabantur enim de manibus non lotis, quia tales erant semitae quas ipsi fecerant et consuetudine triverant, aberrando ab itineribus praeceptorum Dei.

47. [v 47.] *Vivit Dominus, et benedictus Deus meus:* secundum carnem autem sapere, mors est; vivit enim Dominus, et benedictus Deus meus. *Et exaltetur Deus salutis meae:* et non terrena consuetudine de Deo salutis meae sentiam; nec terrenam ipsam salutem, sed in excelso de illo sperem.

48. [v 48.] *Deus qui das vindictas mihi, et subdis populos sub me:* Deus qui vindicas me, subdendo populos sub me *Liberator meus de inimicis iracundis:* clamantibus, *Crucifige, crucifige*, Iudaeis.

49. [v 49.] *Ab insurgentibus in me exaltabis me:* a Iudaeis insurgentibus in me patientem, exaltabis me resurgentem. *A viro iniquo erues me:* a regno eorum iniquo erues me.

50. [v 50.] *Propterea confitebor tibi in Gentibus. Domine:* propterea tibi per me confitebuntur Gentes, Domine. *Et nomini tuo psallam:* et latius innotesces bonis operibus meis.

51. [v 51.] *Magnificans salutes regis ipsius:* Deus qui magnificat, ut admirabiles faciat salutes quas eius Filius dat credentibus. *Et faciens misericordiam Christo suo:* Deus qui facit misericordiam Christo suo. *David et semini eius usque in saeculum:* ipsi liberatori manu potenti qui vicit hunc mundum, et eis quos credentes Evangelio genuit in aeternum. Quaecumque in hoc psalmo dicta sunt, quae ipsi Domino proprie, id est capiti Ecclesiae congruere non possunt, ad

Ecclesiam referenda sunt. Totus enim Christus hic loquitur, in quo sunt omnia membra eius.

IN PSALMUM 18

ENARRATIO I

1. [v 1.] Titulus notus est: nec Dominus Iesus Christus haec dicit, sed de illo haec dicuntur.

2. [v 2.] *Coeli enarrant gloriam Dei*: iusti Evangelistae, in quibus Deus tamquam in coelis habitat, exponunt gloriam Domini nostri Iesu Christi, sive gloriam qua glorificavit Patrem Filius super terram. *Et opera manuum eius annuntiat firmamentum*: et facta virtutum Domini annuntiat firmamentum, fiducia Spiritus sancti et coelum factum, quod antea timore terra erat.

3. [v 3.] *Dies diei eructat verbum*: Spiritus spiritualibus profert plenitudinem incommutabilis Sapientiae Dei, quod Verbum in principio Deus apud Deum est. *Et nox nocti annuntiat scientiam*: et mortalitas carnis tamquam longe positis carnalibus, fidem insinuando, annuntiat futuram scientiam.

4. [v 4.] *Non sunt loquelaе, neque sermones, quo rum non audiantur voces eorum*: per quos non auditaе sint voces Evangelistarum, cum omnibus linguis Evangelium praedicaretur.

5. *In omnem terram exiit sonus eorum, et in fines orbis terrae verba eorum.*

Nativitas Christi temporalis et aeterna.

6. [v 6.] *In sole posuit tabernaculum suum*: Dominus autem ut adversus regna temporalium errorum belligeraret, non pacem, sed gladium missurus in terram, in tempore vel in manifestatione posuit tamquam militare habitaculum suum, hoc est dispensationem incarnationis suae. *Et ipse tamquam sponsus procedens de thalamo suo*: et ipse procedens de utero virginali, ubi Deus naturae humanae tamquam sponsus sponsae copulatus est. *Exsultavit sicut gigas ad currendam viam*: exsultavit sicut fortissimus, et caeteros homines incomparabili virtute praecedens, non ad habitandam, sed ad currendam viam. Non enim in via peccatorum stetit.

7. [v 7.] *A summo coelo egressio eius*: a Patre egressio eius, non temporalis, sed aeterna, qua de Patre natus est. *Et occursus eius usque ad summum coeli*. Et occurrit plenitudine divinitatis usque ad aequalitatem Patris. *Et non est qui se abscondat a calore eius*: cum autem Verbum etiam caro factum est et habitavit in nobis mortalitatem nostram suscipiens, non permisit ullum mortalium excusare se de umbra mortis; et ipsam enim penetravit Verbi calor.

Quomodo et quibus Christus revelatur.

8. [v 8.] *Lex Domini immaculata convertens animas*. Lex ergo Domini ipse est, qui venit legem implere, non solvere: et immaculata lex, qui peccatum non fecit, nec inventus est dolus in ore eius; non premens animas servitutis iugo, sed ad se imitandum libertate convertens. *Testimonium Domini fidele, sapientiam praestans parvulis*: *Testimonium Domini fidele*, quia nemo novit Patrem nisi Filius, et cui voluerit Filius revelare: quae abscondita sunt a sapientibus, et revelata parvulis; quoniam Deus superbis resistit, humilibus autem dat gratiam.

9. [v 9.] *Iustitiae Domini rectae, laetificantes cor*: omnes iustitiae Domini in illo rectae, qui non docuit quod ipse non fecit; ut qui imitarentur, corde gauderent, in eis quae libere cum caritate facerent, non serviliter cum timore. *Praeceptum Domini lucidum, illuminans oculos*: praeceptum Domini lucidum, sine velamento carnalium observationum, illuminans hominis interioris aspectum.

10. [v 10.] *Timor Domini castus permanens in saeculum saeculi*: timor Domini, non ille sub lege poenalis, temporalia bona sibi subtrahi perhorrescens, quorum dilectione anima fornicatur; sed castus, quo Ecclesia sponsum suum quanto ardentius diligit, tanto diligentius cavet offendere: et ideo non foras mittit consummata dilectio timorem hunc, sed permanet in saeculum saeculi.

11. [v 11.] *Iudicia Domini vera, iustificata in idipsum*: iudicia eius qui non iudicat quemquam, sed omne iudicium dedit Filio, vere iustificata incommutabiliter; neque enim vel minatus vel pollicitus Deus quemquam fallit, aut quisquam vel impiis supplicium, vel piis praemium eius potest eripere. *Desiderabilia super aurum et lapidem pretiosum multum*: sive multum ipsum aurum et lapidem, sive multum pretiosum, sive multum desiderabilia; tamen desiderabilia iudicia Dei super pompas huius saeculi, quarum desiderio fit ut non desiderentur, sed timeantur, aut contemnantur, aut non credantur iudicia Dei. Quod si quisque ipse sit aurum lapisque pretiosus, ut igne non consumatur, sed assumatur in thesaurum Dei, plus quam seipsum desiderat iudicia Dei, cuius voluntatem praeponit suae. *Et dulciora super mel et favum*: et sive quisque iam sit mel, qui iam solutus vitae huius vinculis exspectat diem quo veniat in epulas Dei; sive adhuc sit favus, ut quasi cera circumplicetur hac vita, non huic concretus, sed implens eam, cui opus sit aliqua pressura non opprimentis, sed exprimentis manus Dei, qua de temporali vita in aeternam eliquetur; dulciora illi sunt iudicia Dei, quam sibi ipse est, quia super mel et favum illi dulciora sunt.

12. [v 12.] *Etenim servus tuus custodit ea*: nam non custodienti amara dies Domini. *In custodiendo illa retributio multa*: non in aliquo extra posito commodo, sed in eo ipso quo iudicia Dei custodiuntur, multa retributio: multa est, quia gaudetur in eis.

13. [v 13.] *Delicta quis intellegit?* In delictis autem qualis suavitas potest esse, ubi non est intellectus? quoniam delicta quis intellegit, quae ipsum oculum claudunt, cui suavis est veritas, cui desiderabilia et dulcia sunt iudicia Dei; et sicut tenebrae oculos, ita delicta mentem claudunt, nec lucem sinunt videre, nec se?

De peccato apostasiae.

14. [v 14.] *Ab occultis meis munda me, Domine*: a cupiditatibus in me latentibus munda me, Domine. *Et ab alienis parce servo tuo*: ne seducar ab aliis; neque enim alienis capitur qui est mundus a suis. Parce itaque ab alienis cupiditatibus, non superbo et in sua potestate esse cupienti, sed servo tuo. *Si mei non fuerint dominata, tunc immaculatus ero*: si mei non fuerint dominata occulta mea, et aliena peccata, tunc immaculatus ero; non enim est tertia origo peccati, praeter occultum suum quo cecidit diabolus, et alienum quo seductus est homo, ut consentiendo suum faceret. *Et mundabor a delicto magno*: quo alio, nisi superbiae? Non enim est maius delictum, quam apostatare a Deo, quod est initium superbiae hominis: et vere ille immaculatus est, qui etiam hoc delicto caret; quia hoc est ultimum redeuntibus ad Deum, quod recedentibus primum fuit.

15. [v 15.] *Et erunt ut complaceant eloquia oris mei, et meditatio cordis mei in*

conspectu tuo semper: meditatio cordis mei non ad iactantiam placendi hominibus, quia iam nulla superbia est; sed in conspectu tuo semper, qui conscientiam puram inspicias. Domine adiutor meus, et redemptor meus: Domine adiutor meus, tendentis ad te; quoniam redemptor meus es tu, ut tenderem ad te: ne quisquam vel sapientiae suae tribuens quod ad te convertitur, vel viribus quod ad te pervenit, magis repellatur abs te qui superbis resistis; quia mundatus non est a delicto magno, nec complacuit in conspectu tuo, qui redimis ut convertamur, et adiuvas ut perveniamus ad te.

IN EUMDEM PSALMUM 18

ENARRATIO II

Sermo ad plebem

Cantatur de Christo.

1. Deprecati Dominum, ut ab occultis nostris mundet nos, et ab alienis parcat servis suis, quid hoc sit intellegere debemus, ut humana ratione, non quasi avium voce cantemus. Nam et meruli et psittaci et corvi et picae et huiusmodi volucres, saepe ab hominibus docentur sonare quod nesciunt. Scienter autem cantare, naturae hominis divina voluntate concessum est. Et quam multi mali et luxuriosi sic cantant digna auribus suis et cordibus, novimus et dolemus. Eo enim peiores sunt, quo non possunt ignorare quod cantant. Sciunt enim se cantare flagitia, et tamen cantant tanto libentius, quanto immundius: quoniam tanto se putant laetiores, quanto fuerint turpiores. Nos autem qui in Ecclesia divina eloquia cantare didicimus, simul etiam instare debemus esse quod scriptum est, *Beatus populus qui intellegit iubilationem*. Proinde, carissimi, quod consona voce cantavimus, sereno etiam corde nosse ac videre debemus. Rogavit enim Dominum unusquisque nostrum in hoc cantico, et dixit Deo: *Ab occultis meis munda me, Domine, et ab alienis parce servo tuo. Si mei non fuerint dominata, tunc immaculatus ero, et mundabor a delicto magno*. Quod ut bene sciamus quid sit, et quale hoc sit, ipsius psalmi textum, quantum donat Dominus, breviter percurramus.

2. Cantatur enim de Christo; quod evidenter ibi apparet, quia illic scriptum est: *ipse tamquam sponsus procedens de thalamo suo*. Quis est enim sponsus, nisi cui desponsata est illa virgo ab Apostolo, cui timet caste castus sponsi amicus, ne sicut serpens Evam fefellit astutia sua, sic et huius virginis sponsae Christi sensus corrumpantur a castitate quae est in Christo? In hoc ergo Domino et Salvatore nostro Iesu Christo posita est magna et plena gratia, de qua dicit apostolus Ioannes: *Et vidimus gloriam eius, gloriam tamquam Unigeniti a Patre, plenum gratia et veritate*. Hanc gloriam coeli enarrant: coeli, sancti sunt; elevati a terra, portantes Dominum. Quamquam gloriam Christi coelum etiam quodammodo narravit: quando narravit? quando nato eodem Domino stella nova quae nunquam videbatur apparuit. Sed tamen sunt veriores et sublimiores coeli, de quibus consequenter ibi dicitur: *Non sunt loquela neque sermones, quorum non audiantur voces eorum. In omnem terram exiit sonus eorum, et in fines orbis terrae verba eorum*. Quorum, nisi coelorum? quorum ergo, nisi Apostolorum? Ipsi enarrant nobis gloriam Dei, positam in Christo Iesu, per gratiam in remissionem peccatorum. Omnes enim peccaverunt, et egent gloria Dei, iustificati gratis per sanguinem ipsius. Quia gratis, ideo gratia; non est enim gratia, si non gratuita. Quia nihil boni ante feceramus, unde talia dona mereremur; magis quia non gratis

inferretur supplicium, ideo gratis praestitum est beneficium: nihil praecesserat in meritis nostris, nisi unde damnari deberemus. Ille autem non propter nostram iustitiam, sed propter suam misericordiam salvos nos fecit per lavacrum regenerationis. Haec est, inquam, gloria Dei: hanc coeli enarraverunt. Haec est, inquam, gloria Dei, non tua: nihil enim boni fecisti, et tamen tantum bonum accepisti. Si ergo pertines ad gloriam quam coeli enarraverunt, dic Domino Deo tuo: *Deus meus, misericordia eius praeveniet me*: praevenit enim te; utique praevenit, quia nihil in te boni invenit. Praevenisti supplicium eius superbiendo: ille praevenit supplicium tuum peccata delendo. Tamquam enim ex peccatore iustificatus, ex impio pius factus, ex damnato in regnum assumptus, dic Domino Deo tuo: *Non nobis, Domine, non nobis, sed nomini tuo da gloriam*. Dicamus, *Non nobis*: quibus enim *si quasi nobis*? Dicamus, inquam, *Non nobis*, quia si ita faceret sicut nobis, nonnisi poenas infligeret nobis. Non nobis, sed nomini suo det gloriam: quia non secundum iniquitates nostras fecit nobis. *Non ergo nobis, Domine, non nobis*: repetitio confirmatio est. *Non nobis, Domine, sed nomini tuo da gloriam*: hoc illi noverant coeli, qui enarraverunt gloriam Dei.

Omnia Deus Verbo fecit; quid sit gloria Dei.

3. [v 2.] *Et opera manuum eius annuntiat firmamentum*: quod dictum est, *gloriam Dei*, hoc repetitum est, *opera manuum eius*. Quae opera manuum eius? Non sicut quidam sentiunt, Deus verbo fecit omnia, et tamquam praestantiores caeteris hominem suis manibus fecit. Non ita sentiendum est: infirma est ista, et non satis eliminata sententia; omnia enim verbo fecit. Nam licet opera Dei diversa narrentur, in quibus hominem ad imaginem suam fecit; tamen omnia per ipsum facta sunt, et sine ipso factum est nihil. Quod autem ad manus Dei attinet, et de coelis dictum est, *Et opera manuum tuarum sunt coeli*; et ne putes etiam ibi coelos sanctos dictos subiecit: *Ipsi peribunt, tu autem permanes*. Ergo non solum homines, sed etiam coelos qui peribunt, Deus manibus suis fecit, cui dictum est, *Opera manuum tuarum sunt coeli*; et de terra hoc idem dictum est: *Quoniam ipsius est mare, et ipse fecit illud, et aridam manus eius fundaverunt*. Ergo si et coelos manibus et terram manibus, non solum hominem fecit manibus: et si coelos verbo, et terram verbo, ergo et hominem verbo. Quod verbo, hoc manu; et quod manu, hoc verbo: non enim humanis membris statura Dei distincta est, qui ubique totus est, et nullo continetur loco; quod ergo verbo fecit, sapientia fecit, et quod manu fecit, virtute fecit. Christus est autem Dei Virtus et Dei Sapientia: Omnia autem per ipsum facta sunt, et sine ipso factum est nihil. Enarrarunt, enarrant, enarrabunt coeli gloriam Dei: enarrabunt, inquam, coeli, hoc est sancti, gloriam Dei, a terra suspensi. Deum portantes, praeceptis tonantes, sapientia coruscantes; illam, ut dixi, gloriam Dei, qua salvi facti sumus indigni. Hanc indignitatem, id est, qua digni non fuimus, agnoscit filius minor egestate constrictus: agnoscit, inquam, hanc indignitatem filius minor a patre longe peregrinus, daemonum cultor, tamquam porcorum pastor; agnoscit gloriam Dei, sed egestate constrictus. Et quia illa gloria Dei facti sumus quod digni non fuimus, dicit ad Patrem suum: *Non sum dignus vocari filius tuus*: infelix, per humilitatem impetrat felicitatem; et eo se ostendit dignum, quo confitetur indignum. Hanc *gloriam Dei coeli enarrant, et opera manuum eius annuntiat firmamentum*: coelum firmamentum, firmum cor, non timidum cor. Annuntiata enim sunt ista inter impios, inter adversos Deo, inter amatores mundi persecutoresque iustorum: inter saevientem mundum annuntiata sunt ista. Sed saeviens mundus quid poterat facere, quando firmamentum ista annuntiabat? *Annuntiat firmamentum*: quid? *Opera manuum eius*. Quae sunt opera manuum eius? Gloria Dei illa, qua

salvi facti sumus, qua creati in bonis operibus sumus: ipsius enim sumus figmentum, creati in Christo Iesu in operibus bonis ; non solum quippe homines, sed etiam iustos, si tamen sumus, ipse fecit nos, et non ipsi nos .

4. [v 3.] *Dies diei eructat verbum, et nox nocti annuntiat scientiam*: quid est? Forte planum et apertum est, *Dies diei eructat verbum*; apertum et planum, tamquam per diem: quod autem *nox nocti annuntiat scientiam*, obscurum est, tamquam per noctem. *Dies diei*, sancti sanctis, Apostoli fidelibus, ipse Christus Apostolis, quibus dixit: *Vos estis lumen mundi* . Apertum hoc videtur et cognitu facile. Quomodo autem *nox nocti annuntiat scientiam*? Nonnulli haec verba simpliciter intellexerunt, et forte hoc sit verum; aestimantes hac sententia significatum esse, quod tempore Domini nostri Iesu Christi, cum in terra versaretur, Apostoli audierunt, hoc in posteros esse traiectum, tamquam de tempore in tempus: *dies diei*, *nox nocti*, prior dies posteriori diei, et prior nox posteriori nocti; quia haec doctrina diebus et noctibus praedicatur. Iste simplex intellectus cui sufficit sufficiat. Sed nonnulla verba Scripturarum obscuritate sua hoc profuerunt, quod multas intellegentias pepererunt: itaque hoc si planum esset, unum aliquid audiretis; quia vero obscure dictum est, multa audituri estis. Est et alius intellectus: *dies diei*, *nox nocti*, hoc est, spiritus spiritui, caro carni. Est alius: *dies diei*, spiritales spiritualibus; *et nox nocti*, carnales carnalibus. Utrique enim audiunt, etsi non utrique similiter sapiunt: illi enim audiunt tamquam verbum eructatum; illi tamquam scientiam annuntiatam: quod enim ructatur, praesentibus ructatur; quod autem annuntiatur, longe positus annuntiatur. Possunt coeli sensus plures inveniri, sed adhibendus est modus propter angustias praesentis temporis. Dicamus autem et unum aliquid, quod quidam velut conicientes aperuerunt: quando Dominus, inquit, Christus loquebatur Apostolis, dies diei eructabat verbum; quando Iudas Dominum Christum prodidit Iudaeis, nox nocti annuntiabat scientiam.

5. [vv 5.4.] *Non sunt loquelaе neque sermones, quorum non audiantur voces eorum*: quorum, nisi coelorum illorum qui enarrant gloriam Dei? *Non sunt loquelaе neque sermones, quorum non audiantur voces eorum*. Legite Actus Apostolorum, quomodo veniente super eos Spiritu sancto, omnes impleti sunt illo; et loquebantur linguis omnium gentium, sicut Spiritus dabat eis pronuntiare . Ecce *non sunt loquelaе neque sermones, quorum non audiantur voces eorum*: sed non ibi tantum ubi impleti sunt sonuerunt; *In omnem terram exiit sonus eorum, et in fines orbis terrae verba eorum*. Ideo et nos hic loquimur: sonus enim ille ad nos usque pervenit, sonus qui in omnem terram exiit, et haereticus Ecclesiam non intrat. Ideo sonus in omnem terram exiit, ut tu in coelum intres. O pestilentiose, litigiose, pessime, et adhuc errare volens; o superbe fili, audi testamentum patris tui. Ecce, quid planius, quid apertius? *In omnem terram exiit sonus eorum, et in fines orbis terrae verba eorum*. Numquid expositore opus est? Quid contra te conaris? Partem vis in lite retinere, qui potes totum in concordia retinere?

De fraterna caritate.

6. [v 6.] *In sole posuit tabernaculum suum*: in manifestatione Ecclesiam suam, non in occulto, non quae lateat, non velut opertam; ne forte fiat sicut operta super greges haereticorum. Dictum est et cuidam in Scriptura sancta, *Quoniam tu in occulto fecisti, patieris in sole* : hoc est, occulte malum fecisti, poenas patieris in omnium manifestatione. *In sole ergo posuit tabernaculum suum*. Quid tu, haeretice, fugis in tenebras? Christianus es? audi Christum. Servus es? audi dominum. Filius es? audi patrem: emendare, revivisce. Dicamus et de te: *Mortuus*

erat, et revixit; perierat, et inventus est. Non mihi dicas, Utquid me quaeris, si perii? Ideo enim te quaero, quia periisti. Noli, inquit, me quaerere: hoc sane vult iniquitas, qua divisi sumus; sed non vult caritas, qua fratres sumus. Improbis non essem, si quaererem servum meum; et improbus dicor, quia quaero fratrem meum? Sic sapiat in quo fraterna caritas non est, ego tamen quaero fratrem meum. Irascatur, dum tamen quaeratur, qui inventus placatur. Quaero, inquam, fratrem meum, et interpello non contra illum, sed pro illo Dominum meum: nec dicam interpellans, Domine, dic fratri meo ut dividat mecum haereditatem; sed, dic fratri meo ut teneat mecum haereditatem. Quid ergo erras. frater? quid per angulos fugis? quid latitare conaris? *In sole posuit tabernaculum suum. Et ipse tamquam sponsus procedens de thalamo suo.* Puto quod agnoscas eum. Ille tamquam sponsus procedens de thalamo suo, *exsultavit ut gigas ad currendam viam*; ipse *in sole posuit tabernaculum suum*: hoc est, ille tamquam sponsus, cum Verbum caro factum est, in utero virginali thalamum invenit; atque inde naturae coniunctus humanae, tamquam de castissimo procedens cubili, humilis misericordia infra omnes, fortis maiestate super omnes. Hoc est enim, *gigas exsultavit ad currendam viam*: natus est, crevit, docuit, passus est, resurrexit, ascendit; cucurrit viam, non haesit in via. Idem ipse ergo sponsus qui haec fecit, ipse posuit *in sole*, hoc est in manifestatione, *tabernaculum suum*, hoc est sanctam Ecclesiam suam.

De Spiritu Sancto.

7. [v 7.] Quam autem viam cito cucurrit vis audire? *A summo coelo egressio eius, et occursus eius usque ad summum caeli.* Postea vero quam excurrit inde, et recurrendo remeavit, misit Spiritum suum. Visae sunt illis super quos venit, linguae divisae velut ignis. Sicut ignis venit Spiritus sanctus, foenum carnis consumpturus, aurum cocturus et purgaturus; sicut ignis venit, et ideo sequitur, *Et non est qui se abscondat a calore eius.*

8. [v 8.] *Lex Domini immaculata convertens animas.* Hoc est Spiritus sanctus. *Testimonium Domini fidele, sapientiam praestans parvulis*: non superbis. Hoc est Spiritus sanctus.

9. [v 9.] *Iustitiae Domini rectae*: non terrentes, sed *laetificantes corda*. Hoc est Spiritus sanctus. *Praeceptum Domini lucidum, illuminans oculos*, non hebetans: non carnis oculos, sed cordis; non exterioris hominis, sed interioris. Hoc est Spiritus sanctus.

10. [v 10.] *Timor Domini*: non servilis, sed *castus*; gratis amans, non puniri timens ab eo quem tremit, sed separari ab eo quem diligit. Iste est timor castus, non quem consummata caritas foras mittit; sed *permanens in saeculum saeculi*. Hic est Spiritus sanctus; id est, hunc donat, hunc confert, hunc inserit Spiritus sanctus. *Iudicia Domini vera, iustificata in idipsum*: non ad rixas divisionis, sed ad congregationem unitatis; hoc est enim, *in idipsum*. Hoc est Spiritus sanctus. Ideo linguis omnium loqui fecit, in quos primo venit; quia linguas omnium gentium in unitatem se congregaturum esse nuntiavit. Quod tunc faciebat unus homo accepto Spiritu sancto, ut unus homo linguis omnium loqueretur; hoc modo ipsa unitas facit, linguis omnibus loquitur. Et modo unus homo in omnibus gentibus linguis omnibus loquitur, unus homo caput et corpus, unus homo Christus et Ecclesia, vir perfectus, ille sponsus, illa sponsa: sed *erunt*, inquit, *duo in carne una*. *Iudicia Dei vera iustificata in idipsum*: propter unitatem.

11. [v 11.] *Desiderabilia super aurum et lapidem pretiosum multum*: aut multum

aurum, aut multum pretiosum, aut multum desiderabilia; tamen multum, haeretico parum. Non nobiscum amant idipsum, et nobiscum confitentur Christum. Ipsum quem mecum confiteris Christum, ipsum ama mecum. Et qui idipsum non vult, recusat, recalcitrat, respuit: non illi est desiderabile hoc super aurum et lapidem pretiosum multum. Audi aliud: *Et dulciora*, inquit, *super mel et favum*. Sed hoc adversum est erranti: mel amarum est febrienti, dulce tamen et acceptabile sanato, quia carum est sanitati. *Desiderabilia super aurum et lapidem pretiosum multum, et dulciora super mel et favum*.

12. [v 12.] *Nam et servus tuus custodit ea*: quam dulcia ista sunt, custodiendo probat servus tuus, non loquendo. Custodit ea servus tuus, quia et nunc dulcia sunt, et in posterum salubria sunt; nam *in custodiendo ea retributio multa*: sed amans animositatem suam, nec videt hunc splendorem haereticus, nec sentit dulcedinem.

Duo genera delictorum.

13. [vv 13.14.] *Delicta enim quis intellegit?* Pater, ignosce illis, quia nesciunt quid faciunt. Ideo, inquit, iste est servus qui custodit hanc dulcedinem, suavitatem caritatis, amorem unitatis. Ego, inquit, ipse qui custodio, rogo te, quoniam *delicta quis intellegit?* ne mihi ut homini quaedam subrepant, et quibusdam ut homo praeoccupet, *Ab occultis meis munda me, Domine*. Hoc ergo cantavimus, ecce ad hoc loquendo pervenimus. Dicamus, et cum intellectu cantemus, et cantando oremus, et orando impetremus: dicamus, *Ab occultis meis munda me, Domine*. Quis enim delicta intellegit? Si videntur tenebrae, intelleguntur delicta. Denique quando nos delicti poenitet, in luce sumus. Nam quando quisque ipso delicto involutus est, quasi obtenebratis opertisque oculis non videt delictum: quia si tibi legatur et carnis oculus, nec aliud vides, nec hoc unde tegitur vides. Ergo Deo dicamus, qui novit videre quod purget, novit inspicere quod sanet; illi dicamus: *Ab occultis meis munda me, Domine; et ab alienis parce servo tuo*. Delicta, inquit, mea inquinant me, delicta aliena affligunt me: ab his munda me, ab illis parce. Tolle mihi ex corde malam cogitationem, repelle a me malum suasorem: hoc est. *Ab occultis meis munda me, et ab alienis parce servo tuo*. Nam ista duo genera delictorum, propria simul et aliena, etiam primitus in exordio claruerunt: diabolus suo delicto cecidit, Adam alieno deiecit. Hic ipse Dei servus custodiens iudicia Dei, in quibus retributio multa, et in alio psalmo sic orat: *Non veniat mihi pes superbiae, et manus peccatorum non moveant me*. Non veniat, inquit, mihi pes superbiae, hoc est, *Ab occultis meis munda me, Domine*; et manus peccatorum non moveant me, hoc est, *Ab alienis parce servo tuo*.

De servitute peccati.

14. *Si mei non fuerint dominata*: occulta mea et delicta aliena. *Tunc immaculatus ero*: hoc non suis viribus audet, sed Dominum deprecatur ut impleat, cui dicitur in psalmo: *Itinera mea dirige secundum verbum tuum, et non dominetur mihi omnis iniquitas*. Noli timere, si christianus es, dominum foris hominem: Dominum Deum tuum semper time. Malum in te time, hoc est cupiditatem tuam, non quod in te Deus fecit, sed quod tibi ipse fecisti: te Dominus bonum servum fecit; tu tibi in corde tuo malum dominum creasti. Merito subderis iniquitati, merito subderis domino quem tu tibi ipsi fecisti; quia ei qui te fecit subditus esse noluisti.

15. Sed si mei, inquit, non fuerint dominata, tunc immaculatus ero; et mundabor a delicto magno: quo putamus delicto? quod illud est delictum magnum? Forte aliud

sit quam dicturus sum, non tamen celabo quod sentio. Delictum magnum arbitror esse superbiam. Hoc fortasse et aliter significatum est in eo quod ait, *Et mundabor a delicto magno*. Quaeritis quam magnum sit hoc delictum, quod deiecit Angelum, quod ex Angelo fecit diabolus, eique in aeternum interclusit regnum coelorum? Magnum hoc delictum est, et caput atque causa omnium delictorum; scriptum est enim: *Initium peccati omnis superbia*. Et ne quasi leve aliquid contemnas, *Initium*, inquit, *superbiae hominis apostatare a Deo*. Non leve malum est hoc vitium, fratres mei: huic vitio in his personis, quas videtis amplas, displicet humilitas christiana. Propter hoc vitium dedignantur colla subdere iugo Christi, obligati arctius iugo peccati. Non enim servire non eis continget: nam nolunt servire, sed eis expedit servire. Nolendo servire nihil aliud agunt, quam ut bono Domino non serviant; non ut omnino non serviant: quia qui noluerit servire caritati, necesse est ut serviat iniquitati. Ab hoc vitio, quod est caput omnium vitiorum, quia inde caetera vitia nata sunt, facta est apostasia a Deo, eunte anima in tenebras, et male utente libero arbitrio, peccatis etiam caeteris consecutis: ut et substantiam suam dissiparet cum meretricibus vivens prodige, et per egestatem fieret pastor porcorum, qui erat socius Angelorum. Propter hoc vitium, propter hoc magnum superbiae peccatum, Deus humilis venit: haec causa, hoc peccatum magnum, iste ingens morbus animarum, omnipotentem medicum de coelo deduxit, usque ad formam servi humilavit, contumeliis egit, ligno suspendit; ut per salutem tantae medicinae curetur hic tumor. Iam tandem erubescat homo esse superbus, propter quem factus est humilis Deus. Ita, inquit, *mundabor a delicto magno*, quia Deus superbis resistit, humilibus autem dat gratiam.

16. [v 15.] *Et per hoc ut complaceant eloquia oris mei, et meditatio cordis mei in conspectu tuo semper*: nam si ab hoc magno delicto non mundabor, in conspectu hominum placebunt eloquia mea, non in conspectu tuo. Superba anima in conspectu hominum vult placere: humilis anima in occulto, ubi Deus videt, vult placere; ut si placuerit hominibus de bono opere, illis gratuletur quibus placet bonum opus, non sibi cui sufficere debet quia fecit bonum opus: *Gloria nostra*, inquit, *haec est, testimonium conscientiae nostrae*. Ideoque dicamus etiam quod sequitur, *Domine adiutor meus et redemptor meus*: adiutor in bonis, redemptor a malis; adiutor ut habitem in caritate tua, redemptor ut liberes me ab iniquitate mea.

IN PSALMUM 19

ENARRATIO

Non Christus dicit, sed Christo dicit propheta.

1. [v 1.] Notus est iste titulus, nec Christus dicit, sed Christo dicit Propheta, figura optandi quae ventura sunt canens.

2. [v 2.] *Exaudiat te Dominus in die tribulationis*: exaudiat te Dominus in die qua dixisti, *Pater, clarifica Filium tuum*. *Protegat te nomen Dei Iacob*: ad te enim pertinet populus posterior natus, quia maior serviet minori.

3. [v 3.] *Mittat tibi auxilium de sancto, et de Sion tueatur te*, faciens tibi sanctificatum corpus, Ecclesiam, de speculatione tutam, quae exspectat quando venias a nuptiis.

4. [v 4.] *Memor sit sacrificii tui*: memores nos faciat omnium iniuriarum tuarum et contumeliarum, quas pro nobis pertulisti. *Et holocaustum tuum pingue*

fiat: et crucem, qua totus oblatus es Deo, in laetitiam resurrectionis convertat.

5. [v 5.] *Tribuat tibi Dominus secundum cor tuum:* tribuat tibi Dominus, non secundum cor eorum qui putaverunt persequendo delere te posse; sed secundum cor tuum, quo scisti quid utilitatis haberet passio tua. *Et omne consilium tuum compleat:* et compleat omne consilium tuum, non solum quo animam tuam posuisti pro amicis tuis, ut mortificatum granum copiosius resurgeret; sed etiam quo caecitas ex parte Israel facta est, ut plenitudo Gentium intraret, et sic omnis Israel salvus fieret.

6. [v 6.] *Exsultabimus in salutari tuo:* exsultabimus quod tibi mors nihil nocebit; ita enim nec nobis eam nocere posse monstrabis. *Et in nomine Domini Dei nostri magnificabimur:* et confessio tui nominis non solum non perdet, sed etiam magnificabit nos.

7. [v 7.] *Impleat Dominus omnes petitiones tuas:* impleat Dominus non solum petitiones quas habuisti in terra, sed etiam quibus in coelo interpellas pro nobis. *Nunc cognovi quoniam salvum fecit Dominus Christum suum;* nunc mihi per prophetiam demonstratum est, quoniam resuscitabit Dominus Christum suum. *Exaudiet illum de coelo sancto suo:* exaudiet illum, non de terra tantum, ubi se petiit clarificari; verum etiam de coelo, ubi iam ad dexteram Patris interpellans pro nobis, diffudit inde Spiritum sanctum super credentes in se. *In potentatibus salus dexterae eius:* potentatus nostri sunt salus favoris eius, cum etiam de tribulatione dat auxilium, ut quando infirmamur, tunc potentes simus. Nam vana salus hominum, quae non dexterae, sed sinistrae eius est: hac enim extolluntur in magnam superbiam, quicumque peccantes temporaliter salvi facti sunt.

8. [v 8.] *Hi in curribus et hi in equis:* hi volubili successione temporalium bonorum trahuntur, et hi superbis praeferuntur honoribus, atque in his exsultant. *Nos autem in nomine Domini Dei nostri exsultabimus:* nos autem spem figentes in aeternis, neque gloriam nostram quaerentes, in nomine Domini Dei nostri exsultabimus.

9. [v 9.] *Ipsi obligati sunt, et ceciderunt:* et ideo ipsi temporalium rerum cupiditate obligati sunt, timentes parcere Domino, ne a Romanis perderent locum; et irruentes in lapidem offensionis et petram scandali, de spe coelesti ceciderunt: quibus caecitas ex parte Israel facta est, ignorantibus Dei iustitiam, et suam volentibus constituere. *Nos vero surreximus, et erecti sumus:* nos vero ut populus Gentium intraret, de lapidibus excitati filii Abraham qui non sectabamur iustitiam, apprehendimus eam, et surreximus; nec viribus nostris, sed per fidem iustificati erecti sumus.

10. [v 10.] *Domine, salvum fac regem:* ut ipse qui nobis praeliandi exemplum passione monstravit, offerat etiam sacrificia nostra, sacerdos excitatus a mortuis, et in coelo constitutus. *Et exaudi nos in die qua invocaverimus te:* quo iam pro nobis offerente, exaudi nos in die qua invocaverimus te.

IN PSALMUM 20

ENARRATIO

De Christo canitur.

1. [v 1.] *In finem, psalmus ipsi David.* Titulus notus est; de Christo canitur.

2. [v 2.] *Domine, in virtute tua laetabitur rex:* Domine, in virtute tua, qua Verbum

caro factum est, laetabitur homo Christus Iesus. *Et super salutari tuo exsultabit vehementer*: et super hoc, quo vivificas omnia, exsultabit vehementer.

3. [v 3.] *Desiderium animae eius dedisti ei*: desideravit manducare Pascha, et ponere cum vellet, atque iterum cum vellet sumere animam suam; et dedisti ei. *Et voluntate labiorum eius non privasti eum. Pacem meam*, inquit, *relinquo vobis*: et factum est.

4. [v 4.] *Quoniam praevenisti eum in benedictionibus dulcedinis*: quoniam prius hauserat benedictionem dulcedinis tuae, fel peccatorum nostrorum non nocuit ei. *Posuisti in capite eius coronam de lapide pretioso*: in principio sermonis eius accedentes ambierunt eum lapides pretiosi, discipuli sui, a quibus exordium annuntiationis eius fieret.

5. [v 5.] *Vitam petiit, et dedisti ei*: resurrectionem petiit, dicens, *Pater, clarifica Filium tuum*; et dedisti ei. *Longitudinem dierum in saeculum saeculi*: longa tempora saeculi huius, quae haberet Ecclesia, et deinceps aeternitatem in saeculum saeculi.

6. [v 6.] *Magna est gloria eius in salute tua*: magna est quidem gloria eius in salute, qua eum resuscitasti. *Gloriam et magnum decorem impones super eum*: sed adhuc gloriam et magnum decorem addes ei, cum in coelo collocabis ad dexteram tuam.

7. [v 7.] *Quoniam dabis ei benedictionem in saeculum saeculi*: haec est benedictio, quam ei dabis in saeculum saeculi: *Laetificabis eum in gaudio cum vultu tuo*: secundum hominem laetificabis eum cum vultu tuo, quem levavit ad te.

8. [v 8.] *Quoniam rex sperat in Domino*: quoniam rex non superbit, sed humilis corde sperat in Domino. *Et in Altissimi misericordia non commovebitur*: et in Altissimi misericordia non conturbabit humilitatem eius obedientia usque ad mortem crucis.

9. [v 9.] *Inveniatur manus tua omnibus inimicis tuis*: inveniatur, o rex, potestas tua, cum ad iudicandum veneris, omnibus inimicis tuis, qui eam in humilitate tua non intellexerunt. *Dextera tua inveniat omnes qui te oderunt*: claritas qua regnas ad dexteram Patris, inveniat in die iudicii puniendos omnes qui te oderunt; quia nunc ipsi non invenerunt eam.

10. [v 10.] *Pones eos ut clibanum ignis*: constitues eos arduos intrinsecus, conscientia impietatis suae. *In tempore vultus tui*: in tempore manifestationis tuae. *Dominus in ira sua conturbabit eos, et devorabit eos ignis*: deinde conturbati vindicta Domini, post accusationem conscientiae, dabuntur igni aeterno devorandi.

11. [v 11.] *Fructum illorum de terra perdes*: fructum illorum, quia terrenus est, perdes de terra. *Et semen eorum a filiis hominum*: et opera illorum, vel quoscumque seduxerunt, non deputabis inter filios hominum, quos in haereditatem sempiternam vocasti.

12. [v 12.] *Quoniam declinaverunt in te mala*: haec autem poena retribuetur eis, quoniam mala quae sibi imminere te regnante arbitrabantur, in te occidendum detorserunt. *Cogitaverunt consilium, quod non potuerunt stabilire*: cogitaverunt consilium, dicentes, *Expediit unum pro omnibus mori*; quod non potuerunt stabilire, nescientes quid dixerint.

13. [v 13.] *Quoniam pones eos dorsum*: quoniam ordinabis eos in his, a quibus postpositis et contemptis averteris. *In reliquiis tuis praeparabis vultum eorum*: et in his quae relinquis, id est in cupiditatibus regni terreni, praeparabis tibi ad

passionem impudentiam eorum.

14. [v 14.] *Exaltare, Domine, in virtute tua: quem humilem non cognoverunt, exaltare, Domine, in virtute tua, quam infirmitatem putaverunt. Cantabimus et psallemus virtutes tuas: corde et opere celebrabimus et nota faciemus mirabilia tua.*

IN PSALMUM 21

ENARRATIO I

Mortuus est Christus et resurrexit.

1. [v 1.] *In finem, pro susceptione matutina psalmus David.* In finem, pro resurrectione sua ipse Dominus Iesus Christus loquitur. Matutina enim fuit prima sabbati resurrectio eius, qua susceptus est in aeternam vitam, cui mors ultra non dominabitur. Dicuntur autem ista ex persona crucifixi: nam de capite psalmi huius sunt verba quae ipse clamavit cum in cruce penderet, personam etiam servans veteris hominis, cuius mortalitatem portavit. Nam vetus homo noster confixus est cruci cum illo.

2. [v 2.] *Deus, Deus meus respice me, quare me dereliquisti longe a salute mea?* longe factus a salute mea; quoniam longe est a peccatoribus salus. *Verba delictorum meorum:* nam haec verba sunt non iustitiae, sed delictorum meorum. Vetus enim homo confixus cruci loquitur; etiam causam ignorans quare eum dereliquerit Deus: aut certe, *Longe a salute mea sunt verba delictorum meorum.*

Oratio Christi ad Deum.

3. [v 3.] *Deus meus, clamabo ad te per diem, nec exaudies:* Deus meus, clamabo ad te in rebus prosperis huius vitae, ut non mutentur; nec exaudies, quia verbis delictorum meorum ad te clamabo. *Et nocte, et non ad insipientiam mihi:* et in adversis utique huius vitae clamabo ut prosperentur, et similiter non exaudies. Neque hoc facis ad insipientiam mihi, sed potius ut sapiam quid clamare me velis; non verbis delictorum ex desiderio temporalis vitae, sed verbis conversionis ad te in vitam aeternam.

4. [v 4.] *Tu autem in sancto habitas, laus Israel:* tu autem in sancto habitas, et ideo immunda delictorum verba non exaudies. Laus videntis te, non eius qui laudem suam quaesivit in gustando vetito cibo, ut apertis corporeis oculis abscondere se conaretur a conspectu tuo.

5. [v 5.] *In te speraverunt patres nostri:* omnes iusti scilicet, non quaerentes suam laudem, sed tuam; *speraverunt, et eruisti eos.*

6. [v 6.] *Ad te clamaverunt, et salvi facti sunt:* ad te clamaverunt, non verbis delictorum a quibus longe est salus, et ideo salvi facti sunt. *In te speraverunt, et non sunt confusi:* in te speraverunt, nec eos fefellit spes; non enim in se illam posuerunt.

7. [v 7.] *Ego autem sum vermis, et non homo:* ego autem iam non ex persona Adam loquens, sed ego proprie Iesus Christus sine semine in carne natus sum, ut essem in homine ultra homines; ut vel sic dignaretur imitari humana superbia humilitatem meam. *Opprobrium hominum et abiectio plebis:* in qua factus sum opprobrium hominum, ita ut pro convicioso maledicto diceretur; *Tu sis discipulus*

eius , et plebs me contemneret.

8. [v 8.] *Omnes qui conspiciebant me, subsannabant me*: omnes qui conspiciebant me, irridebant me, *Et locuti sunt in labiis, et moverunt caput*: et locuti sunt non in corde, sed in labiis.

9. [v 9.] Nam irridenter moverunt caput, dicentes: *Speravit in Dominum, eruat eum; salvum faciat eum, quoniam vult eum*. Haec verba erant, sed in labiis dicebantur.

10. [v 10.] *Quoniam tu es qui extraxisti me de ventre*: quoniam tu es qui extraxisti me, non solum de illo ventre virginali, nam omnibus hominibus lex ista nascendi est ut de ventre extrahantur, sed etiam de ventre Iudaicae gentis; cuius tenebris obtegitur, et nondum in lucem Christi natus est, quisquis in carnali observatione sabbati et circumcisionis caeterorumque talium salutem ponit. *Spes mea ab uberibus matris meae*: spes mea Deus, non ex quo uberibus virginis lactari coepi, nam et ante utique; sed ab uberibus Synagogae, sicut de ventre dixi, extraxisti me, ne carnalem consuetudinem sugerem.

11. [v 11.] *In te confirmatus sum ex utero*: ipse est uterus Synagogae, qui me non pertulit, sed iactavit me: non autem cecidi, quia continuisti me. *De ventre matris meae Deus meus es tu. De ventre matris meae*: non effecit venter matris meae ut tamquam parvulus oblitus essem tui.

12. [v 12.] *Deus meus es tu, ne discedas a me: quoniam tribulatio proxima est*. Deus meus ergo es tu, ne discedas a me: quoniam tribulatio iuxta me est; nam est in corpore meo. *Quoniam non est qui adiuvet*: quis enim adiuvat, si tu non adiuvas?

13. [v 13.] *Circumdederunt me vituli multi*: circumdedit me multitudo luxuriantis plebis. *Tauri pingues obsederunt me*: et principes eius de oppressione mea laeti, obsederunt me.

14. [v 14.] *Aperuerunt in me os suum*: aperuerunt in me os, non de Scripturis tuis, sed de cupiditatibus suis. *Sicut leo rapiens et rugiens*: sicut leo cuius rapina est, quod apprehensus adductus sum; et rugitus, *Crucifige, Crucifige!*

15. [v 15.] *Sicut aqua effusus sum, et dispersa sunt omnia ossa mea*: sicut aqua effusus sum, ubi lapsi sunt persecutores mei; et timore dispersa sunt a me firmamenta corporis, hoc est Ecclesiae, discipuli mei. *Factum est cor meum sicut cera liquescens, in medio ventris mei*: sapientia mea, quae in sanctis libris de me conscripta est, tamquam dura et clausa non intellegebatur; sed postquam ignis meae passionis accessit, tamquam liquefacta, manifestata est, et excepta est in memoria Ecclesiae meae.

16. [v 16.] *Exaruit velut testa virtus mea*: exaruit passione virtus mea; non velut fenum, sed velut testa, quae fit igne firmior. *Et lingua mea adhaesit faucibus meis*: et servaverunt apud se praecepta mea illi, per quos locuturus eram. *Et in pulverem mortis deduxisti me*: et in impios morti destinatos, quos tamquam pulverem proicit ventus a facie terrae, deduxisti me.

17. [v 17.] *Quoniam circumdederunt me canes multi*: quoniam circumdederunt me, non pro veritate, sed pro consuetudine, latrantes multi. *Concilium malignantium circumdedit me. Foderunt manus meas et pedes*: foderunt clavis manus meas et pedes.

18. [v 18.] *Dinumeraverunt omnia ossa mea*: dinumeraverunt in ligno crucis extenta omnia ossa mea. *Ipsi vero consideraverunt et conspexerunt me*: ipsi vero, id est non mutati, consideraverunt et conspexerunt me.

19. [v 19.] *Diviserunt sibi vestimenta mea, et super vestem meam miserunt sortem.*
20. [v 20.] *Tu autem, Domine, ne longe feceris auxilium tuum a me: tu autem, Domine, non in fine saeculi, sicut caeteros; sed statim resuscita me. In defensionem meam aspice: aspice, ne quid mihi noceant.*
21. [v 21.] *Erue a framea animam meam: erue animam meam a lingua dissensionis. Et de manu canis unicam meam: et de potestate populi ex consuetudine latrantis Ecclesiam meam.*
22. [v 22.] *Salvum me fac de ore leonis: salvum me fac de ore regni saecularis. Et a cornibus unicornuorum humilitatem meam: et a sublimitatibus superbiorum se singulariter erigentium, consortesque non ferentium, salvam fac humilitatem meam.*
23. [v 23.] *Narrabo nomen tuum fratribus meis: narrabo nomen tuum humilibus, et se invicem diligentibus sicut a me dilecti sunt fratribus meis. In medio Ecclesiae cantabo te: in medio Ecclesiae gaudens praedicabo te.*
24. [v 24.] *Qui timetis Dominum, laudate eum: qui timetis Dominum, nolite quaerere laudem vestram, sed ipsum laudate. Universum semen Iacob, magnificate eum: universum semen eius cui maior serviet, magnificate eum.*
25. [v 25.] *Timeat eum omne semen Israel: timeant eum omnes ad novam vitam nati, et ad visionem Dei reparati. Quoniam non sprexit neque despexit precem pauperis: quoniam non sprexit precem, non illius qui verbis delictorum clamans ad Deum vitam vanam transire nolebat, sed precem pauperis non tumentis in pompis transeuntibus. Neque avertit faciem suam a me: sicut ab illo qui dicebat, Clamabo ad te, nec exaudies. Et cum clamarem ad eum, exaudivit me.*
26. [v 26.] *Apud te laus meas: non enim laudem meam quaero, quia tu mihi es laus, qui in sancto habitas, et iam sanctum te deprecantem exaudis, laus Israel. In Ecclesia magna confitebor tibi: in Ecclesia orbis terrarum confitebor tibi. Vota mea reddam coram timentibus eum: sacramenta corporis et sanguinis mei reddam coram timentibus eum.*
27. [v 27.] *Edent pauperes, et saturabuntur: edent humiles et contemptores saeculi, et imitabuntur; ita enim nec copiam huius saeculi concupiscent, nec timebunt inopiam. Et laudabunt Dominum qui requirunt eum: nam laus Domini est eructatio saturitatis illius. Vivent corda eorum in saeculum saeculi: nam cibus ille cordis est.*
28. [v 28.] *Commemorabuntur, et convertentur ad Dominum universi fines terrae: commemorabuntur; exciderat enim Deus Gentibus mortaliter natis et in exteriora tendentibus; et tunc convertentur ad Dominum universi fines terrae. Et adorabunt in conspectu eius universae patriae gentium: et adorabunt in conscientiis suis universae patriae gentium.*
29. [v 29.] *Quoniam Domini est regnum, et ipse dominabitur gentium: quoniam Domini est regnum, non superbiorum hominum; et ipse dominabitur gentium.*
30. [v 30.] *Manducaverunt et adoraverunt omnes divites terrae: manducaverunt corpus humilitatis Domini sui etiam divites terrae, nec sicut pauperes saturati sunt usque ad imitationem, sed tamen adoraverunt. In conspectu eius procident universi qui descendunt in terram: solus enim videt quomodo procident universi, qui coelestem conversationem deserentes, in terra eligunt beati apparere hominibus, non videntibus ruinam eorum.*
31. [v 31.] *Et anima mea ipsi vivet: et anima mea quae in contemptu saeculi huius*

quasi mori videtur hominibus, non sibi, sed ipsi vivet. *Et semen meum serviet illi: et opera mea, vel per me credentes in eum, servient illi.*

32. [v 32.] *Annuntiabitur Domino generatio ventura:* annuntiabitur in honorem Domini generatio Novi Testamenti. *Et annuntiabunt iustitiam eius:* et annuntiabunt Evangelistae iustitiam eius. *Populo qui nascetur quem fecit Dominus:* populo qui nascetur ex fide Domino.

IN EUMDEM PSALMUM 21

ENARRATIO II

Sermo ad plebem

Passio Domini commemoratur.

1. Quod taceri Deus noluit per Scripturas suas, nec a nobis tacendum est, et a vobis audiendum. Passio Domini, sicut scimus, semel facta est; semel enim Christus mortuus est, iustus pro iniustis. Et scimus, et certum habemus, et fide immobili retinemus, *quia Christus resurgens a mortuis, iam non moritur, et mors ei ultra non dominabitur*; verba ista Apostoli sunt: tamen ne obliviscamur quod factum est semel, in memoria nostra omni anno fit. Quoties Pascha celebratur, numquid toties Christus moritur? Sed tamen anniversaria recordatio quasi repraesentat quod olim factum est, et sic nos facit moveri tamquam videamus in cruce pendentem Dominum; non tamen iridentes, sed credentes. Pendens enim in ligno irrisus est, sedens in coelo adoratur. An forte adhuc irridetur, et iam non est irascendum Iudaeis, qui vel morientem deriserunt, non regnantem? Et quis est qui Christum adhuc irrideat? Utinam unus esset, utinam duo, utinam numerari possent! Tota palea areae ipsius irridet eum, et gemit triticum irrideri Dominum: hoc volo gemere vobiscum; tempus est enim lugendi. Passio Domini celebratur: tempus gemendi est, tempus flendi, tempus confitendi et deprecandi. Et quis nostrum est idoneus ad effundendas lacrymas pro dignitate doloris tanti? Sed quomodo ait propheta? *Quis dabit capiti meo aquam, et oculis meis fontem lacrymarum* si vere fons lacrymarum esset in oculis nostris, nec ipse sufficeret. Irrideri Christum in re aperta, in ea re ubi nemo potest dicere, Non intellexi! Possidenti enim universum orbem terrarum, pars offertur; et dicitur sedenti ad dexteram Patris, Ecce quid hic habes: et pro tota terra ostenditur illi sola Africa!

2. Verba quae modo audivimus, fratres, ubi ponimus? Si possent de lacrymis describi! Quae fuit mulier quae intravit cum unguento? Cuius typum portabat? nonne Ecclesiae? Cuius figura erat illud unguentum? nonne odoris boni, de quo dicit Apostolus: *Christi bonus odor sumus in omni loco* Ipsius enim Ecclesiae insinuabat personam et Apostolus: et quod dixit, *sumus*, fidelibus dixit. Et quid dixit? Christi bonus odor sumus in omni loco. In omni loco dixit Paulus Christi bonum odorem esse omnes fideles, et contradicitur, et dicitur: Africa sola bene olet, totus mundus putet. Christi bonus odor sumus in omni loco, quis dicit? Ecclesia. Hunc bonum odorem significabat illud vas unguenti, quo perfusus est Dominus. Videamus si non coattestatur ipse Dominus. Dum quidam sua quaerentes, avari, fures, id est Iudas ille diceret de illo unguento: *Utquid ista perditio? poterat res pretiosa venumdari, et proficere pauperibus*, odorem enim bonum Christi vendere volebat, quid respondit Dominus? *Utquid molesti estis mulieri? Bonum opus operata est in me.* Et quid amplius dicam, quando ipse dixit: *Ubicumque autem praedicabitur hoc Evangelium in toto mundo, dicetur et quod*

fecit mulier ista ! Est quod addere? est quod detrahare? est quare aurem calumniatoribus accommodare? Aut mentitus est Dominus, aut fefellit illum? Eligant quid dicant: aut mentitam dicant veritatem, aut deceptam dicant veritatem. Ubi cumque praedicabitur hoc Evangelium. Et quasi quaereres ab eo: Ubi enim praedicabitur? In toto mundo, inquit. Psalmum audiamus, videamus si hoc dicit. Audiamus quod plangendo cantatur, et vere digna res planctu quando cantatur surdis. Miror, fratres, si hodie psalmus iste legitur et in parte Donati. Rogo vos, fratres mei, confiteor vobis, novit Christi misericordia, quia sic miror quasi lapidei ibi sint, et non audiant. Quid apertius surdis dicitur? Passio Christi tam evidenter quasi Evangelium recitatur, et dictum est ante nescio quot annos quam Dominus de Maria virgine nasceretur: praeco erat nuntians iudicem futurum. Legamus illum quantum angustia temporis patitur, non pro affectu doloris nostri, sed, ut dixi, quantum angustia temporis patitur.

Delicta nostra sua fecit Christus.

3. [v 2.] *Deus, Deus meus, respice me: quare me dereliquisti?* Istum versum primum in cruce audivimus, ubi Dominus dixit: *Eli, Eli;* quod est, *Deus, meus, Deus meus: Lama sabacthani?* quod est, *quare me dereliquisti* Interpretatus est illud Evangelista, et dixit eum hebraice dixi se: *Deus meus, Deus meus, quare me dereliquisti?* Quid voluit dicere Dominus? Non enim dereliquerat illum Deus, cum ipse esset Deus; utique Filius Dei Deus, utique Verbum Dei Deus. Audi a capite illum evangelistam, qui ructabat quod biberat de pectore Domini, videamus si Deus est Christus: *In principio erat Verbum, et Verbum erat apud Deum, et Deus erat Verbum.* Ipsum ergo Verbum quod Deus erat, *caro factum est, et habitavit in nobis.* Et cum Verbum Deus factum esset caro, pendebat in cruce, et dicebat: *Deus meus, Deus meus, respice me: quare me dereliquisti?* Quare dicitur, nisi quia nos ibi eramus, nisi quia corpus Christi Ecclesia. Utquid dixit, *Deus meus, Deus meus, respice me: quare me dereliquisti?* nisi quodammodo intentos nos faciens et dicens, psalmus iste de me scriptus est? *Longe a salute mea, verba delictorum meorum.* Quorum delictorum, de quo dictum est: *Qui peccatum non fecit, nec inventus est dolus in ore eius.* Quomodo ergo dicit *delictorum meorum;* nisi quia pro delictis nostris ipse precatur, et delicta nostra sua delicta fecit, ut iustitiam suam nostram iustitiam faceret?

Cur oratio interdum non exaudiatur.

4. [v 3.] *Deus meus, clamabo ad te per diem, et non exaudies; et nocte, et non ad insipientiam mihi:* dixit utique de me, de te, de illo; corpus enim suum gerebat, id est Ecclesiam. Nisi forte putatis, fratres, quia quando dixit Dominus, *Pater, si fieri potest, transeat a me calix iste,* mori timebat. Non est fortior miles, quam imperator. Sufficit servo ut sit sicut dominus eius. Paulus dicit, miles regis Christi: *Compellor e duobus, concupiscentiam habens dissolvi, et esse cum Christo.* Ille optat mortem, ut sit cum Christo, et ipse Christus timet mortem? Sed quid nisi infirmitatem nostram portabat, et pro his qui adhuc timent mortem in corpore suo constitutis, ista dicebat? Inde erat illa vox, membrorum ipsius vox erat, non capitis; sic et hic, *Per diem et noctem clamavi, et non exaudies.* Multi enim clamant in tribulatione, et non exaudiuntur: sed ad salutem, non ad insipientiam. Clamavit Paulus ut auferretur ab eo stimulus carnis, et non est exauditus ut auferretur; et dictum est ei: *Sufficit tibi gratia mea, nam virtus in infirmitate perficitur.* Ergo non est exauditus; sed non ad insipientiam, sed ad sapientiam: ut intellegat homo medicum esse Deum, et tribulationem

medicamentum esse ad salutem, non poenam ad damnationem. Sub medicamento positus ureris, secaris, clamas: non audit medicus ad voluntatem, sed audit ad sanitatem.

5. [v 4.] *Tu autem in sancto habitas, laus Israel.* In illis habitas, quos sanctificasti, et quos facis intellegere quia ad utilitatem quosdam non exaudis, et ad damnationem quosdam exaudis. Ad utilitatem non est exauditus Paulus, ad damnationem exauditus est diabolus. Petiit Iob ad tentandum, et concessum est. Daemones petierunt se ire in porcos, et exauditi sunt. Daemones exaudiuntur, Apostolus non exauditur: sed illi exaudiuntur ad damnationem, Apostolus non exauditur ad salutem: *quia non ad insipientiam mihi. Tu autem in sancto habitas, laus Israel.* Quare non exaudis et tuos? Quare dico ista? Mementote semper dici, Deo gratias. Et magna est hic multitudo, et qui non solent venire, venerunt: omnibus dico, quia in tribulatione positus christianus probatur, si non dereliquit Deum suum. Nam quando bene est homini, desertus est sibi christianus. Ignis intrat in fornacem, et fornax aurificis magni sacramenti res est. Ibi est aurum, ibi est palea, ibi ignis in angusto operatur. Ignis ille non est diversus, et diversa agit; paleam in cinerem vertit, auro sordes tollit. In quibus autem habitat Deus, utique in tribulatione meliores fiunt, tamquam aurum probati. Et si forte petierit inimicus diabolus, et concessum illi fuerit: sive aliquo dolore corporis, sive aliquo damno, sive amissione suorum, fixum cor habeat in illo qui se non subtrahit; et si quasi subtrahit aurem ploranti, sed apponit misericordiam deprecanti. Novit quid agat qui nos fecit, novit et reficere nos. Bonus est structor qui aedificavit domum; et si aliquid ibi ceciderit, novit resarcire.

6. [v 5.] Et vide quid dicat: *In te speraverunt patres nostri: speraverunt, et eruisti eos.* Et novimus, et legimus quam multos patres nostros sperantes in se eruit Deus. Eruit ipsum populum Israel de terra Aegypti; eruit tres pueros de camino ignis; eruit Danielelem de lacu leonum; eruit Susannam de falso crimine. Omnes invocaverunt, et eruti sunt. Numquid defecit ad Filium suum, ut in cruce pendentem non exaudiret? Quare autem ipse non eruitur modo, qui dixit: *In te speraverunt patres nostri, et eruisti eos?*

7. [v 7.] *Ego autem sum vermis, et non homo. Vermis, et non homo:* nam est et homo vermis; sed ille, *Vermis, et non homo.* Unde non homo? Quia Deus. Quare ergo sic se abiecit ut diceret, *Vermis?* An quia vermis de carne sine concubitu nascitur, sicut Christus de Maria virgine? Et vermis, et tamen non homo. Quare vermis? Quia mortalis, quia de carne natus, quia sine concubitu natus. Quare non homo? Quia in principio erat Verbum, et Verbum erat apud Deum, et Deus erat Verbum.

Quae Christus passus sit et quare.

8. *Opprobrium hominum et abiectio plebis:* videte quanta passus est! Iam ut dicamus passionem, et ad illam maiori gemitu veniamus, videte quanta modo patitur, et deinde videte quare! Quis enim fructus? Ecce speraverunt patres nostri, et eruti sunt de terra Aegypti. Et sicut dixi, tam multi invocaverunt, et statim ad tempus, non in futura vita, sed continuo liberati sunt. Ipse Iob diabolo petenti concessus est, putrescens vermibus: tamen in hac vita recuperavit salutem, duplo accepit quae perdiderat: Dominus autem flagellabatur, et nemo subveniebat; sputis deturpabatur, et nemo subveniebat; colaphis caedebatur, et nemo subveniebat; spinis coronabatur, nemo subveniebat; levabatur in ligno, nemo eruit; clamat, *Deus meus, Deus meus, utquid me dereliquisti?* non subvenitur. Quare, fratres mei? quare? qua mercede tanta passus est? Omnia ista quae passus

est, pretium est. Cuius rei pretio tanta passus est, recitemus, videamus quae dicat. Primum quaeramus quae passus sit, deinde quare: et videamus quam sint hostes Christi, qui confitentur quia tanta passus est, et tollunt quare. Hinc audiamus totum in isto psalmo, et quae passus sit, et quare. Tenete ista duo, quid et quare. Modo ipsum quid explicem. Non ibi immoremur, et melius ad vos perveniunt ipsa verba psalmi. Videte quae patitur Dominus, attendite Christiani: *Opprobrium hominum et abiectio plebis*.

9. [vv 8.9.] *Omnes qui videbant me, subsannabant me, locuti sunt labiis, et moverunt caput. Speravit in Dominum, eruat eum; salvum faciat eum, quoniam vult eum*: sed quare dicebant ista? Quia homo factus erat, dicebant tamquam in hominem.

10. [v 10.] *Quoniam tu es qui extraxisti me de ventre*: numquid dicerent talia in illud quod in principio erat Verbum, et Verbum erat apud Deum? Verbum enim illud per quod facta sunt omnia, non extractum est de ventre, nisi quia Verbum caro factum est, et habitavit in nobis. *Quoniam tu extraxisti me de ventre: Deus meus, ab uberibus matris meae*: nam ante saecula Pater meus, ab uberibus matris meae Deus meus.

11. [v 11.] *In te iactatus sum ex utero*: id est, ut mihi tu solus esses spes, iam tamquam homo, iam tamquam infirmus, iam Verbum caro factum. *De ventre matris meae Deus meus es tu*: non de te Deus meus; nam de te Pater meus: sed de ventre matris meae, Deus meus.

12. [v 12.] *Ne discedas a me: quoniam tribulatio proxima est, quoniam non est qui adiuvet*: videte desertum; et vae nobis, si ipse nos deserat, *quoniam non est qui adiuvet*.

13. [v 13.] *Circumdederunt me vituli multi, tauri pingues obsederunt me*: populus et principes; populus, vituli multi; principes, tauri pingues.

14. [v 14.] *Aperuerunt super me os suum, sicut leo rapiens et rugiens*: audiamus rugitum ipsorum in Evangelio: *Crucifige, Crucifige* !

15. [v 15.] *Sicut aqua effusus sum, et dispersa sunt omnia ossa mea*: ossa sua, firmos suos dicit; ossa enim firma sunt in corpore. Quando dispersit ossa sua? Quando dixit illis: *Ecce ego mitto vos velut agnos in medio luporum* . Firmos suos dispersit, et sicut aqua effusus est: aqua enim quando effunditur, aut abluit, aut irrigat; effusus est Christus sicut aqua, abluti sunt sordentes, rigatae sunt mentes. *Factum est cor meum tamquam cera liquescens, in medio ventris mei*: ventrem suum dicit infirmos in Ecclesia sua. Quomodo cor ipsius factum est sicut cera? Cor ipsius Scriptura ipsius, id est, sapientia ipsius quae erat in Scripturis. Clausa enim erat Scriptura; nemo illam intellegebat: crucifixus est Dominus, et liquefacta est sicut cera, ut omnes infirmi intellegerent Scripturam; nam inde et velum templi scissum est, quia quod velabatur revelatum est.

16. [v 16.] *Exaruit velut testa virtus mea*: magnifice quod dixit, Firmius factum est nomen meum de tribulatione. Quomodo enim testa ante ignem mollis est, post ignem fortis; sic Domini nomen ante passionem contemnebatur, post passionem honorificatur. *Et lingua mea adhaesit faucibus meis*: quomodo membrum illud in nobis non valet nisi ad loquendum; sic praedicatores suos, linguam suam, dixit adhaesisse faucibus suis, ut de interioribus eius caperent sapientiam. *Et in pulverem mortis deduxisti me*.

17. [v 17.] *Quoniam circumdederunt me canes multi, concilium malignantium circumdedit me*: etiam videte Evangelium. *Foderunt manus meas et pedes meos*.

Tunc facta sunt vulnera, quorum vulnerum cicatrices dubitans discipulus contrectavit, ille qui dixit: *Nisi misero digitos meos in cicatrices vulnerum eius, non credam*. Quando ei dixit: *Veni, mitte manum tuam, incredule*; et misit manum suam, et clamavit: *Dominus meus et Deus meus!* Et ille: *Quia vidisti me, credidisti; beati qui non vident et credunt*. *Foderunt manus meas et pedes meos*.

18. [v 18.] *Dinumeraverunt omnia ossa mea*: quando pendens extentus erat in ligno. Non potuit melius describi extensio corporis in ligno, quam ut diceret: *Dinumeraverunt omnia ossa mea*.

Ex caritate unitas.

19. [v 19.] *Ipsi vero consideraverunt, et conspexerunt me*: consideraverunt, et non intellexerunt; conspexerunt, et non viderunt. Usque ad carnem oculos, non usque ad Verbum cor habuerunt. *Diviserunt sibi vestimenta mea*: vestimenta sua, sacramenta ipsius. Attendite, fratres. Vestimenta ipsius, sacramenta ipsius potuerunt dividi per haereses: sed erat ibi vestimentum quod nemo divisit. *Et super vestimentum meum miserunt sortem*. *Erat ibi tunica*, dicit evangelista, *desuper texta*. Ergo de coelo, ergo a Patre, ergo a Spiritu sancto. Quae est ista tunica, nisi caritas, quam nemo potest dividere? Quae est ista tunica, nisi unitas? In ipsam sors mittitur, nemo illam dividit. Sacramenta sibi haeretici dividere potuerunt, caritatem non diviserunt. Et quia dividere non potuerunt, recesserunt: illa autem manet integra. Sorte obvenit quibusdam: qui habet hanc, securus est; nemo illum movet de Ecclesia catholica, et si foris illam incipiat habere, intromittitur, quomodo ramus olivae a columba.

20. [v 20.] *Tu autem, Domine, ne longe feceris auxilium tuum*. Et factum est: post triduum resurrexit. *In defensionem meam aspice*.

21. [v 21.] *Erue a framea animam meam*: id est a morte; framea enim gladius est, et per gladium mortem intellegi voluit. *Et de manu canis unicum meum*. *Animam meam, unicum meum*, caput et corpus: *Unicum* dixit, Ecclesiam: *de manu*, id est de potestate canis. Qui sunt canes? Qui canino more latrant, nec intellegunt contra quos. Nihil illis fit, et latrant. Quid fecit canis transiens viam suam? Tamen ille latrat. Qui latrant caecis oculis, non discernentes contra quos aut pro quibus, canes sunt.

22. [v 22.] *Salvum me fac de ore leonis*: leo rugiens nostis quis sit, circumiens et quaerens quem devoret. *Et a cornibus unicornium humilitatem meam*: unicornes non diceret, nisi superbos; ideo subiecit, *humilitatem meam*.

23. [v 23.] Audistis quae passus est, et quid oravit, ut eruatur ab istis: attendamus modo quare passus est. Modo iam videte, fratres, qui non est in ea sorte, propter quam passus est Christus, quare christianus est? Ecce, intellegimus quae passus est: dinumerata sunt ossa eius, irrisus est, divisa sunt vestimenta eius, insuper missa est sors super vestem ipsius, circumdederunt illum furentes et saevientes, et dispersa sunt omnia ossa eius, et hic audimus et in Evangelio legimus. Videamus quare. O Christe Fili Dei, si nolles, non patereris, ostende nobis fructum passionis tuae. Audi, inquit, fructum: ego non taceo, sed surdi sunt homines. Audi, inquit, fructum quare passus sum ista omnia. *Narrabo nomen tuum fratribus meis*. Videamus si in parte narrat nomen Dei fratribus suis. *Narrabo nomen tuum fratribus meis: in medio Ecclesiae cantabo te*. Fit hoc modo. Sed videamus ipsa Ecclesia quae est. Nam dixit: *In medio Ecclesiae cantabo te*. Ecclesiam videamus, propter quam passus est.

Contra Donatum: Ecclesia ubique est.

24. [v 24.] *Qui timetis Dominum, laudate eum*: ubicumque timetur Deus et laudatur, ibi est Ecclesia Christi. Videte, fratres mei, si his diebus per totum orbem terrarum sine causa dicitur: Amen et Alleluia. Non ibi timetur Deus? Non ibi laudatur Deus? Exivit Donatus, et ait: Prorsus non timetur, totus mundus periit. Sine causa dicis: Totus mundus periit. Ergo modica pars remansit in Africa? Ergo non dicit aliquid Christus, unde obturet ista ora? non dicit aliquid, unde eradicet linguas ista dicentium? Videamus, ne forte inveniamus. Adhuc nobis dicitur: *In medio Ecclesiae*: de Ecclesia nostra dicit. *Qui timetis Dominum, laudate eum*: videamus si illi laudant Dominum, et intellegamus si de ipsis dicit, et si in medio Ecclesiae ipsorum laudatur. Quomodo laudant Christum, qui dicunt: Perdidit totum orbem terrarum, diabolus illi totum abstulit, et in parte ipse remansit? Sed adhuc videamus, apertius dicat, apertius loquatur: non sit quod interpretari, non sit quod suspicari. *Universum semen Iacob, magnificate eum*. Forte adhuc dicunt: Nos sumus semen Iacob. Si sint ipsi, videamus.

25. [v 25.] *Timeat eum omne semen Israel*. Adhuc dicant: Nos sumus semen Israel; permittamus, dicant. *Quoniam non sprexit neque despexit precem pauperum*: quorum pauperum? Non de se praesumentium. Videamus si pauperes sunt, qui dicunt: Nos sumus iusti. Christus clamat: *Longe a salute mea verba delictorum meorum*. Sed adhuc dicant quod volunt. *Neque avertit faciem suam a me, et cum clamarem ad eum, exaudivit me*. Utquid exaudivit? ad quam rem?

26. [v 26.] *Apud te est laus mea*: apud Deum posuit laudem suam; docuit non praesumi in homine. Adhuc dicant quod volunt. Iam quidem coeperunt uri, coepit propinquare ignis; non est qui se abscondat a calore eius. Sed adhuc dicant: Et nos apud illum laudem nostram posuimus, et nos in nobis non praesumimus; dicant adhuc. *In Ecclesia magna confitebor tibi*: iam hic puto, quia coepit interiora tangere. Ecclesia magna quid est, fratres? Numquid exigua pars orbis terrarum Ecclesia magna est? Ecclesia magna totus orbis est. Modo si quis velit Christo contradicere: Dic nobis, tu dixisti: *In Ecclesia magna confitebor tibi*: quae Ecclesia magna? Ad frustum Africae remansisti, totum mundum perdidisti: effudisti sanguinem pro toto, sed invasorem passus es. Ista nos diximus Domino tamquam quaerentes, scientes tamen quid dicturi. Ponamus nos nescire quid dicat: nonne nobis respondet? Quiescite, adhuc dico unde nemo dubitet. Exspectemus ergo quid dicturus est. Iam ego volebam pronuntiare, et non admittere homines aliud aliquid interpretari, cum dicat Christus: *In Ecclesia magna*. Et tu dicis quia in extrema parte remansit. Et adhuc audent dicere: Et nostra Ecclesia magna est, quid tibi videtur Bagai et Tamugade? Si non dicit aliquid unde obmutescant, adhuc dicant quia magna est Ecclesia sola Numidia.

Qui sint pauperes.

27. [vv 27.28.] Videamus, audiamus adhuc Dominum: *Vota mea reddam coram timentibus eum*. Quae sunt vota sua? Sacrificium quod obtulit Deo. Nostis quale sacrificium? Norunt fideles vota quae reddidit coram timentibus eum: nam sequitur: *Edent pauperes, et saturabuntur*. Beati pauperes, quia ideo edunt ut saturentur: edunt enim pauperes; qui autem divites sunt, non satiantur, quia non esuriunt. Comedent pauperes: inde erat piscator ille Petrus, inde erat alius piscator Ioannes et Iacobus frater ipsius, inde erat etiam publicanus Matthaeus. De pauperibus ipsi erant, qui comederunt et saturati sunt, talia passi qualia manducaverunt. Coenam suam dedit, passionem suam dedit: ille saturatur, qui imitatur. Imitati sunt pauperes: ipsi enim sic passi sunt, ut Christi vestigia

sequerentur. *Edent pauperes*. Sed quare pauperes? *Et laudabunt Dominum qui requirunt eum*. Divites se laudant, pauperes Dominum laudant. Quare sunt pauperes? Quia Dominum laudant, et Dominum quaerunt. Dominus est divitiae pauperum: ideo inanis est domus, ut cor plenum divitiis sit. Divites quaerant unde arcam impleant, pauperes quaerunt unde cor impleant: et cum impleverint, laudant Dominum qui requirunt eum. Et videte, fratres, qui vere pauperes sunt, cuius rei divites sint: quia non in arca, non in horreo, non in apotheca: *Vivent corda eorum in saeculum saeculi*.

28. Ergo attendite. Passus est Dominus; omnia quae audistis passus est Dominus. Quaerimus quare passus est, et coepit narrare: *Narrabo nomen tuum fratribus meis, in medio Ecclesiae cantabo te*. Sed adhuc dicunt: Ista est Ecclesia. *Timeat eum omne semen Israel*. Dicunt: Nos sumus semen Israel. *Quoniam non sprexit neque despexit precem pauperis*. Adhuc dicunt: Nos sumus. *Neque avertit faciem suam a me*: ipse Christus Dominus a se, id est ab Ecclesia sua, quae est corpus ipsius. *Apud te laus mea*. Vos ipsos vultis laudare. Sed respondent: Prorsus et nos ipsum laudamus. *Vota mea Domino reddam coram timentibus eum*. Sacrificium pacis, sacrificium caritatis, sacrificium corporis sui norunt fideles: disputari inde modo non potest. *Vota mea reddam coram timentibus eum*. Edant publicani, edant piscatores, manducent, imitentur Dominum, patiantur, saturentur. Mortuus est ipse Dominus, moriuntur et pauperes: additur et mors discipulorum morti magistri. Quare? Da mihi fructum. *Commemorabuntur, et convertentur ad Dominum universi fines terrae*. Eia fratres, quid quaeritis a nobis quid respondeamus parti Donati? Ecce psalmus, et hic legitur hodie, et ibi legitur hodie. Scribamus illum in frontibus nostris, cum illo procedamus, non quiescat lingua nostra, ista dicat: Ecce Christus passus est, ecce mercator ostendit mercedem, ecce pretium quod dedit, sanguis eius fusus est. In sacco ferebat pretium nostrum: percussus est lancea, fusus est saccus, et manavit pretium orbis terrarum. Quid mihi dicis, o haeretice? Non est pretium orbis terrarum? Africa sola redempta est? Non audes dicere: Totus orbis redemptus est, sed periit. Quem invasorem passus est Christus, ut perderet rem suam? Ecce *commemorabuntur, et convertentur ad Dominum universi fines terrae*. Adhuc satiet te, et dicat. Si diceret fines terrae, et non diceret *universi fines terrae*; dicere habebant: Ecce habemus fines terrae in Mauritania. *Universi fines terrae* dixit: o haeretice, *universi* dixit; qua exiturus es, ut evadas quaestionem? Non habes qua exeas, sed habes quo intres.

29. [v 29.] Rogo vos, nolo inde disputare, ne dicatur, quia sermo meus aliquid valet: Psalmum attendite, psalmum legite. Ecce Christus passus est, sanguis eius fusus est: ecce redemptor noster, ecce pretium nostrum. Quid emit, dicatur mihi. Quid interrogamus? Quid si mihi aliquis dicat: O stulte, quid interrogas? Codicem portas, ibi habes unde emit, ibi quaere quid emit. Ecce ibi habes: *Commemorabuntur, et convertentur ad Dominum universi fines terrae*. Fines enim terrae commemorabuntur. Sed haeretici obliti sunt, et ideo audiunt omni anno. Putas ibi ponunt aures, quando lector ipsorum dicit: *Commemorabuntur, et convertentur ad Dominum universi fines terrae*? Eia, forte unus versus est: aliunde cogitabas, cum fratre tuo fabulabaris, quando illud dixit: attende, quia repetit, et surdos pulsant: *Et adorabunt in conspectu eius universae patriae gentium*. Adhuc surdus est, non audit, pulsetur iterum: *Quoniam Domini est regnum, et ipse dominabitur gentium*. Tres istos versus tenete, fratres. Hodie cantati sunt et ibi, aut forte deleverunt eos. Credite mihi, fratres mei, ita aestuo, ita vim patior, ut mirer nescio quam surditatem et duritiam cordis ipsorum, ut aliquando dubitem utrum habeant illud in codicibus. Hodie currunt omnes ad ecclesiam, hodie omnes

intenti audiunt psalmum, omnes suspenso corde audiunt. Sed fac quia non sunt intenti: numquid unus versus est: *Commemorabuntur, et convertentur ad Dominum universi fines terrae?* Evigilas, sed adhuc fricas oculos: *Et adorabunt in conspectu eius universae patriae gentium.* Excute somnum, adhuc gravaris, audi: *Quoniam Domini est regnum, et ipse dominabitur gentium.*

Fratres sumus, quare contendimus.

30. Si est adhuc quod dicant, nescio: litigent cum Scripturis, non nobiscum. Ecce codex ipse, contra illum certent. Ubi est lingua: Nos servavimus Scripturas, ne arderent? Servatae sunt, unde tu ardeas. Quid servasti? Aperi, lege: tu servasti, et tu oppugnas. Quid servasti a flamma, quod delere vis lingua? Non credo, non credo quia servasti: prorsus non credo, non servasti. Verissime dicunt nostri, quia tu tradidisti. Ille probatur traditor, qui lecto testamento non sequitur. Ecce legitur, et sequor; legitur, et recusas. Cuius manus misit in flammam? Qui credit, et sequitur; an qui dolet quia est quod legatur? Nolo scire quis servaverit: undecumque inventus est codex, testamentum patris nostri exiit de qualibet caverna: nescio qui fures tollere volebant, nescio qui persecutores incendere volebant: undecumque prolatum est, legatur. Quare litigas? Fratres sumus, quare litigamus? Non intestatus mortuus est pater. Fecit testamentum, et sic mortuus est: mortuus est, et resurrexit. Tamdiu contenditur de haereditate mortuorum, quamdiu testamentum proferatur in publicum; et cum testamentum prolatum fuerit in publicum, tacent omnes, ut tabulae aperiuntur et recitentur: iudex intentus audit, advocati silent, praecones silentium faciunt, universus populus suspensus est, ut legantur verba mortui, non sentientis in monumento. Ille sine sensu iacet in monumento, et valent verba ipsius: sedet Christus in coelo, et contradicatur testamento eius? Aperi, legamus. Fratres sumus, quare contendimus? Placetur animus noster, non sine testamento nos dimisit pater. Qui fecit testamentum, vivit in aeternum: audit voces nostras, agnoscit suam. Legamus, quid litigamus? Ubi inventa fuerit ipsa haereditas, ipsam teneamus. Aperi testamentum, lege in primo capite ipsius Psalterii: *Postula a me*. Sed quis dicit? Forte non Christus. Ibi habes: *Dominus dixit ad me: Filius meus es tu, ego hodie genui te*. Ergo Filius Dei dicit, vel ad Filium suum Pater dicit. Ergo quid dicit ad Filium? *Postula a me, et dabo tibi gentes haereditatem tuam, et possessionem tuam fines terrae.* Solet fieri, fratres, ut quando quaeritur de possessione, quaerantur affines. Inter affines illum et illum, quaeritur haeres, aut cui donatur, aut qui emit. Inter quos affines quaeritur? Inter illum et illum possidentes. Qui dimisit omnes fines, nullos dimisit affines. Quocumque te verteris, Christus est. Fines terrae habes haereditatem, huc veni, totam mecum posside. Quare litigando vocas ad partem? Huc veni: bono tuo vinceris, totum habebis. An adhuc calumniaris? Ego iam testamentum legi, et tu calumniaris. An adhuc calumniaris, quia fines terrae dixit, non dixit omnes fines terrae? Legamus ergo. Quomodo lectum est? *Commemorabuntur, et convertentur ad Dominum universi fines terrae. Et adorabunt in conspectu eius universae patriae gentium. Quoniam Domini est regnum, et ipse dominabitur gentium.* Ipsius est, non vestrum. Agnoscite Dominum: agnoscite possessionem Domini.

Nec meae sint oves, nec tuae, sed Christi.

31. Sed et vos, quia privata vestra vultis possidere, et non communi cum Christo unitate; dominari enim vultis in terra, non cum illo in coelo regnare, possidetis domos vestras. Et aliquando venimus ad illos dicentes: Quaeramus verum,

inveniamus verum. Et illi: Vos tenete quod tenetis: oves tuas habes, oves meas habeo; noli molestus esse ovibus meis, quia et ego non sum molestus ovibus tuis. Deo gratias: meae sunt oves, illius sunt oves: Christus quid emit? Imo nec meae sint, nec tuae: sed illius sint qui illas emit, illius sint qui illas signavit. Neque qui plantat est aliquid, neque qui rigat, sed qui incrementum dat Deus . Quare habeo meas, habes tu tuas? Si ibi est Christus, illo eant meae, quia non sunt meae: si hic est Christus, huc eant tuae, quia non sunt tuae. Propter possessiones osculentur nobis caput et manus, et pereant filii alieni. Non est mea possessio, inquit. Quid est hoc? Videamus si non est tua possessio, videamus si non illam tibi vindicas. Ego nomini Christi laboro, tu nomini Donati. Nam si Christum attendas, ubique est Christus. Tu dicis: Ecce hic est Christus : ego dico: Per totum est. Laudate, pueri, Dominum, laudate nomen Domini. Unde laudant? Usquequo laudant? A solis ortu usque ad occasum laudate nomen Domini . Ecce quam Ecclesiam ostendo, ecce quid emit Christus, ecce quid redemit, ecce pro quo sanguinem dedit. Sed tu quid dicis? Et ego illi colligo. *Qui mecum*, inquit, *non colligit, spargit* . Dividis unitatem, possessiones tuas quaeris. Et quare habent nomen Christi? Quia ad defensionem possessionis tuae titulos Christi posuisti. Nonne hoc faciunt nonnulli in domo sua? Ne domum ipsius invadat aliquis potens, ponit ibi titulos potentis, titulos mendaces. Ipse vult esse possessor, et frontem domus suae vult de titulo alieno muniri; ut cum titulus lectus fuerit, conterritus quis potentia nominis, abstineat se ab invasione. Fecerunt illud, quando Maximianistas damnaverunt. Egerunt apud iudices, et concilium suum recitaverunt: tamquam titulos ostendentes, ut episcopi viderentur. Tunc iudex interrogavit: Quis hic alter episcopus est de parte Donati? Respondit Officium: Nos non novimus nisi Aurelium catholicum. Timentes illi leges, non responderunt nisi de uno episcopo. Illi autem ut audirentur a iudice, nomen Christi imponebant: in possessione sua titulos illius imposuerunt. Bonus est Dominus, qui illis parcat, et ubi invenerit titulos suos, vindicet illud possessioni suae. Potens est misericordia ipsius, qui illis illud faciat, quoscumque invenerit nomen Christi portare, congreget illos. Et videte, fratres, quando potens aliquis invenerit titulos suos, nonne iure rem sibi vindicat, et dicit: Non poneret titulos meos, nisi res mea esset? Titulos meos posuit, mea res est: ubi nomen meum invenio, meum est. Numquid titulos mutat? Titulus qui erat, ipse est: possessor mutatur, titulus non mutatur. Sic et qui baptismum habent Christi, si veniunt ad unitatem, non mutamus titulos, aut delemus titulos; sed agnoscimus titulos regis nostri, titulos imperatoris nostri. Sed quid dicimus? O domus misera, ille te possideat cuius titulos habes; Christi titulos habes, noli esse Donati possessio.

32. Multa diximus, fratres; sed illud de memoria vestra non recedat, quod hodie legitur. Ecce iterum dico, et saepe dicendum est: per ipsum diem, id est per sacramenta huius diei constringo vos, ut non vobis exeat de cordibus. *Commemorabuntur, et convertentur ad Dominum universi fines terrae. Et adorabunt in conspectu eius universae patriae gentium. Quoniam Domini est regnum, et ipse dominabitur gentium.* Contra tam apertam et manifeste demonstratam possessionem Christi, non audiat verba calumniatoris. Quidquid contradicunt, homines dicunt: hoc autem Deus dicit.

IN PSALMUM 22

ENARRATIO

Christus animarum pastor.

1. [v 1.] *Psalmus ipsi David.* Ecclesia loquitur Christo: *Dominus pascit me, et nihil mihi deerit*, Dominus Iesus Christus pastor meus est, et nihil mihi deerit.
2. [v 2.] *In loco pascuae ibi me collocavit:* in loco pascuae incipientis ad fidem me perducens, ibi me nutriendum collocavit. *Super aquam refectionis educavit me:* super aquam baptismi, quo reficiuntur qui integritatem viresque amiserant, educavit me.
3. [v 3.] *Animam meam convertit. Deduxit me in semitis iustitiae, propter nomen suum.* Deduxit me in angustis itineribus, quae pauci ambulant, iustitiae suae; non propter meritum meum, sed propter nomen suum.
4. [v 4.] *Nam et si ambulem in medio umbrae mortis:* nam et si ambulem in medio vitae huius, quae umbra mortis est. *Non timebo mala, quoniam tu mecum es:* non timebo mala, quoniam tu habitas in corde meo per fidem; et nunc mecum es, ut post umbram mortis etiam ego sim tecum. *Virga tua et baculus tuus, ipsa me consolata sunt:* disciplina tua tamquam virga ad gregem ovium, et tamquam baculus iam ad grandiores filios et ab animali vita ad spiritalem crescentes, ipsa me non afflixerunt, magis consolata sunt; quia memor es mei.
5. [v 5.] *Parasti in conspectu meo mensam, adversus eos qui tribulant me:* post virgam autem, qua parvulus et animalis in grege pascuis erudiebar, post illam virgam cum esse coepi sub baculo, parasti in conspectu meo mensam, ut non iam lacte alar parvulus, sed maior cibum sumam, firmatus adversus eos qui tribulant me. *Impinguasti in oleo caput meum:* laetificasti laetitia spiritali mentem meam. *Et poculum tuum inebrians quam praeclarum est!* et poculum tuum oblivionem praestans priorum vanarum delectationum, quam praeclarum est!
6. [v 6.] *Et misericordia tua subsequetur me omnibus diebus vitae meae:* id est, quamdiu vivo in hac mortali vita, non tua, sed mea. *Ut inhabitem in domo Domini in longitudinem dierum:* subsequetur autem me non hic tantum, sed etiam ut inhabitem in domo Domini in aeternum.

IN PSALMUM 23

ENARRATIO

Quid possit clarificatio Domini.

1. [v 1.] *Psalmus ipsi David, prima sabbati.* Psalmus ipsi David, de clarificatione et resurrectione Domini, quae matutino primae sabbati facta est, qui iam dies dominicus dicitur.
2. [v 2.] *Domini est terra et plenitudo eius, orbis terrarum et universi qui habitant in ea:* cum clarificatus Dominus annuntiatur in fidem omnium gentium, et universus orbis terrarum fit Ecclesia eius. *Ipse super maria fundavit eam:* ipse firmissime stabilivit eam super omnes fluctus saeculi huius, ut ab ea superarentur, nec nocerent ei. *Et super flumina praeparavit eam:* flumina in mare fluunt, et cupidi homines labuntur in saeculum; etiam istos superat Ecclesia quae devictis per Dei gratiam cupiditatibus saecularibus ad recipiendam immortalitatem caritate parata est.
3. [v 3.] *Quis ascendet in montem Domini?* quis ascendet in altissimam iustitiam Domini? *Aut quis stabit in loco sancto eius?* aut quis permanebit in eo, quo

ascendet, super maria fundato et super flumina praeparato loco?

4. [v 4.] *Innocens manibus et mundus corde*: quis ergo illuc ascendet, et permanebit ibi, nisi innocens in operibus, et mundus in cogitationibus? *Qui non accepit in vano animam suam*: qui non in rebus non permanentibus deputavit animam suam, sed eam immortalem sentiens, aeternitatem stabilem atque incommutabilem desideravit. *Et non iuravit proximo suo in dolo*: et ideo sine dolo, sicut simplicia et non fallentia sunt aeterna, ita se praebuit proximo suo.

5. [v 5.] *Hic accipiet benedictionem a Domino, et misericordiam a Deo salutari suo*.

6. [v 6.] *Haec est generatio quaerentium Dominum*: sic enim nascuntur qui quaerunt eum. *Quaerentium faciem Dei Iacob*: quaerunt autem faciem Dei, qui posterius nato primatum dedit.

7. [v 7.] *Tollite portas principes vestri*: quicumque principatum in hominibus quaeritis, auferte, ne impedian, aditus quos vos statuistis cupiditatis et timoris. *Et elevamini portae aeternales*: et elevamini aditus aeternae vitae, renuntiationis saeculo et conversionis ad Deum. *Et introibit rex gloriae*: et introibit rex, in quo sine superbia gloriemur; qui superatis portis mortalitatis, et patefactis sibi coelestibus, implevit quod ait: *Gaudete, quoniam ego vici saeculum*.

8. [v 8.] *Quis est iste rex gloriae?* pavet admirans natura mortalis, et quaerit: *Quis est iste rex gloriae?* *Dominus fortis et potens*: quem tu infirmum et oppressum putasti. *Dominus potens in bello*: contrecta cicatrices, et senties reparatas, et immortalitati redditam infirmitatem humanam. Persoluta est quae debebatur terris, ubi cum morte belligerata est, clarificatio Domini.

9. [v 9.] *Tollite portas principes vestri*: hinc iam pergatur in coelum. Exclamet iterum prophetica tuba: *Tollite portas*, etiam coelestes principes, quas habetis in animis hominum qui adorant militiam coeli. *Et elevamini portae aeternales*: et elevamini portae aeternae iustitiae, caritatis et castitatis, per quas anima diligit unum verum Deum, et non fornicatur sub multis qui appellantur dii. *Et introibit rex gloriae*: et introibit rex gloriae, ut ad dexteram Patris interpellat pro nobis.

10. [v 10.] *Quis est iste rex gloriae?* quid et tu princeps potestatis aeris huius miraris, et quaeris: *Quis est iste rex gloriae?* *Dominus virtutum ipse est rex gloriae*: et iam vivificato corpore, supra te pergit ille tentatus; supra omnes Angelos tendit, ab angelo praevaricatore ille tentatus. Nemo vestrum se obiciat atque intercludat iter nostrum, ut tamquam Deus colatur a nobis: neque principatus, neque angelus, neque virtus nos separat a caritate Christi. Bonum est sperare in Domino, quam sperare in principe: ut qui gloriatur, in Domino gloriatur. Sunt quidem istae in huius mundi ordinatione virtutes, sed *Dominus virtutum ipse est rex gloriae*.

IN PSALMUM 24

ENARRATIO

Misericordia Domini convertimur.

1. [v 1.] *In finem, psalmus ipsi David*. Christus, sed in Ecclesiae persona, loquitur: nam magis ad populum christianum conversum ad Deum pertinent quae dicuntur.

2. [v 2.] *Ad te, Domine, levavi animam meam*: desiderio spiritali, quae carnalibus desideriis conculcabatur in terra. *Deus meus, in te confido, non erubescam*: Deus

meus, ex eo quod in me confidebam, perductus sum usque ad istam infirmitatem carnis; et qui deserto Deo sicut Deus esse volui, a minutissima bestiola mortem timens, de superbia mea irrisus erubui; iam ergo in te confido, non erubescam.

3. [v 3.] *Neque irrideant me inimici mei*: neque irrideant me, qui serpentinis atque occultis suggestionibus insidiantes, et suggerentes Euge, Euge, ad haec deiecerunt. *Etenim universi qui te exspectant non confundentur.*

4. [v 4.] *Confundantur inique facientes vana*: confundantur inique facientes, ad acquirenda quae transeunt. *Vias tuas, Domine, notas fac mihi, et semitas tuas edoce me*: quae non latae sunt, nec multitudinem ad interitum ducunt ; sed angustas et paucis notas semitas tuas edoce me.

5. [v 5.] *Dirige me in veritate tua*: errores fugientem. *Et doce me*: nam per meipsum non novi, nisi mendacium. *Quoniam tu es Deus salutaris meus, et te sustinui tota die*: neque enim dimissus a te de paradiso , et in longinquam regionem peregrinatus , per meipsum redire possum, nisi occurras erranti; nam reditus meus toto tractu temporis saecularis misericordiam tuam sustinuit.

6. [v 6.] *Reminiscere miserationum tuarum, Domine*: reminiscere operum misericordiae tuae, Domine, quia tamquam oblitum te homines putant. *Et quia misericordiae tuae a saeculo sunt*: et hoc reminiscere, quia misericordiae tuae a saeculo sunt. Nunquam enim sine illis fuisti, qui etiam peccantem hominem vanitati quidem, sed in spe subiecisti, et tot tantisque creaturae tuae consolationibus non deseruisti.

7. [v 7.] *Delicta iuventutis meae et ignorantiae meae ne memineris*: delicta confidentis audaciae meae et ignorantiae meae ne ad vindictam reserves, sed tamquam excidant tibi. *Secundum misericordiam tuam memor esto mei, Deus*: memor esto quidem mei, non secundum iram qua ego dignus sum, sed secundum misericordiam tuam quae te digna est. *Propter bonitatem tuam, Domine*: non propter meritum meum, sed propter bonitatem tuam, Domine.

8. [v 8.] *Dulcis et rectus Dominus*: dulcis est Dominus, quandoquidem et peccantes et impios ita miseratus est, ut omnia priora donarit; sed etiam rectus est Dominus, qui post misericordiam vocationis et veniae, quae habet gratiam sine meritis, digna ultimo iudicio merita requiret. *Propter hoc legem statuet delinquentibus in via*: quia misericordiam praerogavit ut perduceret in viam.

9. [v 9.] *Diriget mites in iudicio*: diriget mites, nec perturbabit in iudicio eos qui sequuntur voluntatem eius, nec ei resistendo praeponunt suam. *Docebit mansuetos vias suas*: docebit vias suas, non eos qui praecurrere volunt, quasi seipsos melius regere possint; sed eos qui non erigunt cervicem, neque recalcitrant, cum eis iugum lene imponitur et sarcina levis .

10. [v 10.] *Universae viae Domini misericordia et veritas*. Quas autem vias docebit eos, nisi misericordiam qua placabilis, et veritatem qua incorruptus est? Quorum unum praebeuit donando peccata, alterum merita iudicando. Et ideo universae viae Domini, duo adventus Filii Dei, unus miserantis, alter iudicantis. Pervenit ergo ad eum tenens vias eius, qui nullis meritis suis se liberatum videns, deponit superbiam, et deinceps cavet examinantis severitatem, qui clementiam subvenientis expertus est. *Requirentibus testamentum eius et testimonia eius*: intellegunt enim Dominum misericordem primo adventu, et secundo iudicem, qui mites et mansueti requirunt testamentum eius, cum sanguine suo nos in novam vitam redemit; et in Prophetis atque Evangelistis testimonia eius.

11. [v 11.] *Propter nomen tuum, Domine, propitiaberis peccato meo; multum est*

enim: non solum peccata mea donasti, quae antequam crederem admisi; sed et peccato meo, quod multum est, quia et in via non deest offensio, sacrificio contribulati spiritus propitiaberis.

12. [v 12.] *Quis est homo, qui timeat Dominum?* unde incipit venire ad sapientiam. *Legem statuet ei in via quam elegit*: legem statuet ei in via quam liber apprehendit, ne impune iam peccet.

13. [v 13.] *Anima eius in bonis demorabitur, et semen eius haereditate possidebit terram*: et opus eius haereditatem solidam instaurati corporis possidebit.

14. [v 14.] *Firmamentum est Dominus timentium eum*: infirmorum videtur esse timor, sed firmamentum est Dominus timentium eum. Et nomen Domini quod glorificatum est per orbem terrarum, firmat timentes eum. *Et testamentum ipsius ut manifestetur illis*: et facit ut testamentum ipsius manifestetur illis, quia haereditas Christi gentes sunt, et termini terrae.

15. [v 15.] *Oculi mei semper ad Dominum; quia ipse evellet de laqueo pedes meos*: nec timeam pericula terrena, dum terram non intueor; quoniam ille quem intueor, evellet de laqueo pedes meos.

16. [v 16.] *Respice in me, et miserere mei; quoniam unicus et pauper sum ego*: quoniam unicus populus, unicae Ecclesiae tuae servans humilitatem, quam nulla schismata vel haereses tenent.

17. [v 17.] *Tribulationes cordis mei multiplicatae sunt*: tribulationes cordis mei abundante iniquitate et refrigesciente caritate multiplicatae sunt. *De necessitatibus meis educ me*: quoniam haec tolerare mihi necesse est, ut perseverans usque in finem salvus sim, de necessitatibus meis educ me.

18. [v 18.] *Vide humilitatem meam et laborem meum*: vide humilitatem meam, qua nunquam me iactantia iustitiae ab unitate abrumpo; et laborem meum, quo indisciplinatos mihi commixtos suffero. *Et remitte omnia peccata mea*: et his sacrificiis propitiatus remitte peccata mea, non illa tantum iuventutis et ignorantiae meae antequam crederem, sed etiam ista quae iam ex fide vivens per infirmitatem vel vitae huius caliginem admitto.

19. [v 19.] *Respice inimicos meos, quoniam multiplicati sunt*: non solum enim foris, sed etiam in ipsa intus Ecclesiae communione non desunt. *Et odio iniquo oderunt me*: et oderunt me diligentem se.

20. [v 20.] *Custodi animam meam, et erue me*: custodi animam meam, ne decliner ad imitationem eorum; et erue me a perplexitate, qua mihi miscentur. *Non confundar, quoniam speravi in te*: non confundar si forte insurgunt adversum me; quoniam non in me, sed in te speravi.

21. [v 21.] *Innocentes et recti adhaeserunt mihi, quoniam sustinui te, Domine*: innocentes et recti non praesentia corporali miscentur tantum, sicut mali, sed consensione cordis in ipsa innocentia et rectitudine adhaerent mihi; quoniam non defeci, ut imitarer malos; sed sustinui te, exspectans ventilationem ultimae messis tuae.

22. [v 22.] *Redime, Deus, Israel ex omnibus tribulationibus eius*: redime, Deus, populum tuum, quem praeparasti ad visionem tuam, ex tribulationibus eius, non tantum quas foris, sed etiam quas intus tolerat.

IN PSALMUM 25

ENARRATIO I

Oratio ad Dominum qui iustificet.

1. [v 1.] *Ipsi David.* Ipsi David, non mediatori homini Christo Iesu, sed omni Ecclesiae iam perfecte in Christo stabilitae, attribui potest.

2. *Iudica me, Domine, quoniam ego in innocentia mea ambulavi;* iudica me, Domine, quoniam post misericordiam quam tu mihi praerogasti, innocentiae meae habeo aliquod meritum, cuius viam custodivi. *Et in Domino sperans non movebor:* nec tamen etiam sic in me, sed in Domino sperans, permanebo in eo.

3. [vv 2.3.] *Proba me, Domine, et tenta me:* ne quid tamen occultorum meorum me lateat, proba me, Domine, et tenta me; notum me faciens, non tibi quem nihil latet, sed mihi atque hominibus. *Ure renes meos et cor meum:* adhibe medicinale purgatorium, quasi ignem, delectationibus et cogitationibus meis, *Quoniam misericordia tua ante oculos meos est:* quoniam ne illo igne consumar, non merita mea, sed misericordia tua, qua me ad talem vitam perduxisti, ante oculos meos est. *Et complacui in veritate tua:* et quia displicuit mihi meum mendacium, complacuit autem veritas tua, placui etiam ipse cum illa et in illa.

4. [v 4.] *Non sedi cum concilio vanitatis:* non elegi apponere cor meum his qui providere conantur, quemadmodum, quod fieri non potest, rerum transeuntium, perfructione beati sint. *Et cum iniqua gerentibus non introibo:* et quia ipsa causa est omnium iniquitatum, ideo cum iniqua gerentibus absconditam conscientiam non habebo.

5. [v 5.] *Odio habui congregationem malignorum:* ut autem veniatur ad ipsum concilium vanitatis, congregationes malignorum fiunt, quas odio habui. *Et cum impiis non sededo:* et ideo cum tali concilio, cum impiis non sededo, id est, placitum non collocabo. *Et cum impiis non sededo.*

6. [v 6.] *Lavabo in innocentibus manus meas:* munda faciam inter innocentes opera mea; lavabo inter innocentes manus meas, quibus amplexabor sublimia tua. *Et circumdabo altare tuum, Domine.*

7. [v 7.] *Ut audiam vocem laudis tuae:* ut discam quemadmodum te laudem. *Et enarrem universa mirabilia tua:* et cum didicero, exponam omnia mirabilia tua.

8. [v 8.] *Domine, dilexi decorem domus tuae:* Ecclesiae tuae. *Et locum habitationis gloriae tuae:* ubi habitans glorificaris.

9. [v 9.] *Ne perdas cum impiis animam meam:* ne ergo simul perdas cum his qui te oderunt, animam meam, quae dilexit decorem domus tuae. *Et cum viris sanguinum vitam meam:* et cum his qui proximum oderunt. Nam duobus praeceptis decoratur domus tua.

10. [v 10.] *In quorum manibus iniquitates sunt:* ne itaque me perdas cum impiis et cum viris sanguinum, quorum opera iniqua sunt. *Dextera eorum repleta est muneribus:* et quod eis ad obtinendam salutem aeternam datum est, ad accipienda huius saeculi munera converterunt, existimantes quaestum esse pietatem .

11. [v 11.] *Ego autem in innocentia mea ambulavi: redime me, et miserere mei:* valeat mihi ad perfectionem liberationis, tantum pretium sanguinis Domini mei; et in periculis huius vitae, misericordia tua non deserat me.

12. [v 12.] *Pes meus stetit in rectitudine: dilectio mea non recessit a iustitia tua. In Ecclesiis benedicam te, Domine: non occultabo eis quos vocasti benedictionem tuam, Domine; quoniam dilectioni tuae subinfero proximi dilectionem.*

IN EUMDEM PSALMUM 25

ENARRATIO II

Sermo ad plebem

Quid renovari significet.

1. Paulus apostolus cum legeretur, audivit nobiscum Sanctitas vestra: Sicut est, inquit, veritas in Iesu, deponere vos secundum priorem conversationem veterem hominem, eum qui corrumpitur secundum concupiscentias deceptionis; renovamini autem spiritu mentis vestrae, et induite novum hominem qui secundum Deum creatus est in iustitia et sanctitate veritatis. Et ne aliquis arbitraretur deponendam esse aliquam substantiam, quemadmodum se expoliat tunica; aut aliquid forinsecus accipiendum, quomodo accipit aliquod vestimentum, quasi ponens unam tunicam et sumens alteram; et carnalis iste intellectus non permetteret homines agere in se intus spiritualiter quod praecipiebat Apostolus: secutus est, et exposuit quid esset exui veterem hominem, et indui novum. Caetera enim lectionis ipsius ad eundem intellectum pertinent. Ait quippe quasi dicenti: Et quomodo me exuturus sum veterem, aut quomodo induturus novum? An ipse tertius homo sum depositurus veterem hominem, quem habui, et accepturus novum, quem non habui; ut tres homines intellegantur, et sit in medio qui deponit veterem hominem, et accipit novum? ne ergo quisquam tali carnali cogitatione impeditus, minus faceret quod iubetur, et non faciens excusaret se de obscuritate lectionis, dicit in consequentibus: Quapropter deponentes mendacium, loquimini veritatem. Et ecce hoc est deponere veterem hominem, et induere novum: Quapropter, deponentes mendacium, loquimini veritatem, unusquisque cum proximo suo: quia sumus invicem membra.

Omnes proximi sumus.

2. Ne autem quisquam vestrum ita cogitet, fratres, cum christiano loquendam veritatem et cum pagano mendacium. Cum proximo tuo loquere. Proximus tuus ille est, qui tecum natus est ex Adam et Eva. Omnes proximi sumus conditione terrenae nativitatis: sed aliter fratres illa spe coelestis haereditatis. Proximum tuum debes putare omnem hominem, et antequam sit christianus. Non enim nosti quid sit apud Deum, quomodo illum praesciverit Deus ignoras. Aliquando quem irrides adorantem lapides, convertitur, et adorat Deum, fortasse religiosius quam tu, qui eum paulo ante irridebas. Sunt ergo proximi nostri latentes in his hominibus, qui nondum sunt in Ecclesia; et sunt longe a nobis latentes in Ecclesia. Ideoque qui non scimus futura, unumquemque proximum habeamus, non solum conditione mortalitatis humanae, qua in hanc terram eadem sorte devenimus; sed etiam spe illius haereditatis, quia non scimus quid futurus sit qui modo nihil est.

Christus sol iustitiae.

3. Ergo attendite caetera in induendo novum hominem et exuendo veterem. *Deponentes, inquit, mendacium, loquimini veritatem unusquisque cum proximo*

suo: quia sumus invicem membra. Irascimini; et nolite peccare. Si propterea irasceris servo tuo quia peccavit: ne et tu ipse pecces, irascere tibi. *Sol non occidat super iracundiam vestram* : intellegitur quidem secundum tempus, fratres; quia etsi ex ipsa humana conditione et infirmitate mortalitatis, quam portamus, subrepat ira christiano, non debet diu teneri et fieri pridiana. Eice illam de corde antequam occidat lux ista visibilis, ne te deserat lux illa invisibilis. Sed et aliter bene intellegitur, quia est noster sol iustitiae veritas Christus, non iste sol qui adoratur a Paganis et Manichaeis, et videtur etiam a peccatoribus; sed ille alius cuius veritate humana natura illustratur, ad quem gaudent Angeli, hominum autem infirmatae acies cordis etsi trepidant sub radiis eius, ad eum tamen contemplandum per mandata purgantur. Cum coeperit iste sol in homine habitare per fidem, non tantum in te valeat iracundia quae in te nascitur, ut occidat super iracundiam tuam, id est, deserat Christus mentem tuam; quia non vult habitare Christus cum iracundia tua. Videtur enim quasi ipse a te occidere, cum tu ab ipso occidas: quia ira cum inveteraverit, odium fit; cum factum fuerit odium, iam homicida es. *Omnis enim qui odit fratrem suum, homicida est* , sicut dicit Ioannes apostolus. Item ipse dicit, quia *omnis qui odit fratrem suum, in tenebris manet* : et non mirum si ille in tenebris manet, a quo occidit sol.

Vetus homo et novus.

4. Ad hoc forte etiam pertinet quod audistis in Evangelio: *Periclitabatur navigium in stagno, et dormiebat Iesus* . Navigamus enim per quoddam stagnum, et ventus et procellae non desunt: tentationibus quotidianis huius saeculi prope oppletur nostrum navigium. Unde autem fit, nisi quia dormit Iesus? Si non dormiret in te Iesus, tempestates istas non patereris; sed tranquillitatem haberes interius, convigilante tecum Iesu. Quid est autem, dormit Iesus? Fides tua quae est de Iesu, obdormivit. Surgunt procellae stagni huius, vides malos florere, bonos laborare; tentatio est, fructus est. Et dicit anima tua: O Deus, ipsa est iustitia tua, ut mali florent, boni laborent? Dicis Deo: Ipsa est iustitia tua? Et Deus tibi: Ipsa est fides tua? Haec enim tibi promisi? ad hoc christianus factus es, ut in saeculo isto floreris? torqueris, quia hic mali florent, qui cum diabolo postea torquebuntur? Sed unde hoc dicis? unde fluctibus stagni et tempestate turbaris? Quia dormit Iesus, id est, quia fides tua quae est de Iesu, sopita est in corde tuo. Quid facis ut libereris? Excita Iesum, et dic: *Magister, perimus* . Movent enim incerta stagni: perimus. Evigilabit ille, id est, rediet ad te fides tua; et adiuvante illo, considerabis in anima tua, quia quae dantur modo malis, non cum illis perseverabunt: aut enim viventes eos deserunt, aut a morientibus deseruntur; tibi autem quod promittitur, manebit in aeternum. Illis quod temporaliter conceditur, cito tollitur. Floruit enim ut flos feni. Omnis enim caro fenum: aruit fenum, et flos decidit: verbum autem Domini manet in aeternum . Pone ergo dorsum ad id quod cadit, et faciem ad illud quod manet. Evigilante Christo iam tempestas illa non quatiet cor tuum, non opplebunt fluctus navim tuam: quia fides tua imperat ventis et fluctibus, et transiet periculum. Ad hoc enim pertinet, fratres, totum id quod dicit Apostolus, de exuendo veterem hominem. *Irascimini, et nolite peccare: sol non occidat super iracundiam vestram: neque locum detis diabolo*: vetus ergo dabat locum, novus non det. *Qui furabatur, iam non furetur* : vetus ergo furabatur, novus non furetur. Ipse homo est, unus homo est: Adam erat, Christus sit: vetus erat, novus sit; et caetera quae ibi sequuntur.

5. Sed psalmum videamus paulo diligentius, quia cum quisque profecerit in Ecclesia, necesse est patiaturo malos in Ecclesia. Sed non eos cognoscit qui talis est;

quamquam multi mali murmurent adversus malos, quomodo facilius unus sanus fert duos aegrotos, quam duo aegroti se invicem singulos. Itaque hoc praecipimus, fratres: Area est Ecclesia huius temporis: saepe diximus, saepe dicimus: Et paleam habet et frumentum. Nemo quaerat exire totam paleam, nisi tempore ventilationis. Nemo ante tempus ventilationis deserat aream, quasi dum non vult pati peccatores: ne praeter aream inventus, prius ab avibus colligatur, quam ingrediatur in horreum. Quomodo autem hoc, fratres, dicamus attendite. Grana cum coeperint trituri, inter paleas iam se non tangunt; ita quasi se non noverunt, quia intercedit palea. Et quicumque longius attendit aream, paleam solam putat: nisi diligentius intueatur, nisi manum porrigat, nisi spiritu oris, id est, flatu purgante discernat, difficile pervenit ad discretionem granorum. Ergo aliquando et ipsa grana ita sunt, quasi seiuncta ab invicem, et non se tangunt, ut putet unusquisque cum profecerit, quod solus sit. Haec cogitatio, fratres, Eliam tentavit, tantum virum; et dixit ad Deum, sicut etiam Apostolus commemorat: *Prophetas tuos occiderunt, altaria tua suffoderunt, et ego remansi solus, et quaerunt animam meam. Sed quid dicit illi responsum divinum? Reliqui mihi septem millia virorum, qui non curvaverunt genua ante Baal*. Non dixit ei: Habes alios duos aut tres similes tibi. Noli, inquit, putare te solum. Alia, inquit, septem millia sunt, et solum te putas! Itaque hoc breviter praecipimus, ut dicere coeperam. Intendat mecum fraterna Sanctitas vestra, et adsit misericordia Dei in cordibus nostris, ut sic a vobis intellegatur, ut fructificet, et in vobis operetur. Audite breviter: Quisquis adhuc malus est, non putet neminem bonum esse: quisquis bonus est, non putet se solum bonum esse. Tenetis hoc? Ecce repeto, videte quia dico: Quisquis malus est, interrogans conscientiam suam, et male sibi renuntians, non arbitretur neminem bonum esse: quisquis bonus est, non arbitretur se solum bonum esse; et non timeat bonus in commixtione malorum, quia veniet tempus ut inde segregetur. Ad hoc enim hodie cantavimus: *Ne perdas cum impiis animam meam, et cum viris sanguinum vitam meam*. Quid enim est: *Ne cum impiis perdas*? Ne simul perdas. Quare timet ne simul perdat? Video enim dictum Deo, quia modo simul nos pateris, quos pateris simul, noli perdere simul. Et hoc habet totus psalmus, quem volo breviter cum Sanctitate vestra considerare, quia brevis est.

6. [v 1.] *Iudica me, Domine*: molesta vota et quasi periculosa optat sibi, ut iudicetur. Quid est iudicari quod optat? Discerni se optat a malis. Alio loco evidenter dicit de ipso iudicio discretionis: *Iudica me, Domine, et discerne causam meam de gente non sancta*. Ostendit quid dixerit: *Iudica*: ne tamquam sine iudicio (quia modo et boni et mali intrant in Ecclesiam) et boni et mali eant in ignem aeternum. *Iudica me, Domine*. Quare? *Quoniam ego in innocentia mea ambulavi, et in Domino sperans non movebor*. Quid est, *in Domino sperans*? Ille enim titubat inter malos, qui non in Domino sperat; hinc factum est ut schismata fierent. Trepidaverunt inter malos, cum ipsi peiores essent, et quasi nollent esse boni inter malos. O si frumenta essent, usque ad tempus ventilationis paleam in area tolerarent. Sed quia palea erant, flavit ventus ante ipsam ventilationem, et rapuit de area paleam, et proiecit in spinas. Et palea quidem inde proiecta est: sed numquid quod remansit frumentum solum est? Non volat ante ventilationem nisi palea, remanet autem et frumentum et palea; ventilabitur vero palea cum venerit tempus ventilationis. Hoc dixit iste: *In innocentia mea ambulavi, et in Domino sperans non movebor*. Si enim speravero in homine, visurus sum fortasse ipsum hominem aliquando male viventem, nec eas vias tenentem, quas vel didicit vel docet in Ecclesia bonas, sed quas diabolo docente sectatus est; et quia spes mea in homine erit, titubante homine titubabit spes mea, et cadente homine cadet spes

mea: quia vero in Domino spero, non movebor.

7. [v 2.] Sequitur: *Proba me, Domine, et tenta me; ure renes meos et cor meum.* Quid est, *ure renes meos et cor meum*? Ure delectationes meas, ure cogitationes meas (cor pro cogitationibus, renes pro delectationibus posuit) ne aliquid mali cogitem, ne aliquid mali me delectet. Unde autem ures renes meos? Igne verbi tui. Unde ures cor meum? Calore spiritus tui. De quo calore alibi dicitur: *Et non est qui se abscondat a calore eius* : et de quo igne Dominus dicit: *Ignem veni mittere in terram* .

8. [v 3.] Ergo sequitur: *Quoniam misericordia tua ante oculos meos est, et complacui in veritate tua*: hoc est, non in homine complacui, sed intus complacui tibi, ubi tu vides; et non timeo si displiceam ubi homines vident, sicut ait Apostolus: *Opus autem suum probet unusquisque, et tunc in semetipso tantum habebit gloriam, et non in altero* .

9. [vv 4.5.] *Non sedi*, inquit, *cum concilio vanitatis*. Hoc quid est: *Non sedi*, intendat Sanctitas vestra. Quomodo videt Deus, dicit *non sedi*. Aliquando non es in concilio, et ibi sedes. Verbi gratia, in theatro non sedes, sed cogitas theatra, contra quae dictum est: *Ure renes meos*: ibi sedes corde, quamvis non sis ibi corpore. Contingat autem ut tenearis ab aliquo, et ibi colligeris, aut aliquod officium pium faciat te ibi sedere. Quomodo potest hoc evenire? Contingit ex officio pietatis ut servo Dei sit necessitas in amphitheatro esse; liberare volebat nescio quem gladiatorem, fieri posset ut sederet, et exspectaret donec ille exiret quem liberare cupiebat. Ecce non sedit in concilio vanitatis, quamvis illic corpore sedere videretur. Quid est sedere? Consentire cum his qui ibi sedent: quod si praesens non feceris, non ibi sedisti: si absens feceris, sedisti ibi. *Et cum iniqua gerentibus non introibo. Odio habui congregationem malignorum.* Videtis quia intus est. *Et cum impiis non sedebo.*

Innocentes adeamus Dominum.

10. [v 6.] *Lavabo in innocentibus manus meas*: non aqua ista visibili. Lavas manus, quando pie cogitas de operibus tuis, et innocenter coram oculis Dei: quia est et altare coram oculis Dei, quo ingressus est sacerdos, qui pro nobis se primus obtulit. Est coeleste altare, et non amplectitur illud altare, nisi qui lavat manus in innocentibus. Nam multi altare hoc tangunt indigni, et tolerat Deus pati iniuriam ad tempus sacramenta sua. Sed numquid, fratres mei, quomodo sunt parietes isti, sic erit Ierusalem coelestis? Non quomodo recipieris cum malis intra parietes istos ecclesiae, ita recipieris cum malis in sinum Abrahae: non ergo timeas, lava manus. *Et circumdabo altare Domini*: ubi offers vota Domino, ubi preces fundis, ubi conscientia tua pura est, ubi dicis Deo qui sis; et si aliquid est in te forte quod displiceat Deo, curat ille cui confiteris. Lava ergo in innocentibus manus tuas, et circumda altare Domini, ut audias vocem laudis.

In Domino gloriemur oportet.

11. [v 7.] Hoc enim sequitur: *Ut audiam vocem laudis, et enarrem universa mirabilia tua.* Quid est: *Ut audiam vocem laudis*? Ut intellegam, inquit. Hoc est enim audire coram Deo, non quomodo sonos istos, quos multi audiunt, et multi non audiunt. Quam multi ad nos audientes sunt, et ad Deum surdi sunt! Quam multi habentes aures, non habent illas aures de quibus dicit Iesus: *Qui habet aures audiendi, audiat* ! Ergo quid est audire vocem laudis? Dicam si potero, adiuvante misericordia Domini, et orationibus vestris. Audire vocem laudis, est

intelligere intus, quia quidquid in te mali est de peccatis, tuum est; quidquid boni in iustificationibus, Dei est. Ita audi vocem laudis, ut non te laudes et quando bonus es: nam laudando te bonum, fis malus; bonum enim te fecerat humilitas, malum te facit superbia. Conversus eras ut illuminareris, et conversione tua factus es luminosus, factus illustratus conversione. Sed quo? numquid ad te? Si ad te conversus posses illuminari, nunquam posses tenebrari, quia tecum semper esses. Quare illuminatus es? Quia convertisti te ad aliud quod tu non eras. Quid est aliud quod tu non eras? Deus lumen est. Non enim tu lumen eras, quia peccator eras. Dicit enim Apostolus eis quos vult audire vocem laudis: *Fuistis enim aliquando tenebrae, nunc autem lux*. Quid est: *Fuistis aliquando tenebrae*, nisi veteres homines? *Nunc autem lux*: non sine causa lux estis, qui fuistis iamdudum tenebrae, nisi quia illuminati estis. Noli putare te ipsum esse lucem: illa est lux, quae illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum; tu autem per te ipsum, per malam voluntatem, per aversionem tuam tenebratus eras, modo lues. Sed subiecit statim, ne superbirent illi quibus dictum est: *Nunc autem lux*, et addidit, *in Domino*. Sic enim ait: *Fuistis aliquando tenebrae, nunc autem lux in Domino*. Ergo si praeter Dominum, nec lux: si autem ideo lux, quia in Domino; quid habes quod non accepisti? Si autem accepisti, quid gloriaris quasi non acceperis? Hoc enim ipse Apostolus dixit alio loco hominibus superbientibus, et volentibus sibi tribuere quod Dei est, et de bono sic gloriari quasi de suo, hoc eis dicit: *Quid enim habes quod non accepisti? Si autem accepisti, quid gloriaris quasi non acceperis?* Qui dedit humili, aufert superbo: quia qui dedit, potest auferre. Ad hoc enim pertinet, fratres, si tamen exposui quod volui, exposui autem quantum potui, etsi non quantum volui, ad hoc pertinet quod ait: *Lavabo in innocentibus manus meas, et circumdabo altare tuum, Domine, ut audiam vocem laudis tuae*: id est, ex ipso bono meo non de me praesumam, sed de te qui dedisti, ne laudari velim de me in me, sed de te in te. Ideo sequitur: *Ut audiam vocem laudis tuae, et enarrem universa mirabilia tua*: non mea, sed tua.

12. [vv 8.9.] Et iam videte, fratres, videte amatorem illum Dei de Deo praesumentem, positum inter malos, rogantem Deum ut non comperdatur cum malis, quia non errat Deus in iudicando. Tu enim cum videris homines in unum locum intrasse, putas eiusdem meriti esse: Deus autem non fallitur, noli timere. Tu iudicante vento discernis paleam a frumento: ventum vis flare tibi, et tu non es ventus, sed optas tibi flare ventum: et cum ventilabro utrumque excusseris, ventus leve tollit, grave manet. Quaeris ergo ventum ad iudicandam aream. Numquid Deus quaerit alterum qui secum iudicet, ne perdat cum malis bonos? Non itaque timeas; securus esto bonus, etiam in medio malorum; et dic quae audis: *Domine, dilexi decorem domus tuae*. Domus Dei, Ecclesia est; adhuc habet malos, sed decor domus Dei in bonis est, in sanctis est: ipsum decorem domus tuae dilexi. *Et locum habitationis gloriae tuae*. Quid est hoc? Et hoc dicam, ad illum sensum pertinet subobscurum aliquantum: adiuvet me Dominus, et intentio cordis vestri ab eodem Domino inspirata. Quid ait, *locum habitationis gloriae tuae*? Dixit prius, *decorem domus tuae*: et exponit quid sit decor domus Dei: *Locus*, inquit, *habitationis gloriae tuae*. Non sufficit dicere: Locus habitationis Dei, sed: Locus habitationis gloriae Dei. Quae est gloria Dei? De qua paulo ante dicebam, ut et qui fit bonus, non in se, sed in Domino gloriatur. Omnes enim peccaverunt, et egent gloria Dei. In quibus ergo sic habitat Dominus, ut et de bonis suis ipse glorificetur, ut non sibi velint tribuere, et quasi proprium vindicare quod ab illo acceperunt, ipsi pertinent ad decorem domus Dei. Nec discerni illos vellet Scriptura, nisi quia sunt quidam qui donum Dei habent quidem, et nolunt in Deo gloriari, sed in se: habent quidem donum Dei, sed non pertinent ad decorem

domus Dei. Qui enim pertinent ad decorem domus Dei, in quibus habitat gloria Dei, ipsi sunt locus habitationis gloriae Dei. In quibus autem habitat gloria Dei, nisi qui sic gloriantur, ut non in se, sed in Domino glorientur? Ergo quia dilexi decorem domus tuae, id est, omnes qui ibi sunt et gloriam tuam quaerunt; sed et non praesumpsi in homine, et non consensi impiis, et non introibo, et non sedebo in congregatione eorum; quia ita fui in Ecclesia Dei, quid mihi retribues? Sequitur quid respondeamus: *Ne comperdas cum impiis animam meam, et cum viris sanguinum vitam meam.*

Quomodo christianis sit agendum.

13. [vv 10-12.] *In quorum manibus iniquitates sunt, dextera eorum repleta est muneribus:* munera non solum pecunia est, non solum aurum et argentum, non solum exenia sunt; neque omnes qui accipiunt ea, accipiunt munera. Aliquando enim accipiuntur ab Ecclesia. Quod dico, Petrus accepit, Dominus accepit, loculos habuit, ea quae mittebantur Iudas auferebat. Sed quid est accipere munera? Propter munera laudare hominem, adulari homini, palpare blandiendo, iudicare contra veritatem propter munera. Propter quae munera? Non solum propter aurum et argentum et huiusmodi aliquid, sed etiam propter laudem qui iudicat male, munus accipit, et munus quo nihil inanius. Patuit enim illi manus ad accipiendum iudicium linguae alienae, et perdidit iudicium conscientiae suae. Ergo *in quorum manibus iniquitates sunt, dextera eorum repleta est muneribus.* Videtis, fratres, quia coram Deo sunt, et in quorum manibus non sunt iniquitates, nec dextera eorum repleta est muneribus, utique coram Deo, et non possunt nisi Deo dicere: Tu scis: non possunt nisi illi dicere: *Ne comperdas cum impiis animam meam, et cum viris sanguinum vitam meam;* qui solus potest videre, quia non accipiunt munera. Verbi causa, contingit ut duo homines habeant causam apud servum Dei; nemo nisi suam iustam dicit causam; nam si iniquam putaret causam suam, iudicem non quaereret. Et ille se putat iustam causam habere, et ille. Veniunt ad iudicem. Antequam proferatur sententia, ambo dicunt: Amplectimur iudicium tuum; quidquid iudicaveris, absit ut respuamus. Quid et tu dicis? Iudica quidvis, tantum iudica: prorsus si in aliquo repugna-vero, anathema sim. Ambo amant iudicem antequam iudicet. Cum autem dicta fuerit sententia, contra unum erit; et neuter eorum scit contra quem futura est. Ille ergo si utrisque placere voluerit, accipit munus laudem hominum. Sed accepto munere isto, videte quod munus amittat. Accipit quod sonat, et transit: perdit quod dicitur, et nunquam transit. Verbum Dei semper dicitur, nunquam transit: verbum hominis mox ut dictum fuerit, transit. Tenet inania, dimittit solida. Si autem Deum intueatur, prolaturus est sententiam contra unum, considerato Deo, sub quo iudice illam profert. Ille autem contra quem prolata fuerit, et si iam effringi non potest, quia tenetur iure forte non ecclesiastico, sed principum saeculi, qui tantum detulerunt Ecclesiae, ut quidquid in ea iudicatum fuerit, dissolvi non possit; si ergo effringi non potest, iam non vult intueri se, et caecos oculos dirigit in iudicem, detrahit quantum potest. Placere illi, inquit, voluit, diviti favit, aut aliquid ab illo accepit, aut timuit illum offendere. Accusat quasi accepta sint munera. Si autem pauper habuerit contra divitem, et pro paupere fuerit iudicatum; dicit item dives: Accepit munera. Quae munera a paupere? Vidit, inquit, pauperem, et ne reprehenderetur quod contra pauperem fecerit, oppressit iustitiam, et protulit contra veritatem sententiam. Cum ergo necesse sit ut hoc dicatur, videte non posse dici ab his qui munera non accipiunt, nisi coram oculis Dei, qui solus videt quis accipiat, et quis non accipiat: *Ego autem in innocentia mea ambulavi, redime me, et miserere mei: pes meus stetit in rectitudine.* Concussus sum quidem undique scandalis et

tentationibus reprehendentium iudicium humana temeritate: sed *pes meus stetit in rectitudine*. Quare autem *in rectitudine*? Quia superius dixerat: *Et in Domino sperans non movebor*.

14. Quid ergo concludit? *In Ecclesiis benedicam te, Domine*. Id est, in Ecclesiis non me benedicam, quasi certus de hominibus, sed te benedicam in operibus meis. Hoc est enim benedicere Deum in Ecclesiis, fratres, sic vivere ut per mores cuiusque benedicatur Deus. Nam qui benedicit Dominum lingua, et factis maledicit, non in Ecclesiis benedicit Dominum. Lingua prope omnes benedicunt, sed non omnes factis. Quidam voce benedicunt, quidam moribus. In quorum autem moribus non invenitur quod aiunt, faciunt blasphemari Deum, ut illi qui nondum intrant Ecclesiam, quamvis ament peccata sua, et ideo nolint esse christiani, tamen excusent se per malos, ut blandiantur sibi, seducentes seipsos, et dicant: Quid mihi persuades ut Christianus sim? Ego fraudem a christiano passus sum, et nunquam feci; falsum mihi iuravit christianus, et ego nunquam. Et cum ista dicunt, impediuntur a salute: ut nihil eis prosit, non quidem quod iam boni sunt, sed quod mediocriter mali. Quomodo enim nihil prodest aperire oculos, si sit quisque in tenebris: ita nihil prodest esse in luce, si clausi sunt oculi. Ita et paganus quidem (ut de illis potius loquamur velut bene viventibus) patentibus oculis est in tenebris; quia non agnoscit lucem suam Dominum: christianus autem male vivens, in luce quidem est non nisi Dei, sed clausis oculis. Male vivendo enim videre non vult eum, in cuius nomine tamquam caecus est in lumine constitutus, nulla visione veri luminis animatus.

IN PSALMUM 26

ENARRATIO I

Ut Dei vultum inspiciamus multa nunc patimur.

1. [v 1.] *Ipsi David, priusquam liniretur. Tiro Christi loquitur, cum accedit ad fidem.* Dominus illuminatio mea et salutaris meus, quem timebo? *Dominus mihi et notitiam sui et salutem dabit, quis me auferet ei?* Dominus protector vitae meae, a quo trepidabo? *Dominus repellet omnes impetus et insidias hostis mei, a nullo trepidabo.*

2. [v 2.] *Dum appropinquant super me nocentes, ut edant carnes meas:* dum accedunt ad cognoscendum me nocentes, et insultandum, ut se mihi praeferant mutanti me in melius; ut maledico dente non me consumant, sed potius carnalia desideria mea. *Qui tribulant me inimici mei:* non solum qui me tribulant amico animo reprehendentes, et a proposito revocare volentes, sed etiam inimici mei. *Ipsi infirmati sunt, et ceciderunt:* dum ergo id agunt studio defendendi sententiam suam, infirmi facti sunt ad credenda meliora; et verbum salutis, per quod facio quod eis displicet, odisse coeperunt.

3. [v 3.] *Si consistant adversum me castra, non timebit cor meum:* adversus me autem si contradicentium conspirans multitudo consistat, non timebit cor meum, ut in eorum partes transfugiam. *Si insurgat in me bellum, in hac ego sperabo:* si exurgat in me persecutio huius saeculi, in hac, quam cogito petitionem, figam spem meam.

4. [v 4.] *Unam petii a Domino, hanc requiram:* unam enim petitionem petii a Domino, hanc requiram. *Ut inhabitem in domo Domini omnes dies vitae meae:* ut quamdiu in hac vita sum, nullae adversitates me excludant de numero eorum qui

unitatem et veritatem dominicae fidei per orbem terrarum tenent. *Ut contempler delectationem Domini*: eo fine scilicet, ut in fide perseveranti appareat mihi species delectabilis, quam facie ad faciem contempler. *Et protegar templum eius*: et absorpta morte in victoriam, immortalitate induar, effectus templum eius.

5. [v 5.] *Quoniam abscondit me in tabernaculo suo in die malorum meorum*: quoniam abscondit me in dispensatione incarnati Verbi sui in tempore tentationum, quibus mortalis vita mea subiacet. *Protexit me in abscondito tabernaculi sui*: protexit me, corde credentem ad iustitiam.

6. [v 6.] *In petra exaltavit me*: et ut manifestum etiam fieret ad salutem, quod credidi, in sua firmitate fecit eminere confessionem meam: *Et nunc ecce exaltavit caput meum super inimicos meos*: quid mihi servat in finem, quando et nunc cum corpus mortuum est propter peccatum, sentio ecce mentem meam servire legi Dei, nec duci captivam sub rebellante lege peccati? *Circuivi, et immolavi in tabernaculo eius hostiam iubilationis*: consideravi orbem credentem in Christum; et in eo quod pro nobis temporaliter Deus humilatus est, gaudens laudavi eum: tali enim hostia delectatur. *Cantabo et psallam Domino*: corde atque opere laetabor in Domino.

7. [v 7.] *Exaudi, Domine, vocem meam, qua clamavi ad te*: exaudi, Domine, vocem interiorum, quam in aures tuas forti intentione direxi. *Miserere mei, et exaudi me*: miserere mei, et exaudi me in ea.

8. [v 8.] *Tibi dixit cor meum: Quaesivi vultum tuum*. Non enim hominibus me ostentavi; sed in secreto ubi solus audis, tibi dixit cor meum: Quaesivi non a te aliquod extra te praemium, sed vultum tuum. *Vultum tuum, Domine, requiram*: huic inquisitioni perseveranter instabo; non enim vile aliquid, sed vultum tuum, Domine, requiram, ut gratis te diligam, quia pretiosius aliquid non invenio.

9. [v 9.] *Ne avertas vultum tuum a me*: ut inveniam quod quaero. *Ne declines in ira a servo tuo*: ne te quaerens, in aliud incurram. Quid enim hac poena gravius amanti et quaerenti veritatem vultus tui? *Adiutor meus esto*: quando hanc inveniam, nisi tu adiuves? *Ne derelinquas me, neque despicias me, Deus salutaris meus*: neque contempnas quod mortalis aeternum audet inquirere; ut enim Deus sanas plagam peccati mei.

10. [v 10.] *Quoniam pater meus et mater mea dereliquerunt me*: quoniam regnum saeculi huius et civitas saeculi huius, ex quibus temporaliter et mortaliter natus sum, dereliquerunt me quaerentem te, et despicientem quae promittebant, cum id quod quaero dare non possent. *Dominus autem assumpsit me*: Dominus autem, qui potest ipse dare mihi se, assumpsit me.

11. [v 11.] *Legem mihi constitue, Domine, in via tua*: ad te igitur tendenti, et tantam professionem perveniendi ad sapientiam a timore inchoanti, legem mihi constitue, Domine, in via tua, ne aberrantem disciplina tua deserat. *Et dirige me in semita recta propter inimicos meos*: et dirige me in rectitudine angustiarum eius; non enim inchoare sufficit, cum inimici, donec perveniatur, non quiescant.

12. [v 12.] *Ne tradideris me in animas tribulantium me*: ne sinas tribulantes me satiari de malis meis. *Quoniam insurrexerunt mihi testes iniqui*: quoniam insurrexerunt in me falsa de me dicentes, ad amovendum et revocandum me abs te, quasi gloriam ab hominibus quaeram. *Et mentita est iniquitas sibi*. Itaque iniquitas mendacio suo delectata est. Nam me non movit, cui ex hoc promissa est merces maior in coelis.

13. [v 13.] *Credo videre bona Domini, in terra viventium*: et quoniam haec prior

passus est Dominus meus; si ego quoque linguas morientium contemnam (Os enim quod mentitur occidit animam), *credo videre bona Domini in terra viventium*, ubi nullus est falsitati locus.

14. [v 14.] *Sustine Dominum, viriliter age: et confortetur cor tuum, et sustine Dominum.* Sed quando istud erit? Arduum est mortali, tardum est amanti: sed audi non fallacem vocem dicentis: *Sustine Dominum.* Tolera ustionem renum viriliter, et ustionem cordis fortiter: non tibi negatum putes, quod nondum accipis. Ne desperatione deficias, vide quia dictum est: *Sustine Dominum.*

IN EUMDEM PSALMUM 26

ENARRATIO II

Sermo ad plebem

Vox psalmi vox Spiritus est nostraque.

1. Dominus Deus noster alloquens et consolans nos, profecto quos respicit ex iusto iudicio suo in sudore vultus nostri panem manducare, ex nobis nobis loqui dignatur, ut ostendat quia non solum est conditor noster, sed et habitator. Voces istae psalmi, quas audivimus, et ex parte cantavimus, si dicamus quod nostrae sint, verendum est quemadmodum verum dicamus: sunt enim voces magis Spiritus Dei quam nostrae. Rursum si dicamus nostras non esse, profecto mentimur. Non enim est gemitus nisi laborantium: aut omnis ista vox, quae hic sonuit, plena doloris et lacrymarum, potest esse eius qui nunquam potest esse miser. Dominus ergo misericors, nos miseri: misericors loqui dignatus miseris, dignatur etiam uti in ipsis voce miserorum. Ita utrumque verum est, et nostram esse vocem, et nostram non esse; et Spiritus Dei esse vocem, et ipsius non esse. Spiritus Dei vox est, quia ista nisi illo inspirante non diceremus: ipsius autem non est, quia ille nec miser est, nec laborat. Ista autem voces miserorum et laborantium sunt. Rursus nostrae sunt, quia voces sunt indicantes miseriam nostram: item non sunt nostrae, quia ex dono eius vel gemere meremur.

In Christo et Christi et Christus sumus.

2. [v 1.] *Psalmus David priusquam liniretur.* Hoc habet titulus psalmi: *Psalmus David priusquam liniretur*, hoc est, priusquam ungeretur. Unctus est enim ille ut rex. Et solus tunc ungebatur rex, et sacerdos: duae istae illo tempore unctae personae. In duabus personis praefigurabatur futurus unus rex et sacerdos, utroque munere unus Christus, et ideo Christus a chrismate. Non solum autem caput nostrum unctum est, sed et corpus eius nos ipsi. Rex autem est, quia nos regit et ducit; sacerdos, quia pro nobis interpellat. Et quidem solus ille sacerdos talis extitit, ut ipse esset etiam sacrificium. Sacrificium obtulit Deo non aliud quam seipsum. Non enim inveniret praeter se mundissimam rationalem victimam, tamquam agnus immaculatus fuso sanguine suo redimens nos, concorporans nos sibi, faciens nos membra sua, ut in illo et nos Christus essemus. Ideo ad omnes Christianos pertinet unctio: prioribus autem Veteris Testamenti temporibus ad duas solas personas pertinebat. Inde autem apparet Christi corpus nos esse, quia omnes ungimur: et omnes in illo et Christi et Christus sumus, quia quodammodo totus Christus caput et corpus est. Unctio ista perficiet nos spiritaliter in illa vita, quae nobis promittitur. Est autem haec vox desiderantis illam vitam; est vox quaedam desiderantis gratiam Dei, quae in nobis in fine perficietur: ideo dictum

est: *Priusquam liniretur*. Ungimur enim modo in sacramento, et sacramento ipso praefiguratur quiddam quod futuri sumus. Et illud nescio quid futurum ineffabile desiderare debemus, et in sacramento gemere, ut in ea re gaudeamus quae sacramento praemonstratur.

A Domino illuminamur et salvamur.

3. Ecce quid dicit: *Dominus illuminatio mea, et salutaris meus, quem timebo?* ille me illuminat, recedant tenebrae; ille me salvat, recedat infirmitas; ambulans in lumine firmus, quem timebo? Non enim talem salutem dat Deus, quae ab aliquo possit extorqueri; aut tale lumen est, quod ab aliquo possit obtenebrari. Dominus illuminans, nos illuminati; Dominus salvans, nos salvati: si ergo ille illuminans, nos illuminati; et ille salvans, nos salvati; praeter ipsum nos tenebrae et infirmitas. Habentes autem in ipso spem certam et fixam et veram, quem timebimus? Dominus illuminatio tua, Dominus salutaris tuus. Inveni potentiolem, et time. Ad potentissimum omnium, ad omnipotentem, sic pertineo, ut et illuminet me, et salvet me, nec timeo aliquem praeter ipsum. *Dominus protector vitae meae, a quo trepidabo?*

4. [v 2.] *Dum appropinquant super me nocentes, ut edant carnes meas: qui tribulant me inimici mei, ipsi infirmati sunt, et ceciderunt.* Itaque ego quid timebo, aut quem timebo? ego quem trepidabo, aut quid trepidabo? Qui me persequuntur, ipsi infirmantur, ipsi cadunt. Quare autem persequuntur? *Ut edant carnes meas.* Quae sunt carnes meae? Carnales affectus mei. Saeviant persequendo, nihil in me moritur nisi mortale. Erit in me aliquid, quo persecutor pervenire non possit, ubi habitat Deus meus. Manducant carnes meas: finitis carnibus spiritus ero, et spiritalis. Et quidem tantam salutem mihi promittit Dominus meus, ut etiam modo ista caro mortalis, quae videtur permitti manibus persequentium, non pereat in aeternum; sed quod demonstratum est in capite meo resurgente, hoc omnia membra sperent. Quem timeat anima mea, quam inhabitat Deus? Quem timeat caro mea, cum corruptibile hoc induerit incorruptionem? Vultis nosse quia carnes illi manducant, qui nos persequuntur, nec ipsi autem carni nostrae metuendum est? *Seminatur corpus animale, surget corpus spiritale*. Quanta autem fiducia debet esse in eo qui novit dicere: *Dominus illuminatio mea, et salutaris meus, quem timebo? Dominus protector vitae meae, a quo trepidabo?* Protegitur imperator scutatis, et non timet; protegitur a mortalibus mortalis, et securus est: protegitur mortalis ab immortali, et timebit et trepidabit?

Cur Dominus sit timendus.

5. [v 3.] Quanta autem fiducia debeat esse in eo qui ista dicit, audite: *Si consistent adversum me castra, non timebit cor meum.* Castra munita sunt, sed quid munitius Deo? *Si exurgat in me bellum.* Quid mihi facit bellum? Potest mihi auferre spem meam? potest mihi auferre quod dat Omnipotens? Sicut non vincitur qui dat, sic non aufertur quod dat. Si auferri potest datum, vincitur dator. Ergo nec ipsa quae temporaliter accipimus, auferre nobis quisquam potest, fratres mei, nisi solus ille qui dedit. Spiritualia quae donat, non auferet, nisi tu dimiseris: carnalia vero et temporalia ipse aufert; quia et quisquis alius aufert, ipso donante potestatem, aufert. Novimus hoc, et legimus in libro Iob, quia nec ille qui videtur quasi maximam habere potestatem ad tempus diabolus, potest aliquid nisi permissus. Accepit potestatem in infima, et amisit maxima et summa. Et non est ista potestas irati, sed poena damnati. Nec ipse ergo potest habere aliquam potestatem, nisi permissus. Et in illo libro habes quem commemoravi, et in

Evangelio Dominus dicit: *Hac nocte postulavit satanas, ut vos cribraret sicut triticum, et ego rogavi pro te, Petre, ne deficiat fides tua*. Permittitur autem aut ad poenam nostram, aut ad probationem. Ergo quia nobis nemo potest auferre quod dat Deus, non timeamus nisi Deum: quidquid aliud fremuerit, quidquid aliud superbierit adversus nos, non timeat cor nostrum.

6. [v 4.] *Si exsurgat in me bellum, in hac ego sperabo*. In qua? *Unam*, inquit, *petii a Domino*. Feminino genere appellavit quoddam beneficium, tamquam diceret: *Unam* petitionem. Et quomodo solemus loquentes dicere, verbi gratia: *Duas* habes; non dicimus *Duo*, hoc more loquendi usa est Scriptura: *Unam*, inquit, *petii a Domino, hanc requiram*. Videamus quid petit qui nihil timet. Magna securitas cordis. Vultis nihil timere? Hanc unam petite, quam unam petit qui nihil timet, aut quam petit ut nihil timeat? *Unam*, inquit, *petii a Domino, hanc requiram*. Hoc hic agitur ab eis qui bene ambulant. Quid est hoc? quae est illa una? *Ut inhabitem in domo Domini omnes dies vitae meae*. Haec est una: domus enim ea dicitur ubi semper manebimus. In ista peregrinatione dicitur domus, sed proprie tabernaculum appellatur: tabernaculum peregrinantium, et quodammodo militantium, et adversus hostem pugnantium est. Quando ergo tabernaculum est in hac vita, manifestum est quia est et hostis: nam simul habere tabernacula, hoc est esse contubernales; et nostis hoc nomen esse militantium. Ergo hic tabernaculum, ibi domus. Sed et hoc tabernaculum interdum per abusionem vicinitatis dicitur domus, et domus aliquando secundum eundem modum dicitur tabernaculum: proprie tamen illa domus, hoc tabernaculum.

Quae sint amanda.

7. Quid autem acturi simus in illa domo, habes evidenter expressisse alium psalmum: *Beati qui habitant in domo tua, in saecula saeculorum laudabunt te*. Hac iste, si dicendum est, cupiditate ardens, et amore isto aestuans, desiderat omnes dies vitae suae in domo Domini habitare: in domo Domini omnes dies vitae suae, non quasi finiendos, sed aeternos. Sic enim dicuntur dies, quomodo anni, de quibus dictum est, *et anni tui non deficient*. Nam dies vitae aeternae unus dies est sine occasu. Hoc ergo dixit ad Dominum: *Concupivi hanc, Unam petii, Hanc requiram*. Et quasi diceremus ei: Et quid ibi facturus es? quae ibi delectatio tua? quod avocamentum cordis? quae illae deliciae, unde gaudia suppetent? Non enim ibi perdurabis, nisi felix eris. Felicitas autem illa unde succedet? Habemus enim hic felicitates diversas generis humani, et miser quisque dicitur quando illi subtrahitur quod amat. Amant ergo homines diversas res; et quando quisque quod amat habere videtur, felix vocatur. Vere autem felix est, non si id habeat quod amat; sed si id amet quod amandum est. Multi enim miseri magis habendo quod amant, quam carendo: amando enim res noxias miseri, habendo sunt miseriores. Et propitius Deus, cum male amamus, negat quod amamus: iratus autem dat amanti quod male amat. Habes evidenter dicentem Apostolum: *Tradidit illos Deus in concupiscentiam cordis eorum*. Dedit ergo quod amabant, sed damnando. Habes rursum negantem petitem: *Propter quod ter Dominum rogavi*, inquit, *ut auferret eum a me* (stimulum videlicet carnis), *et dixit mihi: Sufficit tibi gratia mea; nam virtus in infirmitate perficitur*. Ecce illos dedit in concupiscentiam cordis eorum; Paulo apostolo negavit quod oravit: illis dedit ad damnationem, huic negavit ad sanitatem. Cum autem id amamus quod vult Deus ut amemus, procul dubio daturus est nobis. Haec est illa una, quae debet amari, ut habitemus in domo Domini per omnes dies vitae nostrae.

De summo bono.

8. Et quia in istis terrenis habitationibus, diversis deliciis et voluptatibus homines oblectantur, et unusquisque in ea vult domo habitare, ubi non habeat quod offendant animum, et habeat multa quae delectent; si autem subtrahantur ea quae delectabant, vult homo undecumque migrare: interrogemus quasi curiosius, et dicat iste, quid nos ipsi, quid acturus est in illa domo, ubi cupit et optat, desiderat et hoc unum petit a Domino, habitare in ea omnes dies vitae suae. Quid ibi agis, quaeso te? quid est quod desideras? Audi quid: *Ut contempler delectationem Domini*. Ecce quod amo, ecce quare volo habitare in domo Domini per omnes dies vitae meae. Habet ibi magnum spectaculum, delectationem ipsius Domini contemplari. Vult finita nocte sua haerere in luce ipsius. Tunc enim erit mane nostrum nocte transacta: unde alio loco psalmus dicit: *Mane astabo tibi, et contemplabor*. Modo ideo non contemplor, quia cecidi: tunc astabo, et contemplabor. Haec vox humana est. Cecidit enim homo, et non mitteretur qui erigeret, nisi cecidissemus. Nos cecidimus, ille descendit. Ille ascendit, nos levamur: quia nemo ascendit, nisi qui descendit. Qui ruit, levatur; qui descendit, ascendit. Et non ideo desperemus, quia ille solus ascendit. Levat enim nos, ad quos cadentes descendit: et stabimus, et contemplabimur, et magna delectatione perfruemur. Ecce dixi hoc, et exclamastis desiderio cuiusdam speciei nondum visae. Excedat cor vestrum omnia usitata, et excedat intentio universas cogitationes vestras solemnes ex carne, eductas a sensibus carnis, et imaginantes nescio quae phantasmata. Totum ab animo reicite, quidquid occurrerit negate: cognoscite infirmitatem cordis vestri, et quia vel occurrit quod cogitare possetis, dicite: Non est illud; non enim si illud esset, mihi iam occurrisset. Ita desiderabitis quoddam bonum. Quale bonum? Omnis boni bonum, unde omne bonum, bonum cui non additur quid sit ipsum bonum. Dicitur enim bonus homo, et bonus ager, et bona domus, et bonum animal, et bona arbor, et bonum corpus, et bona anima: adiunxisti, quoties dixisti: Bonum. Est bonum simplex, ipsum bonum quo cuncta sunt bona, ipsum bonum ex quo cuncta sunt bona: ipsa est delectatio Domini; hanc contemplabimur. Iam videte, fratres, si nos delectant bona ista quae appellantur bona, si nos delectant bona quae non sunt per se bona (omnia enim mutabilia non sunt per se bona), qualis erit contemplatio incommutabilis boni, aeterni, semper eodem modo manentis? Quandoquidem ista quae dicuntur bona, nullo pacto nos delectarent, nisi essent bona; nec alio pacto essent bona, nisi ab illo essent qui simpliciter bonus est.

9. Ecce quare habitare volo, inquit, in domo Domini per omnes dies vitae meae. Dixi vobis quare: *Ut contempler delectationem Domini*. Ut autem semper contempler, et nulla molestia me contingat contemplantem, nulla suggestio avertat, nulla auferat alicuius potentia, nullum inimicum patiar in contemplando, et perfruar deliciis securus, ipso Domino Deo meo, quid fiet mihi? Proteget me. Non solum ergo contemplari volo delectationem Domini, ait, sed etiam *protegi templum eius*. Ut templum suum me protegat, ero templum eius, et protegar ab eo. Numquid tale est templum Dei, qualia templa sunt simulacrorum? Simulacra gentium templis suis proteguntur: Dominus Deus noster templum suum proteget, et securus ero. Contemplabor ad delectationem, et protegar ad salutem. Quam erit illa contemplatio perfecta, tam ista perfecta protectio; et quam illud perfectum gaudium contemplandi, tam perfecta etiam incorruptio sanitatis. Ad ista duo verba quae dixit, *contempler delectationem Domini, et protegar templum eius*, pertinent illa duo unde psalmus coepit: *Dominus illuminatio mea, et salutaris meus, quem timebo*? Quia contemplabor delectationem Domini, illuminatio mea est: quia proteget me templum suum, salutaris meus est.

10. [v 5.] Quare autem nobis hoc praestat in finem? *Quoniam abscondit me in tabernaculo suo, in die malorum meorum.* Erit ergo mihi in domo habitatio per omnes dies vitae meae, ad hoc ut contempler delectationem Domini, et protegar templum eius. Ut autem illuc perveniam, unde mihi promitto? *Quoniam abscondit me in tabernaculo suo, in die malorum meorum.* Tunc non erunt dies malorum meorum, sed vidit me in diebus malorum meorum. Qui ergo me longe positum misericorditer respexit, secum positum quomodo beabit? Propterea ergo non impudenter unam illam petivi; nec mihi dixit cor meum: Quid petis, aut a quo petis? Audes enim a Deo aliquid petere, peccator inique? audes sperare aliquam contemplationem Dei te habiturum, infirme, immundo corde? Audeo, inquit, non de me, sed de ipsius delectatione; non de mea praesumptione, sed de illius pignore. Qui tantum pignus dedit peregrinanti, deseret pervenientem? *Quoniam abscondit me in tabernaculo suo, in die malorum meorum.* Ecce dies malorum nostrorum, vita ista est. Dies malorum aliter habent impii, aliter fideles. Nam etiam credentes, sed adhuc peregrinantes a Domino (*Quamdiu enim sumus in hoc corpore, peregrinamur a Domino*, hoc Apostolus dixit), si dies malorum non agunt, unde vox Dominicae orationis: *Libera nos a malo*, si non sumus in diebus malorum? sed longe discretius dies malorum agunt qui adhuc non crediderunt: nec ipsos ille despexit. Etenim Christus pro impiis mortuus est. Audeat ergo praesumere anima humana, et unam illam petere; segura habebit, segura possidebit. Tantum dilecta est foeda, pulchra quomodo fulgebit! *Quoniam abscondit me in tabernaculo suo, in die malorum meorum: protexit me in abscondito tabernaculi sui.* Quid est absconditum tabernaculi ipsius? quid est hoc? Multa enim quasi membra tabernaculi forinsecus videntur. Et est quasi adytum, quod dicitur penetrale secretum, interius templi. Et quid est hoc? quod solus sacerdos intrabat. Et forte ipse sacerdos est absconditum tabernaculi Dei. Accepit enim de isto tabernaculo carnem, et fecit nobis absconditum tabernaculi: ut tabernaculum eius alia membra ipsius credentes in eum sint, absconditum autem tabernaculi ipse sit. *Mortui enim estis*, ait Apostolus, *et vita vestra absconditum est cum Christo in Deo*.

Caput nostrum Christus in caelo est.

11. [v 6.] An vis nosse quia inde dicit? Petra nempe est Christus. Audite quid sequitur: *Quoniam abscondit me in tabernaculo suo, in die malorum meorum: protexit me in abscondito tabernaculi sui.* Quaerebas quid sit absconditum tabernaculi, audi quod sequitur: *In petra exaltavit me.* Ergo in Christo exaltavit me. Quia in pulvere humilasti te, in petra exaltavit te. Sed Christus sursum est, tu autem adhuc deorsum. Audi sequentia: *Et nunc exaltavit caput meum super inimicos meos.* Et nunc, antequam veniam ad illam domum, ubi volo habitare per omnes dies vitae meae, antequam veniam ad illam contemplationem Domini: *Et nunc exaltavit caput meum super inimicos meos.* Adhuc patior inimicos corporis Christi, adhuc non sum exaltatus super inimicos; sed *caput meum exaltavit super inimicos meos.* Iam caput nostrum Christus in coelo est, adhuc inimici nostri possunt in nos saevire: nondum sumus exaltati super illos; sed caput nostrum iam ibi est. Unde hoc dixit: *Saule, Saule, quid me persequeris?* Se dixit in nobis esse hic deorsum: ergo et nos in illo sumus ibi sursum, quia *et nunc exaltavit caput meum super inimicos meos.* Ecce quale pignus habemus, unde et nos fide et spe et caritate cum capite nostro sumus in coelo in aeternum: quia et ipsum divinitate, bonitate, unitate nobiscum est in terra usque in consummationem saeculi.

Laudant creaturae Deum.

12. *Circumivi, et immolavi in tabernaculo eius hostiam iubilationis:* immolamus hostiam iubilationis, immolamus hostiam laetitiae, hostiam gratulationis, hostiam gratiarum actionis, quae verbis explicari non potest. Immolamus autem, ubi? In ipso tabernaculo eius, in sancta Ecclesia. Quid ergo immolamus? Abundantissimum et inenarrabile gaudium, nullis verbis, voce ineffabili. Haec est hostia iubilationis. Unde quaesita, unde inventa est? Circumeundo, *Circumivi*, inquit, *et immolavi in tabernaculo eius hostiam iubilationis.* Circumeat animus tuus per universam creaturam: undique tibi clamabit creatura: Deus me fecit. Quidquid te delectarit in arte, artificem commendat; magisque si circumeas universa, consideratio concipit artificis laudem. Vides coelos, magna opera Dei sunt. Vides terram, Deus fecit seminum numeros, diversitates germinum, multitudinem animalium. Circumi adhuc coelos usque ad terram, nihil relinquis: undique tibi omnia resonant conditorem; et ipsae species creaturarum, voces sunt quaedam creatorem laudantium. Quis autem explicet universam creaturam? quis illam explicet laudibus? quis digne laudet coelum et terram, mare, et omnia quae in eis sunt? Et ista quidem visibilia. Quis digne laudet Angelos, Sedes, Dominationes, Principatus, et Potestates? Quis digne laudet hoc ipsum quod in nobis viget, vegetans corpus, movens membra, sensus exserens, et memoria tam multa complectens, intellectu tam multa discernens, quis digne laudet? At si in istis creaturis Dei sic laborat humanus sermo, in creatore quid agit, nisi sola restet sermone deficiente iubilatio? *Circumivi, et immolavi in tabernaculo eius hostiam iubilationis.*

13. Est et alius sensus, qui mihi videtur ad contextionem psalmi magis pertinere. Quia enim dixerat in petra se exaltatum, quod est Christus; et caput suum exaltatum super inimicos suos, quod est Christus: etiam se, qui in petra exaltatus est, in eodem capite suo exaltatum intellegi voluit super inimicos suos, referens hoc ad honorem Ecclesiae, cui cessit inimicorum persecutio: et quia hoc per fidem orbis terrarum factum est, *Circumivi*, inquit, *et immolavi in tabernaculo eius hostiam iubilationis:* id est, consideravi fidem orbis terrarum, in qua exaltatum est caput meum, super eos qui me persequabantur; et in ipso tabernaculo eius, id est in Ecclesia toto orbe diffusa, ineffabiliter laudavi Dominum.

Nunc gemimus, tunc laetabimur.

14. [v 7.] *Cantabo et psallam Domino:* securi erimus, et securi cantabimus, et securi psallemus, cum contemplantur delectationem Domini, et protegemur templum eius, in illa incorruptione, quando absorbebitur mors in victoriam. Modo quid? Quia iam dicta sunt gaudia illa, quae habebimus, cum acceperimus illam unam petitionem. Modo quid? *Exaudi, Domine, vocem meam:* gemamus modo, oremus modo. Gemitus non est nisi miserorum, oratio non est nisi indigentium. Transiet oratio, succedet laudatio; transiet fletus, succedet gaudium. Interim modo, quando in diebus malorum nostrorum sumus, non cesset oratio nostra ad Deum, a quo unam illam petamus; et ab ipsa petitione non desinamus, donec ad eam illo donante ac perducente perveniamus. *Exaudi, Domine, vocem meam, qua clamavi ad te; miserere mei, et exaudi me:* unam illam petit, tam diu rogans, flens, gemens, non petit nisi unam. Finivit omnes cupiditates, remansit illa una quam petit.

15. [v 8.] Audi quia hanc petit: *Tibi dixit cor meum: Quaesivi vultum tuum.* Hoc est ergo quod paulo ante dixit: *Ut contempler delectationem Domini. Tibi dixit cor meum: Quaesivi vultum tuum.* Si gaudium nostrum in isto sole esset, non cor

nostrum diceret: *Quaesivi vultum tuum*; sed oculi corporis nostri. Cor nostrum cui dicit: *Quaesivi vultum tuum*, nisi ei qui pertinet ad oculum cordis? Lucem istam quaerunt oculi carnis, lucem illam quaerunt oculi cordis. Sed vis illam lucem, quae videtur oculis cordis, videre: quia ipsa lux Deus est. *Deus enim lux est*, ait Ioannes, *et tenebrae in eo non sunt ullae*. Vis ergo videre illam lucem? Munda oculum, unde videtur: *Beati enim mundo corde, quia ipsi Deum videbunt*.

16. [v 9.] *Tibi dixit cor meum, Quaesivi vultum tuum, vultum tuum, Domine, requiram*: unam petii a Domino, hanc requiram, vultum tuum: *Non avertas faciem tuam a me*. Quomodo se fixit in ista una petitione! Vis impetrare? Aliud noli petere: uni suffice, quia una tibi sufficiet. *Tibi dixit cor meum: Quaesivi vultum tuum; vultum tuum, Domine, requiram Ne avertas faciem tuam a me: ne declines in ira a servo tuo*. Magnifice, nihil dici divinius potest. Sentiunt hoc qui vere amant. Alius vellet beatus et immortalis esse in his, quas diligit, terrenarum concupiscentiarum voluptatibus: et forte propterea Deum coleret, et oraret, ut diu hic viveret in deliciis suis, et non ab eo aliquid periret quod terrena possidet cupiditas, nec aurum, nec argentum, nec si quid praediorum oblectaret oculos eius, nec amici morerentur, nec filii, nec coniux, nec clientes; in his deliciis vellet semper vivere. Sed quia non potest semper, novit enim se mortalem; forte ad hoc colit Deum, et ad hoc orat Deum, et ad hoc gemit Deo, ut ista illi omnia usque in senectutem suppetant. Et si diceret ei Deus: Ecce facio te in his immortalem; pro magno bono acciperet, et exultatione gaudiorum gratulatus non se caperet. Non vult hoc iste, qui unam petiit a Domino. Sed quid vult? Contemplari delectationem Domini per omnes dies vitae suae. Rursusque alius qui hoc modo et hac causa coleret Deum, si illa sibi temporalia adessent, iratum Deum non timeret, nisi ne illud auferret. Iste non propter hoc timet iratum; quandoquidem et de inimicis suis dixit: Ut edant carnes meas. Unde timet iratum? Ne auferat quod amavit. Quid amavit? Vultum tuum. Ideo hanc putat iram Domini, si avertat ab illo vultum suum. Domine, *ne declines in ira a servo tuo*. Posset illi forte responderi hoc modo: Quid times, ne declinet a te in ira? Magis si a te declinaverit in ira, non in te vindicabit: si incurras in illum iratum, vindicabit in te. Opta ergo potius ut declinet a te in ira. Non, inquit. Novit enim quid desiderat. Ira eius non est nisi aversio vultus eius. Quid si te faciet in deliciis istis et voluptate gaudiorum terrenorum immortalem? Respondet amator talis. Nolo; quidquid mihi praeter illum est, dulce non est: quidquid mihi vult dare Dominus meus, auferat totum, et se mihi det. *Ne declines in ira a servo tuo*. Forte ab aliquibus declinat, non in ira; quomodo a quibusdam qui illi dicunt: *Averte faciem tuam a peccatis meis*. Quando a peccatis tuis avertit faciem suam, non in ira a te declinat. Avertat ergo faciem suam a peccatis tuis: sed non avertat faciem suam a te.

Oportet perseveremus.

17. *Adiutor meus esto, ne derelinquas me*. Ecce enim in via sum; petivi a te unam, habitare in domo tua per omnes dies vitae meae, contemplari delectationem tuam, protegi templum tuum; hanc petivi unam: sed ut ad illam perveniam, in via sum. Forte dices mihi: Nitere, ambula; liberum arbitrium tibi dedi, voluntatis tuae es; proseguere viam, quaere pacem et sequere eam; noli a via declinare, noli ibi remanere, noli retro respicere; persevera in ambulando, quoniam qui perseveraverit usque in finem, hic salvus erit. Iam tu accepto libero arbitrio, quasi praesumis unde ambules: noli de te praesumere; si te dereliquerit, in ipsa via deficies, cades, aberrabis, remanebis. Dic ergo illi: Voluntatem quidem liberam mihi dedisti, sed sine te nihil est mihi conatus meus: *Adiutor meus esto, ne*

derelinquas me; neque despicias me, Deus salutaris meus. Tu enim adiuvas qui condidisti, tu non deseris qui creasti.

De duobus civitatibus.

18. [v 10.] *Quoniam pater meus et mater mea dereliquerunt me.* Fecit se parvulum Deo: ipsum fecit patrem, ipsum fecit matrem. Pater est, quia condidit, quia vocat, quia iubet, quia regit: mater, quia fovet, quia nutrit, quia lactat, quia continet. *Pater meus et mater mea dereliquerunt me; Dominus autem assumpsit me,* et regendum et nutriendum. Mortales parentes genuerunt, filii successerunt, mortales mortalibus, et ad hoc nati sunt qui succederent, ut qui genuerunt decederent: non decedet qui me creavit, ego ab illo non recedam. *Pater meus et mater mea dereliquerunt me; Dominus autem assumpsit me.* Exceptis etiam illis duobus parentibus, de quorum carne nati sumus, patre masculo, et matre femina, tamquam Adam et Eva; exceptis illis duobus parentibus, habemus hic alium patrem, et aliam matrem, vel potius habuimus. Pater secundum saeculum diabolus est, et fuit nobis pater cum essemus infideles; nam infidelibus dicit Dominus: *Vos a patre diabolo estis*. Si ille pater omnium impiorum, qui operatur in filiis diffidentiae, mater quae est? Est quaedam civitas, quae Babylonia dicitur: civitas ista, societas est omnium perditorum ab oriente usque in occidentem; ipsa habet regnum terrenum. Secundum hanc civitatem respublica quaedam dicitur, quam modo videtis senescere et minui: haec prima fuit mater nostra, in hac nati sumus. Cognovimus alium patrem, Deum; reliquimus diabolum. Quando enim audet accedere ad eos, quos ille suscepit qui superat omnia? Cognovimus aliam matrem, Ierusalem coelestem, quae est sancta Ecclesia, cuius portio peregrinatur in terra: reliquimus Babyloniam. *Pater meus et mater mea dereliquerunt me:* non habent iam quod mihi praestent; quia et quando mihi praestare videbantur, tu praestabas, et illis imputabam.

Omnia a Deo iussa aut permissa.

19. A quo enim etiam secundum mundum istum praestatur homini, nisi a Deo? Aut quid aufertur homini, nisi ille iusserit, aut permiserit, qui donavit? Sed putant vani homines, quod hoc daemones praestent, quos adorant; et aliquando dicunt sibi: Deus ad vitam aeternam necessarius est, ad illam vitam spiritalem; potestates autem istae debent a nobis coli, propter ista temporalia. O inanitas generis humani! Plus amas eas res propter quas istos vis colere: profecto plus habes istos colere, ut non dicam plus, certe vel tantum. Non vult autem Deus coli cum illis, nec si ipse colatur multo amplius, et illi multo minus. Quid ergo, inquires, et isti non sunt necessarii ad haec? Non. Sed timendum est ne irati noceant. Non nocebunt nisi ille permittat. Isti semper habent voluntatem nocendi, nec si placentur, nec si rogentur, desinunt nocere velle: hoc enim malevolentiae illorum proprium est. Ergo quid facies eos colendo, nisi ut illum offendas, quo offenso in istorum potestatem daberis: ut qui tibi nihil possent facere illo placato, faciant quidquid volunt illo irato. Et ut noveris quam frustra istos colas, quasi propter temporalia quisquis haec cogitas: omnes qui colunt Neptunum, non naufragaverunt; aut omnes qui blasphemant Neptunum, ad portum non pervenerunt? omnes mulieres colentes Iunonem, bene pepererunt; aut omnes blasphemantes Iunonem, male pepererunt? Hinc intellegat Caritas vestra, inanes esse homines, qui istos volunt colere vel propter ista terrena. Nam si propter ista terrena colendi essent, soli cultores illorum terrenis omnibus abundarent. Quod quidem si esset, fugere nos talia dona et unam petere a Domino deberemus. Huc

accedit, quia et ista ille dat, qui offenditur cum isti coluntur. Ergo relinquit nos pater noster, et mater nostra: relinquit diabolus, relinquit Babylon civitas: Dominus nos suscipiat consolandos temporalibus, beatificandos aeternis. *Quoniam pater meus et mater mea dereliquerunt me: Dominus autem assumpsit me.*

20. [v 11.] Iam ergo assumptus est a Domino, deserta illa civitate et rectore eius diabolo, quia rector impiorum diabolus est, rector mundi tenebrarum harum. Quarum tenebrarum? Peccatorum, infidelium. Unde iam credentibus dicit Apostolus: *Fuistis aliquando tenebrae, nunc autem lux in Domino*. Ergo iam suscepti ab illo, quid dicamus? *Legem mihi constitue, Domine, in via tua*. Ausus es petere legem? Quid si tibi dicat: Implebis legem? si dederam legem, implebis eam. Non auderet petere, nisi primo diceret: *Dominus autem suscepit me*. Non auderet petere, nisi primo diceret: *Adiutor meus esto*. Ergo si tu adiuvas, si tu suscipis, da legem: *Legem mihi constitue, Domine, in via tua*. Ergo legem mihi constitue in Christo tuo. Ipsa enim via locuta est nobis, et dixit: *Ego sum via, veritas et vita*. Lex in Christo, lex cum misericordia est. Ipsa est sapientia, de qua scriptum est: *Legem autem et misericordiam in lingua portat*. Et si offenderis aliquid in lege, ille qui pro te fudit sanguinem suum, confitenti ignoscit tibi: tu tantum viam noli deserere; dic illi: Susceptor meus esto: *Et dirige me in semita recta propter inimicos meos*. Legem da, sed ne auferas misericordiam; qui dixit in alio psalmo: *Nam et misericordiam dabit, qui legem dedit*. Ergo: *Legem mihi constitue, Domine, in via tua*, hoc ad praeceptum pertinet: ad misericordiam quid pertinet? *Et dirige me*, inquit, *in semita recta, propter inimicos meos*.

Sola inimicis consentio nocere potest.

21. [v 12.] *Ne tradideris me in animas tribulantium me*: id est, ne consentiam tribulantibus me. Si enim consenseris tribulanti te in animam ipsius, quodammodo non devorabit carnem, sed voluntate perversa animam tuam manducabit. *Ne tradideris meas animas tribulantium me*. Trade, si hoc placet, in manus tribulantium. Dixerunt enim hoc illi martyres, et tradidit suos in manus tribulantium. Sed quid tradidit? Carnem. Quod dicitur in libro Iob: *Terra tradita est in manus impii*: caro tradita est in manus persecutoris. *Ne tradideris me*, non carnem meam, sed me. Anima tibi loquor, mens tibi loquor; non dico: Noli tradere carnem meam in manus tribulantium me; sed: *Noli me tradere in animas tribulantium me*. Et quomodo traduntur homines in animas tribulantium se? *Quoniam insurrexerunt in me testes iniqui*. Iam quia testes iniqui sunt, et multa mala in me dicunt, et in multis mihi detrahunt; si traditus fuero in animas eorum, mentiar et ego, et ero socius eorum, non particeps veritatis tuae, sed comparticeps mendacii adversus te: *Exsurrexerunt mihi testes iniqui; et mentita est iniquitas sibi*. Sibi, non mihi: sibi semper mentiatur, mihi autem non mentiatur. Si tradideris me in animas tribulantium me, id est, si consensero voluntatibus eorum; iam non sibi mentita erit iniquitas, sed et mihi: si autem saeviant quantum voluerint, et conentur impedire cursus meos, non tamen tu me des in animas eorum; non consentiendo voluntatibus eorum, remanebo ego, et permanebo in veritate tua, et mentietur iniquitas, non mihi, sed sibi.

22. [v 13.] Redit ad illam unam post ista pericula, post labores, post difficultates, inter manus persequentium et tribulantium aestuans, anhelans, laborans, et firmus et certus illo suscipiente, illo iuvante, illo ducente, illo regente. Tamen post illum circuitum et iubilationem, exsultans gaudio, et gemens in laboribus, suspiravit ad extremum, et ait: *Credo videre bona Domini in terra viventium*. O

bona Domini dulcia, immortalia, incomparabilia, sempiterna, incommutabilia! Et quando vos videbo, bona Domini? Credo videre, sed non in terra morientium. *Credo videre bona Domini in terra viventium.* Eruet me Dominus a terra morientium, qui propter me dignatus est suscipere terram morientium, et mori inter manus morientium; eruet me Dominus de terra morientium: *Credo videre bona Domini in terra viventium.* Suspirans dixit, laborans dixit, periclitans dixit inter magnam turbam tentationum: sed tamen sperans totum de misericordia eius, cui dixit: *Legem mihi constitue, Domine.*

Unus sumus in Christo.

23. [v 14.] Et quid ille dicit, qui legem illi constituit? Audiamus et vocem Domini desuper exhortantis nos, consolantis nos; illius vocem, quem habemus pro patre et matre qui nos dereliquerunt, illius vocem audiamus. Audivit enim gemitus nostros, vidit suspiria nostra, intuitus est desiderium nostrum, et unam petitionem nostram, unam postulationem per advocatum Christum libenter accepit; et donec peragamus istam peregrinationem, qua dilaturus est, non ablaturus quod promisit, dixit nobis: *Sustine Dominum.* Non sustinebis mendacem, non eum qui poterit falli, non eum qui non est inventurus quod det. Omnipotens promisit, certus promisit, verax promisit: *Sustine Dominum, viriliter age.* Noli dissolvi: ne sis inter eos quibus dicitur: *Vae his qui perdidierunt sustentiam!* *Sustine Dominum,* omnibus nobis dicitur, et uni homini dicitur. Unus sumus in Christo, corpus Christi sumus, qui unam illam desideramus, qui unam illam petimus, qui in illis diebus malorum nostrorum ingemiscimus, qui credimus nos videre bona Domini in terra viventium; nobis omnibus, qui unus in uno sumus, dicitur: *Sustine Dominum, viriliter age; et confortetur cor tuum, et sustine Dominum.* Quid aliud tibi dicat, quam ut hoc repetat quod audisti? *Sustine Dominum, viriliter age.* Ergo qui perdidit sustentiam, effeminatus est, perdidit vigorem. Hoc viri, hoc feminae audiant, quia in uno viro vir et femina. Talis in Christo nec masculus nec femina est. *Sustine Dominum, viriliter age; et confortetur cor tuum, et sustine Dominum.* Sustinendo Dominum habebis eum, habebis quem sustinebis. Aliud desidera, si maius, si melius, si suavius inveneris.

IN PSALMUM 27

ENARRATIO

Quae sit peccatorum sors, quae in Deo sperantium.

1. [vv 1.2.] *Ipsius David.* Ipsius mediatoris vox est, manu fortis in conflictu passionis. Quae autem videtur optare inimicis, non malevolentiae votum est, sed enuntiatio poenae illorum: sicut in Evangelio civitatibus in quibus miracula cum fecisset, neque credidissent ei, non malevolentia optat quae dicit, sed quid eis immineat praedicat.

2. *Ad te, Domine, clamavi, Deus meus ne sileas a me:* ad te, Domine, clamavi, Deus meus ne separet unitatem Verbi tui ab eo quod homo sum. *Nequando sileas a me: et ero similis descendentibus in lacum:* ex eo enim quod aeternitas Verbi tui non intermittit unire se mihi, fit ut non sim talis homo quales sunt caeteri, qui nascuntur in profundam miseriam saeculi huius, ubi tamquam sileas, non cognoscitur Verbum tuum. *Exaudi vocem deprecationis meae, dum oro ad te; dum extollo manus meas ad templum sanctum tuum:* dum crucifigor, ad eorum

salutem, qui credentes fiunt templum sanctum tuum.

3. [v 3.] *Ne simul trahas cum peccatoribus animam meam, et cum operantibus iniquitatem ne perdas me: cum his qui loquuntur pacem cum proximo suo.* Cum his qui mihi dicunt: *Scimus quia a Deo venisti magister . Mala autem in cordibus suis:* mala autem loquuntur in cordibus suis.

4. [v 4.] *Da illis secundum opera ipsorum:* da illis secundum opera ipsorum, quia hoc iustum est. *Et secundum malignitatem affectationum ipsorum:* mala enim affectantes, bona invenire non possunt. *Secundum opera manuum eorum da eis:* quamvis aliis ad salutem valeat quod fecerunt, secundum opera tamen voluntatum illorum da eis. *Redde retributionem eorum ipsis:* quia pro veritate quam audiebant, voluerunt fallaciam retribuere; fallacia ipsorum ipsos fallat.

5. [v 5.] *Quoniam non intellexerunt in opera Domini:* et unde manifestum est hoc eis accidisse? Hinc scilicet, *quoniam non intellexerunt in opera Domini:* haec ipsa nimirum iam retributio fuit, ut quem malevolo animo hominem tentaverunt, non cognoscerent Deum quo consilio incarnatum Pater misit. *Et in opera manuum eius:* nec moverentur ipsis visibilibus operibus, quae porrecta sunt usque ad oculos eorum. *Destrues illos, et non aedificabis eos:* nihil mihi noceant, sed nec conantes rursus adversus Ecclesiam meam erigere machinas aliquid valeant.

6. *Benedictus Dominus, quoniam exaudivit vocem deprecationis meae.*

7. [v 7.] *Dominus adiutor meus et protector meus:* Dominus adiuvens tanta patientem, et immortalitate protegens resurgentem. *In ipso speravit cor meum, et adiutus sum.* *Et refluuit caro mea:* id est, et resurrexit caro mea. *Et ex voluntate mea confitebor illi:* unde iam consumpto mortis metu, non timoris necessitate sub Lege, sed libera voluntate cum Lege confitebuntur illi, qui credunt in me; in quibus quia ego sum, ego confitebor.

8. [v 8.] *Dominus fortitudo plebis suae:* non illa plebs ignorans iustitiam Dei, et suam volens constituere . Non enim per se fortem se putavit; quia Dominus fortitudo plebis suae, in huius vitae difficultatibus cum diabolo dimicantis. *Et protector salutarium Christi sui est:* ut eam salvam factam per Christum suum, post fortitudinem bellicam, immortalitate pacis ad ultimum protegat.

9. [v 9.] *Salvum fac populum tuum, et benedic haereditatem tuam.* Interpello igitur, postquam refluuit caro mea, quia dixisti: *Postula a me, et dabo tibi gentes haereditatem tuam ; Salvum fac populum tuum, et benedic haereditatem tuam:* quia omnia mea tua sunt . *Et rege illos, et extolle illos usque in saeculum:* et rege illos in hac temporalis vita, et in aeternam hinc tolle illos.

IN PSALMUM 28

ENARRATIO

Dominus in Ecclesia operatur.

1. [vv 1.2.] *Psalmus ipsi David, consummationis tabernaculi.* Psalmus ipsi mediatori manu forti, perfectionis Ecclesiae in hoc saeculo, ubi adversus diabolum temporaliter militatur.

2. Propheta loquitur: *Afferte Domino, filii Dei, afferte Domino filios arietum:* afferte Domino vosmetipsos, quos per Evangelium duces gregum Apostoli genuerunt. *Afferte Domino gloriam et honorem:* per opera vestra Dominus glorificetur et

honoretur. *Afferte Domino gloriam nomini eius*: gloriose per orbem innotescat. *Adorate Dominum in aula sancta eius*: adore Dominum in dilatato et sanctificato corde vestro; vos enim estis regium sanctum habitaculum eius.

3. [v 3.] *Vox Domini super aquas*: vox Christi super populos. *Deus maiestatis intonuit*: Deus maiestatis de nube carnis terribiliter poenitentiam praedicavit. *Dominus super aquas multas*: ipse Dominus Iesus postea quam vocem emisit super populos, et perterruit eos, convertit in se, et habitavit in eis.

4. [v 4.] *Vox Domini in virtute*: vox Domini iam in ipsis, potentes faciens eos. *Vox Domini in magnificentia*: vox Domini magna faciens in eis.

5. [v 5.] *Vox Domini conterens cedros*: vox Domini contritione cordis humilans superbos. *Conteret Dominus cedros Libani*: conteret per poenitentiam Dominus elatos nitore terrenae nobilitatis, cum ad eos confundendos ignobilia huius mundi elegerit, in quibus ostendat divinitatem suam.

6. [v 6.] *Et comminuet eas tamquam vitulum Libani*. Et amputata superba celsitudine illorum, deponet eos ad imitationem humilitatis suae, qui tamquam vitulus per ipsam huius saeculi nobilitatem ad victimam ductus est: *Astiterunt enim reges terrae, et principes convenerunt in unum adversus Dominum et adversus Christum eius*. *Et dilectus sicut filius unicornium*: nam et ipse dilectus atque unicus Patri exinanivit se nobilitate sua; et factus est homo, sicut filius Iudaeorum ignorantium iustitiam Dei et superbe iactantium tamquam singularem iustitiam suam.

7. [v 7.] *Vox Domini praecidentis flammam ignis*. Vox Domini per ardorem concitatissimum persequentium se sine ulla sua laesione transeuntis, vel dividens furem iracundiam persecutorum suorum, ut alii dicerent: Numquid forte ipse est Christus; alii: Non, sed seducit populum: atque ita praecidentis insanum tumultum eorum, ut alios in caritatem suam traiceret, alios in malitia eorum relinqueret.

8. [v 8.] *Vox Domini commoventis solitudinem*: vox Domini commoventis ad fidem Gentes quondam sine spe et sine Deo in hoc mundo; ubi nullus propheta, nullus verbi Dei praedicator, veluti nullus homo habitaverat. *Et commovebit Dominus desertum Cades*: et tunc celebrari faciet Dominus sanctum verbum Scripturarum suarum, quod a Iudaeis non intellegendis deserebatur.

9. [v 9.] *Vox Domini perficientis cervos*: vox enim Domini primo perficit superatores et repulsores venenosarum linguarum. *Et revelabit silvas*: et tunc eis revelabit opacitates divinarum librorum et umbracula mysteriorum, ubi cum libertate pascantur. *Et in templo eius unusquisque dicit gloriam*: et in Ecclesia eius omnis in spem aeternam regeneratus laudat Deum pro suo quisque dono, quod a sancto Spiritu accepit.

10. [v 10.] *Dominus diluvium inhabitat*: Dominus ergo primum inhabitat diluvium huius saeculi in sanctis suis, tamquam in arca, ita in Ecclesia custoditis. *Et sedebit Dominus rex in aeternum*: et deinde sedebit regnans in eis in aeternum.

11. [v 11.] *Dominus virtutem populo suo dabit*: quia Dominus virtutem populo suo contra huius mundi procellas et turbines dimicanti dabit, quia pacem illis in hoc mundo non promisit. *Dominus benedicet populum suum in pace*: et idem Dominus benedicet populum suum, in seipso illi pacem praestans; quoniam, inquit: *Pacem meam do vobis, pacem meam relinquo vobis*.

IN PSALMUM 29

ENARRATIO I

Christus totus gratulatur Deo qui sanat et clarificat.

1. [v 1.] *In finem psalmus Cantici dedicationis domus ipsi David.* In finem psalmus laetitiae resurrectionis atque in immortalem statum mutationis atque innovationis corporis, non tantum Domini, sed etiam totius Ecclesiae. Nam in superiori psalmo tabernaculum consummatum est, ubi habitamus belli tempore: nunc autem domus dedicatur, quae in sempiterna pace permanebit.

2. [v 2.] Christus itaque totus loquitur: *Exaltabo te, Domine, quoniam suscepisti me:* sublimitatem tuam laudabo, Domine, quoniam suscepisti me. *Nec iucundasti inimicos meos super me:* nec eos qui toties variis per orbem persecutionibus me opprimere conati sunt, iucundasti super me.

3. [v 3.] *Domine Deus meus, clamavi ad te, et sanasti me:* Domine Deus meus, clamavi ad te, et corpus mortalitate saucium et aegrum iam non gero.

4. [v 4.] *Domine, reduxisti ab inferis animam meam, salvum fecisti me a descendentibus in lacum:* salvum fecisti me a conditione profundae caecitatis, atque infimi limi corruptibilis carnis.

5. [v 5.] *Psallite Domino sancti eius:* exsulta: Propheta futura ista cernens, et dicit: *Psallite Domino sancti eius. Et confitemini memoriae sanctitatis eius:* et confitemini ei quod sanctitatis, qua vos sanctificavit. non est oblitus, cum totum hoc medium tempus desiderio vestro longum esset.

6. [v 6.] *Quoniam ira in indignatione eius:* quoniam vindicavit in vos primum peccatum, quod morte solvistis. *Et vita in voluntate eius:* et vitam aeternam, ad quam redire nullis vestris viribus possetis, quia voluit dedit. *Vespere demorabitur fletus:* vespere coepit, ubi sapientiae lumen recessit a peccante homine, quando morte damnatus est; ab ipso vespere moras habebit fletus, quamdiu in laboribus et tentationibus populus Dei exspectat diem Domini. *Et in matutinum exsultatio:* usque in matutinum, quo exsultatio resurrectionis futura est, quae in matutina Domini resurrectione prae floruit.

7. [v 7.] *Ego autem dixi in abundantia mea: Non movebor in aeternum:* ego autem ille populus, qui ab initio loquebar, dixi in mea abundantia, iam nullam patiens egestatem: *Non movebor in aeternum.*

8. [v 8.] *Domine, in voluntate tua praestitisti decori meo virtutem:* sed hanc abundantiam, Domine, non ex me mihi esse, sed in voluntate tua praestitisse te decori meo virtutem ex eo didici: *Avertisti autem faciem tuam a me, et factus sum conturbatus;* quod avertisti aliquando a peccante faciem tuam, et factus sum conturbatus, recedente a me illuminatione notitiae tuae.

9. [v 9.] *Ad te, Domine, clamabo, et ad Deum meum deprecabor:* quod tempus conturbationis et miseriae meae recolens, et tamquam in eo constitutus, audio vocem primogeniti tui, capitis mei pro me morituri, et dicentis: *Ad te, Domine, clamabo, et ad Deum meum deprecabor.*

10. [v 10.] *Quae utilitas in sanguine meo, dum descendo in corruptionem?* quae utilitas in effusione sanguinis mei, dum descendo in corruptionem? *Numquid confitebitur tibi pulvis?* Si enim non statim resurrexero, corruptumque fuerit corpus meum, *numquid confitebitur tibi pulvis,* id est turba impiorum, quam mea

resurrectione iustificabo? *Aut annuntiabit veritatem tuam?* aut annuntiabit ad salutem caeterorum veritatem tuam?

11. [v 11.] *Audivit Dominus, et misertus est mihi; Dominus factus est adiutor meus: nec dedit sanctum suum videre corruptionem .*

12. [v 12.] *Convertisti planctum meum in gaudium mihi: quem primogenitum a mortuis consecuta Ecclesia, nunc in dedicatione domus tuae dico: Convertisti planctum meum in gaudium mihi. Conscidisti saccum meum, et praecinxisti me laetitia: conscidisti velamentum peccatorum meorum, tristitiam mortalitatis meae; et cinxisti me stola prima, immortalis laetitia.*

13. [v 13.] *Ut cantet tibi gloria mea, et non compungar: ut iam non plangat, sed cantet tibi, non humilitas, sed gloria mea, quia iam ex humilitate exaltasti me; et non compungar conscientia peccati, timore mortis, timore iudicii. Domine Deus meus, in aeternum confitebor tibi: et haec est gloria mea, Domine Deus meus, ut in aeternum confitear tibi, quod nihil mihi ex me, sed omnia bona ex te, qui es Deus omnia in omnibus*

IN EUMDEM PSALMUM 29

ENARRATIO II

Sermo ad populum

Quomodo Christus sit mediator.

1. Hoc certe cantavimus: *Exaltabo te, Domine, quoniam suscepisti me, nec iucundasti inimicos meos super me.* Si noverimus de Scripturis sanctis qui sint inimici nostri, cognoscimus huius cantici veritatem: si autem nos fallat carnis prudentia, ut non cognoscamus adversus quos nobis sit colluctatio, in ipso psalmi huius exordio invenimus quaestionem, quam solvere non possumus. Cuius enim putamus vocem esse laudantis Deum et gratias agentis et exsultantis atque dicentis: *Exaltabo te, Domine, quoniam suscepisti me, nec iucundasti inimicos meos super me?* Primo ipsum Dominum consideremus, qui secundum id quod homo esse dignatus est, potuit sibi per praecedentem prophetiam non incongrue verba ista coaptare: ex quo enim homo, ex hoc et infirmus; ex quo infirmus, ex hoc et orans. Nam quod modo audivimus, cum Evangelium legeretur, quemadmodum etiam in desertum secesserit a discipulis suis, quo eum sunt consecuti, et invenerunt cum: secedens autem *ibi orabat*, et dictum est a discipulis qui eum invenerunt: *Quaerunt te homines; at ille respondit: Eamus et in alia loca atque castella praedicare; ad hoc enim veni .* Si divinitatem Domini nostri Iesu Christi consideres, quis orat? ad quem orat? quare orat? Orat Deus? orat ad aequalem? Causam autem orandi quam habet, semper beatus, semper omnipotens, semper incommutabilis, aeternus, et Patri coaeternus? Intuentes ergo quod per Ioannem, quasi per quamdam nubem suam, ipse intonuit, dicens: *In principio erat Verbum, et Verbum erat apud Deum, et Deus erat Verbum, hoc erat in principio apud Deum: omnia per ipsum facta sunt, et sine ipso factum est nihil: quod factum est in illo vita est, et vita erat lux hominum, et lux in tenebris lucet, et tenebrae eam non comprehenderunt :* huc usque dicentes, non invenimus orationem, nec causam orandi, nec locum orandi, nec affectum orandi. Sed quoniam paulo post dicit: *Et Verbum caro factum est, et habitavit in nobis ;* habes maiestatem ad quam ores, habes humanitatem quae pro te oret. Nam hoc dictum est ab Apostolo, etiam post resurrectionem Domini nostri Iesu Christi: *Qui sedet, inquit, ad dexteram Dei, qui*

etiam interpellat pro nobis. Quare interpellat pro nobis? Quia mediator esse dignatus est. Quid est mediatorem esse inter Deum et homines? Non inter Patrem et homines, sed inter Deum et homines. Quid est Deus? Pater et Filius et Spiritus sanctus. Quid sunt homines? Peccatores, impii, mortales. Inter illam Trinitatem et hominum infirmitatem et iniquitatem, mediator factus est homo, non iniquus, sed tamen infirmus; ut ex eo quod non iniquus, iungeret te Deo; ex eo quod infirmus, propinquaret tibi: atque ita, ut inter hominem et Deum mediator existeret: *Verbum caro factum est*, id est, Verbum homo factum est. Nomine enim carnis appellati sunt homines. Inde est: *Et videbit omnis caro salutare Dei*. Omnis caro, omnes homines. Dictum est et ab Apostolo: *Non est nobis colluctatio adversus carnem et sanguine*, (id est adversus homines) *sed adversus principes et potestates et rectores mundi tenebrarum harum*: de quibus in consequentibus, si Dominus adjuverit, loquemur. Pertinet enim ista distinctio ad expositionem psalmi, quem in nomine Domini suscepimus enodare Sanctitati vestrae. Tamen ad hoc dixi haec exempla, ut noveritis carnem appellatos esse homines; ut quod dictum est: *Et Verbum caro factum est*, intellegatis dictum, et Verbum homo factum est.

De Christi humanitatis excellentia.

2. Neque sine causa hoc dixi. Noverit Sanctitas vestra fuisse quamdam haeresim, vel adhuc fortassis haberi reliquias quorundam qui dicti sunt Apollinaristae. Aliqui enim ipsorum dixerunt hominem, quem suscepit Sapientia Dei (et in quo expressit personam suam, non sicut in caeteris hominibus, sed sicut dictum est in psalmo: *Unxit te Deus, Deus tuus oleo exsultationis prae participibus tuis*, id est amplius quam participes tuos: ne putetur sic unctus Christus quomodo caeteri homines, quomodo caeteri iusti, quomodo Patriarchae, Prophetae, Apostoli, et Martyres, et quidquid magnum est in genere humano. Quando quidem nihil maius exstitit in genere humano quam Ioannes Baptista; nec in natis mulierum exsurrexit. Si quaeris excellentiam hominis, Ioannes Baptista est. Cui autem Ioannes se dicit non esse dignum corrigiam calceamenti solvere, quid erat ille nisi amplius quam caeteri homines? Etiam in ipso homine amplius quam caeteri homines. Nam secundum Deum, et secundum divinitatem, et secundum id quod in principio erat Verbum, et Verbum erat apud Deum, et Deus erat Verbum, super omnem creaturam aequalis est Patri: sed agimus de homine. Forte putet quispiam vestrum, fratres, quia homo ille susceptus a Sapientia Dei, aequalis erat caeteris hominibus. Si in tuis membris multum distat inter caput et caetera membra: certe omnia membra faciunt corpus unum, multum tamen interest inter caput et caetera membra. Etenim in caeteris membris non sentis nisi tactu; tangendo sentis in caeteris membris: in capite autem et vides, et audis, et olfacis, et gustas, et tangis. Si tanta excellentia est capitis ad membra caetera, quanta excellentia est capitis universae Ecclesiae, id est illius hominis, quem voluit Deus mediatorem esse inter Deum et homines?), ergo illi haeretici dixerunt, hominem illum, quem suscepit Verbum, cum Verbum caro factum est, non habuisse mentem humanam, sed tantum animam sine intellegentia humana fuisse. Homo enim videtis unde constat: ex anima et corpore. Sed ipsa anima humana habet aliquid quod non habent animae pecorum. Nam et pecora animam habent, et animalia vocantur: non enim vocarentur animalia nisi ab anima; et videmus quia et ipsa vivunt. Sed quid habet amplius homo, unde factus est ad imaginem Dei? Quia intellegit et sapit, quia discernit bonum a malo: in hoc factus est ad imaginem et similitudinem Dei. Habet ergo aliquid quod non habent pecora. Et quia contemnit in se quo melior est pecoribus; perimit in se vel deterit, et quodammodo obsolefacit imaginem Dei, ut dicatur talibus: *Nolite esse sicut equus et mulus*,

quibus non est intellectus . Illi igitur haeretici dixerunt Dominum nostrum Iesum Christum non habuisse mentem humanam, et illud quod λογικὸν Graeci dicunt, nos dicimus rationale, unde homo ratiocinatur, quod non habent caetera animalia. Sed quid dicunt? Ipsum Verbum Dei, hoc erat in illo homine pro mente. Exclusi sunt isti, respuit illos catholica fides, et haeresim fecerunt. Confirmatum est in catholica fide, hominem illum quem suscepit Sapientia Dei, nihil minus habuisse quam caeteri homines, quantum pertinet ad integritatem naturae: quantum autem ad excellentiam personae, aliud quam caeteri homines. Nam caeteri homines possunt dici participes Verbi Dei, habentes Verbum Dei, nullus autem eorum potest dici Verbum Dei, quod dictus est ille, cum dictum est: *Verbum caro factum est*.

Christus verus et perfectus homo.

3. Non defuerunt etiam alii quidam ex ipso errore venientes, qui non solum mentem dicerent non habuisse illum hominem, mediatorem Christum inter Deum et homines, sed nec animam: sed tantum dixerunt: Verbum et caro erat, et anima ibi non erat humana, mens ibi non erat humana. Hoc dixerunt. Sed quid erat? Verbum et caro. Et istos respuit Ecclesia catholica, et expellit eos ab ovibus, et a simplici et vera fide: et confirmatum est, quemadmodum dixi, hominem illum mediatorem habuisse omnia hominis, praeter peccatum. Si enim multa gessit secundum corpus, ex quo intellegamus quia habuit corpus non in mendacio, sed in veritate: ut puta, quomodo intellegimus quia habuit corpus? Ambulavit, sedit, dormivit, comprehensus est, flagellatus est, colaphizatus est, crucifixus est, mortuus est. Tolle corpus, nihil horum fieri potuit. Quomodo ergo ex his indiciis cognoscimus in Evangelio quia verum corpus habuit, sicut et ipse etiam post resurrectionem dixit: *Palpate, et videte, quia spiritus carnem et ossa non habet, sicut me videtis habere* : quomodo ex his rebus, ex his operibus credimus et intellegimus et novimus quia corpus habuit Dominus Iesus, sic et ex quibusdam aliis officiis naturalibus quia habuit animam. Esurire, sitire, animae sunt ista: tolle animam, corpus haec exanime non poterit. Sed si falsa dicunt ista fuisse, falsa erunt et illa quae de corpore creduntur: si autem ex eo verum corpus, quia vera officia corporis; ex eo vera anima, quia vera officia animae.

4. Quid ergo? Quoniam Dominus factus est infirmus propter te, o homo qui audis; non tibi compares Deum Etenim creatura es, ille creator tuus. Nec illum hominem tibi conferas, quia propter te homo Deus tuus, et Verbum Filius Dei: sed illum hominem tibi praeferas, tamquam mediatorem, Deum autem supra omnem creaturam: et sic intellegas, quia qui homo factus est propter te, non incongrue orat pro te. Si ergo non incongrue orat pro te, non incongrue potuit et ista verba dicere propter te: *Exaltabo te, Domine, quoniam suscepisti me, nec iucundasti inimicos meos super me*. Sed ista verba, si non intellegamus inimicos, falsa erunt, ipsum Dominum Iesum Christum cogitantes. Quomodo enim verum est, si Christus Dominus loquitur: *Exaltabo te, Domine, quoniam suscepisti me*? Ex persona hominis, ex persona infirmitatis, ex persona carnis, quomodo verum est: quandoquidem iucundati sunt inimici eius super eum, quando illum crucifixerunt, tenuerunt eum, et flagellaverunt, et colaphizaverunt, dicentes: *Prophetiza nobis, Christe* ? Ista iucunditas eorum quasi cogit nos putare falsum esse quod dictum est: *Nec iucundasti inimicos meos super me*. Deinde cum in cruce penderet, et transibant vel stabant, et attendebant, et caput movebant, et dicebant: *Ecce Filius Dei, alios salvos fecit, seipsum non potest, descendat de cruce, et credimus in eum* ; dicentes ista nonne iucundabantur super eum? Ubi est ergo ista vox: *Exaltabo te*,

Domine, quoniam suscepisti me, nec iucundasti inimicos meos super me?

Omnis homo in Christo unus homo est.

5. Fortasse non est ista vox Domini nostri Iesu Christi, sed ipsius hominis, sed universae Ecclesiae populi christiani: quia omnis homo in Christo unus homo est, et unitas Christianorum unus homo. Fortasse ipse homo, id est, unitas Christianorum ipsa dicit: *Exaltabo te, Domine, quoniam suscepisti me, nec iucundasti inimicos meos super me*. Quomodo et hoc verum est de illis? Non sunt comprehensi Apostoli, non sunt caesi, non sunt flagellati, non sunt occisi, non sunt crucifixi, non sunt incensi vivi, non ad bestias pugnaverunt, quorum memorias celebramus? Quando autem ista illis faciebant homines, nonne iucundabantur super eos? Quomodo ergo potest et populus christianus dicere: *Exaltabo te, Domine, quoniam suscepisti me, nec iucundasti inimicos meos super me?*

Persecutiones a Domino permittuntur.

6. [v 1.] Intellegemus hoc, si videamus primo titulum psalmi. Habet enim: *In finem psalmus Cantici dedicationis domus ipsi David*. In hoc titulo est omnis spes, et universum sacramentum dissolvendae huius quaestionis. Dedicabitur domus aliquando, quae modo fabricatur. Modo enim fabricatur domus, id est Ecclesia, postea dedicabitur. In dedicatione apparebit gloria populi christiani, quae modo latet. Saeviant modo inimici, humilient, faciant non quidquid volunt, sed quidquid desuper permittuntur. Non enim quidquid passi ab inimicis fuerimus, inimicis deputandum est, et non Domino Deo nostro. Quando quidem in ipso suo exemplo mediator demonstravit, quando nobis desuper permittit homines nocere, non voluntatem nocendi desuper dari, sed potestatem. Unusquisque enim malus apud se habet voluntatem nocendi: ut autem possit nocere, non habet in potestate. Ut velit, iam reus est: ut possit, occulta dispensatione providentiae Dei in alium permittitur ad poenam, in alium permittitur ad probationem, in alium permittitur ad coronam. Ad poenam, quomodo permissi sunt ἑτερόφυλοι, id est alienigenae, capere populum Israel, quia peccaverunt in Deum. Ad probationem autem permissus est diabolus in Iob: probatus est Iob, confusus est diabolus. Ad coronam vero permissi sunt persecutores in martyres: occisi sunt martyres, quasi vicisse se arbitrati sunt persecutores; illi in manifesto falso triumpharunt, illi in occulto vere coronati sunt. Ergo in quem permittitur, occultae dispensationis est providentiae Dei: ut autem velit nocere, ipsius hominis est; non enim continuo quem vult occidit.

7. Itaque ipse Dominus iudex vivorum et mortuorum, stans ante hominem iudicem, praebens nobis humilitatis et patientiae documentum, non victus, sed militi pugnandi exemplum demonstrans, minanti iudici, tumentis superbia, et dicenti: *Nescis quia potestatem habeo dimittendi et occidendi te?* abstulit typhum infantis, et tamquam reddens exsufflationem qua detumesceret: *Non haberes*, inquit, *in me potestatem, nisi data tibi esset desuper*. Et Iob (nempe diabolus occidit filios ipsius, diabolus tulit omnem substantiam ipsius), et ille quid? *Dominus dedit, Dominus abstulit; sicut Domino placuit ita factum est, sit nomen Domini benedictum*. Non triumphet inimicus, quia ipse fecit: Novi ego, inquit, a quo sit permissus; diabolo tribuatur nocendi voluntas, Domino meo probandi potestas. In ipso vulnere corporis accedit uxor relicta, sicut Eva, adiutrix diaboli, non consolatrix mariti; tentat, et dicit inter multas increpationes: *Dic aliquod verbum in Deum, et morere*. Et ille Adam in stercore cautiore, quam Adam in

paradiso; nam Adam in paradiso consensit mulieri, ut de paradiso emitteretur; Adam in stercore respuit mulierem, ut ad paradisum admitteretur. Quid ergo ille Adam in stercore, parturiens immortalitatem intrinsecus, vermibus fluescens extrinsecus, quid ait mulieri? *Tamquam una ex insipientibus mulieribus locuta es. Si bona percepimus de manu Domini, mala non sustinebimus?* Iterum et ille manum Domini dixit in se, quod eum diabolus percusserat: quia non attendebat quis percuteret, sed quis permetteret. Namque et ipse diabolus eamdem potestatem, quam sibi volebat dari, manum Domini appellavit: nam obiciens crimen iusto viro, cui Dominus perhibebat testimonium, ait Deo: *Numquid gratis Iob colit Dominum? nonne tu vallasti eum ac domum eius, universamque substantiam eius per circuitum? Operibus manuum eius benedixisti, et possessio eius crevit in terra: tanta bona illi dedisti, propterea te colit; sed mitte manum tuam, et tange omnia quae sunt eius, nisi in faciem tuam benedixerit tibi.* Quid est, *mitte manum tuam*, cum ipse vellet mittere? Sed quia ipse non posset mittere manum suam, ipsam potestatem quam accepit a Deo, manum Dei appellavit.

Persecutores confundentur, iusti exsultabunt.

8. Quid ergo, fratres, quia tanta inimici in Christianos fecerunt; et exsultaverunt, et iucundati sunt super eos? Sed quando apparebit quia non sunt iucundati? Quando illi confundentur, illi exsultabunt in adventu Domini Dei nostri, cum venerit ferens in manu retributiones, damnationem impiis, regnum iustis; societatem cum diabolo iniquis, societatem cum Christo fidelibus. Quando ergo hoc ostenderit, quando stabunt iusti in magna constantia (de Scripturis dico, recordamini lectionem de libro Sapientiae: *Tunc stabunt iusti in magna constantia adversus eos qui se angustaverunt: illi autem dicent inter se poenitentes, et prae angustia spiritus gementes: Quid nobis profuit superbia, et divitiarum iactantia quid contulit nobis? transierunt enim omnia illa tamquam umbra; et quid dicent de iustis? Quomodo computati sunt inter filios Dei, et inter sanctos sors illorum est?*), tunc erit dedicatio domus, quae modo in tribulationibus fabricatur; tunc recte dicet populus ille: *Exaltabo te, Domine, quoniam suscepisti me, nec iucundasti inimicos meos super me.* Vera ergo erit vox ista in populo Dei, qui populus modo angustatur, modo tribulatur, tantis tentationibus, tantis scandalis, tantis insecutionibus, tanta pressura. Haec tormenta animi non sentit in Ecclesia qui non proficit, putat enim quia pax est: sed incipiat proficere, et tunc videbit in qua pressura sit; quia cum crevisset herba, et fructum fecisset, tunc apparuerunt et zizania: et qui apponit scientiam, apponit dolorem. Proficiat, et videbit ubi sit: existat fructus, et apparebunt zizania. Vox veridica est per Apostolum, deleri non potest ab initio usque ad finem: *Sed et omnes qui volunt, inquit, pie vivere in Christo, persecutionem patiuntur. Maligni autem homines et seductores proficiunt in peius, ipsi errantes et alios in errorem mittentes.* Et unde sunt verba illa psalmi: *Sustine Dominum, viriliter age, et confortetur cor tuum, et sustine Dominum?* Parum erat semel: *Sustine Dominum*, nisi repeteret: ne forte sustineret biduo, triduo, quatrinduo, et maneret pressura et tribulatio; ideo addidit, *viriliter age; addidit, et confortetur cor tuum.* Et quia ab initio usque in finem sic erit, quod habet sententia in capite, hoc habet in fine, *et sustine Dominum.* Transeunt ista quae te premunt, et veniet quem sustines, et exterget sudorem: siccabit lacrymam, ultra non flebis. Modo autem gemamus in tribulationibus, sicut dicit Iob: *Nonne tentatio est vita humana super terram?*

Fundamentum Christus est.

9. Tamen, fratres, antequam veniat dies dedicationis domus, videamus quia iam dedicatum est caput nostrum: iam facta est dedicatio domus in capite, tamquam dedicatio fundamenti. Caput sursum est, fundamentum deorsum: ne forte propterea male dixerimus fundamentum esse Christum; culmen est potius, ascendit in coelum, sedet ad dexteram Patris. Sed puto nos non errasse. Apostolus enim dixit: *Fundamentum enim aliud nemo potest ponere, praeter id quod positum est, quod est Iesus Christus: si quis autem superaedificaverit supra fundamentum hoc, aurum, argentum, lapides pretiosos*. Qui bene vivunt, qui Deum honorant et laudant, qui patientes sunt in tribulationibus, qui desiderant patriam, ipsi aedificant aurum, argentum, lapides pretiosos: qui autem amant adhuc saecularia, et negotiis terrenis implicati sunt, et dediti sunt vinculis quibusdam et affectibus carnis, domibus suis, coniugibus, possessionibus, et tamen christiani sunt, ita ut cor eorum non recedat a Christo, et nihil praeponant Christo, quomodo in aedificando nihil praeponitur fundamento; aedificant quidem ipsi ligna, fenum, stipulam: sed quid secutus est? *Uniuscuiusque opus quale sit ignis probabit*: ignis tribulationis et tentationis. Iste ignis multos martyres hic probavit, omne autem genus humanum probat in fine. Inventi sunt martyres qui haberent ista saecularia. Quam multi divites et senatores passi sunt! Aedificabant tamen quidam eorum ligna, fenum, stipulam in affectibus carnalium et saecularium curarum: sed tamen quia Christum fundamentum habebant super quod aedificabant, arsit fenum, et ipsi remanserunt in fundamento. Sic dicit Apostolus: *Si cuius opus manserit, mercedem accipiet*: et nihil perdet; quia quod amavit, hoc inveniet. Quid ergo illis fecit ignis tribulationis? Probavit eos. *Si cuius opus permanserit, mercedem accipiet: si cuius opus arserit, damnum patietur; ipse autem salvus erit, sic tamen quasi per ignem*. Sed aliud est igne non laedi, aliud per ignem salvari. Et unde? Propter fundamentum. Non recedat ergo de corde fundamentum. Noli super fenum ponere fundamentum, hoc est, noli antepondere fenum fundamento, ut fenum habeat primum locum in corde tuo, et secundum Christum: sed si iam non potest nisi esse ibi fenum, vel primum locum ibi habeat Christus, et fenum secundum.

Quid est pondus.

10. Ergo fundamentum est Christus. Quomodo dixi, dedicatum est caput nostrum, ipsum caput est fundamentum. Sed fundamentum deorsum solet esse, caput autem sursum. Intellegat Sanctitas vestra quid dicam, fortassis explicabo in nomine Christi. Pondera gemina sunt. Pondus enim est impetus quidam cuiusque rei, velut conantis ad locum suum: hoc est pondus. Fers lapidem manu, pateris pondus; premit manum tuam, quia locum suum quaerit. Et vis videre quid quaerat? Subtrahe manum, venit ad terram, quiescit in terra: pervenit quo tendebat, invenit locum suum. Pondus ergo illud motus erat quasi spontaneus, sine anima, sine sensu. Sunt alia quae sursum versus petunt locum. Namque si aquam mittas super oleum, pondere suo in ima tendit. Locum enim suum quaerit, ordinari quaerit: quia praeter ordinem est aqua super oleum. Donec ergo veniat ad ordinem suum, inquietus motus est, donec teneat locum suum. Contra, oleum funde sub aqua, verbi gratia, quemadmodum si vas olei cadat in aquam, in abyssum, in mare, et frangatur, non se patitur oleum subter. Quomodo aqua super oleum missa, pondere ad ima locum suum quaerit: sic oleum subter aquam fusum, pondere ad summa locum suum quaerit. Si ergo ita est, fratres, quo tendit ignis et aqua? Ignis sursum fertur, locum suum quaerit; et aqua locum suum

quaerit pondere suo. Lapis ima petit, et lignum, et columnae, et terra, unde aedificantur istae domus: de illo ergo sunt genere rerum, quae pondere suo deorsum feruntur. Manifestum est ergo ideo deorsum accipere fundamentum, quia pondere suo deorsum versus feruntur; et nisi sit quod sustineat, totum cadit, quia totum ad terram vergit. Rebus ergo ad ima tendentibus in imo ponitur fundamentum: Ecclesia vero Dei in imo posita tendit in coelum. Fundamentum ergo nostrum ibi positum est, Dominus noster Iesus Christus sedens ad dexteram Patris. Si ergo intellexit Sanctitas vestra, quia iam dedicatum est fundamentum nostrum, audiamus breviter psalmum, et decurramus.

11. [v 2.] *Exaltabo te, Domine, quoniam suscepisti me, nec iucundasti inimicos meos super me.* Quos inimicos? Iudaeos? In dedicatione fundamenti ipsam dedicationem intellegamus domus futurae. Quod enim dicitur modo ex persona fundamenti, tunc dicitur ex persona universae domus. Quos ergo inimicos? Iudaeos, an potius diabolum et angelos eius, qui confusi discesserunt, postquam Dominus resurrexit? Praepositus mortis doluit victam mortem. *Et non iucundasti inimicos meos super me:* quia teneri apud inferos non potui.

12. [v 3.] *Domine Deus meus, clamavi ad te, et sanasti me:* oravit in monte Dominus ante passionem; sanavit eum. Quem sanavit, qui nunquam aegrotavit, Verbum Deum, Verbum divinitatem? Non, sed mortem carnis portabat, vulnus tuum portabat, sanaturus te de vulnere tuo. Sanata est autem caro. Quando? Cum resurrexit. Audi Apostolum, vide veram sanitatem: *Absorpta est,* ait, *mors in victoriam. Ubi est, mors, aculeus tuus? ubi est, mors, contentio tua?* Ergo exaltatio illa nostrae tunc erit vocis, Christi modo est exaltatio.

13. [v 4.] *Domine, reduxisti ab inferis animam meam.* Non opus est ut exponatur. *Salvum fecisti me a descendantibus in lacum.* Qui sunt qui descendunt in lacum? Omnes peccatores mergentes in profundum: lacus est enim profunditas saeculi. Quae est ista profunditas saeculi? Abundantia luxuriae et nequitiae: qui ergo libidinibus sese immergunt et terrenis desideriis, descendunt in lacum. Tales Christum persecuti sunt. Sed quid dicit? *Salvum fecisti me a descendantibus in lacum.*

Ubi Caput, et caetera membra.

14. [v 5.] *Psallite Domino, sancti eius:* quia resurrexit caput vestrum, hoc sperate membra caetera, quod videtis in capite; hoc sperate membra, quod credidistis in capite. Proverbium est antiquum et verum: Ubi caput, et caetera membra. Christus in coelum ascendit, quo nos secuturi sumus: non remansit apud inferos, resurrexit, iam non moritur; cum resurrexerimus et nos, iam non moriemur. Has ergo promissiones habentes: *Psallite Domino, sancti eius: et confitemini memoriae sanctitatis eius.* Quid est, *confitemini memoriae?* Obliti enim eratis eum, sed ipse vos non est oblitus.

15. [v 6.] *Quoniam ira in indignatione eius, et vita in voluntate eius.* Ira in indignatione peccatori: *Qua die ederitis, morte moriemini.* Tetigerunt, mortui sunt, dimissi de paradiso, quia *ira in indignatione eius:* sed non sine spe, quia *vita in voluntate eius.* Quid est, *in voluntate eius?* Non in viribus nostris, non in meritis nostris: sed quia voluit, salvos nos fecit; non quia digni eramus. Quo est enim peccator dignus, nisi supplicio? Sed tamen ipse et pro supplicio vitam dedit. Et si impiis vitam donavit, quid servat fidelibus?

16. *Vespere demorabitur fletus.* Nolite timere, quia dixerat nobis: *Psallite;* et hic gemitus est: in psallendo exsultatio, in orando gemitus. Geme de praesentibus,

psalle de futuris: ora de re, psalle de spe. *Vespere demorabitur fletus*. Quid est: *Vespere demorabitur fletus*? Vespera fit quando sol occidit. Occidit sol ab homine, id est lux illa iustitiae, praesentia Dei. Ideo quando expulsus est Adam, quid dictum est in Genesi? Cum deambulare deus in paradiso; ad vesperam deambulabat deus: iam ille peccator texerat se intra lignum, nolebat videre faciem Dei, ad quam gaudere consueverat: occiderat illi sol iustitiae, non gaudebat ad praesentiam Dei. Inde inchoata est omnis vita ista mortalis. *Vespere demorabitur fletus*. Diu eris in fletu, o genus humanum: nasceris enim de Adam, et sic est factum; et nos ex Adam sumus, et quotquot creaverunt filios, et creaturi sunt, ex Adam sunt, ex quo et ipsi creati sunt. *Vespere demorabitur fletus: et in matutinum exsultatio*: quando coeperit oriri fidelibus lux, quae occiderat peccatoribus. Nam ideo et Dominus Iesus Christus in matutino resurrexit de sepulcro, ut quod dedicavit in fundamento, hoc promitteret domui. In Domino nostro vespera fuit, qua sepultus est; et matutinum, quo resurrexit, tertio die: sepultus es et tu vespere in paradiso, et resurrexisti tertio die. Quomodo tertio die? Si saeculum cogites, unus dies est ante Legem, secundus sub Lege, tertius sub Gratia. Quod triduo illo ostendit caput tuum, hoc triduo saeculi ostenditur in te. Quando? In matutino sperandum est, laetandum est; sed perferendum est modo, et gemendum.

Quae sit vera abundantia.

17. [v 7.] *Ego autem dixi in mea abundantia: Non movebor in aeternum*. In qua abundantia dixit homo: *Non movebor in aeternum*? Intellegimus, fratres, personam humilis hominis. Quis hic habet abundantiam? Nemo. Abundantia hominis quae est? Aerumna, calamitas. Sed divites habent abundantiam? Plus egent quanto plus habent: desideriis vastantur, cupiditatibus dissipantur, timoribus cruciantur, tristitia contabescunt: quae illis abundantia? Abundantia erat, quando constitutus est homo in paradiso, quando nihil deerat illi, quando Deo fruebatur: sed dixit: *Non movebor in aeternum*. Quomodo dixit: *Non movebor in aeternum*? Quando libenter audivit: *Gustate, et eritis tamquam dii*: cum deus diceret: *Qua die ederitis, morte moriemini*; et diabolus: *Non morte moriemini*. Credens ergo illi talia suadenti dixit: *Non movebor in aeternum*.

18. [vv 8.9.] Sed quia verum dixerat Dominus, quod ablaturus esset superbo quod dederat humili quando eum creavit; sequitur, et dicit: *Domine, in voluntate tua praestitisti decori meo virtutem*: id est, quia non ex me bonus eram et fortis, sed ex te eram et pulcher et fortis; decori meo virtutem praestiteras, ex voluntate tua, qua me feceras. Et ut ostenderes mihi, quia ex voluntate tua hoc eram: *Avertisti faciem tuam a me, et factus sum conturbatus*. Avertit ergo faciem ab illo quem emisit foras de paradiso. Iam hic positus, clamet, et dicat: *Ad te Domine, clamabo, et ad Deum meum deprecabor*. In paradiso non clamabas, sed laudabas; non gemebas, sed fruebaris: foris positus geme, et clama. Propinquat tribulanti, qui deseruit superbientem. *Deus enim superbis resistit, humilibus autem dat gratiam*. *Ad te, Domine, clamabo, et ad Deum meum deprecabor*.

19. [v 10.] Iam ex persona Domini hoc sequitur, ipsius fundamenti nostri: *Quae utilitas in sanguine meo, dum descendo in corruptionem*? Quid ergo orat? Ut resurgat. Si enim descendero, inquit, in corruptionem, si sic fuerit corrupta caro mea, quomodo caeterorum hominum ut in fine resurgat, utquid fudi sanguinem? Si enim non modo resurgam, nemini annuntiabo, neminem lucrabor: ut autem alicui annuntiem mirabilia tua, laudes tuas, vitam aeternam, exurgat caro mea, non eat in corruptionem. Nam si ierit quomodo caeterorum hominum, quae

utilitas in sanguine meo? *Numquid confitebitur tibi pulvis, aut annuntiabit veritatem tuam?* Confessio gemina est, aut peccati, aut laudis. Quando nobis male est, in tribulationibus confiteamur peccata nostra; quando nobis bene est, in exultatione iustitiae confiteamur laudem Deo: sine confessione tamen non simus.

20. [v 11.] *Audivit Dominus, et misertus est mei.* Quomodo? Attendite ad dedicationem domus. Audivit, et misertus est. *Dominus factus est adiutor meus.*

Assumpsit Dominus mortalitatem nostram.

21. [v 12.] Audi iam ipsam resurrectionem: *Convertisti planctum meum in gaudium mihi, conscidisti saccum meum, et accinxisti me laetitia.* Quis est saccus? Mortalitas. Saccus de capris conficitur et de haedis, et caprae et hoedi inter peccatores ponuntur. Dominus de numero nostro saccum solum accepit, non assumpsit meritum sacci. Meritum sacci, peccatum est: saccus ille, mortalitas est. Assumpsit propter te mortalitatem, qui meritum mortis non habebat. Meritum enim mortis ille habet qui peccat: ille autem qui non peccavit, non habuit meritum sacci. Alio loco ipsius est vox dicentis: *Ego autem cum mihi molesti essent, induebam me cilicio.* Quid est hoc, *induebam me cilicio?* Hoc opponebam persequentibus, quod habeo de cilicio. Ut hominem illum putarent, abscondit se ab oculis persequentium; quia indigni erant persecutores qui viderent indutum cilicio. Ergo, *conscidisti saccum meum, et cinxisti me laetitia.*

22. [v 13.] *Ut cantet tibi gloria mea, et non compungar.* Quod in capite est, hoc in corpore. Quid est, *non compungar?* Iam non moriar. Compunctus est enim cum in cruce penderet, lancea percussus est. Caput ergo nostrum dicit: *Non compungar,* iam non moriar. Nos autem quid dicimus propter dedicationem domus? Non nos compungat conscientia stimulis peccatorum. Dimittentur enim omnia, et tunc liberi erimus. *Ut cantet tibi,* inquit, *gloria mea,* non humilitas. Si nostra, et Christi: quia corpus Christi nos. Quare? Quia quamvis Christus sedeat in coelo, dicturus est quibusdam: *Esurivi, et dedistis mihi manducare.* Et ibi est, et hic: ibi in se, hic in nobis. Quid ergo ait? *Ut cantet tibi gloria mea, et non compungar.* Gemit tibi humilitas mea, cantabit tibi gloria mea. Iam in fine: *Domine Deus meus, in aeternum confitebor tibi.* Quid est, *in aeternum confitebor tibi?* In aeternum laudabo te, quia diximus esse confessionem et in laudibus, non tantum in peccatis. Confitere ergo modo quod tu fecisti in Deum, et confiteberis quod tibi fecerit Deus. Quid fecisti? Peccata. Quid Deus? Confitenti iniquitatem tuam dimittit tibi peccata tua, ut ei postea laudes ipsius confitens in aeternum, non compungaris peccato.

IN PSALMUM 30

ENARRATIO I

Sperantibus et diligentibus Deum, etsi opprimantur, multum dulcedinis promittitur.

1. [v 1.] *In finem, psalmus ipsi David ecstasis.* In finem psalmus ipsi David, mediatori manu forti in persecutionibus. Nam et ecstasis, quae addita est titulo, excessum mentis significat, quae fit vel pavore, vel aliqua revelatione. Sed in hoc psalmo pavor maxime apparet perturbati populi Dei persecutione omnium gentium, et defectu per orbem fidei. Sed prior loquitur ipse mediator: deinde redemptus sanguine ipsius populus gratias agit: ad extremum perturbatus diu loquitur, quod ad ecstasim pertinet: Prophetiae vero ipsius persona bis

interponitur, prope finem, et in fine.

2. [v 2.] *In te, Domine, speravi, non confundar in aeternum*: in te Domine speravi, nunquam confundar, dum tamquam homini simili caeteris insultabitur. *In iustitia tua erue me, et exime me*: et in tua iustitia erue me de fovea mortis, et exime me de numero eorum.

3. [v 3.] *Inclina ad me aurem tuam*: humilem me exaudi, proximus mihi. *Accelera ut eximas me*: ne differas in finem saeculi, sicut omnium credentium mihi, segregationem meam a peccatoribus. *Esto mihi in Deum protectorem*: protector Deus mihi esto. *Et in domum refugii, ut salvum me facias*: et tamquam domus, quo refugiens salvus fiam.

4. [v 4.] *Quia fortitudo mea et refugium meum es tu*: quia fortitudo mea ad tolerandos persecutores meos, et refugium meum ad relinquendos tu mihi es. *Et propter nomen tuum dux mihi eris, et enutries me*: et ut per me innotescas omnibus gentibus, per omnia sequar voluntatem tuam, et paulatim mihi aggregatis sanctis adimplebis corpus meum, et perfectam staturam meam.

5. [v 5.] *Educes me de muscipula ista, quam occultaverunt mihi*: edoces me de insidiis istis, quas occultaverunt mihi. *Quoniam tu es protector meus*.

6. [v 6.] *In manus tuas commendo spiritum meum*: potestati tuae commendo spiritum meum, cito recepturus. *Redemisti me, Domine Deus veritatis*. Dicat et populus redemptus passione Domini sui, et laetus clarificatione capitis sui: *Redemisti me, Domine Deus veritatis*.

7. [v 7.] *Odisti observantes vanitatem supervacue*: odisti observantes falsam beatitudinem saeculi. *Ego autem in Domino speravi*.

8. [v 8.] *Exsultabo, et iucundabor in tua misericordia*: quae me non fallit. *Quia respexisti humilitatem meam*: qua me vanitati in spe subiecisti. *Salvam fecisti de necessitatibus animam meam*: salvam fecisti de necessitatibus timoris animam meam, ut tibi caritate libera serviat.

9. [v 9.] *Nec conclusisti me in manus inimici*: nec conclusisti me, ut non haberem aditum respirandi in libertatem, et darer in sempiternam potestatem diaboli, cupiditate huius vitae illaqueantis, et morte terrentis. *Statuisti in loco spatioso pedes meos*: resurrectione cognita Domini mei et mea promissa mihi, spatiatur permanens in latitudinem libertatis ab angustiis timoris educta caritas mea.

10. [v 10.] *Miserere mei, Domine, quoniam tribulor*. Sed quae est ista insperata persequentium crudelitas, magnum mihi pavorem incutiens? *Miserere mei, Domine*. Non enim de morte iam terreor, sed de cruciatibus atque tormentis. *Conturbatus est in ira oculus meas*: habebam oculum in te, quo non me desereres; iratus es, et conturbasti eum. *Anima mea et venter meus*: in eadem ira conturbata est anima mea, et memoria qua tenebam quid pro me pertulerit, et quid mihi promiserit Deus meus.

11. [v 11.] *Quoniam defecit in dolore vita mea*: quoniam vita mea est confiteri te, sed defecit in dolore, cum dixisset inimicus: Torqueantur donec negent. *Et anni mei in gemitibus*: tempora quae ago in hoc saeculo, non mihi morte auferuntur, sed manent, atque in gemitibus sunt. *Infirmatus est in egestate vigor meus*: egeo sanitate huius corporis, nec parcitur cruciatibus; egeo resolutione corporis, et parcitur morti: et in hac egestate infirmata est fiducia mea. *Et ossa mea conturbata sunt*: et firmitas mea conturbata est.

12. [v 12.] *Super omnes inimicos meos factus sum opprobrium*. Inimici mei sunt

omnes iniqui; et tamen pro sceleribus suis usque ad confessionem torquentur: superavi ergo opprobrium eorum, cuius confessionem non mors sequitur, sed cruciatus insequitur. *Et vicinis meis nimium*: nimium hoc visum est eis qui iam propinquabant cognoscere te et tenere fidem quam teneo. *Et timor notis meis*: et ipsis notis meis exemplo horribilis tribulationis meae timorem incussi. *Qui videbant me, foras fugiebant a me*: quoniam non intellegebant interiorum et invisibilem spem meam, in exteriora et visibilia fugerunt a me.

13. [v 13.] *Oblitus sum, tamquam mortuus a corde*: et obliti sunt me, tamquam mortuus sim a corde ipsorum. *Factus sum tamquam vas perditum*: visus sum mihi periisse usibus Domini, vivens in hoc saeculo, et neminem lucrificans, cum omnes timerent aggregari mihi.

14. [v 14.] *Quoniam audiivi vituperationem multorum accolentium in circuitu*: quoniam audiivi vituperantes me multos in peregrinatione huius terrae iuxta me, sequentes circuitum temporum, et mecum in patriam aeternam redire recusantes. *Dum congregarentur ipsi simul adversum me, ut acciperent animam meam consiliati sunt*: ut consentiret eis anima mea, quae morte posset de potestate illorum facile exire, excogitaverunt consilium, quo nec mori me sinerent.

15. [v 15.] *Ego autem in te speravi, Domine; dixi: Tu es Deus meus*: non enim mutatus es, ut non salvum facias qui emendas.

16. [v 16.] *In manibus tuis sortes meae*: in potestate tua sunt sortes meae. Non enim ullum video meritum, quo de universa impietate generis humani me potissimum elegisti ad salutem: et si est apud te iustus et occultus ordo electionis meae, ego tamen quem hoc latet, ad tunicam Domini mei sorte perveni. *Erue me de manibus inimicorum meorum, et a persequentibus me*.

17. [v 17.] *Illustra faciem tuam super servum tuum*: notum fac hominibus qui non putant me ad te pertinere, super me esse intendentem faciem tuam, meque tibi servire. *Salvum me fac in tua misericordia*.

18. [v 18.] *Domine, non confundar, quoniam invocavi te*: Domine, non erubescam insultantibus mihi, ex eo quod te invocavi. *Erubescant impii, et deducantur in infernum*: erubescant potius qui lapides invocant, et umbris sociantur.

19. [v 19.] *Muta efficiantur labia dolosa*: nota faciens populis sacramenta in me tua, fac obstupescere labia fingentium de me falsa. *Quae loquuntur adversus iustum iniquitatem, in superbia et contemptu*: quae loquuntur adversus Christum iniquitatem, superbientes, et contemnentes tamquam hominem crucifixum.

20. [vv 20.21.] *Quam magna multitudo dulcedinis tuae, Domine*: exclamat hic Propheta ista cernens, et mirans quam multis modis copiosa est dulcedo tua, Domine. *Quam abscondisti timentibus te*: etiam eos quos emendas, multum amas; sed ne dissoluta securitate neglegentius agant, abscondis ab eis dulcedinem amoris tui, quibus utile est timere te. *Perfecisti sperantibus in te*: perfecisti autem hanc dulcedinem sperantibus in te; non enim subtrahis eis quod usque in finem perseveranter exspectant. *In conspectu filiorum hominum*: non enim latet filios hominum, iam non secundum Adam, sed secundum filium hominis viventes: *Abscondes eos in abscondito vultus tui*, quam sedem perpetuam serves in abscondito notitiae tuae sperantibus in te. *A conturbatione hominum*: ut iam nullam humanam conturbationem patiantur.

21. *Proteges eos in tabernaculo tuo, a contradictione linguarum*: sed hic interim dum eis maledicae linguae obstrepunt dicentes: Quis hoc novit, aut quis inde venit? proteges eos in tabernaculo fidei earum rerum, quas Dominus pro nobis

temporaliter gessit et pertulit.

22. [v 22.] *Benedictus Dominus, quoniam mirificavit misericordiam suam in civitate circumstantiae*: benedictus Dominus, quoniam post emendationem acerrimarum persecutionum, omnibus mirabilem fecit misericordiam suam per orbem terrarum, in circuitu societatis humanae.

23. [v 23.] *Ego dixi in ecstasi mea*: unde ille populus iterum loquens, ait: Ego dixi in pavore meo, cum horribiliter gentes in me saevirent. *Proiectus sum a facie oculorum tuorum*: non enim si me respiceres, pati me ista sineres. *Ideo exaudisti, Domine, vocem orationis meae, cum clamarem ad te*: ideo modum ponens emendationi, et ostendens me pertinere ad curam tuam, exaudisti, Domine, vocem orationis meae, cum eam ex tribulatione nimis intenderem.

24. [v 24.] *Diligite Dominum omnes sancti eius*: hortatur iterum Propheta ista cernens, et dicit: *Diligite Dominum, omnes sancti eius: quoniam veritatem requiret Dominus*. Quando si iustus vix salvus erit, peccator et impius ubi parebunt? *Et retribuet his qui abundanter faciunt superbiam*: et retribuet his qui nec victi convertuntur, quia multum superbiunt.

25. [v 25.] *Viriliter agite, et confortetur cor vestrum*: bonum sine defectione operantes, ut tempore proprio metatis. *Omnes qui speratis in Domino*: id est, qui eum recte timetis vel colitis, sperate in Domino.

IN EUMDEM PSALMUM 30

ENARRATIO II

Sermo 1

1. [v 1.] Psalmi huius quem modo cantavimus, quantum possumus secreta rimemur, et inde sermonem exsculptum reddamus auribus et mentibus vestris. Titulus eius est: *In finem, psalmus ipsi David ecstasis*. *In finem* quid sit, novimus, si Christum novimus; dicit enim Apostolus: *Finis enim legis Christus ad iustitiam omni credenti*. Finis non consumens, sed perficiens: duobus enim modis dicimus finem; vel quo fit ut non sit quod erat, vel quo fit ut perfectum sit quod inchoatum erat. Ergo *in finem*, in Christum.

Quid sit ecstasis.

2. *Psalmus David ecstasis*. Verbum *ecstasis* graecum, latine, quantum datur intellegi, verbo uno exponi potest, si dicatur excessus: excessus autem mentis proprie solet ecstasis dici. In excessu vero mentis duo intelleguntur; aut pavor, aut intentio ad superna, ita ut quodam modo de memoria labantur inferna: in hac ecstasi fuerunt omnes sancti, quibus arcana Dei mundum istum excedentia revelata sunt. De hoc mentis excessu, id est ecstasi, Paulus cum loqueretur, seipsum insinuans, ait: *Sive enim mente excessimus Deo, sive temperantes sumus vobis, caritas enim Christi compellit nos*. Hoc est, si ea tantum agere vellemus, et ea tantum contemplari quae mentis excessu intuemur, vobiscum non essemus, sed essemus in supernis, tamquam contemptis vobis: et quando nos ad illa superiora et interiora infirmo passu sequeremini, nisi rursus compellente nos caritate Christi (qui cum in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est esse aequalis Deo, sed semetipsum exinanivit formam servi accipiens), nos consideraremus esse servos, et non ingrati ei a quo accepimus altiora, propter eos

qui infirmi sunt non contemneremus inferiora, et temperaremus nos eis qui non possunt nobiscum videre sublimia? Hoc ergo ait: *Sive mente excessimus Deo*: ille enim videt quod nos videmus in mentis excessu, ille solus revelat secreta sua. Quippe ille hoc loquitur, qui se dicit abreptum esse et ablatum in tertium coelum, et audivisse ineffabilia verba, quae non licet homini loqui: tantus autem fuit ille mentis excessus, ut diceret: *Sive in corpore, sive extra corpus, nescio, Deus scit*. Ergo si hunc excessum mentis, id est hanc ecstasim, significat titulus psalmi huius, magna profecto et alta quaedam sperare debemus dicturum eum qui condidit psalmum, id est Prophetam, imo vero per Prophetam Spiritum sanctum.

De corpore Christi mystico.

3. Si vero haec ecstasis pavor intellegendus est, neque huic significationi verbi deerit huius psalmi contextus; videtur enim de passione locuturus esse, in qua pavor est. Sed cuius pavor est, utrum Christi, quia dixit: *In finem*, et intellegimus finem Christum? an forte noster pavor? Numquid enim possumus pavorem bene intellegere in Christo propinquante passione, qui propter eam venerat? cum venisset ad quod venerat, numquid pavebat moriturus? Si prorsus ita homo esset, ut Deus non esset, magis gauderet resurrecturus, quam paveret moriturus? Verumtamen quia dignatus est assumere formam servi, et in ea nos vestire se; qui non est dedignatus assumere nos in se, non est dedignatus transfigurare nos in se, et loqui verbis nostris, ut et nos loqueremur verbis ipsius. Haec enim mira commutatio facta est, et divina sunt peracta commercia, mutatio rerum celebrata in hoc mundo a negotiatore coelesti: venit accipere contumelias, dare honores; venit haurire dolorem, dare salutem; venit subire mortem, dare vitam. Moriturus ergo ex eo quod nostrum habebat, non in se, sed in nobis pavebat; quia et hoc dixit, tristem esse animam suam usque ad mortem, et utique nos ipsi omnes cum illo. Nam sine illo, nos nihil; in illo autem, ipse Christus et nos. Quare? Quia totus Christus caput et corpus. Caput ille salvator corporis, qui iam ascendit in coelum; corpus autem Ecclesia, quae laborat in terra. Hoc autem corpus nisi connexione caritatis adhaereret capiti suo, ut unus fieret ex capite et corpore, non de coelo quemdam persecutorem corripiens diceret: *Saule, Saule, quid me persequeris?* quando eum iam in coelo sedentem nullus homo tangebatur, quomodo eum Saulus in terra saeviens adversus Christianos aliquo modo iniuria percellebat? Non ait: Quid sanctos meos, quid servos meos? sed, *quid me persequeris*, hoc est, quid membra mea? caput pro membris clamabat, et membra in se caput transfigurabat. Vocem namque pedis suscipit lingua. Quando forte in turba contritus pes dolet, clamat lingua: Calcas me; non enim ait: Calcas pedem meum, sed se dixit calcari, quam nemo tetigit: sed pes qui calcatus est, a lingua non separatus est. Ergo etiam sic non incongrue intellegitur ecstasis, pavor. Quid enim dicam, fratres? Si nullus omnino pavor esset passuris, diceretur ipsi Petro quod audivimus natali Apostolorum die, quando ei Dominus praedixit futuram suam passionem: *Cum esses iunior, cingebas te, et ibas quo volebas; cum autem senior factus fueris, alter te cinget, et ducet quo tu non vis?* Hoc autem, inquit, dixit significans qua morte moreretur? Ergo si Petrus apostolus tanta perfectione quo nollet iit volens (nolens mortuus est, sed volens coronatus est), quid mirum si est aliquis pavor in passione etiam iustorum, etiam sanctorum? Pavor est ex humana infirmitate, spes ex divina promissione. Quod paves tuum est, quod speras donum Dei est in te. Et melius in pavore tuo agnoscis te, ut in liberatione tua glorifices qui fecit te. Paveat humana infirmitas, non in eo pavore deficit divina misericordia. Denique pavens iste inde coepit: *In te, Domine, speravi, non confundar in aeternum*. Videtis quia et pavet, et sperat: videtis quia pavor iste non est sine spe. Etiam si est aliqua in

humano corde conturbatio, non recedit divina consolatio.

In membris Christi Christus.

4. Loquitur hic ergo Christus in Propheta; audeo dicere, Christus loquitur. Dicturus est quaedam in hoc psalmo, quae quasi Christo videantur non posse congruere, illi excellentiae capitis nostri, maximeque illi Verbo quod in principio erat Deus apud Deum: nec ei in forma servi fortasse videbuntur quaedam hic verba congruere, quam formam servi suscepit ex virgine; et tamen Christus loquitur, quia in membris Christi Christus. Et ut noveritis, quia unus dicitur Christus caput et corpus suum; ipse dicit cum de coniugio loqueretur: *Erunt duo in carne una: igitur iam non duo, sed una caro*. Sed forte hoc dicat de quocumque coniugio? Audi apostolum Paulum: *Et erunt duo, inquit, in carne una: sacramentum hoc magnum est, ego autem dico in Christo et in Ecclesia*? Fit ergo tamquam ex duobus una quaedam persona, ex capite et corpore, ex sponso et sponsa. Nam unitatem personae huius miram et excellentem, commendat etiam Isaias propheta: nam loquens etiam in eo Christus in prophetia ait: *Sicut sponso alligavit mihi mitram, et sicut sponsam ornavit me ornamento*. Se dixit sponsum, se sponsam: quare se sponsum, se sponsam, nisi quia erunt duo in carne una? Si duo in carne una, cur non duo in voce una? Loquatur ergo Christus, quia in Christo loquitur Ecclesia, et in Ecclesia loquitur Christus; et corpus in capite, et caput in corpore. Audi Apostolum hoc ipsum evidentius exprimentem: *Sicut enim corpus unum est et membra habet multa, omnia autem membra corporis cum sint multa, unum est corpus, sic et Christus*. Loquens de membris Christi, hoc est de fidelibus, non ait, sic et membra Christi; sed totum hoc quod dixit, Christum appellavit. Sicut enim corpus unum, et membra habet multa, omnia autem membra corporis cum sint multa, unum est corpus; sic et Christus membra multa, unum corpus. Ergo simul omnes nos cum capite nostro Christus, sine capite nostro nihil valentes. Quare? Quia nos cum capite nostro vitis: sine capite nostro, quod absit, sarmenta praecisa, non alicui operi agricolarum, sed igni tantummodo destinata. Ideo et ipse in Evangelio: *Ego sum vitis, vos estis palmites, Pater meus agricola est; et: Sine me, inquit, nihil potestis facere*. Domine, si sine te nihil, totum in te. Etenim quidquid ille operatur per nos, nos videmur operari. Potest ille multum et totum sine nobis, nos nihil sine ipso.

5. [v 2.] Ergo in quacumque ecstasi loquatur, sive pavore, sive excessu mentis, congruunt quae dicuntur. Dicamus in Christi corpore, dicamus omnes quasi unus, quia omnes unitas, dicamus: *In te, Domine, speravi, non confundar in aeternum*. Illam, inquit, confusionem perhorresco, quae est in aeternum. Nam est quaedam confusio temporalis utilis, perturbatio animi respicientis peccata sua, respectione horrentis, horrore erubescitis, erubescencia corrigentis; unde dicit et Apostolus: *Quam enim gloriam habuistis tunc in his, in quibus nunc erubescitis*? Ergo erubescere illos dicit iam fideles, non de praesentibus donis, sed de praeteritis peccatis. Hanc confusionem non formidet christianus: imo si hanc non habuerit, aeternam habebit. Quae est aeterna confusio? Quando fiet illud quod dictum est: *Et traducent eos ex adverso iniquitates eorum*. Et fiet traducentibus ex adverso iniquitatibus omnis grex malus ad sinistram, tamquam haedis ab ovibus separatis; et audient: *Ite in ignem aeternum, qui paratus est diabolo et angelis eius*. Quaerunt quare? *Esurivi enim, et non dedistis mihi manducare*. Contemnebant tunc quando esurienti Christo non dabant cibum, quando sitienti non dabant potum, quando nudum non vestiebant, peregrinum non suscipiebant, aegrotantem non visitabant, tunc contemnebant: cum coeperint illis ista

enumerari, confundentur, et haec confusio in aeternum erit. Hanc timens iste qui pavet, vel cuius ad Deum est mentis excessus, hoc rogat: *In te, Domine, speravi, non confundar in aeternum.*

Iustitia Dei gratis nostra fit.

6. *Et in tua iustitia erue me, et exime me:* nam si attendas ad iustitiam meam, damnas me. *In tua iustitia erue me.* Est enim iustitia Dei, quae et nostra fit, cum donatur nobis. Ideo autem Dei iustitia dicitur, ne homo se putet a seipso habere iustitiam. Sic enim dicit apostolus Paulus: *Credenti in eum qui iustificat impium* (quid est, qui iustificat impium? qui ex impio facit iustum) *deputatur fides eius ad iustitiam*. Iudaei vero quia suis viribus se putabant implere posse iustitiam, offenderunt in lapidem offensionis et petram scandali, et gratiam Christi non agnoverunt. Acceperunt enim Legem qua fierent rei, non qua liberarentur a reatu. Denique quid de illis Apostolus dicit? *Testimonium enim perhibeo illis quod zelum Dei habent, sed non secundum scientiam.* Quid est quod dixit: *Zelum Dei habent Iudaei, sed non secundum scientiam?* Audi quid sit, non secundum scientiam: *Ignorantes enim Dei iustitiam et suam volentes constituere, iustitiae Dei non sunt subiecti*. Si ergo ideo non secundum scientiam zelum Dei habent, quia ignorant Dei iustitiam et volunt suam constituere, quasi ex seipsis iusti fiant; ideo gratiam Dei non cognoverunt, quia gratis salvari noluerunt. Quis est qui salvatur gratis? In quo non invenit Salvator quod coronet, sed quod damnet; non invenit merita bonorum, sed invenit merita suppliciorum. Si agat tamquam veraciter ex regula Legis proposita, damnandus est peccator. Hac regula si ageret, quem liberaret? Omnes peccatores invenit: solus sine peccato venit, qui nos peccatores invenit. Hoc ait Apostolus: *Omnes enim peccaverunt, et egent gloria Dei*. Quid est, *egent gloria Dei?* Ut ipse liberet, non tu: quia tu te liberare non potes, indiges liberatore. Quid est quod te iactas? Quid est quod de Lege et iustitia praesumis? Non vides quid intus confligat in te, de te, adversus te? Non audis pugnantem, et confitentem, et adiutorium in pugna desiderantem? Non audis athletam Domini ab agonotheta petentem adiutorium pugnae suae? Non enim sic te exspectat Deus certantem, quomodo te exspectat editor, si forte pugnes in amphitheatro: ille tibi praemium dare potest si viceris, adiuvere te periclitantem non potest. Non sic exspectat Deus. Vide ergo, attende eum qui dicit: *Condelector enim legi Dei secundum interiorem hominem, video autem aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meae, et captivum me ducentem in lege peccati, quae est in membris meis. Miser ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius? Gratia Dei per Iesum Christum Dominum nostrum*. Quare gratia? Quia gratis datur. Quare gratis datur? Quia merita tua non praecesserunt, sed beneficia Dei te praevenerunt. Illi ergo gloria qui nos liberat. *Omnes enim peccaverunt, et egent gloria Dei. In te ergo, Domine, speravi, non in me: non confundar in aeternum, quia in eo spero qui non confundit. In tua iustitia erue me, et exime me:* quia non invenisti in me iustitiam meam, erue me in tua; hoc est, illud me eruat quod me iustificat, quod ex impio pium facit, quod ex iniquo iustum, quod ex caeco videntem, quod ex cadente surgentem, quod ex flente gaudentem. Hoc me liberat, non ego. *In iustitia tua erue me, et exime me.*

Veritas est Deus.

7. [v 3.] *Inclina ad me aurem tuam:* fecit hoc Deus, quando ipsum Christum ad nos misit. Illum ad nos misit qui inclinato capite digito scribebat in terra, quando ei adultera mulier offerebatur punienda. Ille autem inclinaverat se ad terram, id

est, Deus ad hominem, cui dictum est: *Terra es, et in terram ibis*. Non enim quasi corporalibus locis Deus ad nos inclinat aurem suam, aut membris istis corporeis determinatis finitus est. Omnino nihil horum cogitent humana phantasmata. Veritas est Deus. Veritas nec quadra est, nec rotunda, nec longa. Ubique praesens est, si cordis oculus ad eam pateat. Inclinat tamen aurem suam ad nos Deus misericordiam deponens super nos. Quae maior misericordia, quam ut Unicum suum daret nobis, non vivere nobiscum, sed mori pro nobis? *Inclina ad me aurem tuam*.

Deus refugium hominis.

8. *Accelera ut eximas me*: exauditur enim in hoc, cum dicit: *Accelera*. Ad hoc enim positum est verbum, ut hoc totum quod nobis diu videtur quamdiu volvitur saeculum, intellegas punctum esse. Non est diu quod habet extremum. Ab Adam usque ad hodiernam diem peractum est, et multo utique plus peractum est quam restat peragendum. Si adhuc viveret Adam, et hodie moreretur; quid ei prodesset tamdiu esse, tamdiu vixisse? Ergo celeritas haec quare? Quia transvolant tempora: et quod tibi tardum est, in oculis Dei breve est. Iam hanc celeritatem iste intellexerat in ecstasi. *Accelera ut eximas me. Esto mihi in Deum protectorem et in domum refugii, ut salvum me facias*. Domus refugii tu mihi esto, Deus protector, domus refugii. Aliquando enim periclitor, et volo fugere: quo fugio? ad quem locum tutus fugio? ad quem montem? ad quam speluncam? ad quae tecta munita? Quam arcem teneam? quibus muris ambiar? Quocumque iero, sequor me. Quidquid enim vis potes fugere, homo, praeter conscientiam tuam. Intra in domum tuam, requiesce in lecto tuo, intra in interiora: interius habere nihil potes, quo fugias a conscientia tua, si rodunt te peccata tua. Quia vero dixit: *Accelera ut eximas me*, et in tua iustitia erue me, ut dimittas peccata mea, et aedifices in me iustitiam tuam: tu mihi eris domus refugii, ad te confugio. Nam a te quo fugiam? Irascitur tibi Deus, quo fugies? Audi quid dicat in alio psalmo, timens iram Dei: *Quo ibo a spiritu tuo, et quo a facie tua fugiam? Si ascendero in coelum, tu ibi es: si descendero in infernum, ades*. Quocumque iero, ibi te invenio. Et si irasceris, ultorem te invenio; si placatus es, adiutorem. Nihil mihi ergo restat, nisi ad te fugere, non a te. Ut evadas hominem dominum quicumque servus es, fugis in ea loca ubi non est dominus tuus: ut evadas Deum, fuge ad Dominum. Nam non est quo fugias Deum. Praesto sunt omnia et nuda Omnipotentis oculis. Tu ergo mihi, inquit, esto domus refugii. Nam si salvus non fuero, quomodo fugio? Sana me, et fugio ad te. Nam si me non sanas, ambulare non possum, fugere quomodo potero? Quo iret, quo fugeret, si ambulare non posset, semivivus in via, sauciatus vulneribus latronum? Quem transiens sacerdos praeteriit, transiens Levita praeteriit, transiens Samaritanus miseratus est, id est ipse Dominus, qui miseratus est genus humanum. Samarites enim custos interpretatur. Et quis nos custodit, si ille deserit? Merito, cum Iudaei conviciantes dicerent: *Nonne verum dicimus, quia Samaritanus es, et daemonium habes*, unum respuit, alterum amplexus est: *Ego*, inquit, *daemonium non habeo*: non dixit: Non sum Samaritanus: sic intellegi volens nostrum se esse custodem. Miseratus ergo accessit, curavit, ad stabulum perduxit, implevit circa eum misericordiam: ille iam potest ambulare, potest et fugere. Quo fugeret nisi ad Deum, ubi fecit sibi domum refugii?

9. [v 4.] *Quia fortitudo mea et refugium meum es tu, et propter nomen tuum dux mihi eris, et enutries me*: non propter meritum meum, sed *propter nomen tuum*, ut tu glorificeris, non quia ego dignus sum; *dux mihi eris*, ne aberrem a te; *et enutries*

me, ut validus sim ad manducandum escam, qua pascis Angelos. Hic enim lacte nos nutrit, qui nobis coelestem cibum promisit; et usus est materna misericordia. Sicut enim mater lactans eamdem escam, cui sumendae idoneus infans non est, per carnem traicit, et lac infundit (hoc enim accipit parvulus quod accepturus erat ad mensam, sed quod per carnem traicitur, congruit parvulo); sic Dominus sapientiam suam ut lac nobis faceret, carne indutus venit ad nos. Ergo corpus Christi loquitur: *Et enutries me*.

Tentatur corpus Christi Ecclesia.

10. [v 5.] *Educes me de muscipula ista, quam occultaverunt mihi.* Iam passio significatur: *Educes me de muscipula ista, quam occultaverunt mihi.* Nec sola illa passio est, qua passus est Dominus noster Iesus Christus: muscipulam suam diabolus tetendit usque in finem. Et vae illi, qui in illam muscipulam cadit: cadit autem omnis qui non sperat in Deum; qui non dicit: *In te, Domine, speravi, non confundar in aeternum: et in tua iustitia erue me, et exime me.* Extenta est et parata muscipula inimici. Posuit in muscipula errorem et terrorem: errorem quo illiciat, terrorem quo frangat, et rapiat. Tu claude ianuam cupiditatis contra errorem; tu claude ianuam timoris contra terrorem, et educes de muscipula. Huiusmodi pugnae exemplum ipse tibi Imperator tuus, qui propter te etiam tentari dignatus est, in se demonstravit. Et primo tentatus est illecebris; quia tentata est in illo ianuam cupiditatis, quando cum tentavit diabolus dicens: *Dic lapidibus istis ut panes fiant. Adora me, et dabo tibi regna ista. Mitte te deorsum, quia scriptum est: Quia Angelis suis mandavit de te, et in manibus tollent te, ne quando offendas ad lapidem pedem tuum.* Omnis haec illecebra cupiditatem tentat. At ubi clausam ianuam invenit cupiditatis in eo qui tentabatur pro nobis, convertit se ad tentandam ianuam timoris, et praeparavit illi passionem. Denique hoc dicit Evangelista: *Et consummata tentatione, diabolus recessit ab eo ad tempus.* Quid est, *ad tempus*? Tamquam rediturus et tentaturus ianuam timoris, quia clausam invenit ianuam cupiditatis. Totum ergo corpus Christi tentatur usque in finem. Fratres mei, quando iussum est nescio quid contra Christianos mali, simul impingebatur hoc corpus, totum impingebatur: unde dictum erat in psalmo: *Tamquam cumulus arenae impulsus sum ut caderem, et Dominus suscepit me.* At ubi finita sunt illa quae totum corpus impingebant ut caderet, coepit tentatio esse per partes. Tentatur corpus Christi, una Ecclesia non patitur persecutionem, alia patitur. Non patitur furorem imperatoris, sed patitur furorem mali populi. Quantae vastationes a plebibus? Quanta mala ingesta sunt Ecclesiae a malis christianis, ab eis qui capti in illo retiaculo, tam multiplicati sunt, ut premerent naves in piscatione illa Domini ante passionem? Non ergo desunt pressurae tentationis. Nemo sibi dicat: Non est tempus tentationis. Qui sibi hoc dicit, pacem sibi promittit: qui sibi pacem promittit, securus invaditur. Totum ergo corpus Christi dicat: *Educes me de muscipula ista, quam occultaverunt mihi:* quia eductum est et caput nostrum de muscipula, quam absconderunt illi, quibus modo dicebatur in Evangelio, quia dicturi erant: *Hic est haeres, venite occidamus eum, et nostra erit haereditas.* Et in se sententiam dixerunt interrogati: *Quid faciet ille paterfamilias colonis malis? Malos male perdet, et vineam suam locabit aliis agricolis. Quid, et illud non legistis: Lapidem quem reprobaverunt aedificantes, hic factus est in caput anguli?* Quod est enim, *reprobaverunt aedificantes*; hoc ait: *Eiecerunt extra vineam, et occiderunt.* Ergo erutus est et ille. Caput nostrum sursum est, liberum est. Haereamus illi per dilectionem, ut melius postea conglutinemur ei per immortalitatem; et dicamus omnes: *Educes me de muscipula ista, quam occultaverunt mihi; quoniam tu es protector meus.*

11. [v 6.] Audiamus vocem Domini, quam dixit in cruce: *In manus tuas commendo spiritum meum*. Certe cum verba eius in Evangelio de isto psalmo cognoscimus, ipsum hic locutum fuisse non dubitemus. Habes hoc in Evangelio, dixit: *In manus tuas commendo spiritum meum : et inclinato capite tradidit spiritum* . Non sine causa voluit verba huius psalmi sua esse, nisi ut te admoneret se locutum esse in hoc psalmo. Ipsum hic quaere; cogita quomodo in illo psalmo se quaeri voluit pro susceptione matutina: *Foderunt manus meas et pedes, dinumeraverunt omnia ossa mea; ipsi vero consideraverunt et conspexerunt me, diviserunt sibi vestimenta mea, et super vestem meam miserunt sortem : ut te admoneret in se hoc esse completum, in voce sua posuit caput ipsius psalmi: Deus, Deus meus, utquid me dereliquisti?* Et tamen vocem corporis in se transfiguravit; non enim Unicum suum Pater aliquando dereliquit. *Redemisti me, Domine, Deus veritatis:* faciens quod promisisti, non fallens in pollicitatione tua, Deus veritatis.

De mendacio et vanitate.

12. [v 7.] *Odisti observantes vanitatem supervacue*. Quis observat vanitatem? Qui timendo mori moritur: timendo enim mori mentitur, et moritur antequam moriatur, qui ideo mentiebatur ut viveret. Mentiri vis, ne moriaris: et mentiris, et moreris; et cum vitas unam mortem quam differre poteris, auferre non poteris, incidis induas, ut prius in anima, postea in corpore moriaris. Unde hoc, nisi observando vanitatem? Quia dulcis est tibi transiens dies, quia dulcia sunt tibi transvolantia tempora, unde nihil tenes, et insuper tu teneris. *Odisti observantes vanitatem supervacue. Ego autem, qui non observo vanitatem, in Domino speravi.* Speras in pecunia, observas vanitatem: speras in honore et sublimitate aliqua potestatis humanae, observas vanitatem: speras in aliquo amico potente, observas vanitatem. In his omnibus cum speras, aut tu exspiras, et ea hic dimittis; aut cum vivis, omnia pereunt, et in spe tua deficis. Hanc vanitatem commemorat Isaias dicens: *Omnis caro fenum, et omnis gloria eius quasi flos feni: aruit fenum, et flos eius decidit; verbum autem Domini manet in aeternum* . Ego autem, non quomodo illi qui sperant in vanitate, et qui observant vanitatem; sed in Domino speravi, qui non est vanitas.

Multis impellimur necessitatibus.

13. [v 8.] *Exsultabo, et iucundabor in tua misericordia: non in mea iustitia. Quia respexisti humilitatem meam, salvam fecisti de necessitatibus animam meam: nec conclusisti me in manus inimici.* Quae sunt necessitates, unde volumus salvam heri animam nostram? Quis eas enumeret? quis digne exaggeret? quis congrue vitandas fugiendasque commendet? Primo in genere humano dura necessitas, nescire cor alterius, male sentire plerumque de amico fideli, bene sentire plerumque de amico infideli. O dura necessitas! Et quid facis ut corda inspicias? quem oculum affers, infirma et plangenda mortalitas? quid facis ut videas hodie cor fratris tui? Non habes quid facias. Alia maior necessitas, nec tuum vides quale erit cras. Quid iam dicam de necessitatibus ipsius mortalitatis? Mori necesse est, et nemo vult. Nemo vult quod necesse est. Nemo vult, quod erit velit nolit. Dura necessitas nolle quod non potest evitari. Nam si fieri posset, nollemus utique mori; et effici quod Angeli vellemus, sed commutatione quadam, non morte, sicut dicit Apostolus: *Aedificationem habemus ex Deo, domum non manufactam, aeternam in coelis. Etenim in hoc ingemiscimus, habitaculum nostrum quod de coelo est, superindui cupientes; si tamen induti, et non nudi inveniamur. Etenim qui sumus in hac habitatione, ingemiscimus gravati, in quo nolumus exspoliari, sed*

*supervestiri, ut absorbeatur mortale a vita . Volumus pervenire ad regnum Dei, sed per mortem nolumus: et tamen dicit tibi necessitas: Hac venies. Hac venire dubitas homo, cum hac ad te venerit Deus? Quae sunt etiam necessitates vincendarum vetustissimarum cupiditatum, et annosarum malarum consuetudinum? Vincere consuetudinem, dura pugna, nosti. Vides quam male facias, quam detestabiliter, quam infelicitur; et facis tamen: fecisti fieri, facturus es hodie. Si sic tibi displicet cum disputo, quomodo displicet tibi cum cogitas? Et tamen facturus es hoc. Unde raperis? quis te captivum trahit? An illa lex in membris tuis repugnans legi mentis tuae? Clama ergo: *Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius? Gratia Dei per Iesum Christum Dominum nostrum* ; et impletur in te quod modo diximus: *Ego autem in Domino speravi: exultabo, et iucundabor in tua misericordia; quia respexisti humilitatem meam, salvam fecisti de necessitatibus animam meam.* Unde enim facta est salva de necessitatibus anima tua, nisi quia respecta est humilitas tua? Nisi prius humilareris, non te exaudiret, qui te a necessitatibus liberaret. Humilatus est qui dixit: *Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius?* Non sunt humilati, qui *ignorantes Dei iustitiam, et suam volentes constituere, iustitiae Dei non sunt subiecti* ?*

14. [v 9.] *Nec conclusisti me in manus inimici:* non vicini tui, non compossessoris tui, non eius cum quo militasti et eum laesisti, aut forte in tua civitate iniuriam ei fecisti; isti enim tales sunt pro quibus orare debemus. Alium habemus inimicum, diabolum, serpentem antiquum. Omnes morientes, si bene moriamur, ab eius manibus liberamur. Quicumque enim male moriuntur in suis iniquitatibus, in eius manus concluduntur, ut cum illo in fine damnentur. Liberat ergo nos Dominus Deus noster de manu inimici nostri: ille enim nos per cupiditates nostras vult capere. Cupiditates autem nostrae quando validae sunt, et quando eis servimus, necessitates vocantur. Liberante autem Deo animam nostram de necessitatibus nostris, quid erit quod in nobis teneat inimicus, ut concludamur in manus eius?

15. *Statuisti in spatioso pedes meos.* Certe angusta via est : laboranti angusta est, amant, lata est. Eadem quae angusta est, lata fit. *In spatioso,* dicit, *posuisti pedes meos,* ne angustati pedes mei irent in se, et incurrendo in se deicerent me. Ergo quid ait: *Posuisti in spatioso pedes meos?* Plane fecisti mihi facilem iustitiam, quae mihi erat aliquando difficilis: hoc est: *Posuisti in spatioso pedes meos.*

16. [vv 10.11.] *Miserere mei, Domine, quoniam tribulor, conturbatus est in ira oculus meus, anima mea, et venter meus. Quoniam defecit in dolore vita mea, et anni mei in gemitibus.* Sufficiat Caritati vestrae, adiuvante Domino fortassis implebimus debitum, ut et psalmo peracto proficiscamur.

IN EUMDEM PSALMUM 30

ESPOSIZIONE II

Sermo 2

De mystico corpore.

1. Ad reliqua psalmi nostra revertatur intentio, et nos ipsos agnoscamus in verbis Prophetarum. Quoniam si nos inspexerimus in tempore tribulationis, gaudebimus in tempore retributionis. Commendaveram Caritati vestrae, cum primas partes huius psalmi exponerem, quod Christus loquatur; et quomodo sit accipiendus Christus totus cum capite et corpore, non tacueram: testimoniis etiam Scripturarum,

quantum mihi videtur, satis idoneis luculentisque firmaveram; ita ut omnino dubitari non posset Christum esse caput et corpus, sponsum et sponsam, Filium Dei et Ecclesiam, Filium Dei factum filium hominis propter nos, ut filios hominum faceret filios Dei; atque ita essent duo in carne una in sacramento magno, qui agnoscuntur in Prophetis duo in voce una. Gratulatio superius expressa est ipsius dicentis: *Respexisti humilitatem meam, salvam fecisti de necessitatibus animam meam, nec conclusisti me in manus inimici, statuisti in spatioso pedes meos*: gratulatio est liberati hominis a tribulatione, liberatorum membrorum Christi ab afflictione et insidiis. Et rursus dicit: *Miserere mei, Domine, quoniam tribulor*. In tribulatione utique angustia est: quomodo ergo: *Posuisti in spatioso pedes meos*? Si adhuc tribulatur, quomodo sunt in spatioso pedes? An forte una quidem vox est, quia unum quidem corpus; sed in aliquibus membris spatium sentitur, in aliquibus angustia, id est, alii sentiunt facilitatem iustitiae, alii laborant in tribulatione? Nam si non alia membra illud, alia illud paterentur, non diceret Apostolus: *Si patitur unum membrum, compatiuntur omnia membra; et si glorificatur unum membrum, congaudent omnia membra*. Aliquae Ecclesiae, verbi gratia, pacem habent; aliquae in tribulatione sunt: in istis quae pacem habent, in spatioso sunt pedes; illae quae in tribulatione sunt, angustias patiuntur: sed et istos contristat illorum tribulatio, et illos pax istorum consolatur. Sic est enim unum corpus, ut non sit discissio; non autem facit discissionem nisi dissensio. Caritas autem compagem facit, compages complectitur unitatem, unitas servat caritatem, caritas pervenit ad claritatem. Dicat ergo ex quibusdam membris: *Miserere mei, Domine, quoniam tribulor; conturbatus est in ira oculus meus, anima mea et venter meus*.

Unde Ecclesiae sit tribulatio.

2. Quaerimus unde sit ista tribulatio, quoniam liberatus paulo ante gaudere videbatur, iustitia quadam infusa sibi largiter dono Dei, et inde facto spatio pedibus suis in latitudine caritatis. Unde ergo et ista existit tribulatio, nisi forte ex illo quod Dominus dicit: *Quoniam abundabit iniquitas, refrigescet caritas multorum*? Primo enim commendata paucitate sanctorum, tamquam missis retibus, multiplicata est Ecclesia, et capti sunt innumerabiles, de quibus praedictum erat. *Annuntiavi et locutus sum, multiplicati sunt super numerum*; qui etiam navigia premerent, et retia rumperent, sicut est positum in illa prima piscatione ante passionem Domini. Ex his igitur multitudinibus exaggerati sunt, quibus per Pascha sic referciuntur ecclesiae, ut turbas ipsorum parietum recuset angustia. Quomodo autem non tribuletur iste de hac multitudine, quando videt ipsos implere theatra et amphitheatra, qui paulo ante ecclesias impleverunt? ipsos in nequitiiis, qui paulo ante in laudibus Dei? ipsos blasphemare Deum, qui respondebant: Amen Deo? Permaneat, duret, non deficiat etiam in multitudine copiosa iniquorum, quia nec granum deficit in multitudine palarum, quo usque post ventilationem mittatur in horreum, et ibi sit in societate sanctorum, ne turbulenti aliquid pulveris patiatur. Perduret ergo, quia et Dominus cum dixisset: *Quoniam abundabit iniquitas, refrigescet caritas multorum*; ne praenuntiata ista abundantia iniquitatis labarent nutarentque pedes nostri, continuo subiecit, quod fideles erigeret, quod consolaretur atque firmaret, dicens: *Qui perseveraverit usque in finem, hic salvus erit*.

Cur corpus Christi irascatur.

3. Attende itaque istum, quantum mihi videtur, in hac tribulatione constitutum.

Quando quidem positus in tribulatione quasi dolere deberet (tribulatio enim dolorem habet congruum), iratum se dicit in tribulatione, et ait: *Miserere mei, Domine, quoniam tribulor, conturbatus est in ira oculus meus*. Si tribularis, quare irasceris? Irascitur iste alienis peccatis. Quis non irascatur, videns homines confitentes ore Deum, negantes moribus? Quis non irascatur, videns homines saeculo verbis, et non factis renuntiantes? Quis est qui non irascatur, videns fratres insidiantes fratribus, fidem non servantes osculo quod infigunt in sacramentis Dei? Et quis enumeret omnia, quibus irascitur corpus Christi, quod intus vivit de spiritu Christi, quod gemit tamquam granum inter paleas? Vix enim apparent isti qui sic gemunt, qui sic irascuntur: quomodo vix apparent grana, quando area trituratur. Qui nescit quantae spicae missae sunt, putat totum paleam esse: et ex hoc quod totum palea putatur, inde magna massa purgabitur. In his ergo non apparentibus et gementibus irascitur, qui dicit alio loco: *Zelus domus tuae comedit me*. Dicit et alibi quando quidem videt multos mala facientes: *Taedium detinuit me a peccatoribus relinquentibus legem tuam*. Dicit et alio loco: *Vidi insensatos, et tabescebam*.

Quid ira et odium sint.

4. Haec autem ira, metuendum est, ne tanta sit, ut in odium vertatur. Ira enim nondum est odium: nam irasceris filio, non odisti filium; ei servas haereditatem, qui te sentit iratum; et ad hoc irasceris, ne perdat quod servaveris, male vivens moribus pravis. Ergo ira nondum est odium: nondum odimus eos quibus irascimur; sed ista ira si manserit, et non cito evulsa fuerit, crescit et fit odium. Ideo ut recens ira evellatur, et in odium non convertatur, hoc nos docet Scriptura, dicens: *Non occidat sol super iracundiam vestram*. Invenis autem aliquando fratrem odium habentem, et reprehendit irascentem: in illo est odium, et in alio culpat iram; ipse habet trabem in oculo suo, et reprehendit festucam in oculo fratris sui. Sed festuca ista et surculus, nisi cito evellatur, trabes futura est. Non ergo ait: Exstinctus est oculus meus prae ira; sed *turbatus*: nam si exstinguitur, iam odium est, non ira. Et vide quia exstinctus est. Hinc ait Ioannes: *Qui odit fratrem suum, in tenebris est usque adhuc*. Antequam ergo eatur in tenebras, conturbatur oculus in ira: sed cavendum est, ne ira vertatur in odium, et oculus exstinguatur. Iste ergo dicit: *Turbatus est prae ira oculus meus, anima mea et venter meus*; hoc est, turbata sunt interiora mea. Ventrem pro interioribus posuit. Aliquando enim iniquis et perversis et a lege deviantibus et male viventibus irasci licet, clamare non licet. Cum irascimur et clamare non possumus, interiora nostra turbantur. Tanta est enim aliquando perversitas, ut nec corripi possit.

5. [v 11.] *Quoniam defecit in dolore vita mea, et anni mei in gemitibus. Defecit, inquit, in dolore vita mea*. Dicit Apostolus: *Nunc vivimus, si vos statis in Domino*. Quicumque perfecti sunt ex Evangelio et gratia Dei, non hic vivunt nisi propter alios; nam vita eorum in hoc saeculo, eis iam non est necessaria. Sed quia dispensatio eorum aliis necessaria est, fit in eis quod ait idem Apostolus: *Concupiscentiam habens dissolvi, et esse cum Christo; multo enim magis optimum: manere autem in carne necessarium propter vos*. Quando autem videt homo ex dispensatione sua, ex laboribus suis, ex praedicatione sua, non proficere homines, infirmatur in egestate vita hominis. Vere miserabilis egestas et fames: quandoquidem eos quos Domino lucratur, quodammodo manducat Ecclesia. Quid est manducat? In corpus suum traicit: quidquid enim manducamus, in corpus nostrum traicimus. Hoc agit Ecclesia per sanctos: esurit quos lucrari vult, et quos lucrata fuerit aliquo modo, manducat quodammodo. Cuius personam

gerebat Petrus, quando ei de coelo submissus est discus plenus omnibus animalibus quadrupedibus, serpentibus, et volatilibus: quibus generibus omnes gentes significantur. Praefigurabat Dominus Ecclesiam, quod omnes gentes erat transvoratura, et in corpus suum conversura; et ait Petro: *Macta, et manduca*. O Ecclesia, (hoc est Petre, quia super hanc petram aedificabo Ecclesiam meam), *macta, et manduca*: prius macta, et sic manduca; occide quod sunt, et fac quod es. Cum ergo praedicatur Evangelium, et videt qui praedicat non proficere homines, quare non clamet: *Quoniam defecit in dolore vita mea, et anni mei in gemitibus: Infirmatus est in egestate vigor meus, et ossa mea conturbata sunt?* Anni nostri isti, quos hic ducimus, in gemitibus sunt. Unde? Quia abundavit iniquitas, refrigescit caritas multorum. In gemitibus, non in claris vocibus: quando videt Ecclesia multos in perversum ire, gemitus suos devorat apud se, ut dicat Deo: *Gemitus meus non est absconditus a te*: in alio psalmo dicitur, sed congruit huic; et hoc est dicere: Gemitus meus, etsi absconditus est ab hominibus, a te non est absconditus. *Infirmatus est in egestate vigor meus, et ossa mea conturbata sunt*: de hac egestate supra diximus: ossa vero fortes intelleguntur Ecclesiae, qui etiam si non conturbantur persecutionibus alienorum, conturbantur tamen iniquitatibus fratrum.

Inimici Ecclesiae mali christiani.

6. [v 12.] *Super omnes inimicos meos factus sum opprobrium, et vicinis meis nimium, et timor notis meis. Super omnes inimicos meos factus sum opprobrium*: qui sunt inimici Ecclesiae? Pagani, Iudaei? Omnibus peius vivunt mali christiani. Vis videre quam omnibus peius vivant mali christiani? De talibus dicit propheta Ezechiel, quia comparantur sarmentis inutilibus. Pone Paganos ligna esse silvatica extra Ecclesiam, adhuc potest inde fieri aliquid; quomodo de lignis fabrilibus est lignum fabro aptum, et si adhuc nodosum et curvum et corticosum, tamen quod doletur, ascietur, deplanetur, et possit venire ad aliquam fabricam usus humani: de sarmentis autem praecisis fabri nihil facere possunt; ignis ea solus exspectat. Attendite, fratres. Cum silvatico ligno ubique praeponatur sarmentum manens in vite, quia sarmentum dat fructum, illud lignum non dat fructum: praeciso tamen sarmento de vite si comparetur lignum silvaticum, intellegitur esse melius; quia de illo faber aliquid facere potest; hoc autem non quaerit, nisi qui foco ministrat. Attendens itaque multitudinem male viventium in Ecclesia: *Super omnes, inquit, inimicos meos factus sum opprobrium*. Peius, inquit, vivunt mali in sacramentis meis, quam qui ad illa nunquam accesserunt. Latine aperte cur non dicamus, vel quando psalmum exponimus? Et si aliis forte temporibus dicere non audemus, saltem necessitas exponendi habeat libertatem corripiendi. *Super omnes, inquit, inimicos meos factus sum opprobrium*. De talibus dicit apostolus Petrus: *Facta sunt illis posteriora deteriora prioribus: melius enim erat illis non cognoscere viam iustitiae, quam cognoscentibus retrorsum reflecti a tradito sibi sancto mandato*. Cum dicit: *Melius erat illis non cognoscere viam iustitiae*; nonne iudicavit meliores esse inimicos foris positos, quam intus male viventes, quibus premitur et gravatur Ecclesia? *Melius, inquit, illis fuerat non cognoscere viam iustitiae, quam cognoscentibus retrorsum reflecti a tradito sibi sancto mandato*. Denique vide quam horribili rei eos comparavit: *Contingit illis res veri proverbii, Canis reversus ad suum vomitum*. Istis itaque talibus cum sint plenae Ecclesiae, nonne veraciter illic dicunt pauci, imo ex paucorum voce ipsa Ecclesia: *Super omnes inimicos meos factus sum opprobrium, et vicinis meis nimium, et timor notis meis?* Vicinis meis nimium opprobrium factus sum, id est, qui mihi iam appropinquabant ut crederent: hoc est, vicini mei nimium deterriti sunt, mala vita malorum et

falsorum christianorum. Quam multos enim putatis, fratres mei, velle esse christianos, sed offendi malis moribus christianorum? Ipsi sunt vicini qui iam appropinquabant, et nimium opprobrium illis visi sumus.

7. [v 12.] *Timor factus sum notis meis.* Quid tam timendum? *Timor*, inquit, *factus sum notis meis.* Quid tam timendum, quam cum videt homo multos male viventes, et de quibus bene sperabatur in multis malefactis inventos? Timet ne tales sint omnes quos putabat bonos, et veniunt in suspicionem malam prope omnes boni. Qualis vir? quomodo cecidit? quomodo inventus est in illa turpitudine, in illo scelere, in illo facto malo? putas non tales sunt omnes? Hoc est *timor notis meis*, ut et ipsis quibus noti sumus, plerumque in dubium veniamus. Et nisi te consoletur quod es, si aliquid es, non credis esse alterum talem. Consolatur hominem qualiscumque conscientia, ut dicat sibi homo qui bene vivit: O tu qui modo vereris ne tales sint omnes, tu talis es? Respondet conscientia: Non sum. Ergo si talis non es, solus es? Vide ne peior sit ista superbia, quam illa nequitia. Noli solum te dicere. Nam et Elias aliquando taedio multitudinis impiorum ait: *Prophetas tuos occiderunt, altaria tua suffoderunt, et ego relictus sum solus, et quaerunt animam meam. Sed quid dicit illi responsum divinum? Reliqui mihi septem millia virorum, qui non curvaverunt genua ante Baal.* Ergo, fratres, inter haec scandala unum est remedium, ne male sentias de fratre tuo. Humiliter esto quod vis eum esse, et non putabis cum esse quod non es. Sed tamen sit etiam timor notis, etiam expertis.

Obscurius dixerunt prophetae de Christo quam de Ecclesia.

8. [v 13.] *Qui videbant me, foras fugerunt a me.* Ignoscendum esset si foras fugissent a me qui non videbant me: etiam qui videbant me, foras fugerunt a me. Sed si qui me non videbant, foras fugerunt a me (nec dicendum est, foras fugerunt; quia intus non fuerunt: si intus enim fuissent, vidissent me, id est, cognovissent corpus Christi, cognovissent membra Christi, cognovissent unitatem Christi): illud est magis gemendum, illud omnino intolerabile, quia multi qui viderunt me, foras fugerunt a me, id est, qui cognoverunt quid esset Ecclesia, exierunt foras, et haereses et schismata contra Ecclesiam fecerunt. Hodie hominem invenis, verbi gratia, natum in parte Donati, nescit quid sit Ecclesia, ubi natus est tenet: non illi evellis consuetudinem quam suxit cum lacte nutricis. Illum, illum da qui volvitur quotidie in Scripturis, qui legit, qui praedicat: itane tandem non ibi videt: *Postula a me, et dabo tibi Gentes haereditatem tuam, et possessionem tuam terminos terrae?* non ibi videt: *Commemorabuntur, et convertentur ad Dominum universi fines terrae, et adorabunt in conspectu eius universae patriae gentium?* Si vides ibi totius orbis unitatem, quid foras fugis, ut non solum ipse patiaris, verum et aliis facias caecitatem? *Qui videbant me*, id est, qui noverant quid sit Ecclesia, qui eam in Scripturis intuebantur, *foras fugerunt a me.* Putatis enim, fratres mei, quia illi omnes qui fecerunt haereses per loca et partes, non noverant in Scripturis Dei, quia Ecclesia non est praedicta, nisi toto terrarum orbe diffusa? Vere dico Caritati vestrae: Certe omnes christiani sumus, vel christiani omnes dicimur, et omnes Christi signo signamur: obscurius dixerunt Prophetae de Christo, quam de Ecclesia; puto propterea quia videbant in Spiritu, contra Ecclesiam homines facturos esse particulas, et de Christo non tantam litem habituros, de Ecclesia magnas contentiones excitaturos. Ideo illud unde maiores lites futurae erant, planius praedictum et apertius prophetatum est, ut ad iudicium illis valeat qui viderunt, et foras fugerunt.

9. Exempli gratia unum commemorabo. Abraham pater noster fuit, non propter

propaginem carnis, sed propter imitationem fidei: iustus et placens Deo, per fidem suscepit filium sibi promissum Isaac de Sara sterili uxore sua in senectute sua : iussus est immolare Deo eundem filium, nec dubitavit, nec disceptavit, nec de iussu Dei disputavit, nec malum putavit quod iubere optimus potuit; duxit filium suum ad immolandum, imposuit ei ligna sacrificii, pervenit ad locum, erexit dexteram ut percuteret, eo prohibente deposuit, quo iubente levaverat ; qui obtemperaverat ut feriret, obtemperavit ut parceret; ubique obediens, nusquam timidus: ut tamen impleretur sacrificium, et sine sanguine non discederetur, inventus est aries haerens in vepre cornibus, ipse immolatus est, peractum est sacrificium. Quaere quid sit: figura est Christi involuta sacramentis. Denique ut videatur discutitur, ut videatur pertractatur, ut quod involutum est evolvatur. Isaac tamquam filius unicus dilectus figuram habens Filii Dei, portans ligna sibi, quomodo Christus crucem portavit . Ille postremo ipse aries Christum significavit. Quid est enim haerere cornibus, nisi quodam modo crucifigi? Figura est ista de Christo. Continuo praedicanda erat et Ecclesia, praenuntiatio capite praenuntiandum erat et corpus: coepit Spiritus Dei, coepit Deus ad Abraham praedicare velle Ecclesiam, et tulit figuram. Christum figurate praedicabat, Ecclesiam aperte praedicavit; ait enim ad Abraham: *Quoniam obaudisti vocem meam, et non pepercisti filio tuo dilecto propter me, benedicens benedicam te, et implendo implebo semen tuum sicut stellas coeli, et sicut arenam maris, et benedicentur in semine tuo omnes gentes terrae* . Et pene ubique Christus aliquo involucro sacramenti praedicatus est a Prophetis, Ecclesia aperte: ut viderent illam et qui futuri erant contra illam, et impleretur in eis ista nequitia quam praedixit psalmus: *Qui videbant me, foras fugerunt a me*. Ex nobis exierunt, sed non erant ex nobis : hoc apostolus Ioannes de illis dixit.

10. [v 13.] *Oblitus sum, tamquam mortuus a corde*. Oblitus sum, in oblivionem veni, obliti sunt me illi qui viderunt me: obliti sunt me, et sic me obliti sunt, tamquam mortuus fuerim a corde ipsorum. *Oblitus sum, tamquam mortuus a corde: factus sum tamquam vas perditum*. Quid est hoc, *factus sum tamquam vas perditum*? Laborabat iste, et nulli proderat: vidit se vas esse, et nulli prodesse, et se tamquam vas perditum dicit.

Inter scandala tantum in Domino sperandum.

11. [v 14.] *Quoniam audiui vituperationem multorum in accolentium circuitu*: multi accolunt in circuitu meo, et reprehendunt me quotidie. Quanta mala dicunt in malos christianos, quae maledicta perveniunt ad omnes Christianos! Numquid enim dicit, qui maledicit, aut qui reprehendit Christianos: Ecce quae faciunt non boni christiani? Sed: Ecce quae faciunt Christiani: non separat, non discernit. Illi tamen ista dicunt, qui accolunt in circuitu, id est, circumeunt, et non intrant. Quare circumeunt, et non intrant? Quia rotam temporis amant: non intrant ad veritatem, quia non amant aeternitatem; temporalibus dediti tamquam rotae constricti, de quibus alibi dicitur: *Pone principes eorum ut rotam* ; et alibi: *In circuitu impii ambulant . Dum congregarentur ipsi simul adversum me, ut acciperent animam meam consiliati sunt*. Quid est, *ut acciperent animam meam consiliati sunt*? Ut consentirem pravitatibus eorum. Illis enim qui maledicunt, et non intrant, parum est quia non intrant; et eicere hinc volunt vituperando. Si eiecerunt te de Ecclesia, acceperunt animam tuam, id est, tenuerunt consensionem tuam; et eris in circuitu, non in mansione.

12. [v 15.] Ego autem, inter haec opprobria, inter haec scandala, inter haec mala, inter istas seductiones, foris iniquitates, et perversitates intus, cum attenderem

homines iustos et quaererem, et deessent quos imitarer, quid feci? quod consilium inveni? *Ego autem, in te speravi, Domine*. Nihil salubrius, nihil securius. Volebas imitari nescio quem, invenisti illum non bonum: tolle imitationem hanc. Alium quaesisti, nescio quid displicuit: tertium quaesisti, et ipse non placuit: numquid quia et ille et ille displicuit, et tu peribis? Tolle ab homine spem, quia maledictus omnis qui spem suam ponit in homine. Si attendis adhuc hominem, et cum quaeris imitari, et ex illo pendere, adhuc lacte vis nutrir; et fies mammothreptus, quales dicuntur pueri qui diu sugunt, quod non decet. Etenim lacte uti, tamquam per carnem velle sibi cibum traici, hoc idem est per hominem vivere. Idoneus esto ad mensam, inde cape unde ille cepit, aut fortasse non cepit. Forte utiliter et in malum incidisti, quem bonum putasti, ut in ubere quasi materno amaritudinem invenires, et ea offensione repellereris, et ad cibum validiorem invitareris. Faciunt enim hoc nutrices mammothreptis, ut aliqua amara ponant in papillis suis, quibus offensi parvuli ab ubere resiliant, et ad mensam inhient. Ergo dicat; *Ego autem in te speravi, Domine, dixi: Tu es Deus meus*. Tu es Deus meus: recedat Donatus, recedat Caecilianus; nec ille, nec iste Deus meus est. Non ad hominis nomen ambulo, Christi nomen teneo. Ipsum Paulum audi dicentem: *Numquid Paulus pro vobis crucifixus est, aut in nomine Pauli baptizati estis?* Perirem si essem de parte Pauli; quomodo non peream si fuero de parte Donati? Prorsus recedant humana nomina, humana crimina, humana figmenta. *In te, Domine, speravi: dixi: Tu es Deus meus*. Non homo quisquam, sed tu es Deus meus. Unus deficit, unus proficit: Deus meus non deficit, neque proficit; nec habet quo proficiat perfectus, nec habet unde deficiat aeternus. *Dixi Domino: Deus meus es tu*.

Gratis datur gratia.

13. [v 16.] *In manibus tuis sortes meae*: non in manibus hominum, sed in manibus tuis. Quae sunt istae sortes? quare sortes? Audito nomine sortium, non debemus sortilegos quaerere. Sors enim non aliquid mali est: sed res est in dubitatione humana divinam indicans voluntatem. Nam et sortes miserunt Apostoli, quando Iudas tradito Domino periit, et, sicut de illo scriptum est: *Abiit in locum suum*: coepit quaeri quis in locum eius ordinaretur, electi sunt duo iudicio humano, et electus de duobus unus iudicio divino: de duobus consultus est Deus, quemnam ipsorum esse vellet, *et cecidit sors super Mathiam*. Quid igitur est: *In manibus tuis sortes meae*? Sortes dixit, quantum ego existimo, gratiam qua salvi facti sumus. Quare sortis nomine appellat gratiam Dei? Quia in sorte non est electio, sed voluntas Dei. Nam ubi dicitur: *Iste facit, iste non facit, merita considerantur*; et ubi merita considerantur, electio est, non sors: quando autem Deus nulla merita nostra invenit, sorte voluntatis suae nos salvos fecit, quia voluit, non quia digni fuimus. Haec est sors. Merito tunica illa Domini desuper texta, quae significat caritatis aeternitatem, cum dividi a persecutoribus non posset, sors super eam missa est: ad quos pervenit, eos significavit qui videntur ad sortem pervenire sanctorum. *Gratia salvi facti estis per fidem*, ait apostolus Paulus: *Gratia salvi facti estis per fidem, et hoc non ex vobis* (vide sortem), *et hoc non ex vobis; sed Dei donum est. Non ex operibus* (quasi vos benefeceritis, ut ad hoc accedere digni essetis), *non ex operibus, ne forte quis extollatur. Ipsius enim sumus figmentum, creati in Christo Iesu in operibus bonis*. Haec quodam modo sors occulta est voluntas Dei; in humano genere sors est, sors veniens de Dei occulta voluntate, apud quem non est iniquitas: non enim ille personas accipit, sed occulta illius iustitia tibi sors est.

14. Attendat itaque Caritas vestra, videte hoc ipsum quemadmodum firmetur ab apostolo Petro. Cum Simon ille magus baptizatus a Philippo adhaereret ei, credens miraculis divinis factis in conspectu suo; venerunt Apostoli ad Samariam, ubi crediderat etiam et ipse magus, et ubi fuit baptizatus, et imposuerunt Apostoli manus hominibus baptizatis, et acceperunt Spiritum sanctum, et coeperunt linguis loqui. Admiratus est ille, et obstupefactus tanto divino miraculo, quod ad impositionem humanarum manuum venit Spiritus sanctus, et implevit homines; et desideravit istam, non gratiam, sed potentiam; non unde liberaretur, sed unde extolleretur: at ubi desideravit hoc, et implevit superbia cor eius, et diabolica impietas et celsitudo deicienda, ait Apostolis: Quantam vultis pecuniam a me accipere, ut et ad mearum impositionem manuum accipiant homines Spiritum sanctum? Qui quaerebat saecularia, qui in circuitu accolebat, pecunia putavit posse se emere donum Dei. Qui se putavit pecunia comparare Spiritum sanctum, etiam Apostolos avaros arbitratus est, sicut erat ipse impius et superbus. Continuo Petrus: *Pecunia tua, inquit, tecum sit in perditionem, quia existimasti donum Dei pecunia comparari. Non est tibi pars neque sors in hac fide*; id est, non pertines ad istam gratiam, quam gratis omnes accipimus, quia pecunia te putas emere quod gratis datur. Ex eo autem quod gratis datur, sors vocatur: *Non est tibi pars neque sors in hac fide*. Ista dixi, ne expavesceremus quod ait: *In manibus tuis sortes meae*. Quae sunt enim sortes? Haereditas Ecclesiae. Quousque est haereditas Ecclesiae? inter quos fines? Usque ad omnes fines: dabo tibi gentes haereditatem tuam, et possessionem tuam fines terrae. Non mihi ergo promittat homo nescio quam particulam: Deus meus: *In manibus tuis sortes meae*. Iam sufficiat Caritati vestrae: quod restat, in nomine Domini crastina die ipso adiuvante reddemus.

IN EUMDEM PSALMUM 30

ENARRATIO II

Sermo 3

1. Quod de psalmo restat, unde duos iam sermones habuimus, aliquanto est amplius quam tertia pars, et videmus nobis hodie debitum esse complendum. Unde peto Caritatem vestram, ut libenter habeatis nos in verbis eius planioribus non immorari, ut ea nos teneant, quorum est necessitas exponendi. Multa enim sunt animis fidelium sponte occurrentia, multa quae brevi admonitione opus habent: quaedam vero, et ea rariora, quibus insudandum est, ut possint intellegi. Ut ergo tempus sufficiat viribus et nostris et vestris, videte quam aperta sunt haec; et nobiscum potius agnoscite, et in his nobiscum Deum laudate: et si orat psalmus, orate; et si gemit, gemite; et si gratulatur, gaudete; et si sperat, sperate; et si timet, timete. Omnia enim quae hic conscripta sunt, speculum nostrum sunt.

Pro inimicis est orandum.

2. [v 16.] *Erue me de manibus inimicorum meorum, et a persequentibus me*: dicamus hoc, et unusquisque de inimicis suis dicat hoc; bonum est enim, et orare debemus ut nos Deus eruat de manibus inimicorum nostrorum. Sed intellegendi sunt inimici, pro quibus orandum sit, et contra quos orandum sit. Inimici homines, qualescumque fuerint, non sunt odio habendi; ne cum odit malus quem patitur malum, sint duo mali. Diligat bonus et quem patitur malum, ut vel unus sit malus. Illi inimici sunt contra quos orandum est, diabolus et angeli eius: ipsi

nobis invident regnum coelorum, ipsi nolunt ut ascendamus unde illi deiecti sunt: ab his oremus erui animam nostram. Nam et quando adversum nos homines incitantur, vasa ipsorum fiunt. Proinde Paulus apostolus admonens nos quam cauti esse contra inimicos debeamus, ait servis Dei qui tribulationes patiebantur, utique seditionibus, improbitatibus, inimicitias hominum: *Non est vobis colluctatio adversus carnem et sanguinem*, id est, non adversus homines, *sed adversus principes et potestates et rectores mundi*. Cuius mundi? coeli et terrae? Absit. Huius mundi rector non est nisi Creator. Sed quem dicit mundum? Amatores mundi. Denique addit, et exponit: Quod dico mundi, *tenebrarum harum*. Quarum utique tenebrarum, nisi infidelium et impiorum? Nam ex impiis et infidelibus cum essent facti pii et fideles, sic eos alloquitur idem apostolus: *Fuistis enim aliquando tenebrae, nunc autem lux in Domino*. Adversus spiritualia, inquit, nequitiae in coelestibus, adversus diabolum et eius angelos dimicatis: hostes vestros non videtis, et vincitis. *Erue me de manibus inimicorum meorum; et a persequentibus me*.

Per malos christianos opprobrium habet Ecclesia.

3. [v 17.] *Illustra faciem tuam super servum tuum, salvum me fac in tua misericordia*. Superius dicebamus, si meminit hesternae disputationis Caritas vestra, quicumque affuistis, quoniam illi maxime persequuntur Ecclesiam qui christiani nolunt bene vivere. Per hos enim opprobrium habet Ecclesia, et ab his inimicitias sustinet: quando corripiuntur, quando male vivere non permittuntur, quando cum eis vel verbo agitur, ipsi mala in suis cordibus meditantur, et erumpendi occasionem requirunt. Inter hos est gemens iste, et si volumus nos sumus; quoniam plures sunt ipsi, et inter multitudinem eorum vix apparent boni, tamquam grana in area, de quibus tamen purgatis horrea replenda sunt Domini. Ergo inter hos gemens iste ait: *Illustra faciem tuam super servum tuum*. Confusio enim quaedam putatur, cum omnes Christiani dicuntur, et qui bene vivunt, et qui male vivunt, omnes uno caractere signantur, omnes ad unum altare accedunt, omnes eodem baptismo abluuntur, omnes eandem orationem dominicam proferunt, omnes iisdem mysteriis celebrandis intersunt: Quando discernuntur qui gemant, et pro quibus gematur, nisi illustret ille faciem suam super servum suum? Quid est ergo: *Illustra faciem tuam super servum tuum*? Appareat quia pertineo ad te, nec sic dicat et christianus impius quia pertinet ad te, ne sine causa tibi in alio psalmo dixerim: *Iudica me, Deus, et discerne causam meam de gente non sancta*. Quod ibi dixit: *Discerne causam meam*; hoc dicit hic: *Illustra faciem tuam super servum tuum*. Et tamen ne et ipse superbiat, et quasi se iustificare videatur, adiungit, et ait: *Salvum me fac in tua misericordia*: hoc est, non in mea iustitia, non in meis meritis, sed *in tua misericordia*; non quia ego sum dignus, sed quia tu misericors es. Noli me audire secundum iudiciariam severitatem, sed secundum misericordissimam bonitatem. *Salvum me fac in tua misericordia*.

Quomodo sit Deus invocandus.

4. [v 18.] *Domine, non confundar, quoniam invocavi te*: magnam causam dixit: *Non confundar, quoniam invocavi te*. Vis ut confundatur qui invocavit te? Vis ut dicatur: Ubi est de quo praesumpsit? Quis autem etiam ipsorum impiorum non invocat Deum? Nisi ergo proprio modo quodam diceret: *Invocavi te*, qui non possit communis esse cum multis, nullo modo de hac invocatione tantam mercedem auderet exigere. Responderet enim illi Deus quodammodo in cogitatione, et

diceret: Quid a me petis ut non confundaris? Quare? Quia invocasti me? Nonne quotidie homines, ut impleant forte adulteria quae concupiscunt, invocant me? nonne quotidie homines, ut moriantur illi a quibus exspectant haereditatem, invocant me? nonne quotidie homines qui fraudem cogitant, ut eam prospero exitu compleant, invocant me? Quid ergo est quod pro magna mercede exigis, ut dicas: *Non confundar, quoniam invocavi te*? Invocant quidem illi, sed non invocant te. Invocas Deum, quando in te vocas Deum. Hoc est enim illum invocare, illum in te vocare, quodam modo eum in domum cordis tui invitare. Non autem auderes tantum patrem familias invitare, nisi nosses ei habitaculum praeparare. Si enim tibi dicat Deus: Ecce invocasti me, venio ad te, quo intrabo? Tantas sordes conscientiae tuae sustinebo? Si servum meum in domum tuam invitares, nonne prius eam mundare curares? Invocas me in cor tuum, et plenum est rapinis. Quo invocatur Deus plenum est blasphemiiis, plenum est adulteriis, plenum est fraudibus, plenum est malis concupiscentiis, et invocas me! De talibus denique quid ait alio loco psalmus? *Dominum non invocaverunt*. Et utique invocaverunt, nec tamen invocaverunt. Breviter dico, quoniam nata est quaestio, ut tantam mercedem exigit homo allegans unum meritum, dicendo, *quia invocavi te*; cum videamus a tam multis malis invocari Deum, nata est quaestio: unde non transeundum est. Dico ergo breviter homini avaro: Invocas Deum? Quare invocas Deum? Ut det mihi lucrum. Lucrum ergo invocas, non Deum. Quia hoc lucrum quod concupiscis, non potes habere per servum tuum, non potes habere per colonum tuum, per clientem tuum, per amicum tuum, per satellitem tuum; invocas Deum, ministrum lucri tui facis Deum: viluit tibi Deus. Vis invocare Deum? Gratis invoca. Avare, an parum est tibi, si te impleat ipse Deus? Deus si ad te veniat sine auro et argento, non vis illum? Quid ergo tibi de his quae fecit Deus sufficit, cui Deus ipse non sufficit? Merito ergo rogat iste: *Non confundar, quoniam invocavi te*. Invocate Dominum, fratres, si non vultis confundi. Confusionem enim quamdam timet iste, de qua in superioribus psalmi locutus est: *In te, Domine, speravi, non confundar in aeternum*. Nam ut sciatis quia istam confusionem timet, quid addidit, cum dixisset: *Non confundar in aeternum, quoniam invocavi te*? *Erubescant impii, et deducantur in infernum*: confusione utique illa in aeternum.

Cur Christus et Ecclesia contemnuntur.

5. [v 19.] *Muta efficiantur labia dolosa, quae loquuntur adversus iustum iniquitatem, in superbia et contemptu*. Iustus iste Christus est: multa labia loquuntur adversus eum iniquitatem in superbia et contemptu. Quare in superbia et contemptu? Quia contemptibilis superbis apparuit, qui tam humilis venit. Non vis ut contemnatur ab eis qui honores amant, ille qui tantas contumelias accepit? Non vis ut contemnatur ab his qui pro magno habent istam vitam, ille qui mortuus est? Non vis ut contemnatur ab eis qui quasi damnationis mortem crucis turpem putant, ille qui crucifixus est? Non vis ut contemnatur a divitibus, ille qui pauperem vitam gessit in mundo, cum esset creator mundi? Omnia ista quae amant homines, quia noluit illa habere Christus, ut non habendo ostenderet contemnenda, non quia in potestate non habuit possidenda; omnes qui amant haec, contemnunt illum. Et quicumque voluerit servorum eius sequi vestigia ipsius, ut ambulet et ipse in ea humilitate, in qua didicit ambulasse Dominum suum, contemnitur in Christo quasi membrum Christi: et cum caput et membra contemnuntur, totus ipse Christus contemnitur, quia totus ipse iustus est caput et corpus. Et necesse est ut contemnatur totus ipse Christus a superbis et impiis, ut fiat illis quod dicitur: *Muta efficiantur labia dolosa, quae loquuntur adversus*

iustum iniquitatem, in superbia et contemptu. Quando efficientur muta labia ista? In hoc saeculo? Nunquam. Quotidie clamant contra Christianos, maxime humiles; quotidie blasphemant, quotidie latrant: augent linguis suis poenas, quibus apud inferos sitiant, et aquae stillam sine causa desiderent. Non ergo nunc muta efficiuntur labia istorum. Sed quando? Quando traducent eos ex adverso iniquitates eorum, sicut dicitur in libro Sapientiae: *Tunc stabunt iusti in magna constantia adversus eos qui se angustaverunt. Tunc dicent illi: Hi sunt quos aliquando habuimus in risum et in similitudinem improperii. Quomodo computati sunt inter filios Dei, et inter sanctos sors illorum est? Nos insensati, vitam illorum aestimabamus insaniam.* Tunc efficientur labia eorum muta, qui loquuntur adversus iustum iniquitatem, in superbia et in contemptu. Modo enim dicunt nobis: Ubi est Deus vester? Quid colitis? Quid videtis? Creditis, et laboratis: certum est quod laboratis, incertum est quod speratis. Quando venerit certum quod speramus, muta efficientur labia dolosa.

6. [v 20.] Proinde vide quid sequitur, quia muta efficientur labia dolosa, quae loquuntur adversus iustum iniquitatem, in superbia et contemptu. Attendit iste qui sic gemit, vidit bona Dei intus in spiritu, vidit haec bona quae in occulto videntur, sed ab impiis non videntur. Vidit eos propterea loqui adversus iustum iniquitatem in superbia et contemptu, quia bona huius saeculi videre norunt, bona autem futuri saeculi nec cogitare sciunt. Sed ut commendaret ipsa bona futuri saeculi hominibus, quos iubet tolerare, non amare praesentia, exclamavit et addidit: *Quam multa multitudo dulcedinis tuae, Domine!* Hic homo impius si dicat: Ubi est ista multitudo dulcedinis? Respondebo: Quomodo tibi ostendam multitudinem huius dulcedinis, qui palatum de febre iniquitatis perdidisti? Mel si non nosses, quam bene saperet non clamares, nisi gustasses. Palatum cordis non habes ad haec bona gustanda; quid tibi faciam? Quomodo ostendam? Non est cui dicere: *Gustate, et videte quoniam suavis est Dominus.* *Quam multa multitudo dulcedinis tuae, Domine, quam abscondisti timentibus te!* Quid est abscondisti illis? Servasti illis, non negasti, ut soli ad eam perveniant (bonum est enim quod iustis et impiis non potest esse commune); ut timendo perveniant. Quamdiu enim adhuc timent, nondum et ipsi pervenerunt: sed credunt se perventuros, et a timore incipiunt. Nihil enim dulcius est immortalitate sapientiae, sed initium sapientiae timor Domini. *Quam abscondisti timentibus te.*

Ne christianus Christi opprobria erubescat.

7. *Perfecisti autem sperantibus in te in conspectu filiorum hominum.* Non: Perfecisti in conspectu filiorum hominum; sed, *sperantibus in te in conspectu filiorum hominum*: id est, eis perfecisti dulcedinem tuam, qui sperant in te in conspectu filiorum hominum. Quomodo dicit Dominus: *Qui me negaverit coram hominibus, negabo et ego illum coram Patre meo.* Ergo si speras in Domino, coram hominibus spera: ne forte abscondas ipsam spem tuam in corde tuo, et timeas confiteri, cum tibi pro crimine obiciatur quia christianus es. Cui autem modo obicitur quia christianus est? Tam pauci non christiani remanserunt, ut eis magis obiciatur quia christiani non sunt, quam ipsi audeant aliquibus obicere quia christiani sunt. Tamen dico vobis, fratres mei, incipe, quicumque me audis, vivere quomodo christianus, et vide si non tibi obiciatur et a christianis, sed nomine, non vita, non moribus. Nemo sentit nisi qui expertus est. Ergo intende, intueri quod audis. Vis vivere ut christianus? vis sequi vestigia Domini tui? Obiciatur tibi, erubescis, et erubescendo dimittis. Viam perdidisti. Videris tibi corde credidisse ad iustitiam, sed perdidisti; ore confessio fit ad salutem. Si ergo vis ambulare viam Domini,

etiam in conspectu hominum spera in Deum, id est, noli erubescere de spe tua. Quomodo vivit in corde tuo, sic habitet in ore tuo: quia non sine causa signum suum Christus in fronte nobis figi voluit, tamquam in sede pudoris, ne Christi opprobria christianus erubescat. Hoc ergo in conspectu hominum si feceris, si inde coram hominibus non erubueris, si in conspectu filiorum hominum nec ore nec factis Christum negaveris; spera tibi perfici dulcedinem Dei.

Tabernaculum Dei Ecclesia catholica.

8. [v 21.] Quid sequitur? *Abscondes eos in abscondito vultus tui.* Qualis est locus iste? Non dixit: Abscondes eos in coelo tuo: non dixit: Abscondes eos in paradiso: non dixit: Abscondes eos in sinu Abrahae. Multis enim fidelibus loca futura sanctorum in Scripturis sanctis posita sunt. Vilescat totum quidquid praeter Deum est. Qui nos tuetur in loco vitae huius, ipse post istam vitam sit locus noster: quia et iste psalmus hoc ei ait superius: *Esto mihi in Deum protectorem, et in domum refugii*. Ergo erimus in vultu Dei absconditi. Quis sinus est in facie Dei, a me exspectatis audire? Purgate cor, ut ipse illuminet, et quem invocatis intret. Esto domus eius, et erit domus tua: habitet in te, et tu habitabis in eo. Si eum in hoc saeculo exceperis corde tuo, ille post hoc saeculum excipiet te vultu suo. *Abscondes*, inquit, *eos*. Ubi? *In abscondito vultus tui.* *A conturbatione hominum*: ibi enim non conturbantur, cum absconduntur; in abscondito vultus tui non conturbantur. Putas est quisquam ita felix in hoc mundo, ut cum coeperit audire opprobria hominum, propterea quod Christo servit, fugiat ad Deum corde, et incipiat spem habere in dulcedine ipsius, et a conturbatione hominum, a quibus audit opprobria, intret in vultum Dei cum conscientia sua? Intrat plane, sed si habeat cum quo intret, id est, si non sit onerosa ipsa conscientia, si non illi faciat sarcinam grandem, ad angustam ianuam. *Abscondes ergo eos in abscondito vultus tui, a conturbatione hominum. Proteges eos in tabernaculo tuo, a contradictione linguarum.* Aliquando abscondes eos in abscondito vultus tui, a conturbatione hominum; ut prorsus in eis conturbatio humana deinceps esse non possit: sed interim cum peregrinantur in hoc saeculo, quia multas patiuntur linguas contradicentes qui tibi serviunt, quid eis facis? *Proteges eos in tabernaculo tuo.* Quod est tabernaculum? Ecclesia huius temporis; tabernaculum ideo dicitur, quia adhuc in hac terra peregrinatur. Tabernaculum enim habitaculum est militum in expeditione positorum. Ipsa dicuntur tabernacula. Domus non est tabernaculum. Pugna in expeditione peregrinus; ut salvus factus in tabernaculo, gloriosus recipiaris in domum. Erit enim in coelo domus tua aeterna, si modo bene in hoc tabernaculo vixeris. Ergo in hoc tabernaculo proteges eos a contradictione linguarum. Contradicunt linguae multae; diversae haereses, diversa schismata personant; linguae multae contradicunt veraci doctrinae: tu curre ad tabernaculum Dei, Ecclesiam catholicam tene, a regula veritatis noli discedere, et protegeris in tabernaculo a contradictione linguarum.

Misericors Deus omnibus gentibus.

9. [v 22.] *Benedictus Dominus, quoniam mirificavit misericordiam suam in civitate circumstantiae.* Quae est civitas circumstantiae? In una Iudaea populus Dei erat positus, quasi in medio mundo, ubi dicebantur laudes Deo, eique sacrificia offerebantur, ubi prophetia non cessabat canendo futura, quae modo videmus impleri: iste populus quasi in medio gentium erat. Attendit propheta iste, et vidit futuram Ecclesiam Dei in omnibus gentibus: et quia omnes gentes circum undique erant, quae in medio ponebant unam gentem Iudaeorum; has undique

circumstantes gentes appellavit civitatem circumstantiae. Mirificasti quidem, Domine, misericordiam tuam in civitate Ierusalem; ibi passus est Christus, ibi resurrexit, ibi ascendit in coelum, ibi multa mirabilia fecit: sed maior laus tua est, quia mirificasti misericordiam tuam in civitate circumstantiae, id est, in omnibus gentibus diffudisti misericordiam tuam. Nec unguentum tuum in illa Ierusalem, quasi in vase tenuisti; sed tamquam confracto vase, unguentum per mundum diffusum est, ut impleretur quod dicitur in Scripturis sanctis: *Unguentum effusum est nomen tuum*. Et ita mirificasti misericordiam tuam in civitate circumstantiae. Ascendit enim in coelum, sedet ad dexteram Patris, post decem dies misit Spiritum sanctum: impleti sunt Spiritu sancto discipuli, coeperunt praedicare magnalia Christi; lapidati, occisi, fugati sunt. Et cum inde tamquam ex uno loco fugarentur, quasi ligna ardentia igne divino, totam silvam mundi accensam fervore Spiritus et lumine veritatis impleverunt: et mirificavit Dominus misericordiam suam in civitate circumstantiae.

10. [v 23.] *Ego dixi in ecstasi mea: recordamini titulum psalmi, ecce est illa ecstasis. Videte quid dicat: Ego dixi, inquit, in ecstasi mea: Proiectus sum a facie oculorum tuorum.* In pavore meo dixi, hoc est, *dixi in ecstasi mea*. Vidit se paventem intus nescio qua tribulatione magna, sicut non desunt: attendit cor suum pavidum et trepidum, et ait: *Proiectus sum a facie oculorum tuorum*. Si in facie tua essem, non sic timerem; si me attenderes, non sic trepidarem. Sed quoniam dicit in alio psalmo: *Si dicebam, motus est pes meus, misericordia tua, Domine, adiuvabat me*; continuo et hic ait: *Ideo exaudisti vocem orationis meae*. Quia confessus sum, quia dixi: *Proiectus sum a facie oculorum tuorum*; quia non superbus exstiti, sed cor meum accusavi, et in tribulatione mea titubans ad te exclamavi: exaudisti orationem meam. Impletum est ergo quod commendavi de illo psalmo. Quod enim est: *Ego dixi in ecstasi mea: Proiectus sum a facie oculorum tuorum*; hoc est in illo psalmo: *Si dicebam: Motus est pes meus*. Et quod est in illo: *Misericordia tua, Domine, adiuvabat me*; hoc est in isto: *Ideo exaudisti, Domine, vocem orationis meae*. Attende illud in Petro videt Dominum ambulans in aquis, putat phantasma. Exclamat Dominus: Ego sum, noli timere. Confidit Petrus, et dicit: Si tu es, iube me venire ad te super aquas: hinc proba si tu es, si in verbo tuo potuero quod tu potes. Ait ille: Veni. Et verbum iubentis facta est potestas audientis. Veni, inquit. Et descendit: coepit ire, ibat intrepidus, tamquam in illo sperans: videns autem ventum validum, timuit. *Ego dixi in ecstasi mea: Proiectus sum a facie oculorum tuorum*. Et cum coepisset mergi, clamavit, Domine, peream. Et Iesus porrigens ei manum, levavit eum dicens: Modicae fidei, quare dubitasti? Dixi ergo in pavore meo: *Proiectus sum a facie oculorum tuorum*: et tamquam iam perire incipientis in mari, *exaudisti, Domine, vocem orationis meae*. *Exaudisti autem, cum clamarem ad te*. Clamor ad Deum non est voce, sed corde. Multi silentes labiis, corde clamaverunt: multi ore strepentes, corde averso nihil impetrare potuerunt. Si ergo clamas, clama intus, ubi audit Deus. Cum clamarem, inquit, ad te, exaudisti vocem orationis meae.

11. [v 24.] Iam ergo expertus quid nos hortatur? *Diligite Dominum, omnes sancti eius*. Tamquam diceret: Credite mihi, ego sum expertus; habui tribulationes; invocavi, et non sum deceptus; speravi in Deum, et non sum confusus: cogitationes meas illuminavit, trepidationem meam firmavit. *Diligite Dominum, omnes sancti eius*: id est, vos diligite Dominum, qui non diligitis mundum, hoc est, *omnes sancti eius*. Nam cui dico ut diligit Dominum, qui adhuc diligit amphitheatrum? Cui dico ut diligit Dominum, qui adhuc diligit mimum, qui adhuc diligit pantomimum, qui adhuc diligit vinolentiam, qui adhuc diligit pompas saeculi, et vanitates omnes, et insanias mendaces? Cui dico: Disce non

diligere, ut discas diligere; avertere, ut convertaris; funde, ut implearis. *Diligite Dominum, omnes sancti eius.*

De interiore retributione.

12. *Quoniam veritatem requiret Dominus.* Nostis quia modo multi malefici videntur; nostis quia modo in suis vanitatibus extolluntur: veritatem requiret Dominus. *Et retribuet his qui abundanter faciunt superbiam.* Ferte donec efferatis, tolerate donec careatis: necesse est enim ut Dominus veritatem requirens, retribuatur his qui abundanter faciunt superbiam. Iam dicturus es: Quando retribuet? Quando vult. Quia retribuet certus sis; de retributione non dubites, de tempore non audeas Deo dare consilium. Prorsus veritatem requiret, et retribuet his qui abundanter faciunt superbiam. Aliquibus et hic retribuet, et vidimus et didicimus quia retribuit. Etenim quando humilantur qui Deum timent, si forte in aliqua dignitate huius saeculi refulserant, humiliati non ceciderunt, quia Deum de corde non excluserunt: altitudo ipsorum Deus est. Humilatus videbatur Iob perdita substantia sua, perditis filiis suis, perditis quae servabat, perditis quibus servabat; remansit sine haereditate, et, quod est tristius, sine haerede; remansit ad solam uxorem, non suam consolatricem, sed diaboli potius adiutricem: humilatus videbatur; vide si miser factus est, vide si non erat in abscondito vultus Dei. *Nudus, ait, exii de utero matri meae, nudus revertar in terram: Dominus dedit, Dominus abstulit; sicut Domino placuit, ita factum est: sit nomen Domini benedictum.* Istae gemmae laudis Dei unde sunt? Videte foris pauperem, intus divitem. Istae gemmae laudis Dei exirent de eius ore, nisi thesaurum haberet in corde? Qui divites esse vultis, tales divitias concupiscite, quas nec in naufragio potestis amittere. Ergo tales quando humilantur, nolite eos putare miseros. Erratis, non scitis quid intus habeant. Ex vobis conicitis, qui mundum diligitis, quia vos cum talia perditis, miseri remanetis. Prorsus nolite hoc putare; habent intus quo gaudeant. Interior est dominator eorum, interior est pastor et consolator ipsorum. Ipsi sunt qui male cadunt, qui spem suam in hoc saeculo ponunt. Aufertur quod nitebat foris, nihil remanet intus nisi fumus malae conscientiae. Unde se consolentur non habent, non habent quo foras exeant, non habent quo intro redeant, deserti pompa saeculari, inanes gratia spiritali, vere humilantur. Et multis facit Deus ista in isto tempore, sed non omnibus. Si enim nemini faceret, quasi non videretur vigilare divina providentia: si omnibus faceret, non servaretur divina patientia. Tu tamen, christiane, tolerare didicisti, non vindictam retribuere. Vindicari vis, christiane? Nondum vindicatus est Christus. An tu passus es improbum, et ille non passus est? Nonne prior pro te passus est, qui non habebat quare pateretur? Nam in te tribulatio fornax aurificis est, (si tamen aurum sis, et non palea) ut sordibus careas, non in cinerem convertaris.

13. [v 25.] *Diligite Dominum, omnes sancti eius: quoniam veritatem requiret Dominus, et retribuet his qui abundanter faciunt superbiam.* Sed quando retribuet? O si modo retribuere! modo eos volebam videre humilatos atque prostratos. Audite quid sequitur: *Viriliter agite.* Nolite lassas manus in tribulationibus dimittere, non nutent genua vestra. *Viriliter agite, et confortetur cor vestrum:* ad perpetianda et toleranda omnia mala huius saeculi confortetur cor vestrum. Sed qui sunt quibus haec dicit Propheta: *Viriliter agite, et confortetur cor vestrum?* numquid his qui diligunt mundum? Non. Sed quibus dicit, audite: *Omnes qui speratis in Domino.*

IN PSALMUM 31

ENARRATIO I

Confitentibus peccata misericors est Dominus.

1. [v 1.] *Ipsi David intellegentiae*, qua intellegitur non meritis operum, sed gratia Dei hominem liberari, confitentem peccata sua.

2. [v 2.] *Beati quorum remissae sunt iniquitates, et quorum tecta sunt peccata*: et quorum peccata in oblivionem ducta sunt. *Beatus vir cui non imputavit Dominus peccatum, nec est in ore eius dolus*: nec in ore suo habet ostentationem iustitiae, cum conscientia eius peccatis plena est.

3. [v 3.] *Quoniam tacui, inveteraverunt ossa mea*: quoniam non protuli ore confessionem ad salutem, omnis firmitas mea in infirmitate consenuit. *A clamando me tota die*: cum essem impius atque blasphemus, clamando contra Deum, quasi defendens et excusans peccata mea.

4. [v 4.] *Quoniam die ac nocte gravata est super me manus tua*: quoniam continua afflictione flagellorum tuorum: *Conversus sum in aerumnam, dum configeretur spina*. Miser factus sum cognoscendo miseriam meam, compunctus mala conscientia.

5. [v 5.] *Peccatum meum cognovi, et iniustitiam meam non operui*: id est, iniustitiam meam non occultavi. *Dixi: Pronuntiabo adversum me iniustitiam meam Domino*. Dixi: Pronuntiabo, non adversum Deum, sicut in clamore impietatis quando tacui, sed adversum me iniustitiam meam Domino. *Et tu remisisti impietatem cordis mei*: audiens vocem confessionis in corde, antequam voce proferretur.

6. [v 6.] *Pro hac orabit ad te omnis sanctus in tempore opportuno*: pro hac impietate cordis ad te orabit omnis sanctus. Non enim meritis suis sancti erunt, sed opportunitate temporis, hoc est in adventu eius qui nos a peccatis redemit. *Verumtamen in diluvio aquarum multarum, ad eum non appropinquabunt*: verumtamen nemo arbitretur, cum repente finis venerit, sicut in diebus Noe, remanere confessionis locum, per quam propinquetur ad Deum.

7. [v 7.] *Tu mihi es refugium a pressura quae circumdedit me*: tu mihi es refugium a pressura peccatorum, quae circumdedit cor meum. *Exsultatio mea, redime me a circumdantibus me*: in te mihi est gaudium, redime me ab ea tristitia, quam mihi peccata mea faciunt.

8. [v 8.] Responsio Dei: *Intellectum dabo tibi, et statuam te in via hac qua gradieris*. Intellectum dabo tibi post confessionem, ut non recedas a via qua ingredieris, ne tuae potestatis esse velis. *Obfirmabo super te oculos meos*: ita super te faciam firmam dilectionem meam.

9. [v 9.] *Nolite esse sicut equus et mulus, quibus non est intellectus*. Ideo seipsi regere volunt. Et vox Prophetarum: *In freno et camo maxillas eorum constringe*. Ergo fac illis Deus, quod fit equo et mulo, ut poenis eos cogas ferre regimen tuum, qui non propinquant ad te.

10. [v 10.] *Multa flagella peccatoris*: multum flagellatur, qui non confitens Deo peccata sua, seipsum sibi rectorem esse vult. *Sperantem autem in Domino misericordia circumdabit*: qui autem sperat in Domino, et ei se subdit regendum, misericordia circumdabit eum.

11. [v 11.] *Laetamini in Domino, et exsultate, iusti: laetamini, et exsultate, iusti, non in vobis, sed in Domino. Et gloriamini, omnes recti corde: et in eo gloriamini omnes, qui intellexistis rectum esse illi subdi, ut caeteris praeferamini.*

IN EUMDEM PSALMUM 31

ENARRATIO II

Sermo ad plebem

Ne praesumamus de meritis nostris.

1. Psalmus gratiae Dei et iustificationis nostrae nullis praecedentibus meritis nostris, sed praeveniente nos misericordia Domini Dei nostri, commendatus maxime ore apostolico, sicut praecedens hunc psalmum lectio omnibus intimavit, a nostra tenuitate susceptus est cum vestra Caritate tractandus. Unde primum infirmitatem meam orationibus vestris commendo, sicut dicit Apostolus, *ut detur mihi sermo in apertione oris mei*, sic loqui vobis, quemadmodum et mihi dicere periculosum non sit, et vobis audire salutare sit. Anceps enim animus humanus, et fluctuans inter confessionem infirmitatis et audaciam praesumptionis, plerumque hinc atque inde contunditur, et ita impellitur ut ei in quamlibet partem cadere praecipitium sit. Si enim se infirmitati propriae omni ex parte donaverit, et in hanc cogitationem se inclinaverit, ut dicat, quia misericordia Dei omnibus peccatoribus, in quibuslibet peccatis perseverantibus, tantum credentibus quia Deus liberat, Deus ignoscit, ita in fine parata est ut nemo pereat fidelium iniquorum; id est, nemo pereat eorum qui sibi dicunt: Quidvis faciam, quibuslibet facinoribus et flagitiis inquiner, quantumlibet peccem, liberat me Deus misericordia sua, quia credidi in eum. Qui ergo dicit neminem perire talium, cogitatione mala inclinatur in impunitatem peccatorum; et Deus ille iustus, cui cantatur misericordia et iudicium, non sola misericordia, sed et iudicium, invenit hominem male de se praesumentem, et ad interitum suum misericordia Dei abutentem, et necesse est ut damnet. Talis itaque cogitatio praecipitat hominem: qua quisque territus, si se in audaciam quamdam praesumptionis erexerit, et de suis viribus iustitiaeque praesumpserit, et proposuerit animo implere iustitiam, et omnia quae praecipiantur in Lege ita facere ut in nullo offendat, atque in potestate sua se habere vitam suam, ut omnino nusquam labatur, nusquam deficiat, nusquam titubet, nusquam caliget, sibi que hoc tribuat, et potentatui voluntatis suae: etiam si forte impleverit omnia quae iusta videntur coram oculis hominum, ita ut nihil inveniatur in vita eius, quod possit reprehendi ab hominibus, ipsam praesumptionem iactationemque superbiae damnat Deus. Quid igitur fit, si se homo iustificaverit, et de iustitia sua praesumpserit? Cadit. Si considerans et cogitans infirmitatem suam et praesumens de misericordia Dei, neglexerit vitam suam mundare a peccatis suis, et se omni gurgite flagitiorum demerserit; et ipse cadit. Praesumptio de iustitia, quasi dextera est: cogitatio impunitatis peccatorum, quasi sinistra est. Audiamus vocem Dei dicentem nobis: *Ne declines in dexteram aut sinistram*. Ne praesumas ad regnum de iustitia tua, ne praesumas ad peccandum de misericordia Dei. Ab utroque te revocat praeceptum divinum; et ab illa altitudine, et ab ista profunditate. Illuc si ascenderis, praecipitaberis; hac si lapsus fueris, demergeris. Ne, inquit, *declines in dexteram aut sinistram*. Iterum dico quod breviter fixum omnes animo teneatis: Ne praesumas ad regnum de iustitia tua, ne praesumas ad peccandum de misericordia Dei. Respondebis: Quid ergo faciam? Psalmus iste docet nos: quo

perlecto atque tractato, arbitror adiuvante misericordia Domini, visuros nos viam vel ubi iam ambulemus, vel quam tenere debeamus. Unusquisque pro modulo suo audiat; et sicut sibi conscius fuerit, ita vel doleat corrigendus, vel gaudeat approbandus. Si se deviasse invenerit, redeat ut in via ambulet: si se in via invenerit, ambulet ut perveniat. Nemo sit superbus extra viam, nemo piger in via.

Disseritur de fide et operibus.

2. Hunc autem psalmum ad eam gratiam pertinere, qua christiani sumus, testatus est apostolus Paulus: unde ipsam lectionem vobis legi voluimus. Hoc dixit Apostolus, cum commendaret iustitiam quae ex fide est, adversus eos qui gloriantur de iustitia quae est ex operibus, hoc ait: *Quid ergo dicemus invenisse Abraham patrem nostrum secundum carnem? Si enim Abraham ex operibus iustificatus est, habet gloriam, sed non ad Deum* . Avertat ipse Deus a nobis talem gloriam, et illud potius audiamus: *Qui gloriatur, in Domino gloriatur* . Multi enim gloriantur de operibus, et invenis multos paganos propterea nolle fieri christianos, quia quasi sufficiunt sibi de bona vita sua. Bene vivere opus est, ait: quid mihi praecepturus est Christus? Ut bene vivam? Iam bene vivo: quid mihi necessarius est Christus? Nullum homicidium, nullum furtum, nullam rapinam facio, res alienas non concupisco, nullo adulterio contaminor. Nam inveniatur aliquid invita mea quod reprehendatur, et qui reprehenderit faciat christianum. Habet gloriam, sed non ad Deum. Non autem sic pater noster Abraham. Haec enim sententia Scripturae ad hoc vult intentionem nostram dirigere. Quia enim fatemur, et ipsa est fides nostra de sancto Patriarcha, qui placuit Deo, ut dicamus eum et noverimus ad Deum habere gloriam, ait Apostolus: Certe notum est nobis et manifestum, quia Abraham ad Deum habet gloriam: at si ex operibus iustificatus est Abraham, habet gloriam, sed non ad Deum: ad Deum autem habet gloriam; non ergo ex operibus iustificatus est. Si ergo non ex operibus iustificatus est Abraham, unde iustificatus est? Sequitur, et dicit unde: *Quid enim Scriptura dicit?* id est: Unde dicit Scriptura iustificatum Abraham? *Credidit autem Abraham Deo, et reputatum est illi ad iustitiam* . Ergo ex fide iustificatus est Abraham.

3. Iam qui audit, non ex operibus, sed ex fide; observet illam voraginem, de qua locutus sum: Vides ergo, quia ex fide, non ex operibus iustificatus est Abraham; faciam ergo quidquid volo, quia etsi bona opera non habuero, et tantum credidero in Deum, deputatur mihi ad iustitiam. Si dixit et decrevit, lapsus demersus est: si adhuc cogitat et fluctuat, periclitatur. Scriptura autem Dei verusque intellectus, non solum periclitantem a periculo liberat, sed et demersum a profundo elevat. Respondeo ergo tamquam contra Apostolum, et dico de ipso Abraham, quod invenimus etiam in Epistola alterius apostoli, qui volebat corrigere homines, qui male intellexerant istum apostolum. Iacobus enim in Epistola sua, contra eos qui nolebant bene operari de sola fide praesumentes, ipsius Abrahae opera commendavit, cuius Paulus fidem: et non sunt sibi adversi Apostoli. Dicit autem opus omnibus notum, Abraham filium suum immolandum Deo obtulit . Magnum opus, sed ex fide. Laudo supraedificationem operis, sed video fidei fundamentum: laudo fructum boni operis, sed in fide agnosco radicem. Si autem hoc praeter fidem rectam faceret Abraham, nihil illi prodesset quaecumque illud opus esset. Rursum si sic teneret fidem Abraham, ut cum ei Deus imperaret offerre sibi immolandum filium suum, diceret apud semetipsum: Non facio, et tamen credo quia me etiam contemnentem iussa sua liberat Deus; fides sine operibus mortua esset, et tamquam radix sine fructu sterilis atque arida remaneret.

4. Quid ergo? Debemus nulla opera praeponere fidei, id est ut ante fidem, quisquam dicatur bene operatus? Ea enim ipsa opera quae dicuntur ante fidem, quamvis videantur hominibus laudabilia, inania sunt. Ita mihi videntur esse, ut magnae vires et cursus celerrimus praeter viam. Nemo ergo computet bona opera sua ante fidem: ubi fides non erat, bonum opus non erat. Bonum enim opus intentio facit, intentionem fides dirigit. Non valde attendas quid homo faciat, sed quid cum facit aspiciat, quo lacertos optimae gubernationis dirigat. Fac enim hominem optime gubernare navim, et perdidisse quo tendit; quid valet quia artemonem optime tenet, optime movet, dat proram fluctibus, cavet ne latera infligantur; tantis est viribus, ut detorqueat navim quo velit, atque unde velit: et dicatur ei: Usquequo is; et dicat: Nescio: aut non dicat: Nescio; sed dicat: Ad illum portum eo, nec in portum, sed in saxa festinet? Nonne iste quanto sibi videtur in navi gubernanda agilior et efficacior, tanto periculosius eam sic gubernat, ut ad naufragium properando perducatur? Talis est et qui optime currit praeter viam. Nonne ergo erat melius et tolerabilius, ut esset gubernator ille aliquanto invalidior, ut cum labore et aliqua difficultate gubernacula regeret, et tamen rectum debitumque cursum teneret; rursumque ille pigrius etiam et imbecillius, tamen in via ambularet, quam praeter viam fortiter curreret? Optimus ergo ille qui et viam tenet, et bene ibi ambulat: sequentis autem spei, qui etsi aliquantum claudicat, non omnino ut erret, aut remaneat, sed progreditur etsi paulatim. Fortasse enim sperandum est, eum quo tendit etiam tardius perventurum.

Quod operatur caritatis est.

5. Ergo, fratres, ex fide iustificatus est Abraham: sed si fidem opera non praecesserunt, tamen secuta sunt. Numquid enim fides tua sterilis erit? Si sterilis non es, sterilis non est ipsa. Aliquid mali credidisti, et igne malitiae tuae radicem tuae fidei concremast. Tene ergo fidem operaturus. Sed dicis: Non hoc ait apostolus Paulus. Imo hoc ait Paulus apostolus: *Fides, inquit, quae per dilectionem operatur* ; et alio loco: *Plenitudo ergo legis, caritas* ; et alio loco: *Omnis enim lex in uno sermone impletur, in eo quod scriptum est: Diliges proximum tuum tamquam teipsum* . Vide si non vult te operari qui dicit: *Non adulterabis, Non homicidium facies, Non concupisces, et si quod est aliud mandatum, in hoc sermone recapitulatur: Diliges proximum tuum tamquam teipsum: dilectio proximi malum non operatur: Plenitudo autem legis, caritas* . Numquid caritas permittit aliquid mali te facere ei quem diligis? Sed forte tantummodo mali nihil facis, non etiam aliquid boni. Ergone caritas permittit te non praestare quidquid potes ei quem diligis? Nonne illa est caritas quae orat etiam pro inimicis? Ergo deserit amicum, qui bene optat inimico? Itaque si fides sine dilectione sit, sine opere erit. Ne autem multa cogites de opere fidei, adde illi spem et dilectionem, et noli cogitare quid opereris. Ipsa dilectio vacare non potest. Quid enim de quoquam homine etiam male operatur, nisi amor? Da mihi vacantem amorem et nihil operantem. Flagitia, adulteria, facinora, homicidia, luxurias omnes, nonne amor operatur? Purga ergo amorem tuum: aquam fluentem in cloacam, converte ad hortum: quales impetus habebat ad mundum, tales habeat ad artificem mundi. Num vobis dicitur: Nihil ametis? Absit. Pigri, mortui, detestandi, miseri eritis, si nihil ametis. Amate, sed quid ametis videte. Amor Dei, amor proximi, caritas dicitur: amor mundi, amor huius saeculi, cupiditas dicitur. Cupiditas refrenetur, caritas excitetur. Ipsa enim caritas bene operantis dat ei spem bonae conscientiae. Spem enim gerit bona conscientia: quomodo mala conscientia tota in desperatione est, sic bona conscientia tota in spe. Et erunt tria haec, de quibus dicit Apostolus, *Fides, Spes, Caritas* . Et alio loco ipsa tria, sed pro spe bonam conscientiam posuit:

*Finis enim praecepti est, dixit. Quid est finis praecepti? Quo perficiuntur praecepta, non quo consumuntur. Aliter enim dicimus: Finitus est cibus; aliter dicimus: Finita est tunica quae texebatur: finitur cibus ut non sit; finitur tunica ut perfecta sit: et hic finis dicitur, et ibi. Non ergo hic finem praecepti dixit, quo quasi pereant praecepta; sed quo perficiantur, et consummentur, non consumantur. Finis ergo propter tria illa: *Finis, inquit, praecepti est caritas de corde puro, et conscientia bona, et fide non ficta*. Pro spe bonam conscientiam posuit. Ille enim sperat, qui bonam conscientiam gerit. Quem vero pungit mala conscientia, retrahit se a spe, et non sibi sperat nisi damnationem. Ut ergo speret regnum, habeat bonam conscientiam; et ut habeat bonam conscientiam, credat, et operetur. Quod credit fidei est, quod operatur caritatis est. Illo ergo loco a fide coepit Apostolus, *Fides, Spes, Caritas*: alio loco ab ipsa caritate coepit, *Caritas de corde puro, et conscientia bona, et fide non ficta*. Modo nos a medio coepimus, ab ipsa conscientia et spe. Qui vult, inquam, habere bonam spem, habeat bonam conscientiam; ut autem habeat bonam conscientiam, credat, et operetur. A medio imus ad initium et finem: credat, et operetur. Quod credit, fidei est: quod operatur, caritatis est.*

Fides, caritas et operae necessariae sunt.

6. Quomodo ergo dicit Apostolus iustificari hominem, sine operibus ex fide; cum alio loco dicat: *Fides quae per dilectionem operatur*? Non ergo Iacobum apostolum Paulo, sed ipsum Paulum ipsi Paulo opponamus, et dicamus ei: Hac nos quodammodo permittis impune peccare, cum dicis: *Arbitramur iustificari hominem per fidem sine operibus*: et hac dicis: *Fides quae per dilectionem operatur*. Quomodo hac quasi securus fio, si operatus non fuero: hac autem nec spem, nec ipsam fidem videor habere bonam, nisi operatus fuero per dilectionem? Te ipsum audio, Apostole. Certe fidem mihi hic sine operibus vis commendare: opus autem fidei dilectio est; quae dilectio vacare non potest, nisi et mali nihil operetur, et quidquid potest boni operetur. Quid enim facit dilectio? *Declina a malo, et fac bonum*. Hanc ergo fidem sine operibus commendas; et alio loco dicis: *Etsi fidem habeam, ita ut montes transferam, caritatem autem non habeam, nihil mihi prodest*. Ergo si nihil prodest fides sine caritate, caritas autem ubi fuerit necesse est ut operetur, fides ipsa per dilectionem operatur. Quomodo ergo iustificabitur homo per fidem sine operibus? Respondet ipse Apostolus: Propterea hoc tibi dixi, o homo, ne quasi de operibus tuis praesumere videreris, et merito operum tuorum te accepisse fidei gratiam. Noli ergo praesumere de operibus ante fidem. Noveris quia peccatorem te fides invenit, etsi te fides data fecit iustum, impium invenit quem faceret iustum. *Credenti, inquit, in eum qui iustificat impium, deputatur fides eius ad iustitiam*. Si iustificatur impius, ex impio fit iustus: si ex impio iustus fit, quae sunt opera impiorum? Iactet etiam impius opera sua, et dicat: Do pauperibus, nihil alicui aufero, non uxorem alienam concupisco, non quemquam occido, nulli fraudem facio, depositum apud me nullo teste repraesento; haec omnia dicat: quaero utrum pius sit, an impius. Et quomodo sum impius, inquit, ista faciens? Quomodo illi, de quibus dictum est: *Et servierunt creaturae potiusquam Creatori, qui est benedictus in saecula*. Quomodo es impius? Quid si de his omnibus bonis operibus, aut illud speras quod sperandum est, sed non ab illo a quo sperandum est; aut hoc speras, quod sperandum non est, etiam ab illo a quo aeterna vita speranda est? Pro bonis operibus sperasti terrenam quamdam felicitatem, impius es. Non est ista merces fidei. Cara res est fides, vili illam addixisti. Impius ergo es, et nulla sunt ista opera tua. Moveas licet in bonis operibus lacertos, et videaris navim optime gubernare,

in saxa festinas. Quid si quod sperandum est speras, id est vitam aeternam, sed non a Domino Deo per Iesum Christum, per quem solum datur vita aeterna; sed putas te ad vitam aeternam posse pervenire per militiam coeli, per solem et lunam, per potestates aeris, et maris, et terrae, et siderum? Impius es. Crede in eum qui iustificat impium, ut possint et bona opera tua esse opera bona. Nam nec bona illa appellaverim, quamdiu non de radice bona procedunt. Quid est hoc? Aut vitam temporalem ab aeterno Deo speras, aut vitam aeternam a daemonibus speras: in qualibet parte impius es. Corrige fidem, dirige fidem, dirige viam: et si habes bonos pedes, ambula iam securus, curre, viam tenes: quanto melius cucurreris, tanto facilius pervenies. Sed forte claudicas aliquantum. Saltem a via noli recedere; etsi tardius, perventurus es: noli remanere, noli retro converti, noli deviare.

Nullis nostris meritis iustificamur.

7. Quid ergo? Qui sunt beati? Non in quibus non invenerit Deus peccatum: nam in omnibus invenit. Omnes enim peccaverunt, et egent gloria Dei. Si ergo in omnibus peccata inveniuntur, remanet ut non sint beati, nisi quorum remissa sunt peccata. Hoc ergo Apostolus sic commendavit: *Credidit Abraham Deo, et reputatum est ei ad iustitiam. Et ei qui operatur* (id est, de operibus praesumit, et eorum merito sibi dicit datam esse gratiam fidei), *merces non imputatur secundum gratiam, sed secundum debitum*. Quid est hoc, nisi quod merces nostra gratia vocatur? Si gratia est, gratis datur. Quid est, gratis datur? Gratis constat. Nihil boni fecisti, et datur tibi remissio peccatorum. Attenduntur opera tua, et inveniuntur omnia mala. Si quod debetur illis operibus, Deus redderet, utique damneret: Stipendium enim peccati mors. Malis operibus quid debetur, nisi damnatio? Bonis quid debetur? Regnum coelorum. Tu autem in malis operibus inventus es: si reddatur tibi quod debetur, puniendus es. Quid ergo fit? Non tibi Deus reddit debitam poenam, sed donat indebitam gratiam. Debebat vindictam, dat indulgentiam. Incipis ergo esse in fide per indulgentiam; iam fides illa assumpta spe et dilectione incipit bene operari: sed nec tunc glorieris, et extollas te: memento a quo in via positus sis; memento quia et sanis pedibus et velocibus errabas; memento quia etsi languebas, et in via semivivus iacebas, levatus es in iumentum, et perductus in stabulum. *Ei autem, inquit, qui operatur, merces non imputatur secundum gratiam, sed secundum debitum*. Si vis esse alienus a gratia, iacta merita tua. Ille autem videt quid sit in te, et novit quid cui debeat. *Ei vero qui non operatur, inquit?* Ecce pone aliquem impium peccatorem, non operatur. Quid autem? Credit autem in eum qui iustificat impium. Ex eo enim quia non operatur bene, impius est: etsi bona videatur facere, tamen, quia sine fide, nec bona vocanda sunt. *Credenti autem in eum qui iustificat impium, deputatur fides eius ad iustitiam; sicut et David dicit, beatitudinem hominis, cui Deus accepto fert iustitiam sine operibus*. Iustitiam autem quam? Fidei, quam bona opera non praecesserunt, sed quam bona opera consequuntur.

8. Intendite ergo vos: alioquin male intellegendo proicitis vos in illam voraginem impune peccandi: et ego liber sum, sicut ipse Apostolus ab omnibus male intellegentibus liber fuit. Libenter enim male intellexerunt, ne bona opera sequerentur. Nolite esse de numero talium, fratres. Dicitur in quodam psalmo, de quodam homine tali, id est de tali genere, quasi de uno: *Noluit, inquit, intellegere ut bene ageret*. Non dictum est: Non potuit intellegere. Vos ergo oportet ut velitis intellegere, ut bene agatis. Intellectus enim vobis non deerit manifestus. Quis est manifestus intellectus? Nemo iactet bona opera sua ante fidem, nemo sit piger in

bonis operibus accepta fide. Dat Deus ergo indulgentiam omnibus impiis, et eos iustificat ex fide.

9. [vv 1.2.] *Beati quorum remissae sunt iniquitates, et quorum tecta sunt peccata. Beatus vir cui non imputavit Dominus peccatum, nec est in ore eius dolus.* Iam psalmus incipit, et incipit intellectus. Intellectus ergo vel intellegentia ipsa est, ut noveris nec iactare te debere de meritis tuis, nec praesumere de impunitate peccati. Psalmi enim titulus ita est: *Ipsi David intellegentiae. Intellegentiae* vocatur psalmus iste. Prima ergo intellegentia, ut te noveris peccatorem. Consequens intellegentia est, ut cum ex fide per dilectionem bene coeperis operari, ne hoc viribus tuis, sed gratiae Dei deputaveris. Ita non erit dolus in corde tuo, hoc est in ore interiore tuo; nec aliud in labiis habebis, aliud in cogitatione. Non eris de illis Phariseis, de quibus dictum est: *Similes estis monumentis dealbatis; a foris quidem apparetis hominibus iusti, intus autem pleni estis dolo et iniquitate*. Qui ergo cum sit iniquus iustum se praetendit, nonne dolosus est? Non ille Nathanael est, de quo Dominus dicit: *Ecce vere Israelita in quo dolus non est?* Unde autem in illo Nathanaele dolus non erat? *Cum esses, inquit, sub arbore fici, vidi te*. Sub arbore fici erat, sub conditione carnis erat. Si sub conditione carnis erat, quia impietate propaginis tenebatur; sub illa arbore fici erat, in qua gemitur in alio psalmo: *Ecce enim in iniquitate conceptus sum*. Sed vidit eum ille qui venit cum gratia. Quid est: Vidit eum? Misertus est eius. Ergo hominem sine dolo sic commendat, ut gratiam suam in illo commendet. *Cum esses sub arbore fici, vidi te. Vidi te*, quid magnum est, nisi intellegas aliquo modo dictum? Quid magnum est videre hominem sub arbore fici? Si non vidisset sub ista ficu genus humanum Christus, aut aresceremus omnino, aut, quomodo Pharisei, in quibus dolus erat, id est, iustificabant se verbis, factis autem mali erant, folia sola invenirentur in nobis, non fructus. Nam talem arborem fici quando vidit Christus, maledixit, et aruit. Video, inquit, sola folia, id est sola verba, absque fructu: *Arescat*, inquit, ut nec folia habeat. Utquid et verba tollit? Arbor arida enim nec folia potest habere. Sic ergo erant Iudaei, Pharisei arbor illa erant: verba habebant, facta non habebant: ex sententia Domini ariditatem meruerunt. Videat ergo nos Christus sub arbore fici: videat in carne nostra etiam fructum boni operis, ne eius maledictione arescamus. Et quia totum gratiae eius imputatur, non meritis nostris: *Beati quorum remissae sunt iniquitates, et quorum tecta sunt peccata*: non in quibus non sunt inventa peccata, sed quorum tecta sunt peccata. Cooperta sunt peccata, tecta sunt, abolita sunt. Si texit peccata Deus, noluit advertere; si noluit advertere, noluit animadvertere; si noluit animadvertere, noluit punire; si noluit punire, noluit agnoscere, maluit ignoscere. *Beati quorum remissae sunt iniquitates, et quorum tecta sunt peccata*. Nec sic intellegatis quod dixit, peccata cooperta sunt, quasi ibi sint et vivant. Tecta ergo peccata quare dixit? Ut non viderentur. Quid enim erat Dei videre peccata, nisi punire peccata? Ut noveris quia hoc est Dei videre peccata, quod punire peccata, quid ei dicitur? *Averte faciem tuam a peccatis meis*. Peccata ergo tua non videat, ut te videat. Quomodo te videat? Quomodo Nathanaelem: *Cum esses sub arbore fici, vidi te*. Umbra fici non impedivit oculos misericordiae Dei.

De pharisaeo et publicano.

10. *Nec est in ore eius dolus.* At vero qui nolunt confiteri peccata, laborant sine causa in defensione peccatorum suorum. Et quanto laborant in defensione peccatorum suorum iactantes merita sua, non videntes iniquitates suas, tanto plus robur eorum et fortitudo deficit. Ille enim fortis est, qui non in se, sed in Deo

fortis est. Propter illud: *Ter Dominum rogavi ut auferret eum a me; et dixit mihi: Sufficit tibi gratia mea. Gratia mea*, dixit; non: Virtus tua. *Sufficit*, inquit, *tibi gratia mea; nam virtus in infirmitate perficitur*. Unde alio loco ipse ait: *Quando infirmor, tunc fortis sum*. Ergo qui vult fortis esse, velut praesumens de se, et iactans merita sua, qualiacumque illa sint, erit similis Pharisaeo illi, qui quod a Deo se dicebat accepisse, superbe tamen iactabat: *Gratias*, inquit, *tibi*. Attendite, fratres mei, quale genus superbiae commendet Deus: vere quale potest subintrare iusto homini, quale potest subrepere etiam bonae spei viro. *Gratias tibi*, dicebat. Ergo cum dicebat: *Gratias tibi*, fatebatur ab illo se accepisse quod habebat. Quid enim habes quod non accepisti? Ergo: *Gratias tibi ago*, dixit; *Gratias tibi ago, quia non sum sicut caeteri homines, raptores, iniusti, adulteri, sicut et Publicanus iste*. Unde ergo superbus? Non quia de bonis suis Deo gratias agebat, sed quia super alterum se de ipsis bonis extollebat.

11. Attendite, fratres: nam unde coeperit dicere similitudinem ipsam Dominus, evangelista praemisit. Cum enim Christus dixisset: *Putas veniens Filius hominis inveniet fidem in terra?* et ne existerent quidam haeretici, qui attendentes et putantes quasi lapsum totum mundum, omnes enim haeretici in paucis et in parte sunt, iactarent se, quod in ipsis remansit quod de toto mundo perierit; ibi statim ubi ait Dominus: *Putas veniens Filius hominis inveniet fidem in terra?* subiecit Evangelista et ait: *Dixit autem et ad quosdam, qui sibi iusti videbantur, et spernebant caeteros, similitudinem hanc: Quidam Pharisaeus et Publicanus venerunt in templum orare, et caetera quae nostis. Pharisaeus ergo ille dicebat: Gratias tibi ago. Sed unde superbus? Quia spernebat caeteros. Unde probas? In ipsis verbis. Quomodo? Pharisaeus, inquit, ille contempsit de longe stantem, cui Deus confitenti propinquabat. Publicanus, inquit, de longinquo stabat: sed Deus ad illum de longinquo non stabat? Quare Deus ab illo de longinquo non stabat? Quia alio loco dicitur: Prope est Dominus his qui obtriverunt cor. Videte si Publicanus iste obtriverat cor, et ibi videbitis quia prope est Dominus his qui obtriverunt cor. Publicanus autem de longinquo stabat, et neque volebat ad coelum oculos suos levare, sed percutiebat pectus suum. Tunsio pectoris, obtritio cordis. Quid dicebat tundens pectus? Deus propitius esto mihi peccatori. Et quid sententiae Dominus? Amen dico vobis, descendit iustificatus de templo Publicanus ille, magis quam ille Pharisaeus. Quare? Hoc est iudicium Dei. Non sum sicut Publicanus iste, non sum sicut caeteri homines, iniusti, raptores, adulteri: ieiuno bis in sabbato, decimas do omnium quae possideo. Ille non audet ad coelum levare oculos suos, attendit conscientiam suam, longe stat, et iustificatus est magis quam ille Pharisaeus. Quare? Rogo te, Domine, expone nobis hanc iustitiam tuam, expone nobis aequitatem iuris tui. Exponit Deus regulam legis suae. Vultis audire quare? Quia omnis qui se exaltat, humilabitur; et qui se humilat, exaltabitur.*

12. Intendat ergo Caritas vestra. Diximus non ausum fuisse oculos ad coelum levare Publicanum. Quare coelum non attendebat? Quia se attendebat. Se attendebat, ut primo sibi displiceret, et sic Deo placeret. Tu autem iactas te, erecta cervice es. Ait Dominus superbo: Non vis ad te attendere? ego attendo. Vis autem ut non attendam? tu attende. Ideo Publicanus non audebat oculos ad coelum levare; quia seipsum intuebatur, conscientiam suam puniebat: ipse sibi iudex erat, ut ille intercederet; ipse puniebat, ut ille liberaret; ipse accusabat, ut ille defenderet. Adeo defendit cum, quia dixit pro ipso sententiam. *Descendit iustificatus Publicanus ille magis quam ille Pharisaeus: quia omnis qui se exaltat, humilabitur; et qui se humilat, exaltabitur*. Attendit se, inquit, et nolui ego attendere: audiavi dicentem: *Averte oculos tuos a peccatis meis*. Quis est enim qui illud dixit, nisi qui etiam illud dixit: *Quoniam iniquitatem meam ego agnosco*.

Itaque, fratres mei, erat et Pharisaeus ille peccator. Non enim quia dicebat: *Non sum sicut caeteri homines, iniusti, raptores, adulteri*; neque quia ieiunabat bis in sabbato; neque quia decimas dabat, non erat peccator. Quod si sine ullis peccatis esset, ipsa superbia grande crimen erat: et tamen ecce illa omnia dicebat. Quis tandem sine peccato? Quis gloriabitur castum se habere cor, aut quis gloriabitur mundum se esse a peccatis? Habebat ergo ille peccata; sed perversus, et nesciens quo venisset, erat tamquam in statione medici curandus, et sana membra ostendebat, vulnera tegebat. Deus tegat vulnera; noli tu. Nam si tu tegere volueris erubescens, medicus non curabit. Medicus tegat, et curet; emplastro enim tegit. Sub tegmine medici sanatur vulnus, sub tegmine vulnerati celatur vulnus. Cui celas? Qui novit omnia.

Peccata ut nostra confitenda sunt.

13. [vv 3.6.] Itaque hic, fratres, videte quid dixit: *Quoniam tacui, inveteraverunt ossa mea, a clamando me tota die*. Quid est hoc? Quasi contrarium videtur: *Quoniam tacui, inveteraverunt ossa mea a clamando*. Si a clamando, quomodo tacuit? Tacuit quiddam, non tacuit quiddam: tacuit unde proficeret, non tacuit unde deficeret; tacuit confessionem, clamavit praesumptionem. *Tacui* enim dixit, non sum confessus. Ibi oportebat ut loqueretur; taceret merita sua, clamaret peccata sua: nunc autem perverse tacuit peccata sua, clamavit merita sua. Et quid illi contigit? Inveteraverunt ossa eius. Intendite quia si clamaret peccata sua, et taceret merita sua, innovarentur ossa eius, id est virtutes eius: esset robustus in Domino, quia inveniretur in se infirmus. Modo autem quia in se voluit esse firmus, factus est infirmus, et inveteraverunt ossa eius. Remansit in vetustate, qui noluit confitendo amare novitatem. Qui enim fiunt novi, nostis, fratres: quia: *Beati quorum remissae sunt iniquitates, et quorum tecta sunt peccata*. Noluit iste sibi dimitti iniquitates, exaggeravit, defendit illas, iactavit merita sua. Ergo quoniam tacuit a confessione, inveteraverunt ossa eius. *A clamando me tota die*. Quid est: *A clamando me tota die*? Perseverando in defensione peccatorum suorum. Et tamen videte qualis sit, quia agnoscit se. Erit enim modo intellegentia: nihil praeter se respiciet, et displicebit sibi, quia agnoscit se. Modo audietis, ut sanemini.

14. *Beatus vir cui non imputavit Dominus peccatum, nec est in ore eius dolus. Quoniam tacui, inveteraverunt ossa mea, a clamando me tota die. Quoniam die ac nocte gravata est super me manus tua*. Quid est, *gravata est super me manus tua*? Magna res, fratres. Respicite illam sententiam rectam inter duos, Pharisaeum et Publicanum. Quid dictum est de Pharisaeo? Quoniam humilatur. Quid dictum est de Publicano? Quoniam exaltatur. Quare ille humilatur? Quia exaltavit se. Quare iste exaltatur? Quia humilavit se. Ergo ut exaltantem se humiliet Deus, gravat super illum manum. Noluit humiliari confessione iniquitatis suae, humilatus est pondere manus Dei. Quando ille perferret manum gravem humilantis? Quam levis fuit manus sublevantis! Et in illo fortis, et in illo fortis: fortis ad illum premendum, fortis ad illum sublevandum.

15. Ergo, *Quoniam die ac nocte gravata est super me manus tua: conversus sum in aerumna mea, dum configeretur spina*. Ex ipsa aggravatione manus tuae, ex ipsa humilatione conversus sum in aerumna mea, factus sum miser, confixa est mihi spina, compuncta est conscientia mea. Quid factum est cum configeretur spina? Datus est ei sensus doloris, invenit infirmitatem suam. Et ille qui tacuerat confessionem peccati sui, ut clamando in defensione peccati sui inveterasceret virtus eius, id est, ossa eius converterentur in vetustatem, modo quid fecit confixa

spina? *Peccatum meum cognovi*. Ergo iam cognoscit. Si ille cognoscit, ille ignoscit. Audite quid sequitur: videte si non ipse dicit: *Peccatum meum cognovi, et iniustitiam meam non operui*. Hoc iam dudum dicebam: Noli operire tu, et operit Deus. *Beati quorum remissae sunt iniquitates, et quorum tecta sunt peccata*. Qui tegunt peccata, nudantur: iste autem nudavit, ut cooperiretur. *Iniquitatem meam non operui*. Quid est, *non operui*? Iam dudum tacueram: modo quid? *Dixi*. Quiddam contrarium illi taciturnitati. *Dixi*. Quid dixisti? *Pronuntiabo adversum me iniustitiam meam Domino; et tu dimisisti impietatem cordis mei*. *Dixi*. Quid dixisti? Non iam pronuntiat, promittit se pronuntiaturum; et ille iam dimittit. Attendite, fratres; magna res: dixit: *Pronuntiabo*: non dixit: Pronuntiavi, et tu dimisisti; dixit: *Pronuntiabo et tu dimisisti*: quia eo ipso quod dixit: *Pronuntiabo*, ostendit quia nondum ore pronuntiaverat, sed corde pronuntiaverat. Hoc ipsum dicere *Pronuntiabo*, pronuntiare est: ideo *et tu dimisisti impietatem cordis mei*. Confessio ergo mea ad os nondum venerat; dixeram enim: *Pronuntiabo adversum me*; verumtamen Deus audivit vocem cordis mei. Vox mea in ore nondum erat, sed auris Dei iam in corde erat. *Tu dimisisti impietatem cordis mei*; quia dixi: *Pronuntiabo*.

16. Sed non suffecerat: non dixit: *Pronuntiabo iniustitiam meam Domino*: non sine causa dixit: *Pronuntiabo adversum me*: et hoc interest. Multi enim pronuntiant iniquitatem suam, sed adversus ipsum Dominum Deum: quando inveniuntur in peccatis dicunt, Deus hoc voluit. Si enim homo dicat: Non feci; aut: Hoc factum quod arguis non est peccatum: non pronuntiat nec adversum se, nec adversus Deum. Si dicat: Prorsus feci, et peccatum est, sed Deus hoc voluit, quid ego feci? Hoc est pronuntiare adversus Deum. Forte dicatis: Nemo hoc dicit: quis est qui dicat: Deus hoc voluit? Multi et hoc dicunt: sed et qui hoc non dicunt, quid aliud dicunt, qui dicunt: Fatum mihi fecit, stellae meae fecerunt? Ita iam per circuitum ad Deum volunt pervenire. Per circuitum volunt pervenire ad Deum accusandum, qui nolunt de compendio venire ad Deum placandum, et dicunt: Fatum mihi fecit. Quid est fatum? Stellae meae fecerunt. Quid sunt stellae? Certe istae quas in coelo conspicimus. Et quis eas fecit? Deus. Quis eas ordinavit? Deus. Ergo vides quod voluisti dicere: Deus fecit ut peccarem. Ita ille iniustus, tu iustus: quia nisi ille fecisset, tu non peccasses. Tolle istas excusationes in peccatis: memento illius psalmi: *Ne declines cor meum in verba maligna ad excusandas excusationes in peccatis, cum hominibus operantibus iniquitatem*. At enim magni viri sunt, qui defendunt peccata sua; magni sunt et qui numerant sidera, et qui computant stellas et tempora, et dicunt quis quando vel peccet vel bene vivat, et quando Mars faciat homicidam, et Venus adulteram: magni, docti viri, et electi videntur in hoc saeculo. Sed quid ait in psalmo? *Ne declines cor meum in verba mala, cum hominibus operantibus iniquitatem, et non communicabo cum electis eorum*. Dicant illi electos et doctos numeratores siderum, dicant illi sapientes eos qui quasi digerunt in digitis fata humana, et describunt de stellis mores humanos. Cum libero arbitrio me creavit Deus: si peccavi, ego peccavi: ut non solum pronuntiem iniquitatem meam Domino, sed adversum me, non adversus eum. *Ego dixi, Domine, miserere mei*: clamat aeger ad medicum: *Ego dixi*. Quare: *Ego dixi*? Sufficeret, *dixi*: *Ego* cum emphasi dictum est; *Ego*, ego, non fatum, non fortuna, non diabolus; quia nec ipse coegit, sed ego persuadenti consensi: *Ego dixi, Domine, miserere mei, sana animam meam, quoniam peccavi tibi*. Sic et hic statuit, et proposuit: *Dixi: Pronuntiabo adversum me iniquitatem meam Domino, et tu remisisti impietatem cordis mei*.

17. [v 6.] *Pro hac orabit ad te omnis sanctus, in tempore opportuno*. Quo tempore? *Pro hac*. Pro qua hac? Pro impietate. Pro qua? Pro ipsa venia peccatorum. *Pro hac*

orabit ad te omnis sanctus, in tempore opportuno. Inde orabit ad te omnis sanctus, quia dimisisti peccata. Nam si non dimitteres peccata, non esset sanctus qui ad te oraret: *Pro hac orabit ad te omnis sanctus, in tempore opportuno:* quando manifestabitur Novum Testamentum, quando manifestabitur gratia Christi, quod est tempus opportunum. *Cum autem venit plenitudo temporis, misit Deus Filium suum, factum ex muliere,* id est ex femina; indiscrete enim vocabant hoc Antiqui, *factum sub Lege, ut eos qui sub Lege erant, redimeret.* Unde redimeret? A diabolo, a perditione, a peccatis suis, ab eo cui se vendiderant. *Ut eos qui sub Lege erant redimeret.* Sub Lege enim erant, quia premebat eos Lex. Conditio eos premebat, convincendo de reatu, non salvando. Et quidem mala prohibebat: sed quia illi vires non habebant per seipsos iustificandi se, clamandum erat ad illum, quomodo clamabat qui captivus ducebatur sub lege peccati: *Miser ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius?* Erant omnes homines sub Lege, non in Lege: iam illa deprimente, illa de reatu convincente. Demonstravit enim peccatum Lex: illa fixit spinam, illa fecit cor compungi; ipsa admonuit ut reum se quisque cognosceret, et pro venia clamaret ad Deum. *Pro hac orabit ad te omnis sanctus, in tempore opportuno.* Ergo dicebam de tempore opportuno: *Cum venit plenitudo temporis, misit Deus Filium suum.* Item dicit Apostolus: *Tempore acceptabili et placito exaudivi te, et in die salutis adiuvi te.* Et quia hoc de omnibus Christianis praedictum erat a Propheta, subiecit Apostolus: *Ecce nunc tempus acceptabile, ecce nunc dies salutis.* *Pro hac orabit ad te omnis sanctus, in tempore opportuno.*

Humiles Deum adeamus.

18. *Verumtamen in diluvio aquarum multarum, ad eum non appropinquabunt. Ad eum:* ad quem? Ad Deum. Solet enim personam mutare: quomodo est: *Domini est salus, et super populum tuum benedictio tua.* Non dixit, Domini est salus, et super populum eius benedictio eius: aut, Domine, tua est salus, et super populum tuum benedictio tua: sed cum inciperet: *Domini est salus,* non ad illum, sed de illo dicens; ibi conversus est ad illum, et ait: *Et super populum tuum benedictio tua.* Sic et hic cum audis primo *ad te,* deinde *ad eum,* ne putes alium esse; *Pro hac orabit ad te omnis sanctus, in tempore opportuno.* *Verumtamen in diluvio aquarum multarum, ad eum non appropinquabunt.* Quid est, *in diluvio aquarum multarum?* Qui natant in diluvio aquarum multarum, non appropinquant ad Deum. Quid est diluvium aquarum multarum? Multiplicitas variarum doctrinarum. Intendite, fratres. Multae aquae sunt variae doctrinae. Doctrina Dei una est, non sunt multae aquae, sed una aqua, sive sacramenti baptismi, sive doctrinae salutaris. De ipsa doctrina qua irrigamur per Spiritum sanctum, dicitur: *Bibe aquam de tuis vasis, et de puteorum tuorum fontibus.* Ad istos fontes non accedunt impii, sed credentes in eum qui iustificat impium, iam iustificati accedunt. Aliae aquae multae, multae doctrinae inquinant animas hominum, quod paulo ante dicebam. Alia doctrina est, Fatum mihi fecit. Alia doctrina, Casus mihi fecit, fortuna fecit. Si casibus reguntur homines, nulla providentia aliquid geritur: et ipsa doctrina est. Alius dixit: Est gens contraria tenebrarum, quae rebellavit adversus Deum, ipsa facit peccare homines. In hoc diluvio aquarum multarum ad Deum non appropinquabunt. Quae est illa aqua, illa vera quae manat de intimo fonte purae venae veritatis? Quae illa aqua est, fratres, nisi quae docet confiteri Domino? Quae est illa aqua, nisi quae docet: *Bonum est confiteri Domino?* Quae est illa aqua, nisi quae docet hanc vocem: *Dixi: Pronuntiabo adversum me iniustitiam meam Domino:* et: *Ego dixi, Domine, miserere mei, sana animam meam, quoniam peccavi tibi?* Haec aqua confessionis peccatorum, haec aqua humilationis cordis, haec aqua vitae salutaris, abicientis se, nihil de se praesumentis, nihil suae potentiae superbe tribuentis.

Haec aqua in nullis alienigenarum libris est, non in epicureis, non in stoicis, non in manichaeis, non in platoniciis. Ubi cumque etiam inveniuntur optima praecepta morum et disciplinae, humilitas tamen ista non invenitur. Via humilitatis huius aliunde manat: a Christo venit. Haec via ab illo est, qui cum esset altus, humilis venit. Quid enim aliud docuit humilando se, factus obediens usque ad mortem, mortem autem crucis? Quid aliud docuit solvendo quod non debebat, ut nos a debito liberaret? Quid aliud docuit baptizatus qui peccatum non fecit, crucifixus qui reatum non habebat? Quid aliud docuit, nisi hanc humilitatem? Non immerito ait: *Ego sum via et veritas et vita*. In hac ergo humilitate propinquatur ad Deum, quia prope est Dominus his qui obtriverunt cor. In diluvio autem aquarum multarum extollentium se adversus Deum, et docentium superbas impietates, ad Deum non appropinquabunt.

19. [v 7.] Tu autem quid, qui etiam iustificatus es, inter medias illas aquas es? Undique, fratres mei, etiam cum confitemur peccata, perstrepunt circa nos aquae illae diluvii. Non sumus in ipso diluvio, sed circumdamur ab ipso diluvio. Premunt nos, sed non opprimunt, urgent nos, sed non demergunt. Quid ergo tu facies, quia in medio diluvio es, ambulans in hoc saeculo? Num enim non audit tales doctores, non audit tales superbos, aut non ex verbis eorum quotidianas patitur in corde suo persecutiones? Quid ergo dicat iste iam iustificatus et praesumens de Deo, qui circumdatur diluvio isto? *Tu mihi es refugium a pressura quae circumdedit me*. Refugiant illi, vel ad deos suos, vel ad daemones suos, vel ad vires suas, vel ad defensionem peccatorum suorum: mihi in isto diluvio non est refugium nisi tu, a pressura quae circumdedit me.

20. *Exsultatio mea, redime me*. Si iam exsultas, quid vis redimi? *Exsultatio mea, redime me*. Audio vocem gaudii: *Exsultatio mea*: audio gemitum: *Redime me*. Gaudes, et gemis. Ita, inquit, et gaudeo, et gemo: gaudeo in spe, gemo adhuc in re. *Exsultatio mea, redime me*. *Spe gaudentes*, ait Apostolus. Ergo recte: *Exsultatio mea, redime me*. Unde *redime me*? Sequitur: *In tribulatione patientes*. *Exsultatio mea, redime me*. Iam iustificatus erat et Apostolus: et quid ait? *Non solum*, inquit, *sed etiam nos ipsi primitias habentes Spiritus, et ipsi in nobismetipsis ingemiscimus*. Unde *redime me*? Quia *ipsi in nobismetipsis ingemiscimus, adoptionem expectantes, redemptionem corporis nostri*. Ecce ergo unde *redime me*; quia adhuc expectamus in nobis ingemiscientes redemptionem corporis nostri. Unde ergo *exsultatio mea*? Ibi sequitur idem apostolus, et dicit: *Spe enim salvi facti sumus: spes autem quae videtur, non est spes. Quod enim videt quis, quid sperat? Si autem quod non videmus speramus, per patientiam expectamus*. Si speras, gaudes; si per patientiam expectas, adhuc gemis: non enim opus est patientia, ubi nihil mali perpeteris. Tolerantia quae dicitur, patientia quae dicitur, sustinentia quae dicitur, longanimitas quae dicitur, non est nisi in malis. Ubi premeris, ibi angustia est. Ergo si per patientiam expectamus, adhuc dicimus: *Redime me a pressura quae circumdedit me*: quia vero spe salvi facti sumus, simul utrumque dicimus: *Exsultatio mea, redime me*.

21. [v 8.] Respondetur: *Intellectum dabo tibi*. Ipse est psalmus intellegentiae. *Intellectum dabo tibi, et statuam te in via hac, qua ingredieris*. Quid est, *statuam te in via hac, qua ingredieris*? Non ut haereas ibi, sed ut ab ea non aberres. Dabo intellectum, ut cognoscas te semper, et semper gaudeas in spe ad Deum; donec ad illam patriam pervenias, ubi iam non spes, sed res erit. *Obfirmabo super te oculos meos*: non a te auferam oculos meos, quia et tu non auferes a me oculos tuos. Iam iustificatus, iam post remissionem peccatorum leva oculos tuos ad Deum. Putruerat enim cor tuum cum esset in terra. Non gratis audis: Sursum cor, ne

putreat. Ergo et tu leva iam oculos tuos semper in Deum, ut firmet super te oculos suos. Sed quid times ne cum habes oculos ad Deum, offendas, ne non respicias ante te, et forte incurras in laqueum? Noli timere: ibi enim sunt oculi ipsius, quos obfirmat super te; *Nolite, inquit, solliciti esse*; et apostolus Petrus: *Omnes sollicitudines vestras super illum mittite, quia illi cura est de vobis*. Ergo *obfirmabo super te oculos meos*. Tu ergo oculos tuos in illum erige, et non timebis, ut dixi, ne in laqueum incurras. Audi alium psalmum: *Oculi mei semper ad Dominum*. Et quasi diceretur illi: Quid agis de pedibus tuis, cum non ante te attendis? *Quoniam ipse, inquit, evellet de laqueo pedes meos*. *Obfirmabo super te oculos meos*.

22. [v 9.] Promisit huic et intellectum et protectionem suam: convertit se ad superbos defendentes peccata sua, et ostendit nobis quid sit intellectus: *Nolite esse sicut equus et mulus, quibus non est intellectus*. Equus et mulus erecta cervice sunt. Non sunt equus et mulus, sicut ille bos qui agnovit possessorem suum, et asinus praesepe domini sui. *Nolite esse sicut equus et mulus, quibus non est intellectus*. Quid enim patiuntur tales? *In freno et camo maxillas eorum constringe, qui non appropinquant ad te*. Equus et mulus vis esse, vis non habere sessorem? Constringetur os tuum et maxillae tuae in freno et camo: ipsum os tuum constringetur, quo iactas merita tua, et faces peccata tua. *Maxillas eorum constringe, qui non appropinquant ad te* humilando se.

23. [v 10.] *Multa flagella peccatoris*. Non est mirum si adhibito freno sequuntur flagella. Indomitum enim animal esse cupiebat, domatur freno et flagello: atque utinam perdometur! Verendum est enim ne nimium resistendo, indomitum relinqui mereatur, et ire in suam vagam licentiam, ut dicatur de illo: *Prodiit tamquam ex adipe iniquitas eorum*: sicut de illis, quibus modo sunt impunita peccata. Ergo cum flagellatur, corrigatur, dometur; quia et iste sic se dixit edomitum. Equum et mulum se dixerat, quoniam tacuit: sed unde domitus est? Flagellis. *Conversus sum, inquit, in aerumna mea, dum configeretur spina*. Sive flagella dicas, sive stimulos dicas, domat Deus iumentum cui insidet: quia iumento expedit ut insideatur. Non enim defatigatus Deus ambulando pedibus, insidet iumento. Aut vero non plenum mysterii est, quod asellus adductus est Domino? Populus mitis et mansuetus portans bene Dominum, asellus est, et tendit in Ierusalem. *Diriget enim mites in iudicio*, sicut dicit alius psalmus, *docebit mansuetos vias suas*. Quos mansuetos? Non erigentes cervicem adversus domitorem suum, patientes flagella et frenum; postea sic domiti, ut sine flagello ambulent, et sine freno et camo viam teneant. Si carueris isto sessore, tu cades, non ille. *Multa flagella peccatoris: sperantem autem in Domino misericordia circumdabit*. Quomodo est refugium a pressura? Quem primo circumdat pressura, postea circumdat misericordia: quoniam misericordiam dabit, qui legem dedit; legem in flagellis, misericordiam in consolationibus. *Sperantem autem in Domino misericordia circumdabit*.

24. [v 11.] Ergo quid concluditur? *Laetamini in Domino, et exsultate iusti*. O qui laetamini in vobis! o impii, o superbi, qui laetamini in vobis: iam credentes in eum qui iustificat impium, deputetur fides vestra ad iustitiam. *Laetamini in Domino, et exsultate iusti*. Et exsultate, subaudi, in Domino. Quare? Quia iam iusti. Unde iusti? Non meritis vestris, sed gratia illius. Unde iusti? Quia iustificati.

Quid de Deo pravi corde sentiant.

25. *Et gloriamini omnes recti corde*. Quid est, *recti corde*? Non resistentes Deo. Intendat Caritas vestra, et intellegite rectum cor. Breviter dico, sed tamen maxime

commendandum: Deo autem gratias, quod in fine est, inhaereat sensibus vestris. Inter rectum cor, et pravum cor hoc interest: quisquis homo quidquid patitur praeter voluntatem, afflictiones, moerores, labores, humilationes, non tribuit nisi voluntati Dei iustae, non illi dans insipientiam, quod quasi nesciat quid agat, quia talem flagellat, et talibus parcit; ipse est rectus corde: perversi autem corde sunt, et pravi et distorti, qui omnia quae patiuntur mala, inique se pati dicunt, dantes illi iniquitatem, per cuius voluntatem patiuntur; aut quia non ei audent dare iniquitatem, auferunt ei gubernationem. Quia ipse, inquit, non potest facere iniquum, iniquum autem est ut ego patiar, et ille non patiatur; concedo enim ut sim peccator, certe sunt peiores qui laetantur, et ego tribulor: quia ergo hoc iniquum est, ut etiam peiores me laetentur, et ego tribuler, qui aut iustus, aut minus peccator quam illi sum, et certum est apud me hoc esse iniustum, et certum est apud me quia Deus non facit iniustum; Deus non gubernat res humanas, nec cura est illi de nobis. Ergo pravi corde, id est distorti corde, tres habent sententias. Aut: Non est Deus: dixit enim stultus in corde suo: Non est Deus. Et fuit dictum de diluvio illo: non defuit talis doctrina philosophorum, non defuerunt qui dicerent non esse Deum, qui gubernat omnia et condidit omnia; sed esse multos deos vacantes sibi praeter mundum, non curantes ista. Ergo aut: Non est Deus: hoc dicit impius, cui displicet quidquid illi accidit praeter voluntatem, et alteri non accidit cui se praeponit: aut: Iniustus Deus est, cui ista placent, et qui haec facit: aut: Non gubernat Deus res humanas, nec cura est illi de omnibus. In istis tribus sententiis magna impietas, aut negare Deum, aut dicere iniustum, aut auferre illi gubernationem rerum. Quare hoc? Quia distortus est corde. Rectus est Deus, et ideo distortum cor illi non acquiescit. Quod in alio psalmo est: *Quam bonus Deus Israel, rectis corde!* Et quia talem habebat ipse aliquando sententiam: *Quomodo scivit Deus, aut si est scientia Altissimo?* ideo ibi subiecit: *Mei autem pene moti sunt pedes.* Quomodo distortum lignum, etsi ponas in pavimento aequali, non collocatur, non compaginatur, nec adiungitur, semper agitur et nutat; non quia inaequale est ubi posuisti, sed quia distortum est quod posuisti: ita et cor tuum quamdiu pravum est et distortum, non potest collinari rectitudini Dei, et non potest in illo collocari ut haereat illi, et fiat *Qui adhaeret Domino, unus spiritus est.* Ideo *recti corde gloriamini* dixit. Quomodo recti corde gloriantur? Audite gloriationem ipsorum: *Non solum autem, dicit Apostolus, sed et gloriamur in tribulationibus.* Nam non est magnum gloriari in gaudiis, gloriari in laetitiis: rectus corde etiam in tribulatione gloriatur. Et audi quomodo gloriatur in tribulatione; quia non frustra quisquam, non supervacue: vide rectum cor: *Scientes, inquit, quia tribulatio patientiam operatur, patientia autem probationem, probatio vero spem, spes autem non confundit, quia caritas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum sanctum qui datus est nobis.*

26. Sic est ergo rectum cor, fratres. Cuicumque aliquid accidit, dicat: Dominus dedit, Dominus abstulit. Ecce rectum cor: Sicut Domino placuit, ita factum est: sit nomen Domini benedictum. Quis abstulit? quid abstulit? cui abstulit? quando abstulit? Sit nomen Domini benedictum. Et non dixit, Dominus dedit, diabolus abstulit. Intendat ergo Caritas vestra, ne forte dicatis: Haec mihi diabolus fecit. Prorsus ad Deum tuum refer flagellum tuum, quia nec diabolus tibi aliquid facit, nisi ille permittat qui desuper habet potestatem, aut ad poenam, aut ad disciplinam: ad poenam impii, ad disciplinam filii. Flagellat autem omnem filium quem recipit. Nec te sine flagello speres futurum, nisi forte cogitas exhaeredari. Flagellat omnem filium quem recipit. Itane omnem? Ubi te volebas abscondere? Omnem: et nullus exceptus, nullus sine flagello erit. Quid? ad omnem? Vis audire quam omnem? Etiam Unicus sine peccato, non tamen sine flagello. Unde ipse

Unicus portans infirmitatem tuam, et praefigurans in se personam tuam, tamquam caput gestans personam etiam corporis sui, cum appropinquaret passioni, ex homine quem gerebat contristatus est, ut te laetificaret; contristatus est, ut te consolaretur. Potuit enim utique sine tristitia esse Dominus, iturus ad passionem. Si potuit miles, non potuit imperator? Quomodo potuit miles? Attende Paulum exsultantem, propinquantem passioni: *Ego autem iam, inquit, immolor, et tempus resolutionis meae instat. Bonum certamen certavi, cursum consummavi, fidem servavi: de caetero superest mihi corona iustitiae, quam mihi Dominus reddet in illa die iustus iudex. Non solum autem mihi, sed et omnibus qui diligunt adventum eius*. Videte quemadmodum exsultat, venturus ad passionem. Ergo gaudet coronandus: contristatur coronaturus. Quid igitur portabat? Infirmitatem quorundam, qui veniente tribulatione vel morte contristantur. Sed vide quomodo eos ducit in directionem cordis. Ecce tu volebas vivere, non volebas tibi aliquid accidere; sed Deus aliud voluit: duae voluntates sunt; sed voluntas tua corrigatur ad voluntatem Dei, non voluntas Dei detorqueatur ad tuam. Prava est enim tua, regula est illa: stet regula, ut quod pravam est, ad regulam corrigatur. Videte quomodo hoc docet Dominus Iesus Christus: *Tristis est anima mea usque ad mortem: et: Pater, si fieri potest, transeat a me calix iste*. Ecce ostendit humanam voluntatem. Sed vide rectum cor: *Verum non quod ego volo, sed quod tu vis, Pater*. Hoc ergo fac, gaudens in his quae tibi accidunt: et si venerit dies ille ultimus, gaude. Aut si subrepat humanae cuiusdam voluntatis fragilitas, cito dirigatur in Deum; ut sis in eis quibus dicitur: *Gloriamini omnes recti corde*.

IN PSALMUM 32

ENARRATIO I

Fortitudo fidelium Deus.

1. [v 1.] *Exsultate iusti in Domino*: exsultate iusti, non in vobis, non enim hoc tutum est; sed in Domino. *Rectos decet laudatio*: ipsi laudant Dominum, qui se subdunt Domino; aliter enim distorti et pravi sunt.
2. [v 2.] *Confitemini Domino in cithara*: confitemini Domino, exhibentes ei corpora vestra hostiam vivam. *In psalterio decachordo psallite ei*: serviant membra vestra dilectioni Dei et proximi, in quibus tria et septem praecepta servantur.
3. [v 3.] *Cantate ei canticum novum*: cantate ei canticum gratiae fidei. *Bene cantate ei in iubilatione*: bene cantate ei in laetitia.
4. [v 4.] *Quoniam rectus est sermo Domini*: quoniam rectus est sermo Domini, ad faciendos vos quod per vos fieri non potestis. *Et omnia opera eius in fide*: ne quisquam se meritis operum pervenisse ad fidem putet, cum in ipsa fide sint omnia opera quae diligit Deus.
5. [v 5.] *Diligit misericordiam et iudicium*: diligit enim misericordiam, quam nunc praerogat; et iudicium, quo id quod praerogaverit exigit. *Misericordia Domini plena est terra*: per orbem peccata dimittuntur hominibus in misericordia Domini.
6. [v 6.] *Verbo Domini coeli firmati sunt*: non enim a seipsis, sed Verbo Domini iusti firmati sunt. *Et Spiritu oris eius omnis virtus eorum*: et sancto eius Spiritu omnis fides eorum.
7. [v 7.] *Congregans sicut in utrem aquas maris*: congregat populos saeculi in confessionem mortificati peccati, ne per superbiam libere defluant. *Ponens in*

thesauris abyssos: et in eis occulta sua servat ad divitias.

8. [v 8.] *Timeat Dominum omnis terra: timeat omnis peccator, ut peccare desinat. Ab ipso autem commoveantur: nec terroribus hominum vel cuiusquam creaturae, sed ab ipso commoveantur omnes qui inhabitant orbem.*

9. [v 9.] *Quoniam ipse dixit, et facta sunt: non enim ea quae timeant, alius aliquis fecit; sed ipse dixit, et facta sunt. Ipse mandavit, et creata sunt: ipse mandavit Verbo suo, et creata sunt.*

10. [v 10.] *Dominus dissipat consilia gentium: non eius regnum, sed sua quaerentium regna. Reprobat autem cogitationes populorum: beatitudinem terrenam concupiscentium. Et reprobatur consilia principum: talibus populis dominari quaerentium.*

11. [v 11.] *Consilium vero Domini manet in aeternum: consilium vero Domini, quo beatum non facit nisi subditum sibi, manet in aeternum. Cogitationes cordis eius in saecula saeculorum: cogitationes sapientiae eius non sunt mutabiles, sed manentes in saeculum saeculi.*

12. [v 12.] *Beata gens cuius est Dominus Deus eorum: una gens beata est, pertinens ad coelestem civitatem, quae sibi Dominum non nisi Deum suum elegit. Populus quem elegit Dominus in haereditatem sibi: neque haec a seipsa, sed Dei munere electa est, ut possidendo eam, incultam et miseram esse non sinat.*

13. [v 13.] *De coelo respexit Dominus, vidit omnes filios hominum: de anima iusta misericorditer vidit Dominus omnes qui in novam vitam renasci volunt.*

14. [v 14.] *De praeparato habitaculo suo: de habitaculo susceptionis humanae, quod praeparavit sibi. Rexpexit super omnes qui inhabitant terram: misericorditer vidit omnes qui inhabitant carnem, ut praesit illis in regendo eos.*

15. [v 15.] *Qui finxit singillatim corda eorum: qui cordibus eorum dona propria spiritaliter tribuit, ut nec totum corpus oculus, nec totum auditus; sed alius sic, alius autem sic incorporarentur Christo. Qui intellegit omnia opera eorum: apud illum intellecta sunt omnia opera eorum.*

16. [v 16.] *Non salvus fiet rex in multitudine virtutis: non salvus fiet qui carnem suam regit, si in sua virtute multum praesumpserit. Nec gigans salvus erit in multitudine virtutis suae: nec quisquis militat contra consuetudinem concupiscentiae suae, vel contra diabolum et angelos eius, salvus erit, si se suae fortitudini multum commiserit.*

17. [v 17.] *Mendax equus ad salutem: fallitur, quisquis putat vel per homines inter homines acceptam se salutem adipisci, vel impetu animositatis suae defendi a pernicie. In abundantia autem virtutis suae non erit salvus.*

18. [v 18.] *Ecce oculi Domini super metuentes eum: quia si salutem quaeris, ecce dilectio Domini super timentes eum. Sperantes super misericordiam eius: et sperantes non in virtute sua, sed in misericordia eius.*

19. [v 19.] *Ut eruat a morte animas eorum, et alat eos in fame: ut det eis alimentum verbi et sempiternae veritatis, quod amiserant dum praesumunt in viribus suis, et ideo nec ipsas vires habent fame iustitiae.*

20. [v 20.] *Anima nostra patiens erit Domino: ut autem postea saginetur escis incorruptibilibus, interim dum hic est, anima nostra patiens erit Domino. Quoniam adiutor et protector noster est: adiutor noster est, dum conamur ad eum; et protector, dum resistimus adversario.*

21. [v 21.] *Quia in ipso laetabitur cor nostrum*: non enim in nobis, ubi magna sine illo inopia est; sed in ipso laetabitur cor nostrum. *Et in nomine sancto eius speravimus*: et ideo speravimus venturos nos ad Deum, quia nobis absentibus per fidem misit nomen suum.

22. [v 22.] *Fiat misericordia tua, Domine, super nos, sicut speravimus in te*: fiat misericordia tua, Domine, super nos; spes enim non confundit, quia speravimus in te.

IN EUMDEM PSALMUM 32

ENARRATIO II

Sermo 1

Ille placet Deo, cui placet Deus.

1. [v 1.] Psalmus iste admonet nos exsultare in Domino. Inscribitur autem: *Ipsi David*. Qui ergo pertinent ad sacratissimum semen David, audiant vocem suam, et dicant vocem suam, et exsultent in Domino. Sic autem incipit: *Exsultate iusti in Domino*. Iniusti exultent in saeculo: finito saeculo, finitur exsultatio iniustorum. Exsultare autem iusti in Domino: quia permanente Domino, permanebit iustorum exsultatio. Exsultare autem in Domino ita convenit, ut laudemus illum qui solus non habet quod nobis displiceat, et nemo tam multa habet quae infidelibus displicent. Et breve praeceptum est: Ille placet Deo, cui placet Deus. Nec leve putetis hoc, carissimi. Videtis enim quam multi disputent contra Deum, quam multis displiceant opera eius. Cum enim facere voluerit contra voluntatem hominum, quia Dominus est, et novit quid faciat, nec tam attendit nostram voluntatem quam utilitatem; illi qui malunt suam voluntatem impleri quam Dei, volunt ad suam voluntatem flectere Deum, non suam corrigere ad Deum. Talibus hominibus infidelibus, impiis, iniquis, quod piget dicere, sed tamen dicam, nostis enim quam verum dicam, facilius placet pantomimus quam Deus.

2. Propterea cum dixisset: *Exsultate iusti in Domino*; quia exsultare in illo nisi laudando non possumus, cum autem laudamus, cui tanto magis placemus quanto magis ipse nobis placuerit; *Rectos*, inquit, *decet laudatio*. Qui sunt recti? Qui dirigunt cor secundum voluntatem Dei; et si eos perturbat humana fragilitas, divina consolatur aequitas: quamvis enim corde mortali privatim aliquid velint, quod suae interim causae vel negotio, vel praesenti necessitati conveniat; ubi intellexerint et cognoverint aliud Deum velle, praeponunt voluntatem melioris voluntati suae, et voluntatem omnipotentis voluntati infirmi, et voluntatem Dei voluntati hominis. Quantum enim Deus distat ab homine, tantum voluntas Dei a voluntate hominis. Unde gerens hominem Christus, et regulam nobis proponens, docens nos vivere, et praestans nobis vivere, ostendit hominis quamdam privatam voluntatem, in qua suam figuravit et nostram, quia caput nostrum est, et ad eum, sicut nostis, tamquam membra utique pertinemus: *Pater*, inquit, *si fieri potest, transeat a me calix iste*. Haec humana voluntas erat, proprium aliquid et tamquam privatum volens. Sed quia rectum corde voluit esse hominem, ut quidquid in illo aliquantum curvum esset, ad illum dirigeret qui semper est rectus; *Verum non quod ego volo*, ait, *sed quod tu, Pater*. Sed quid posset mali velle Christus? Quid postremo aliud posset velle, quam Pater? Quorum una est divinitas, non potest esse dispar voluntas. Sed ex persona hominis transfigurans in se suos, quos in se transfiguravit, cum ait: *Esurivi, et dedistis mihi manducare*; quos in se

transfiguravit, cum furenti et sanctos persequenti Saulo clamavit desuper, quem nemo tangebat: *Saule, Saule, quid me persequeris?* ostendit quamdam hominis propriam voluntatem; ostendit te, et correxit te. Ecce vide, inquit, te in me; quia potes aliquid proprium velle, ut aliud Deus velit, conceditur hoc humanae fragilitati, conceditur humanae infirmitati; aliquid proprium velle, difficile est ut non tibi contingat: sed statim cogita qui sit supra te; illum supra te, te infra illum; illum creatorem, te creaturam; illum dominum, te servum; illum omnipotentem, te infirmum, corrigens te, subiungensque voluntati eius, ac dicens: *Verum non quod ego volo, sed quod tu vis, Pater*: quomodo disiunctus es a Deo, qui iam hoc vis quod Deus? Eris ergo rectus, et te decebit laudatio; quoniam *rectos decet laudatio*.

3. Si autem curvus fueris, laudas Deum quando tibi bene est, blasphemias quando tibi male est: quod quidem male si iustum est, non est male; iustum est autem, quoniam ab illo fit qui iniuste facere nihil potest: et eris insulsus puer in domo patris, amans patrem si tibi blandiatur, et odio habens quando te flagellat; quasi non et blandiens et flagellans haereditatem paret. Vide autem quemadmodum deceat rectos laudatio, audi vocem recti laudantis ex alio psalmo: *Benedicam Dominum in omni tempore, semper laus eius in ore meo*. Quod est, *in omni tempore*; hoc est, *semper*: et quod est, *benedicam*; hoc est, *laus eius in ore meo*. Omni tempore et semper, sive in prosperis sive in adversis. Nam si in prosperis et non in adversis, quomodo omni tempore, quomodo semper? et audivimus multas multorum tales voces: quando illis provenit aliqua felicitas, exsultant, gaudent, cantant Deo, laudant Deum; non sunt improbandi, imo gaudendum est illis, quia multi nec tunc. Sed isti qui iam Deum laudare ex prosperitatis parte coeperunt, docendi sunt patrem agnoscere et flagellantem, nec murmurare adversus corrigentis manum; ne semper pravi remanentes exhaeredari mereantur, ut facti iam recti, (quid est recti? Ut nihil illis displiceat quod fecerit Deus.) possint et in adversis Deum laudare, et dicere: Dominus dedit, Dominus abstulit; sicut Domino placuit, ita factum est: sit nomen Domini benedictum. Tales rectos decet laudatio, non primo laudaturos, et postea vituperaturos.

Deum laudat qui eius sequitur voluntatem.

4. Ergo iusti recti, exsultate in Domino: quia vos decet laudatio. Nemo dicat: Quis ego iustus, aut quando ego iustus? Nolite vos abicere et desperare de vobis. Homines estis, ad imaginem Dei facti estis: qui vos homines fecit, pro vobis et homo factus est: ut multi filii ad haereditatem sempiternam adoptarentur, sanguis Unici pro vobis effusus est. Si vos vobis terrena fragilitate viluistis, ex pretio vestro vos appendite: quid manducetis, quid bibatis, quo subscribatis Amen, digne cogitate. Numquid hoc vos monemus, ut superbi sitis, et vobis aliquam perfectionem audeatis arrogare? Sed non iterum ab omni iustitia vos putare debetis exules fieri. Nolo enim vos interrogare de iustitia vestra; fortassis enim nemo vestrum mihi audeat respondere: Iustus sum: sed interrogo vos de fide vestra. Sicut nemo vestrum audet dicere: Iustus sum; sic nemo audet dicere: Fidelis non sum. Nondum quaero quid vivas, sed quaero quid credas. Responsurus es credere te in Christum. Non audisti Apostolum: *Iustus ex fide vivit*? Fides tua, iustitia tua: quia utique si credis, caves; si autem caves, conaris; et conatum tuum novit Deus, et voluntatem tuam inspicit, et luctam cum carne considerat, et hortatur ut pugnes, et adiuvat ut vincas, et certantem exspectat, et deficientem sublevat, et vincentem coronat. Ergo: *Exsultate iusti in Domino*: hoc dixerim: Exsultate fideles in Domino, quia iustus ex fide vivit. *Rectos decet laudatio*. Discite gratias agere Deo et in prosperitatibus, et in tribulationibus.

Discite habere in corde quod habet omnis homo in lingua: Quod vult Deus. Ipsa lingua popularis, plerumque est doctrina salutaris. Quis non quotidie dicit: Quod vult Deus hoc agat? Et rectus erit inter eos qui exsultant in Domino, et quos decet laudatio: quales alloquitur consequenter psalmus, et dicit: *Confitemini Domino in cithara, in psalterio decem chordarum psallite ei*. Hoc enim etiam modo cantabamus, hoc ore consono exprimentes, corda vestra docebamus.

Deo gratias agamus in omnibus rebus.

5. [v 2.] Nonne id egit institutio in nomine Christi Vigiliarum istarum, ut ex isto loco citharae pellerentur? Et ecce ipsae iubentur sonare: *Confitemini, inquit, Domino in cithara, in psalterio decem chordarum psallite ei*. Nemo convertat cor ad organa theatra. Quod ei iubetur, in se habet, sicut alibi dicitur: *In me sunt Deus vota, quae reddam laudis tibi*. Meminerunt qui pridem affuerunt, quando quid intersit inter psalterium et citharam, sicut potuimus, sermone discrevimus, et ad intellectum omnium perducere interim conati sumus: quantum autem effecerimus, viderint qui audierunt. Et nunc non importune repetimus, ut in ista diversitate duorum instrumentorum musicorum, diversitatem factorum humanorum inveniamus, significatam per haec, implendam autem per vitam nostram. Cithara lignum illud concavum tamquam tympanum pendente testudine, cui ligno chordae innituntur, ut tactae resonent: non plectrum dico quo tanguntur, sed lignum illud dixi concavum cui superiacent, cui quodammodo incumbunt, ut ex illo cum tanguntur tremefactae, et ex illa concavitate sonum concipientes, magis canorae reddantur: hoc ergo lignum cithara in inferiore parte habet, psalterium in superiore. Haec est distinctio. Iubemur autem modo confiteri in cithara, et psallere in psalterio decem chordarum. Non dixit in cithara decem chordarum, neque in hoc psalmo, neque, si non fallor, alicubi. Legant, et considerent melius et otiosius filii nostri Lectores: tamen quantum mihi videor meminisse, multis locis invenimus psalterium decem chordarum, citharam decem chordarum nusquam mihi lectum occurrit. Mementote citharam ex inferiore parte habere quo sonat, psalterium ex superiore. Ex inferiore vita, id est terrena, habemus prosperitatem et adversitatem, unde Deum laudemus in utroque, ut semper sit laus eius in ore nostro, et benedicamus Dominum in omni tempore. Est enim quaedam terrena prosperitas, est quaedam terrena adversitas: ex utroque laudandus est Deus, ut citharizemus. Quae est terrena prosperitas? Cum sani sumus secundum carnem, cum abundant omnia quibus vivimus, cum incolumitas nostra servatur, cum fructus large proveniunt, cum solem suum oriri facit super bonos et malos, et pluit super iustos et iniustos. Haec omnia ad vitam terrenam valent. Quisquis inde non laudat Deum, ingratus est. Numquid quia terrena, ideo non Dei sunt? Aut ideo alter ea dare cogitandus est, quia dantur et malis? Multiplex est enim misericordia Dei, patiens est, longanimis. Inde magis significat quid servet bonis, cum ostendit quanta donet et malis. Adversitates autem, ex inferiore utique parte, de fragilitate generis humani, in doloribus, in languoribus, in pressuris, in tribulationibus, in tentationibus. Ubique laudet Deum qui citharizat. Non attendat quia inferiora sunt, sed quia et regi et gubernari non possunt, nisi ab illa Sapientia, quae attingit a fine usque ad finem fortiter, et disponit omnia suaviter. Non enim coelestia regit, et terrena deserit: aut non illi dicitur: *Quo abibo a spiritu tuo, et a facie tua quo fugiam? Si ascendero in coelum, tu ibi es; si descendero in infernum, ades?* Ubi ergo deest qui nusquam non est? Ergo confiteri Domino in cithara. Sive tibi abundet terrenum aliquid, gratias age illi qui dedit; sive tibi desit, vel forte damno tibi auferatur, cithariza securus. Non est enim ille tibi ablati qui dedit, quamvis tibi ablatum fuerit quod dedit. Etiam

sic, inquam, cithariza securus; certus in Deo tuo, tange chordas in corde, et dic tamquam in cithara in inferiore parte bene sonante: Dominus dedit, Dominus abstulit; sicut Domino placuit, ita factum est: sit nomen Domini benedictum .

Quid sit amare iustitiam.

6. Iam vero cum attendis superiora dona Dei, quid tibi contulerit praeceptorum, qua doctrina coelesti te imbuerit, quid tibi desuper ex illius veritatis fonte praeceperit, convertere et ad psalterium, psalle Domino in psalterio decem chordarum. Praecepta enim legis decem sunt: in decem praeceptis Legis habes psalterium. Perfecta res est. Habes ibi dilectionem Dei in tribus, et dilectionem proximi in septem. Et utique nosti, Domino dicente, quia *in his duobus praeceptis tota Lex pendet et Prophetiae* . Dicit tibi Deus desuper, quia *Dominus Deus tuus, Deus unus est*: habes unam chordam. *Non accipias in vanum nomen Domini Dei tui*: habes alteram chordam. *Observa diem sabbati*, non carnaliter, non iudaicis deliciis, qui otio abutuntur ad nequitiam. Melius enim utique tota die foderent, quam tota die saltarent. Sed tu cogitans requiem in Deo tuo et propter ipsam requiem omnia faciens, abstine ab opere servili. Omnis enim qui facit peccatum, servus est peccati : et utinam hominis, et non peccati! Haec tria pertinent ad dilectionem Dei, cuius cogita unitatem, veritatem et voluptatem. Est enim quaedam voluptas in Domino, ubi verum sabbatum, vera requies. Unde dicitur: *Delectare in Domino, et dabit tibi petitiones cordis tui* . Quis enim sic delectat, quam ille qui fecit omnia quae delectant? In his tribus caritas Dei, in septem aliis caritas proximi, ne facias alii quod pati non vis. *Honores patrem et matrem*: quia vis te honorari a filiis tuis. *Non moecheris*: quia nec moechari uxorem tuam post te vis. *Non occidas*: quia et occidi non vis. *Non fureris*: quia furtum pati non vis. *Non falsum testimonium dicas*: quia odisti adversum te falsum testimonium dicentem. *Non concupiscas uxorem proximi tui*: quia et tuam non vis ab alio concupisci. *Non concupiscas rem aliquam proximi tui* : quia si quis tuam concupiscit, displicet tibi. Converte et in te linguam, quando tibi displicet qui tibi nocet. Haec omnia praecepta Dei sunt, sapientia donante data sunt, desuper sonant. Tange psalterium, imple Legem, quam Dominus Deus tuus non venit solvere, sed adimplere . Implebis enim amore, quod timore non poteris. Qui enim timendo non facit male, mallet facere, si liceret. Itaque etsi facultas non datur, voluntas tenetur. Non facio, inquit. Quare? Quia timeo. Nondum amas iustitiam, adhuc servus es: esto filius. Sed ex bono servo fit bonus filius. Interim timendo noli facere, discas et amando non facere. Est enim quaedam pulchritudo iustitiae. Poena te deterreat. Habet iustitia formam suam, oculos quaerit, accendit amatores suos. Pro hac Martyres saeculum calcantes, sanguinem fuderunt. Quid amabant, quando istis omnibus renuntiabant? Num enim illi non erant amatores? aut hoc vobis dicimus, ut non ametis? Qui non amat, frigit, obrigit. Ametur, sed illa pulchritudo quae cordis oculos quaerit. Ametur, sed illa pulchritudo quae laudata iustitia incendit animos. Promunt verba, edunt voces, undique dicunt: Bene, Optime. Quid viderunt? Iustitiam viderunt, in qua pulcher est curvus senex. Non enim si procedat senex iustus, est aliquid in eius corpore quod ametur, et tamen amatur ab omnibus. Ibi amatur, ubi non videtur; imo ibi amatur, corde videtur. Delectet vos ergo, et rogate Dominum ut delectet. Dominus enim dabit suavitatem, et terra nostra dabit fructum suum : ut per caritatem impleatis quod per timorem implere difficile est. Quid dico difficile est? Non potest adhuc animus: mallet non esse quod praecipitur, si ad faciendum amore non ducitur, sed timore coarctatur. Noli furtum facere, time gehennas: mallet non esse gehennas, in quas mitteretur. Quando incipit amare iustitiam, nisi quando mallet

furta non esse, etsi gehennae non essent, in quas fures mitterentur? Hoc est amare iustitiam.

7. Et ipsa iustitia qualis est? quis illam pingit? Sapientia Dei quam pulchritudinem habet? Per illam pulchra sunt omnia, quae oculis placent: ei videndae, complectendae, corda mundanda sunt. Huius nos amatores profitemur: ipsa nos componit, ut ei non displiceamus. Et quando nos reprehendunt homines in his rebus, in quibus ei quam diligimus placemus, quomodo parvi habemus reprehensores nostros, quomodo illos contemnimus et omnino nihili pendimus? Amatores lubrici et damnabiles feminarum, quando amatae ipsorum componunt illos secundum oculos suos, si ipsis placeant, non curant eos quibus displicent, putantes sibi sufficere quod earum oculis placent, ad quas affectant: et plerumque gravibus displicent, imo semper gravibus displicent, et meliore iudicio reprehenduntur. Non bene tonsus es, dicit vir gravis lascivo adolescenti, non te decet cum talibus cincinnis incedere. Novit autem ille capillos illos placere nescio cui: odit te reprehendentem vero iudicio, et servat in se quod placet perverso consilio. Inimicum te putat, quia turpitudinem demis. Fugit oculos tuos, et omnino non curat qua regula iustitiae reprehendatur. Si ergo illi non curant reprehensores veraces, ut sint formosi fallaces; nos in his rebus in quibus placemus sapientiae Dei, debemus curare irrisores iniustos, non Habentes oculos unde videant quod amamus? Haec cogitantes recti corde: *Confitemini Domino in cithara, in psalterio decem chordarum psallite ei.*

8. [v 3.] *Cantate ei canticum novum.* Exuite vetustatem: nostis canticum novum. Novus homo, Novum Testamentum; novum canticum. Non pertinet novum canticum ad homines veteres: non illud discunt nisi homines novi, renovati per gratiam ex vetustate, et pertinentes iam ad Testamentum novum, quod est regnum coelorum. Ei suspirat omnis amor noster, et cantat canticum novum. Cantet canticum novum, non lingua, sed vita. *Cantate ei canticum novum: bene cantate ei.* Quaerit unusquisque quomodo cantet Deo. Canta illi, sed noli male. Non vult offendi aures suas. Bene canta, frater. Si alicui bono auditori musico, quando tibi dicitur: Canta ut placeas ei, sine aliqua instructione musicae artis cantare trepidas, ne displiceas artifice; quia quod in te imperitus non agnoscit, artifex reprehendit: quis offerat: Deo bene cantare, sic iudicanti de cantore, sic examinanti omnia, sic audienti? Quando potes afferre tam elegans artificium cantandi, ut tam perfectis auribus in nullo displiceas? Ecce veluti modum cantandi dat tibi: noli quaerere verba, quasi explicare possis unde Deus delectatur. *In iubilatione* cane: hoc est enim bene canere Deo, in iubilatione cantare. Quid est in iubilatione canere? Intellegere, verbis explicare non posse quod canitur corde. Etenim illi qui cantant, sive in messe, sive in vinea, sive in aliquo opere ferventi, cum coeperint in verbis canticorum exsultare laetitia, veluti impleti tanta laetitia, ut eam verbis explicare non possint, avertunt se a syllabis verborum, et eunt in sonum iubilationis. Iubilum sonus quidam est significans cor parturire quod dicere non potest. Et quem decet ista iubilatio, nisi ineffabilem Deum? Ineffabilis enim est, quem fari non potes: et si eum fari non potes, et tacere non debes, quid restat nisi ut iuobiles; ut gaudeat cor sine verbis, et immensa latitudo gaudiorum metas non habeat syllabarum? *Bene cantate ei in iubilatione.*

Quo sensu Deus dicatur fidelis.

9. [v 4.] *Quoniam rectus est sermo Domini, et omnia opera eius in fide.* In quo etiam displicet non rectis, rectus est ille. *Et omnia opera eius in fide.* Tua sint

opera in fide. quia iustus ex fide vivit , et fides per dilectionem operatur : tua sint opera in fide, quia in Deum credendo fidelis efficeris. Opera Dei quomodo possunt esse in fide, quasi et Deus ex fide vivat? Invenimus et Deum fidelem, et hoc non verbis nostris dicitur, Apostolum audi: *Fidelis, inquit, Deus qui vos non permittat tentari supra quam potestis ferre, sed faciat cum tentatione etiam exitum, ut possitis sustinere* . Audistis fidelem Deum, audite et alibi: *Si tolerabimus, et correpnabimus; si negaverimus, et ipse nos negabit; si non credimus, ille fidelis permanet, negare semetipsum non potest* . Habemus ergo et fidelem Deum: distinguamus potius fidelem Deum a fideli homine. Fidelis homo est credens promittenti Deo; fidelis Deus est exhibens quod promisit homini. Teneamus fidelissimum debitorem, quia tenemus misericordissimum promissorem. Neque enim aliquid ei mutuum commodavimus, ut debitorem teneamus; cum ab illo habeamus quidquid illi offerimus, et ex illo sit quidquid boni sumus. Omnia bona quibus gaudemus, ab illo sunt. Quis enim cognovit sensum Domini, aut quis consiliarius eius fuit; aut quis prior dedit ei, et retribuetur illi? Quoniam ex ipso, et per ipsum, et in ipso sunt omnia . Ergo non ei aliquid dedimus; et tenemus debitorem. Unde debitorem? Quia promissor est. Non dicimus Deo: Domine, redde quod accepisti; sed: Redde quod promisisti. *Quoniam rectus est sermo Domini*. Quid est, *rectus est sermo Domini*? Non te fallit, tu eum noli fallere: imo tu te noli fallere. Quis enim fallit omnia scientem? Sed mentita est iniquitas sibi . *Quoniam rectus est sermo Domini, et omnia opera eius in fide*.

Quomodo sit Deus misericors et iustus.

10. [v 5.] *Diligit misericordiam et iudicium*. Fac ista, quia facit. Intendite ipsam misericordiam et iudicium. Misericordiae tempus modo est, iudicii tempus post erit. Unde est misericordiae tempus? Vocat modo aversos, donat peccata conversis: patiens est super peccatores, donec convertantur: quandocumque conversi fuerint, praeterita obliviscitur, futura promittit: hortatur pigros, consolatur afflictos, docet studiosos, adiuvat dimicantes: neminem deserit laborantem et exclamantem ad se: donat unde sibi sacrificetur, ipse tribuit unde placetur. Magnum misericordiae tempus non transeat, fratres, non nos transeat. Venturum est iudicium: erit et tunc poenitentia, sed iam infructuosa. *Dicent intra se poenitentiam agentes, et prae angustia spiritus gementes*, certe ista scripta sunt in libro Sapientiae: *Quid nobis profuit superbia, et divitiarum iactantia quid contulit nobis? Transierunt omnia tamquam umbra* . Modo dicamus: Transeunt omnia tamquam umbra. Modo fructuose dicamus: Transeunt: ne tunc dicamus infructuose: *Transierunt*. Hoc est ergo tempus misericordiae, erit et iudicii.

11. Ne putetis autem, fratres, quia ista a se possunt in Deo aliquo modo separari. Videntur enim sibi aliquando contraria, ut qui misericors est, non servet iudicium; et qui iudicii tenax est, obliviscatur misericordiam. Omnipotens est Deus, nec in misericordia amittit iudicium, nec in iudicio misericordiam. Miseretur enim, considerat imaginem suam, fragilitatem nostram, errorem nostrum, caecitatem nostram, et vocat: et conversis ad se donat peccata, non conversis non donat. Misericors est iniustis? Numquid et iudicium amisit, aut non debuit iudicare inter conversos et non conversos? An vobis iustum videtur, ut conversus et non conversus aequaliter habeantur; ut eo modo suscipiatur confitens et mentiens, humilis et superbus? Ergo habet et iudicium in ipsa misericordia. Rursus in illo iudicio habebit et misericordiam, in eos utique quibus dicturus est: *Esurivi, et dedistis mihi manducare* . Etenim dicitur in quadam Epistola apostolica: *Iudicium*

*enim sine misericordia illi qui non fecit misericordiam . Beati, inquit, misericordes, quoniam ipsorum miserebitur . Ergo in illo iudicio erit et misericordia, sed non sine iudicio. Si enim non in quemlibet, sed in eum erit misericordia, qui praerogavit misericordiam; et ipsa misericordia iusta erit, quia confusa non erit. Misericordia est certe ut dimittantur peccata, misericordia est ut tribuatur vita aeterna: vide ibi iudicium: *Dimittite, et dimittetur vobis; date, et dabitur vobis .* Certe, *dabitur vobis, et dimittetur vobis*, misericordia est. Si inde recessisset iudicium, non diceret: *In qua mensura mensi fueritis, in ea remetietur vobis .**

12. Audisti quemadmodum exhibeat Deus misericordiam et iudicium; exhibe et tu misericordiam et iudicium. An forte ad Deum pertinent ista, ad hominem non pertinent? Si ad hominem non pertinerent, non diceret Dominus Phariseis: *Reliquistis graviora Legis, misericordiam et iudicium .* Ergo pertinent ad te misericordia et iudicium. Ne putes quod ad te misericordia pertineat, iudicium autem non ad te pertineat. Aliquando audis causam inter duos, quorum duorum unus est dives, et alius pauper; et contingit ut pauper habeat causam malam, dives autem bonam: iam si tu non es eruditus in regno Dei, videris tibi bene facere, si quasi pauperem miseratus, abscondas et contegas iniquitatem illius, et velis eum iustificare, ut quasi causam bonam habere videatur: et si reprehensus fueris quod male iudicasti, quasi de misericordia respondes: Novi, et ego scio; sed pauper erat, misericordia ei debebatur. Quomodo tenuisti misericordiam, et perdidisti iudicium? Et quomodo, inquis, si tenerem iudicium, non amitterem misericordiam? Pronuntiarem adversus pauperem, qui unde redderet non haberet; aut si haberet, cum reddidisset unde postea viveret non inveniret? Ait tibi Deus tuus: *Ne accipias personam pauperis in iudicio .* Caeterum facile est ut admoneamur personam divitis non accipere; hoc omnis homo videt, atque utinam sic omnis homo faceret! illud est ubi fallitur, veluti qui vult placere Deo, si personam pauperis in iudicio accipiat, et dicat Deo: Favi pauperi. Imo teneres utrumque, et misericordiam et iudicium. Primo, qualem misericordiam fecisti in eum, cuius iniquitati favisti? Ecce saccello pepercisti, cor percussisti: pauper iste iniquus remansit; et tanto iniquior, quanto te quasi hominem iustum favere vidit iniquitati suae. A te recessit iniuste adiutus, Deo remansit iuste damnandus. Qualem misericordiam praebuisti ei, quem iniustum fecisti? Ecce crudelior inveniris quam misericordior. Quid ergo, inquis, facerem? Iudicares primo secundum causam, argueres pauperem, flecteres divitem. Alius est iudicandi, alius petendi locus. Quando te ille dives videret tenuisse iustitiam, non erexisse iniqui pauperis cervicem, sed pro merito peccati sui obiurgasse te iuste, nonne flecteretur ille ad misericordiam petente te, qui laetus redditus erat iudicante te? Quamvis ergo, fratres, psalmi plura restent, consulendum est tamen viribus et animae et corporis propter varietatem audientium: quia et cum reficimur ex eodem tritico velut multi sapes nobis fiunt, ad detergenda fastidia: haec vobis sufficiant.

IN EUMDEM PSALMUM 32

ENARRATIO II

Sermo 2

1. Et in annuntiando et in audiendo verbo veritatis, labor est. Quem laborem, fratres, aequo animo toleramus, si sententiae dominicae et conditionis nostrae meminerimus. Ab ipso enim nostri generis exordio audivit homo, non ab homine fallace, nec a diabolo seductore, sed ab ipsa veritate ex ore Dei: *In sudore vultus*

tui edes panem tuum . Proinde si panis noster est verbum Dei, sudemus in audiendo, ne moriamur in ieiunando. Psalmi huius primarum partium pauci versus vigiliarum nuper actarum solemnitate tractati sunt: quod restat audiamus.

De misericordia Domini.

2. [vv 5.6.] Hinc autem incipit pars quae restat, quod modo cantavimus. *Misericordia Domini plena est terra. Verbo Domini coeli firmati sunt.* Idipsum est enim, Sermone Domini coeli solidati sunt. Dixerat superius: *Bene canite ei in iubilatione*, id est, ineffabiliter canite: *Quoniam rectus est sermo Domini, et omnia opera eius in fide.* Nihil promittit et non reddit: fidelis ille factus est debitor, esto tu avarus exactor. Deinde cum dixisset: *Omnia opera eius in fide*; adiunxit quare: *Diligit misericordiam et iudicium.* Qui ergo misericordiam diligit, miseretur. Qui autem miseretur, potest promittere et non dare, qui posset dare etiamsi non promitteret? Ergo quia diligit misericordiam, oportet ut exhibeat quod promittit: et quia diligit iudicium, oportet ut exigit quod dedit. Unde ipse Dominus dicit cuidam servo: *Dares tu pecuniam meam, et ego veniens cum usuris exigerem* . Quod ideo monemus, ut sciamus quod modo audivimus. Ipse enim dicit alio loco in Evangelio: *Ego non iudico quemquam: sermo quem locutus sum eis, ipse iudicabit eos in novissimo die* . Nec se excuset, qui audire non vult ne quasi sit quod ab illo exigatur. Idipsum enim exigitur, quia noluit accipere cum daretur. Aliud est enim non posse accipere, aliud nolle: illic excusatio necessitatis est, hic reatus voluntatis. Ergo, *omnia opera eius in fide: diligit misericordiam et iudicium.* Accipite misericordiam, et timete iudicium; ne ille cum venerit ut exigit nos, sic nos exigit ut inanes dimittat. Exigit enim rationem; reddita ratione, donat aeternitatem. Accipite ergo misericordiam, fratres, accipiamus omnes. Nemo nostrum in accipiendo dormiat, ne ad reddendum male excitetur. Accipite misericordiam: sic ad nos clamat Deus, tamquam si tempore famis diceretur: Accipite frumentum. Quod cum audires tempore famis, profecto ipso stimulo necessitatis concitus curreres, versans te hac atque illac, quaereres unde acciperes quod dictum est: Accipite. Et cum invenires, quando te teneres? quam moram interponeres? Sic et nunc dictum est: Accipite misericordiam. *Diligit enim misericordiam et iudicium.* Cum acceperis, bene utere; ut bonam rationem reddas, cum iudicium venerit eius qui tibi modo praerogat in ista fame misericordiam.

3. [v 5.] Nolo ergo mihi dicas: Unde accipio? quo eo? Recordare quod cantasti: *Misericordia Domini plena est terra.* Ubi iam non Evangelium praedicatur? ubi sermo Domini tacet? ubi salus cessat? Opus est ut velis accipere: plena sunt horrea. Haec ipsa plenitudo et abundantia non te venientem exspectaverunt, sed ad dormientem ipsa venerunt. Non dictum est: Surgant gentes, et eant ad unum locum: sed annuntiata sunt ista gentibus ubi erant, ut adimpleretur exinde prophetia dicens: *Adorabit eum unusquisque de loco suo* .

4. [v 6.] *Misericordia Domini plena est terra.* Quid coeli? Audi quid coeli. Non enim indigent misericordia, ubi nulla est miseria. In terra abundat hominis miseria, superabundat Domini misericordia: miseria hominis plena est terra, et misericordia Domini plena est terra. Coeli ergo, ubi nulla est miseria, numquid quia non indigent misericordia, non indigent Domino? Omnia indigent Domino, et misera et felicia. Sine illo miser non sublevatur, sine illo felix non regitur. Ergo, ne forte de coelis quaereres, cum audires: *Misericordia Domini plena est terra*, audi quia Domino et coeli indigent; *Sermone Domini coeli solidati sunt.* Nam non a se sibi solidamentum fuerunt, nec ipsi coeli firmitatem sibi propriam praestiterunt. *Verbo Domini coeli firmati sunt, et Spiritu oris eius omnis virtus eorum.* Non

habuerunt aliquid ex se, et tamquam supplementum a Domino perceperunt. *Spiritu enim oris eius non pars, sed omnis virtus eorum.*

5. Sane, fratres, videte eadem opera Filii et Spiritus sancti. Non enim neglegenter praetereundum est, propter quosdam iniquos discretiores et turbulentos confusores. Utrumque enim male fit. Confundunt illi, male discernendo, creaturam cum Creatore; et cum sit creator Spiritus Dei, inter creaturas eum numerant. Illi discernunt, et confundunt: confundantur, ut convertantur. Audi modo unum opus Filii et Spiritus sancti. Verbum certe Dei Filius est, et Spiritus oris eius Spiritus sanctus est. *Verbo Domini coeli solidati sunt.* Quid est autem solidatos esse, nisi habere stabilem et firmam virtutem? *Et Spiritu oris eius omnis virtus eorum.* Posset et sic dici, Spiritu oris eius coeli solidati sunt, et Verbo Domini omnis virtus eorum. Quod est enim *omnis virtus eorum*, hoc est *solidati sunt*. Hoc ergo facit Filius et Spiritus sanctus. Numquid sine Patre? Quis ergo facit per Verbum suum et Spiritum suum, nisi cuius Verbum est, et cuius Spiritus? Trinitas ergo haec unus Deus. Hunc adorat qui novit adorare, hunc ubique habet qui se converterit. Non enim quaeritur ab aversis; sed ipse vocat aversos, ut impleat conversos.

6. Sane, fratres, exceptis illis coelis superioribus ignotis nobis in terra laborantibus, et per humanas coniecturas utcumque ista quaerentibus; exceptis ergo illis coelis, qui quomodo sint super invicem vel quot sint, vel quibus modis distincti sint, quibus incolis impleti sint, qua dispositione regantur, quomodo ibi unus quidam hymnus indeficiens concinens ab omnibus praedicet Deum, multum est ad nos invenire, satagimus tamen pervenire. Ibi est enim patria nostra, quam longa fortasse peregrinatione obliti sumus. Vox enim nostra est in illo psalmo: *Heu me, quoniam peregrinatio mea longinqua facta est!* Ergo de illis coelis et mihi difficile est disputare, si tamen non impossibile, et vobis intellegere. Certe qui me in his rebus intellectu praevenit, fruatur quo praecessit, et oret pro me ut sequar ego. Interim exceptis illis coelis, habeo de quibus hic utcumque disseram, nobis proximos coelos sanctos Dei Apostolos, praedicatores verbi veritatis, per quos coelos compluti sumus, ut per totum mundum seges Ecclesiae pullularet; etsi cum zizaniis interim communem bibens pluviam, sed tamen horreum non habitura commune.

7. Ergo cum dictum esset: *Misericordia Domini plena est terra:* quasi quaereres: Unde impleta est terra misericordia Domini? Prius missi sunt coeli, qui misericordiam Domini spargerent super terram, et hoc super totam terram. Nam vide quid de ipsis coelis alibi dicitur: *Coeli enarrant gloriam Dei, et opera manuum eius annuntiat firmamentum.* Quod coeli, hoc firmamentum. *Dies diei eructat verbum, et nox nocti annuntiat scientiam.* Non cessatur, non tacetur. Sed ubi praedicaverunt, et quousque pervenerunt? *Non sunt loquelaе, neque sermones, quorum non audiantur voces eorum.* Sed hoc pertinet ad id quia omnium linguis locuti sunt in uno loco. Omnium linguis locuti, impleverunt quod dictum est: *Non sunt loquelaе neque sermones, quorum non audiantur voces eorum.* Sed quaero, ipsa vox in omnibus linguis quousque pervenerit, quae impleverit. Audi ergo quod sequitur: *In omnem terram exiit sonus eorum, et in fines orbis terrae verba eorum.* Quorum, nisi coelorum qui enarrant gloriam Dei? Ergo si in omnem terram exiit sonus eorum, et in fines orbis terrae verba eorum, quid praedicaverint nobis, indicet nobis qui illos misit. Indicat plane, fideliter indicat: quia et antequam fierent praedixit futura, ille cuius omnia opera in fide. Resurrexit enim a mortuis, et contrectatis membris suis agnitus a discipulis suis ait: *Oportebat pati Christum, et resurgere a mortuis tertio die, et praedicari in nomine eius poenitentiam et*

remissionem peccatorum. Unde, et quousque? *Per omnes gentes*, ait, *incipientibus ab Ierusalem*. Quam misericordiam vero omnes exspectamus, fratres, uberiolem a Domino, nisi ut peccata nostra dimittantur? Cum ergo ea sit magna misericordia Domini, remissio peccatorum, et hanc remissionem peccatorum praedixit Dominus praedicari per omnes gentes. *Misericordia Domini plena est terra.* Unde plena est terra? Misericordia Domini. Quare? Quia ubique dimittit peccata Deus, quia misit coelos qui terram compluerent.

8. Et quomodo ausi sunt ipsi coeli ire cum fiducia, ex hominibus infirmis coeli fieri, nisi quia *Verbo Domini coeli solidati sunt*? Unde enim haberent tantam virtutem oves inter lupos, nisi quia *Spiritu oris eius omnis virtus eorum*? *Ecce*, inquit, *mitto vos sicut oves in medio luporum*. O Domine misericordissime! Certe hoc facis, ut misericordia tua plena sit terra. Si ergo ita es misericors, ut impleas terram misericordia, vide quos mittis, vide quo mittis. Quo, inquam, mittis, et quos mittis? Oves in medium luporum. Unus lupo si mittatur in medium innumerabilium ovium, quis ei resistit? Quid non conturbat, nisi forte quia cito satiatur? Nam omnia devoraret. Mittis infirmos inter saevos? Mitto, inquit, quia coeli fiunt, ut terram compluant. Unde coeli homines infirmi? Sed *Spiritu oris eius omnis virtus eorum*. Ecce lupi tenebunt vos, et tradent vos, et offerent potestatibus propter nomen meum. Iam vos armate vos. Virtute vestra? Absit. *Nolite cogitare quid loquamini: non enim vos estis qui loquimini, sed Spiritus Patris vestri qui loquitur in vobis*: quia *Spiritu oris eius omnis virtus eorum*.

De persecutionum et emendationis utilitate.

9. Facta sunt haec; missi sunt Apostoli, pertulerunt pressuras. Numquid modo tantas ferimus ut audiamus haec, quantas illi ut seminarent haec? Non. Erit ergo, fratres, infructuosus labor noster? Non. Video constipationem vestram, sed et vos videtis sudorem nostrum. Si toleramus, et conregnabimus. Ecce facta sunt illa. Ex illis ovibus missis in medium luporum et memorias martyrum celebramus. Locus iste, quando martyris beati corpus percussus est, lupis plenus erat: vicit tot lupos una ovis capta, et implevit locum ovibus ovis occisa. Saeviebat tunc mare ingentibus persequentium fluctibus, ibat in aridam sitientem coelum Dei. Modo autem per illa quae illi passi sunt, qui aciem ruperunt, glorificatum est nomen Christi: occupavit etiam ipsas potestates ambulans super capita tumentium gurgitum. Et quia ista facta sunt, modo etiam qui vident, nondum credentes, conventicula nostra, celebrationes, solemnitates, laudes iam manifestas et publicas Dei nostri, putatis eos non dolere, putatis non fremere? Sed nunc impletur quod de illis dictum est: *Peccator videbit, et irascetur*. Quid ergo, quia irascetur? Ne timeas, ovis, lupum. Modo minas eorum et fremitus non timeatis. Irascitur: sed quid sequitur? *Dentibus suis frendet et tabescet*.

10. [vv 7.9.) Quia ergo modo salsa maris aqua, quae remansit, in Christianos saevire non audet, occultum autem murmur rodit in se, et intra mortalem pellem fremit conclusa salsugo; videte quid sequitur: *Congregans sicut in utrem aquas maris*. Cum ergo antea mare liberis fluctibus saeviebat, modo autem intra mortalia pectora inclusum amarum est, ille fecit qui in illis vicit, qui posuit tunc mari terminos, ut in se remeantes comminuerentur fluctus eius. Ipse congregavit velut in utrem aquam maris: mortalis pellis contegit amaram cogitationem. Timentes enim pelli suae, intus tenent quod non audent emittere. Nam eadem est amaritudo: sic oderunt, sic detestantur. Sed quod tunc aperte saeviebat, nunc occulte; quid aliud dicam quam quod dictum est: *Frendet, et tabescet*? Eat ergo Ecclesia, ambulet: facta est via, strata nostra ab imperatore munita est. Ferveamus

in itineribus bonorum operum, hoc est enim ambulare nostrum. Et si quando existunt tentationum pressurae unde non sperabantur, iam congregatis velut in utrem aquis maris, intellegamus Dominum facere hoc ad disciplinam, ut excutiat a nobis male praefidentem de temporalibus securitatem, et dirigat nos in regnum suum composito desiderio. Quod desiderium tribulationibus hinc atque hinc contudentibus producit, ut simus canori auribus Domini tamquam tubae ductiles. Dictum est enim et hoc in Psalmis, ut in labis ductilibus laudemus Deum. Tuba ductilis malleo producit, ita christianum cor in Deum pressurarum plagis extenditur.

11. Meminerimus ergo, fratres, iam his temporibus, quibus congregata est velut in utrem aqua maris, non deesse Deo unde proferat quo nos emendet: cum emendatione nobis opus est. Ideo enim sequitur. *Ponens in thesauris abyssos.* Thesaurus Dei dicit secretum Dei. Novit ille omnium corda, quid ad tempus proferat, unde proferat, quantam potestatem tribuat malis in bonos, ad iudicandos quidem malos, erudiendos autem bonos. Novit quomodo haec agat, qui ponit in thesauris abyssos. Fiat ergo quod sequitur: *Timeat Dominum omnis terra.* Non gloriatur superba laetitia temeraria exultatione, dicens: Iam congregata est velut in utrem aqua maris; quis mihi aliquid faciet? quis nocere audebit? Nescis quia posuit ille in thesauris abyssos, nescis unde proferat quod opus est ad flagellandum te pater tuus? Qui quidem in disciplinam tuam habet abyssi thesauros, quibus te erudiat ad thesauros coelorum. Ergo redi ad timorem, qui iam ibas in securitatem. Exsultet terra, sed et timeat. Exsultet: quare? Quia misericordia Domini plena est terra. Timeat: quare? Quia sic congregavit in utrem aquas maris, ut poneret in thesauris abyssos. Fit ergo in illa quod alibi breviter utrumque dicitur: *Servite Domino in timore, et exsultate ei cum tremore.*

12. *Timeat Dominum omnis terra: ab ipso autem commoveantur omnes qui inhabitant orbem terrae.* Non timeant alterum pro illo: *ab ipso commoveantur omnes qui inhabitant orbem terrae.* Fera saevit? Deum time. Serpens insidiatur? Deum time. Homo te odit? Deum time. Diabolus te impugnat? Deum time. Tota enim creatura sub illo est quem iuberis timere. *Quoniam ipse dixit, et facta sunt; ipse mandavit, et creata sunt.* Hoc in psalmo sequitur. Cum enim dixisset: *Ab ipso commoveantur omnes qui inhabitant orbem terrae:* ne converteret se homo ad timendum aliquid aliud, et aversus a timore Dei, timeret pro illo aliquam creaturam, et adoraret quod factum est, dimisso qui fecit; confirmavit nos in timore Dei tamquam dicens nobis, et alloquens nos: Quid formidaturus es aliquid de coelo, aliquid de terra, aliquid de mari? *Ipsa dixit, et facta sunt; mandavit, et creata sunt.* Qui dixit et facta sunt, mandavit et creata sunt, cum iubet moventur, cum iubet quiescunt. Et malitia hominum cupiditatem nocendi potest habere propriam: potestatem autem si ille non dat, non habet. *Non est enim potestas nisi a Deo:* definitiva sententia Apostoli est. Non dixit: Non est cupiditas nisi a Deo. Est enim mala cupiditas, quae non est a Deo: sed quia ipsa mala cupiditas nulli nocet, si ille non permittat: *Non est,* inquit, *potestas nisi a Deo.* Unde Deus homo stans ante hominem: *Non haberes,* inquit, *in me potestatem, nisi data fuisset tibi desuper.* Ille iudicabat, ille docebat: cum iudicabatur, docebat, ut iudicaret quos docuerat: *Non haberes,* inquit, *in me potestatem, nisi esset data tibi desuper.* Quid hoc? Homo tantum non habet potestatem, nisi cum acceperit desuper? Quid ipse diabolus, ausus est vel unam oviculam tollere viro sancto Iob, nisi prius diceret: *Mitte manum tuam,* hoc est, da potestatem? Ille volebat, sed ille non sinebat; quando ille permisit, ille potuit: non ergo ille potuit, sed qui permisit. Ideo bene eruditus ipse Iob, non ait, sicut iam commemorare vobis solemus, Dominus dedit et diabolus abstulit; sed: *Dominus dedit, et Dominus abstulit: sicut Domino placuit,*

ita factum est ; non, sicut diabolo placuit. Videte ergo, fratres mei, cum tanto labore manducantes salubrem et utilem panem, videte ne quemquam timeatis nisi Dominum. Praeter eum ne timeas alium, Scriptura tibi dicit. Proinde timeat Dominum omnis terra, qui posuit in thesauris suis abyssos. Ab ipso autem commoveantur omnes qui habitant orbem terrae. Quoniam ipse dixit, et facta sunt; ipse mandavit, et creata sunt.

13. [v 10.] Sed iam cessaverunt reges mali, facti sunt boni: crediderunt et ipsi, signum crucis Christi in fronte iam portant pretiosius signum qualibet gemma diadematis: illi qui saevierunt, destructi sunt. Sed quis fecit hoc? Forte tu, ut extollas te? *Dominus dissipat consilia gentium, reprobatur autem cogitationes populorum, et reprobatur consilia principum.* Quando dixerunt: Tollamus eos de terra, non erit nomen christianum si hoc fecerimus: sic occidantur, sic torqueantur, talia et talia illis infligantur. Dicta sunt haec, et inter haec crevit Ecclesia. *Reprobatur cogitationes populorum, et reprobatur consilia principum.*

14. [v 11.] *Consilium vero Domini manet in aeternum, cogitationes cordis eius in saecula saeculorum.* Repetitio sententiae est. Quod ante ait *consilium*, hoc ait postea *cogitationes cordis*: et quod supra ait *manet in aeternum*, hoc ait postea *in saecula saeculorum*. Repetitio, confirmatio est. Ne autem putetis, fratres, quia dixit *cogitationes cordis*, quasi sedere Deum, et cogitare quid agat, et exquirere consilium faciendi aliquid vel non faciendi. Tuae sunt istae, o homo, tarditates: usque in velocitatem currit verbum eius. Quando potest mora esse cogitationis in illo verbo, quod unum est, et omnia complectitur? Sed dicuntur cogitationes Dei, ut tu intellegas, ut secundum te audeas erigere cor vel ad verba tuae infirmitati similia: quia res ipsa multum est ad te. *Cogitationes cordis eius in saecula saeculorum.* Quae sunt cogitationes cordis eius, et quod est consilium Domini quod manet in aeternum? Contra quod consilium utquid fremuerunt gentes, et populi meditati sunt inania? Quando quidem Dominus reprobatur cogitationes populorum, et reprobatur consilia principum. Unde igitur consilium Domini manet in aeternum, nisi de nobis ante praescivit et praedestinavit? Quis tollit praedestinationem Dei? Ante mundi constitutionem vidit nos, fecit nos, emendavit nos, misit ad nos, redemit nos: hoc eius consilium manet in aeternum, haec eius cogitatio manet in saecula saeculorum. Fremuerunt gentes tunc aperte fluctuantes et saevientes, contabescant nunc tamquam inclusae et congregatae in utrem: habuerunt liberas audacias, habeant truces et amaras cogitationes. Quando possunt destruere quod ille cogitavit, et manet in aeternum?

Quomodo homo fiat melior.

15. [v 12.] Quid est autem hoc? *Beata gens* Quis est qui non hoc audito erigat se? Amant enim omnes beatitudinem: et ideo perversi sunt homines quia mali volunt esse, miseri nolunt: et cum sit malitiae individua comes miseria, isti perversi non solum mali esse volunt, et miseri nolunt quod fieri non potest; sed ideo volunt mali esse, ne miseri sint. Quid est hoc quod dixi: Ideo volunt mali esse, ne miseri sint? Considerate hoc paululum in omnibus hominibus qui mala faciunt, beati semper esse volunt. Furtum facit: quaeris, quare? Propter famem, propter necessitatem. Ergo ne miser sit, malus est; et ideo miserior est, quia malus est. Depellendae ergo miseriae causa, et acquirendae beatitudinis causa, faciunt omnes homines quidquid vel boni faciunt vel mali: semper ergo beati esse volunt. Sive male viventes, sive bene viventes, beati esse volunt: et non contingit omnibus quod omnes esse volunt. Omnes enim beati esse volunt, non autem erunt nisi illi qui iusti esse voluerint. Et ecce nescio quis ut male faciat beatus vult esse. Unde?

Ex pecunia, ex argento et auro, ex praediis, fundis, domibus, mancipiis, pompa saeculi, honore volatico et perituro. Habendo aliquid volunt beati esse: quaere ergo quid habeas, ut beatus sis. Cum enim beatus fueris, melior utique eris, quam cum miser es. Fieri autem non potest ut res deterius te faciat meliorem. Homo es, deterius te est quidquid cupis, quo beatus esse desideras. Aurum, argentum, quaelibet corpora, quibus inhias acquirendis, possidendis, fruendis, inferiora sunt te. Tu melior es tu potior es: et utique vis melior esse quam es, cum beatus esse vis, quia miser es. Melius est enim utique beatum esse, quam miserum. Vis esse melior te: et quaeris, perquiris per quae id fiat, deteriora te. Quidquid quaesieris in terra, deterius est quam tu. Hoc omnis homo optat amico suo, sic eum adiurat: Sic melior sis, sic meliorem te videamus, sic de te meliore gaudeamus. Quod amico optat, hoc et ipse vult. Accipe ergo fidele consilium. Melior te vis esse, novi, omnes novimus, omnes volumus: quaere quod est melius te, ut inde efficiaris melior te.

Melior est qui fecit caelum et terram.

16. Intuere nunc coelum et terram: non tibi sic pulchra corpora placeant, ut eis fieri beatus velis. In animo est quod quaeris. Beatus enim esse vis: ipso animo tuo quaere quid sit melius. Cum enim duo sint quaedam, hoc est, animus et corpus, eo quod istis duobus illud melius sit quod animus dicitur, potest corpus tuum melius fieri per meliorem, quia subiectum est corpus animo. Potest ergo melius fieri corpus tuum per animum tuum: ut cum fuerit iustus animus tuus, sit postea immortale etiam corpus tuum. Per animi enim illuminationem meretur corpus incorruptionem, ut fiat inferioris reparatio per meliorem. Si ergo corporis tui bonum animus tuus est, quia corpore tuo melior est; cum quaeris bonum tuum, illud quaere quod melius est animo tuo. Quid est autem animus tuus? Attende, ne forte contemnens animum tuum, et putans nescio quid esse vile et abiectum, viliora quaeras quibus beatificetur animus tuus. In animo tuo est imago Dei, mens hominis capit eam. Accepit eam, et inclinando se ad peccatum decoloravit eam. Ipse ad eam venit reformat, qui erat eius ante formator; quia per verbum facta sunt omnia, et per Verbum impressa est haec imago. Venit ipsum Verbum, ut audiremus ab Apostolo: *Reformamini in novitate mentis vestrae*. Iam ergo superest, ut quaeras quid sit melius quam animus tuus. Quid erit, obsecro, nisi Deus tuus? Non invenis aliud melius animo tuo; quia cum fuerit perfecta natura tua, Angelis aequabitur. Iam supra non est nisi Creator. Erige te ad illum, noli desperare, noli dicere: Multum est ad me. Magis multum est ad te habere forte aurum quod quaeris. Aurum etsi volueris, forte non habebis; Deum cum volueris, habebis: quia et antequam velles venit ad te, et cum aversa voluntate esses vocavit te, et cum conversus esses terruit te, et cum territus confitereris consolatus est te. Iste qui tibi praestitit omnia, iste qui fecit ut esses, qui cum his qui tecum sunt etiam malis praestat solem, praestat pluviam, praestat fructus, fontes, vitam, salutem, tantas consolationes, servat tibi aliquid quod non det nisi tibi. Quid est autem quod tibi servat, nisi se? Pete aliud, si melius inveneris: se tibi servat Deus. Avare, quid inhias coelo et terrae? Melior est qui fecit coelum et terram: ipsum visurus, ipsum habiturus es. Quid quaeris ut tua sit illa villa, et transiens per illam dicis: Beatus cuius est possessio ista? Hoc dicunt quam multi qui transeunt per illam: et tamen cum dixerint, et transeunt per illam, possunt caput agitare et suspirare, numquid et possidere? Sonat cupiditas, sonat iniquitas: sed non concupiscas rem proximi tui. Beatus cuius est illa villa, cuius est domus ista, cuius est ager iste. Compesce iniquitatem, audi veritatem: *Beata gens cuius est*. Quid? Iam nostis quid dicturus sum. Ergo desiderate ut habeatis, tunc demum

beati eritis. Hoc solo beati eritis: re meliore quam vos estis, meliores eritis. Deus est, inquam, melior te, qui fecit te. *Beata gens cuius est Dominus Deus eorum*. Hoc ama, hoc posside, hoc cum vis habebis, hoc gratis habebis.

17. *Beata gens cuius est Dominus Deus eorum*. Noster Deus! Cuius enim non est Deus? Non plane omnium eodem modo. Noster magis, noster qui vivimus de illo tamquam de pane nostro. Ipse sit haereditas nostra, possessio nostra. An forte temere dicimus faciendo nobis Deum possessionem, cum sit Dominus, cum sit Creator? Non est ista temeritas: affectus est desiderii, et dulcedo spei. Dicat anima, omnino segura dicat: Deus meus es tu; qui dicit animae nostrae: *Salus tua ego sum*. Dicat, segura dicat: non faciet iniuriam cum hoc dixerit: imo faciet si non dixerit. Arbores volebas habere quibus beatus esses? Audi Scripturam dicentem de sapientia: *Lignum vitae est omnibus possidentibus eam*. Ecce possessionem nostram dixit esse sapientiam. Sed ne putes ipsam sapientiam, quia possessionem tuam dixit Scriptura, aliquid esse quod sit te inferius, sequitur et adiungit: *Et incumbenibus in eam velut in Dominum, tuta*. Ecce Dominus tuus factus est tibi quasi baculus: securus homo incumbit, quia ille non succumbit. Dic ergo securus, possessio tua est, *possidentibus eam*. Scriptura dixit, implevit fiducia dubitationem tuam: dic securus, ama securus, spera securus. Tua etiam illa verba sint in psalmo: *Dominus pars haereditatis meae*.

Beati erimus Deum possidendo.

18. Ergo inde beati erimus, Deum possidendo. Quid ergo? Nos possidebimus cum, et ille non nos possidebit? Unde ergo Isaïas: *Domine, posside nos*? Possidet ergo, et possidetur, et totum propter nos. Non enim quomodo, ut nos ex illo beati simus, possidetur a nobis, ita et ille, ut beatus sit, possidet nos. Et possidet, et possidetur, non ob aliud nisi ut nos beati simus. Possidemus eum, et possidet nos; quia colimus eum et colit nos. Colimus eum tamquam Dominum Deum, colit nos tamquam terram suam. Quia colimus eum, nemo dubitat; quia colit nos, quis nobis indicat? Ille qui ait: *Ego sum vitis, vos estis sarmenta, Pater meus agricola est*. Ecce et in isto psalmo utrumque nobis dicitur, utrumque nobis indicatur. Iam dixit quia possidemus eum: *Beata gens cuius est Dominus Deus eorum*. Cuius est fundus iste? Illius. Cuius ille? Illius. Cuius est iste? Dicamus de Deo, dicamus cuius est. Et quomodo nobis solet responderi, quando de fundis et de praediis aliquibus amplis atque amoenissimis quaerimus: Est quidam senator, et illud aut illud vocatur, cuius est ista possessio: et dicimus: Beatus ille homo. Sic si quaeramus: Cuius est Deus iste? Est quaedam beata gens cuius est: nam Dominus Deus eorum est. Et non sicut senator ille possidet fundum suum, non autem possidetur a fundo suo, sic et Deus gentis huius. Unde ut eius simus, laborare debemus: sed alterutrum se possident. Audistis quia gens possidet eum: *Beata gens, cuius est Dominus Deus eorum*. Audite quia et ille possidet illam: *Populus quem elegit Dominus in haereditatem sibi*. Beata gens possessione sua, beata haereditas possessore suo, *populus quem elegit Dominus in haereditatem sibi*.

19. [v 13.] *De coelo respexit Dominus, vidit omnes filios hominum* Omnes hic ita accipe, ut gentis illius omnes intellegas illam haereditatem tenentes, vel illam haereditatem existentes. Haereditas est enim Dei ipsi omnes. Et ipsos omnes de coelo respexit Dominus, et vidit eos ille qui ait: *Cum esses sub arbore fici, vidi te*. Vidit enim eum quia miseratus est eum. Unde plerumque rogantes misericordiam, dicimus homini: Vide me. Et de illo qui te contemnit quid dicis? Non me videt. Est ergo quaedam visio miserantis, non visio punientis. Illa visio ad peccata animadversio est: quae ille peccata non vult videri, qui dicit: *Averte faciem tuam a*

peccatis meis . Quod vult ignosci, non vult agnosci: *Averte, inquit, faciem tuam a peccatis meis*. Cum ergo averterit faciem suam a peccatis tuis, non videbit te? Et unde alibi dicit: *Ne avertas faciem tuam a me* ? Ergo avertat a peccatis tuis, non avertat a te: videat te, misereatur tui, subveniat tibi. *De coelo respexit Dominus, vidit omnes filios hominum*: pertinentes ad Filium hominis.

20. [v 14.] *De praeparato habitaculo suo*: quod sibi praeparavit. Vidit nos de Apostolis, vidit nos de praedicatoribus veritatis, vidit nos de Angelis, quos ad nos misit. Haec omnia domus eius, haec omnia habitaculum eius: quia haec omnia coeli qui enarrant gloriam Dei. *Vidit omnes filios hominum; de praeparato habitaculo suo respexit super omnes qui habitant terram*. Ipsi sunt, sui sunt, gens illa est beata, cuius est Dominus Deus eorum; populus ille est, quem elegit Dominus in haereditatem sibi: quia per omnes terras est, et non est in parte. *Respexit super omnes qui habitant terram*.

21. [v 15.] *Qui finxit singillatim corda eorum*. Manu gratiae suae, manu misericordiae suae finxit corda, plasmavit corda nostra, finxit singillatim, singula quaedam corda dans nobis, quae tamen non dirimant unitatem. Quomodo singillatim membra formata sunt omnia, singillatim habent opera sua, et tamen in unitate corporis vivunt; manus facit quod oculus non facit, auris id valet quod nec oculus nec manus valet; omnia tamen in unitate operantur, et manus et oculus et auris diversa faciunt, nec sibi adversantur: sic et in Christi corpore singuli homines, tamquam membra singula donis suis gaudent, quia ille qui elegit populum in haereditatem sibi, finxit singillatim corda eorum. *Numquid enim omnes apostoli? numquid omnes prophetae? numquid omnes doctores? numquid omnes dona habent sanitatum? numquid omnes linguis loquuntur? numquid omnes interpretantur? Alii quidem per Spiritum datur sermo sapientiae, alii sermo scientiae, alii fides secundum eundem Spiritum, alteri dona curationum* . Quare? Quia finxit singillatim corda eorum. Quomodo autem in membris nostris diversa sunt opera, sed sanitas una: sic in omnibus membris Christi diversa munera, sed caritas una. *Qui finxit singillatim corda eorum*.

22. *Qui intellegit omnia opera eorum*. *Intellegit* quid est? Secretius et interius videt. Habes in psalmo: *Intellege clamorem meum* . Non enim quasi vocibus opus est, ut perveniat aliquid ad aures Dei. Occultus visus intellectus vocatur. Expressius dixit, quam si diceret: Videt omnia opera eorum: ne tunc putares videri opera ista, quando et tu vides opus hominis. Homo factum hominis moto eius corpore videt, Deus autem in corde videt. Quia ergo intus videt, dictum est, *intellegit omnia opera eorum*. Dant duo pauperibus; unus sibi mercedem quaerit coelestem, alius humanam laudem: tu in duobus unam rem vides, Deus duas intellegit; intus enim intellegit et intus agnoscit, fines ipsorum videt, intentiones ipsas videt. *Qui intellegit omnia opera eorum*.

23. [v 16.] *Non salvus fiet rex per multitudinem virtutis suae*. Ad Dominum omnes, in Deo omnes. Spes tua Deus sit, fortitudo tua Deus sit, firmitas tua Deus sit, exoratio tua ipse sit, laus tua ipse sit, finis in quo requiescas ipse sit, adiutorium cum laboras ipse sit. Audi veritatem: *Non salvus fiet rex per multitudinem virtutis suae: nec gigans salvus erit in multitudine fortitudinis suae*. Gigans superbus aliquis est, extollens se adversus Deum, velut quia est ipse aliquid in se et per se. Non fit iste salvus in multitudine virtutis suae.

24. [vv 17.18.] Sed equum habet magnum, fortem, validum, velocem; potest si aliquid ingruerit, cito illum de periculo liberare? Non fallatur, audiat quod sequitur: *Mendax equus ad salutem*. Intellexistis quid dictum sit: *Mendax equus ad salutem*? Non tibi promittat equus tuus salutem: si tibi promiserit, mentietur. Si

enim Deus voluerit, liberaberis: si Deus noluerit, cadente equo altius cades. Non ergo putetis dictum: *Mendax equus ad salutem*, quasi mendax iustus ad salutem, quod velut iusti ad salutem mentiantur. Non est enim scriptum *aequus*, quod ab aequitate dicitur; sed *equus*, animal quadrupes. Hoc graecus codex indicat. Et redarguuntur mala iumenta, homines qui sibi quaerunt occasiones mendaciorum: cum Scriptura dicat: *Os quod mentitur, occidit animam*; et; *Perdes omnes qui loquuntur mendacium*. Quid est ergo: *Mendax equus ad salutem*? Mentitur tibi equus quando promittit salutem. Numquid equus alicui loquitur, et promittit salutem? Sed cum tu vides equum bene formatum, bonis viribus, magno cursu praeditum, ista omnia velut promittunt tibi de illo salutem: sed fallunt, si Deus non tuetur, quia *Mendax equus ad salutem*. Equum accipe etiam figurate quamlibet amplitudinem saeculi huius, quemlibet honorem in quem superbus ascendis: quo altius ingrederis, eo te non tantum celsiorem, sed etiam tutiorem falso putas. Quomodo enim te deiciat nescis, tanto elisum gravius, quanto sublimius ferebaris. *Mendax equus ad salutem: in abundantia autem virtutis suae non erit salvus*. Et unde erit salvus? Non de virtute, non de viribus, non de honore, non de gloria, non de equo. Et unde? Quo ibo? Ubi inveniam unde salvus sim? Noli diu quaerere, noli longe. *Ecce oculi Domini super timentes eum*. Videtis quia ipsi sunt quos prospexit de habitaculo suo. *Ecce oculi Domini super timentes eum, sperantes super misericordiam eius*: non de meritis suis, non de virtute, non de fortitudine, non de equo, sed de misericordia eius.

Tempus famis est modo.

25. [v 19.] *Ut eruat a morte animas eorum*. Vitam aeternam promittit. Quid in ista peregrinatione? numquid deserit? Vide quid sequitur: *Et alat eos in fame*. Tempus famis est modo, tempus saturitatis post erit. Qui nos in fame huius corruptionis non deserit, immortales factos quomodo satiabit? Sed quamdiu tempus est famis, tolerandum est, durandum est, perseverandum est usque in finem. Iam currenda sunt omnia, quia et via est plana, et cogitandum est quid portemus. Adhuc quidem spectatores in amphitheatro forte insaniunt, et in sole sedent: et nos si stamus, tamen in umbraculo sumus, et utiliora et pulchriora sunt quae spectamus. Spectemus pulchra, et a pulchro spectemur. Spectemus nos mente ea quae dicuntur in sensibus divinarum Scripturarum, et gaudeamus tali spectaculo. Spectator autem noster quis est? *Ecce oculi Domini super timentes eum, sperantes in misericordia eius: ut eruat a morte animas eorum, et alat eos in fame*.

26. [v 20.] Sed propter peregrinationis tolerantiam quamdiu fames est, et exspectamus in via refici, ne deficiamus; quid nobis imponitur, vel quid profiteri debemus? *Anima nostra patiens erit Domino*. Secura exspectabit misericorditer promittentem, misericorditer et veraciter exhibentem: et donec exhibeat, quid agamus? *Anima nostra patiens erit Domino*. Sed quid, si in ipsa patientia non durabimus? Imo plane durabimus: *Quoniam adiutor et protector noster est*. Adiuvat in pugna, protegit ab aestu, non te deserit, tolera, dura. Qui perseveraverit usque in finem, hic salvus erit.

27. [v 21.] Et quid cum perduraveris, cum patiens fueris, cum usque ad finem perveneris, quid tibi erit? Qua mercede toleras? utquid tanta dura tamdiu pateris? *Quoniam in ipso laetabitur cor nostrum, et in nomine sancto eius speravimus*. Spera hic, ut laeteris ibi: esuri et siti hic, ut epuleris ibi.

28. [v 22.] Hortatus est ad omnia, implevit nos gaudio spei, proposuit nobis quid amemus, in quo solo et de quo solo praesumamus: post haec fit oratio brevis et salubris: *Fiat misericordia tua, Domine, super nos*. Et quo merito? *Sicut speravimus*

in te. Fui quibusdam onerosus; sentio: quibusdam autem etiam cito terminavi sermonem; et hoc sentio: ignoscant infirmi fortioribus, et pro infirmis deprecantur fortiores. In uno corpore omnia membra simus, a capite nostro vegetemur: et in illo spes nostra est, et in illo fortitudo nostra est. Non dubitemus exigere de Domino Deo nostro misericordiam; vult omnino exigi se. Non enim turbabitur dum exigitur, aut omnino angustabitur, quomodo ille a quo petis quod non habet, aut quod parum habet, et timet dare ne minus habeat. Vis nosse quomodo tibi eroget Deus misericordiam? Tu eroga caritatem: videamus si finis, dum erogas. Quanta est ergo opulentia in ipsa summitate, si potest tanta esse in imagine?

Omnes homines sunt fratres.

29. Ergo, fratres, ad hanc maxime exhortamur vos caritatem, non solum in vos ipsos, sed in eos etiam qui foris sunt, sive adhuc pagani, nondum credentes in Christum, sive divisi a nobis, nobiscum caput confitentes et a corpore separati. Doleamus illos, fratres, tamquam fratres nostros. Velint nolint, fratres nostri sunt. Tunc esse desinent fratres nostri, si desierint dicere, *Pater noster*. Dixit de quibusdam propheta: *His qui dicunt vobis: Non estis fratres nostri; dicite: Fratres nostri estis*. Circumspicite de quibus hoc dicere potuerit: numquid de Paganis? Non, neque enim dicimus eos fratres nostros secundum Scripturas et ecclesiasticum loquendi morem. Numquid de Iudaeis qui in Christum non crediderunt? Legite Apostolum, et videte quia fratres quando dicit Apostolus sine aliquo additamento, non vult intellegi nisi Christianos: *Non est autem subiectus*, inquit, *frater aut soror in huiusmodi*: cum diceret de coniugio, fratrem et sororem dixit christianum vel christianam. Item dicit: *Tu autem quid iudicas fratrem tuum, aut tu quid spernis fratrem tuum?* Et alio loco: *Vos*, inquit, *iniquitatem facitis et fraudatis, et hoc fratribus*. Isti ergo qui dicunt: Non estis fratres nostri, paganos nos dicunt. Ideo enim et rebaptizare nos volunt, dicentes nos non habere quod dant. Unde consequens est error ipsorum, ut negent nos fratres suos esse. Sed quare nobis dixit propheta: *Vos dicite illis: Fratres nostri estis*: nisi quia nos in eis agnoscimus quod non repetimus? Illi ergo non agnoscendo baptismum nostrum, negant nos esse fratres: nos autem non repetendo ipsorum, sed agnoscendo nostrum, dicimus eis: *Fratres nostri estis*. Dicant illi: Quid nos quaeritis, quid nos vultis? Respondeamus: *Fratres nostri estis*. Dicant: *Ite a nobis, non vobiscum habemus rationem*. Nos prorsus vobiscum rationem habemus: unum Christum confitemur, in uno corpore, sub uno capite esse debemus. Quid ergo me quaeris, ait, si perii? Magna absurditas, magna vesania. Quid me quaeris, si perii? Quare quaererem, nisi quia periisti? Si ergo perii, inquit, quomodo sum frater tuus? Ut dicatur mihi de te: *Frater tuus mortuus erat, et revixit; perierat, et inventus est*. Adiuramus ergo vos, fratres, per ipsa viscera caritatis, cuius lacte nutrimur, cuius pane solidamur, per Christum Dominum nostrum, per mansuetudinem eius, adiuramus vos (tempus est enim ut impendamus in eos magnam caritatem, abundantem misericordiam in deprecando Deum pro illis, ut aliquando det illis sensum sobrium, ut resipiscant, et videant se, quia non habent omnino quod dicant contra veritatem: non eis remansit nisi sola infirmitas animositatis, quae tanto est languidior, quanto se maiores vires habere existimat) pro infirmis, pro carnaliter sapientibus, pro animalibus et carnalibus, tamen pro fratribus nostris, eadem sacramenta celebrantibus, etsi non nobiscum, eadem tamen; unum Amen respondentibus, etsi non nobiscum, unum tamen; medullas caritatis vestrae fundatis Deo pro eis. Aliquid enim pro salute ipsorum egimus in concilio, quod explicari vobis hodie iam tempus non sufficit. Unde exhortamur vos ut alacriores

et numerosiores (audient enim a vobis fratres nostri qui nunc non adsunt) conveniatis crastino die ad basilicam Tricliarum.

IN PSALMUM 33

ENARRATIO

Sermo 1

1. Psalmus iste nihil quidem obscurum et quod expositore indigeat, videtur habere in textu suo: titulus autem eius intentos facit, et pulsantes desiderat. Sed quemadmodum hic scriptum est, quia beatus vir qui sperat in eum: speremus omnes quod pulsantibus aperturus est. Non enim hortaretur nos ut pulsaremus, si nollet aperire pulsantibus. Si enim aliquando contingit, ut qui disponebat semper claudere, taedio compulsus ad manum pulsantis contra dispositionem suam surgat et aperiat, ne diu pulsantem patiatur: quanto magis sperare debemus citius aperturum illum qui ait: *Pulsate, et aperietur vobis*? Pulso ego nunc intentione cordis ad Dominum Deum, ut dignetur nobis hoc mysterium revelare: pulset mecum et Caritas vestra intentione audiendi, et humilitate orandi pro nobis. Est enim, quod fatendum est, arcanum et grande mysterium.

Mutatio nominis sacramentum est in V.T.

2. Sic enim se habet titulus psalmi: *Psalmus David, cum mutavit vultum suum coram Abimelech, et dimisit eum, et abiit*. Quaerimus in Scripturis secundum res gestas, quae nobis de David conscriptae sunt, quando sit factum: quemadmodum invenimus titulum psalmi: *Cum fugeret David a facie Abessalon filii sui*. Legimus enim in Regnorum libris et invenimus quando David fugeret a facie filii sui Abessalon: et verissimum est, quia contigit, et quod contigit scriptum est; et quamvis titulus psalmi in mysterio sic scriptus sit, tamen ductus est de re quae gesta est. Sic credo et quod hic scriptum est: *Cum mutavit vultum suum coram Abimelech, et dimisit eum, et abiit*, scriptum esse in Regnorum libris, ubi omnia nobis scripta sunt quae pertinent ad res gestas David: sed non invenimus hoc, et tamen aliquid invenimus unde appareat hoc esse tractum. Nam scriptum est quia cum fugeret David persecutorem Saul, contulit se ad Achis regem Geth, id est ad regem cuiusdam gentis vicinae regno Iudaeorum: ibi latitabat, ut persecutionem Saulis evitaret. Recens autem erat gloria eius, unde pro benefacto meruit invidiam, quando Goliath interfecit, et in una pugna gloriam securitatemque regni et regi et populo comparavit. Saul autem cum provocante Golia aestuaret, prostrato Golia hostis esse coepit ei, per cuius manum hostem necaverat, et invidit gloriae David: maxime quia populus in exultatione constitutus, et choro iam facto mulieres cantaverunt gloriam David, quod Saul percussisset in millibus, et David in denis millibus. Hinc ille commotus, quod coeperat habere maiorem gloriam per unam pugnam puer, et iam in laudibus omnium regi praeponebatur, ut se habet pestilentia livoris et superbia saeculi, invidere coeperat, et persequi. Tunc ille se, ut dixi, contulerat ad regem Geth, qui vocabatur Achis. Suggestum est autem regi ipsi, quod illum apud se haberet, qui magnam gloriam habere coeperat in populo Iudaeorum, et dictum est illi: *Nonne iste est David, cui chorum fecerunt mulieres Israelitae, dicentes: Saul percussit in millibus, et David in denis millibus*? Si autem propter hanc gloriam invidere illi coeperat Saul, nonne metuendum erat David, ne et ille rex ad quem confugerat, vellet opprimere eum, quem posset de vicino hostem habere, si salvum servaret? *Timuit et illum, et, sicut scriptum est, mutavit vultum suum coram ipsis, et affectabat, et tympanizabat ad ostia civitatis, et*

ferebatur in manibus suis, et procidebat ad ostia portae, et salivae discurrebant super barbam eius. Vidit eum rex ille apud quem latebat, et ait suis: Utquid mihi arreptitium istum adduxistis? numquidnam intraturus est in domum meam? Et sic illum dimisit proiciens illum: et recessit inde David incolumis per istam figurationem furoris. Pro ista ergo figuratione furoris videtur ad ipsam historiam pertinere quod hic scriptum est: *Psalmus David, cum mutavit vultum suum coram Abimelech et dimisit eum, et abiit.* Sed ille Achis erat, non Abimelech. Nomen enim solum non videtur convenire: nam res gesta prope ipsis verbis pariter designata est in Psalmis, quibus scripta est in Regnorum libro. Ideo magis movere nos debet ad quaerendum sacramentum, quia nomen mutatum est. Nam neque illud sine causa factum est, quamvis sit factum; sed quia aliquid figurabat: neque hoc sine causa scriptum est, et nomine commutato.

De figuris Veteris Testamenti.

3. Videtis certe, fratres, profunditatem sacramentorum. Si non est in mysterio, quod a puero Goliath occisus est; non est in mysterio, quia immutavit vultum suum, et affectabat, et tympanizabat, et cadebat ad ostia civitatis et ad ostia portae, et salivae decurrebant super barbam eius. Unde fieri potest ut non hoc aliquid significaret? quando quidem aperte dicit Apostolus: *Haec autem in figura contingebant illis; scripta sunt autem propter nos, in quos finis saeculorum obvenit.* Si nihil significat manna, de quo dicit Apostolus: *Et cibum spiritalem manducaverunt*; si nihil significat quod divisum est mare, et per medium ductus est populus, ut evaderent persecutionem Pharaonis, cum dicat Apostolus: *Nolo enim vos ignorare, fratres, quia patres nostri omnes sub nube fuerunt, et omnes in Moysen baptizati sunt in nube et in mari*; si nihil significat quod percussa petra aqua profluxit, cum dicat Apostolus: *Petra autem erat Christus*: si ergo illa nihil significant, quamvis sint gesta: si nihil denique significant duo filii Abrahae nati secundum ordinem nascendi hominum, et tamen ipsos duos filios duo Testamenti appellat Apostolus, Vetus et Novum, et dicit: *Haec sunt duo Testamenti, quae sunt in allegoria*: si ergo illa nihil significant, quae videtis auctoritate apostolica in mysterio futurarum rerum gesta esse; debemus arbitrari nihil significare etiam hoc quod vobis ex libro Regnorum de David paulo ante narraui. Non ergo nihil significat, et quod nomen mutatum est, et dictum est *coram Abimelech*.

David figura Christi.

4. Intendite mecum. Omnia enim quae dixi modo, quasi ad manum pertinent pulsantis, nondum apertum est. Pulsavimus, cum ista diceremus; pulsastis et vos, cum ista audiretis: adhuc pulsemus orando, ut Dominus aperiat nobis. Nominum hebraeorum habemus interpretationem: non defuerunt docti viri, qui nobis nomina ex hebraeo in graecam linguam, et inde in latinam transferrent. Consulentes ergo nomina ista, invenimus interpretari Abimelech, Patris mei regnum; et interpretari Achis, Quomodo est. Haec nomina attendamus, inde incipit nobis aperiri pulsantibus. Si quaeris: Quid est Achis? respondetur: Quomodo est. Quomodo est, verbum est admirantis, et non intellegentis. Abimelech, Patris mei regnum: David, Manu fortis. In figura Christi David, sicut Goliath in figura diaboli: et quod David prostravit Goliath, Christus est qui occidit diabolum. Quid est autem Christus qui diabolum occidit? Humilitas occidit superbiam. Cum ergo Christum nomino, fratres mei, maxime nobis humilitas commendatur. Viam enim nobis fecit per humilitatem: quia per superbiam

recesseramus a Deo, redire ad eum nisi per humilitatem non poteramus, et quem nobis praeponeremus ad imitandum, non habebamus. Omnis enim mortalitas hominum superbia tumuerat. Et si existeret aliquis humilis vir in spiritu, sicut erant Prophetae, Patriarchae, dedignabatur genus humanum imitari humiles homines. Ne ergo dedignaretur homo imitari hominem humilem, Deus factus est humilis, ut vel sic superbia generis humani non dedignaretur sequi vestigia Dei.

Melchisedech figura Christi.

5. Erat autem, ut nostis, sacrificium Iudaeorum antea secundum ordinem Aaron in victimis pecorum, et hoc in mysterio: nondum erat sacrificium corporis et sanguinis Domini, quod fideles norunt, et qui Evangelium legerunt, quod sacrificium nunc diffusum est toto orbe terrarum. Proponite ergo vobis ante oculos duo sacrificia, et illud secundum ordinem Aaron, et hoc secundum ordinem Melchisedech. Scriptum est enim: *Iuravit Dominus, et non poenitebit eum, tu es sacerdos in aeternum secundum ordinem Melchisedec*. De quo dicitur: *Tu es sacerdos in aeternum secundum ordinem Melchisedec*? De Domino nostro Iesu Christo. Quis erat Melchisedec? Rex Salem. Salem civitas fuit antea, illa quae postea, sicut docti prodiderunt, Ierusalem dicta est. Ergo antequam ibi regnarent Iudaei, ibi erat ille sacerdos Melchisedec, qui scribitur in Genesi Sacerdos Dei excelsi. Ipse occurrit Abrahae, quando liberavit Lot de manu persequentium, et prostravit eos a quibus ille tenebatur, et liberavit fratrem: post liberationem fratris occurrit ei Melchisedec. Et tantus erat Melchisedec, a quo benediceretur Abraham. Protulit panem et vinum, et benedixit Abraham, et dedit ei decimas Abraham. Videte quid protulit, et quem benedixit. Et dictum est postea: *Tu es sacerdos in aeternum secundum ordinem Melchisedec*. David hoc in Spiritu dixit longe post Abraham: temporibus autem Abrahae fuit Melchisedec. De quo alio dicit: *Tu es sacerdos in aeternum secundum ordinem Melchisedec*, nisi de illo cuius nostis sacrificium?

Christus animae cibus.

6. Sublatum est ergo sacrificium Aaron, et coepit esse sacrificium secundum ordinem Melchisedec. Ergo *mutavit* nescio quis *vultum suum*. Quis est iste nescio quis? Non sit nescio quis: notus est enim Dominus noster Iesus Christus. In corpore et sanguine suo voluit esse salutem nostram. Unde autem commendavit corpus et sanguinem suum? De humilitate sua. Nisi enim esset humilis, nec manducaretur, nec biberetur. Respice altitudinem ipsius: *In principio erat Verbum, et Verbum erat apud Deum, et Deus erat Verbum*. Ecce cibus sempiternus: sed manducant Angeli, manducant supernae Virtutes, manducant coelestes Spiritus, et manducantes saginantur, et integrum manet quod eos satiat et laetificat. Quis autem homo posset ad illum cibum? Unde cor tam idoneum illi cibo? Oportebat ergo ut mensa illa lactesceret, et ad parvulos perveniret. Unde autem fit cibus lac? unde cibus in lac convertitur, nisi per carnem traiciatur? Nam mater hoc facit. Quod manducat mater, hoc manducat infans: sed quia minus idoneus est infans, qui pane vescatur, ipsum panem mater incarnat, et per humilitatem mammillae et lactis succum, de ipso pane pascit infantem. Quomodo ergo de ipso pane pavit nos Sapiencia Dei? *Quia Verbum caro factum est, et habitavit in nobis*. Videte ergo humilitatem: quia panem Angelorum manducavit homo, ut scriptum est: *Panem coeli dedit eis, panem Angelorum manducavit homo*: id est, Verbum illud quo pascuntur Angeli sempiternum, quod est aequale Patri, manducavit homo: quia *cum in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est esse aequalis Deo*. Saginantur

illo Angeli: *sed semetipsum exinanivit*, ut manducaret panem Angelorum homo, *formam servi accipiens, in similitudinem hominum factus, et habitu inventus ut homo; humilavit se factus obediens usque ad mortem, mortem autem crucis*: ut iam de cruce commendaretur nobis caro et sanguis Domini novum sacrificium. Quia *mutavit vultum suum coram Abimelech*, id est coram regno patris. Regnum enim patris, regnum erat Iudaeorum. Quomodo regnum patris? Regnum David, regnum Abrahæ. Nam regnum Dei Patris, magis Ecclesia quam populus Iudaeorum: sed secundum carnem regnum patris populus Israel. Dictum est enim: *Et dabit ei Deus sedem David patris eius*. Demonstratur ergo secundum carnem pater Domini esse David: secundum divinitatem autem Christus non filius, sed Dominus David. Iudaei vero Christum secundum carnem norunt, secundum divinitatem non norunt. Ideo fecit illis quaestionem, et dixit: *Cuius filium esse dicitis Christum?* Et responderunt: *Filium David*. Et ille: *Quomodo ergo David in spiritu vocat eum Dominum, ubi ait: Dixit Dominus Domino meo: Sede ad dexteram meam, donec ponam omnes inimicos tuos sub pedibus tuis?* Si ergo David in spiritu vocat eum Dominum, quomodo filius eius est? Et non potuerunt illi respondere: quia non noverant in Domino Christo, nisi quod videbatur oculis, non quod corde intellegebatur. Si autem intus haberent oculos sicut habebant foris, ex eo quod foris videbant intellegerent filium David; ex eo quod intus intellegebant, intellegerent Dominum David.

7. *Mutavit ergo vultum suum coram Abimelech*. Quid est, *coram Abimelech*? Coram regno patris. Quid est, Coram regno patris? Coram Iudæis. *Et dimisit eum, et abiit*. Quem dimisit? Ipsum populum Iudaeorum dimisit, et abiit. Quaeris modo Christum apud Iudæos, et non invenis. Unde dimisit et abiit? Quia *mutavit vultum suum*. Haerentes enim illi sacrificio secundum ordinem Aaron, non tenuerunt sacrificium secundum ordinem Melchisedec; et amiserunt Christum, et coeperunt eum habere Gentes, quo non miserat ante praecones. Nam ad illos praecones miserat, ipsum David, Abraham, Isaac et Iacob, Isaiam, Ieremiam, et caeteros Prophetas miserat, et pauci inde cognoverunt, et ipsi pauci in comparatione pereuntium: nam multi erant. Millia enim legimus fuisse. Scriptum enim est: *Reliquiae salvae fient*. Sed quaeris modo circumcisos christianos, et non invenis. Erant autem de circumcissione recentibus temporibus fidei multa millia christianorum. Quaeris modo, et non invenis. Merito non invenis. *Mutavit enim vultum suum coram Abimelech, et dimisit eum, et abiit*. Et coram Achis mutavit vultum suum, et dimisit eum, et abiit. Ideo enim mutata sunt nomina, ut ad mysterii significationem nos excitaret mutatio nominum: ne putaremus non narrari aut commemorari in Scripturis Psalmorum, nisi quod in libris Regnorum gestum invenitur, et non ibi quaereremus figuras futurorum, sed tamquam res gestas acciperemus. Cum ergo nomina mutantur, quid tibi dicitur? Clausum est hic aliquid; pulsa, noli haerere in littera; quia littera occidit: sed desidera spiritum; spiritus enim vivificat: intellectus spiritalis credentem salvum facit.

8. Quomodo ergo dimisit Achis regem, attendite, fratres. Achis dixi interpretari: Quomodo est. Recordamini Evangelium: quando loquebatur Dominus noster Iesus Christus de corpore suo, ait: *Nisi quis manducaverit carnem meam, et biberit sanguinem meum, non habebit in se vitam: caro enim mea vere esca est, et sanguis meus vere potus est*. Et discipuli eius qui eum sequebantur, expaverunt, et exhorruerunt sermonem, et non intellegentes putaverunt nescio quid durum dicere Dominum nostrum Iesum Christum, quod carnem eius quam videbant, manducaturi erant, et sanguinem bibituri: et non potuerunt tolerare, quasi dicentes: Quomodo est? Error enim et ignorantia et stultitia in persona regis Achis. Ubi enim dicitur: Quomodo est, non intellegitur: ubi non intellegitur,

tenebrae ignorantiae sunt. Erat ergo in illis regnum ignorantiae, quasi rex Achis: id est, regnum erroris eis dominabatur. Ille autem dicebat: *Nisi quis manducaverit carnem meam, et biberit sanguinem meum*. Quia mutaverat vultum suum, quasi furor iste et insania videbatur, dare carnem suam manducandam hominibus, et bibendum sanguinem. Ideo quasi insanus putatus est David, quando dixit ipse Achis: Arreptitium hunc mihi adduxistis. Nonne videtur insania: Manducate carnem meam, et bibite sanguinem meum? Et dicens: *Quicumque non manducaverit carnem meam, et biberit sanguinem meum, non habebit in se vitam*, quasi insanire videtur. Sed regi Achis insanire videtur, id est stultis et ignorantibus. Ideo dimisit eos et abiit: fugit de corde eorum intellectus, ne eum possint comprehendere. Et quid dixerunt illi? Quasi: Quomodo est, quod interpretatur Achis. Dixerunt enim: *Quomodo potest hic nobis dare manducare carnem suam*? Arreptitium putabant Dominum, et nescire quid loqueretur, et insanire. Ille autem qui noverat quod dicebat in illa mutatione vultus sui, et quasi furore et insania, sacramenta praedicabat, et affectabat, et tympanizabat ad ostia civitatis.

Christus compassus est infirmitatibus nostris.

9. Quaerendum est quid sit, et ipsum affectabat, et ad ostia tympanizabat. Non sine causa dictum est: *Procidebat ad ostia portae*: non sine causa dictum est: *Et salivae decurrebant super barbam eius*: non frustra dicta sunt. Mercede intellegentiae diuturnus sermo onerosus esse non debet. Nostis, fratres, Iudaeos ipsos, coram quibus ille mutavit vultum suum, et dimisit eos, et abiit, hodie vacare. Si illi qui Christum amiserunt, quos dimisit, et abiit, habent inanem vacationem; nos habemus fructuosam vacationem, ut intellegamus Christum qui illos dimisit, et venit ad nos. Omnia non frustra facta sunt, et in illo furore David, quod dicitur *affectabat, et tympanizabat ad ostia civitatis, et ferebatur in manibus suis, et procidebat ad ostia portae, et salivae decurrebant super barbam eius*. *Affectabat* ille: quid est, *affectabat*? Affectum habebat. Quid est affectum habere? Quia compassus est infirmitatibus nostris: et ideo voluit ipsam carnem suscipere, in qua mortem occideret. Compassus ergo nobis, affectasse dictus est. Ideo reprehendit Apostolus eos qui duri sunt et sine affectu. Reprehendens enim quosdam, ait: *Sine affectu, sine misericordia*. Ubi est affectus, ibi misericordia. Ubi misericordia est? Miseratus est nos desuper. Nam si exinanire se nollet, manens in ea forma in qua aequalis erat Patri sempiternus, semper nos in morte remansissemus: sed ut nos de morte sempiterna liberaret, quo nos peccatum superbiae perduxerat, humilavit se, factus subditus usque ad mortem, mortem autem crucis. Ergo affectavit, quia pervenit usque ad mortem crucis. Et quoniam qui crucifigitur, in ligno extenditur; ut autem tympanum fiat, caro, id est corium, in ligno extenditur: dictum est, *et tympanizabat*, id est crucifigebatur, in ligno extendebatur. *Affectabat*, id est, affectum in nos habebat, ut animam suam poneret pro ovibus suis. *Tympanizabat*. Quomodo? *Ad ostia civitatis*. Ostium nobis est quod aperitur, ut credamus in Deum. Clauseramus ostia contra Christum, et aperueramus diabolo; contra vitam aeternam clausum cor habebamus: ille autem Dominus Deus noster, quia clausum cor habebamus homines adversus vitam aeternam, nec poteramus videre Verbum quod vident Angeli, cruce aperiebat corda mortalium, hoc est, tympanizabat ad ostia civitatis.

10. *Et ferebatur in manibus suis*. Hoc vero, fratres, quomodo posset fieri in homine, quis intellegat? Quis enim portatur in manibus suis? Manibus aliorum potest portari homo, manibus suis nemo portatur. Quomodo intellegatur in ipso

David secundum litteram. non invenimus; in Christo autem invenimus. Ferebatur enim Christus in manibus suis, quando commendans ipsum corpus suum, ait: *Hoc est corpus meum* . Ferebat enim illud corpus in manibus suis. Ipsa est humilitas Domini nostri Iesu Christi, ipsa multum commendatur hominibus. Ad ipsam nos hortatur, fratres, ut vivamus, id est humilitatem eius imitemur: ut percutiamus Goliath, et tenentes Christum vincamus superbiam. *Procidebat enim ad ostia portae*. Quid est: *Procidebat*? Ad humilitatem se ipse deiciebat. Quid est, *ad ostia portae*? Ad initium fidei, quo salvi efficimur. Nemo enim incipit nisi ab initio fidei, sicut dicitur in Canticis canticorum: *Venies, et pertransies ab initio fidei* . Venturi sumus facie ad faciem; sicut scriptum est: *Dilectissimi, filii Dei sumus, et nondum apparuit quid erimus; scimus quia cum apparuerit, similes ei erimus, quoniam videbimus eum sicuti est* . Videbimus: quando? Cum ista transierint. Audi etiam Paulum apostolum: *Videmus nunc per speculum in aenigmate, tunc autem facie ad faciem* . Antequam ergo videamus facie ad faciem Verbum, quod vident Angeli, opus nobis est adhuc ostiis portae, ad quae procidit Dominus, humilans se usque ad mortem.

11. Quid est quod *salivae decurrebant super barbam eius*? In hoc enim *immutavit vultum suum coram Abimelech*, vel Achis, *et dimisit eum, et abiit*. Non intellegentes dimisit. Ad quos abiit? Ad Gentes. Ergo nos intellegamus quod ipsi non potuerunt. Decurrebant super barbam David salivae: quid sunt *salivae*? Quasi verba infantilia: salivae enim currunt infantibus. Nonne erant tamquam infantilia verba: Manducate carnem meam, et bibite sanguinem meum? Sed ista infantilia verba tegebant virtutem ipsius. Virtus enim in barba intellegitur. Salivae igitur decurrentes super barbam eius, quid sunt, nisi verba infirma virtutem eius tegentia? Intellexit, ut arbitror, Sanctitas vestra titulum psalmi huius. Si velimus iam psalmum exponere, timendum est ne illa quae audistis labantur de cordibus vestris. Titulum psalmi huius exposuerimus in nomine Domini nostri Iesu Christi: quoniam crastinus dies dominicus est, et debemus vobis sermonem, differamus in crastinum, ut etiam psalmi textum libenter audiat.

IN PSALMUM 33

ENARRATIO

Sermo 2

1. Qui hesterno die adfuistis, non dubito quod memineritis pollicitationis nostrae. Tempus enim iam est in nomine Domini debitum solvere. Ipse inspiravit ut promitteremus, ipse dabit ut solvamus, semper existentes debitores caritatis. Ipsa est enim quae semper redditur, et semper debetur, sicut dicit Apostolus: *Nemini quidquam debeatis, nisi ut invicem vos diligatis* . Psalmi huius titulum heri exposuimus; cuius expositio cum nos diutius retineret, eiusdem psalmi textum exponendum distulimus. Audiamus ergo quid Spiritus sanctus per os Prophetarum sancti sui dicat in isto sermone psalmi, quod congruat titulo quem hesterno die tractavimus. Qui non adfuerunt, tamquam et hoc debitum petunt: sed ne forte per alias tantas moras, fraudemus eos quibus iam reddendum est quod debemus, breviter commemoratum agnoscant, quantum possunt, qui hodie adsunt et heri non adfuerunt. Si quid autem eos movet quod diligentius interrogare debeant, patentes aures nostras invenient in nomine Christi aliis temporibus, ne ista occupentur.

2. Diximus scriptum esse in libro Regnorum, quod David cum fugeret Saul, latere voluit apud regem quemdam Geth, nomine Achis. Sed cum gloria eius ibi fuisset

commemorata, ne per livorem idem rex ad quem confugerat, aliquid in eum machinaretur, finxit insaniam, et quasi furore correptus, *mutavit vultum suum, et, sicut legimus, affectabat, et tympanizabat ad ostia civitatis, et ferebatur in manibus suis, et procidebat ad ostia portae. Et dixit rex Achis: Quid huc mihi adduxistis istum? Numquid arreptitium ego opus habeo?* Et sic eum dimisit, ut impleatur quod hic scriptum est: *Mutavit vultum suum, et dimisit eum, et abiit.* Dimisit autem regem Achis: hic vero dictum est quod *mutavit vultum suum coram Abimelech, et dimisit eum, et abiit.* Diximus autem nomina mutata esse, ut sacramentum ostenderetur: ne si idem nomen repetitum esset in titulo psalmi, non nobis prophetasse aliquid in sacramento, sed quasi gesta narrasse videretur. Utrumque ergo nomen magnum continet sacramentum. Nam Achis interpretatur, Quomodo est: Abimelech interpretatur, Patris mei regnum. In illo verbo quod dicitur, Quomodo est, ignorantia significatur, ut verbum mirantis et non agnoscentis intellegas: in isto autem quod dicitur Abimelech, regnum Iudaeorum significatur. Ex Christi enim persona potest dici, Patris mei regnum; quia pater ipsius secundum carnem, David; et regnum David erat in gente Iudaeorum. Coram regno ergo patris sui *mutavit vultum suum, et dimisit eum, et abiit;* quia erat ibi sacrificium secundum ordinem Aaron, et postea ipse de corpore et sanguine suo instituit sacrificium secundum ordinem Melchisedec. Mutavit ergo vultum suum in sacerdotio, et dimisit gentem Iudaeorum, et venit ad Gentes. Quid est ergo: *Affectabat?* Affectu plenus erat. Quid enim tam plenum affectu, quam misericordia Domini nostri Iesu Christi, qui videns infirmitatem nostram, ut nos a sempiterna morte liberaret, temporalem mortem cum tanta iniuria contumeliaque suscepit? *Et tympanizabat:* quia tympanum non fit nisi cum corium in ligno extenditur; et tympanizabat David significans quod crucifigendus esset Christus. *Tympanizabat autem ad ostia civitatis:* quae sunt *ostia civitatis*, nisi corda nostra quae clausuramus contra Christum, qui de tympano crucis aperuit corda mortalium? *Et ferebatur in manibus suis:* quomodo *ferebatur in manibus suis?* Quia cum commendaret ipsum corpus suum et sanguinem suum, accepit in manus suas quod norunt fideles; et ipse se portabat quodam modo, cum diceret: *Hoc est corpus meum . Et procidebat ad ostia portae:* id est, humilavit se. Hoc est enim procidere usque ad initium fidei nostrae. Ostium enim portae initium fidei, unde incipit Ecclesia, et pervenit usque ad speciem: ut cum credit ea quae non videt, mereatur perfrui, cum facie ad faciem videre coeperit. Sic se habet titulus psalmi; breviter audivimus: audiamus iam ipsa verba affectantis et tympanizantis ad portam civitatis.

In prosperis et in adversis Domino bene dicamus.

3. [v 2.] *Benedicam Dominum in omni tempore, semper laus eius in ore meo.* Dicit Christus, dicat et christianus; quia et christianus in corpore Christi est; et propterea Christus homo, ut posset esse christianus angelus, qui ait: *Benedicam Dominum.* Quando *benedicam Dominum?* Quando tibi benefacit? quando abundant saecularia? quando multum abundat frumenti, olei, vini, auri, argenti, mancipiorum, pecorum, salusque ista mortalis invulnerata et incorrupta persistit, ea quae nascuntur crescunt omnia, nihil immatura morte subtrahitur, felicitas tota abundat in domo, circumfluunt omnia, tunc benedices Dominum? Non: sed *in omni tempore.* Ergo et tunc, et quando ista secundum tempus et secundum flagella Domini Dei nostri turbantur, auferuntur, minus nascuntur, iam nata dilabuntur. Fiunt enim haec, et inde sequitur penuria, egestas, labor, dolor et tentatio. Sed tu qui cantasti: *Benedicam Dominum in omni tempore, semper laus eius in ore meo,* et quando ista dat, benedic; et quando ista tollit, benedic. Quia ille

dat, ille tollit: sed seipsum a benedicente se non tollit.

Humilitas commendatur.

4. Quis est autem qui benedicit Dominum in omni tempore, nisi humilis corde? Ipsam enim humilitatem docuit Dominus noster in corpore et sanguine suo: quia cum commendat corpus et sanguinem suum, humilitatem suam commendat, in eo quod in ipsa historia scriptum est, in illo quasi furore David, quod praetermisimus: *Et salivae decurrebant super barbam eius*. Cum legeretur Apostolus, audistis ipsas salivas, sed decurrentes super barbam. Dicit aliquis: Quas salivas audivimus? Nonne modo lectus est Apostolus, cum diceret: *Iudaei signa petunt, et Graeci sapientiam quaerunt?* Modo lectum est: *Nos autem praedicamus*, inquit: *Christum crucifixum* (tunc enim tympanizabat) *Iudaeis quidem scandalum, Gentibus autem stultitiam; ipsis vero vocatis Iudaeis et Graecis, Christum Dei Virtutem et Dei Sapientiam: quia quod stultum est Dei, sapientius est hominibus; et quod infirmum est Dei, fortius est quam homines*. Salivae enim significant stultitiam, salivae significant infirmitatem. Sed si quod stultum est Dei, sapientius est hominibus, et quod infirmum est Dei, fortius est quam homines: non tamquam salivae offendant, sed attende, quia super barbam decurrunt. Quomodo enim salivis infirmitas, sic barba virtus ostenditur. Texit ergo virtutem suam corpore infirmitatis suae: et quod forinsecus infirmabatur, tamquam in saliva apparebat; intus autem divina virtus tamquam barba tegebatur. Ergo humilitas nobis commendatur. Esto humilis, si vis benedicere Dominum in omni tempore, et semper laus eius sit in ore tuo. Quia Iob non tantum benedixit Dominum, quando abundabant illi omnia, quibus eum legimus divitem fuisse et felicem, et pecore, et servis, et domo, felicem filiis, et omnibus rebus. Ablata sunt omnia uno tempore, et implevit quod in hoc psalmo scriptum est, dicens: *Dominus dedit, Dominus abstulit; sicut Domino placuit, ita factum est: sit nomen Domini benedictum*. Ecce habes exemplum benedicentis Dominum in omni tempore.

De humilitate et mansuetudine.

5. [v 3.] Quare autem benedicit Dominum homo in omni tempore? Quia humilis est. Quid est esse humilem? Nolle in se laudari. Qui in se vult laudari, superbus est. Qui superbus non est, humilis est. Non vis ergo esse superbus? Ut possis esse humilis, dic quod dictum est: *In Domino laudabitur anima mea; audiant mansueti, et laetentur*. Ergo qui non in Domino volunt laudari, non sunt mansueti; sed truces, asperi, elati, superbi. Iumenta mansueta vult habere Dominus: esto iumentum Domini, id est, esto mansuetus. Sedet ille super te, ipse regit te: noli timere ne offendas, et eas in praeceptis. Infirmitas quidem tua est, sed attende quis tibi praesideat. Pullus asini es, sed Christum portas. Nam et ipse in pullo asini venit ad civitatem, et fuit illud iumentum mansuetum. Numquid laudabatur iumentum illud? Numquid iumento dicebatur: *Hosanna, fili David, benedictus qui venit in nomine Domini?* Asellus portabat: sed ille qui portabatur, a praecedentibus et consequentibus laudabatur. Et dicebat forte iumentum: *In Domino laudabitur anima mea; audiant mansueti, et laetentur*. Nunquam illud dixit ille asinus, fratres: sed dicat illud populus qui imitatur iumentum illud, si vult portare Dominum suum. Irascitur forte populus, quia comparatur asello in quo sedit Dominus; et dicent mihi aliqui superbi et elati: Ecce asinos nos fecit. Sit asinus Domini quisquis hoc dicit; ne sit equus et mulus, quibus non est intellectus. Nostis enim psalmum ubi dicitur: *Nolite esse sicut equus et mulus,*

quibus non est intellectus. Equus enim et mulus erigunt cervicem aliquando, et sua ferocitate excutiunt a se sessorem. Domantur frenis, camo, verberibus, donec discant subesse, et portare dominum suum. Tu autem antequam freno tundantur ora tua, esto mansuetus, et porta Dominum tuum: noli in te velle laudari, sed laudetur ille qui super te sedet, et dices: *In Domino laudabitur anima mea, audiant mansueti, et laetentur*. Nam quando audiunt non mansueti, non laetantur, sed irascuntur: et ipsi sunt qui dicunt quod asinos eos fecerimus. Qui autem mansueti sunt, dignentur audire et esse quod audiunt.

Quid sapientia sit et quomodo amanda.

6. [v 4.] Sequitur, *Magnificate Dominum mecum*. Quis est iste qui exhortatur ut magnificemus cum illo Dominum? Quisquis est, fratres, in corpore Christi, ad hoc debet dare operam, ut magnificetur cum illo Dominus. Amat enim Dominum quisquis est iste. Et quomodo illum amat? Ut non invidet coamatori suo. Quisquis enim amat carnaliter, necesse est ut cum zelo pestifero amet: si forte pro magno nudam videre potuerit, quam pestifero amore desideravit, numquid vult ut videat illam et alius? Necesse est ut zelo et livore saucietur, si et alius eam viderit. Et sic servatur castitas, si aut ille videat cui licet, et alius non videat, aut nec ipse. Non sic est Sapientia Dei: videbimus illam facie ad faciem, et omnes videbimus, et nemo ibi zelabit. Omnibus se exhibet, et integra est, et casta est omnibus. Illi mutantur in eam, et ipsa in eos non mutatur. Ipsa est veritas, ipsa est Deus. Numquid aliquando audistis, fratres, quod potuerit commutari Deus noster? Supereminens omnibus veritas est, Verbum Dei est, Sapientia Dei est, per quem facta sunt omnia: habet amatores suos. Sed quid dicit amator ipsius? *Magnificate Dominum mecum*. Nolo solus magnificare Dominum, nolo solus amare, nolo solus amplecti. Non enim si ego amplexus fuero, non habet alius ubi manus ponat. Latitudo tanta est in ipsa Sapientia, ut omnes animae amplectantur et perfruantur. Et quid dicam, fratres? Erubescant qui sic amant Deum, ut invideant aliis? Aurigam perditii homines amant, et quisquis amaverit aurigam aut venatorem, vult ut totus populus cum illo amet; et hortatur, et dicit: Amate mecum illum pantomimum, amate illam mecum et illam turpitudinem. Clamat ille in populo, ut ametur cum illo turpitude: et christianus non clamat in Ecclesia, ut ametur cum illo veritas Dei! Excitate ergo in vobis amorem, fratres, et clamate unicuique vestrorum, et dicite: *Magnificate Dominum mecum*. Sit in vobis iste fervor. Quare vobis recitantur ista, et exponuntur? Si amatis Deum, rapite omnes ad amorem Dei qui vobis iunguntur, et omnes qui sunt in domo vestra: si amatur a vobis corpus Christi, id est unitas Ecclesiae, rapite eos ad fruendum, et dicite: *Magnificate Dominum mecum*.

Commendatur unitas Ecclesiae Christi.

7. [v 4.] *Et exaltemus nomen eius in idipsum*. Quid est, *exaltemus nomen eius in idipsum*? Hoc est, in unum. Nam multi codices sic habent: *Magnificate Dominum mecum, et exaltemus nomen eius in unum*. Sive *in idipsum* dicatur, sive *in unum*; hoc idem dicitur. Ergo rapite quos potestis, hortando, portando, rogando, disputando, rationem reddendo, cum mansuetudine, cum lenitate: rapite ad amorem; ut si magnificant Dominum, in unum magnificent. Et pars Donati videtur sibi magnificare Dominum: quid eos offendit orbis terrarum? Dicamus illis, fratres: *Magnificate Dominum mecum, et exaltemus nomen eius in unum*. Quare in praecisione vultis magnificare Dominum? Ille unus est, quare duos populos vultis facere Deo? Quare vultis dissipare corpus Christi? Certe enim ipse pendebat in

cruce, quando tympanizabat: et cum penderet in cruce, emisit spiritum; et venerunt illi qui eum suspenderant, et invenerunt eum emisisse spiritum, et non illi fregerunt crura: latronibus autem adhuc in cruce viventibus fregerunt, ut per ipsum dolorem compendio mortis ab illo cruciatu liberarentur, quomodo solebat crucifixis fieri. Ergo venit persecutor, invenit Dominum quiete deposuisse spiritum: quia ipse dixit: *Potestatem habeo ponendi animam meam*. Pro quibus posuit animam suam? Pro universa plebe sua, pro toto corpore suo. Venit ergo persecutor, et non fregit crura Christi: venit Donatus et disruptit Ecclesiam Christi. Integrum corpus Christi in cruce inter manus persecutorum est, et inter manus Christianorum non est integrum corpus Ecclesiae. Clamemus ergo, fratres, cum gemitu quantum possumus, dicentes: *Magnificate Dominum mecum, et exaltemus nomen eius in unum*. Ecclesia enim illis clamat: vox est Ecclesiae, clamans illis qui se praeciderunt. Unde enim disrupti sunt? Per superbiam. Docet autem Christus humilitatem, cum commendat corpus et sanguinem suum: quod diximus Sanctitati vestrae in hoc psalmi textu agi et celebrari, ubi commendatur corpus et sanguis Christi, ubi commendatur humilitas Christi, quam pro nobis suscipere dignatus est.

Consectemur munditiam cordis.

8. [v 5.] *Inquisivi Dominum, et exaudivit me.* Ubi exaudivit Dominus? Intus. Ubi dat? Intus. Ibi oras, ibi exaudiris, ibi beatificaris. Orasti, exauditus es, beatificatus es; et non scit qui iuxta te stat: gestum est totum in occulto, sicut Dominus in Evangelio dicit: *Intra in cubiculum tuum, claude ostium tuum, et ora in occulto, et Pater tuus qui videt in occulto, reddet tibi*. Cum ergo intras cubiculum tuum, intras cor tuum. Beati qui gaudent quando intrant ad cor suum, et nihil mali ibi inveniunt. Attendat Sanctitas vestra: quomodo nolunt intrare domos suas qui habent malas uxores, quomodo exeunt ad forum, et gaudent; coepit hora esse, qua intrent in domum suam, contristantur: intraturi sunt enim ad taedia, ad murmura, ad amaritudines, ad eversiones; quia non est domus composita, ubi inter virum et uxorem pax nulla est; et melius illi est foris circumire. Si ergo miseri sunt, qui cum redeunt ad parietes suos, timent ne aliquibus suorum perturbationibus evertantur; quanto sunt miseres, qui ad conscientiam suam redire nolunt, ne ibi litibus peccatorum evertantur! Ergo ut possis libens redire ad cor tuum, munda illud: *beati enim mundi corde, quoniam ipsi Deum videbunt*. Aufer inde cupiditatum sordes, aufer labem avaritiae, aufer tabem superstitionum, aufer sacrilegia et malas cogitationes; odia, non dico adversus amicum, sed etiam adversus inimicum: aufer ista omnia; intra in cor tuum, et gaudebis ibi. Cum ibi coeperis gaudere, ipsa munditia cordis tui delectabit te, et faciet orare: quomodo si venias ad aliquem locum, silentium est ibi, forte quies est ibi, mundus est locus; Oremus hic, dicis: et delectat te compositio loci, et credis quod ibi te exaudiat Deus. Si ergo loci visibilis te delectat munditia, quare te non offendit immunditia cordis tui? Intra, munda omnia, leva oculos tuos ad Deum, et statim te exaudiet. Clama, et dic: *Inquisivi Dominum, et exaudivit me; et ex omnibus tribulationibus meis eruit me*. Quare? Quia cum fueris illuminatus, cum coeperis hic habere bonam conscientiam, restant tribulationes, quia restat aliquid infirmum, donec mors absorbeatur in victoriam, et mortale hoc induat immortalitatem: necesse est ut in hoc saeculo flagelleris; necesse est ut aliquas tentationes suggestionesque patiaris. Mundabit Deus omnia, eruet te ab omni tribulatione, ipsum quaere.

9. *Inquisivi Dominum, et exaudivit me.* Qui ergo non exaudiuntur, non Dominum

quaerunt. Intendat Sanctitas vestra: non dixit: Inquisivi aurum a Domino, et exaudivit me; inquisivi a Domino senectutem, et exaudivit me; inquisivi a Domino hoc aut illud, et exaudivit me. Aliud est aliquid inquirere a Domino, aliud ipsum Dominum inquirere. *Inquisivi, inquit, Dominum, et exaudivit me.* Tu autem quando oras, et dicis: Occide illum inimicum meum; non Dominum inquiris, sed quasi facis te iudicem super inimicum tuum, et facis quaestionarium Deum tuum. Unde scis ne melior te sit cuius mortem quaeris? Eo ipso forte, quia ille non quaerit tuam. Ergo noli aliquid a Domino extra quaerere, sed ipsum Dominum quaere, et exaudiet te, et adhuc te loquente dicet: *Ecce adsum*. Quid est: *Ecce adsum*? Ecce praesens sum, quid vis, quid a me quaeris? Quidquid tibi dederò, vilius est quam ego: meipsum habe, me frui, me amplectere: nondum potes totus; ex fide continge me, et inhaerebis mihi, (hoc tibi Deus dicit) et caetera onera tua ego a te deponam, ut totus mihi inhaereas, cum hoc mortale tuum ad immortalitatem convertero; ut sis aequalis Angelis meis, et semper videas faciem meam, et gaudeas, et gaudium tuum nemo auferet a te; quia inquisisti Dominum, et exaudivit te, et ex omnibus tribulationibus tuis eruit te.

Quomodo ad Deum sit accedendum.

10. [v 6.] Diximus quis esset exhortator, amator ille, qui non solus vult amplecti quod amat, et dicit: *Accedite ad eum, et illuminamini.* Dicit enim quod ipse probavit. Spiritualis enim quidam in corpore Christi, vel etiam ipse Dominus noster Iesus Christus secundum carnem, caput exhortans membra caetera, quid dicit? *Accedite ad eum, et illuminamini.* Aut potius christianus aliquis spiritualis ad ipsum Dominum nostrum Iesum Christum invitat ut accedamus. Sed accedamus ad eum, et illuminemur; non quomodo ad eum accesserunt Iudaei, ut tenebrarentur. Accesserunt enim ad illum, ut crucifigerent: nos ad eum accedamus, ut corpus et sanguinem eius accipiamus. Illi de crucifixo tenebrati sunt: nos manducando crucifixum et bibendo illuminamur. *Accedite ad eum, et illuminamini,* ecce Gentibus dicitur. Crucifixus Christus inter Iudaeos erat saevientes et videntes, Gentes absentes erant: ecce illi accesserunt qui in tenebris erant, et qui non viderunt illuminati sunt. Unde accedunt Gentes? Fide sectando, corde inhiando, caritate currendo. Pedes tui, caritas tua est. Duos pedes habeto, noli esse claudus. Qui sunt duo pedes? Duo praecepta dilectionis, Dei et proximi. Istis pedibus curre ad Deum, accede ad illum: quia et ut curreres ipse hortatus est, et ipse suum lumen aspersit sic, ut magnifice et divine se sequi possitis. *Et vultus vestri non erubescant.* *Accedite, inquit, ad eum, et illuminamini: et vultus vestri non erubescant.* Non erubescet vultus nisi superbi. Quare? Quia elatus vult esse, et quando fuerit passus contumeliam, aut ignominiam, aut casum secundum saeculum, aut aliquam afflictionem, erubescit. Sed noli timere, accede ad eum, et non erubesces. Quidquid fecerit tibi inimicus, videtur te superior esse apud homines: sed tu apud Deum superior illo es. Ego cepi, ego ligavi, ego interfeci. Quam superiores sibi videntur qui ista dicunt! Quam superiores videbantur sibi Iudaei quando Dominum colaphizabant, quando spuebant in faciem eius, et de canna percutiebant caput, quando spinis coronabant, quando tunica ignominiosa circumdabant! Quam superiores erant! Et ille videbatur inferior, quia procidebat ad ostia portae: sed ille non erubescibat. Lumen enim erat verum, quod illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum. Sicut ergo lumen non potest confundi, sic et illuminatum confundi non sinit. *Accedite ergo ad eum, et illuminamini; et vultus vestri non erubescant.*

11. [vv 7.8.] Sed dicit aliquis: Quomodo ad eum accedo? Tantis malis, tantis

peccatis oneratus sum, tanta scelera clamant de conscientia mea, quomodo audeo accedere ad Deum? Quomodo? Si humilaveris te per poenitentiam. Sed erubesco, ais, poenitentiam agere. Accede ergo ad eum, et illuminaberis, et vultus tuus non erubescet. Si enim timor erubescendi revocat te a poenitentia, poenitentia autem facit te accedere ad Deum: non vides quia poenam gestas in vultu, quia ideo erubuit vultus tuus, quoniam non accessit ad Deum: ideo non accessit, quia non vult agere poenitentiam? Sicut attestatur propheta: *Iste inops clamavit, Et Dominus exaudivit eum*. Docet te quomodo exaudiaris. Ideo non exaudiris, quia dives es. Ne forte clamabas, et non exaudiebaris, audi quare: *Iste inops clamavit, et Dominus exaudivit eum*. Inops clama, et exaudit Dominus. Et quomodo clamabo inops? Ut etsi habes aliquid, non inde praesumas de viribus tuis: ut intellegas te indigentem, ut intellegas te tamdiu esse pauperem, quamdiu non habes illum qui facit te divitem. Quomodo autem Dominus exaudivit eum? *Et ex omnibus*, inquit, *tribulationibus eius salvum fecit eum*. Et quomodo salvos facit ab omnibus tribulationibus? *Immittet Angelus Domini in circuitu timentium eum, et eruet eos*. Sic scriptum est, fratres; non quomodo habent aliqui mendosi codices: *Immittet Angelum Dominus in circuitu timentium eum, et eruet eos*: sed sic: *Immitte Angelus Domini in circuitu timentium eum, et eruet eos*. Quem hic dixit Angelum Domini, qui immittet in circuitu timentium eum, et eruet eos? Ipse Dominus noster Iesus Christus in prophetia dictus est magni consilii Angelus, magni consilii nuntius: sic illum dixerunt Prophetae . Ipse ergo magni consilii Angelus, id est nuntius, immittet in eos qui timent Dominum, et eruet eos. Noli ergo timere ne lateas: ubicumque Dominum timueris, novit te ille Angelus qui immittet in circuitu, et eruet te.

12. [v 9.] Aperte modo de ipso sacramento vult dicere, quo ferebatur in manibus suis. *Gustate, et videte quoniam suavis est Dominus*. Nonne aperit se psalmus, et ostendit tibi illam quasi insaniam et furorem constantem, sanam insaniam et sobriam ebrietatem illius David, qui in figura nescio quid ostendebat, quando illi ex persona regis Achis dixerunt: Quomodo est? quando dicebat Dominus: *Nisi quis manducaverit carnem meam, et biberit sanguinem meum, non habebit in se vitam?* Et illi in quibus regnabat Achis, id est, error et ignorantia, quid dixerunt? *Quomodo iste poterit nobis dare carnem suam manducare?* Si ignoras, gusta, et vide quoniam suavis est Dominus: si autem non intellegis, rex es Achis. Immutabit faciem suam David, et recedet a te, et dimittet te, et abibit.

13. *Beatus vir qui sperat in eum*. Hoc quid opus est diu exponi? Quisquis non sperat in Domino, miser est. Quis est qui non sperat in Domino? Qui in se sperat. Aliquando quod peius est, fratres mei, attendite, aliquando homines nolunt sperare in se, sed in aliis hominibus. Salva salute Gaii Seii, nihil mihi potes facere . Et forte loquitur de homine iam mortuo. In ista civitate dicit: Salva salute illius, et ille in aliis locis forte mortuus est. Et quam cito dicunt homines hoc: et non dicunt: Credo Deo, quia non te permittit nocere mihi. Non dicunt: Credo Deo meo, quia etsi te permiserit ad aliquid meum, ad animam meam non te permittet. Sed cum dicunt: Salva salute illius, nec ipsi volunt habere salutem, et illos gravant per quos putant habere salutem.

14. [vv 10.11.] *Timete Dominum, omnes sancti eius, quia nihil deest timentibus eum*. Multi enim propterea nolunt timere Dominum, ne famem patiantur. Dicitur illis: Nolite fraudem facere. Et dicunt: Unde me pasco? Non potest ars sine impostura esse, non potest negotium esse sine fraude. Sed fraudem punit Deus. Time Deum. Sed si timuero Deum, non habebo unde vivam. *Timete Dominum, omnes sancti eius, quoniam nihil deest timentibus eum*. Copiam promittit trepido,

et dubitanti ne si forte timuerit Dominum deserant illum superflua. Pascebat te Dominus contemnentem se, et deseret te timentem se? Attende, et noli dicere: Ille dives est, et ego pauper sum: ego timeo Dominum, ille non timendo quantum acquisivit, et ego timendo nudus sum! Videte quid sequitur: *Divites eguerunt et esurierunt, inquirentes autem Dominum non minuentur omni bono*. Si ad litteram accipias, videtur te fallere. Respicias enim multos divites iniquos mori in divitiis suis, non factos fuisse pauperes, cum vivunt; vides illos senescere, perduci ad ultimum vitae inter magnas copias divitiarum, celebrari eis pompam funeris in magnis effusionibus, perduci usque ad sepulcrum divitem, qui et exspiravit in lectis eburneis, circumflente familia suorum; et dicis in animo tuo, si forte nosti aliqua et peccata et scelera ipsius: Ego novi quanta fecerit iste homo; ecce senuit, mortuus est in lecto suo, deducunt illum sui, pompa tanta funeris celebratur: ego novi quae fecerit; decepit me Scriptura, et fefellit, ubi audio et canto: *Divites eguerunt et esurierunt*. Quando iste inops fuit? quando esurivit? *Inquirentes autem Dominum non minuentur omni bono*. Quotidie ad basilicam surgo, quotidie genuflecto, quotidie inquirō Dominum, et nihil boni habeo: iste non inquisivit Dominum, et inter tanta bona defunctus est! Sic cogitantem suffocat laqueus scandalī. Escam enim mortalem quaerit in terra, et veram mercedem non quaerit in coelo, et mittit caput in laqueum diaboli, constringuntur ei fauces, et tenet diabolus ad malefaciendum, ut sic imitetur illum divitem, quem videt in tanta copia defunctum.

Timentibus Deum spirituales divitiae affluent.

15. Noli ergo sic intellegere. Et quomodo intellegam? In bonis spiritalibus. Sed ubi sunt? Non videntur oculis, sed corde. Non video ipsa bona. Videt illa qui amat. Iustitiam non video. Non enim aurum est, non enim argentum est. Si aurum esset, videres: quia fides est, non vides. Et si non vides fidem, quare amas servum fidelem? Interroga teipsum, qualem servum diligis. Forte habes servum formosum, staturosum, bene compositum; sed furem, nequam, fraudulentum: habes autem alium forte parvum statura, deformem facie, colore tetro; sed fidelem, parcum, sobrium: attende, rogo te, quem istorum duorum diligis? Si oculos carnis interrogas, vincit apud te pulcher iniustus; si oculos cordis, vincit deformis fidelis. Vides ergo, quod vis ut exhibeat tibi alter, id est fidem, exhibe illi et tu. Quare gaudes ad eum qui fidem tibi exhibet, et laudas eum de his bonis quae non videntur nisi oculo cordis? Cum repletus fueris spiritalibus divitiis, pauper eris? Et ille dives ideo fuit, quia habebat lectum eburneum; et tu pauper es, cuius cubiculum cordis plenum est tantis gemmis virtutum, iustitiae, veritatis, caritatis, fidei, patientiae et tolerantiae! Explica divitias tuas, si habes illas, et compara divitiis divitum. At ille in mercatu invenit mulas pretiosas, et emit eas. Si fidem invenires venalem, quantum pro illa dares, quam te voluit Deus gratis habere, et ingratus es? Egent ergo illi divites, egent: et, quod est gravius, pane egent. Ne forte putetis, quia auro egent et argento, quamquam et hoc egeant. Quantum habuit quidam, et quid eum satiavit? Sic mortuus est egens, quia plura volebat acquirere quam tenebat. Egent et pane. Quare egent et pane? Si non intellegis panem, ille dixit: *Ego sum panis vivus, qui de coelo descendi*; et: *Beati qui esuriunt, et sitiunt iustitiam, quoniam ipsi saturabuntur*. *Inquirentes autem Dominum non minuentur omni bono*. Sed quo bono iam diximus.

16. [v 12.] *Venite, filii, audite me, timorem Domini docebo vos*. Putatis, fratres, quia ego dico: putate quia David dicit, putate quia Apostolus dicit: imo putate quia ipse Dominus noster Iesus Christus dicit: *Venite, filii, audite me*. Audiamus illum simul,

audite illum per nos: docere enim vult ille humilis, ille tympanizans, ille affectans, docere nos vult. Et quid dicit? *Venite, filii, audite me, timorem Domini docebo vos.* Doceat ergo, praebeamus aurem, praebeamus cor. Non aperiamus aures carnis, et cordis claudamus; sed sicut ipse dixit in Evangelio: *Qui habet aures audiendi, audiat* . Quis nolit audire docentem Christum per Prophetam?

17. [v 13.] *Quis est homo qui vult vitam, et diligit dies videre bonos?* Interrogat. Nonne omnis in vobis respondet: Ego? An quisquam est in vobis qui non diligit vitam, id est, qui non vult vitam, et non diligit dies videre bonos? Nonne quotidie hoc murmuratis, et hoc dicitis: Quamdiu ista patimur? Quotidie peiora et peiora: apud parentes nostros fuerunt dies laetiores, fuerunt dies meliores. O si interrogares ipsos parentes tuos, similiter tibi de diebus suis murmurarent. Fuerunt beati patres nostri, nos miseri sumus, malos dies habemus: dominatus est ille, putabamus quia illo mortuo posset aliquod refrigerium dari; deteriora venerunt. O Deus, ostende nobis dies bonos! *Quis est homo, qui vult vitam, et diligit dies videre bonos?* Non hic quaerat dies bonos. Bonam rem quaerit, sed non in regione eius illam quaerit. Quomodo si aliquem iustum quaereres in ea patria, ubi non habitaret, diceretur tibi: Bonum virum quaeris, magnum virum quaeris, quaere illum, sed noli hic, superfluo hic eum quaeris, nunquam eum inventurus es. Dies bonos quaeris, simul eos quaeramus, nolite hic. Sed habuerunt illos patres nostri. Fallimini: omnes hic laboraverunt. Legite Scripturas: ideo voluit Deus ut scriberentur, ut nos consolaremur. Temporibus Eliae fuit fames, passi sunt eam patres nostri. Capita iumentorum mortuorum auro vendebantur, occiderunt suos, et comederunt eos: et duae mulieres statuerunt inter se ut occiderent filios suos, et manducarent; occidit una filium suum, et manducaverunt eum ambae; alia nolebat occidere filium suum, et exigebat illa quae prior occiderat filium suum; et talis rixa venit ante regem, adduxerunt se ante regem, contententes de interfectione filiorum . De talibus cibis avertat Deus ea quae legimus. Semper dies mali in saeculo, sed semper dies boni in Deo. Habuit dies bonos Abraham, sed intus in corde: habuit dies malos, quando a fame mutavit regionem, et quaerebat cibum . Sic omnes quaesierunt. Paulus habuit dies bonos, qui dicit: *In fame et siti, in frigore et nuditate* ? Sed non irascantur servi: ipse Dominus non habuit dies bonos in hoc saeculo; contumelias, iniurias, crucem, et tanta mala patiebatur.

18. [v 14.] Non ergo christianus murmure, videat cuius vestigia sequatur. Sed si dies bonos amat, audiat docentem et dicentem: *Venite, filii, audite me, timorem Domini docebo vos.* Quid vis? Vitam et dies bonos. Audi, et fac: *Contine linguam tuam a malo.* Fac illud. Nolo, dicit homo miser: et linguam meam nolo continere a malo, et vitam volo, et dies bonos. Si operarius tuus tibi diceret: Et vasto istam vineam, et exigo a te mercedem: adduxisti me ad vineam ut falcitem illam et putem, concido omnia ligna utilia, praecidam ipsa robora vitium, ut non hic habeas quod colligas, et cum fecero ista, redditurus es mihi laborem meum. Nonne insanum illum diceres? nonne illum de domo tua repelleres, antequam mitteret manum ad falcem? Tales sunt homines, qui et facere volunt mala, et iurare mendacium, et blasphemare contra Deum, et murmurare, et fraudem facere, et inebriari, et litigare, et adulterari, et ligaturas adhibere, et ire ad sortilegos, et dies bonos videre. Dicitur illi: Non potes male faciens quaerere bonam mercedem. Si tu iniustus es, iniustus erit et Deus? Ergo quid faciam? Quid vis? Vitam volo, dies bonos volo. *Contine linguam tuam a malo, et labia tua ne loquantur dolum:* id est, nulli fraudem, nulli mendacium.

Quaerite pacem veram.

19. [v 15.] Sed quid est, *Declina a malo*? Parum est nulli noceas, nullum occidas, non fureris, non adulteres, non fraudem facias, non falsum testimonium dicas. *Declina a malo*: cum declinaveris, dicis: Securus sum, perfeci omnia, habebo vitam, videbo dies bonos. Non solum *declina a malo*; sed, *et fac bonum*. Parum est ut non exspolies: vesti nudum. Si non exspoliaveris, declinasti a malo: sed non facies bonum, nisi cum peregrinum susceperis in domum tuam. Ergo sic declina a malo, ut facias bonum. *Quaere pacem, et sequere eam*. Non tibi dixit, habebis hic pacem: quaere illam, et sequere eam. Quo illam sequor? Quo praecessit. Dominus enim est pax nostra, resurrexit et ascendit in coelum. *Quaere pacem, et sequere illam*: quia et tu cum surrexeris, hoc mortale mutabitur, et amplecteris pacem, ubi tibi nemo molestus erit. Ibi enim est perfecta pax, ubi non esuries. Nam hic tibi pacem facit panis: subduc panem, et vide quale bellum erit intra viscera tua. Ipsi iusti quomodo gement hic, fratres? ut sciatis quia quaerimus hic pacem, consequemur autem in fine. Sed ex parte hic habeamus, ut ex toto illic habere mereamur. Quid est, ex parte? Concordes simus hic, diligamus proximum quomodo nos. Sic dilige fratrem quomodo teipsum, habe cum illo pacem. Sed non possunt nisi existere rixae aliquae, quomodo inter fratres et inter sanctos exstiterunt, inter Barnabam et Paulum: sed non quae occiderent concordiam, non quae interimerent caritatem. Nam et tibi ipsi resistis aliquando, et tamen non te odisti. Omnis enim quem poenitet aliquid, rixatur secum. Peccavit, redit, irascitur sibimetipsi hoc fecisse, illud commisisse. Rixam ergo secum habet, sed ista rixa ad concordiam tendit. Vide quomodo secum rixetur, et dicat quidam iustus: *Quare tristis es, anima mea, et quare conturbas me? Spera in Dominum, quoniam adhuc confitebor illi*. Cum dicit animae suae, *Quare conturbas me*; utique turbabat illum. Volebat forte ipse pati pro Christo, et anima ipsius contristabatur. Et ille qui sciebat et dicebat: *Quare tristis es, anima mea, et quare conturbas me*; pacem adhuc secum non habebat: sed ex mente haerebat Christo, ut sequeretur illum anima eius, et non illum conturbaret. Ergo quaerite pacem, fratres. Dominus dixit: *Haec loquor vobis, ut in me habeatis pacem. Pacem in terra vobis non promitto*. In ista vita pax vera non est, nec tranquillitas. Gaudium immortalitatis, societas Angelorum promittitur. Sed quisquis non illam cum hic est quaesierit, non illam habebit cum venerit.

Deus noster plenus est caritate.

20. [v 16.] *Oculi Domini super iustos, et aures eius ad preces eorum*. Noli ergo timere, labora: oculi Domini super te sunt. *Et aures eius ad preces eorum*. Quid vis amplius? Si murmurantem servum in domo magna non audiret paterfamilias, quereretur, et diceret: Quanta hic patimur, et nemo nos audit! Numquid dicis illud de Deo: Quanta patior, et nemo me audit? Si audiret me, forte dicis, tolleretur mihi tribulationem: clamo, et tribulor. Tantum tu tene vias eius, et quando tribularis audit te. Sed medicus est, adhuc putre habes nescio quid. Clamas: sed adhuc secatur; et non tollit manum, nisi secuerit quantum videtur. Etenim medicus crudelis est qui exaudit hominem, et parcat vulnere et putredini. Matres quomodo fricant in balneis ad salutem filios? Nonne parvuli clamant inter manus earum? Illae ergo crudeles sunt, ut non parcant, non exaudiant lacrymas? Nonne plenae sunt pietate? Et tamen clamant pueri, et non eis parcitur. Sic et Deus noster plenus est caritate: sed ideo videtur non exaudire, ut sanet et parcat in sempiternum.

21. [v 17.] *Oculi Domini super iustos, et aures eius ad preces eorum*. Forte dicunt mali: Ergo securus facio mala, quia non super me sunt oculi Domini: iam Deus ad

iustos attendit, me non videt, et quidquid fecero, securus facio. Statim subiecit videns cogitationes hominum Spiritus sanctus, et ait: *Oculi Domini super iustos, et aures eius ad preces eorum: vultus autem Domini super facientes mala, ut perdat de terra memoriam eorum.*

Dominus eruet nos a malis.

22. [v 18.] *Clamaverunt iusti, et Dominus exaudivit eos, et ex omnibus tribulationibus eorum eruit eos.* Iusti erant tres pueri: de camino clamaverunt ad Dominum, et in laudibus eorum ignes friguerunt. Accedere et laedere flamma non potuit laudantes Deum innocentes et iustos pueros, et eruit eos de flamma. Dicit aliquis: Ecce vere iusti qui exauditi sunt, sicut scriptum est: *Clamaverunt iusti, et Dominus exaudivit eos, et ex omnibus tribulationibus eorum eruit eos:* ego autem clamavi, et non me eruit; aut ego non sum iustus, aut non facio quae mihi iubet, aut forte me ille non videt. Noli timere, tantum fac quod iubet; et site non eruit corporaliter, eruet spiritualiter. Ille enim qui tulit de flamma tres pueros, numquid tulit de flamma Machabaeos? Nonne illi in ignibus hymnizabant, illi in ignibus exspirabant? Deus trium puerorum, nonne ipse est et Machabaeorum? Illos eruit, et illos non eruit; imo utrosque eruit: sed tres pueros sic eruit, ut et carnales confunderentur; Machabaeos autem ideo non sic eruit, ut illi qui persequerentur in poenas maiores irent, cum putabant se oppressisse martyres Dei. Eruit Petrum, quando venit ad illum angelus, cum esset in vinculis, et ait illi: *Surge, et exi:* et subito soluta sunt vincula, et secutus est angelum, et eruit illum. Numquid Petrus perdiderat iustitiam, quando non illum eruit de cruce? Non eruit tunc? Et eruit tunc. An ideo diu vixit, ut iniustus fieret? Forte plus eum exaudivit postea quam prius, quando illum vere de omnibus pressuris eruit. Nam quando primum illum eruit, quanta ille pertulit postea! Illuc enim misit postea, ubi nihil mali pati potuisset.

Altus est Deus, humilis sit christianus.

23. [vv 19.20.] *Iuxta est Dominus his qui obtriverunt cor, et humiles spiritu salvos faciet.* Altus est Deus, humilis sit christianus. Si vult ut altus Deus vicinetur illi, ille humilis sit. Magna mysteria, fratres. Deus super omnia est: erigis te, et non illum tangis: humilas te, et ipse ad te descendit. *Multae tribulationes iustorum.* Numquid dicit: Ideo sint Christiani iusti, ideo audiant verbum meum, ut nihil tribulationis patiantur? Non hoc promittit; sed dicit: *Multae tribulationes iustorum.* Magis si iniusti sunt, pauciores habent tribulationes; si iusti sunt, multas habent. Sed post paucas tribulationes aut nullas, illi venient ad tribulationem sempiternam, unde nunquam eruantur: iusti autem post multas tribulationes venient ad pacem sempiternam, ubi nunquam aliquid mali patientur. *Multae tribulationes iustorum: et de omnibus his eruet eos Dominus.*

24. [v 21.] *Custodit Dominus omnia ossa eorum, unum ex his non conteretur.* Et hoc, fratres, non accipiamus carnaliter. Ossa sunt firmamenta fidelium. Quomodo enim in carne nostra ossa faciunt firmamentum, sic in corde christiano fides facit firmamentum. Patientia ergo quae est in fide, ossa sunt interius. Ipsa sunt quae frangi non possunt. *Custodit Dominus omnia ossa eorum, unum ex his non conteretur.* Si de Domino Deo nostro Iesu Christo dixisset hoc: Custodit Dominus omnia ossa Filii sui, unum ex his non conteretur: sicut etiam alio loco praefiguratur de illo, quando agnus dictus est mactandus, et dictum est de illo: *Os eius noli frangere:* impletum est in Domino; quia cum penderet in cruce, exspiravit antequam venirent illi ad crucem, et invenerunt iam corpus exanime, et

noluerunt crura eius frangere, ut impleretur quod scriptum est . Sed promisit illud et caeteris Christianis: *Dominus custodit omnia ossa eorum, unum ex his non conteretur*. Ergo fratres, si viderimus aliquem sanctum tribulationes pati, et forte vel a medico sic secari, vel ab aliquo persecutore sic caedi, ut eius ossa frangantur; non dicamus: Non erat iustus iste, nam Dominus hoc promisit iustis suis, de quibus ait: *Custodit Dominus omnia ossa eorum, unum ex his non conteretur*. Vis videre quia alia ossa dixit, quae diximus firmamenta fidei, id est patientiam et tolerantiam in omnibus tribulationibus? Ipsa enim sunt ossa quae non franguntur. Audite, et in ipsa passione Domini inspicite quod dico. Dominus erat in medio crucifixus; iuxta illum duo latrones erant: unus insultavit, alter credidit; unus damnatus est, alter iustificatus est; unus habuit poenam suam et hic et in futurum, alteri autem dixit Dominus: *Amen dico tibi, hodie mecum eris in paradiso* : et tamen illi qui venerant, Domini ossa non fregerunt, latronum autem fregerunt : sic fracta sunt latronis ossa qui blasphemavit, quomodo latronis qui credidit. Ubi est ergo quod dictum est: *Dominus custodit omnia ossa eorum, unum ex his non conteretur*? Ecce cui dixit, *hodie mecum eris in paradiso*, non potuit omnia ossa eius custodire? Respondet tibi Dominus: Imo custodivi; nam firmamentum fidei ipsius frangi non potuit illis ictibus quibus crura sunt fracta.

De morte peccatoris.

25. [vv 22.23.] *Mors peccatorum pessima*. Attendite, fratres, propter illa quae dicebamus. Vere magnus Dominus, et misericordia eius, vere qui nobis dedit manducare corpus suum in quo tanta perpessus est, et sanguinem bibere. Quomodo respicit mala cogitantes, et dicentes: Ille male mortuus est, a bestiis consumptus est: non erat ille iustus, ideo male periit; nam non periret? Ergo ille iustus est, qui in domo sua et in lecto suo moritur? Hoc est ergo, inquis, quod miror, quia novi peccata et scelera ipsius, et bene mortuus est, in domo sua, intra limina sua, nulla peregrinationis iniuria, nulla vel in matura aetate. Audi: *Mors peccatorum pessima*. Quae tibi videtur bona mors, pessima est, si intus videas. Vides foris iacentem in lecto, numquid vides intus raptum ad gehennam? Audite, fratres, et ex Evangelio inspicite, quid sit mors peccatorum pessima. Numquid non duo erant in isto saeculo, dives qui induebatur purpura et bysso, et epulabatur quotidie splendide; alter pauper qui iacebat ad ianuam eius ulcerosus, et canes veniebant et linguebant ulcera eius, et desiderabat saturari de micis quae cadebant de mensa divitis? Contigit autem mori inopem illum (iustus erat ille inops), et auferri ab Angelis in sinum Abrahae. Qui viderat corpus illius iacere ad limen divitis, et non esse qui sepeliret, quanta forte diceret? Sic moriatur ille inimicus meus, et ille qui me persequitur, sic illum videam. Exsecratur corpus sputo, putent vulnera; et ille in sinu Abrahae requiescit. Si christiani sumus, credamus: si non credimus, fratres, nemo se fingat christianum. Fides nos perducit. Quomodo illa dixit Dominus, sic sunt. An vero dicit tibi mathematicus, et verum est; dicit Christus, et falsum est? Quali autem morte mortuus est ille dives? Qualis mors esse potuit in purpura et bysso, quam sumptuosa, quam pomposa? quae exequiae funeris ibi erant? quantis aromatibus sepultum est illud cadaver? Et tamen cum apud inferos in tormentis esset, desideravit ex illius contempti pauperis digito instillari aquae guttam ardenti linguae suae, neque impetravit . Discite ergo quid sit: *Mors peccatorum pessima*, et nolite interrogare stratos pretiosis vestibibus lectos, et carnem multis divitiis obvolutam, lamentationis pompam exhibentes, plangentem familiam, turbam obsequentium praecedentem ac sequentem, cum corpus effertur, marmoratas auratasque memorias. Nam si haec interrogatis, respondent vobis falsum, quod multorum

non leviter peccatorum, sed omnino sceleratorum mors optima est, qui sic plangi, sic condiri, sic contegi, sic efferri, sic sepeliri meruerunt. Sed interrogate Evangelium, et ostendet fidei vestrae in poenis ardentem animam divitis, quam nihil adiuverunt omnes honores et obsequia, quae mortuo corpori eius viventium vanitas praebuit.

26. Sed quia multa sunt genera peccatorum, et non esse peccatorem difficile est, aut fortasse in hac vita non possibile, subiecit statim cuius generis peccatorum esset mors pessima. *Et qui oderunt iustum*, inquit, *delinquent*. Quem iustum, nisi eum qui iustificat impium? quem iustum, nisi Dominum Iesum Christum, qui est etiam propitiatio peccatorum nostrorum? Qui ergo hunc oderunt, mortem pessimam habent; quia in peccatis suis moriuntur, qui per eum Deo nostro non reconciliantur: *Redimet enim Dominus animas servorum suorum*. Secundum animam enim intellegenda est mors aut pessima, aut optima; non secundum corporum aut contumelias, aut honores quos homines vident. *Et non delinquent omnes qui sperant in eum*. Iste est modus humanae iustitiae, ut vita mortalis quantumlibet proficiens, quia sine delicto esse non potest, in hoc non delinquat, dum sperat in eum, in quo est remissio delictorum, Amen.

IN PSALMUM 34

ENARRATIO

Sermo 1

1. [vv 1.2.] Psalmum istum nobis a iubentibus fratribus et coepiscopis meis impositum esse ad tractandum, noverit caritas vestra. Voluerunt ut hinc omnes aliquid audiamus. Ab illo enim omnes audimus, a quo pariter discimus, et in cuius schola condiscipuli sumus. Titulus ipsius moram nobis non facit; brevis est enim, et ad intellegendum, maxime nutritis in Ecclesia Dei, non difficilis. Habet enim: *Ipsi David*. Psalmus ergo ipsi David: David interpretatur Fortis manu, vel desiderabilis. Psalmus ergo manu forti et desiderabili, qui nostram mortem vicit, qui nobis vitam promisit: in hoc enim manu fortis, quia mortem nostram vicit; in hoc desiderabilis, quia vitam aeternam promisit. Quid enim fortius manu hac, quae tetigit loculum, et mortuus resurrexit? quid fortius manu hac, quae mundum vicit, non ferro armata, sed ligno transfixa? quid autem desiderabilius eo, quem non videntes martyres, mori voluerunt, ut ad illum pervenire mererentur? Ergo psalmus illi: illi cor nostrum, illi lingua nostra digna cantet: si tamen ipse dignabitur donare quod cantet. Nemo illi cantat digna, nisi qui ab illo acceperit quod cantare possit. Denique hoc quod modo cantamus, Spiritu eius dictum est per Prophetam eius, et in eis verbis ubi nos agnoscimus et ipsum. Nec iniuriam facimus, quia dicimus nos et ipsum: quoniam cum esset in coelo, sic clamavit: *Quid me persequeris?* cum eum nemo tangeret, et nos in terra laboraremus. Ergo vocem eius audiamus, nunc corporis, nunc capitis. Est enim psalmus iste invocans Deum contra inimicos in tribulationibus huius saeculi: et utique ipse est Christus, tribulato tunc capite, tribulato nunc corpore: tamen per tribulationes omnibus membris suis dans vitam aeternam, quam promittendo desiderabilis factus est.

Fide pugnatur et vincitur.

2. *Iudica*, inquit, *Domine, nocentes me, expugna expugnantes me*. Si Deus pro nobis, quis contra nos? Et unde hoc nobis praestat Deus? *Apprehende*, inquit,

arma et scutum, et exsurge in adiutorium mihi. Magnum spectaculum est, videre Deum armatum pro te. Et quod eius scutum? quae arma? *Domine*, inquit alio loco homo iste qui et hic loquitur, *ut scuto bonae voluntatis tuae coronasti nos*. Arma autem eius, quibus non solum nos muniat, sed etiam percutiat inimicos, si bene profecerimus, et nos erimus. Sicut enim nos, ut armemur, ab illo habemus, sic ipse armatur de nobis. Sed ipse de his armatur quos fecit, nos de his armamur quae ab ipso accepimus qui nos fecit. Dicit haec quodam loco arma nostra Apostolus, scutum fidei, et galeam salutis, et gladium spiritus, quod est verbum Dei. Armavit nos talibus armis, qualibus audistis, laudabilibus et invictis, insuperabilibus et splendidis; spiritalibus sane atque invisibilibus, quia et hostes invisibiles expugnamus. Si vides hostem tuum, videantur arma tua. Armamur earum rerum fide quas non videmus, et sternimus hostes quos non videmus. Verumtamen, carissimi, arma ista ne putetis sic esse, ut quasi quod scutum est, semper scutum sit; aut quod galea est, semper galea sit; aut quod lorica est, semper lorica sit. In istis enim armis corporalibus ita est, quamquam et de ferro quae fiunt mutari possint, ut ex gladio fiat securis: tamen ipsum Apostolum videmus dixisse quodam loco, lorica fidei, et alio loco dixisse scutum fidei. Ergo ipsa fides, et lorica potest esse et scutum: scutum est, quia tela inimicorum excipit et repellit; lorica est, quia interiora tua transfigi non sinit. Haec arma nostra: Dei autem quae? Legimus quodam in loco: *Erue ab impiis animam meam, frameam tuam ab inimicis manus tuae*. Quod superius dixit, *ab impiis*; hoc sequenti versu, *ab inimicis manus tuae*; et quod superius dixit, *animam meam*; hoc sequenti versu, *frameam tuam*, id est, gladium tuum. Ergo frameam Dei dixit animam suam: *Erue*, inquit, *ab impiis animam meam*; id est, *ab inimicis manus tuae erue frameam tuam*. Apprehendis enim animam meam, et debellas inimicos meos. Et quid est anima nostra, quamvis splendida, quamvis producta, quamvis acuta, quamvis uncta, quamvis luce sapientiae et coruscatione vibrata? Quid est ipsa anima nostra, aut quid potest, nisi Deus illam teneat et pugnet de illa? Nam quaelibet optime facta framea, si non habeat bellatorem, iacet. Dixeramus autem in armis nostris, non quasi aliquid fixum accipi debere, ut quod est res una, ipsa aliud esse non possit: sic et in armis Dei invenimus. Ecce animam iusti dixit frameam Dei: iterum dicit animam iusti esse sedem Dei; anima iusti sedes sapientiae. Ergo quidquid vult, facit de anima nostra. Cum in manu eius est, utatur ea quemadmodum vult.

3. Exsurgat ergo (sic enim invocatus est), apprehendat arma, exsurgat in adiutorium nobis. Unde exsurgat, alio loco etiam dicitur illi ipsa voce: *Exsurge, quare obdormis, Domine*? Et quando ille dicitur dormire, nos dormimus: et quando ille dicitur exsurgere, nos excitamur. Nam et Dominus dormiebat in navi; et ideo fluctuabat navis, quia dormiebat Iesus. Nam si illic vigilaret Iesus, non fluctuaret navis. Navis tua, cor tuum: Iesus in navi, fides in corde. Si meministi fidei tuae, non fluctuat cor tuum: si oblitus es fidem tuam, dormit Christus: observa naufragium. Verumtamen quod restat fac, ut si dormierit excitetur; dicas illi: Domine, exsurge, perimus: ut increpet ventos, et fiat tranquillitas in corde tuo. Recedent enim omnes tentationes, aut certe nihil valebunt, quando Christus, hoc est fides tua, vigilaverit in corde tuo. *Exsurge* ergo quid est? Innotesce, appare, sentire. *Exsurge* ergo *in adiutorium mihi*.

Vigilemus oportet contra inimicos invisibiles.

4. [v 3.] *Effunde frameam, et conclude adversus eos qui me persequuntur*. Qui sunt qui te persequuntur? Forte vicinus tuus, aut ille quem laesisti, aut cui fecisti

iniuriam, aut qui vult auferre res tuas, aut contra quem praedicas veritatem, aut cuius peccatum obiurgas, aut quem male viventem bene vivendo laedis. Sunt quidem et isti inimici nostri, et persequuntur nos: sed alios docemur inimicos nosse, contra quos invisibiliter dimicamus, de quibus nos admonet Apostolus dicens: *Non est nobis colluctatio adversus carnem et sanguinem*, id est adversus homines; non adversus eos quos videtis, sed adversus eos quos non videtis; *adversus principes et potestates et rectores mundi tenebrarum harum*. Cum diceret enim *rectores mundi* (dicebat quippe de diabolo et angelis eius), cavendum erat ne male intellexerent homines, et putarent a diabolo et daemonibus eius mundum regi. Sed quia mundus dicitur haec fabrica quam videmus, et in peccatoribus dicitur mundus, et in eis qui diligunt mundum, de quibus dictum est: *Et mundus eum non cognovit*; et de quibus dictum est: *Totus mundus in maligno positus est*; exposuit Apostolus cuius mundi essent rectores, *tenebrarum, inquit, harum*. Rectores mundi, dico, rectores tenebrarum harum. Rursus cogit nos intellegere quid dixerit, *tenebrarum harum*. Quarum tenebrarum rectores sunt diabolus et angeli eius? Omnium infidelium, omnium iniquorum, de quibus dictum est: *Lux lucet in tenebris, et tenebrae eam non comprehenderunt*. Denique ex ipsorum numero credentibus multis, quid dicit idem apostolus? *Fuistis enim aliquando tenebrae, nunc autem lux in Domino*. Non vis regi a diabolo? Migra ad lucem. Et unde migrabis ad lucem, nisi effundat ille frameam, et eruat te ab inimicis tuis, et a persequentibus te? Quomodo effundit frameam? (Quoniam iam audivimus quid sit framea ipsius: anima enim iusti est.) Abundent iusti, et effunditur framea, et concluditur adversus inimicos. Nam de ipsa effusione frameae monens Apostolus ut iuste vivamus, in consequenti ait: *Ut adversarius reveatur, nihil habens de nobis dicere pravum*. Conclusum est adversus eum, quia quod loquatur adversus sanctos, non potest invenire.

5. Et unde erunt iusti? Aut quid dicunt inimici qui nos persequuntur? invisibiles illi quid dicunt inimici? isti nihil? Maxime suggeritur humano cordi ab invisibiliter expugnantibus inimicis, quia Deus nobis non est adiutor: ut requirentes alia adiutoria, inveniamur invalidi, et ab inimicis ipsis capiamur. Hoc ergo suggeritur. Contra istas voces maxime vigilare debemus, quae in alio psalmo ostenduntur: *Multi insurgunt adversum me, multi dicunt animae meae: Non est salus illi in Deo eius*. Contra istas voces quid hic dicitur? *Dic animae meae: Salus tua ego sum*. Cum dixeris animae meae: *Salus tua ego sum*, iuste vivet, ut neminem in adiutorium praeter te quaeram.

Salus nostra Dominus est.

6. [v 4.] Et quid sequitur? *Confundantur et reveantur requirentes animam meam*: ad hoc enim illam requirunt, ut perdant. Nam utinam bene quaerant! In alio quippe psalmo hoc reprehendit in hominibus, quia non erat qui requireret animam ipsius: *Periit fuga a me, et non est qui requirat animam meam*. Quis est ille qui dicit: *Non est qui requirat animam meam*? Numquid forte ille est, de quo tanto ante praedictum est: *Foderunt manus meas et pedes meos, dinumeraverunt omnia ossa mea; ipsi vero consideraverunt et conspexerunt me; diviserunt sibi vestimenta mea, et super vestem meam miserunt sortem*? Iam omnia ista ante oculos eorum fiebant, et nemo erat qui requireret animam eius. Invocemus ergo, fratres, ut dicat animae nostrae: *Salus tua ego sum*; et aperiat aures eius, ut audiat dicentem: *Salus tua ego sum*. Dicit enim, sed quidam obsurdescunt: unde audiunt potius persequentes inimicos in tribulatione constituti. Si aliquid deest, si in angusto est anima, in inopia temporalium, quaerit auxilium plerumque a

daemonibus, arreptitios daemonum vult consulere, sortilegos quaerit: persecutores illam hostes invisibiles adierunt, intraverunt, expugnaverunt, captivaverunt, vicerunt dicendo: *Non est salus illi in Deo eius*. Obsurduit contra vocem dicentem: *Salus tua ego sum. Dic animae meae: Salus tua ego sum*, ut confundantur et reveantur requirentes animam meam, cui dicis tu: *Salus tua ego sum*. Audiam dicentem mihi: *Salus tua ego sum*. Aliam salutem non requiram, praeter Dominum Deum meum. De creatura mihi salus suggeritur; ab ipso est: et si levo oculos meos in montes, unde veniat auxilium mihi; non tamen a montibus, sed auxilium meum a Domino qui fecit coelum et terram. In ipsis temporalibus angustiis per hominem subvenit Deus; salus tua ipse est. Per angelum subvenit Deus; salus tua ipse est. Omnia illi subiecta sunt, et ad istam quidem vitam temporalem subvenit, alii inde, alii inde: aeternam vitam non dat nisi de se. Ecce in angustiis constituto non subest quod quaeris, sed adest quem quaeris. Et illum quaere qui deesse nunquam potest. Subtrahantur quae dedit; numquid subtrahitur qui dedit? Reddantur quae dederat; numquid ipsae sunt divitiae cum reddita fuerint illa, et non ille qui subtraxerat probando, et reddidit consolando? Consolatur enim quando nobis ista non desunt. Consolatur tamquam in via, sed si nos intellegamus viam: quia tota ista vita, et omnia quibus uteris in hac vita, sic tibi debent esse tamquam stabulum viatori, non tamquam domus habitatori. Memento peregrisse te aliquid, restare aliquid: divertisse te ad refectionem, non ad defectionem.

Bona aeterna et temporalia in manu Dei sunt.

7. Sunt qui dicunt: Deus bonus, magnus, summus, invisibilis, aeternus, incorruptibilis, vitam aeternam nobis daturus est, et illam incorruptionem quam in resurrectione promisit; ista vero saecularia et temporalia ad daemones pertinent, et ad potestates illas harum tenebrarum. Dicendo haec, quando amore implicantur harum rerum, dimittunt Deum, quasi ad quem ista non pertineant; et quaerunt nefandis sacrificiis, ac nescio quibus remediis, aut nescio qua hominum illicita persuasionem, providere sibi quod temporale est, veluti pecuniam, uxorem, filios, et si qua sunt quae humanam vitam aut consolantur transeuntem, aut impediunt ambulanti. Contra istam opinionem divina providentia vigilante, ut ostenderet Deus ad se pertinere ista omnia, et in sua esse potestate, non solum aeterna quae in futurum promisit, verum etiam temporalia quae in terra dat quibus voluerit, et quando voluerit opportune, sciens cui det, cui non det, tamquam medicus medicamenta, sciens melius morbum aegroti quam ipse aegrotus: ut ergo Deus hoc ostenderet, distribuit tempora Veteris et Novi Testamenti. In Veteri Testamento promissiones sunt rerum terrenarum; in Novo autem, regni coelorum. Pleraque praecepta Deum colendi et recte vivendi, ipsa sunt et ibi et hic: sed quia promissio ibi alia videtur, alia hic; iubentis imperium et obedientia servientis eadem est, sed merces quasi non est eadem. Etenim illis dictum est, ut accipiatis terram promissionis, ut in illa regnetis, ut inimicos vestros superetis, ut ab eis non subiugemini, ut omnia vobis abundant in hac terra, ut filios procreetis. Haec terrena promissa sunt, sed tamen figurata. Fac aliquos sic illa accipere quomodo promissa sunt: et vere multi sic acceperunt. Nam data est terra filiis Israel, datae sunt divitiae, dati sunt filii et sterilibus et aniculis rogantibus Deum, et de ipso solo praesumentibus, et alium sibi adiutorem nec ad ista quaerentibus. Vocem Domini in corde audierunt: *Salus tua ego sum*. Si ad aeterna, quare non ad temporalia? Ostendit hoc Deus in causa viri illius sancti Iob: quia et ipse diabolus auferendi haec non habet potestatem, nisi cum acceperit a summa illa potestate. Invidere potuit sancto, nocere numquid

potuit? Accusare potuit, damnare numquid potuit? Numquid valuit aliquid tollere, numquid vel unguem, numquid vel capillum laedere, nisi Deo diceret: *Mitte manum tuam* ? Quid est: *Mitte manum tuam*? Da potestatem. Accepit. Ille tentavit, ille tentatus est. Tentatus tamen vicit, tentator victus est. Deus enim qui diabolo permiserat ut illa tolleretur, illum servum suum interius non deseruerat, et ad ipsum diabolum superandum animam servi sui frameam sibi fecerat. Quantum valet hoc? De homine dico. Victus in paradiso, victor in stercore. Ibi victus est a diabolo per mulierem, hic vicit diabolum et mulierem. *Locuta es*, inquit, *tamquam una ex insipientibus mulieribus. Si bona percepimus de manu Domini, mala quare non sustineamus* ? Quam bene audierat: *Salus tua ego sum!*

8. *Confundantur et revereantur requirentes animam meam.* Respice ad homines. *Orate*, inquit, *pro inimicis vestris*. Sed hic prophetia est. Et quae figura optandi dicuntur, animo prophetandi explicantur. Illud fiat et illud fiat, nihil est aliud quam hoc et hoc futurum est. Sic ergo audite prophetiam: *Confundantur et revereantur requirentes animam meam*. Quid est, *confundantur et revereantur*? Confundentur et reverebuntur. Factum est enim: multi salubriter confusi sunt, multi reveriti a persecutione Christi ad societatem membrorum eius devota pietate transierunt: et non fieret hoc, nisi confunderentur et revererentur. Ergo bene illis optavit. Sed quia duo sunt genera eorum qui vincuntur: duobus enim modis vincuntur; aut ad hoc vincuntur ut convertantur ad Christum; aut ad hoc vincuntur ut damnentur a Christo: explicata sunt et hic duo ipsa genera, obscure quidem, sed intellectorem desiderant. De his qui convertuntur, accipe quod dictum est: *Confundantur et revereantur requirentes animam meam. Avertantur retrorsum*. Non praecedant, sed sequantur; non dent consilium, sed accipiant. Nam Petrus praecedere voluit Dominum, quando Dominus de passione sua futura diceret: consilium illi quasi salutis voluit dare, consilium salutis aeger salvatori. Et quid ait Domino de illa futura sua passione confirmanti? *Absit a te, Domine, propitius tibi esto, non fiet istud*. Praecedere volebat, ut Dominus sequeretur. Et ille quid? *Redi retro, satanas*. Praecedendo satanas es, sequendo discipulus eris. Hoc ergo et istis: *Avertantur retrorsum, et confundantur, qui cogitant mihi mala*. Cum enim coeperint retrorsum sequi, iam non cogitabunt mala, sed desiderabunt bona.

9. [vv 5.6.] Quid alii? Non enim omnes sic vincuntur, ut convertantur et credant: multi in pertinacia remanent, multi spiritus praecedendi servant in corde; et si non exserunt, tamen parturiunt, et ubi locum invenerint, pariunt. De talibus quid sequitur? *Fiant tamquam pulvis ante faciem venti*. Non sic impii, non sic, sed tamquam pulvis quem proicit ventus a facie terrae. Ventus tentatio est, pulvis iniquus. Quando venerit tentatio, tollitur pulvis; nec stat, nec resistit. *Fiant tamquam pulvis ante faciem venti: et angelus Domini tribulans eos. Fiat via eorum tenebrae et lubricum*. Horrenda via. Tenebras solas quis non horreat? Lubricum solum quis non caveat? In tenebris et lubrico qua is? ubi pedem figis? Sunt ista duo mala magnae poenae hominum: tenebrae, ignorantia; lubricum, luxuria. *Fiat via eorum tenebrae et lubricum: et angelus Domini persequens eos*: ut non possint stare. Nam unusquisque in tenebris et lubrico cum viderit quia si pedem moverit, labitur, et lux illi ante pedes non est; vel hoc forte facit, ut exspectet donec luceat: sed ibi est angelus Domini persequens eos. Haec eis futura praedixit, non quasi ut evenirent optavit. Quamquam et Propheta in spiritu Dei sic ea dicat, quomodo illa Deus facit, certo iudicio, bono, iusto, sancto, tranquillo, non perturbatus ira, non amaro zelo, non animo inimiciarum exercendarum, sed iustitia vitiorum puniendorum; verumtamen prophetia est.

Exemplum patientiae nobis praebehit Christus.

10. [vv 7.8.] Unde autem tanta mala ista? Quo merito? Audi, quo merito: *Quoniam gratis absconderunt mihi muscipulae suae corruptionem.* In ipso capite nostro attendite, hoc fecerunt Iudaei, absconderunt muscipulae suae corruptionem. Cui absconderunt muscipulam? Qui videbat corda abscondentium. Sed tamen erat inter illos ignoranti similis quasi falleretur, cum illi in eo deciperentur, in quo cum falli arbitrabantur. Ideo enim ille tamquam fallebatur inter illos vivens, quia nos inter tales sic victuri eramus, ut sine dubio falleremur. Ille videbat traditorem suum, et elegit illum magis ad opus necessarium. Illius malo magnum bonum operatus est: et tamen inter duodecim electus est, ne ipse duodenarius tam exiguus numerus esset sine malo. Hoc ad exemplum nostrae patientiae, quoniam necesse erat ut inter malos viveremus; necesse erat ut malos, sive scientes, sive nescientes, toleraremus: exemplum patientiae praebehit ne deficias, cum coeperis inter malos vivere. Et quia illa schola Christi in duodecim non defecit, quanto magis nos firmi esse debemus, cum implentur in Ecclesia magna, quae de malorum permixtione praedicta sunt? Neque enim videbat ipsa schola redditum semini Abrahae quod erat promissum, et ipsam aream unde massa quae implebit horreum, processura est. Quare igitur non, cum tritatur, in ea digne palea toleratur, donec ultima ventilatione purgetur? Hoc enim futurum est malis quod audistis.

Nemo malus non sibi prius nocet.

11. Sed tamen quid faciendum est? *Gratis absconderunt mihi corruptionem muscipulae suae.* Quid est, *gratis*? Quibus nihil mali feci, quibus nihil nocui. *Vane exprobraverunt animam meam.* Quid est, *vane*? Falsa dicentes, nihil probantes. *Veniat illis muscipula, quam ignorant.* Magnifica retributio, nihil iustius. Illi absconderunt muscipulam, ut ego ignorarem: illis veniat muscipula, quam ignorant. Nam ego scio muscipulam ipsorum. Quae autem muscipula illis ventura est? Illa quam ignorant. Audiamus ne forte dicat illam: *Veniat illis muscipula, quam ignorant.* Forte aliam illi absconderunt, alia illis ventura est? Non: sed quid? Criniculis peccatorum suorum unusquisque constringitur. Inde decipiuntur, unde decipere voluerunt. Inde illis nocebitur, unde nocere conati sunt. Sequitur enim: *Et captio quam occultaverunt, comprehendat illos.* Tamquam si quisquam veneni calicem praeparet alicui, et oblitus ebibat: et tamquam si foveam fodiat quisquam, in quam quisque inimicus eius in tenebris incidat; et ille oblitus quod foderat, ambulans ea via prior illuc cadat. Prorsus, fratres mei, ita credite, ita certi estote: ita si est in vobis excellentior prudentiae ratio, videte atque perspicite: Nemo malus non sibi prius nocet. Sic enim esse putate malitiam, quomodo ignem. Incendere vis aliquid: illud quod admoves, prius ardet, nisi ardeat, non incendit. Facula est, hanc faculam apponis ut aliquid incendat: numquid non ipsa facula quam apponis, prior ardet, ut aliquid possit incendere? Malitia ergo procedit ex te, et quem prius vastat nisi te? Quo profunditur ramum laedit, ubi radicem habet non laedit? Et quidem dico, quod malitia tua ut alteri non noceat fieri potest: ut autem tibi non noceat, fieri non potest. Nam quid nocitum est sancto viro Iob, de quo praelocuti sumus? Quomodo in alio psalmo dicitur: *Sicut novacula acuta fecisti dolum.* Quid fit de acuta novacula? Capilli, res superfluae deciduntur. Quid ergo facis ei quem vis nocere? Si nequam tibi ad malum consentiat cui vis nocere, non malitia tua ei nocitura est, sed sua: si autem intus ipse malitia careat, et cor mundum subdat illi voci dicenti: *Salus tua ego sum*, forinsecus oppugnas, interiorum hominem non expugnas: malitia tamen tua ab interiore tuo procedit, te

prius inanem reddit. Tu putris es intus, unde iste vermis processit; intus nihil integrum dereliquit. *Et captio quam occultaverunt, comprehendat eos: et in muscipula incidant in ipsa.* Non quod putabas forte paulo ante cum audires: *Veniat illis muscipula, quam ignorant,* id est, quasi aliquid aliud ex occulto inevitabile. In qua ergo? In ipsa iniquitate, quam mihi absconderunt. Nonne hoc factum est Iudaeis? Dominus eorum iniquitatem vicit, illi iniquitate sua victi sunt. Ille surrexit pro nobis, illi mortui sunt in se.

Quid a Domino exhortante petere debeamus.

12. [v 9.] Haec ergo malis nocere mihi volentibus: mihi quid? *Anima autem mea exsultabit in Domino:* tamquam in eo a quo audierit: *Salus tua ego sum:* tamquam non quaerens alias extrinsecus divitias, tamquam non quaerens circumfluere voluptatibus bonisque terrenis; sed coniugem verum gratis amans, non ab illo volens accipere quod delectet, sed ipsum solum sibi proponens a quo delectetur. Quid enim melius Deo dabitur mihi? Amat me Deus: amat te Deus. Ecce proposuit, pete quod vis. Si tibi Imperator diceret: Pete quod vis, quos tribunatus comitivasque ructares! Quanta tibi proponeres et accipienda et aliis largienda! Deo tibi dicente: Pete quod vis, quid petiturus es? Excute mentem tuam, exsere avaritiam tuam, protende quantum potes, et dilata cupiditatem tuam: non quicumque, sed omnipotens Deus dixit: Pete quod vis. Si possessionum es amator, desideraturus es totam terram, ut omnes qui nascuntur, coloni tui aut servi tui sint. Et quid cum totam terram possederis? Mare petiturus es, in quo vivere tamen non poteris. In hac avaritia te pisces superabunt. Sed forte insulas possidebis. Transcende et haec, pete et aerem quamvis volare non possis: porrige cupiditatem tuam usque ad coelum, dic tuum esse solem, lunam, stellas, quia ille qui fecit omnia dixit: Pete quod vis: tamen nihil invenies carius, nihil invenies melius, quam ipsum qui fecit omnia. Ipsum pete qui fecit, et in illo et ab illo habebis omnia quae fecit. Omnia cara sunt, quia omnia pulchra sunt: sed quid illo pulchrius? Fortia sunt: sed quid illo fortius? Et nihil magis vult dare quam se. Si aliquid inveneris melius, pete. Si aliud petieris, iniuriam facies illi, et damnum tibi, praeponendo illi quod fecit, cum velit seipsum tibi dare qui fecit. In hoc amore dixit illi anima quaedam: *Numquid ipse es pars mea, Domine?* id est, tu es pars mea. Eligant sibi qui volunt quid possideant, faciant sibi partes de rebus: Pars mea tu es, te mihi elegi. Et iterum: *Dominus pars haereditatis meae.* Possideat te, ut possideas illum: eris praedium ipsius, eris domus ipsius. Possidet ut prosit, possidetur ut prosit. Numquid ut aliquid ei tu prosis? Nam dixi Domino: *Deus meus es tu, quoniam bonorum meorum non eges.* *Anima autem mea exsultabit in Domino. Delectabitur super salutare eius.* Salutare Dei Christus est. Quoniam viderunt oculi mei salutare tuum.

Ne quaeramus omnia sed eum qui creavit omnia.

13. [v 10.] *Omnia ossa mea dicent: Domine, quis similis tibi?* Quis digne de his verbis aliquid dicat? Ego puto tantum pronuntianda esse, non exponenda. Quid quaeris illud aut illud? Quid simile Domino tuo? Ipsum habes ante te. *Omnia ossa mea dicent: Domine, quis similis tibi?* Narraverunt mihi iniusti delectationes, sed non sicut lex tua, Domine. Fuerunt persecutores qui dicerent: Adora Saturnum, adora Mercurium. Non colo, inquit, idola. *Domine, quis similis tibi?* Illi oculos habent, et non vident; aures habent, et non audiunt. *Domine, quis similis tibi,* qui fecisti oculum ad videndum, aurem ad audiendum? Sed non colo, inquit, idola, quia faber fecit. Cole arborem et montem: et hoc numquid faber fecit? Et hic:

Domine, quis similis tibi? Terrena mihi ostenduntur, tu terrae creator es. Et hinc forte advertunt ad superiorem creaturam, et dicunt mihi: Cole lunam, cole istum solem, qui luce sua, tamquam magna lucerna, de coelo efficit diem. Et hic plane dico: *Domine, quis similis tibi?* Lunam et stellas tu fecisti, solem dici tu accendisti, coelum tu composuisti. Sunt multa invisibilia meliora. Sed forte et hic dicitur mihi: Angelos cole, Angelos adora. Et hic dicam: *Domine, quis similis tibi?* Et ipsos Angelos tu creasti. Nihil sunt Angeli, nisi videndo te. Melius est cum ipsis possidere te, quam ipsos adorando cadere a te.

O Corpus Christi sancta Ecclesia.

14. *Omnia ossa mea dicent: Domine, quis similis tibi?* O corpus Christi sancta Ecclesia, omnia ossa tua dicant: *Domine, quis similis tibi?* Et si carnes persecutioni cesserunt, ossa dicant: *Domine, quis similis tibi?* De iustis enim dictum est: *Diligit Dominus omnia ossa eorum, unum ex illis non confringetur*. Quam multis iustis in persecutione ossa confracta sunt? Postremo, iustus ex fide vivit, et Christus iustificat impium. Quomodo autem iustificat, nisi credentem et confitentem? Quia corde creditur ad iustitiam, ore autem confessio fit ad salutem. Ergo et ille latro, quamvis ex latrocinio ductus ad iudicem, et a iudice in crucem, tamen in ipsa cruce iustificatus est: corde credidit, ore confessus est. Neque enim iniusto et non iam iustificato diceret Dominus: *Hodie mecum eris in paradiso*: et tamen ossa eius confracta sunt. Nam quando ventum est ut corpora deponerentur causa imminentis sabbati, inventus est Dominus iam exanimis, et non sunt ossa eius comminuta. Illi autem qui vivebant, ut deponerentur, confracta eis sunt crura, ut hoc dolore mortui possent sepeliri. Numquid unius latronis qui perseveravit impius in cruce, confracta sunt ossa, et non etiam illius qui corde credidit ad iustitiam, ore confessus est ad salutem? Ubi est ergo hoc quod dictum est: *Custodit Dominus omnia ossa eorum, unum ex his non conteretur*; nisi quia ossa dicuntur in corpore Domini omnes iusti, firmi corde, fortes, nullis persecutionibus et tentationibus cedentes ad consentiendum malo? Et unde possent nullis tentationibus cedere, nisi cum persecutores dixerint: Ecce ille deus, ecce qualis ille deus: veniat ille, liget tibi: ecce est hic nescio quis in monte magnus sacerdos: forte ideo pauper es, quia non te adiuvat ille deus; supplica illi, et adiuvat: forte ideo aegrotas, quia illi non supplicas; supplica illi, et convalesces: forte ideo filios non habes; supplica illi, et habebis. Hic vero si in corpore Domini de ossibus est, repellit omnes istas voces, et dicit: *Domine, quis similis tibi?* Da, si vis dare, et in hac vita, quod quaero: si autem non vis, tu esto vita mea, quem semper quaero. Hinc ad te libera fronte exeam, si alium adoravero, et te offendero? Cras forte moriturus sum, qua fronte te videbo? Magna misericordia ipsius, et monuit ut bene vivamus, et diem nobis novissimum mortis nostrae abscondit, ne nobis de futuro aliquid promittamus. Facio hodie, et vivo: cras non facio. Quid si te non invenit eras? Dic ergo inter ossa Christi: *Domine, quis similis tibi?* *Omnia ossa mea dicent: Domine, quis similis tibi?*

Christus quaerendus est qui diabolum vicit.

15. *Eruens inopem de manu fortiorum eius, et egenum et pauperem a diripientibus eum.* Huc usque psalmus lectus est hodie, huc usque tractandus est; ne in fastidium veniant quae dicta sunt, dum volumus et alia dicere. Sufficiant ergo hodie haec: *Eruens inopem de manu fortiorum eius*. Quis eruens, nisi qui manu fortis est? Ille David eruet inopem de manu fortiorum eius. Fortior enim fuerat diabolus ad tenendum te, quia ipse vicit cui consensisti. Sed quid fecit manu

fortis? Nemo intrat in domum fortis ut vasa eius diripiat, nisi prius alligaverit fortem. Potestate sua sacratissima, magnificentissima, alligavit diabolum, effundendo frameam ad concludendum eum, ut eruat inopem et egenum, cui non erat adiutor. Quis enim adiutor tibi, nisi Dominus cui dicis: *Domine, adiutor meus et redemptor meus*? Si de tuis viribus praesumere volueris, inde cades unde praesumpseris: si de alterius, dominari vult, non subvenire. Ille ergo unus quaerendus est, qui et redemit, et liberos fecit, et sanguinem suum ut eos emeret dedit, et servos suos fratres fecit.

IN PSALMUM 34

ENARRATIO

Sermo 2

Tres erant in cruce, unus Salvator, alius salvandus, alius damnandus.

1. Ad reliqua psalmi intendamus animum, Dominumque et Deum nostrum, et de sanitate intellegendi, et de fructu bene agendi deprecemur. Quo usque hesterno die disputatum sit, credo meminisse Caritatem vestram: ex ipso loco hodie sumamus exordium. Intellegimus enim hic vocem Christi; vocem scilicet capitis et corporis Christi. Christum cum audis, noli sponsum a sponsa separare, et intellege magnum illud sacramentum: *Erunt duo in carne una*. Si duo in carne una, quare non et in voce una? Non enim tentationes caput hic pertulit, et corpus non perfert: aut vero fuit causa patiendi capiti, nisi ut corpori praeberet exemplum. Dominus enim voluntate passus est, nos necessitate: ille miseratione, nos conditione. Proinde illius voluntaria passio, nostra est necessaria consolatio; ut quando talia forte perpetimur, intueamur caput nostrum, ut eius exemplo commoniti dicamus nobis: Si ille, quid nos? Et quemadmodum ille, ita et nos. Quantumlibet enim saevierit inimicus, usque ad mortem corporis accedere potuit: quod corpus nec ipsum extinguere potuit in Domino, quia tertio die resurrexit. Quod in illo factum est die tertio, hoc in nostro in fine saeculi. Spes resurrectionis nostrae differtur, numquid aufertur? Cognoscamus hic ergo voces Christi, carissimi, et separemus eas a vocibus impiorum. Voces sunt enim corporis persecutionem angustiasque et tentationes in hoc saeculo patientis. Sed quoniam multi hic patiuntur, et pro peccatis et pro sceleribus suis; magna vigilantia discernenda est causa, non poena. Sceleratus enim potest habere martyris similem poenam, sed tamen dissimilem causam. Tres erant in cruce, unus Salvator, alius salvandus, alius damnandus: omnium par poena, sed impar causa.

Quo sensu Dominus ignoret persecutores.

2. [vv 11.12.] Dicat ergo caput nostrum: *Insurgentes testes iniqui, quae ignorabam interrogabant me*. Nos autem dicamus capiti nostro: Domine, quid ignorabas? Itane tu aliquid ignorabas? Nonne et interrogantium corda noveras? nonne eorum dolos ante prospexeras? nonne in eorum manus te sciens dederas? nonne ut ab eis patereris veneras? Quid ergo ignorabas? Ignorabat peccatum: et hoc peccatum ignorabat, non quasi non iudicando, sed non committendo. Sunt huiusmodi locutiones etiam quotidianae, cum dicis de aliquo: Non novit stare, hoc est, quia non stat: et: Non novit benefacere, quia non benefacit. Non novit malefacere, quia non malefacit. Quod alienum est ab opere, alienum est a conscientia: quod alienum est a conscientia, alienum videtur et a scientia. Ita dicitur Deus nescire,

quomodo ars non novit vitia; et tamen per artem cognita diiudicantur. Hoc ergo nobis caput nostrum interrogantibus ex ipsius Evangelii sui veritate respondet, cum dixerimus, Domine, quid ignorabas? quid tu potuisti interrogari quod nesciebas? Respondet: Iniquitates ignorabam, de iniquitatibus interrogabar. Habes in Evangelio, si non me credis ignorare iniquitates, quia et ipsos iniquos ignoro, quibus in fine dicturus sum: *Non novi vos, recedite a me qui operamini iniquitatem*. Numquid non noverat quos damnabat? aut potest iuste damnare, nisi bonus cognitor? Et tamen bonus cognitor non est mentitus, dicendo: *Non novi vos*: id est, non coaptamini corpori meo, non haeretis regulis meis: vitia estis; ego autem ars ipsa sum quae non habet vitium, et in qua quisque non discit nisi non facere vitium. *Insurgentes testes iniqui, quae ignorabam interrogabant me*. Quid sic ignorabat Christus, quam blasphemare? Hinc interrogabatur a persecutoribus, et quia verum dixit, blasphemasse iudicatus est. Sed a quibus? De quibus sequitur: *Retribuiebant mihi mala pro bonis, et sterilitatem animae meae*. Ego attuli fecunditatem, ipsi retribuiebant sterilitatem; ego vitam, ipsi mortem; ego honorem, ipsi contumelias: ego medicinam, ipsi vulnera; et in his omnibus quae retribuiebant, utique sterilitas erat. Hanc sterilitatem in arbore maledixit, ubi fructum cum quaereret non invenit. Folia erant, et fructus non erant: verba erant, et facta non erant. Vide in verbis numerositatem, et in factis sterilitatem: Qui praedicat non furandum, furaris; qui dicis non adulterandum, adulteras. Tales erant qui Christum quae ignorabat interrogabant.

Cilicium Christi carnis suae mortalitas.

3. [v 13.] *Ego autem cum mihi molesti essent, induebam me cilicio: et humilabam in ieiunio animam meam: et oratio mea in sinum meum convertetur*. Docemur quidem, fratres, quia pertinemus ad corpus Christi, quia sumus membra Christi: et admonemur in omni tribulatione nostra, non cogitare quemadmodum respondeamus inimicis, sed quemadmodum orando Deum propitiemur, et maxime ne tentatione vincamur; deinde, ut etiam illi qui nos persequuntur, ad sanitatem iustitiae convertantur. Nullum maius, nullum melius negotium est in tribulatione, quam recedere ab eo strepitu, qui foris est, et ire in interiora mentis secretaria; ibi Deum invocare, ubi nemo videt gementem et subvenientem; illius cubiculi adversus omnem extrinsecus illatam molestiam ostium claudere, humilare seipsum in confessione peccati, magnificare et laudare Deum, et corripientem et consolantem: prorsus hoc omni modo tenendum est. Verumtamen in corpore hoc dixerimus, id est in nobis: in Domino autem nostro Iesu Christo quid tale agnoscimus? Evangelio perspecto et diligentissime perscrutato, non invenimus Dominum in aliqua passione et tribulatione sua induisse se cilicio. Ieiunasse quidem eum legimus postea quam baptizatus est: cilicium ibi nullum audivimus, nullum legimus: ieiunasse autem nondum Iudaeis persequentibus, sed diabolo tentante. Non eo tempore dico ieiunasse Dominum, quando eum interrogabant quae ignorat, et quando retribuiebant mala pro bonis, insectando, persequendo, tenendo, flagellando, vulnerando, occidendo: sed tamen in his omnibus, fratres, si aliquantulum pia curiositate levemus velum, et interiora huius Scripturae oculo cordis intento rimemur, invenimus et hoc fecisse Dominum. Cilicium fortasse appellat carnis suae mortalitatem. Quare cilicium? Propter similitudinem carnis peccati. Apostolus enim dicit: *Misit Deus Filium suum in similitudinem carnis peccati, ut de peccato damnaret peccatum in carne*: hoc est, Filium suum induit cilicio, ut de cilicio damnaret hoedos. Non quia peccatum erat, non dico in Verbo Dei, sed nec in ipsa quidem dico anima sancta et mente hominis, quem sibi ad unitatem personae Verbum Dei et Sapientia coaptaverat;

sed nec in ipso corpore peccatum ullum erat, sed similitudo carnis peccati erat in Domino; quia mors non est nisi de peccato, et utique corpus illud mortale erat. Nam nisi mortale esset, non moreretur; si non moreretur, non resurgeret; si non resurgeret, exemplum vitae aeternae nobis non demonstraret. Ergo sic dicitur mors peccatum, quae facta est peccato, quomodo dicitur lingua graeca, lingua latina, non ipsum membrum carnis, sed quod fit per membrum carnis. Nam lingua in membris nostris unum est de caeteris, sicut oculi, nasus, aures, et caetera: lingua autem graeca, verba graeca sunt: non quia verba lingua, sed quia verba per linguam. Dicis de aliquo: Agnovi faciem ipsius, de membro corporis loquens: et dicis etiam: Agnovi manum ipsius absentis, non manum in corpore, sed scripturam quae facta est per manum quae erat in corpore. Sic ergo peccatum Domini, quod factum est de peccato, quia inde carnem assumpsit, de massa ipsa quae mortem meruerat ex peccato. Etenim ut celerius dicam, Maria ex Adam mortua propter peccatum, Adam mortuus propter peccatum, et caro Domini ex Maria mortua est propter delenda peccata. Hoc cilicio se induit Dominus: et ideo non est agnitus, quia sub cilicio latitabat. *Cum mihi, inquit, molesti essent, induebam me cilicio*: id est, illi saeviebant, ego latebam. Si enim latere nollet, nec mori posset, quandoquidem uno temporis puncto stillam quamdam potestatis suae, si vel stilla dicenda est, exseruit, quando eum tenere voluerunt, et ad unam eius interrogationem: Quem quaeritis, redierunt omnes retro et ceciderunt. Tantam potestatem in passione non humilaret, nisi sub cilicio lateret.

4. Ergo *induebam me cilicio: et humilabam in ieiunio animam meam*. Iterum si intelleximus cilicium, quomodo intellegimus ieiunium? Manducare volebat Christus, quando poma quaerebat in arbore, et si inveniret manducaret? Bibere volebat Christus, quando dixit mulieri Samaritanae: *Da mihi bibere*, dixit in cruce: *Sitio*? Quid esurivit, quid sitivit Christus, nisi bona opera nostra? In illis enim crucifigentibus et persequentibus, quia nulla bona opera invenerat, ieiunabat: retribuebant enim sterilitatem animae ipsius. Nam quale ieiunium ipsius fuit, qui vix invenit unum latronem, quem in cruce gustaret? Apostoli enim fugerant, et se in turba absconderant. Et ille Petrus qui se usque ad mortem Domini perseveraturum esse promiserat, iam ter negaverat, iam fleverat, et adhuc in turba latebat, adhuc timebat ne agnosceretur. Postremo illo viso mortuo, omnes de salute ipsa desperaverunt: quos desperantes invenit post resurrectionem, et locutus cum eis invenit eos dolentes et lugentes, nihil iam sperantes. Nam et ita sunt quidam eorum cum eo locuti, cum diceret: *Quid loquimini inter vos?* Illi enim de illo loquebantur: *Tu solus, inquit, peregrinus es in Ierusalem, et non cognovisti quae fecerunt sacerdotes et principes nostri de Iesu Nazareno, qui erat potens in factis et dictis, quomodo eum crucifixerunt et occiderunt? Nos autem sperabamus, quia ipse erat redempturus Israel*. In magno ieiunio Dominus remanserat, nisi reficeret quos voraret. Nam refecit eos, consolatus est eos, confirmavit eos, et in corpus suum convertit eos. Fuit ergo et hoc modo in ieiunio Dominus noster.

Oremus in abscondito corde.

5. *Et oratio mea, inquit, in sinum meum convertetur*. In hoc plane versu magnus sinus est, et praestet Dominus ut penetrabilis nobis fiat. In sinu enim secretum agnoscitur. Et quidem, fratres, et nos orare sic bene admonemur in sinu nostro, ubi Deus videt, ubi Deus audit, quo nullus oculus humanus penetrat, quo non videt nisi qui subvenit; ubi oravit Susanna, et cum eius vox ab hominibus non audiretur, a Deo tamen audita est. Et hoc bene admonemur: sed in Domino

nostro aliquid plus debemus intellegere, quia et ipse oravit. Et quidem cilicium eius non agnoscimus in Evangelio secundum litteram. Nec ieiunium eius tempore passionis secundum litteram: adeoque ea exposuimus in allegoria et similitudine dicta, ut potuimus. Orationem vero eius et de cruce audivimus: *Deus meus, Deus meus, utquid me dereliquisti?* Sed et ibi nos eramus. Quando enim eum dereliquit Pater, a quo nunquam discessit? Legimus etiam in monte orasse solum Iesum, legimus pernoctasse in oratione; etiam sub tempus ipsius passionis *In sinum ergo meum convertetur oratio mea*. Nescio quid melius intellegam de Domino: interim nunc quod occurrit, forte melius aliquid postea occurret, vel mihi, vel cuiquam meliori, *in sinum meum convertetur oratio mea*, hoc intellego dictum, quia in sinu suo habebat Patrem. Deus enim erat in Christo mundum reconcilians sibi. In se habebat quem deprecaretur: non erat ab illo longe, quia ipse dixerat: *Ego in Patre, et Pater in me est*. Sed quia oratio ad ipsum magis hominem pertinet: secundum enim quod Verbum est Christus, non orat, sed exaudit; et non sibi subveniri quaerit, sed cum Patre omnibus subvenit: quid est: *Oratio mea in sinum meum convertetur*, nisi, in meipso humanitas, in meipso interpellat divinitatem?

Propinquare Deo est illi similem fieri.

6. [v 14.] *Sicut proximum, sicut fratrem nostrum, ita complacebam: tamquam lugens et contristatus, ita humilabar*. Ad corpus suum respicit: iam nos hic videamus. Quando gaudemus in oratione, quando meus nostra serenatur, non prosperitate saeculi, sed luce veritatis: qui sentit hanc lucem, novit quod dico, et videt hic, agnoscitque quod dictum est: *Sicut proximum, sicut fratrem nostrum, ita complacebam*. Sic enim tunc anima placet Deo, non longe posita; *In illo*, inquit, *movemur et sumus*: quasi fratri, quasi propinquo, quasi amico. Si autem non est talis, ut possit sic gaudere, sic fulgere, sic propinquare, sic adhaerere, et videt longe se inde; faciat quod sequitur: *Tamquam lugens et contristatus, ita humilabar*. *Ut fratrem nostrum, ita complacebam*, propinquans dixit: *Ut lugens et contristatus, sic humilabar*, remotus et longe positus dixit. Quid enim luget, nisi quod desiderat et non habet? Et nonnunquam in uno homine utrumque contingit, ut aliquando propinquet, et aliquando longe fiat: propinquat luce veritatis, longe fit nubilo carnis. Neque enim, fratres, Deo qui ubique est, et nullo continetur loco, aut per loca propinquamus, aut ab illo per loca removemur. Propinquare illi, est similem illi fieri; recedere ab illo, dissimilem illi fieri. Nonne cum vides duas res prope similes, dicis: Propinquat haec illi? Et quando tibi dissimilia demonstrantur, quamvis uno loco et plerumque una manu teneantur, dicis: Longe est haec species ab illa? Ambas tenes, ambas adiungis, et dicis: Longe est haec res ab illa: non utique loco, sed dissimilitudine. Si ergo vis appropinquare, similis esto: si non vis esse similis, longinquabis. Sed cum similis es, gaude; cum dissimilis, geme: ut gemitus excitet desiderium, imo desiderium excitet gemitum, et per gemitum propinques, qui coeperas longinquare. Nonne Petrus propinquavit, quando dixit: *Tu es Christus Filius Dei vivi?* Et rursum idem ipse longe factus est dicendo: *Domine, absit a te, non fiet istud*. Denique tamquam proximus quid dixit propinquantibus? *Beatus es, Simon Bariona*. Tamquam longinquantibus et dissimilibus quid dixit: *Redi retro, satanas*. Illi propinquantibus: *Non tibi revelavit caro et sanguis*, inquit, *sed Pater meus qui in coelis est*: illius lux te perfudit, illius luce fulges. Quando autem longe factus contradixit passioni Domini futurae pro salute nostra: *Non sapis*, inquit, *quae Dei sunt, sed quae sunt hominum*. Merito ambas res ponens quidam in psalmo ait: *Ego dixi in ecstasi mea: proiectus sum a facie oculorum tuorum*. In ecstasi non diceret, nisi propinquaret: ecstasis enim mentis excessus est. Effudit super se animam suam, et propinquavit Deo: et per

quamdam nubem, pondusque carnis rursus in terram proiectus, recolens ubi fuisset, et videns ubi esset, dixit: *Proiectus sum a facie oculorum tuorum*. Ergo: *Sicut proximum, sicut fratrem nostrum, ita complacebam*, praestet ut fiat in nobis. Quando autem non fit, vel hoc fiat: *Tamquam lugens et contristatus, ita humilabar*.

7. [v 15.] *Et adversus me laetati sunt et convenerunt*, in unum. Illi laeti, ego tristis. Sed modo audivimus in Evangelio: *Beati qui lugent*. Si beati qui lugent, miseri qui rident. *Adversus me laetati sunt et convenerunt: congregata sunt in me flagella, et ignoraverunt*. Quoniam quae ignorabam interrogabant me, et ipsi ignoraverunt quem interrogarent.

De persecutionibus christianorum.

8. [v 16.] *Tentaverunt me, et subsannaverunt me subsannatione*. Id est, irriserunt me, insultaverunt mihi: hoc capiti, hoc corpori. Attendite, fratres, ad gloriam Ecclesiae, quae nunc est; respicite opprobria eius praeterita, respicite aliquando undique fugatos esse Christianos, et ubicumque inventos, illusos, caesos, occisos, bestiis obiectos, incensos, laetatos homines adversus illos. Quod capiti, hoc et corpori Sicut enim Domino in cruce, sic corpori ipsius in omni illa quae iam facta est persecutione: nec desinunt etiam nunc persecutiones ipsorum. Ubicumque invenerint christianum, solent insultare, exagitare, irridere, vocare hebetem, insulsum, nullius cordis, nullius peritiae. Quidquid volunt faciant, Christus in coelo est: quidquid volunt faciant, honoravit ille poenam suam, iam crucem suam in omnium frontibus fixit: impius insultare permittitur, saevire non permittitur; sed tamen ex eo quod lingua promit, intellegitur quid gestet in corde. *Striderunt in me dentibus suis*.

9. [v 17.] *Domine, quando respicies? Restitue animam meam ab astutiis eorum, a leonibus unicum meum*. Nobis enim tardum est, et ex persona nostra hoc dictum est: *Quando respicies?* id est, quando videbimus vindictam de his qui nobis insultant? quando illam viduam iudex taedio victus exauditurus est? Verumtamen iudex noster non taedio, sed amore differt salutem nostram; ratione, non inopia; non quia non potest et modo subvenire, sed ut numerus omnium nostrum usque in finem possit impleri. Et tamen nos ex desiderio quid dicimus? *Domine, quando respicies? Restitue animam meam ab astutiis eorum, a leonibus unicum meum*: id est Ecclesiam meam a saevientibus potestatibus.

Iusti et peccatores in Ecclesia.

10. [v 18.] Denique vis nosse quid sit illa unica? Lege sequentia: *Confitebor tibi, Domine, in Ecclesia multa, in populo gravi laudabo te*. Plane *in Ecclesia multa, confitebor tibi, in populo gravi laudabo te*. Fit enim confessio in omni multitudine, sed non in omnibus Deus laudatur: tota multitudo audit confessionem nostram, sed non in omni multitudine laus Dei est. In ista enim omni multitudine, id est in Ecclesia, quae toto orbe terrarum diffusa est, palea est et frumentum: palea volat, frumentum manet; ideo *in populo gravi laudabo te*. In gravi populo, quem ventus tentationis non aufert, in his Deus laudatur. Nam in palea blasphematur semper. Quando palea nostra attenditur, quid dicitur? Ecce quomodo vivunt Christiani, ecce quid faciunt Christiani; et fit quod scriptum est: *Quoniam nomen meum per vos blasphematur in Gentibus*. Inique, invidere, aream inspicias, qui totus in palea es, non tibi facile grana occurrunt: quaere et invenies populum gravem, in quo Dominum laudes. Vis invenire? Esto talis. Nam si non fueris talis, difficile est ut

non omnes tales tibi videantur qualis es: *Et comparantes*, ait Apostolus, *semetipsos sibimetipsis*, non intellegunt: *In populo gravi laudabo te*.

11. [vv 19-21.] *Non insultent mihi qui adversantur mihi inique*: insultant enim mihi de palea mea. *Qui oderunt me gratis*: hoc est, quibus nihil nocui. *Et annuentes oculis*: hoc est, hypocritae simulati. *Quoniam mihi quidem pacifica loquebantur*. Quid est, *annuentes oculis*? Pronuntiantes vultu quod in corde non gestant. *Et annuentes oculis* qui sunt? *Quoniam mihi quidem pacifica loquebantur: et super iram dolose cogitabant. Et dilataverunt in me os suum*. Primo annuentes oculis, leones illi quaerentes rapere et devorare, primo blandientes pacifica loquebantur, et super iram dolose cogitabant. Quae pacifica loquebantur? *Magister, scimus quia nullius personam accipis, et in veritate viam Dei doces: Licet dare tributum Caesari, an non licet?* Mihi quidem pacifica loquebantur. Quid ergo? Eos tu non agnoscebas, et fallebant te oculis annuentes? Imo agnoscebat; ideo ait: *Quid me tentatis, hypocritae?* Postea dilataverunt in me os suum, clamantes: *Crucifige, crucifige! Dixerunt: Euge, euge, viderunt oculi nostri*. Hoc iam insultando: *Euge, euge, Prophetiza nobis, Christe*. Quomodo simulata erat pax ipsorum, quando tentabant de nummo, sic iam insultatoria laus eorum. *Dixerunt: Euge, euge, viderunt oculi nostri*: id est, facta tua, mirabilia tua. Hic est Christus *Si ipse est Christus, descendat de cruce, et credimus ei. Alios salvos fecit, seipsum salvum facere non potest. Viderunt oculi nostri*. Hoc est totum quod se iactabat, quod se Filium Dei dicebat. Dominus autem patiens haerebat in cruce: non potentiam perdiderat, sed sapientiam demonstrabat. Quid enim illi erat magnum de cruce descendere, qui potuit postea de sepulcro resurgere? Sed cessisse videretur insultantibus: et hoc oportebat, ut resurgens suis se ostenderet, et non illis, in magno sacramento; quia resurrectio ipsius vitam novam significabat, vita autem nova amicis nota est, non inimicis.

12. [v 22.] *Vidisti, Domine, ne sileas*. Quid est, *ne sileas*? Iudica. De iudicio etenim dicitur quodam loco: *Tacui, numquid semper tacebo?* Et de dilatione iudicii dicitur peccatori: *Haec fecisti, et tacui; suspicatus es iniquitatem, quod ero tibi similis*. Quomodo tacet qui loquitur per Prophetas, qui loquitur ore suo in Evangelio, qui loquitur per Evangelistas, qui loquitur per nos quando verum dicimus? Quid ergo? Silet a iudicio, non a praecepto, non a doctrina. Hoc autem iudicium ipsius invocatur quodam modo Propheta, et praedicat: *Vidisti, Domine, ne tacueris*: id est, quia non silebis, quia necesse est ut iudices. *Domine, ne discedas a me*. Donec veniat iudicium ne discedas a me, sicut promisisti: *Ecce ego vobiscum sum usque in consummationem saeculi*.

Non poena facit martyres sed causa.

13. [v 23.] *Exsurge Domine, et intende iudicio meo*. Cui iudicio? Quia tribulatus es, quia laboribus et doloribus cruciatus es? Nonne ista etiam multi mali patiuntur? Cui iudicio? Ideo iustus, quia ista pateris? Non: sed quid? *Iudicio meo*. Quomodo sequitur? *Intende iudicio meo, Deus meus et Dominus meus, in causam meam*. Non in poenam meam, sed in causam meam: non in id quod mecum habet latro commune, sed in illud quod *beati qui persecutionem patiuntur propter iustitiam*. Haec enim causa discreta est. Nam poena similis est bonis et malis. Itaque martyres non facit poena, sed causa. Nam si poena martyres faceret, omnia metalla martyribus plena essent, omnes catenae martyres traherent, omnes qui gladio feriuntur coronarentur. Ergo discernatur causa. Nemo dicat: Quia patior iustus sum. Quia ipse qui primo passus est, pro iustitia passus est: ideo magnam exceptionem addidit: *Beati qui persecutionem patiuntur propter iustitiam*. Nam

multi habentes bonam causam faciunt persecutionem; et habentes malam causam patiuntur persecutionem. Si enim persecutio non posset fieri bene, non diceretur in psalmo: *Detrahentem proximo suo occulte, hunc persequer*. Deinde, fratres, pater bonus et iustus nonne persequitur filium luxuriosum? Persequitur vitia eius, non ipsum; non quod genuit, sed quod ille addidit. Medicus nempe qui ad salutem adhibetur, nonne ferro plerumque armatur? Sed contra vulnus, non contra hominem. Secat, ut sanet; et tamen cum secat aegrotum, dolet ille, clamat, resistit, et si forte febre mentem perdiderit, etiam medicum caedit; nec tamen ille desistit a salute aegrotantis, quod novit facit, illum maledicentem, conviciantem non curat. Nonne excitantur cuncti lethargici, ne sommo gravi premantur in mortem? Et hoc patiuntur a filiis suis quos carissimos genuerunt; et non est carus filius, nisi fuerit dormienti patri molestus. Lethargici excitantur, phrenetici ligantur: sed tamen utrique amantur. Nemo ergo dicat: Persecutionem patior: non ventilet poenam, sed probet causam; ne si causam non probaverit, numeretur cum iniquis. Ideo quam vigilanter, quam optime hic commendavit: *Domine, intende iudicio meo*, non poenis meis: *Deus meus et Dominus meus, in causam meam*.

14. [vv 24-26.] *Iudica me, Domine, secundum iustitiam meam*. Hoc est, in causam meam. Non secundum poenam meam, sed *secundum iustitiam meam, Domine Deus meus*; id est, secundum hoc me iudica.

Vult te mundus absorbere, tu absorbe mundum.

15. *Et non insultent in me*: inimici mei. *Non dicant in corde suo: Euge, euge, animae nostrae*; id est: Fecimus quod potuimus, occidimus, abstulimus. *Non dicant*: Ostende quia nihil fecerunt. *Non dicant: Absorbuimus eum*. Unde illi martyres dicunt: *Nisi quia Dominus erat in nobis, fortasse vivos absorbuissent nos*. Quid est, *absorbuissent nos*? In corpus suum traiecissent nos. Hoc enim absorbes, quod in corpus tuum traicis. Vult te mundus absorbere: tu absorbe mundum, traice illum in corpus tuum, macta et manduca. Quod Petro dictum est: *Macta et manduca*: occide in eis quod sunt, fac eos quod tu es. Illi autem contra si tibi persuaserint impietatem, absorberis ab eis. Non quando persequuntur te, ab his absorberis; sed quando tibi persuadent quod sunt. *Nec dicant: absorbuimus eum*. Tu absorbe corpus Paganorum. Quare corpus Paganorum? Vult te absorbere, fac illi quod vult tibi facere. Ideo fortasse vitulus ille comminutus in aquam missus, et potum datus est, ut absorberetur ab Israel corpus impiorum. *Erubescant et revereantur simul, qui gratulantur malis meis: induantur confusione et verecundia*: ut nos illos absorbeamus erubescences et confusos. *Qui maligna loquuntur adversum me*: illi erubescant, illi confundantur.

Quidquid egeris, bene age, et laudasti Deum.

16. [vv 27.28.] Quid tu iam caput cum membris? *Exsultent et laetentur qui volunt iustitiam meam*: qui haeserint corpori meo. *Et dicant semper: Magnificetur Dominus, qui volunt pacem servi eius. Et lingua mea meditabitur iustitiam tuam, tota die laudem tuam*. Et cuius lingua durat meditari tota die laudem Dei? Ecce modo paulo longior sermo factus est, fatigamini. Tota die Deum laudare quis durat? Suggesto remedium, unde tota die laudes Deum, si vis. Quidquid egeris, bene age, et laudasti Deum. Quando cantas hymnum, laudas Deum: lingua tua quid agit, nisi laudet et conscientia tua? Cessasti ab hymno cantando, discedis ut reficiaris? Noli inebriari, et laudasti Deum. Discedis ut dormias? Noli surgere ad malefaciendum, et laudasti Deum. Negotium agis? noli fraudem facere, et laudasti Deum. Agrum colis? Noli litem movere, et laudasti Deum. In innocentia operum

tuorum praepara te ad laudandum Deum tota die.

IN PSALMUM 35

ENARRATIO

Sermo ad plebem

Qui odit iniquitatem iungit se sermoni Dei.

1. [v 2.] Intendat Caritas vestra paululum textum et mysteria psalmi huius; et curramus eum, quia in multis locis apertus est: ubi autem obscuritatis necessitas nos immorari coegerit, tolerabitis fructu discendi. *Dixit iniustus ut delinquat in semetipso: non est timor Dei ante oculos eius.* Non unum hominem, sed genus hominum iniquorum dicit, qui sibi adversantur, non intellegendo ut bene vivant; non quia non possunt, sed quia nolunt. Aliud est enim quando quisque conatur aliquid intellegere, et per infirmitatem carnis non potest, sicut dicit quodam loco Scriptura: *Quia corpus quod corrumpitur aggravat animam, et deprimit terrena inhabitatio sensum multa cogitantem*: aliud autem quando perniciosius agit adversum seipsum cor humanum, ut quod possit intellegere, si bona voluntas accederet, non intellegat, non quia difficile est, sed quia voluntas adversa est. Hoc autem fit dum amant peccata sua, et oderunt praecepta Dei. Sermo enim Dei adversarius tuus est, si tu amicus sis iniquitatis tuae: si autem tu adversarius sis iniquitatis tuae, sermo Dei amicus tuus est, et adversarius iniquitatis tuae. Si ergo odisti iniquitatem tuam, iungis te sermoni Dei; et eritis duo adversus illam perimendam, tu et sermo Dei. Tu enim per te ex viribus tuis nihil potes: adiuvat te ille qui tibi sermonem misit, et vincitur iniquitas. Si tu illam odisti; et Deus dimisit, et eris liber: si autem ipsam diligas; contrarium est tibi intellegere quidquid contra illam dicitur. Fac hominem quaerere quomodo sit aequalis Filius Patri; credidit, quaerit intellegere, nondum potest. Magna enim res est, et vires maiores desiderat ut possit capi; et est initium fidei quod custodit animam donec roboretur. Lacte nutritur ut perveniat ad habitudinem et firmitatem cibi solidioris; ut possit intellegere: *In principio erat Verbum, et Verbum erat apud Deum, et Deus erat Verbum*. Antequam hoc possit, nutritur in fide: et conatur intellegere, ut intellegat quantum Deus dederit. Numquid et hoc cum conatu intellegit: *Quod tibi fieri non vis, alii ne feceris*; ut quia non vis pati iniquitatem; non facias iniquitatem; quia non vis pati dolum et insidias, non insidieris alteri? Hoc autem cum non vis intellegere, voluntati tuae tribuitur. Ideo *dixit iniustus, ut delinquat in semetipso*: proposuit delinquere.

2. Sed numquid qui proponit delinquere, publice hoc dicit, et non in semetipso? Quare in semetipso? Quia homo illum non videt. Quid ergo, quia homo non videt, in ipso corde, ubi sibi dicit ut delinquat, Deus ibi non videt? Videt ibi Deus. Sed quid sequitur? *Non est timor Dei ante oculos eius.* Ante oculos timor hominum est. Non audet enim publice profiteri iniquitatem, ne vel reprehendatur, vel damnetur ab hominibus. Discedit autem a conspectu hominum: quo? Ad semetipsum: ducit se intro, et nemo illum videt: ubi meditatur dolos et insidias et delicta, nemo videt. Posset nec ibi apud se meditari, si cogitaret quia Deus illum videt: sed quia non est timor Dei ante oculos eius, cum discesserit a conspectu hominum ad cor suum, ibi quem timeat? Numquid non ibi est praesens Deus? Sed non est timor Dei in conspectu eius.

Peccatum ignorantiae et peccatum dolosum.

3. [v 3.] Meditatur ergo dolos: et sequitur, (Forte latet illum, quia Deus ibi videt? Etiam ostenditur quod dicere coeperam: latet illum, sed volentem; quia contra se fecit nolens intellegere.) *Quoniam dolose egit in conspectu eius.* In cuius conspectu? Cuius timor non est ante oculos eius qui dolose egit. *Ut inveniret iniquitatem suam, et odisset.* Iste sic egit ut non inveniret. Sunt enim homines qui quasi conantur quaerere iniquitatem suam, et timent illam invenire; quia si illam invenerint, dicitur illis: Recedite ab illa: haec fecisti antequam scires, iniquitatem fecisti cum esses in ignorantia; dat Deus veniam: modo cognovisti eam; dimitte illam ut possit facile ignorantiae tuae venia dari, et libera fronte dicas Deo: *Delicta iuventutis meae et ignorantiae meae ne memineris*. Hac illam quaerit, hac timet ne inveniat illam: dolose enim quaerit. Non sciebam quia peccatum est, quando dicit homo? Cum viderit quia peccatum est, et destiterit facere ipsum peccatum, quod ideo faciebat, quia ignorabat; vere sic voluit nosse iniquitatem, ut inveniret, et odisset. Nunc autem multi dolose agunt, ut inveniant iniquitatem suam, id est, non ex animo agunt invenire et odisse. Sed quia in ipsa inquisitione dolus est, in inventionem defensio iniquitatis erit. Cum enim invenerit iniquitatem, ecce iam manifestum est illi, quia iniquitas est. Noli illam facere, inquis. Et ille qui dolose agebat ut inveniret, iam invenit, et non odit: quid enim dicit? Quam multi hoc faciunt, et quis hoc non facit? Et numquid omnes perditurus est Deus? Aut certe hoc dicit: Si nollet Deus illa fieri, viverent homines qui ista committunt? Vides quia dolose agebas ad inveniendam iniquitatem tuam? Nam si non dolose, sed sinceriter ageres, iam invenisses et odisses: modo invenisti et defendis: dolose ergo agebas, cum quaereres.

4. [v 4.] *Verba oris eius iniquitas et dolus: noluit intellegere, ut bene ageret.* Videtis quia voluntati illud tribuit: quia sunt homines qui volunt intellegere, et non possunt; sunt autem homines qui nolunt intellegere, ideo non intellegunt. *Noluit intellegere ut bene ageret.*

Cubile cor nostrum, ubi oratur, laboremus mundare.

5. [v 5.] *Iniquitatem meditatus est in cubili suo.* Quid dixit, *in cubili suo*? *Dixit iniustus, ut delinquat in semetipso:* quod dixit superius, *in semetipso*; hoc hic dixit, *in cubili suo*. Cubile nostrum est cor nostrum: ibi tumultum patimur malae conscientiae: et ibi requiescimus, quando bona conscientia est. Qui amat cubile cordis sui, aliquid boni ibi agat. Ibi est cubile, ubi nos Dominus Iesus Christus iubet orare: *Intra in cubiculum tuum, et claude ostium tuum.* Quid est, *claude ostium tuum*? Noli talia exspectare de Deo, quae forinsecus sunt; sed ea quae intrinsecus sunt: *Et Pater tuus, qui videt in abscondito, reddet tibi*. Quis est qui non claudit ostium? Qui talia petit a Deo pro magno et ibi constituit omnes preces suas, ut accipiat ea quae sunt huius saeculi bona. Patet ostium tuum, turba videt cum oras. Quid est claudere ostium tuum? Ut hoc petas a Deo, quod solus Deus novit quomodo tibi det. Quid est hoc propter quod claudis ostium, et petis? Quod oculus non vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascendit. Et forte non ascendit in ipsum cubile tuum, id est in cor tuum. Sed Deus novit quid tibi daturus est. Quando autem erit? Quando revelabitur Dominus, quando apparebit iudex. Quid enim manifestius quam quod dicturus est ad dexteram positus? *Venite, benedicti Patris mei, percipite regnum quod vobis paratum est ab origine mundi*. Audient haec illi qui ad sinistram erunt, et gement infructuosa poenitentia; quia cum ita viverent, eam fructuose noluerunt agere. Quomodo gement? Quia non est illis locus correctionis. Audient autem et ipsi: *Ite in ignem*

aeternum qui paratus est diabolo et angelis eius . Iste est auditus malus. Nam iusti ad auditum bonum gaudebunt; sic enim scriptum est: *In memoria aeterna erit iustus, ab auditu malo non timebit* . A quo auditu malo? Quem audituri sunt illi: *Ite in ignem aeternum*. Deus ergo qui potest supra quam petimus aut intellegimus facere , occultum gemitum nostrum quaerit, ut in conspectu eius placeamus, et non nos quasi de iustitia nostra ante homines iactemus. Qui enim de iustitia sua placere vult hominibus, non eo fine ut homines qui eum vident Deum laudent, sed ea intentione ut ipse laudetur, non claudit ostium contra strepitum: quia patet ostium illo strepitu, et non audit Deus quomodo audire vult. Cubile ergo cor nostrum laboremus mundare, ubi possit nobis bene esse. Novit Caritas vestra quam multa multi patiuntur in publico, in foro, in iurgiis, in contentionibus, in molestiis negotiorum: quomodo quisque fatigatus negotiis foris, currit ad domum suam ut ibi requiescat, et dat operam cito finire negotia quae foris sunt, et tollere se ad requiem in domum suam. Ideo enim unusquisque domum suam habet, quia ibi requiescit. Si vero et ibi molestias patiatur, ubi potest requiescere? Quid ergo? Bonum est ut vel in domo sua requiem habeat. Si autem patitur foris inimicos, intus forte malam uxorem; procedit in publicum: cum vult requiescere ab his quae foris sunt, intrat in domum: quando vero nec ibi requiescit, nec foris requiescit, ubi erit requies? Saltem in cubiculo cordis, ut tollas te ad interiora conscientiae tuae. Si ibi invenisti forte coniugem, quae tibi non faciat amaritudinem, sapientiam Dei; cum ipsa coniungere, quiesce intus in cubiculo tuo, non inde te eiciat fumes malae conscientiae. At ille ut meditaretur dolos, illuc se tollebat, de quo loquitur ista Scriptura, ubi homines non vident; et talia ibi meditabatur, ut nec in ipso corde requiesceret. *Iniquitatem meditatus est in cubili suo*.

De pugna spirituali.

6. Astitit omni viae non bonae. Quid est, *astitit*? Perseveranter peccavit. Unde et de quodam pio et bono dicitur: *Et in via peccatorum non stetit* . Quomodo ille non stetit, sic iste astitit. *Malitiam autem non odio habuit*. Ibi est finis, ibi fructus: si non potest non habere malitiam, vel oderit illam. Cum enim odisti illam, vix tibi subrepat ut aliquid mali facias. Est enim peccatum in mortali corpore: sed quid dicit Apostolus? *Non regnet peccatum in vestro mortali corpore, ad obediendum desideriis eius* . Quando incipit non esse? Quando complebitur in nobis quod ait: *Cum corruptibile hoc induerit incorruptionem, et mortale hoc induerit immortalitatem* . Antequam hoc fiat, est delectatio iniquitatis in corpore; sed maior est delectatio voluptatis verbi sapientiae, praecepti Dei. Vince peccatum et voluntatem eius. Peccatum et iniquitatem oderis, ut iungas te Deo qui tecum illud oderit. Iam coniunctus mente legi Dei, mente servis legi Dei. Et si carne propterea servis legi peccati , quia sunt in te delectationes quaedam carnales, tunc nullae erunt quando iam non pugnabis. Aliud est non pugnare, et esse in pace vera atque perpetua, aliud pugnare et vincere; aliud pugnare et vinci; aliud nec pugnare, sed trahi. Sunt enim homines prorsus qui non pugnant, qualis est iste de quo loquitur: cum enim dicit: *Malitiam non odio habuit*; quomodo pugnat contra eam quam non odit? Iste a malitia trahitur, nec pugnat. Sunt autem qui pugnare incipiunt; sed quia de viribus suis praesumunt, ut ostendat illis Deus quia ipse vincit, si se homo subiungit Deo, et pugnantes vincuntur, et cum quasi coeperint tenere iustitiam, fiunt superbi, et eliduntur. Isti pugnant, sed vincuntur. Quis est autem qui pugnat, et non vincitur? Qui dicit: *Video aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meae*. Vide pugnantem: sed non de viribus suis praesumit iste, ideo victor erit. Quid enim sequitur? *Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius? Gratia Dei per Iesum Christum Dominum nostrum* . Praesumit de eo qui

iussit ut pugnet, et vincit hostem adiutus a iubente. Iste autem *malitiam non odio habuit*.

Bona terrena et coelestia munera Dei sunt.

7. [v 6.] *Domine, in coelo misericordia tua, et veritas tua usque ad nubes*. Nescio quam misericordiam ipsius dicit, quae in coelo est. Est enim misericordia Domini et in terra. Habes scriptum: *Misericordia Domini plena est terra*. De qua ergo misericordia loquitur, cum dicit: *Domine, in coelo misericordia tua*? Munera Dei partim temporalia sunt atque terrena, partim aeterna et coelestia: qui propter hoc colit Deum, ut terrena ista atque temporalia accipiat, quae omnibus praesto sunt, quasi adhuc ut pecus est; utitur quidem misericordia Dei, sed non illa quae excepta est, quae non dabitur nisi solis iustis, sanctis, bonis. Quae sunt munera quae omnibus abundant? Qui solem suum oriri facit super bonos et malos, et pluit super iustos et iniustos. Quis non habet istam misericordiam Dei, primo ut sit, ut discernatur a pecoribus, ut rationale sit animal, qui possit Deum intellegere, deinde frui ista luce, isto aere, pluvia, fructibus, diversitate temporum, solatiis terrenis, salute corporis, affectu amicorum, salute domus suae? Omnia bona sunt, et Dei munera sunt. Ne putetis, fratres, quod aliquis illa poterit dare, nisi unus Deus. Quicumque ergo non exspectant ista, nisi a Domino, multum interest inter hos et eos qui illa quaerunt aut a daemonibus, aut a sortilegis, aut a mathematicis. Isti enim duobus modis miseri sunt, quia et terrena sola bona desiderant, et non ab eo petunt qui dat omnia bona. Qui vero ista bona desiderant, et in his bonis felices esse volunt, et ista sola petunt a Deo, hoc quidem meliores sunt, quia a Deo petunt; sed adhuc periclitantur. Dicit aliquis: Quare periclitantur? Aliquando enim considerant res humanas, et vident ista omnia bona terrena, quae desiderant, habere atque abundare impios et iniquos, et putant quia perdiderunt mercedem colendi Deum, quia id quod mali habent, et ipsi habent, cum ipsi colant Deum, quem non colunt illi; aut aliquando illi qui colunt non habent, et illi habent qui blasphemant: ergo in periculo sunt adhuc.

Speremus misericordiam in Domino.

8. Hic autem vere intellexit quam misericordiam deprecetur a Deo. *Domine, in coelo misericordia tua, et veritas tua usque ad nubes*: id est, misericordia quaedam quam donas sanctis tuis, coelestis est, non terrena; aeterna est, temporalis non est. Et quomodo illam potuisti annuntiare hominibus? Quia *veritas tua usque ad nubes*. Nam quis posset nosse coelestem misericordiam Dei, nisi annuntiaret Deus hominibus? Quomodo illam annuntiavit? Mittendo veritatem suam usque ad nubes. Quae sunt nubes? Praedicatores verbi Dei. Unde quodam loco Deus iratus est cuidam vineae. Intellegit enim, quantum puto, Caritas vestra, audivit Isaiam prophetam, ubi dicit de quadam vinea: *Exspectavi ut faceret uvam, fecit autem spinas*. Et ne quis putaret de vinea ista visibili dicere, sic conclusit: *Vinea autem Domini Sabaoth, domus Israel est; et homo Iuda, novellum dilectum*. Ergo ipsam vineam increpabat, quam exspectavit ut faceret uvam, fecit autem spinas. Et quid ait? *Mandabo nubibus meis ne pluant super eam*. Iratus Deus hoc dixit: *Mandabo nubibus meis, ne pluant super eam*: et vere factum est. Missi sunt enim praedicatores Apostoli. Sic habemus in Actibus Apostolorum, quia apostolus Paulus volebat praedicare Iudaeis, et invenit ibi non uvam, sed spinas: coeperunt enim pro bonis mala reddere, et persequi. Et ait, tamquam implens quod dictum est: *Mandabo nubibus meis ne pluant super eam: Ad vos missi eramus, sed quia respuistis verbum Dei, ecce convertimur ad Gentes*. Ergo impletum est: *Mandabo*

nubibus meis ne pluant super eam. Usque ad nubes veritas venit: ideo nobis potuit nuntiari misericordia Dei quae in coelo est, et non in terra. Et revera, fratres, nubes sunt praedicatores verbi veritatis. Quando minatur per praedicatores Deus, tonat per nubes. Quando miracula facit per praedicatores Deus, coruscat per nubes, terret per nubes, et irrigat per pluviam. Praedicatores ergo isti, per quos praedicatur Evangelium Dei, nubes Dei sunt. Speremus ergo misericordiam, sed illam quae in coelo est.

9. [v 7.] *Iustitia tua sicut montes Dei: iudicia tua sicut abyssus multa.* Qui sunt montes Dei? Qui dicti sunt nubes, ipsi sunt et montes Dei: magni praedicatores, montes Dei. Et quomodo, quando oritur sol, prius luce montes vestit, et inde lux ad humillima terrarum descendit: sic quando venit Dominus noster Iesus Christus, prius radiavit in altitudinem Apostolorum, prius illustravit montes, et sic descendit lux eius ad convallem terrarum. Et ideo quodam loco dicit in psalmo: *Levavi oculos meos in montes, unde veniet auxilium mihi*. Sed noli putare, quia ipsi montes tibi dabunt auxilium: accipiunt enim quod dent, non de suo dant. Et si remanseris in montibus, non erit firma spes tua: sed in illo qui illuminat montes spes tua et praesumptio tua debet esse. Auxilium autem veniet tibi de montibus, quia Scripturae per montes tibi ministratae sunt, per magnos praedicatores veritatis: sed noli in illis figere spem tuam. Audi quid dicat consequenter: *Levavi oculos meos in montes, unde veniet auxilium mihi*. Quid ergo? Montes tibi dant auxilium? Non: audi sequentia: *Auxilium meum a Domino, qui fecit coelum et terram*. De montibus venit auxilium, sed non a montibus. Et a quo? *A Domino qui fecit coelum et terram*. Erant montes alii, per quos unusquisque cum duceret navim, naufragium faceret. Emerserunt enim principes haeresum, et montes erant. Arius mons erat, Donatus mons erat. Maximianus modo quasi mons factus est. Multi in istos montes attendentes, et terram desiderantes, cum de fluctibus volunt liberari, ad saxa compulsi sunt, et naufragium in terra fecerunt. A talibus montibus non seducebatur ille qui ait: *In Domino confido, quomodo dicitis animae meae: Transmigre in montes sicut passer*? Nolo sit spes mea in Ario, nolo in Donato: *Auxilium meum a Domino, qui fecit coelum et terram*. Discite quantum praesumatis de Deo, et quantum tribuatis hominibus; quia maledictus omnis qui spem suam ponit in homine. Modestissime et humiliter sanctus apostolus Paulus zelans vere Ecclesiam, sed sponso, non sibi, et horrens illos quando voluerunt dicere: *Ego sum Pauli, ego Apollo*; suam personam potius assumpsit, quam calcaret et contemneret, ut Christum glorificaret: *Numquid Paulus pro vobis crucifixus est, aut in nomine Pauli baptizati estis?* Repellit a se, sed ut mittat ad Christum. Non vult a sponsa amari pro sponso nec amicum sponsi. Amici enim sponsi Apostoli. Huic sponso et ille humilis Ioannes, qui putabatur Christus, zelabat. Unde ait: *Non sum ego Christus, sed qui post me venit, maior me est, cuius non sum dignus corrigiam calceamenti solvere*. Vere quia tantum se humilans, ostendit se non esse sponsum, sed amicum sponsi; et ideo ait: *Qui habet sponsam, sponsus est: amicus autem sponsi, qui stat et audit eum, gaudio gaudet propter vocem sponsi*. Et si amicus sponsi mons est, non tamen a se habet lucem mons: sed audit, et gaudio gaudet propter vocem sponsi. Nos, inquit, *de plenitudine eius accepimus*. De cuius plenitudine? Illius qui erat *lumen verum, quod illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum*. Huic ergo zelabat Ecclesiam et Apostolus dicens: *Sic nos existimet homo quasi ministros Christi, et dispensatores mysteriorum Dei*: hoc est: *Levavi oculos meos in montes, unde veniet auxilium mihi*. Sic nos existimet homo quasi ministros Christi, et dispensatores mysteriorum Dei. Sed ne iterum spes tua figatur in montibus et non sit in Deo, audi: *Ego plantavi, Apollo rigavit, sed Deus incrementum dedit*; et: *Neque qui*

plantat est aliquid, neque qui rigat, sed qui incrementum dat Deus . Iam ergo dixisti: Levavi oculos meos in montes, unde veniet auxilium mihi: sed quia neque qui plantat est aliquid, neque qui rigat; dic: Auxilium meum a Domino, qui fecit coelum et terram: et: Iustitia tua sicut montes Dei, id est, montes implentur iustitia tua.

In Ecclesia Christi inveniuntur boni et mali.

10. *Iudicia tua sicut multa abyssus.* Abyssum dicit profunditatem peccatorum, quo quisque pervenit contemnendo Deum; sicut quodam loco dicit: *Dedit illos Deus in concupiscentias cordis eorum, facere quae non conveniunt.* Intendat Caritas vestra. Magna res est, magna res agitur. Quid est hoc? *Dedit illos Deus in concupiscentias cordis eorum, facere quae non conveniunt.* Ergo si Deus illos dedit in concupiscentias cordis eorum, facere quae non conveniunt, ideo faciunt tanta illa mala? Quasi aliquis proponat quaestionem: Si Deus hoc facit, ut faciant quae non conveniunt, quid ipsi fecerunt? Occultum est quod audisti: *Dedit illos Deus in concupiscentias cordis eorum.* Ergo fuit concupiscentia, quam vincere noluerunt, cui traderentur iudicio Dei. Sed ut digni haberentur qui traderentur. vide quid de illis superius dixit: *Qui cum cognovissent Deum, non ut Deum glorificaverunt, aut gratias egerunt: sed evanuerunt in cogitationibus suis, et obscuratum est insipiens cor eorum.* Unde? De superbia. *Dicentes enim se esse sapientes, stulti facti sunt.* Inde iam sequitur: *Tradidit illos Deus in concupiscentias cordis eorum .* Quia ergo fuerunt superbi et ingrati, digni habiti sunt qui traderentur in concupiscentias cordis sui, et facti sunt abyssus multa, ut non solum peccarent, sed etiam dolose agerent, ne intellexerent iniquitatem suam, et odissent. Ista profunditas est malitiae, ut nollent invenire et odisse. Sed ad istam profunditatem quomodo quisque pervenit, vide: *Iudicia Dei abyssus multa.* Sicut montes Dei iustitia eius, qui per gratiam ipsius fiunt magni: sic et per iudicia ipsius fiunt in profundo, qui merguntur in ultima. Hac ergo delectent te montes, hac avertere ab abyssu, et convertere ad id quod dicitur: *Auxilium meum a Domino.* Sed unde? *Quia levavi oculos meos in montes.* Quid est hoc? Latine dicam: In Ecclesia Christi invenis abyssum, invenis et montes; invenis ibi pauciores bonos, quia montes pauci sunt, abyssus lata est, id est, multos male viventes ab ira Dei, quia sic egerunt ut traderentur in concupiscentias cordis sui, ut iam defendant peccata sua, et non confiteantur, sed dicant: Quare? quid feci? Et ille illud fecit; et ille hoc fecit. Iam etiam defendere volunt quod arguit sermo divinus: abyssus est. Ideo quodam loco ait Scriptura, audi abyssum: *Peccator, inquit, cum venerit in profundum malorum, contemnit .* Ecce *iudicia tua sicut abyssus multa.* Sed nondum es mons, nondum es abyssus: fuge abyssum, attende in montes; sed nec remaneas in montibus. Auxilium enim tuum a Domino, qui fecit coelum et terram.

11. [v 8.] *Homines et iumenta salvos facies, Domine; sicut multiplicata est misericordia tua, Deus.* Quia dixit: Misericordia tua in coelo; ut et in terra esse sciatur, ait: *Homines et iumenta salvos facies, Domine; sicut multiplicata est misericordia tua, Deus.* Magna est misericordia tua, et multiplex misericordia tua, Deus: et hanc das et hominibus et iumentis. Salus enim hominum a quo? A Deo. Numquid salus iumentorum a Deo non est? Qui enim fecit hominem, ipse fecit et iumenta; qui utrumque fecit, utrumque salvat: sed salus iumentorum temporalis est. Sunt autem qui pro magno hoc petunt a Deo quod dedit iumentis. *Multiplicata est misericordia tua, Deus,* ut non solum hominibus, sed et iumentis detur, quae datur hominibus, ista carnalis et temporalis salus.

Nascimur de Adam, resurgimus per Christum.

12. Ergo homines non habent aliquid apud Deum exceptum, quod iumenta non mereantur, et quo iumenta non perveniant? Habent plane. Et ubi est quod habent? *Filii autem hominum sub tegmine alarum tuarum sperabunt.* Attendat Caritas vestra dulcissimam sententiam: *Homines et iumenta salvos facies.* Iam dixit *homines et iumenta*, deinde autem, *filii hominum*: quasi alii sint homines, alii autem filii hominum. Aliquando in Scripturis filii hominum dicuntur generaliter homines, aliquando proprie quodam modo dicuntur filii hominum, propria quadam significatione, ut non omnes homines intellegantur: maxime quando habet distinctionem. Non enim sine causa ibi positum est: *Homines et iumenta salvos facies, Domine: filii autem hominum*: quasi his sequestratis, custodit seiunctos filios hominum. Seiunctos a quibus? Non solum a iumentis, sed et ab hominibus, qui salutem iumentorum quaerunt a Deo, et pro magno hoc desiderant. Qui sunt ergo filii hominum? Qui sub tegmine alarum eius sperant. Illi enim homines cum iumentis gaudent in re, filii autem hominum gaudent in spe: illi praesentia bona sectantur cum iumentis, isti futura bona sperant cum Angelis. Quare ergo cum distinctione illi vocantur homines, et isti vocantur filii hominum? Nam et quodam loco sic ait Scriptura: *Quid est homo quod memor es eius, aut filius hominis quoniam visitas eum?* Quid est homo quod memor es eius? Memor es eius es, quasi absentis; filium autem hominis visitas praesentem. Quid est, memor es hominis? *Homines et iumenta salvos facies, Domine*: quia et ipsis malis das salutem, et ipsis qui non desiderant regnum coelorum. Tuetur enim illos, et non illos deserit secundum modum suum, tamquam pecora sua: et non illos deserit; tamen tamquam absentium memor est. At vero quem visitat, filius hominis est; et dicitur ei: *Filii autem hominum sub tegmine alarum tuarum sperabunt.* Et si vultis discernere ista duo genera hominum, duos homines primo attendite, Adam et Christum. Audi Apostolum: *Sicut enim in Adam omnes moriuntur, sic et in Christo omnes vivificabuntur.* Nascimur de Adam, ut moriamur: resurgimus per Christum, ut semper vivamus. Quando portamus imaginem terreni hominis, homines sumus: quando portamus imaginem coelestis hominis, filii hominum sumus; quia Christus Filius hominis dictus est. Etenim Adam homo erat, sed filius hominis non erat: ideo illi pertinent ad Adam qui desiderant carnalia bona, et salutem istam temporalem. Hortamur illos ut filii sint hominum, qui sub tegmine alarum eius sperent, et misericordiam illam desiderent, quae in coelo est, et quae annuntiata est per nubes. Sed si non possunt adhuc, interim vel temporalia bona non desiderent, nisi ab uno Deo: sic et in Veteri Testamento serviant, ut ad Novum perveniant.

Quod tibi Deus promisit, daturus est.

13. Nam et populus ille terrena bona desideravit, et regnum Ierusalem, subiectionem inimicorum suorum, abundantiam fructuum, salutem propriam, salutem filiorum suorum. Talia desiderabant, et talia accipiebant, sub Lege custodiebantur. Desiderabant a Deo bona, quae dat et iumentis, quia nondum ad illos venerat Filius hominis, ut essent Filii hominum: tamen iam habebant nubes annuntiantes Filium hominis. Venerunt ad illos Prophetae, annuntiaverunt Christum: et erant ibi quidam qui intellegebant, et spem futuram habebant, ut acciperent misericordiam, quae in coelo est. Erant ibi qui nonnisi carnalia desiderarent et terrenam ac temporalem felicitatem. Ipsius labebantur pedes ad facienda vel adoranda idola. Quando enim illos admonebat, et flagellabat in his omnibus quibus delectabantur, et auferebat ea, patiebantur famem, bella,

pestilentias, morbos, et convertebantur ad idola. Talia bona quae pro magno a Deo desiderare debebant, ab idolis desiderabant, et dimittebant Deum. Attendebant enim ipsa bona, quae quaerebant, abundare impiis et sceleratis, et putabant se frustra Deum colere, quia non dabat mercedem terrenam. O homo! operarius es Dei; postea est tempus mercedem accipiendi: quid iam flagitas mercedem antequam opereris? Si venerit operarius ad domum tuam, numquid dabis mercedem ante, nisi perfecerit opera sua? Nam perversum eum existimabis, si dixerit: Prius accipiam mercedem, et tunc operabor. Irasceris. Quare autem irasceris? Quia non habuit fidem homini mendaci. Quomodo Deus non irascetur, cum tu fidem non habeas ipsi veritati? Quod tibi promisit, daturus est: non fallit, quia veritas est qui promisit. Sed times ne forte non habeat quod det? Omnipotens est. Noli timere, ne non sit qui det; immortalis est. Non timeas, ne succedatur ei; perpetuus est: securus esto. Si vis in te praesumere tota die operarium tuum, crede et tu Deo tota vita tua; quia vita tua momentum temporis est ad Deum. Et eris, quid? *Filii autem hominum sub tegmine alarum tuarum sperabunt.*

14. [v 9.] *Inebriabuntur ab ubertate domus tuae.* Nescio quid nobis magnum promittit. Vult illud dicere, et non dicit: non potest, an nos non capimus? Audeo dicere, fratres mei, etiam de sanctis linguis et cordibus, per quas nobis veritas nuntiata est, nec dici potest quod annuntiabant, nec cogitari. Res enim magna est et ineffabilis: et ipsi ex parte in aenigmate viderunt, sicut dicit Apostolus: *Videmus nunc ex parte in aenigmate, tunc autem facie ad faciem*. Ecce in aenigmate videntes sic eructabant. Quales erimus, cum viderimus facie ad faciem quod ipsi parturiebant corde, et lingua parere non poterant ut caperent homines? Quae enim necessitas fuerat ut diceret: *Inebriabuntur ab ubertate domus tuae*? Quaesivit verbum unde loqueretur de rebus humanis, quod diceret: et quia vidit homines ingurgitantes se in ebrietate, accipere autem vinum immoderate, et mentem perdere; vidit quid diceret, quia cum accepta fuerit illa ineffabilis laetitia, perit quodammodo humana mens, et fit divina, et inebriatur ab ubertate domus Dei. Unde et in alio psalmo dicitur: *Calix tuus inebrians quam praeclarus est!* Hoc iam calice inebriati erant Martyres, quando ad passionem euntes, suos non agnoscebant. Quid tam ebrium, quam non agnoscere uxorem flentem, non filios, non parentes? Non agnoscebant, non eos ante oculos esse arbitrabantur. Nolite mirari; ebrii erant. Unde ebrii erant? Videte: acceperunt calicem unde inebriarentur. Unde et ille gratias Deo agit, dicens: *Quid retribuam Domino pro omnibus quae retribuit mihi? Calicem salutaris accipiam, et nomen Domini invocabo*. Ergo, fratres, simus filii hominum, et speremus sub tegmine alarum eius, et inebriemur ab ubertate domus eius. Quomodo potui dixi et quomodo possum video, et quomodo video, dicere non possum. *Inebriabuntur ab ubertate domus tuae: et torrentem voluptatis tuae potabis eos.* Torrens dicitur aqua veniens cum impetu. Impetus erit misericordiae Dei, ad irrigandos et inebriandos qui modo ponunt spem sub umbraculo alarum eius. Voluptas illa quae est? Quasi torrens inebrians sitientes. Modo ergo qui sitit, spem ponat: qui sitit, habeat spem, inebriatus habebit rem: antequam habeat rem, sitiatur in spe. Beati qui esuriunt et sitiunt iustitiam, quoniam ipsi saturabuntur.

Christus fons et lumen vitae.

15. [v 10.] Quo ergo fonte irrigaberis, et unde currit tantus torrens voluptatis eius? *Quoniam apud te, inquit, fons vitae.* Quis est fons vitae, nisi Christus? Venit ad te in carne, ut irroraret fauces tuas sitientes: satiabit sperantem, qui irroravit

sitientem. *Quoniam apud te fons vitae, in lumine tuo videbimus lumen.* Hic aliud est fons, aliud lumen: ibi non ita. Quod enim est fons, hoc est et lumen: et quidquid vis, illud vocas, quia non est quod vocas; quia non potes congruum nomen invenire, non remanet in uno nomine. Si diceres, quia lumen est solum, diceretur tibi: Sine causa ergo mihi dictum est ut esuriam et sitiam: quis enim est, qui manducet lumen? Illud plane recte mihi dictum est: *Beati mundi corde, quoniam ipsi Deum videbunt* : si lumen est, oculos meos parem. Para et fauces; quia illud quod lumen est, et fons est: fons, quia satiat sitientes; lumen, quia illuminat caecos. Hic aliquando alibi lumen, alibi fons. Aliquando enim currunt fontes et in tenebris; et aliquando in eremo pateris solem, non invenis fontem: hic ergo possunt ista duo esse separata, ibi non fatigaberis, quia fons est; non tenebraberis, quia lumen est.

Voluntas Dei est sequenda.

16. [v 11.] *Praetende misericordiam tuam scientibus te, et iustitiam tuam his qui recto sunt corde.* Quod saepe diximus, quia illi sunt recti corde, qui sequuntur in hac vita voluntatem Dei. Voluntas Dei est aliquando ut sanus sis, aliquando ut aegrotas: si quando sanus es, dulcis est voluntas Dei, et quando aegrotas, amara est voluntas Dei; non recto corde es. Quare? Quia non vis voluntatem tuam dirigere ad voluntatem Dei, sed Dei vis curvare ad tuam. Illa recta est, sed tu curvus: voluntas tua corrigenda est ad illam, non illa curvanda est ad te: et rectum habebis cor. Bene est in hoc saeculo, benedicatur Deus qui consolatur: laboratur in saeculo, benedicatur Deus quia emendat et probat: et eris recto corde dicens: *Benedicam Dominum in omni tempore, semper laus eius in ore meo* .

Christus humilitate curavit quos superbia vulneraverat.

17. [v 12.] *Non veniat mihi pes superbiae.* Certe iam dixit: Sub umbraculo alarum tuarum sperabunt filii hominum, et inebriabuntur ab ubertate domus tuae. Cum coeperit quisque isto fonte uberius irrigari, caveat ne superbiat. Non enim deerat Adae primo homini: sed venit illi pes superbiae, et movit illum manus peccatoris, id est manus diaboli superba. Quomodo ille qui eum seduxit, dixit. *Ponam sedem meam ad Aquilonem* : sic illi persuasit: *Gustate, et eritis sicut dii* . Superbia ergo lapsi sumus, ut ad istam mortalitatem perveniremus. Et quia nos superbia vulneraverat, humilitas facit sanos. Venit humilis Deus, ut a tanto superbiae vulnere curaret hominem. Venit, quia Verbum caro factum est, et habitavit in nobis . Comprehensus est a Iudaeis, insultatum est ei. Audistis cum Evangelium legeretur, quid dixerunt, et cui dixerunt: *Daemonium habes* : et ille non dixit: *Daemonium habetis vos*, quia vos in peccatis vestris estis, et diabolus possidet corda vestra. Non hoc dixit, quod si diceret, verum diceret; sed non erat tempus ut hoc diceret, ne non veritatem praedicare, sed maledictum reddere videretur. Dimisit quod audivit, quasi non audisset. Medicus enim erat, et phreneticum curare venerat. Quomodo medicus non curat quidquid audiat a phrenetico, sed quomodo convalescat et fiat sanus phreneticus; nec si et pugnum ab illo accipiat curat; ille illi facit nova vulnera, ille veterem febrem sanat: sic et Dominus ad aegrotum venit, ad phreneticum venit, ut quidquid audiret, quidquid passus esset contemneret, hoc ipso eos docens humilitatem, ut humilitate docti, sanarentur a superbia; de qua iste liberari deprecatur dicens: *Non veniat mihi pes superbiae; et manus peccatoris non moveat me*. Si enim venerit pes superbiae, movet manus peccatoris. Quae est manus peccatoris? Male suadentis operatio. Factus es superbus? Cito te corrumpit, qui male suadet. Humilis figere in Deo, et non valde

cures quid tibi dicatur. Hinc est quod alibi dicitur: *Ab occultis meis munda me, et ab alienis parce servo tuo* . Quid est: *Ab occultis meis*? *Non veniat mihi pes superbiae*. Quid est: *Et ab alienis parce servo tuo*? *Neque manus peccatoris moveat me*. Serva quod intus est, et non timebis foris.

18. [v 13.] Quare autem valde hoc times? Quasi diceretur: *Ibi ceciderunt omnes qui operantur iniquitatem*; ut venirent ad illam abyssum. de qua dictum est: *Iudicia tua sicut abyssus multa*; ut ad illud profundum pervenirent, ubi peccatores qui contemnunt, ceciderunt. *Ceciderunt*: ubi primo ceciderunt? In pede superbiae. Audite pedem superbiae: *Qui cum cognovissent Deum, non sicut Deum glorificaverunt*. Venit ergo illis pes superbiae, unde venerunt in profundum: *Tradidit illos Deus in concupiscentias cordis eorum, facere quae non conveniunt* . Radicem peccati, et caput peccati timuit qui dixit: *Non veniat mihi pes superbiae*. Quare illum pedem dixit? Quia superbiendo Deum deseruit, et discessit: pedem ipsius, affectum ipsius dixit. *Non veniat mihi pes superbiae; et manus peccatoris non moveat me*: id est, opera peccatoris non me dimoveant a te, ut imitari illa velim. Quare autem contra superbiam hoc dicit: *Ibi ceciderunt qui operantur iniquitatem*? Quia qui modo iniqui sunt, in superbia ceciderunt. Ideo cum cautam faceret Dominus Ecclesiam, ait: *Illa tuum*, inquit, *observabit caput, et tu eius calcaneum* . Serpens observat quando tibi veniat pes superbiae, quando labaris, ut deiciat; tu autem caput eius observa: initium omnis peccati superbia . *Ibi ceciderunt qui operantur iniquitatem: expulsi sunt, nec potuerunt stare*: prior ille qui in veritate non stetit, deinde per eum illi quos dimisit Deus de paradiso. Unde ille humilis qui non se dicit dignum solvere corrigiam calceamenti, non est expulsus, sed stat et audit eum, et gaudio gaudet propter vocem sponsi , et non propter suam, ne veniat ei pes superbiae, et expellatur, nec possit stare.

19. Et si cum labore aliquibus vestrum taedio fuerimus, finivimus psalmum, transivit taedium, et gratulabimur, quia psalmus totus expositus est. In medio iam timens ne onerarem vos, dimissurus eram: sed cogitavi quia intentio nostra praecideretur, et non sic rediretur ad dimidium, quomodo si excurreremus totum; et malui vobis gravis esse, quam re imperfecta reliquias servare. Debetur enim vobis etiam crastinus sermo: orate pro nobis ut valeamus exhibere, et afferte fauces esurientes et corda devota.

IN PSALMUM 36

ENARRATIO

Sermo 1

Utiliter ignoramus quando novissimus dies venturus sit.

1. Novissimus dies terribiliter venturus auditur eis qui securi esse bene vivendo nolunt, et male vivere diu volunt. Utiliter autem Deus latere voluit illum diem, ut semper sit paratum cor ad exspectandum quod esse venturum scit, et quando venturum sit nescit: Quia vero Dominus noster Iesus Christus magister nobis missus est, etiam Filium hominis dixit nescire illum diem , quia in magisterio eius non erat ut per eum sciretur a nobis. Neque enim aliquid scit Pater quod Filius nescit: cum ipsa scientia Patris illa sit, quae sapientia eius est: est autem sapientia eius Filius eius, Verbum eius. Sed quia nobis scire non proderat, quod quidem ille noverat, qui nos docere venerat, non tamen hoc quod nobis nosse non proderat; non solum sicut magister aliquid docuit, sed sicut magister aliquid non docuit.

Tamquam enim magister sciebat et docere quod proderat, et non docere quod oberat. Sic autem quodam genere locutionis nescire Filius dicitur quod non docet: id est, nescire dicitur quod nescire nos facit, quomodo quotidie loquimur, modo quodam locutionis, ut dixi. Laetum enim diem dicimus, quia laetos nos facit; et tristem diem, quia tristes nos facit; et frigus pigrum, quia pigros nos facit. Quomodo contra dicitur a Domino: Nunc cognovi. Dictum est Abrahae: *Nunc cognovi quod timeas tu Deum*. Hoc Deus noverat et ante illam probationem. Nam illa probatio ideo facta est, ut nos nossemus quod Deus iam noverat, et propter nos docendos conscriberetur, quod ante documentum ille noverat: et fortasse et ipse Abraham nondum noverat quas vires haberet fides eius: unusquisque enim se tentatione tamquam interrogatus agnoscit: sicut Petrus quas vires haberet fides eius utique nesciebat, quando dixit Domino: *Tecum sum usque ad mortem*. Dominus autem qui noverat eum, praedixit ubi deficeret, praenuntians illi infirmitatem eius, tamquam tacta vena cordis eius. Proinde Petrus, qui ante tentationem praesumpsit de se, in tentatione didicit se. Sic ergo non absurde sentimus et patrem nostrum Abraham cognovisse vires fidei suae, ubi iussus immolare unicum filium suum, non dubitavit nec trepidavit ei offerre qui dederat; quia quemadmodum nescivit unde daturus erat nondum natum, sic credidit posse reparare immolatum. Dixit ergo Deus: Nunc cognovi: quod intellegimus. Nunc cognoscere te feci: secundum locutiones quas commendavimus: Pigrum frigus, quod pigros faciat; et laetum diem, quod laetos faciat: sic cognoscens, quod cognoscentes faciat. Inde est illud: *Tentat vos Dominus Deus vester, ut sciat si diligitis eum*. Dabis enim profecto Domino Deo nostro. Deo summo, Deo vero magnam ignorantiam, quod utique sacrilegum esse intelleges, si sic acceperis: *Tentat vos Dominus ut sciat*, tamquam ipse de nostra tentatione concipiat scientiam, in quo erat ante ignorantia. Sed quid est: *Tentat vos, ut sciat*? Tentat vos, ut scire vos faciat. Accipite ergo a contrario regulam intellegentiae; et quemadmodum cum Deum auditis dicere: *Cognovi*, intellegitis: Cognoscere vos feci: sic et cum auditis de Filio hominis, id est de Christo dici quod illum diem nesciat, intellegite dici quod nescire faciat. Quid est autem, nescire faciat? Occultet, ut nesciatur quod nobis prodi non prodest. Hoc est quod dixi, magistrum bonum nosse quid prodat, nosse quid legat: sicut quaedam eum legimus distulisse. Unde intellegimus non omnia promenda esse, quae capere non possunt hi quibus promuntur. Dicit enim alibi: *Multa habeo vobis dicere, sed non potestis illa portare modo*. Dicit et Apostolus: *Non potui loqui vobis quasi spiritalibus, sed quasi carnalibus, quasi parvulis in Christo lac vobis potum dedi, non escam: neque enim poteratis; sed nec adhuc quidem potestis*. Quo proficit iste sermo? Ut quoniam diem novissimum scimus venturum, utiliter autem scimus venturum et utiliter ignoramus quando venturus sit, paratum cor habeamus bene vivendo; et non solum non timeamus venturum illum diem, sed et amemus. Dies quippe ille sicut infidelibus laborem auget, sic fidelibus finit. Quid autem horum duorum esse velis, antequam veniat, nunc est in potestate; cum venerit, non erit. Elige ergo cum tempus est: quia Deus quod misericorditer occultat, misericorditer differt.

In quocumque genere vitae inveniuntur probi et reprob.

2. Iam vero quia in quocumque genere vitae, quod habet aliquam professionem, non omnes inveniuntur probi, non omnes reprob, ex hoc apparet, quia de quibusdam hominum generibus, quae per similitudines in Evangelio modo proposita audivimus, sic concluditur: *Unus assumetur, et unus relinquetur*. Assumetur bonus, relinquetur malus. Videntur duo in agro; eadem professio est,

sed non idem cor. Professionem vident homines, cor novit Deus. Quodlibet ergo ager significet. *Unus assumetur, et unus relinquetur*. Non quasi dimidia pars assumetur, et dimidia relinquetur: sed genera hominum duo dicit. Et si aliud eorum sit in paucis, aliud in multis: *Unus assumetur, et unus relinquetur*: hoc est, unum genus assumetur, et alterum relinquetur. Sic in lecto, sic in molendino. Expectatis fortasse quid ista sint: videtis tecta esse, et similitudinibus quibusdam involuta. Potest mihi aliud videri, alteri aliud: sed neque ego eo quod dixero praescribo alteri ad meliorem intellectum, nec ille mihi ad utrumque accipiendum, si utrumque cum fide concordat. Videntur enim mihi in agro laborare qui praesunt Ecclesiis; sicut Apostolus dicit: *Dei agricultura, Dei aedificatio estis*. Nam et architectum se dicit, cum dicit: *Ut sapiens architectus fundamentum posui*: et agricolam, cum dicit: *Ego plantavi, Apollo rigavit, sed Deus incrementum dedit*. In molendino ergo duas dixit, non duos; credo, quod haec figura ad plebes pertineat: quia praepositi regunt, plebes reguntur. Et molendinum puto dictum mundum istum; quia rota quadam temporum volvitur, et amatores suos conterit. Sunt ergo qui de actionibus mundi non recedunt: sed tamen et ibi alii bene operantur; alii male; alii sibi amicos faciunt de mammona iniquitatis, a quibus recipiantur in tabernacula aeterna, quibus dicitur: *Esurivi, et dedistis mihi manducare* alii ista neglegunt, quibus dicitur ibi: *Esurivi, et non dedistis mihi manducare*. Proinde, quia de his qui versantur in negotiis et operibus huius mundi, alii diligunt benefacere indigentibus, alii neglegunt: tamquam de duabus in molendino *una assumetur, et una relinquetur*. Lectum autem positum arbitror pro quiete: quia sunt qui neque actiones mundi pati volunt, sicut sunt coniugati homines habentes domos, familias, filios; neque aliquid in Ecclesia agunt, sicut praepositi velut in agricultura laborantes; sed velut ad haec infirmi, secedunt ad otium, et quieti esse diligunt; veluti memores infirmitatis suae, non se committentes magnis actionibus, et quodammodo in strato infirmitatis rogantes Deum. Et ipsa professio habet bonos, habet fictos: proinde etiam ex his *unus assumetur, et unus relinquetur*. Ad quamcumque professionem te converteris, para te pati fictos: alioquin si te non paraveris, invenies quod non sperabas, et deficies aut perturbaberis. Ad omnia ergo te paratum facit qui tibi loquitur, cum tempus est et illi loquendi, nondum iudicandi, et tibi audiendi, nondum frustra poenitendi. Est enim modo poenitentia non frustra: erit tunc frustra. Non enim tunc non poenitebit homines male vixisse: sed nullo modo illis iustitia Dei revocat quod sua iniustitia perdiderunt. Iustum enim est apud Deum, ut modo impertiat misericordiam, tunc exerceat iudicium. Ideo nunc non tacetur. An tacetur? Arguat quisque, murmure, si non per totum orbem haec Scriptura recitatur atque cantatur; si cessat etiam venalis ferri per publicum.

In hac vita malos videmus florere, bonos laborare.

3. [vv 1.2.] Sed revera hoc te perturbat hominem christianum, quia vides male viventes felices, rerum istarum copia circumfluere, sanos esse, superbis dignitatibus eminere, incolumem habere domum, gaudia suorum, obsequia clientium, excellentissimas potentias, nihil triste interpellare vitam ipsorum: mores nequissimos vides, facultates copiosissimas perspicis; et dicit cor tuum nullum esse divinum iudicium, omnia casibus ferri et fortuitis motibus ventilari. Nam si Deus, inquis, res humanas respiceret, floreret illius iniquitas, et mea innocentia laboraret? Omnis morbus animi habet in Scripturis medicamentum suum: qui ergo sic aegrotat, ut ista dicat in corde suo, bibat potionem psalmi huius. Quid est? Iterum inspiciamus quid dicebas? Quid dicebam, inquis, nisi quod vides? Mali florent, boni laborant: quomodo ista videt Deus? Accipe, bibe:

ipse tibi hanc, de quo ista murmuras, temperavit potionem: tantum ne recuses saluberrimum poculum; accommoda per aurem os cordis, et bibe quod audis: *Noli aemulari in malignantibus, neque aemuleris facientes iniquitatem. Quoniam tamquam foenum cito arescent, et sicut olera prati cito cadent.* Quod tibi longum videtur, cito est Deo: subiunge te Deo, et tibi cito erit. Quod ait *foenum*, hoc intellegimus *olera prati*. Vilia quaedam sunt, et superficiem terrae tenentia, altam radicem non habent. Proinde per hiemem virent: at ubi sol aestatis fervere coeperit, arescent. Modo ergo tempus est hiemis, gloria tua nondum apparet: sed si alta radix est caritatis tuae, sicut multarum arborum per hiemem, transit frigus, veniet aestas, id est iudicii dies: tunc arescet viror foeni, tunc apparebit arborum gloria. *Mortui enim estis*, ait Apostolus: quomodo videntur arbores per hiemem, quasi aridae, quasi mortuae. Ergo quae spes, si mortui sumus? Intus est radix: ubi radix nostra, ibi et vita nostra; ibi enim caritas nostra. *Et vita vestra*, inquit, *abscondita est cum Christo in Deo.* Quando arescit qui sic habet radicem? Quando autem erit ver nostrum? quando aestas nostra? quando nos circumvestit dignitas foliorum, et ubertas fructuum locupletat? quando hoc erit? Audi quod sequitur: *Cum Christus apparuerit, vita vestra, tunc et vos cum ipso apparebitis in gloria.* Quid ergo modo? *Noli aemulari in malignantibus, neque aemuleris facientes iniquitatem. Quoniam tamquam foenum cito arescent, et sicut olera prati cito cadent.*

Dominus merces est sanctorum.

4. [vv 3.4.] Quid ergo tu? *Spera in Dominum.* Illi enim sperant non in Dominum: spes illorum mortalis, spes illorum caduca, fragilis, volatica, transitoria, inanis erit. *Spera in Dominum.* Ecce spero, quid ago? *Et fac bonitatem.* Noli malitiam, quam respicis in illis male florentibus: *fac bonitatem, et inhabita terram.* Ne forte bonitatem extra inhabitationem terrae facias. Terra enim Domini, Ecclesia eius est: ipsam rigat, ipsam colit ille agricola Pater. Multi enim quasi exercent bona opera, sed quia non inhabitant terram, non pertinent ad agricolam. Ergo fac bonitatem, non extra terram, sed inhabita terram. Et quid habebo? *Et pascaris in divitiis eius.* Quae sunt divitiae eius terrae? Divitiae eius Dominus eius, divitiae eius Deus eius. Ipse est ille cui dicitur; *Pars mea, Domine.* Ipse est ille de quo dicitur: *Dominus pars haereditatis meae et calicis mei.* Recenti sermone commendavimus Caritati vestrae, et Deum esse possessionem nostram, et nos esse possessionem Dei. Audi quia divitiae terrae huius ipse est: vide quid sequitur: *Delectare in Domino.* Tamquam quaesieris, et dixeris: Ostende mihi divitias terrae illius, in qua me iubes habitare; *Delectare*, inquit, *in Domino, et dabit tibi petitiones cordis tui.*

5. Signanter accipe *petitiones cordis tui.* Discerne petitiones cordis tui a petitionibus carnis, discerne quantum potes. Nec frustra dictum est in quodam psalmo: *Deus cordis mei.* Ibi enim sequitur et dicit: *Et pars mea Deus meus in saecula.* Verbi gratia, caecus est corpore, rogat ut illuminetur. Ista roget, quia et ista Deus facit, et ista Deus praestat: sed rogant haec etiam mali. Petitio haec carnis. Infirmatur, rogat se salvum fieri: salvus fit moriturus. Et ista petitio carnis est: et si qua sunt talia. Petitio cordis quae est? Sicut petitio carnis est, velle sibi reparari oculos, utique ad videndam istam lucem, quae talibus oculis videri potest: ita petitio cordis ad aliam lucem pertinet. Beati enim mundi corde, quoniam ipsi Deum videbunt. *Delectare in Domino, et dabit tibi petitiones cordis tui.*

Spes nostra in Domino.

6. [vv 5.6.] Ecce desidero, rogo, volo: egone implebo? Non. Quis ergo? *Revela ad Dominum viam tuam, et spera in eum, et ipse faciet.* Indica illi quid patiaris, indica illi quid velis. Quid enim pateris? *Caro concupiscit adversus spiritum, et spiritus adversus carnem*. Quid ergo vis? *Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius?* Et quia ipse faciet, cum revelaveris ad eum viam tuam, vide quid sequitur: *Gratia Dei per Iesum Christum Dominum nostrum*. Quid ergo facturum est, quia dictum est: *Revela ad Dominum viam tuam, et spera in eum, et ipse faciet*: quid faciet? *Et educet sicut lumen iustitiam tuam.* Modo enim abscondita est iustitia tua: in fide res est, nondum in specie. Aliquid credis ut facias, nondum vides quod credis. Cum autem coeperis videre quod credidisti, educetur in lumine iustitia tua: quia iustitia tua erat fides tua Iustus enim ex fide vivit.

Promittitur nobis vita aeterna.

7. *Et educet velut lumen iustitiam tuam, et iudicium tuum sicut meridiem*: hoc est clarum lumen. Parum erat dicere, *ut lumen*. Lumen enim iam dicimus et cum albescit, lumen dicimus et cum sol oritur: sed nunquam est clarior lux quam medio die. Non solum ergo educet sicut lumen iustitiam tuam, sed erit iudicium tuum tamquam meridies. Modo enim iudicas sequi Christum, hoc proposuisti, hoc elegisti, hoc est iudicium tuum: nemo tibi ostendit quod promisit: promissorem adhuc tenes, exhibitorem autem exspectas: in iudicio ergo fidei tuae elegisti sequi quod non vides. In abscondito est iudicium tuum, adhuc reprehenditur et irridetur ab infidelibus: Quid credidisti? Quid tibi Christus promisit? Quia immortalis eris, et dabit tibi vitam aeternam? ubi est hoc? quando dabit? quando fieri potest? Iudicas tamen tu magis sequi Christum promittentem quod non vides, quam impium reprehendentem credidisse te quod nondum vides. Et hoc est iudicium tuum: et quale sit iudicium tuum, adhuc non apparet: in isto saeculo quasi nox est. Quando ergo educet iudicium tuum velut meridiem? Cum Christus apparuerit vita nostra, tunc et vos cum ipso apparebitis in gloria. Cum venerit iudicii dies, et venerit Christus, et congregaverit omnes gentes iudicandas, quid erit tunc? Impius ubi abscondet perfidiam suam, cum videro fidem meam? Ergo modo quid? Angustiae, tribulationes et tentationes. Et beatus qui perdurat: quia qui perseveraverit usque in finem, hic salvus erit. Nec cedat insultatoribus, ne eligat hic florere ut ex arbore foenum fiat.

8. [vv 7-9.] Quid igitur debeo? Quid debeas audi: *Subditus esto Domino, et obsecra eam.* Hoc sit vita tua, obedire praeceptis eius. Hoc est enim subditum illi esse, et obsecrare, donec det quod promisit. Perseveret bonum opus, perseveret et oratio. Oportet enim semper orare, et non deficere. In quo appares subditus? Faciendo quod praecepit. Sed mercedem nondum accipis, forte quia capere nondum potes. Iam enim ille potest dare, sed tu non potes accipere. Exercere operibus, labora in vinea: finito die pete mercedem: fidelis est qui te adduxit ad vineam. *Subditus esto Domino, et obsecra eum.*

Vita impiorum felicitas transitoria.

9. Ecce facio; subditus sum Domino, et obsecro cum. Sed quid tibi videtur? Vicinus ille nequam, male agens et florens est; furta eius, adulteria eius, rapinas eius ego novi; in omnibus elatus, superbus, per iniquitatem exaltatus non me dignatur agnoscere: in his quomodo durabo? Morbus ille est, bibe contra: *Ne subaemuleris eum qui prosperatur in via sua.* Prosperatur, sed in via sua: laboras,

sed in via Dei. Illi prosperitas in via est, in perventione infelicitas: tibi labor in via, in perventione felicitas; quoniam iter impiorum peribit. Novit Dominus iras iustorum, et iter impiorum peribit. Has vias ambulas quas novit Dominus; et si laboras in eis, non te fallunt. Via vero impiorum felicitas transitoria: finita via, peracta est felicitas. Quare? Quia via illa lata est, finis eius in profundum inferni perducit. Via vero tua angusta est, et pauci ingrediuntur per eam: sed ad quam latitudinem perveniant debes cogitare. *Ne subaemuleris eum qui prosperatur in via sua. In homine faciente iniquitatem, desine ab ira, et derelinque indignationem.* Quid stomacharis? Quid per iracundiam et indignationem istam aut blasphemias, aut prope blasphemias? *In homine faciente iniquitatem, desine ab ira, et derelinque indignationem.* Nescis quo te provocet ira ista? Dicturus es Deo quia iniquus est, illuc pergit. Ecce ille quare felix est, et ille infelix est? Vide quid pariat: offoca malam conceptionem. *Desine ab ira, et derelinque indignationem,* ut iam resipiscens dicas: *Turbatus est prae ira oculus meus.* Quis oculus, nisi fidei? Interrogo oculum fidei tuae: Credidisti in Christum; quare credidisti? Quid tibi promisit? Si felicitatem saeculi huius tibi promisit Christus, murmura adversus Christum, murmura adversus illum, quando vides infidelem felicem. Quid tibi promisit felicitatis? Quid nisi in resurrectione mortuorum? Quid autem in hac vita? Quod ipse: quod ipse, inquam. An dedignaris, serve discipule, quod Dominus, quod magister? Nonne a ipso audis: *Non est servus maior domino suo, et non est discipulus super magistrum?* Ille pro te dolores, flagella, opprobria, crucem, mortem passus est. Et quid horum iusto debebatur? quid non tibi peccatori debebatur? Ergo tene directum oculum tuum, ne turbetur prae ira: *Desine ab ira, et derelinque indignationem. Ne subaemuleris ut maligne facias:* quasi imitando eum qui maligne faciendo floret ad tempus. *Ne subaemuleris, ut maligne facias. Quoniam qui maligne agunt, exterminabuntur.* Sed felicitatem eorum video. Crede illi qui dicit: *Exterminabuntur:* quia melius ille videt quam tu, cuius oculum turbare ira non potest. *Quoniam qui maligne agunt, exterminabuntur. Sistentes autem Dominum.* Non enim aliquem fallacem, sed utique ipsam veritatem: non enim aliquem minus valentem, sed utique omnipotentem. *Sistentes autem Dominum, ipsi haereditate possidebunt terram.* Quam terram, nisi illam Ierusalem, cuius amore qui exardescit, perveniet ad pacem?

Securi diem iudicii exspectemus.

10. [v 10.] Sed quamdiu peccator floret? quamdiu sustinebo? Festinas: cito erit quod tibi diu est. Infirmitas facit diu videri quod cito est. Quomodo inveniuntur desideria aegrotorum? Nihil tamdiu, quam ut calix sitiendi temperetur. Utique festinatur a suis, ne forte offendatur infirmus. Quando fiet? quando coquetur? quando dabitur? Celeritas est in illis qui tibi serviunt, sed infirmitas tua diuturnum putat quod cito agitur. Ergo videte medicum nostrum blandientem infirmo dicenti: Quamdiu durabo? quamdiu erit? *Et adhuc pusillum, et non erit peccator.* Inter peccatores certe gemis, de peccatore gemis: pusillum, et non erit. Ne forte, quia tibi dixi: *Sistentes autem Dominum, ipsi haereditate possidebunt terram,* ne sustentiam istam longissimam putes; modicum sustine, sine fine accipies quod sustines. Adhuc pusillum: modicum. Recole annos ab Adam usque in hodiernum diem, percurrere Scripturas: heri pene ille de paradiso lapsus est. Tot saecula emensa et evoluta sunt. Ubi sunt praeterita tempora? Sic paucae quae restant, utique transibunt. Si toto illo tempore viveres, ex quo Adam de paradiso dimissus est usque in hodiernum diem; certe videres vitam tuam non fuisse diuturnam, quae sic avolasset. Unius autem cuiusque hominis vita quanta est?

Adde quantoslibet annos, duc longissimam senectutem, quid est? Nonne aura est matutina? Ergo longe sit dies iudicii, quando erit retributio iniustorum et iustorum: tuus certe dies ultimus longe abesse non potest. Ad hunc te praepara. Qualis enim exieris de hac vita, talis redderis illi vitae. Post vitam istam parvam nondum eris ubi erunt sancti, quibus dicitur: *Venite, benedicti Patris mei, percipite regnum quod vobis paratum est ab initio mundi*. Nondum ibi eris, quis nescit? Sed iam poteris ibi esse, ubi illum quondam ulcerosum pauperem, dives ille superbus et sterilis in mediis suis tormentis vidit a longe requiescentem. In illa requie positus, certe securus exspectas iudici diem, quando recipias et corpus, quando immuteris, ut angelo aequeris. Ergo quantum est quod festinamus, et dicimus: Quando erit? Tardum erit? Hoc dicturi filii nostri, et hoc dicturi nepotes nostri: et cum singuli quique sibi succedentes haec dicturi sunt, sic transit quod adhuc pusillum futurum est, quemadmodum transiit totum quod iam praeteritum est. O infirme! *Adhuc pusillum, et non erit peccator*.

De peccatore facit Deus flagellum iustorum.

11. *Et quaeres locum eius, et non invenies.* Ostendit, quid dixit, *non erit*: non quia omnino non erit, sed quia ad nullos usus esse poterit. Si enim omnino non erit, nec torquebitur: iam ergo securitas data est peccatori, ut dicat: Faciam quidquid volo quamdiu vivo, postea non ero. Non erit qui doleat, non erit qui torqueatur? Et ubi est: *Ite in ignem aeternum, qui paratus est diabolo et angelis eius*? Sed forte missi in ignem illum non erunt, et consumentur. Non illis diceretur: *Ite in ignem aeternum*; quia non futuris non esset aeternus. Et tamen quid illic futurum sit eis, utrum omnino consumptio, an dolor et cruciatus, non tacuit Dominus dicens: *Ibi erit ploratus et stridor dentium*. Quomodo ergo plorabunt et stridebunt dentibus, si non erunt? Quomodo ergo hic *Adhuc pusillum, et non erit peccator*, nisi quomodo in sequenti versu exposuit: *Et quaeres locum eius, et non invenies*? Quid est, *locum eius*? Usus eius. Habet enim aliquem usum peccator? Habet. Hic utitur illo Deus ad probandum iustum, quomodo usus est diabolo ad probandum Iob, quomodo usus est Iuda ad tradendum Christum. Est ergo in hac vita quod agatur de peccatore. Hic est ergo locus eius, quomodo est in fornace aurificis locus paleae. Ardet palea, ut aurum purgetur: sic saevit impius, ut iustus probetur. Sed cum transierit tempus probationis nostrae, quando non erunt qui probentur, non erunt per quos probentur. Numquid quia diximus: Non erunt qui probentur, non erunt ipsi? Sed quia iam non opus erit peccatoribus per quos iusti probentur: *Et quaeres locum eius, et non invenies*. Modo quaere locum peccatoris, invenies. De peccatore fecit Deus flagellum, dedit ei et honorem, dedit ei et potestatem. Aliquando enim facit hoc; dat peccatori potestatem, flagellantur inde res humanae, emendantur inde pii. Peccatori illi hoc reddetur quod debetur: et tamen factum est de illo unde proficiat pius, unde deficiat impius. *Quaeres locum eius, et non invenies*.

Iustis quidquid desiderant pax erit.

12. [v 11.] *Mansueti autem haereditate possidebunt terram.* Terra est illa de qua saepe locuti sumus, Ierusalem sancta, quae liberabitur de peregrinatione ista, et in aeternum vivet cum Deo et de Deo. Ergo *haereditate possidebunt terram*. Quae erunt deliciae ipsorum? *Et delectabuntur in multitudine pacis*. Delectetur hic impius ille in multitudine auri, in multitudine argenti, in multitudine Mancipiorum, in multitudine postremo baiarum, rosarum, vinolentiae, lautissimorum et luxuriosorum convivorum. Haec est potentia cui invides, iste

flos est qui te delectat? Nonne etsi semper sic esset plangendus esset? Quae erunt autem deliciae tuae? *Et delectabuntur in multitudine pacis.* Aurum tuum pax, argentum tuum pax, praedia tua pax, vita tua pax, Deus tuus pax. Quidquid desideras, pax tibi erit. Quia hic aurum quod est, non potest tibi esse argentum; quod vinum est, non potest tibi esse panis; quod tibi lux est, non potest esse potus: Deus tuus totum tibi erit. Manducabis eum, ne esurias; bibes eum, ne sitias; illuminaberis ab eo, ne sis caecus; fulcieris ab eo, ne deficias; possidebit te totum integrum, totus integer. Angustias non ibi patieris cum eo cum quo totum possides: totum habebis, totum et ille habebit; quia tu et ille unum eritis, quod unum totum et ille habebit qui vos possidet. *Hae sunt reliquiae homini pacifico.* Hoc cantavimus: qui versus longe quidem est in isto psalmo ab his tractatis versibus. Sed quia ipsum cantavimus, ad ipsum claudere debemus. Tu tantum securus esto; *custodi innocentiam*, pretiosa res est. Furari vis aliquid, credo, ut acquiras: vide quo manum mittis, et unde tollis. Hac vis acquirere, hac perdis: acquiris pecuniam, perdis innocentiam. Evigilet potius cor tuum: qui volebas acquirere pecuniam et perdis innocentiam, perde potius pecuniam: *Custodi innocentiam, et vide directionem*, quia diriget te Deus, ut omnia quaecumque vult, velis et tu: ipsa enim est directio. Nam si tu nolis quod Deus vult, curvus eris, et pravitas tua non te permittet planari recto. *Custodi ergo innocentiam, vide directionem*: et noli putare quia finita ista vita, finitus est homo; *quia sunt reliquiae homini pacifico*.

IN PSALMUM 36

ENARRATIO

Sermo 2

1. De psalmo isto loqui Caritati vestrae, et iussi sumus, et obtemperare debuimus. Voluit enim Dominus propter imbrium nimietatem retardare profectionem nostram; et imperatum est nobis, ne vacaret hic erga vos lingua nostra, cum cordis nostri negotium semper sitis, sicut et nos vestri. Commendaveramus autem iam voluntatem Dei in isto psalmo, quid nos velit docere, quid admonere, contra quid cautos esse, et quid tolerare, et quid sperare. Duo enim genera hominum, iustorum et iniquorum, in hac terra et in hac vita commixta sunt. Habent singula ista genera proprias intentiones cordis sui. Genus iustorum conatur in sublimia per humilitatem: genus iniquorum praeponderat ad inferiora per elationem. Hoc enim se deprimit ut surgat, illud se extollit ut cadat. Ex eo fit ut unum genus toleret, alterum toleretur; propositumque sit iustis ipsos etiam iniquos in vitam aeternam lucrari, propositum autem iniquis reddere mala pro bonis, et eos qui sibi vitam aeternam volunt, si fieri potest, etiam vita temporali privare. Aegre enim fert, et iniustus iustum, et iustus iniustum: oneri sibi sunt. Nemo dubitat quod isti duo alterutrum sibi oneri sunt, sed diversis intentionibus. Ad hoc enim iustus iniusto oneri est, quia iniustum eum esse non vult, sed eum iustum fieri, et optat votis, et conatur factis: iniustus autem sic odit iustum, ut nolit eum esse, non ut bonum velit esse. Quanto enim bonus est, tanto magis oneri est iniquitati illius. Et laborat quidem, si fieri potest, ut eum iniustum faciat; si autem non potest, de medio tollat, et a suo taedio molestiaeque removeat. Sed et si eum fecerit iniustum, nihilominus oneri illi erit. Non enim iustus tantum iniusto oneri est, sed et duo iniusti vix se patiuntur: et quando se videntur diligere, conscientiam sibi debent, non amicitiam. Tunc autem secum concordant, quando in perniciem iusti conspirant, non quia se amant, sed quia cum qui amandus erat simul oderunt. Contra hoc genus hominum indicit nobis Dominus Deus noster

tolerantiam et affectum illum caritatis, quem novimus in Evangelio, praecipiente nobis Domino et dicente: *Diligite inimicos vestros, et benefacite his qui oderunt vos*. Sicut et Apostolus: *Noli vinci a malo, sed vince in bono malum*. Contende cum malo, sed de bonitate. Ipsa est enim vera contentio, vel potius certamen salubre, ut sit bonus contra malum, non ut sint duo mali.

Solus Deus novit diem vindictae.

2. [vv 12.13.] Ergo ad psalmum respicite. Primae partes iam tractatae sunt, sequuntur haec. *Observabit peccator iustum, et stridet super eum dentibus suis: Dominus autem irridebit eum*. Quem? Utique peccatorem stridentem super iustum dentibus suis. Unde autem *Dominus irridebit eum*? *Quoniam prospicit quod veniet dies eius*. Acerbus videtur, cum minatur iusto nesciens horam sui crastinam: Dominus autem videt, et prospicit diem eius. Quem diem? Quo reddet unicuique secundum opera sua. Thesaurizat enim sibi iram in die irae et revelationis iusti iudicii Dei. Sed Dominus prospicit, tu autem non prospicis; indicavit tibi qui prospicit. Tu diem iniusti quo poenas pensurus est ignorabas: sed qui scit, non te celavit. Non parva pars scientiae est, scienti coniungi. Ille habet oculos cognitionis, tu habeto credulitatis. Quod videt Deus, crede tu. Veniet enim dies iniusti, quem prospicit Deus. Qui dies? Cuiusque vindictae. Necesse est enim ut vindicetur in impium, vindicetur in iniustum, sive convertat se, sive non se convertat. Si enim se converterit, hoc ipsum in illo vindicatur; quod periit iniquitas. Nonne irrisit Dominus prospiciens dies iniquorum duorum, et Iudae traditoris et Sauli persecutoris? Unius diem prospexit ad poenam, alterius ad iustitiam. In utrumque vindicatum est: ille est gehennae ignibus deputatus, iste coelesti voce prostratus. Ergo et tu quem pateris iniquum, per oculos fidei prospice cum Deo dies eius; et cum eum videris in te saevientem, die tibi: Iste aut correctus, mecum erit; aut perseverans, mecum non erit.

Nunc iusti patientur, tunc persecutores punientur.

3. [vv 14-16.] Quid enim? Iniustitia iniusti tibi nocet, et illi non nocet? Unde fieri potest, ut iniquitas eius, quae per eius indignationem et odium procedit ad laedendum te, non prius ipsum vastet intus, quam te tentet foris? Tuum corpus premit adversitas, illius animum putrefacit iniquitas. Nam et quidquid in te profert, in illum redit. Eius enim persecutio te facit purgatum, illum reum. Cui ergo plus nocet? Ecce saeviendo exspoliavit te: quis damno graviore percutitur, qui amittit pecuniam, an qui amittit fidem? Norunt dolere damna ista, qui habent oculum interiorem. Multis enim fulget aurum, fides non fulget. Habent quippe oculos unde aurum videant: unde fidem videant, non habent. Nam si haberent et viderent, utique plus amarent: et tamen quando eis frangitur fides, clamant, invidiam faciunt, et dicunt: O fides! ubi est fides? Amas eam ut exigas; ama ut exhibeas. Ergo quia omnes qui persequuntur iustos, graviore damno feriuntur, et graviore pernicie affliguntur, cum in eis vastatur ipse animus; sequitur, et ostendit hoc psalmus: *Gladium eduxerunt peccatores, intenderunt arcum suum: ut deiciant inopem et pauperem, ut trucident rectos corde. Framea eorum intret in cor ipsorum*. Facile est ut framea eius, id est, gladius eius perveniat ad corpus tuum, sicut pervenit gladius persecutorum ad corpora martyrum; sed percusso corpore, cor mansit illaesum: illius autem cor qui gladium eduxit in corpus iusti, non plane mansit illaesum. Hoc psalmus iste testatur. Framea eorum non intret, dixit, in corpus eorum: sed: *Framea eorum intret in cor ipsorum*. In corpore occidere voluerunt, in anima moriantur. Illos enim quorum corpora interficere voluerunt,

securos Dominus fecit, dicens eis: *Nolite timere eos qui corpus occidunt, animam autem non possunt occidere*. Quale est autem saevire gladio, nec posse occidere nisi corpus inimici, et posse occidere animam suam? Desipiunt, contra se saeviunt, insaniunt, non se vident: tamquam si vellet aliquis per corpus suum ferrum traicere, ut conscinderet tunicam alterius. Attendis quo pervenisti, et non attendis qua traiecisti: illius conscidisti vestem, tuam carnem. Constat ergo plus esse quod se laedunt iniqui, et quod sibi nocent, quam quod sibi videntur nocere illis quos oderunt. *Framea ergo eorum intret in cor ipsorum*. Sententia Domini est aliter fieri non potest. *Et arcus eorum conteratur*. Quid est, *arcus eorum conteratur*? Insidiae ipsorum frustrentur. Superius enim dixerat: *Gladium eduxerunt peccatores, intenderunt arcum suum*. Gladii educationem, intellegi voluit apertam oppugnationem: arcus autem intentionem, occultas insidias intellegi voluit. Ecce gladius eius perimit eum, et dispositio insidiarum eius frustratur. Quid est, frustratur? Nihil nocet iusto. Quomodo ergo nihil ei nocuit, verbi gratia, quem sic exspoliavit, cui tollendo res suas ad angustias perduxit? Habet quod cantet: *Melius est modicum iusto super divitias peccatorum multas*.

Proponitur exemplum passionis Christi.

4. [v 17.] Sed potentes sunt iniqui, et multa faciunt, et suppetit eis rerum effectus; agendi celeritas, iussionem obedientia sequitur. Numquid semper sic? *Quoniam brachia peccatorum conterentur*. Brachia ergo eorum, potentia eorum. Quid facturus est in gehenna? An quod facit ille dives, qui apud superos epulabatur, apud inferos torquebatur? *Brachia ergo eorum conterentur*. *Confirmat autem iustos Dominus*. Quomodo eos confirmat? quid eis dicit? Quod dicitur in alio psalmo: *Sustine Dominum, viriliter age, et confortetur cor tuum, et sustine Dominum*. Quid est hoc: *Sustine Dominum*? Ad tempus laboras, in aeternum non laborabis: brevis est molestia tua, aeterna erit beatitudo tua: ad modicum doles, sine fine gaudebis. Sed inter molestias incipis labi? Proponitur exemplum et passionum Christi. Vide quid pro te pertulit, qui quare perferret non habebat. Quantacumque patiaris, non pervenies ad illas insultationes, ad illa flagella, ad illam ignominiosam vestem, ad illam spineam coronam, ad illam postremo crucem non pervenies, quia iam et de poena generis humani sublata est. Cum enim sub antiquis scelerati crucifigerentur, modo nullus crucifigitur. Honorata est, et finita. Finita est in poena, manet in gloria. A locis suppliciorum fecit transitum ad frontes imperatorum. Qui tantum honorem dedit poenis suis, quid servat fidelibus suis? His ergo rebus, his verbis, his allocutionibus, hoc tali exemplo *confirmat iustos Dominus*. Saeviant quantum voluerint, et quantum permissi fuerint peccatores: *confirmat iustos Dominus*. Quidquid acciderit iusto, voluntati divinae deputet, non potestati inimici. Saevire ille potest: ferire, si ille noluerit, non potest. Et si ille voluerit ut feriat, novit suum quemadmodum excipiat: *Quem enim diligit Dominus, corripit: flagellat autem omnem filium quem recipit*. Quid sibi ergo plaudit iniquus, quia flagellum sibi de illo fecit Pater meus? Illum assumit ad ministerium, me erudit ad patrimonium. Nec attendere debemus quantum permittat iniustis, sed quantum servet iustis.

5. Sed debemus optare etiam illis per quos flagellamur, ut convertantur, et flagellentur. Sic enim suos fideles erudiebat, qui de Saulo flagellum sibi fecerat, sed postea convertit et Saulum. Et cum Ananiae sancto, a quo baptizatus est Saulus, diceret Dominus, illum suscipiendum esse Saulum, quia vas esset electionis; respondit Ananias, timens et exhorrescens audita fama Sauli persecutoris; *Domine, audivi*, inquit, *ego de viro isto quantas persecutiones sanctis*

tuis fecerit in Ierosolyma, et nunc acceptis litteris vadit, ut ubicumque invenerit invocantes nomen tuum, trahat et liget, et ad pontifices adducat. Et contra Dominus: Sine, inquit, ego illi ostendam quae illum oporteat pati pro nomine meo . Reddam illi, inquit, vindicabo me de illo; et patietur pro nomine meo, qui saevit in nomen meum. Erudio vel erudivi per cum alios, erudiam et ipsum per alios. Factum est hoc, et novimus quanta sustinuerit Saulus, multo plura quam fecerat, quasi avarus exactor cum usuris recepit quod dederat.

6. Sed vide utrum in illo impletum sit quod modo psalmus dicit: *Confirmat autem iustos Dominus. Non solum*, inquit idem Paulus, cum multa mala pateretur, *sed et gloriamur in tribulationibus, scientes quia tribulatio patientiam operatur, patientia probationem, probatio spem, spes autem non confundit, quia caritas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum sanctum, qui datus est nobis* . Bene; plane iam iustus, iam confirmatus. Quomodo ergo isti iam confirmato nihil nocebant qui illum insectabantur, sic nec ipse illis quos persequabatur. *Confirmat autem*, inquit, *iustos Dominus*. Audi alias voces confirmati iusti. *Quis nos separabit a caritate Christi? Tribulatio, an angustia, an fames, an nuditas, an persecutio* . Quomodo haerebat, qui rebus talibus non separabatur? *Confirmat autem iustos Dominus*. Descenderant quidam prophetae de Ierosolyma, et impleti Spiritu sancto prophetaverunt eidem Paulo quod multa passurus esset in Ierusalem: ita ut quidam eorum: Agabus nomine, soluta zona alligaret se, quemadmodum solet fieri, ut his indiciis rerum futura demonstraret propheta, dicens: *Sicut alligatum me videtis, sic oportet alligari hominem hunc in Ierosolymis*. Fratres autem responso admonitum Saulum, iam Paulum, ne se tantis periculis committeret, coeperunt deterrere, et monendo et rogando revocare ne iret in Ierosolymam. Ille autem qui iam in eorum numero erat de quibus dictum est: *Confirmat autem iustos Dominus*; Quid, inquit, *confringitis cor meum*? Non facio animam meam pretiosam mihi. Quia iam dixerat eis quos parturierat in Evangelio: *Et ipse impendar pro animabus vestris* . Ego enim, inquit, *non solum alligari, sed etiam mori paratus sum pro nomine Domini Iesu Christi* .

7. [v 18.] *Confirmat ergo iustos Dominus*. Quomodo eos confirmat? *Novit Dominus vias immaculatorum*. Quando patiuntur mala, vias malas ambulare creduntur ab ignorantibus, ab his qui non noverunt videre vias immaculatorum. Ille qui eas novit, scit per quam rectum ducat mansuetos suos. Unde dixit in alio psalmo: *Diriget mites in iudicio, docebit mansuetos vias suas* . Quomodo putatis detestatos homines transeuntes ulcerosum pauperem iacentem ante divitis ianuam? Quomodo forte hunc oclusis naribus conspuebant? Noverat autem Dominus illi servare paradisum. Quomodo autem sibi optabat vitam illius qui induebatur purpura et bysso, et epulabatur quotidie splendide? Dominus autem qui prospiciebat dies illius, noverat eius futura tormenta, et sine fine tormenta. Ergo, *Novit Dominus vias immaculatorum*.

De gloria futura.

8. *Et haereditas eorum in aeternum erit*. Hoc in fide habemus: Dominus numquid in fide? Dominus novit illa in tanta manifestatione, in quanta non possumus dicere, cum vel aequati Angelis erimus. Non enim nobis tam manifesta erunt, quae erunt manifesta, quam sunt manifesta illi qui nec commutari potest. Tamen et de nobis quid dictum est? *Dilectissimi, nunc filii Dei sumus, et nondum apparuit quod erimus: scimus quia cum apparuerit, similes ei erimus, quoniam videbimus eum sicuti est* . Servatur ergo nobis nescio quod dulce spectaculum omnino: et si cogitari ex aliqua parte in aenigmate et per speculum potest, dici tamen nullo

modo potest pulchritudo illius dulcedinis, quam servat Deus timentibus se, perficit autem sperantibus in se. Illuc parantur corda nostra in omnibus vitae huius tribulationibus et tentationibus. Noli mirari, quia in laboribus pararis: ad magnum aliquid pararis. Unde vox illa iusti confirmati: *Non sunt condignae passionibus huius temporis ad futuram gloriam, quae revelabitur in nobis*. Quae erit futura gloria nostra, nisi aequari Angelis, et videre Deum? Quantum praestat caeco, qui illi oculos sanaverit, ut videat hanc lucem? Cum sanus factus fuerit ille, nec invenit quid dignum rependat sanatori suo: quantumlibet enim illi det, quid dabit tale quale ille praestitit? Ut plurimum det, aurum dabit, et multum aurum dabit: ille lucem praestitit. Ut noverit ille quia nihil dat, videat in tenebris quod dat. Quid ergo dabimus nos medico illi, oculos interiores nostros sananti, ad videndam quamdam lucem aeternam, quod est ipse? quid illi dabimus? Quaeramus, inveniamus, si possumus; et in angustiis inquisitionis nostrae exclamemus: *Quid retribuam Domino pro omnibus quae retribuit mihi*? Et quid invenit? *Calicem salutaris accipiam, et nomen Domini invocabo*. *Potestis, inquit, bibere calicem quem ego bibiturus sum*? Inde Petro: *Amas me? Pasce oves meas*: pro quibus biberet calicem Domini. *Confirmat autem iustos Dominus. Novit Dominus vias immaculatum, et haereditas eorum in aeternum erit*.

Spes nostra est in Deo ponenda.

9. [v 19.] *Non confundentur in tempore malo*. Quid est, *Non confundentur in tempore malo*? In die tribulationis, in die angustiarum non confundentur: sicut confunditur quem fallit spes. Quis est qui confunditur? Qui dicit: Ego quod sperabam non inveni. Non immerito: sperabas enim de te, aut sperabas de homine amico: maledictus autem qui spem suam ponit in homine. Confunderis, quia fefellit te spes, fefellit spes posita in mendacio: omnis enim homo mendax. Si autem ponas spem tuam in Deo tuo, non confunderis; quia ille in quo spem posuisti, falli non potest. Unde et ille quem paulo ante commemoravi, iustus confirmatus, positus in tempore malo, in die tribulationis, quia non confundebatur, quid ait? *Gloriamur in tribulationibus, scientes quoniam tribulatio patientiam operatur, patientia probationem, probatio spem, spes autem non confundit*. Unde spes non confundit? Quia in Deo posita est. Ideo sequitur: *Quia caritas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum sanctum qui datus est nobis*. Iam datus est nobis Spiritus sanctus, quomodo nos fallit cuius tale pignus tenemus? *Non confundentur in tempore malo: et in diebus famis saturabuntur*. Est enim quaedam hic saturitas eorum. Nam dies famis, vitae huius sunt: aliis esurientibus, illi saturantur. Nam ille unde gloriaretur dicens: *Gloriamur in tribulationibus*, si egestatem intus pateretur? Videbantur foris angustiae, sed intus latitudo erat.

Quisquis malus est male secum est.

10. [v 20.] Quid autem facit malus homo cum coeperit tribulari? Foris nihil habet, ablata sunt omnia, in conscientia nullum solatium est: non est quo exeat, quia dura sunt; non est quo intret, quia mala sunt. Merito ei fit quod sequitur: *Quoniam peccatores peribunt*. Quibus enim locus nusquam est, quomodo non peribunt? Consolatio non est in externis, non est in internis. Extra sunt enim a nobis, de quibus consolatio nulla est. Et universi qui Deum non habent, pecuniae, amicitiae, gloriae, facultatibus mundi serviunt, et quaecumque bona sunt corporalia, non possunt consolari intrinsecus, quomodo consolabatur ille plenus sagina interiore, et de ipsa sagina ructans: *Dominus dedit, Dominus abstulit, sicut*

Domino placuit, ita factum est; sit nomen Domini benedictum . Ergo illis peccatoribus non est locus in his quae foris sunt, quia ibi patiuntur tribulationes: conscientia illos non consolatur; non est bene illis secum, quia bene esse cum malo non potest. Quisquis autem malus est, male secum est: torqueatur necesse est sibi seipso tormento. Ipse est enim poena sua, quem torquet conscientia sua. Fugit ab inimico quo potuerit, a se quo fugiet?

De nullo vivente desperandum est.

11. Ita quidam ex parte Donati venerat ad nos, accusatus et excommunicatus a suis, hic quaerens quod ibi perdiderat. Sed quia suscipi non potuit, nisi eo loco quo debuit: non enim deseruit illam partem quasi integer apud ipsos, ut appareret eum non necessitate, sed electione fecisse: quia ibi ergo habere non potuit quod quaerebat, quaerebat autem vanam elationem et falsum honorem, et quia hic non invenit quod ibi perdidit, et ipse periit. Gemebat saucius, et non consolabatur: erant enim in conscientia eius aculei horribiles taciti. Tentavimus consolari eum de verbo Dei: sed ille non erat de sapientibus formicis, quae sibi aestate collegerunt unde hieme vivant. Cum enim res sunt tranquillae, tunc homo sibi colligere debet verbum Dei, et recondere in intimis cordis sui, quemadmodum formica abscondit in cavernosis penetralibus labores aestatis . Per aestatem enim vacat hoc agere: venit autem hiems, id est, supervenit tribulatio; et nisi intus invenerit quod edat, necesse est ut fame dispereat. Iste ergo sibi non collegerat verbum Dei, supervenit hiems, non hic invenit quod quaerebat, consolari nisi inde non poterat, de verbo autem Dei nullo modo. Intus apud se nihil habebat, foris quod quaerebat non inveniebat: ardebat indignationum et dolorum facibus, agitabatur mens eius violenter, et tamdiu occulte, donec etiam erumperet in quosdam gemitus, ita ut inter fratres sonaret, et se audiri nesciret. Videbamus, et dolebamus vehementer, Deus scit, tantam poenam animae, tantas cruces, tantas gehennas, tanta tormenta. Quid pluribus? Impatiens loci humilis, cui si saperet, posset esse locus salubris, talis apparuit, ut etiam proiceretur. Neque hinc desperare debemus, fratres, de aliis, qui forte elegerint veritatem, non secuti fuerint necessitatem. Usque adeo enim de caeteris desperandum non est, ut nec de isto desperem, quamdiu vivit. De nullo enim vivente desperandum est. Hoc ergo, fratres, ex occasione hac scire debuit Caritas vestra, ne quis forte aliud vobis dicat. Nam subdiaconus eorum, qui, cum ei nulla quaestio ibi commoveretur, elegit catholicam pacem et unitatem, et illis dimissis venit, venit revera sicut eligens quod bonum est, non sicut repudiatus a malis: sic acceptus est, ut de eius conversione gaudeamus, et eum vestris orationibus commendemus. Potens est enim Deus, qui eum faciat etiam atque etiam meliorem. Caeterum de nullo pronuntiandum est in aliquam partem, sive in bonam, sive in malam. Quamdiu enim hic vivitur, crastinus dies semper ignoratur. *Non confundentur in tempore malo, et in diebus famis saturabuntur: quoniam peccatores peribunt.*

12. *Inimici autem Domini statim ut gloriabuntur et exaltabuntur, deficientes sicut fumus deficient.* Ex ipsa similitudine rem quam insinuavit, agnoscite. Fumus a loco ignis erumpens in altum extollitur, et ipsa elatione in globum magnum intumescit: sed quanto fuerit globus ille grandior, tanto fit vanior; ab illa enim magnitudine non fundata et solidata, sed pendente et inflata, it in auras atque dilabitur, ut videas ipsam ei obfuisse magnitudinem. Quanto enim plus erectus est, quanto extentus, quanto diffusus undique in maiorem ambitum, tanto fit exilior, et deficiens, et non apparens. *Inimici autem Domini statim ut gloriabuntur et exaltabuntur, deficientes sicut fumus deficient.* De talibus dictum est: *Sicut Iannes*

et Mambres restiterunt Moysi, sic et isti resistunt veritati: homines mente corrupti, reprobi circa fidem. Unde autem resistunt veritati, nisi inflatione tumoris sui, euntes in ventos, extollentes se quasi iustos et magnos? Quid autem de illis ait? Tamquam de fumo: Sed ultra non proficient; dementia enim eorum manifesta erit omnibus, sicut et illorum fuit. Inimici autem Domini statim ut gloriabuntur et exaltabuntur, deficientes sicut fumus deficient.

Ipsa est caritas quae dicitur et voluntas bona.

13. [v 21.] *Feneratur peccator, et non solvet.* Accipit, et non reddet. Quid non reddet? Gratiarum actionem. Quid enim a te vult Deus, aut quid exigit Deus, nisi quod tibi prosit? Et quanta accepit peccator, pro quibus non solvet? Accepit ut sit, accepit ut homo sit, multumque intersit inter ipsum et pecus; accepit corporis formam, accepit in corpore distinctionem sensuum, ad videndum oculos, ad audiendum aures, ad odorandum nares, ad gustandum palatum, ad contrectandum manus, ad ambulandum pedes, salutemque ipsam corporis. Sed adhuc ista et cum pecore habemus communia: accepit etiam amplius, id est mentem quae possit intellegere, quae possit capere veritatem, quae possit iustum ab iniusto discernere, quae possit indagare, desiderare Creatorem, laudare et inhaerere illi. Haec omnia accepit et peccator, sed non bene vivendo non reddit quod debet. Ergo *feneratur peccator, et non solvet*, non reddet ei a quo accepit, non aget gratias: imo vero rependet mala pro bonis, blasphemias, murmur adversus Deum, indignationem. Ergo ille *feneratur, et non solvet: iustus autem miseretur, et commodat.* Ille ergo nihil habet, iste habet. Videte egestatem, videte divitias. Ille accipit, et non solvet: iste miseretur, et commodat; abundat illi. Quid si pauper est? Etiam sic dives est. Tu tantum ad divitias eius pios oculos intende. Respicias enim arcam inanem, conscientiam Deo plenam non respicias. Non habet extrinsecus facultatem, sed habet intrinsecus caritatem. De caritate quanta erogat, et non finitur! Etenim si habet foris facultatem, dat ipsa caritas, sed ex eo quod habet: si autem non invenit foris quod det, dat benevolentiam, praestat consilium, si potest; praestat auxilium, si potest: ad extremum si nec consilio nec auxilio adiuvere potest, vel voto adiuvat, vel orat pro contribulato, et forte magis ipse exauditur quam qui porrigit panem. Habet semper unde det, cui plenum pectus est caritatis. Ipsa est caritas, quae dicitur et voluntas bona. Plus a te Deus non exigit, quam quod tibi intus dedit. Vacare enim non potest voluntas bona. Non enim habens voluntatem bonam, etsi nummus tibi supersit, non porrigis pauperi: ipsi inter se pauperes praestant sibi de voluntate bona, non sunt inter se infructuosi. Vides caecum duci a vidente: quia nummos non habuit quos daret egenti, commodavit oculos non habenti. Unde hoc factum est, ut membra sua commodaret ei qui non habet, nisi quia intus inerat voluntas bona, thesaurus pauperum? In quo thesauro dulcissima requies, et vera securitas. Ad ipsum amittendum nec latro admittitur, nec naufragium metuitur. Servat secum quod intus habet, nudus evadit, et plenus est. *Iustus ergo miseretur, et commodat.*

Christus facit divites quos invenit pauperes.

14. [v 22.] *Quoniam benedicentes eum, haereditate possidebunt terram:* sicut illum iustum, vere solum iustum et iustificantem, qui et pauper hic fuit, et divitias magnas attulit, quibus faceret divites eos quos invenit pauperes. Ipse est enim qui Spiritu sancto ditavit corda pauperum, et exinanitas animas confitendo peccata, implevit opulentia iustitiae; qui potuit divitem facere piscatorem, dimittendo retia sua, quod habebat contemnente, quod non habebat hauriente. Infirma enim

mundi elegit Deus, ut confunderet fortia . Et non de oratore piscatorem, sed de piscatore lucratus est oratorem, de piscatore lucratus est senatorem, de piscatore lucratus est imperatorem. *Quoniam benedicentes eum, possidebunt terram haereditate*: erunt eius cohaeredes, in terra illa viventium, de qua dicitur in alio psalmo: *Spes mea es tu, portio mea in terra viventium* . Tu es ipsa portio mea, inquit Deo, et non dubitavit Deum sibi facere portionem. *Haereditate possidebunt terram. Maledicentes autem eum, disperient*. Ut autem benedicant qui benedicunt, praestitum est eis. Nam ventum est ad maledicentes, et facti sunt benedicentes: et iam sic disperierunt maledicentes eum, cum eius munere facti sunt benedicentes, quem malo suo maledicebant, bono autem ipsius benedicunt.

15. [v 23.] Videte quid sequitur: *A Domino gressus hominis dirigentur, et viam eius volet*. Ipse homo ut velit viam Domini, ab ipso Domino diriguntur gressus eius. Nam si Dominus non dirigeret gressus hominis, tam pravi erant, ut semper per prava irent, et semitas curvas sequendo redire non possent. Venit autem ille, et vocavit, et redemit, et sanguinem fudit: hoc pretium dedit, haec bona fecit, et mala passus est. Attende quae fecerit; Deus est: attende quae passus sit; homo est. Quis iste Deus homo? Si tu, o homo, non dimitteres Deum, non fieret pro te Deus homo. Parum enim tibi erat ad remunerationem vel ad donum eius, quia et hominem te fecit, nisi et homo pro te fieret? Ipse est enim qui direxit gressus nostros, ut viam eius vellemus. *A Domino gressus hominis dirigentur, et viam eius volet*.

Pro temporali tribulatione aeterna felicitas.

16. Iam cum sequeris viam Christi, non tibi saeculi prosperitates promittas. Per dura ambulavit, sed magna promisit. Sequere. Noli tantum attendere qua iturus, sed et quo venturus sis. Tolerabis dura temporalia, sed ad laeta pervenies sempiterna. Si vis sustinere laborem, attende mercedem. Nam et operarius in vinea deficeret, nisi attenderet quid accepturus esset. Cum autem attenderis quid sis accepturus, omnia tibi erunt vilia quae pateris, nec digna aestimabis pro quibus illud accipias. Miraberis tantum dari pro tantillo labore. Nam utique, fratres, pro aeterna requie labor aeternus subeundus erat; et aeternam felicitatem accepturus, aeternas passiones sustinere deberes: sed si aeternum sustineres laborem, quando venires ad aeternam felicitatem? Ita fit, ut necessario temporalis sit tribulatio tua, qua finita venias ad felicitatem infinitam. Sed tamen, fratres, posset esse longa tribulatio pro aeterna felicitate. Verbi gratia, ut quoniam felicitas nostra finem non habebit, miseria nostra et labor noster et tribulationes nostrae diuturnae essent. Nam et si mille annorum essent, appende mille annos contra aeternitatem: quid appendis cum infinito quantumcumque finitum? Decem millia annorum, decies centena millia, si dicendum est, et millia millium, quae finem habent, cum aeternitate comparari non possunt. Huc accedit, quia non solum temporalem voluit laborem tuum Deus, sed etiam brevem. Paucorum dierum est tota vita hominis, etiamsi laeta duris non miscerentur, quae plura et longiora sunt certe, quam dura; et ideo breviora et pauciora sunt dura, ut durare possimus. Si ergo per totam vitam suam homo in laboribus et in aerumnis esset, in doloribus, in tormentis, in carcere, in plagis, in fame et siti omnibus diebus, horis omnibus, per totam vitam suam usque ad aetatem senectutis, pauci dies sunt tota vita hominis: quo labore transacto, veniet regnum aeternum, veniet sine fine felicitas, veniet aequalitas Angelorum, veniet haereditas Christi, veniet cohaeres Christus. Pro quanto labore quantam mercedem accipimus! Veterani homines qui laborant in militia, et versantur inter vulnera tot annos, incipiunt

militare a iuventute, exeunt senes; et ut habeant paucos dies quietos senectutis suae, quando eos iam ipsa aetas incipit gravare quos bella non gravant, quanta dura tolerant; quae itinera, quae frigora, quos soles, quantas necessitates, quae vulnera, quae pericula! Et non attendunt patientes haec omnia, nisi paucos dies quietos illos senectutis, ad quos utrum perveniam nesciunt. Ergo *a Domino gressus hominis dirigentur, et viam eius volet*. Hinc dicere coeperam: viam Christi si vis, et vere christianus es, ipse est enim christianus qui non aspernatur viam Christi, sed vult viam Christi sequi per passiones ipsius, noli per aliam viam velle ire quam per illam qua ipse ivit. Dura videtur, sed ipsa est tuta via: alia forte delicias habet, sed latronibus plena est. *Et viam eius volet*.

Exemplum Christi proponitur.

17. [v 24.] *Cum ceciderit, non conturbabitur, quoniam Dominus confirmat manum eius*. Ecce quid est, velle viam Christi. Contingat illi ut aliquam tribulationem patiatur, aliquam exhonorationem, aliquam contumeliam, aliquam afflictionem, aliqua damna, et caetera quaecumque abundant in vita ista generi humano: proponit sibi Dominum suum, quanta genera tentationum passus est: et *non conturbabitur cum ceciderit, quia Dominus confirmat manum eius*; quia prior passus est. Quid enim timebis, o homo, cuius directi sunt gressus, ut velles viam Domini? Quid timebis? Dolores? Flagellatus est Christus. Contumelias timebis? Audivit, *Daemonium habes*, qui daemonia excludebat. Forte factionem et conspiracyonem malorum? Conspiratum est adversus illum. Non potes ostendere forte conscientiam tuam bonam in aliqua accusatione, et vim pateris quod adversus te falsi testes audiuntur. Contra ipsum primum falsum testimonium dixerunt, non solum ante mortem, sed etiam post resurrectionem. Inducti sunt falsi testes, ut a iudicibus damnaretur: accesserunt falsi testes custodes ad sepulcrum. Resurrexit ille cum tanto miraculo; commota terra prodidit Dominum resurgentem. Erat illic et terra custodiens terram; sed terra durior mutari non potuit. Nuntiavit vera, sed seducta est a falsa. Dixerunt enim illi custodes Iudaeis quae viderint, et quid factum sit: acceperunt pecuniam, et dictum est eis: *Dicite quod vobis dormientibus venerunt discipuli eius, et abstulerunt eum*. Ecce falsi testes, et contra resurgentem. Quanta autem caecitas in falsis testibus, quanta caecitas, fratres! Solent hoc enim pati falsi testes, ut excaecentur, et contra se dicant nescientes unde appareat quia falsi sunt testes. Quid enim illi contra se dixerunt? Cum dormiremus, *venerunt discipuli eius, et abstulerunt eum* Quid est hoc? Quis est qui dicit testimonium? Qui dormiebat. Talibus ego narrantibus non crederem, nec si somnia sua mihi indicarent. Stulta insania! si vigilabas, quare permisisti? si dormiebas, unde scisti?

Refutantur Donatistae.

18. Sic et isti filii eorum, sicut meministis, et praetermittendum ex occasione non est. Tanto magis enim debemus commemorare vanitatem eorum, quanto magis quaerimus salutem eorum. Ecce corpus Christi patitur falsos testes, sustinet corpus quod praecessit in capite. Non mirum est, et modo non desunt corpori Christi diffuso per totum orbem terrarum qui dicant: Progenies traditorum. Falsum testimonium dicis. Ibi te convinco falsum testem, secutus pauca verba. Tu mihi dicis: Traditor es. Ego tibi dico: Mendax es. Sed tu traditionem meam nusquam et nunquam probas: ego mendacium tuum hic in istis ipsis verbis tuis modo probo. Certe ibi dixisti, quia nos acuimus gladios nostros: recito gesta tuorum Circumcellionum. Certe ibi dixisti, quia praetermittis ablata: recito Gesta,

ubi procurationem ad exigenda fecisti. Certe ibi dixisti: Nos sola offerimus Evangelia: recito tot iussiones iudicum, quibus a te divisos persecutus es: recito Preces ad Apostatam imperatorem, cui dixisti, quia sola iustitia apud eum habet locum. An forte apostasia Iuliani, pars Evangelii tibi videtur? Ecce mendacem te teneo. Quid de me dixisti quod credi debeat? Etiam si non invenirem unde ostenderem falsum te dicere, sufficit ut ostendam te mendacem esse. Quid dicis? Qualis tu, tales et caeteri. Nam merito talia verba omnibus misisti: abundare voluisti societate mendacium, ne tu solus erubesceres de mendacio.

Maximianistae eorumque Concilium.

19. Sed valeat, inquit, in Caecilianum iudicium patrum nostrorum. Quare valebit? Quia episcopi iudicaverunt. Valeat et in te, quod Maximianistae iudicaverunt. Prius, enim quod credo vos nosse, episcopi consentientes cum Maximiano adhuc diacono ipsius, venerunt ad Carthaginem, sicut se habet Tractatoria, quam etiam Gestis alligaverunt, cum litigarent de domo cum procuratore illius qui praetermittit ablata. Ergo primo Tractatoriam de illo miserunt, conquerentes quia noluit ad illos exire: hoc enim maxime conquesti sunt. Vide quomodo illis Deus reddidit quod de Caeciliano dixerunt. Mira similitudo: voluit Deus post tot annos revolvere illis in faciem quod gestum est, ut omnino unde dissimulent et qua effugiant non inveniant. Oblitos se dicerent quae gesta sunt ante; non eos Deus sinit oblivisci: atque utinam valeat eis ad salutem! Nam misericordia sua fecit hoc Deus, si considerent quid sit factum. Ponite ergo vobis ante oculos, fratres, unitatem tunc orbis terrarum, unde se isti diviserunt adversus Caecilianum: ponite modo et partem Donati, unde se Maximianistae diviserunt adversus Primianum. Quod tunc illi Caeciliano, hoc nunc isti fecerunt Primiano. Propterea se et veriores Donatistis dicunt Maximianistae, quia revera facta maiorum suorum ipsi imitati sunt. Sic enim erexerunt Maximianum adversus Primianum, quomodo illi erexerunt Maiorinum adversus Caecilianum; et sic questi sunt isti de Primiano, quomodo illi de Caeciliano. Nam si meministis, hoc dixerunt illi, quod ad eos exire noluerit Caecilianus, memor conscientiae suae; ille autem noverat factionem eorum: sic et isti conqueruntur, quia noluit ad illos exire Primianus. Quare Primiano conceditur, nosse factionem Maximianistarum, et Caeciliano non conceditur nosse factionem Donatistarum? Nondum erat ordinatus Maximianus, crimina dicebantur de Primiano: venerunt episcopi, voluerunt ut ad eos exiret: non est egressus, sicut eorum indicat Tractatoria Actis inserta. Non est egressus: non improbo, imo et laudo. Si aliquam factionem vidisti, non debuisti ad factiosos procedere, sed servare causam tuam meliori iudicio partis tuae. Restabat enim magna pars Donati, ubi se posset purgare Primianus: propterea ad illos qui iam factione conspiraverant, exire noluit. Vides quomodo laudamus consilium tuum adversus Maximianistas, bene attende et causam Caeciliani: non vis ut frater; quomodo extraneus, sic iudica. Noluisti exire, quid tibi dicens? Isti factione conspiraverunt contra salutem meam, corrupti sunt adversum me: si me illis commisero, facio praeiudicium causae meae: non ad eos exhibeo, servetur causa mea melioribus et auctoritate gravioribus. Bonum consilium. Quid si hoc dixit Caecilianus? Quamquam laborabis tu, ut ostendas quae adversus te istos alia Lucilla corruperit, et forte non inventurus; quod ille tunc usque adeo noverat, ut postea Gestis aperiretur. Sed vidisti nescio quid occultum, renuntiatum est tibi aliquid metuendum. Concedo timori tuo cautelam istam: recte fecisti, ad tales non procedere; erant enim alii qui de te poterant iudicare. Attente nunc Caecilianum: tu tibi servasti Numidiam, ille orbem terrarum. Sed si valere vis adversus illum sententias tunc Donatistarum, valeant nunc adversus te sententiae

Maximianistarum: episcopi illum damnaverunt; episcopi et te. Quare postea egisti causam tuam, et obtinuisti ibi Maximianistas; sicut ille postea egit causam suam, et obtinuit ibi Donatistas? Quod ergo tunc factum est, videtur ante oculos miro et manifesto exemplo revolutum, talia Maximianistas conqueri de Primiano, qualia omnes isti conquesti sunt de Caeciliano. Mirum est, fratres, quomodo moveor, quomodo Deo gratias ago: quia vere misericordia Dei ad istos, si sapiant, illuminandos formavit exemplum. Proinde si placet paululum, fratres, quia et hoc nobis Deus in manus dedit, audite concilium Maximianistarum. (Et cum tractaret, idem recitavit concilium Maximianistarum)

20. Sanctissimis fratribus atque collegis per universam Africam.-Tota unitas ipsorum per Africam. Sed hic cum illis est Catholica: in aliis autem orbis partibus ipsi non sunt cum Catholica.-*Sanctissimis fratribus atque collegis per universam Africam, hoc est, per provinciam Proconsularem, Numidiam, Mauritaniam, Byzacenam, et Tripolim constitutis; sed et presbyteris et diaconis, universis plebibus, in veritate Evangelii nobiscum militantibus, Victorinus, Fortunatus, Victorianus, Migginus, Saturninus, Constantius, Candorius, Innocentius, Cresconius, Florentius, Salvius, alius Salvius, Donatus, Geminius, Praetextatus.*-Ipse est Assuritanus, quem postea receperunt: eum qui in se dixit sententiam, recepit postea.-*Maximianus, Theodorus, Anastasius, Donatianus, Donatus, alius Donatus, Pomponius, Pancratius, Ianuarius, Secundinus, Pascasius, Cresconius, Rogatianus, alius Maximianus, Benenatus, Gaianus, Victorinus, Guntasius, Quintasius, Felicianus.*-Iste est Mustitanus qui adhuc vivit; sed forte alius est aliunde. Postea subscribentes dicunt et loca unde quisque erat.-*Salvius, Migginus, Proculus, Latinus, et caeteri qui in concilio apud Cabarsussi fuimus, in Domino aeternam salutem. Nemo qui nesciat, fratres dilectissimi, de sacerdotibus Dei, non propriae voluntatis, sed divinae legis impulsu, tam in reos sententiam dicere, quam innocentibus inflictam, iure ab eis ac merito submovere. Non levi enim periculo subiacebit, quisquis aut reo pepercerit, aut innocentem conficere pertentarit: maxime cum scriptum sit: "Innocentem et iustum non occides, et purgatione non purgabis reum".* Hoc igitur Edicto Legis admoniti, necesse nos fuerat Primiani causam, quem plebs sancta Carthaginensis Ecclesiae episcopum fuerat in ovile Dei sortita, seniorum litteris eiusdem Ecclesiae postulantibus, audire atque discutere sub eo, ut explanatis omnibus, aut innocentem, quod optabile fuerat, purgaremus; aut nocentem certe ostenderemus suis meritis esse damnatum. Optatissimum enim nobis fuit, ut plebs sancta Carthaginensis Ecclesiae eo se laetetur episcopo sublimatam, qui in omnia sanctus et in nullo reprehensibilis haberetur. Propterea utique talem esse oportet Domini sacerdotem, ut quod populus pro se apud Deum non valuerit, ipse pro populo mereatur quod poposcerit impetrare: quia scriptum est, "Si peccaverit populus, orabit pro eo sacerdos; si autem sacerdos peccaverit, quis orabit pro eo"? Etiam Apostoli scripserunt plebibus ut orarent pro se, et Apostoli orantes dicebant: *Dimitte nobis debita nostra* ; et apostolus Ioannes dixit: *Advocatum habemus apud Patrem Iesum Christum iustum, et ipse est exoratio pro peccatis nostris* . Sed illud de illo sacerdote scriptum est, quem isti non intellegunt, ut admoneretur populus in prophetia talem se debere agnoscere sacerdotem, pro quo nullus posset orare. Quis est autem pro quo nullus orat, nisi ille qui pro omnibus interpellat ? Quia ergo tunc sacerdotium erat Leviticum, ubi sacerdos intrabat in sancta, et offerebat hostias pro populo; habebat autem imaginem, non veritatem futuri cuiusdam sacerdotis; tunc enim et ipsi sacerdotes peccatores erant, sicut caeteri homines: volens Deus per prophetiam admonere populum, iam talem desiderandum esse sacerdotem, qui interpellaret pro omnibus, et pro eo nullus oraret, designans talem, admonuit et dixit: *Si peccaverit*

populus, orabit pro eo sacerdos; si autem sacerdos peccaverit, quis orabit pro eo ? Itaque, o popule, talem elige sacerdotem, pro quo non cogaris orare, sed de cuius oratione pro te securus esse possis. Ipse est Dominus noster Iesus Christus, unus sacerdos, unus mediator Dei et hominum, homo Christus Iesus .-Scandala igitur Primiani, et ipsius nequitia singularis, sic in se coeleste iudicium provocavit, ut horum criminum auctorem necesse esset penitus amputare: qui recens ordinatus,- Iam iam crimina ipsius dicuntur.-Presbyteros supra dictae plebis ad coniurationem impiae conspirationis impellens, hoc ab eis velut precario iure postulavit, ut ad damnandos quatuor diaconos, viros egregios, ac singularibus meritis approbatos, Maximianum scilicet, Rogatianum, Donatum, itemque Salgantium,-In his quatuor erat ille auctor schismatis, praecidens de frusto frustum, et non se dolens ab integritate praecisum.-Incunctanter ei promitterent accommodare consensum.- Hoc cum illis egit: illi noluerunt ei promittere, sed tacuerunt: ille per seipsum cogitatum scelus non dubitavit implere.-Cuius illi mala praesumptione stupefacti, cum rem silentio refellissent, per se cogitatum scelus non dubitavit implere, usque adeo ut in Maximianum diaconum, virum, sicut omnibus notum est, innocentem, sine causa, sine accusatore, sine teste, absentem ac lecto cubantem, sententiam putaret esse promendam. - (Et cum recitaret idem tractans dixit:) Videte crimen! (Et cum tractaret idem sequentia recitavit:) - Qui iam pridem clericos non dissimili furore damnaret. Nam cum incestos contra legem decretaque omnium sacerdotum communioni sanctae adiungeret, cumque obsistente maxima parte plebis, etiam seniorum nobilissimorum litteris conveniretur, ut per se corrigeret quod admiserat, sua temeritate possessus emendare contempsit. His itaque permoti seniores Ecclesiae supra dictae, ad universum chorum litteras legatosque miserunt, quibus non sine lacrymis deprecati sunt ut ad se ferventius veniremus, quo perpenso libramine, intimationibus exploratis, existimatio Ecclesiae purgaretur. Ad hanc proinde cum secundum memoratorum litteras veniremus, nota sua ille ratione ferverescens, adventum nostrum penitus declinavit.- Quid illi obiciatur scitis, quia pars iam Donati incesta facta est. Hoc erat in regula: Quales fuerint cum quibus fuerit communicatum, tales fieri omnes et universam massam. Itaque si verum isti dicunt, incesta est iam pars tota Donati. Exeant plane Numidae; et dicant: Ad nos non pertinet si illos incestos, nescio quos, ad communionem tuam admisisti: obesse potuit tam longe positus? Si ergo vobis obesse non vultis qui in Numidia estis, quod Carthagini fit; quod in Africa fit, potuit obesse universo orbi terrarum? Semper unde se defendunt, inde se accusant, et nos excusant.-Adventum nostrum penitus declinavit.- Quod illi quaesti sunt de Caeciliano.-Qui usquequaque rebellis animo calcitrans, in malo permansit, ut conducta multitudine perditorum,- Iam hoc plus est. Haec de Caeciliano non dixerunt illi: videte quae.-Atque impetratis officialibus, basilicarum ianuas obsedissent.- Ne intrarent episcopi.-qui ingrediendi nobis atque agendi solemnia interdicerent facultatem. Haec si episcopum convenit facere, si Christianis licet admittere, si hoc Evangelia protestantur, probet aut iudicet quisquis amator aut assertor est veritatis. Hoc enim nobis inflixit frater aliquando proprius, quod nunquam faceret alienus.- Quid pluribus? Dicunt multa et damnant hominem: sed damnationem iam ipsam legamus.-Decrevimus omnes sacerdotes Dei, praesente Spiritu sancto, hunc eundem Primianum, primo quod super vivos episcopos alios subrogarit; quod incestos cum sanctorum communione miscuerit; quod presbyteros ad coniurationem ineundam constringere pertentarit; quod Fortunatum presbyterum in cloacam fecerit mitti, cum aegrotantibus baptismo succurrisset; quod communionem Demetrio presbytero pernegarit, ut cogeret filium abdicare; quod idem presbyter obiurgatus sit, quod episcopos hospitio suscepisset; quod supra dictus Primianus multitudinem miserit, quae Christianorum domos everteret; quod obsessi sint episcopi simul et clerici, et postea

ab eius satellitibus lapidati; quod in basilica caesi sint seniores, quod indigne ferrent ad communionem Claudianistas admitti; quod innocentes clericos putaverit esse condemnandos; quod se nobis audiendum noluerit exhibere, cum basilicarum fores ne ingrederemur multitudinem et Officio intercluserit; quod legatos a nobis ad se missos iniuriose reiecerit; quod loca multa, vi primo, dehinc auctoritate iudiciaria usurpaverit.- Praetermissor ablatorum: cum Paulus apostolus dicat: Audet quis vestrum adversus alium negotium habens iudicari apud iniustos, et non apud sanctos . Videte quale illi crimen obiecerint, quia non apud episcopos agere voluit de locis, sed apud iudicem.- Praeter alia illicita eius admissa, quae prae honestate stili nostri siluimus, a sacerdotali choro perpetuo esse damnatum: ne eo palpato, Dei Ecclesia aut contagione, aut aliquo crimine maculetur. Quod idipsum Paulus apostolus exhortatur, et admonet: "Praecipimus autem vobis, fratres, in nomine Domini nostri Iesu Christi, ut discedatis ab omni fratre inordinate ambulante". Atque adeo non immemores puritatis Ecclesiae, conducibile existimavimus, omnes sanctos consacerdotes, et omnes clericos, et omnes populos qui se christianos meminerunt, hac nostra Tractatoria commonere, ut omnes eius communionem, utpote damnati, diligenti cura horreant. Ipse enim de suo interitu rationem reddet, qui hoc nostrum decretum non audiendo tentaverit violare. Placuit sane nobis et Spiritui sancto, quod tempus tardis ad convertendum reservetur sub eo, ut quicumque consacerdotum vel clericorum suae salutis immemores, a die damnationis supra dicti Primiani, id est, a die octavo Kalendarum Iuliarum usque ad diem octavum Kalendarum Ianuariarum, minus a Primiani damnati communione recesserint, tali sententia constringantur. Laici quoque nisi se a supra dicto die damnationis illius, intra diem Paschae futurae ab eius consortio separaverint, non posse quemquam nisi per poenitentiam, siquidem meminerint, Ecclesiae reformari. Victorinus Munatianensis episcopus subscripsi. Fortunatus Dionysianensis episcopus subscripsi. Victorianus Carcabianensis episcopus subscripsi. Florentius ab Adrumeto episcopus subscripsi. Migginus ab Elephantaria episcopus subscripsi. Innocentius Thebaltensis episcopus subscripsi. Miggin pro collega meo Salvio Membressitano episcopo subscripsi. Salvius Ausafensis episcopus subscripsi. Donatus Sabratensis episcopus subscripsi. Gemelius a Tanabaeis episcopus subscripsi.- Ex ipsis condemnatoribus subscripsit et Praetextatus Assuritanus, et Felicianus Mustitanus.-Praetextatus Assuritanus episcopus subscripsi. Maximianus Stabatensis episcopus subscripsi. Datianus Camicetensis episcopus subscripsi. Donatus Fiscianensis episcopus subscripsi. Theodorus Usulensis episcopus subscripsi. Victorianus iubente collega Agnosio episcopo, subscripsi. Donatus Cebresutanus episcopus subscripsi. Natalicus Thelensis episcopus subscripsi. Pomponius Macrianensis episcopus subscripsi. Pancratius Balianensis episcopus subscripsi. Ianuarius Aquenensis episcopus subscripsi. Secundus Iacondianensis episcopus subscripsi. Pascasius a Vico Augusti episcopus subscripsi. Creso Coniustiacensis episcopus subscripsi. Rogatianus episcopus subscripsi. Maximianus Erumminensis episcopus subscripsi. Benenatus Tugutianensis episcopus subscripsi. Ritanus episcopus subscripsi. Gaianus Tigualensis episcopus subscripsi. Victorinus Leptimagnensis episcopus subscripsi. Guntasius Benefensis episcopus subscripsi. Quintasius Capsensis episcopus subscripsi. Felicianus Mustitanus episcopus subscripsi. Victorianus ex delegatione Miggin episcopi subscripsi. Miggius episcopus subscripsi. Latinus Mugiensis episcopus subscripsi. Proculus Girbitanus episcopus subscripsi. Donatus Sabratensis episcopus pro fratre et collega meo Marratio subscripsi. Proculus Girbitanus pro collega meo Galliono subscripsi. Secundianus Prisianensis episcopus subscripsi. Helpidius Tusdritanus episcopus subscripsi. Donatus Samurdatensis episcopus subscripsi. Getulicus Victorianensis episcopus subscripsi. Annibonius Robautensis

episcopus subscripsi. Item Annibonius petitus a collega meo Augendiarensi episcopo subscripsi. Tertullus Abitensis episcopus subscripsi. Primulianus episcopus subscripsi. Secundinus Arusianensis episcopus subscripsi. Maximus Pittanensis episcopus subscripsi. Crescentianus Murrensis episcopus subscripsi. Donatus Belmensis episcopus subscripsi. Perseverantius Tebertinus episcopus subscripsi. Faustinus Binensis episcopus subscripsi. Victor Altiburitanus episcopus subscripsi. Omnes numero quinquaginta tres.

21. Paululum dignamini advertere. Haec est damnatio tua. Dicimus illi: Quid vis? habeat pondus an non habeat? Ego faveo: prorsus dico, quia isti omnes falsa in te dixerunt; et audi unde credam: Quia apud alios iudices obtinuisti causam tuam, et isti damnati sunt. Si ergo te propterea credo innocentem, quia non exiens ad factiosos, alibi ostendisti innocentiam tuam, ut illi qui te damnaverunt, damnationem mererentur; dignare acceptare Caecilianum innocentem, qui noluit exire ad maiores tuos, et sic servavit causam suam orbi terrarum, quomodo tu servasti concilio Numidarum. Si innocentem te reddidit sedes Bagaitana, quanto potius illum sedes Apostolica? Aut vis ut valeant qui primo damnaverunt? Si valent; contra te valent. Nam illi contra Caecilianum nec valuerunt, nec valebunt: tamen quid contra te iudices, attende.

Donatistae damnantur.

22. Iam hic audent dicere: Sed nos qui postea damnavimus Maximianistas, plures eramus. Valeat ergo sententia vestra in Felicianum, et valebit illorum in Caecilianum. Ubi Bagai concilium fecerunt, etiam Felicianum damnaverunt: modo intus est Felicianus: aut nocens receptus est, aut innocens damnatus est. Si ergo nocentem recipis pro pace Donati; cede omnibus gentibus pro pace Christi: si autem per errorem vestrum innocens damnatus es; errare potuerunt trecenti decem damnales Felicianum, et non potuerunt errare septuaginta damnales Caecilianum? Quid ergo dicitis? Cum audieritis vobis dici, Priores vos damnaverunt Maximianistae, recurritis, et dicitis: Sed nos plures eramus qui damnavimus Maximianistas. Ad utrumque vobis cito respondetur, quia et illi vestri priores damnaverunt Caecilianum. Si priores valent, cedant Primianistae concilio Maximianistarum: si plures valent, cedant Donatistae orbi terrarum: nihil esse arbitror iustius. Pauci sunt Maximianistae: sed priores sunt. Reus reum non facit. Si hoc putas, quomodo damnatus damnare potuisti? quia inter damnatores et ipse scriptus est, nec servaverunt illi locum causam dicentis. Aliter autem Caecilianus: servatus est illi locus hominis causam dicentis, sicut habet ipsa sententia; quia nec in communionem receptus est nisi purgatus. Iste autem invenitur hic a iudicibus damnatus, illic inter iudices damnans. Sed fuerit ista aequitas Bagaitani concilii: prorsus totum concedimus. Male te damnaverunt Maximianistae: male damnaverunt et illi priores vestri Caecilianum. Tu purgasti te apud Bagai: purgavit se ille in transmarino iudicio. Consensit huic iudicio universus orbis terrarum. Quid dicturus es? Plures nos sumus quam Maximianistae. Estote plures: de numero ergo agamus: vide quantum intersit. Absentem te damnaverunt Maximianistae, cum ad eos exire noluisses: Hoc quidem simile, sic et illi damnaverunt absentem Caecilianum, cum factionem eorum devitasset: sed tu rursus in absentes illos fecisti dici sententias in concilio Bagaitano: at vero Caecilianus praesens adversario praesente purgatus est. Deinde alia magna differentia: iudices Numidas apud quos te purgares, tu ipse adisti, tu constituisti, Maximianistae illos non petierunt: apud eos autem a Caeciliano Donatus victus est, quos pars Donati iudices postulaverat. Respondent tibi modo

Maximianistae, et iure dicunt: Nos primo venimus ad te de provincia tua, de dioecesi ad te pertinente episcopi; et volumus audire causam tuam: contempsisti nos, non ad nos existi. Si timuisti nostrum iudicium, vel simul iudices eligeremus, non ires ad quos tu velles. Quantum intersit, videte. Tunc autem ipsi Donatistae litteris suis Imperatorem petierunt, ut decerneret iudices: improbaverunt eos apud quos victi sunt, quos antequam vincerentur postulaverunt: dati sunt alii ad eorum petitem, et ibi victi sunt: appellaverunt ad Imperatorem, et ibi victi sunt. Semel victus est absens Maximianista, et tacet: et ter victus praesens Donatista non tacet?

23. Sed de numero contendis cum Maximianistis. Ut dixi, faveo tibi. Trecenti decem plures sunt quam centum, vel quot fuerunt qui damnaverunt a parte Maximiani Primianum: millia episcoporum per orbem terrarum qui damnaverunt a parte Caeciliani Donatum nihil ponderis apud te habere putas? Sed dicturus es mihi: Numquid Donatistas millia episcoporum damnaverunt de toto orbe terrarum? Optime, non damnarunt. Quare non damnarunt? Quia iudicio non interfuerunt. Si iudicio non interfuerunt, propterea non damnaverunt, quia causam illam penitus nescierunt. Ab innocentibus quare te separasti? Venit huc ad te de orbe terrarum baptizatus, quem vis rebaptizare: et te iam lethale ministerium exercentem, et volentem iterare quod semel datur et non amittitur, adit cum magna voce et gemitu, et dicit tibi: Quid est quod vis facere? rebaptizare me? ait, nescio quis Mesopotamenus, nescio quis Syrus, nescio quis Ponticus, vel longius constitutus. Respondes: Quia non habes baptismum. Quare? Lege Epistolas Apostoli ad me datas. Venit nescio quis de Galatia, de Ponto, venit nescio quis de Philadelphia, ad quas Ecclesias Ioannes scripsit; venit a Colossis, venit a Philippis, a Thessalonica: Ego non habeo baptismum ad quem scripsit Apostolus, per quem tu habes? Audes legere epistolam meam, qui detestaris pacem meam?

IN PSALMUM 36

ENARRATIO

Sermo 3

1. [v 25.] Pars novissima psalmi huius indiscussa vobiscum et intractata remanserat. Proinde sicut video, non quidem secundum dispositionem nostram, sed tamen non praeter dispositionem suam, ad reddendum debitum nos Dominus revocavit. Intenti ergo estote, fratres, ut si possumus Deo adiuvante, vel modo solvamus quod nos debere cognoscimus. Quis est qui dicit, quod modo cantavimus? *Iuvenis fui, et ecce senui, et non vidi iustum derelictum, nec semen eius quaerens panem.* Si quasi unus homo loquitur, quam multum tempus est aetas unius hominis; et quid magnum est, ut homo positus in una aliqua parte terrarum per totam vitam suam tam brevem, quam humana vita brevis est, quamvis ad senectutem a iuventute pervenerit, non viderit iustum derelictum, nec semen eius quaerens panem? Non est mirandum. Potuit enim fieri ut ante vitam ipsius fuisset aliquis iustus quaerens panem, potuit fieri ut in alia parte terrarum non ubi ipse esset. Deinde aliud quod movet, audite: Ecce unusquisque in vobis, qui forte iam senuit, respiciens cursus aetatis suae iam peractos sibi, ubi cogitatione versatus fuerit in his quos novit, forte non ei occurrit iustus quaerens panem, aut filius iusti quaerens panem: sed tamen respicit ad Scripturas divinas, et invenit angustatum Abraham iustum, et famem passum in regione sua, mutasse aliam regionem; invenit et filium ipsius Isaac eiusdem famis causa in alias isse

regiones quaerentem panem . Et quomodo erit verum: *Nunquam vidi iustum derelictum, nec semen eius quaerens panem?* Et si verum hoc invenit in spatio vitae suae; aliter tamen invenit in lectione divina, quae fidelior est quam vita hominum.

2. Quid ergo facimus? Adiuvent nos pia studia vestra, ut inspiciamus in his versibus psalmi voluntatem Dei, quid nos intellegere velit. Metus est enim ne unusquisque infirmus, non capiens spiritaliter intellegere Scripturas, eat in exempla humana videatque aliquando bonos servos Dei esse in necessitate aliqua et inopia quaerendi panis; maxime et Paulum apostolum cogitet, qui dicit: *In fame et siti, in frigore et nuditate* : et scandalizetur apud seipsum dicens: Certene verum est quod cantavi? certe verum est quod in ecclesia stans tam devota voce personui: *Nunquam vidi iustum derelictum, nec semen eius quaerens panem?* Fallunt nos Scripturae, dicat apud se; et dissolvantur omnia eius membra ab opere bono; quibus membris intrinsecus, quod est gravius, et in interiore homine resolutis, iam desistat ab opere bono, et dicat sibi: Utquid bene operor? Utquid panem meum frango esurienti, et nudum vestio, et sine tecto induco in domum meam, attendens ad id quod scriptum est: *Nunquam vidi iustum derelictum, nec semen eius quaerens panem*: cum videam tot homines bene viventes, plerumque fame laborantes? Sed si forte erro ego, ut tam illum qui bene vivit quam illum qui male vivit, putem bene vivere, et aliter illum novit Deus, id est iniquum esse, quem ego iustum puto; quid facio de Abraham, quem iustum ipsa Scriptura commendat? Quid facio de ipso apostolo Paulo, qui dicit: *Imitatores mei estote, sicut et ego Christi* ? An ut etiam ego sim in malis qualia ille pertulit, *in fame et siti, in frigore et nuditate*?

3. Ita cogitantem, et, ut dixi, dissolutis membris omnibus interioribus a facultate operis boni, possumusne, fratres, tamquam paralyticum tollere, et aperire tectum Scripturae huius, et eum submittere ad Dominum? Videtis enim quia obscurum est. Porro si obscurum est, tectum est: et paralyticum animo quemdam intueor. Et hoc tectum video, et sub hoc tecto Christum latere agnosco. Faciam, quantum possum, quod laudatum est in illis qui aperto tecto ad Christum paralyticum submiserunt, ut diceret illi: *Constans esto, fili, remissa sunt enim tibi peccata tua*. Sic enim fecit interiorem hominem salvum a paralysi, remittendo peccata, et constringendo fidem. Sed erant ibi homines, qui non habebant oculos ad videndum interiorem paralyticum iam esse sanatum, et medicum curantem putaverunt blasphemantem. *Quis est hic, inquiunt, qui peccata dimittit? Blasphemat iste. Quis potest dimittere peccata, nisi solus Deus?* Et quia ille erat Deus, talia cogitantes audiebat . Hoc verum de Deo cogitabant, sed Deum praesentem non videbant. Fecit ergo ille medicus aliquid et in corpore paralytici, ut et illorum qui talia dixerunt, interiorem paralysim sanaret. Fecit enim quod viderent, et dedit quod crederent. Eia ergo quisquis es tam infirmus et languens corde, ut attendens humana exempla, velis a bonis operibus desistere, et paralysi quadam interiore dissolutus es, age, si possumus, aperto isto tecto submittere ad Dominum.

Caput nostrum Christus est.

4. Dominus enim ipse in corpore suo, quod est Ecclesia, iunior fuit primis temporibus, et ecce iam senuit. Nostis, et agnoscitis, et intellegitis, quia in hoc positi estis, et ita credidistis, quia caput nostrum Christus est; corpus capitis illius nos sumus . Numquid soli nos, et non etiam illi qui fuerunt ante nos? Omnes qui ab initio saeculi fuerunt iusti, caput Christum habent. Illum enim venturum esse

crediderunt, quem nos venisse iam credimus; et in eius fide et ipsi sanati sunt, in cuius et nos: ut esset et ipse totius caput civitatis Ierusalem, omnibus connumeratis fidelibus ab initio usque in finem, adiunctis etiam legionibus et exercitibus Angelorum, ut fiat illa una civitas sub uno rege, et una quaedam provincia sub uno imperatore, felix in perpetua pace et salute, laudans Deum sine fine, beata sine fine. Corpus autem Christi, quod est Ecclesia, tamquam unus quidam homo, primo iunior fuit, et ecce iam in fine saeculi est in senecta pingui; quoniam de illa dictum est: *Adhuc multiplicabitur in senecta pingui*. Multiplicata est per omnes gentes, et ipsius vox est attendentis quasi unius hominis primam aetatem suam, et istam novissimam, respexit per omnia, quia omnes aetates notas habet per Scripturas; et ait exsultans et monens: *Iunior fui*, primis temporibus saeculi; *et ecce senui*, sum etiam novissimis temporibus saeculi; *et nunquam vidi iustum derelictum, nec semen eius quaerens panem*.

Panis est verbum Dei.

5. Agnovimus hominem iuniorem et senem, et tamquam aperto tecto pervenimus ad Christum. Sed quis est iustus, qui non est visus derelictus, nec semen eius quaerens panem? Si intellegis panem, intellegis illum. Panis est enim verbum Dei, quod nunquam ab ore iusti discedit. Nam et in capite suo iustus iste tentatus, hoc respondit. Quando enim ipsi Domino esurienti et famem patienti diabolus ait: *Dic lapidibus istis ut panes fiant*; respondit: *Non in solo pane vivit homo, sed in omni verbo Dei*. Deinde, fratres mei, attendite, quando non faciat iustus voluntatem Dei. Semper enim facit, et secundum voluntatem eius vivit. Voluntas Dei de corde eius non recedit: quia voluntas Dei, ipsa est lex Dei. Et quid dictum est de tali? *Et in lege eius meditabitur die ac nocte*. Panem istum manducas una hora, et dimittis; panem illum verbi die ac nocte. Quando enim audis, aut quando legis, manducas; quando inde cogitas, ruminas, ut sis animal mundum, non immundum. Quod significat etiam sapientia per Salomonem dicens: *Thesaurus desiderabilis requiescit in ore sapientis; vir autem stultus glutit illum*. Qui enim glutit, ut non in illo appareat quod voravit, oblitus est quod audivit. Qui autem non est oblitus, cogitat, et cogitando ruminat, ruminando delectatur. Unde dicitur: *Cogitatio sancta servabit te*. Et ecce si servat te in ruminatione panis huius sancta cogitatio, *nunquam vidisti iustum derelictum, nec semen eius quaerens panem*.

Quomodo possimus fenerare Deo.

6. [v 26.] *Tota die miseretur, et feneratur. Feneratur* quidem latine dicitur, et qui dat mutuum, et qui accipit: planius hoc autem dicitur, si dicamus *fenerat*. Quid ad nos quid grammatici velint? Melius in barbarismo nostro vos intellegitis, quam in nostra disertitudine vos deserti eritis. Ergo iustus iste *tota die miseretur, et fenerat*. Sed non gaudeant feneratores. Invenimus enim quemdam feneratorem, sicut invenimus quemdam panem: ut ubique aperto tecto perveniamus ad Christum. Nolo sitis feneratores, et ideo nolo, quia Deus non vult. Nam si ego nolo, et Deus vult, agite: si autem Deus non vult, etiamsi ego vellem, malo suo ageret qui ageret. Unde apparet Deum hoc nolle? Dictum est alio loco: *Qui pecuniam suam non dedit ad usuram*. Et quam detestabile sit, quam odiosum, quam exsecrandum, puto quia et ipsi feneratores noverunt. Rursus autem ego ipse, imo Deus noster, qui te prohibet esse feneratorem, iubet te esse feneratorem; et dicitur tibi: *Fenera Deo*. Si feneras homini, habes spem; et si feneras Deo, spem non habebis? Si feneraveris homini, id est, mutuam pecuniam tuam dederis, a quo aliquid plus quam dedisti exspectes accipere: non pecuniam

solam, sed aliquid plus quam dedisti, sive illud triticum sit, sive vinum, sive oleum, sive quodlibet aliud; si plus quam dedisti exspectas accipere, fenerator es, et in hoc improbandus, non laudandus. Quid ergo, inquis, facio, ut sim utiliter fenerator? Attende quid facit fenerator. Minus vult dare certe, et plus accipere: hoc fac et tu; da modica, accipe magna. Vide quam late crescat fenus tuum. Da temporalia, accipe aeterna: da terram, accipe coelum. Et cui dabo, forte dicis? Ipse Dominus procedit quem feneres, qui tibi iubebat ne fenerares. Audi Scripturam, quomodo feneres Dominum: *Fenerat, inquit, Dominum, qui miseretur pauperis*. Non enim eget a te Dominus, sed habes alium qui a te egeat: illi porrigis, ille accipit. Non enim habet pauper quod tibi retribuat: et tamen ipse vult retribuire, et non invenit quid; sola in illo remanet benevolentia orandi pro te. Cum autem pauper orat pro te, tamquam Deo dicit: Domine, mutuam accepi, fidedic me. Proinde et si non tenes pauperem redditorem, sed idoneum tenes fideiussorem. Ecce Deus tibi de Scriptura sua dicit: Da securus, ego reddo. Quomodo solent dicere fideiussores? quid dicunt? Ego reddo, ego accipio, mihi das. Putamusne et hoc dicit Deus: Ego accipio, mihi das? Plane si Deus Christus, quod non dubitatur, ipse dixit: *Esurivi, et dedistis mihi manducare*. Et cum illi dicerent, *Quando te vidimus esurientem?* ut ostenderet se pauperum fideiussorem, omnium membrorum suorum sponsorem; quia ille caput, illi membra, et cum accipiunt membra, caput accipit: *Cum uni, inquit, ex his minimis meis fecistis, mihi fecistis*. Eia, avare fenerator, vide quid dedisti, vide quid accepturus es! Si dedisses paucam pecuniam, et ille cui dederas pro parva pecunia tua daret tibi magnam villam, incomparabiliter amplius valentem quam dederas tu pecuniam; quantas gratias ageres, quanta laetitia tollereris! Audi quam possessionem det quem fenerasti: *Venite, benedicti Patris mei, percipite*. Quid? quod dedistis? Absit. Terrena dedistis, quae si non dedissetis, in terra putrescerent. Quid enim inde facturum esses, si non dedisses? Quod perituum erat in terra, servatum est in coelo. Ergo quod servatum est, hoc accepturi sumus. Servatum est meritum: factus est thesaurus tuus meritum tuum. Nam vide quid sis accepturus: *Percipite regnum, quod vobis paratum est ab initio mundi*. Contra, illi qui fenerare noluerunt, quid audient? *Ite in ignem aeternum, qui paratus est diabolo et angelis eius*. Et quid vocatur regnum quod accipimus? Attendite sequentia: *Isti ibunt in combustionem aeternam, iusti autem in vitam aeternam*. Ad hoc ambite, hoc emite, ad hoc fenerate. Habetis Christum in coelo sedentem, in terra petentem. Invenimus quomodo feneret iustus. *Tota die miseretur, et fenerat*.

7. *Et semen eius in benedictione erit*. Et hic non occurrat carnalis cogitatio. Videmus multos filios iustorum fame morientes: quomodo ergo *semen eius in benedictione erit*? Semen eius reliquiae eius, unde hic seminat, et postea metet. Namque Apostolus dicit: *Bonum autem facientes non deficiamus: tempore enim suo metemus infatigabiles*. Itaque dum tempus habemus, ait, *operemur bonum ad omnes*. Hoc est semen tuum, quod erit in benedictione. Terrae committis, et tanto amplius colligis: Christo committis, et perdis? Vide ipsum semen expressius nominatum ab Apostolo, cum de eleemosynis diceret. Hoc enim ait: *Qui parce seminat, parce et metet; et qui seminat in benedictionibus, de benedictionibus et metet*. Sed laboras forte cum seminas, et doles cum misereris, quia miseros vides. Melius enim aliquando non habebimus quibus ista demus. Cum omnes in incorruptionem commutabuntur, nullus esuriet cui porrigas panem, nullus sitiet cui des potum, nullus nudus erit quem vestias, nullus peregrinus quem suscipias: hic autem inter aerumnas, tentationes, dolores, gemitus, mittimus semen. Sed respice ad psalmum alium: *Euntes ibant, et flebant, mittentes semina sua*. Attende, quia *semen eius in benedictione erit: Venientes autem venient cum exultatione*,

portantes manipulos suos .

Nostra bona opera Deus videt.

8. [v 27.] Vide ergo quod sequitur, et noli esse piger: *Declina a malo, et fac bonum.* Noli tibi putare sufficere, si non exspolias vestitum. Non exspoliando enim vestitum, declinasti a malo: sed noli arescere, et sterilis esse. Sic noli exspoliare vestitum, ut vestias nudum: hoc est enim declinare a malo, et facere bonum. Et quid inde habebis, dicturus es? Iam tibi commendavit ille quem feneras, quid tibi dabit: vitam aeternam dabit tibi; da illi securus. Audi et id quod sequitur: *Declina a malo, et fac bonum; et inhabita in saecula saeculorum.* Et noli putare cum das, quod nemo te videat; aut quia deserit te Deus, quando forte dederis pauperi, et consecutum fuerit aliquod damnum, aut aliqua tristitia rei amissae, et dicas tibi: Quid profuit bona me fecisse opera? Puto non amat Deus homines qui benefaciunt. Unde ista vestra submurmuratio, unde iste strepitus, nisi quia abundant istae voces? Unusquisque modo cognoscit has voces, aut in ore suo, aut in ore vicini sui, aut in ore amici sui. Deleat illas Deus, et exstirpet spinas de agro suo: plantet frugem bonam, et arborem fructiferam. Quid enim contristatus es, o homo, quia dedisti pauperi, et alia perdidisti? Nonne vides quia perdidisti quod non dedisti? Quare non respicis ad Deum tuum? Ubi est fides? quare sic dormit? Excita illam in corde tuo. Attende quid tibi dixerit ipse Dominus, quando te ad huiusmodi opera bona exhortabatur: *Facite vobis sacculos non veterascentes, thesaurum non deficientem in coelis, quo fur non accedit .* Hoc ergo commemora, quando plangis in damno. Quid ploras stulte parvi cordis, aut non sani cordis? Quare perdidisti, nisi quia mihi non commodasti? Quare perdidisti? Quis tibi abstulit? Respondebis: Fur. Nonne hoc te praemonueram, ne ibi poneress quo fur posset accedere? Si ergo dolet qui perdidit, hoc doleat, quia non ibi posuit unde perire non potuit.

Non derelinquet Deus quos flagellat ad tempus.

9. [v 28.] *Quoniam Dominus amat iudicium, et non derelinquet sanctos suos.* Quando patiuntur labores sancti, nolite putare quia non iudicat Deus, aut perverse iudicat. Qui te monet ut iuste iudices, ipse perverse iudicaturus est? *Amat ille iudicium, et non derelinquet sanctos suos.* Sed quo modo sit abscondita apud illum vita sanctorum, ut qui modo laborant in terra, quasi tempore hiemis arbores non habentes fructum et folia, illo apparente tamquam novo sole exorto, illud quod in radice vivebat, in fructibus appareat. *Amat ergo ille iudicium, et non derelinquet sanctos suos.* Sed laborat sanctus in fame? Non illum derelinquet Deus: flagellat omnem filium, quem recipit . Contemnis illum quando flagellatur, expavescis quando ditatur. Unde enim flagellatur? Pressuris temporalibus. Quando ditabitur? Quando audiet: *Venite, benedicti Patris mei, percipite regnum, quod vobis paratum est ab initio mundi .* Noli ergo piger esse flagellari, ut sis inter eos qui merentur recipi. Usque adeo ille amat iudicium, ut non derelinquat sanctos, quos flagellat ad tempus. Et quoniam flagellat omnem filium, quem recipit, nec Unico pepercit, in quo delictum non invenit. *Quoniam Dominus amat iudicium, et non derelinquet sanctos suos.* Quia ergo non eos derelinquet, forte hoc eis dabit quod hic amas, multos annos vivere, senescere? Non attendis quia si senectutem optas venire, hanc optas de qua cum venerit conqueraris. Non tibi ergo dicat anima, vel mala, vel infirma, vel parvula: Quomodo verum est: *Dominus amat iudicium, et non derelinquet sanctos suos?* Revera non dereliquit tres pueros in camino laudantes, non eos tetigit ignis : numquid sancti eius Machabaei

non erant, qui in ignibus defecerunt carne, non fide? Sed hoc, inquis, maiorem quaestionem habet, quia cum fide illi non defecerint, ille illos dereliquerit. Audi quod sequitur: *In aeternum conservabuntur*. Tu paucos annos eis optabas, quos eis si daret Dominus, non dereliqueret sanctos suos. Visibiliter non dereliquit tres pueros, occulte non dereliquit Machabaeos: illis etiam dedit vitam temporalem ad confundendos infideles; illos autem occulte coronavit ad iudicandam impietatem persecutoris: nec illos tamen, nec illos dereliquit, qui *non derelinquet sanctos suos*. Et nihil magnum acceperunt tres pueri, si non in aeternum conservarentur. *In aeternum conservabuntur*.

10. *Iniusti autem punientur, et semen impiorum peribit*. Quomodo semen illius in benedictione erit, sic *semen impiorum peribit*. Semen enim impiorum, opera impiorum. Nam invenimus rursum filium impii florere in saeculo, et aliquando fieri iustum, et florere in Christo. Vide ergo quomodo accipias, ut tectum aperias, et ad Christum pervenias: noli carnaliter, nam decipieris. Sed semen impiorum, omnia opera impiorum peribunt, fructum non habebunt: ad tempus enim aliquid valent; postea quaerent, et non invenient quod operati sunt. Nam perdentium quod operati sunt, vox erit illa: *Quid nobis profuit superbia, aut quid divitiarum iactatio contulit nobis? Transierunt omnia illa tamquam umbra*. Ergo *semen impiorum peribit*.

11. [v 29.] *Iusti haereditate possidebunt terram*. Rursus avaritia non subrepat, nec tibi aliquam villam magnam promittat, ne quod hic iuberis contemnere, ibi speres. Terra est quaedam illa vivorum, regnum sanctorum. Unde dicitur: *Spes mea es tu, portio mea in terra vivorum*. Nam et si vita tua illa est, intellege qualem terram accepturus sis. Illa est terra viventium: haec est autem terra morientium, receptura mortuos quos nutritivos. Qualis ergo illa terra, talis et ipsa vita: si aeterna vita, aeterna terra. Et quomodo aeterna terra? *Et inhabitabunt in saeculum saeculi super eam*. Alia ergo terra erit ubi inhabitabimus in saeculum saeculi. Nam de ista dictum est: *Coelum et terra transibunt*.

Quid mali patitur quem custodit Deus.

12. [vv 30-32.] *Os iusti meditabitur sapientiam*. Ecce ille est panis: videte quam libenter manducet iustus iste, quomodo verset in ore suo sapientiam. *Et lingua eius loquetur iudicium. Lex Dei eius in corde ipsius*. Ne forte putares cum in ore habere quod in corde non habet: ne forte computares eum cum illis, de quibus dictum est: *Populus hic labiis me honorat, cor autem eorum longe est a me: Et lingua eius loquetur iudicium. Lex Dei eius in corde ipsius*. Et quid illi prodest? *Et non supplantabuntur gressus eius*. Liberat a laqueo verbum Dei in corde, liberat a labina verbum Dei in corde. Tecum est, cuius verbum a te non recedit. Quid autem mali patitur quem custodit Deus? Custodem ponis in vinea, et contra fures securus es; et potest dormire custos ille, et ipse cadere, et furem admittere: non autem dormit, neque dormitabit, qui custodit Israel. *Lex Dei eius in corde ipsius: et non supplantabuntur gressus eius*. Vivat ergo securus, et inter malos vivat securus, et inter impios vivat securus. Quid enim mali iusto potest impius aut iniustus facere? Ecce vide quid sequitur: *Considerat peccator iustum, et quaerit mortificare eum*. Dicit enim quod in libro Sapientiae dicere praedictum est: *Gravis est nobis etiam ad videndum, quoniam dissimilis est aliis vita ipsius*. Quaerit ergo mortificare. Quid? Dominus qui custodit, qui cum illo habitat, qui de ore ipsius, qui de corde non recedit, dimittit eum? Ubi est quod superius dictum est: *Et non derelinquet sanctos suos*?

Non dimittit iustum suum Deus in manibus impii.

13. [v 33.] Ergo, *Considerat peccator iustum, et quaerit mortificare eum: Dominus autem non derelinquet eum in manibus eius.* Quare ergo dereliquit martyres in manibus impiorum? Quare fecerunt illis quaecumque voluerunt? Alios gladio percusserunt, alios crucifixerunt, alios bestiis subrexerunt, alios ignibus cremaverunt, alios in catena ducentes tabe diuturna confecerunt. Certe non derelinquet Dominus sanctos suos: *Dominus autem non derelinquet eum in manibus eius.* Postremo ipsum Filium suum quare dimisit in manibus Iudaeorum? Et hic tectum aperi, si vis omni interiori membro constringi; perveni ad Dominum: audi quid dicat alia Scriptura, Dominum praevidens passurum ab impiis, quid ait? *Terra tradita est in manus impii?* Quid est: *Terra tradita est in manus impii?* Caro tradita est in manus persequentium. Non ibi autem dimisit iustum suum Deus: de carne capta educit animam invictam. Dimitteret Deus iustum suum in manibus impii, si illum fecisset consentire impio: contra quod malum orat in alio psalmo, et dicit: *Ne tradas me, Domine, a desiderio meo peccatori.* Opus est ut a desiderio tuo non tradaris peccatori, ne cum desideras vitam praesentem, irruas in illum, et perdas aeternam. A quo desiderio non debet tradi peccatori? Ab illo de quo item dicitur: *Et diem hominis non concupivi, tu scis.* Qui enim desiderat et concupiscit diem hominis, quando illi minatus fuerit adversarius, quod tollat illi diem humanum, quia occidet eum, et perdet hanc vitam; qui non sperat aliam vitam, deficit, et consentit inimico. Qui autem audit Dominum dicentem: *Nolite timere eos qui corpus occidunt, animam autem non possunt occidere;* etsi tradatur terra in manus impii, capta terra spiritus evadit; spiritu evadente, et terra resurget. Spiritus mutatur ad Dominum, terra mutabitur in coelum. Non enim aliquid de ipsa terra perit, quae ad tempus traditur in manus impii: *Capilli capitis vestri numerati sunt.* Ergo est securitas, sed si intus sit Deus. Si autem expellatur diabolus, admittitur Deus. *Dominus autem non derelinquet eum in manibus eius. Nec damnabit eum, cum iudicabitur illi.* Habent aliqua exemplaria: *Et cum iudicabit eum, iudicabitur illi.* Illi autem dictum est, cum iudicium fit ac illo: possumus enim sic loqui ut dicamus homini: Iudica mihi, id est, audi causam meam. Cum ergo coeperit audire causam iusti sui Deus; *quoniam oportet omnes exhiberi ante tribunal Christi, et stare, ut illic recipiat unusquisque quae per corpus gessit, sive bonum sive malum;* quando ergo ventum fuerit ad illud iudicium, non eum damnabit, etsi ad tempus videatur damnari ab homine. Etsi dixit sententiam proconsul in Cyprianum: alia est sella terrena, aliud tribunal coelorum; ab inferiore accepit sententiam, a superiore coronam. *Nec damnabit eum, cum iudicabitur illi.*

Aeterna est exspectanda felicitas.

14. [vv 34.36.] Sed quando erit? Noli modo putare: tempus laboris est, tempus seminis est, tempus frigoris est: etsi inter ventos, etsi inter pluvias, semina; noli esse piger: aestas veniet quae te laetificet, in qua te gaudeas seminasse. Quid ergo facio modo? *Exspecta Dominum.* Et cum exspecto, quid ago? *Et custodi vias eius.* Et si custodiero, quid accipio? *Et exaltabit te, ut haereditate possideas terram.* Quam terram? Iterum ne aliqua villa occurrat animo: illam de qua dicitur: *Venite, benedicti Patris mei, percipite regnum quod vobis paratum est ab initio mundi.* Quid de illis qui nos angustaverunt, inter quos genuimus, quorum scandala toleravimus, pro quibus saevientibus frustra oravimus; quid de illis erit? Sequitur: *Cum pereunt peccatores, videbis.* Et quam de proximo videbis: tu eris ad dexteram, illi ad sinistram. Hoc autem ad fidei oculos pertinet. Quos fidei oculos qui non

habent, dolent felicitatem impiorum, et putant se sine causa esse iustos, quia vident hic florere impios. Qui autem habet oculum illum fidei, quid dicit? *Vidi impium superexaltari et elevari super cedros Libani*. Et puta quia superexaltatus est, puta quia elevatus est: quid sequitur? *Et transivi, et ecce non erat; et quaesivi eum, et non est inventus locus eius*. Quare non erat, et non est inventus locus eius? Quia transisti. Si autem adhuc carnaliter cogitas, et ista terrena felicitas vera felicitas tibi videtur, nondum transisti: aut aequalis illi es, aut infra es: profice, et transi; et cum proficiendo transieris, attendis eum fide, vides novissima ipsius, et dicis tibi: *Ecce non est iste qui sic tumuerat; quomodo si transires iuxta fumum*. Nam et hoc dictum est in isto psalmo superius: *Deficientes velut fumus deficient*. Erigitur in altum fumus, et in globum tumidum pergit: quanto magis attollitur, tanto amplius intumescit. Sed cum transieris, attende post te: post te enim fumus, si est ante te Deus. Noli posteriora ex desiderio attendere, sicut attendit uxor Lot, et remansit in via: sed respice ex despectu, et videbis impium nusquam esse, et quaeres locum eius. Quis est locus eius? Quo modo habet potestatem, habet divitias, habet quemdam ordinem suum in rebus humanis, ut multi ei obsequantur, ut iubeat et audiatur. Iste locus non erit, sed transiet, ut tu possis dicere: *Transivi, et ecce non erat*. Quid est, *transivi*? Profeci, perveni ad spiritualia, intravi in sanctuarium Dei, ut intenderem in novissima: *et ecce non erat, et quaesivi eum, et non est inventus locus eius*.

15. [v 37.] *Custodi innocentiam*. Tene, quomodo cum avarus esses, saccellum tenebas: quomodo tenebas saccellum, ne tibi extorqueretur a fure; sic custodi innocentiam, ne tibi extorqueatur a diabolo. Sit illa certum patrimonium tuum, de qua sunt divites et pauperes. *Custodi innocentiam*. Quid tibi prodest lucrum auri, et damnum innocentiae? *Custodi innocentiam, et vide directionem*. Habeto oculos directos, ut videas directionem: non pravorum, quibus malos vides; et distortos, ut distortus tibi et pravus videatur Deus, quia favet impiis, et persequitur fideles. Non vides quam distortum videas? Corrige oculos tuos, *et vide directionem*. Quam directionem? Noli ad praesentia attendere. Et quid videbis? *Quoniam sunt reliquiae homini pacifico*. Quid est, *sunt reliquiae*? Cum mortuus fueris, non eris mortuus: hoc est, *sunt reliquiae*. Erit illi aliquid et post hanc vitam; hoc est, illud semen quod in benedictione erit. Unde Dominus: *Qui credit in me, inquit, licet moriatur, vivet: Quoniam sunt reliquiae homini pacifico*.

16. [v 38.] *Iniusti autem disperient in idipsum*. Quid est, *in idipsum*? In sempiternum; vel, omnes simul in unum. *Reliquiae impiorum interibunt*. Sunt autem reliquiae homini pacifico: ergo qui non sunt pacifici, impii sunt. Beati enim pacifici, quia ipsi filii Dei vocabuntur.

17. [vv 39.40.] *Salus autem iustorum a Domino, et protector eorum est in tempore tribulationis: et adiuvabit eos Dominus, et eruet eos, et eximet eos a peccatoribus*. Tolerent ergo modo peccatores iusti, tolerent frumenta zizania, toleret triticum paleam; quia veniet tempus separationis, et eximetur semen bonum ab eo quod igni consumetur: illud in horreum mittetur, illud autem in aeternam conflagrationem; quia ideo simul fuerunt primo iustus et iniustus, ut ille supplantaret, ille probaretur; postea autem ille damnaretur, ille coronaretur.

Quam segura est nostra victoria.

18. Deo gratias, fratres, reddidimus debitum in nomine Christi; sed nos caritas debitores semper tenet. Illa enim una est, quae et si quotidie redditur, semper debetur. Multa diximus adversus Donatistas, multa vobis recitavimus, multas chartas, multa praeter canonem Scripturarum, illis cogentibus. Nam et si

reprehendent haec, quia vobis talia legimus; nos reprehendamus, dum vos instruamini. Possumus enim eis et in hac parte sic respondere: *Factus sum insipiens, vos me coegistis*. Tamen, fratres, ante omnia custodite haereditatem nostram, de qua securi sumus nos in testamento Patris nostri esse: non in aliqua charta frivola alicuius hominis, sed in testamento Patris nostri. Inde securi sumus; quia qui fecit testamentum, vivit: qui fecit testamentum haeredi suo, ipse iudicabit de testamento suo. In rebus humanis alius est testator, alius iudex: et tamen qui tenet testamentum, vincit apud iudicem alterum, non apud alterum iudicem mortuum. Quam ergo segura est nostra victoria, cum ille iudicabit qui testatus est! etsi enim mortuus est Christus ad tempus, sed iam vivit in aeternum.

Augustinus loquitur de vita sua.

19. Loquantur ergo adversus nos quidquid volunt: nos diligamus illos et nolentes. Novimus enim, fratres, novimus linguas eorum: propter quas eis non irascamur, patienter ferte nobiscum. Vident enim in causa se nihil habere, et linguas convertunt in nos, et incipiunt de nobis dicere mala, multa quae sciunt, multa quae nesciunt. Quae sciunt, praeterita nostra sunt: fuimus enim aliquando, sicut dicit Apostolus, stulti et increduli, et ad omne opus bonum reprobi. In errore perverso desipientes et insanientes fuimus, non negamus; et quantum praeteritum nostrum non negamus, tanto magis Deum qui nobis ignovit, laudamus. Quid ergo, haeretice, dimittis causam, et is ad hominem? Quid enim ego sum? quid sum? Numquid Catholica ego sum? numquid haereditas Christi diffusa per gentes ego sum? Sufficit mihi ut in ea sim. Vituperas mala mea praeterita, quid magnum facis? Severior sum ego in mala mea quam tu: quod tu vituperasti, ego damnavi. Utinam velles imitari, ut et error tuus fieret aliquando praeteritus! Ista sunt mala praeterita, quae noverunt, maxime in ista civitate. Hic enim male viximus, quod ego confiteor: et quantum gaudeo de gratia Dei, tantum de meis praeteritis, quid dicam? Doleo? Dolerem, si adhuc essem. Sed quid dicam? Gaudeo? Nec hoc possum dicere: utinam enim nunquam fuisset! Quidquid tamen fui, in nomine Christi praeteritum est. Quod autem modo reprehendunt, non norunt. Sunt quae adhuc in me reprehendant: sed tamen multum est ad illos ut haec noverint. Multa ago in cogitationibus meis, pugnans adversus malas suggestiones meas, et habens conflictationem diuturnam, et prope continuam cum tentationibus inimici subvertere me volentis. Gemo ad Deum in infirmitate mea; et novit quid parturit cor meum, ille qui novit partum meum. *Mihi autem minimum est, ut a vobis diiudicer, aut ab humano die*, ait Apostolus; *sed neque ego meipsum iudico*: melius enim me ego novi quam illi, sed melius Deus quam ego. Non ergo vobis insultent de nobis, non faciat Christus. Dicunt enim: Et qui sunt? et unde sunt? malos hic illos novimus, ubi baptizati sunt? Si nos bene noverunt, sciunt quia et navigavimus aliquando; sciunt quia et peregrinati sumus; sciunt quia alii ivimus, et alii redivimus. Non hic baptizati sumus: sed ubi baptizati sumus, Ecclesia est nota universo orbi terrarum. Et multi fratres nostri sunt, qui et norunt quia baptizati sumus, et nobiscum baptizati sunt. Facile est ergo hoc nosse, si quis fratrum est inde sollicitus. Istis autem satisfacturi sumus, et demonstraturi aliquid de testimonio Ecclesiae, cui non communicant? Merito non nos norunt trans mare baptizatos in Christo, quia et trans mare non habent Christum. Ille enim Christum et trans mare habet, qui et trans mare communionem universae Ecclesiae tenet. Quomodo potest cognoscere ubi sim ego baptizatus, cum communio ipsius vix transit mare? Verumtamen, fratres mei, quid eis dicam? Suspiciamini quod vultis de nobis. Si boni sumus, in Ecclesia Christi frumenta sumus: si mali sumus, in Ecclesia Christi palea sumus, tamen ab

area non recedimus. Tu qui vento tentationis foras volasti, quid es? Triticum non tollit ventus ex area. Ex eo ergo ubi es, agnosce quid es.

Finalis adhortatio haereticis.

20. Sed tu, inquit, quis es qui contra nos dicis tanta? Quicumque sim, quod dicitur attende, non a quo dicitur. Sed peccatori, inquit, dicit Dominus: *Utquid tu assumis testamentum meum per os tuum ?* Dicat Dominus hoc peccatori: forte est genus peccatorum cui hoc recte dicat Dominus; sed in quemlibet dicat hoc Dominus, ideo dicit, quia peccatori non prodest quando legem Dei loquitur. Numquid et auditoribus non prodest? Utrumque genus nos habemus in Ecclesia, Domino dicente, et bonorum et malorum. Boni enim cum praedicant, quid dicunt? *Imitatores mei estote, sicut et ego Christi* . De bonis quid dicitur? *Sed forma esto fidelium* . Hoc nos esse elaboramus: quid autem simus, ille novit ad quem gemimus. De malis tamen dictum est aliud: *Super cathedram Moysi sederunt Scribae et Pharisei; quae dicunt facite, quae autem faciunt, facere nolite* . Vides quia in cathedra Moysi, cui successit cathedra Christi, sedent et mali: et tamen dicendo bona non obsunt auditoribus. Quare tu propter malos ipsam cathedram dimisisti? Redi ad pacem, redi ad concordiam quae te non offendit. Si bona loquor, et bona facio, imitare me: si autem non facio quod dico, habes consilium Domini; quae dico, fac; quae autem facio, noli facere; tamen a cathedra catholica noli discedere. Ecce in nomine Christi ituri sumus, et multa dicturi sunt. Quis finis? Cito contemnite causam nostram. Non illis dicatis nisi, Fratres, ad rem respondete. Augustinus episcopus est in Ecclesia catholica, sarcinam suam portat, rationem redditurus est Deo: in bonis eum novi; si malus est, ipse novit; si bonus est, nec sic spes mea est. Hoc ante omnia didici in Catholica, ut spes mea non sit in homine. Merito ergo vos homines reprehenditis, quia spem vestram in homine posuistis. Certe cum reprehenderint nos, contemnite et vos. Novimus enim qualem habeamus locum in corde vestro, quia scimus qualem locum habeatis in corde nostro. Nolite pro nobis certare adversus illos. Quidquid de nobis dixerint, cito transite: ne laborantes causa defensionis nostrae, dimittatis causam vestram. Hoc enim agunt astute: nolentes et timentes ut de ipsa causa dicamus, ingerunt nobis quo nos avocent; ut cum intendimus purgare nos, sileamus ab ipsis convincendis. Nam prorsus qui me dicis malum, dico et ego alia innumerabilia: cito aufer de medio, fini causam meam, de re age, Ecclesiae causam attende, ubi sis vide. Veritas tibi undelibet loquatur, esuriens accipe; ne nunquam ad te perveniat panis, dum semper quid reprehendas in vasculo fastidiosus et calumniosus inquiris.

IN PSALMUM 37

ENARRATIO

Sermo ad populum

1. Opportune ad id quod cantavimus: *Iniquitatem meam ego pronuntio, et curam geram pro peccato meo* , respondit haec mulier de lectione Evangelii. Iniquitates enim eius intuens Dominus, canem appellavit dicens: *Non est bonum, panem filiorum mittere canibus* . At illa quae noverat iniquitatem suam pronuntiare, et curam gerere pro peccato suo, non negavit quod veritas dixit; sed miseriam confessa, misericordiam potius impetravit, curam gerens pro peccato suo. Nam et curari petiverat filiam suam, fortassis in filia significans vitam suam. Psalmum ergo totum, quantum possumus, dum consideramus et pertractamus, advertite.

Adsit Dominus cordibus nostris, ut salubriter hic inveniamus voces nostras, et quomodo invenerimus proferamus, nec difficulter inveniando, nec imperite proferendo.

Cum gemitu sabbatum, id est requiem aeternam, recordemur.

2. [v 1.] Titulus eius est, *psalmus ipsi David in recordationem sabbati*. Quaerimus quae nobis scripta sunt de sancto David propheta, ex cuius semine Dominus noster Iesus Christus secundum carnem : et inter bona quae de illo nobis nota sunt per Scripturas, non invenimus eum aliquando recordatum sabbatum. Quid enim ita recordaretur, secundum illam observationem Iudaeorum qua observabant sabbatum; quid ita recordaretur, quod inter septem dies necessario veniebat? Observandum ergo erat, non sic recordandum. Nemo autem recordatur, nisi quod in praesentia non est positum. Verbi gratia: in hac civitate recordaris Carthaginem, ubi fuisti aliquando; et hodierno die recordaris hesternum diem, vel prioris anni, vel quemlibet anteriorem, et aliquod factum tuum quod iam fecisti, aut aliquid ubi fuisti, vel cui rei interfuisti. Quid sibi vult ista recordatio sabbati, fratres mei? quae anima sic recordatur sabbatum? quod est hoc sabbatum? Cum gemitu enim recordatur. Et cum psalmus legeretur, audistis, et modo cum retexerimus, audietis quantus sit moeror, quantus gemitus, quantus fletus, quae miseria. Sed felix est, qui sic miser est. Unde et Dominus in Evangelio beatos appellavit quosdam lugentes . Unde beatus, si lugens? unde beatus, si miser? Imo miser esset si lugens non esset. Talem ergo et hic accipiamus sabbatum recordantem, nescio quem lugentem: et utinam nos simus ipse nescio quis! Est enim quidam dolens, gemens, lugens, recordans sabbatum. Sabbatum, requies est. Sine dubio iste in nescio qua inquietudine erat, qui cum gemitu requiem recordabatur.

Quae salutaris emendatio quaeque sterilis.

3. [v 2.] Ipse itaque inquietudinem quam patiebatur, narrat et commendat Deo, nescio quid gravius timens quam erat ubi erat. Nam quia in malo est, aperte dicit, nec interprete opus est, nec suspicione, nec coniectura: in quo malo sit, non dubitatur ex eius verbis, nec opus est ut quaeramus, sed ut quod dicit intellegamus. Et nisi peius aliquid timeret, quam erat illud quo tenebatur, non sic inciperet: *Domine, ne in indignatione tua arguas me, neque in ira tua emendes me*. Futurum est enim ut quidam in ira Dei emendentur, et in indignatione arguantur. Et forte non omnes qui arguuntur emendabuntur: sed tamen futuri sunt in emendatione quidam salvi. Futurum est quidem, quia emendatio nominata est: sic tamen quasi per ignem. Futuri autem quidam qui arguentur, et non emendabuntur. Nam utique arguet eos quibus dicit: *Esurivi, et non dedistis mihi manducare; sitivi, et non potastis me*: et caetera quae ibi prosequens, quamdam inhumanitatem et sterilitatem increpat malis ad sinistram constitutis, quibus dicitur: *Ite in ignem aeternum, qui paratus est diabolo et angelis eius* . Haec iste graviora formidans, excepta vita ista, in cuius malis plangit et gemit, rogat et dicit: *Domine, ne in indignatione tua arguas me*. Non sim inter illos quibus dicturus es: *Ite in ignem aeternum, qui paratus est diabolo et angelis eius. Neque in ira tua emendes me*: ut in hac vita purges me, et talem me reddas, cui iam emendatorio igne non opus sit, propter illos qui salvi erunt, sic tamen quasi per ignem. Quare; nisi quia hic aedificant supra fundamentum ligna, fenum, stipulam? Aedificarent autem aurum, argentum, lapides pretiosos, et de utroque igne securi essent; non solum de illo aeterno qui in aeternum cruciaturus est impios, sed etiam de illo qui

emendabit eos qui per ignem salvi erunt. Dicitur enim: *Ipse autem salvus erit, sic tamen quasi per ignem*. Et quia dicitur, *salvus erit*, contemnitur ille ignis. Ita plane quamvis salvi per ignem, gravior tamen erit ille ignis, quam quidquid potest homo pati in hac vita. Et nostis quanta hic passi sunt mali, et possunt pati: tamen tanta passi sunt, quanta potuerunt pati et boni. Quid enim quisque maleficus, latro, adulter, sceleratus, sacrilegus pertulit legibus, quod non pertulit martyr in confessione Christi? Ista ergo quae hic sunt mala, multo faciliora sunt: et tamen videte quemadmodum ea homines ne patiantur, quidquid iusseris faciunt. Quanto melius faciunt quod iubet Deus, ne illa graviora patiantur?

4. [v 3.] Quare autem petit iste ne in indignatione arguatur, neque in ira emendetur? Tamquam dicens Deo: Quoniam iam ista quae patior multa sunt, magna sunt, quaeso ut sufficiant. Et incipit illa enumerare satisfaciens Deo, offerens illa quae patitur, ne peiora patiatur: *Quoniam sagittae tuae infixae sunt mihi, et confirmasti super me manum tuam*.

Gaude te redentum non re sed spe securus.

5. [v 4.] *Non est sanitas in carne mea a vultu irae tuae*. Iam haec dicebat quae hic patiebatur: et tamen hoc iam de ira Domini, quia et de vindicta Domini. De qua vindicta? Quam excepit de Adam. Non enim in illum non est vindicatum, aut frustra dixerat Deus: *Morte morieris*: aut aliquid patimur in ista vita, nisi ex illa morte quam meruimus primo peccato. Etenim portamus corpus mortale, (quod utique non esset mortale) plenum tentationibus, plenum sollicitudinibus, obnoxium doloribus corporalibus, obnoxium indigentis, mutabile, languidum et cum sanum est, quia utique nondum plene sanum. Nam unde dicebat: *Non est sanitas in carne mea*, nisi quia ista quae huius vitae dicitur sanitas, bene intellegendis et sabbatum recordantibus non est utique sanitas? Si enim non manducaveritis, inquietat fames. Iste naturalis quidam morbus est: quia natura nobis facta est poena ex vindicta. Primo homini quod erat poena, natura nobis est. Unde dicit Apostolus: *Fuimus et nos natura filii irae, sicut et caeteri*. *Natura filii irae*, id est, portantes vindictam. Sed quare dicit: *Fuimus*? Quia spe iam non sumus: nam re adhuc sumus. Sed illud melius dicimus quod spe sumus, quia certi sumus de spe. Non enim incerta est spes nostra, ut de illa dubitemus. Audi ipsam gloriam in spe. *In nobismetipsis*, inquit, *ingemiscimus, adoptionem expectantes, redemptionem corporis nostri*. Quid enim? Nondum redemptus es, o Paule? nondum pro te pretium persolutum est? Nonne sanguis ille iam fusus est? nonne ipsum est pretium omnium nostrum? Plane ipsum. Sed vide quid ait: *Spe enim salvi facti sumus: spes autem quae videtur, non est spes. Quod enim videt quis, quid sperat? Si autem quod non videmus speramus, per patientiam expectamus*. Quid autem expectat per patientiam? Salutem. Cuius rei salutem? Ipsius corporis: quia hoc dixit, *redemptionem corporis nostri*. Si salutem corporis expectabat, non erat salus illa quam habebat. Esuries, sitis interficit, si subventum non fuerit. Medicamentum enim famis est cibus, et medicamentum sitis est potus, et medicamentum fatigationis est somnus. Detrahe ista medicamenta, vide si non interficiunt illa quae existunt. Si sepositis istis non sunt morbi, est sanitas. Si autem habes aliquid quod te possit interficere, nisi manducaveris; noli gloriari de sanitate, sed gemens expecta redemptionem corporis tui. Gaude te redemptum; sed nondum re, spe securus es. Etenim si non gemueris in spe, non pervenies ad rem. Hoc ergo non est sanitas, ait: *Non est sanitas in carne mea a vultu irae tuae*. Unde ergo sagittae infixae? Ipsam poenam, ipsam vindictam, et forte dolores quos hic necesse est pati, et animi et corporis, ipsas dicit sagittas. De his enim sagittis

et sanctus Iob fecit commemorationem, et cum esset in illis doloribus, dixit sagittas Domini infixas sibi. Solemus tamen et verba Dei sagittas accipere: sed numquid ab his posset iste sic dolere se percuti? Verba Dei tamquam sagittae excitant amorem, non dolorem. An quia et ipse amor non potest esse sine dolore? Quidquid enim amamus et non habemus, necesse est ut doleamus. Nam ille et amat et non dolet, qui habet quod amat: qui autem amat, ut dixi, et nondum habet quod amat, necesse est ut in dolore gemat. Inde illud in persona Ecclesiae sponsa Christi in Cantico canticorum: *Quoniam vulnerata caritate ego sum*. Vulneratam se dixit caritate: amabat enim quiddam, et nondum tenebat; dolebat, quia nondum habebat. Ergo si dolebat, vulnerata erat: sed hoc vulnus ad veram sanitatem rapiebat. Qui hoc vulnere non fuerit vulneratus, ad veram sanitatem non potest pervenire. Numquid ergo vulneratus semper erit in vulnere? Possumus itaque etiam sic infixas sagittas accipere, id est, verba tua infixas sunt cordi meo, et ex ipsis verbis tuis factum est ut recorderer sabbatum; et ipsa recordatio sabbati, et nondum retentio, facit me nondum gaudere, et agnoscere nec sanitatem esse in ipsa carne, neque dici debere, cum comparo istam sanitatem illi sanitati quam habeo in requie sempiterna, ubi corruptibile hoc induet incorruptionem, et mortale hoc induet immortalitatem; et video quia in illius sanitatis comparatione, ista sanitas morbus est.

Christus et Ecclesia.

6. *Non est pax ossibus meis a facie peccatorum meorum.* Quaeri solet cuius sit vox; et aliqui accipiunt Christi, propter quaedam quae hic dicuntur de passione Christi, ad quae paulo post veniemus, et nos agnoscemus quia de passione Christi dicuntur. Sed: *Non est pax ossibus meis a facie peccatorum meorum*, quomodo diceret qui nullum peccatum habebat? Coarctat nos ergo intellegendi necessitas ad cognoscendum tamquam plenum et totum Christum, id est caput et corpus. Cum enim Christus loquitur, aliquando ex persona solius capitis loquitur, quod est ipse Salvator, natus ex Maria virgine; aliquando ex persona corporis sui, quod est sancta Ecclesia, diffusa toto orbe terrarum. Et nos in corpore ipsius sumus, si tamen fides nostra sincera sit in illo, et spes certa, et caritas accensa: sumus in corpore ipsius, et membra ipsius, et invenimus nos ibi loqui, Apostolo dicente: *Quoniam membra sumus corporis eius*; et multis locis dicit hoc Apostolus. Nam si dixerimus verba non esse Christi, non erunt et illa verba Christi: *Deus meus, Deus meus, utquid me dereliquisti?* Et ibi enim habes: *Deus meus, Deus meus, utquid me dereliquisti? longe a salute mea verba delictorum meorum*; quomodo hic habes, *a facie peccatorum meorum*; sic et ibi habes, *verba delictorum meorum*. Et si Christus utique sine peccato et sine delicto, incipimus non putare verba illa psalmi illius esse. Et valde durum et contrarium est, ut ille psalmus non pertineat ad Christum, ubi habemus tam apertam passionem eius, tamquam ex Evangelio recitetur. Ibi enim habemus: *Diviserunt sibi vestimenta mea, et super vestimentum meum miserunt sortem*. Quid quod ipse Dominus in cruce pendens, primum versum psalmi ipsius ore suo protulit, et dixit: *Deus meus, Deus meus, utquid me dereliquisti?* Quid voluit intellegi, nisi illum psalmum totum ad se pertinere, quia caput ipsius ipse pronuntiavit? Ubi autem sequitur et dicit: *Verba delictorum meorum*, non est dubium quia vox Christi est. Unde ergo peccata, nisi de corpore quod est Ecclesia? Quia loquitur corpus Christi et caput. Quare tamquam unus loquitur? Quia *erunt, inquit, duo in carne una. Sacramentum hoc magnum est*, ait Apostolus, *ego autem dico in Christo et in Ecclesia*. Unde etiam cum ipse loqueretur in Evangelio, respondens eis qui quaestionem intulerant de uxore dimittenda, ait: *Non legistis quod scriptum est, quod Deus ab initio masculum et*

*feminam fecit eos, et relinquet homo patrem et matrem, et adhaerebit uxori suae, et erunt duo in carne una? Igitur iam non duo, sed una est caro . Si ergo ipse dixit: Iam non duo, sed una est caro; quid mirum si una caro, una lingua, eadem verba, tamquam unius carnis, capitis et corporis? Sic audiamus tamquam unum: sed tamen caput tamquam caput, et corpus tamquam corpus. Non dividuntur personae, sed distinguitur dignitas: quia caput salvat, salvatur corpus. Caput exhibeat misericordiam, corpus defleat miseriam. Caput est ad purganda, corpus ad confitenda peccata: una tamen vox, ubi non scriptum est quando dicat corpus, quando caput; sed nos in audiendo distinguimus; ille autem tamquam unus loquitur. Quare enim non dicat, *peccatorum meorum*, qui dixit: *Esurivi, et non dedistis mihi manducare; sitivi, et non dedistis mihi potum; hospes fui, et non recepistis me; infirmus fui, et in carcere, et non visitastis me?* Certe Dominus non fuit in carcere. Quare non hoc diceret, cui cum dictum esset: *Quando te vidimus esurientem et sitientem, aut in carcere, et non ministravimus tibi?* respondit, sic ex persona corporis sui se dixisse: *Cum uni ex minimis meis non fecistis, nec mihi fecistis?* Quare non dicat, *a facie peccatorum meorum*, qui dixit Saulo: *Saule, Saule, quid me persequeris?* Qui utique in coelo iam neminem persecutorem patiebatur. Sed quomodo ibi caput loquebatur pro corpore, sic et hic caput dicit corporis voces, cum et capitis voces auditis. Sed neque cum corporis voces audieritis, separetis caput; neque cum capitis voces audieritis, separetis corpus: quia iam non duo, sed una caro.*

Ipsa peccata pondus superbis.

7. *Non est sanitas in carne mea a vultu irae tuae.* Sed fortasse iniuste tibi Deus iratus est, o Adam, o genus humanum, iniuste iratus est Deus! quia dixisti iam agnoscens ipsam poenam tuam, iam in corpore Christi constitutus homo: *Non est sanitas in carne mea a vultu irae tuae.* Expone iustitiam irae Dei: ne te excusare videaris, illum accusare. Sequere, et dic unde ira Domini. *Non est sanitas in carne mea a vultu irae tuae: non est pax ossibus meis.* Repetivit id quod dixit: *Non est sanitas in carne mea: hoc est enim, non est pax ossibus meis.* Non autem repetivit, *a vultu irae tuae:* sed causam dixit irae Dei: *Non est pax, inquit, ossibus meis a facie peccatorum meorum.*

8. [v 5.] *Quoniam iniquitates meae sustulerunt caput meum, sicut fascis gravis gravatae sunt super me.* Et hic causam praemisit, et effectum subiecit; quid unde contigerit dixit: *Iniquitates meae sustulerunt caput meum.* Nemo enim superbus, nisi iniquus, cui sustollitur caput. Sursum tollitur, qui erigit caput adversus Deum. Audistis cum lectio legeretur libri Ecclesiastici: *Initium superbiae hominis, apostatare a Deo .* Ille qui prior noluit audire praeceptum, sustulit iniquitas ipsius caput adversus Deum. Et quia iniquitates sustulerunt caput eius, quid illi fecit Deus? *Sicut fascis gravis gravatae sunt super me.* Levitatis est erigere caput, quasi nihil portat qui erigit caput. Quia ergo leve est quod potest erigi, accipit pondus unde possit comprimi. Convertitur enim labor eius in caput eius, et iniquitas eius in verticem eius descendit . *Sicut fascis gravis gravatae sunt super me.*

9. [v 6.] *Computruerunt et putuerunt livores mei.* Iam qui livores habet, non est sanus. Adde quia ipsi livores computruerunt et putuerunt. Unde putuerunt? Quia computruerunt. Iam quomodo hoc explicetur in vita humana quis hoc non novit? Habeat aliquis sanum olfactum animae, sentit quomodo puteant peccata. Cui putori peccatorum contrarius erat odor ille, de quo dicit Apostolus: *Christi bonus odor sumus Deo, in omni loco, iis qui salvi fiunt .* Sed unde, nisi de spe? Unde, nisi de recordatione sabbati? Aliud enim plangimus in hac vita, aliud praesumimus in

illa vita. Quod plangitur, putet: quod praesumitur, fragrat. Ergo nisi esset ille talis odor qui nos invitaret, nunquam sabbatum recordaremur. Sed quia habemus per Spiritum ipsum odorem, ut dicamus sponso nostro: *Post odorem unguentorum tuorum curremus* ; avertimus a putoribus nostris olfactum, et convertentes nos ad ipsum aliquantum respiramus. Sed nisi ad nos oleant et mala nostra, nunquam istis gemitibus confitemur: *Computruerunt et putuerunt livores mei*. Unde? *A facie insipientiae meae*. Unde dixit superius: *A facie peccatorum meorum*: inde nunc: *A facie insipientiae meae*.

Si fueris humilis, erigeris.

10. [v 7.] *Miseriis afflictus sum, et curvatus sum usque in finem*. Unde curvatus est? Quia elatus erat. Si fueris humilis, erigeris; si fueris elatus, curvaberis: non enim deerit Deo pondus unde te curvet. Illud erit pondus, fascis peccatorum tuorum: hoc replicabitur in caput tuum, et curvaberis. Quid est autem curvari? Non se posse erigere. Talem invenit Dominus mulierem per decem et octo annos curvam: non se poterat erigere . Tales sunt qui in terra cor habent. At vero, quia invenit mulier illa Dominum, et sanavit eam, habeat sursum cor. In quantum tamen curvatur, adhuc gemit. Curvatur enim ille qui dicit: *Corpus enim quod corrumpitur, aggravat animam, et deprimit terrena inhabitatio sensum multa cogitantem* . In his gemat, ut illud accipiat, recordetur sabbatum, ut ad sabbatum pervenire mereatur. Quod enim celebrabant Iudaei, signum erat. Cuius rei signum? Quam iste recordatur, qui dicit: *Miseriis afflictus sum, et curvatus sum usque in finem*. Quid est, *usque in finem*? Usque in mortem. *Tota die contristatus ambulabam*. *Tota die*, sine intermissione. Hoc dicit *tota die*, tota vita. Sed ex quo cognovit? Ex quo sabbatum recordari coepit. Quamdiu enim recordatur quod nondum habet, non vis ut contristatus incedat? *Tota die contristatus ambulabam*.

Diligentibus Deum visio veritatis promittitur.

11. [v 8.] *Quoniam anima mea completa est illusionibus, et non est sanitas in carne mea*. Ubi ergo est totus homo, anima et caro est. Anima completa est illusionibus, caro sanitatem non habet: quid remanet unde sit laetitia? Nonne oportet ut contristetur? *Tota die contristatus ambulabam*. Tristitia nobis sit, donec et anima nostra exuatur illusionibus, et corpus nostrum induatur sanitate. Illa est enim vera sanitas, quae est immortalitas. Quantae sint autem illusiones animae, si voluero dicere, tempus quando sufficit? Cuius enim anima ista non patitur? Breve est quod admoneo, quomodo anima nostra completa est illusionibus. A facie ipsarum illusionum, aliquando vix orare permittimur. De corporibus cogitare non novimus nisi imagines; et saepe irruunt quas non quaerimus, et volumus ex hac in hanc ire, et ab illa in illam transire; et aliquando vis redire ad id quod cogitabas, et dimittere unde cogitas, et aliud tibi occurrit: vis recordari quod oblitus eras; et non tibi venit in mentem, et venit potius aliud quod nolebas. Ubi erat quod oblitus eras? Nam quare postea venit in mentem, cum iam non quaereretur? Cum autem quaereretur, occurrerunt pro illo innumerabilia quae non quaerebantur. Rem dixi brevem, fratres: aspersi nescio quid vobis, quo accepto caetera vos ipsi cogitantes, inveniatis quid sit plangere illusiones animae nostrae. Accepit ergo poenam illusionis, amisit veritatem. Sicut enim poena est animae illusio, sic praemium animae veritas. Sed in his illusionibus constituti cum essemus, venit ad nos veritas, et invenit nos coopertos illusionibus, suscepit carnem nostram, vel potius a nobis, id est a genere humano. Apparuit oculis carnis, ut per fidem sanaret eos quibus veritatem fuerat monstraturus: ut sanato oculo veritas patesceret. Ipse

enim est veritas, quam nobis promisit, cum caro eius videretur, ut fides inchoaretur, cuius praemium veritas esset. Non enim se ipse Christus demonstravit in terra, sed demonstravit carnem suam. Nam si seipsum demonstraret, viderent illum Iudaei et cognoscerent: sed si cognovissent, nunquam Dominum gloriae crucifixissent. Sed forte discipuli viderunt, quando illi dicebant: *Ostende nobis Patrem, et sufficit nobis*. Et ille ut ab eis se non visum esse monstraret, subiecit: *Tanto tempore vobiscum sum, et non cognovistis me? Philippe, qui me videt, videt et Patrem*. Si ergo Christum videbant, quomodo adhuc Patrem quaerebant? Si enim viderent Christum, viderent et Patrem. Nondum itaque Christum videbant, qui Patrem sibi ostendi cupiebant. Audi quia nondum videbant: In praemio illud promisit alio loco, dicens: *Qui diligit me, mandata mea custodit: et qui diligit me, diligetur a Patre meo, et ego diligam eum*. Et tamquam diceretur ei: Quid illi dabis, diligens eum? *Et ostendam, inquit, meipsum illi*. Si ergo diligentibus eum hoc in praemio promisit, quia ostendet seipsum illis; manifestum est, quia illa visio veritatis talis nobis promittitur, qua visa iam non dicamus: *Impleta est anima mea illusionibus*.

Patienter expectemus quod ille promisit.

12. [v 9.] *Infirmatus sum et humilatus sum usque nimis*. Qui recordatur altitudinem sabbati, ipse videt quantum sit humilatus. Nam qui non potest cogitare quae sit illa quietis altitudo, non videt ubi nunc sit. Propterea alius psalmus dixit: *Ego dixi in ecstasi mea: Proiectus sum a facie oculorum tuorum*. Assumpta enim mente vidit nescio quid sublime, et quod vidit nondum ibi totus erat: et quadam, si dici potest, quasi coruscatione facta luminis aeterni, ubi sensit non se ibi esse, quod potuit utcumque intellegere, vidit ubi esset, et quemadmodum malis humanis infirmatus et coarctatus esset: et ait: *Ego dixi in ecstasi mea: Proiectus sum a facie oculorum tuorum*. Tale est nescio quid quod vidi in ecstasi, ut inde sentiam quam longe sum, qui nondum ibi sum. Iam ibi erat qui dixit assumptum se in tertium coelum, et ibi audiebat ineffabilia verba, quae non licet homini loqui. Sed revocatus est ad nos, ut gemeret prius perficiendus in infirmitate, et sic postea indueretur virtute: animatus tamen, quia vidit aliquid rerum illarum pro dispensatione officii sui, adiecit dicens: *Audivi ineffabilia verba, quae non licet homini loqui*. Iam ergo quid opus est ut a me aut a quoquam quaeratis quae non licet homini loqui: si illi non licuit loqui, cui licuit audire? Plangamus tamen et gemamus in confessione, agnoscamus ubi simus, recordemur sabbatum, et patienter expectemus quod ille promisit, qui nobis et in se ipso exemplum patientiae demonstravit. *Infirmatus sum et humilatus sum usque nimis*.

13. *Rugiebam a gemitu cordis mei*. Attenditis plerumque interpellare gemitibus servos Dei, et quaeritur causa: et non apparet nisi gemitus alicuius servi Dei; si tamen ad aures hominis circa illum positi pervenerit. Est enim gemitus occultus qui ab homine non auditur: tamen si tanta occupaverit cor cogitatio desiderii cuiusdam, ut voce clariore exprimatur vulnus interioris hominis, quaeritur causa; et dicit homo apud semetipsum: Forte illud est unde gemit, et forte illud illi factum est. Quis potest intellegere, nisi ille in cuius oculis et auribus gemit? Propterea *rugiebam*, inquit, *a gemitu cordis mei*: quia homines si quando audiunt gemitum hominis, plerumque gemitum carnis audiunt; gementem a gemitu cordis non audiunt. Abstulit nescio quis res huius; rugiebat, sed non a gemitu cordis: alius, quia extulit filium; alius, quia uxorem; alius, quia grandinata est vinea, quia cuppa acuit, quia diripuit iumentum ipsius nescio quis; alius, quia damnum aliquod passus est; alius, quia timet hominem inimicum: omnes isti a gemitu

carnis rugiunt. At vero servus Dei, quia ex recordatione sabbati rugit, ubi est regnum Dei, quod caro et sanguis non possidebunt : *Rugiebam*, inquit, *a gemitu cordis mei*.

Desiderium tuum oratio tua est.

14. [v 10.] Et quis agnoscebat unde rugiebat? Subiecit: *Et ante te est omne desiderium meum*. Non enim ante homines, qui cor videre non possunt: sed *ante te est omne desiderium meum*. Sit desiderium tuum ante illum; et Pater qui videt in occulto, reddet tibi . Ipsum enim desiderium tuum, oratio tua est: et si continuum desiderium, continua oratio. Non enim frustra dixit Apostolus: *Sine intermissione orantes* . Numquid sine intermissione genu flectimus, corpus prosternimus, aut manus levamus, ut dicat: *Sine intermissione orate*? Aut si sic dicimus nos orare, hoc puto sine intermissione non possumus facere. Est alia interior sine intermissione oratio, quae est desiderium. Quidquid aliud agas, si desideras illud sabbatum, non intermittis orare. Si non vis interrompere orare, noli interrompere desiderare. Continuum desiderium tuum, continua vox tua est. Tacebis, si amare destiteris. Qui tacuerunt? De quibus dictum est: *Quoniam abundavit iniquitas, refrigescet caritas multorum* . Frigus caritatis, silentium cordis est: flagrantia caritatis, clamor cordis est. Si semper manet caritas, semper clamas; si semper clamas, semper desideras; si desideras, requiem recordaris. Et rugitus cordis tui ante quem sit, oportet ut intellegas. Iam quale desiderium debeat esse ante oculos Dei, considera. Numquid ut moriatur inimicus noster, quod quasi iuste optant homines? Nam aliquando oramus quod non debemus. Illud quod quasi iuste orant homines, videamus. Nam orant ut moriatur aliquis, et ad illos haereditas veniat. Sed et illi qui orant ut moriantur inimici, audiant Dominum dicentem: *Orate pro inimicis vestris* . Non ergo hoc orent, ut moriantur inimici: sed hoc orent, ut corrigantur; et mortui erunt inimici; iam enim correcti, non erunt inimici. *Et ante te omne desiderium meum*. Quid si desiderium ante illum est, et ipse gemitus non est ante illum? Unde fieri potest, quando ipsum desiderium vocem suam habet gemitum? Ideo sequitur: *Et gemitus meus non est absconditus a te*. A te non est absconditus, a multis autem hominibus absconditus est. Videtur aliquando humilis servus Dei dicere: *Et gemitus meus non est absconditus a te*. Videtur aliquando et ridere servus Dei: numquid desiderium illud mortuum est in corde? Si autem inest desiderium, inest et gemitus: non semper pervenit ad aures hominum, sed nunquam recedit ab auribus Dei.

Lumen oculi nostri Deus.

15. [v 11.] *Cor meum conturbatum est*. Unde conturbatum est? *Et deseruit me fortitudo mea*. Plerumque irruit nescio quid repentinum; fit conturbatio cordis: contremiscit terra, tonitrus datur de coelo, horribilis fit impetus vel strepitus, leo forte videtur in via; fit conturbatio: latrones insidiantur; fit conturbatio cordis, pavetur, undique sollicitudo incutitur. Unde hoc? Quia *deseruit me fortitudo mea*. Si enim maneret illa fortitudo, quid timeretur? Quidquid nuntiaretur, quidquid frenderet, quidquid sonaret, quidquid caderet, quidquid horreret, non terreret. Sed unde illa perturbatio? *Deseruit me fortitudo mea*. Unde deseruit fortitudo? *Et lumen oculorum meorum non est mecum*. Latuerat ergo Adam lumen oculorum ipsius. Nam lumen oculorum ipsius ipse Deus erat: quem cum offendisset, fugit ad umbram, et abscondit se inter ligna paradisi . Pavebat a facie Dei, et quaesivit umbram arborum. Iam inter arbores lumen oculorum non habebat, ad quod gaudere consueverat. Si ergo ille de origine, et nos de propagine; et redeunt ad

illum secundum vel novissimum Adam membra ista, quia novissimus Adam in spiritum vivificantem ; et clamant de corpore eius in ista confessione: *Et lumen oculorum meorum non est mecum*: iam confitens, iam redemptus, iam in corpore Christi est, et lumen oculorum ipsius non est cum ipso? Plane non est cum ipso: sed est quidem tamquam adhuc recordantium sabbatum, tamquam cernentium in spe; sed nondum est illud lumen de quo dicitur: *Ostendam meipsum illi*. Est quiddam luminis, quia filii Dei sumus, et utique hoc in fide retinemus: sed nondum est illud lumen quod videbimus. *Nondum enim apparuit quod erimus: scimus quia cum apparuerit, similes ei erimus, quoniam videbimus eum sicuti est*. Nam modo lumen fidei et lumen spei est. *Quamdiu enim sumus in corpore, peregrinamur a Domino: per fidem enim ambulamus, non per speciem*. *Et quamdiu quod non videmus speramus, per patientiam exspectamus*. Voces sunt ergo istae peregrinantium, nondum in patria constitutorum. Et recte dicit, et vere dicit, et si non sit dolosus, veraciter confitetur: *Et lumen oculorum meorum non est mecum*. Haec patitur homo intus, ibi secum, in seipso, et seipsum, de nemine ad neminem praeter se: haec sibi ipse poena sua esse meruit, quidquid superius enumeravit.

Passiones Domini passiones nostrae sunt.

16. [vv 12.] Sed numquid hoc solum est quod patitur homo? Patitur enim ex se intrinsecus, forinsecus autem ex eis inter quos vivit: patitur mala sua, cogitur pati et aliena. Inde sunt illae duae voces: *Ab occultis meis munda me, Domine, et ab alienis parce servo tuo*. Iam de occultis suis confessus est, a quibus se cupit mundari: dicat et de alienis a quibus sibi vult parci. *Amici mei*. Quid dicam iam de inimicis? *Amici mei et proximi mei adversum me appropinquaverunt, et steterunt*. Hoc quod ait, *adversum me steterunt*, intellege. Si enim adversum me steterunt, adversus se ceciderunt. *Amici mei et proximi mei adversum me appropinquaverunt, et steterunt*. Iam intellegamus capitis voces, iam incipiat illucescere caput nostrum in passione. Sed rursus cum coeperit caput dicere, noli inde separare corpus. Si caput noluit se separare a vocibus corporis, corpus se audeat separare a passionibus capitis? Patere in Christo; quia tamquam peccavit in infirmitate tua Christus. Modo enim peccata tua tamquam ex ore suo dicebat, et ea dicebat sua. Dicebat enim: *A facie peccatorum meorum*, quae non erant ipsius. Quomodo ergo peccata nostra sua esse voluit propter corpus suum, sic et nos passiones eius nostras esse velimus propter caput nostrum. Non enim ille ex amicis passus est inimicos, et nos non. Imo et nos ad hoc paremus in eodem convivari: talem calicem non respuamus, ut celsitudinis eius desiderium per humilitatem eius inveniamus. Respondit enim celsitudini eius haerere volentibus, qui eius adhuc humilitatem non cogitabant, et ait illis: *Potestis bibere calicem quem ego bibiturus sum*? Ergo et illae passiones Domini, passiones nostrae sunt: et unusquisque si bene serviat Deo, bene servet fidem, exhibeat quod debet, et versetur inter homines iuste, volo videre si non patitur, etiam quod hic enumerat in passione sua Christus.

Propinquitas amoris, longinquitas negationis.

17. *Amici mei et proximi mei adversum me appropinquaverunt, et steterunt: et proximi a longe steterunt*. Qui proximi appropinquaverunt, et qui proximi a longe steterunt? Proximi erant Iudaei, quia cognati erant: appropinquaverunt, et quando crucifixerunt. Proximi et Apostoli: et tamen ipsi a longe steterunt, ne cum illo paterentur. Potest etiam hoc sic intellegi: *Amici mei*, id est, qui se finxerunt

amicos meos. Amicos enim se finxerunt, quando dixerunt. *Scimus quia in veritate viam Dei doces* : quando illum tentare voluerunt, utrum solvendum esset tributum Caesari, quando illos convicit ore ipsorum, amici videri volebant: sed non illi erat opus ut quisquam ei testimonium perhiberet de homine; ipse enim sciebat quid esset in homine : adeo ut cum amica verba dixissent, responderet eis: *Quid me, inquit, tentatis hypocritae?* Ergo *Amici mei et proximi mei adversum me appropinquaverunt, et steterunt: et proximi a longe steterunt.* Nostis quid dixi. Proximos dixi qui appropinquaverunt, et tamen a longe steterunt. Appropinquaverunt enim corpore, sed longe steterunt corde. Qui tam propinqui corpore, quam qui in crucem levaverunt? Qui tam longe corde, quam qui blasphemaverunt? Audite istam longinquitatem ab Isaia propheta, videte istam propinquitatem et longinquitatem: *Populus hic labiis me honorat: ecce propinquat corpore: Cor autem eorum longe est a me* . Iidem propinqui, iidem longinqui: propinqui labiis, longinqui corde. Verumtamen quia longe steterunt timentes Apostoli, absolutius et planius de illis accipimus, ut alios propinquasse, alios longe stetisse intellegamus: quandoquidem et Petrus qui audacius secutus fuerat, ita adhuc longe erat, ut interrogatus et perturbatus, ter negaret Dominum, cum quo se morituum esse promiserat . Qui postea ex longinquo ut propinquus fieret, audivit post resurrectionem: *Amas me?* et dicebat: *Amo* . Et dicendo propinquabat, qui negando longe factus erat, donec trina voce amoris, solveret trinam vocem negationis. *Et proximi mei a longe steterunt.*

Enarrantur passiones Domini.

18. [v 13.] *Et vim faciebant qui quaerebant animam meam.* Iam manifestum est qui quaerebant animam ipsius: qui non habebant animam eius, quia non erant in corpore eius. Qui quaerebant animam eius, longe erant ab anima eius: sed quaerebant ut occiderent eam. Quaeritur enim anima eius et bene. Nam alio loco arguit quosdam dicens: *Et non est qui requirat animam meam* . Arguit quosdam non quaerentes animam eius, et rursus arguit alios quaerentes animam eius. Quis est qui quaerit bene animam ipsius? Qui eius passiones imitatur. Qui sunt qui quaerebant male animam eius? Qui ei vim faciebant, et crucifigebant eum.

19. Sequitur: *Qui quaerebant mala mea, locuti sunt vanitatem.* Quid est: *Qui quaerebant mala mea?* Multa quaerebant, et non inveniebant. Forte hoc dixerit: Quaerebant crimina mea. Quaesierunt enim quae in illum dicerent, et non inveniebant . Quaerebant enim mala de bono, quaerebant scelera de innocente: quando invenirent in eo qui nullum peccatum habebat? Sed quia peccata quaerebant in eo qui nullum peccatum habebat, restabat ut fingerent quod non inveniebant. Ideo: *Qui quaerebant mala mea, locuti sunt vanitatem*, non veritatem. *Et dolum tota die meditabantur*: hoc est, fallaciam sine cessatione meditabantur. Nostis quanta falsa testimonia dicta sunt in Dominum, antequam pateretur. Nostis quanta falsa testimonia dicta sunt, etiam cum resurrexisset. Nam illi milites custodes sepulcri, de quibus Isaia dixit: *Ponam malos pro sepultura eius* (mali enim erant, et veritatem dicere noluerunt, et corrupti mendacium seminauerunt): attendite qualem vanitatem locuti sunt. Interrogati sunt etiam ipsi, et dixerunt: *Cum dormiremus, venerunt discipuli eius, et abstulerunt eum* . Hoc est loqui vanitatem. Si enim dormiebant, unde sciebant quod gestum erat?

Cum magna humilitate iudicatus, cum magna potentia iudicaturus.

20. [vv 14.15.] Ergo ait: *Ego autem velut surdus non audiebam.* Qui ad ea quae audiebat non respondebat, tamquam non audiebat. *Ego autem velut surdus non*

audiebam: et sicut mutus non aperiens os suum. Et repetit eadem: *Et factus sum sicut homo non audiens, et non habens in ore suo argutiones.* Quasi non esset quod illis diceret, quasi non esset unde illos argueret. Nonne iam antea multa increpaverat, multa dixerat, et dixerat: *Vae vobis, Scribae et Pharisei, hypocritae*, et multa talia? Tamen quando passus est, nihil horum dixit: non quia non habebat quod diceret, sed exspectabat ut complerent illi omnia, et implerentur omnes prophetiae de illo, de quo dictum erat: *Et sicut ovis coram tondente se sine voce, non aperuit os suum*. Oportebat ergo ut taceret in passione, non taciturus in iudicio. Iudicandus enim venerat, qui postea iudicaturus veniret: et ideo cum magna potestate iudicaturus, quia cum magna humilitate iudicatus.

Nullus timor ubi bona conscientia.

21. [v 16.] *Quoniam in te, Domine, speravi; tu exaudies, Domine, Deus meus.* Tamquam si ei diceretur: Quare non aperuisti os tuum? quare non dixisti: *Parcite?* quare non in cruce pendens iniquos arguisti? Sequitur et dicit: *Quoniam in te, Domine, speravi; tu exaudies, Domine, Deus meus.* Monuit te quid facias, si forte occurrerit tribulatio. Quaeris enim te defendere, et forte nemo accipit defensionem tuam. Iam tu perturbaris, quasi perdideris causam tuam, quia nullius habes defensionem aut testimonium. Custodi intus innocentiam tuam, ubi nemo opprimit causam tuam. Praevaluit in te falsum testimonium, sed apud homines: numquid apud Deum valebit, ubi causa tua dicenda est? Quando Deus iudex erit, alius testis quam conscientia tua non erit. Inter iudicem iustum et conscientiam tuam noli timere nisi causam tuam: si causam malam non habueris, nullum accusatorem pertimesces, nullum falsum testem refelles, nullum verum requires. Tu tantum bonam conscientiam affer, ut possis dicere: *Quoniam in te, Domine, speravi; tu exaudies, Domine, Deus meus.*

22. [v 17.] *Quia dixi: Nequando exsultent in me inimici mei, et dum commoventur pedes mei, in me magna locuti sunt.* Iterum redit ad infirmitatem corporis sui, et rursus caput illud attendit pedes suos: non sic est in coelo, ut deserat quod habet in terra: attendit plane, et videt nos. Aliquando enim, ut est ista vita, commoventur pedes nostri, et labuntur in aliquo peccato: ibi exsurgunt linguae nequissimae inimicorum. Hinc ergo intellegimus, etiam cum tacebant quid quaerebant. Loquuntur tunc aspere immites, gaudentes se invenisse quod dolere debuerunt. Et dixi: *Ne aliquando insultent in me inimici mei.* Dixi hoc, et tamen forte ad emendationem fecisti eos magna loqui de me, *dum moverentur pedes mei*, id est elati sunt, multa mala dixerunt, cum commoverer. Misereri enim debuerunt infirmis, non insultare; quomodo Apostolus dicit: *Fratres, si praeoccupatus fuerit homo in aliquo delicto, vos qui spirituales estis, instruite huiusmodi in spiritu mansuetudinis.* Et complectitur quare: *intendens*, inquit, *teipsum, ne et tu tenteris*. Non erant isti tales, de quibus dicit: *Et dum commoverentur pedes mei, in me magna locuti sunt*: sed erant tales de quibus alibi dicit: *Qui me premunt, exsultabunt si motus fuero*.

23. [v 18.] *Quoniam ego in flagella paratus sum.* Omnino magnifice, tamquam diceret: Ad hoc natus sum, ut flagella sufferam. Non enim nasceretur nisi de Adam, cui flagella debentur. Sed aliquando peccatores in hac vita aut non, aut minus flagellantur; quia iam desperata est intentio eorum. At vero illi quibus paratur vita sempiterna, necesse est ut hic flagellentur; quia vera est illa sententia: *Fili, ne deficias in disciplina Domini, neque fatigeris cum ab illo increparis: quem enim diligit Dominus, corripit; flagellat autem omnem filium quem recipit*. Ideo ergo non insultent inimici mei, non magna loquantur: et si flagellat me Pater

meus, *in flagella paratus sum*; quia mihi haereditas praeparatur. Non vis flagellum, non tibi datur haereditas. Omnis enim filius necesse est ut flagelletur. Usque adeo omnis flagellatur, ut nec illi pepercerit qui peccatum non habuit. *Quoniam ego in flagella paratus sum.*

Quid christianis sit pro peccatis faciendum.

24. [vv 18.19.] *Et dolor meus ante me est semper.* Quis dolor? Forte de flagello. Et vere, fratres mei, vere dicam vobis, flagella sua dolent homines; quare flagellantur non dolent. Non erat iste sic. Audite, fratres mei: Nescio quis si damnum patitur, proclivior est ut dicat: Indigne passus sum, quam ut consideret quare passus sit; dolens damnum pecuniae, non dolens iustitiae. Si peccasti, thesaurum tuum interiorem dole: nihil habes in domo, sed forte inanior es corde: si autem plenum est cor bono suo, Deo tuo; quare non dicis: Dominus dedit, Dominus abstulit; sicut Domino placuit, ita factum est; sit nomen Domini benedictum? Unde ergo iste dolebat? de flagello quo flagellabatur? Absit. *Et dolor meus, inquit, ante me est semper.* Et quasi diceremus, quis dolor? unde dolor? *Quoniam iniquitatem meam ego pronuntio, et curam geram pro peccato meo.* Ecce unde dolor. Non de flagello dolor: de vulnere, non de medicina. Nam flagellum medicamentum est contra peccata. Audite, fratres: christiani sumus; et tamen plerumque si filius cuiusquam moriatur, plangit illum; si peccet, non illum plangit. Tunc plangeret, tunc doleret, cum peccantem videret; tunc modum imponeret, tunc normam vivendi doceret, disciplinam daret: aut si fecit, et ille non audivit, tunc erat plangendus; tunc peius mortuus luxuriose vivens, quam moriendo luxuriam finiens: tunc ergo quando ista faciebat in domo tua, non solum mortuus erat, sed et putebat. Haec dolenda sunt, illa sustinenda: illa ferenda, ista plangenda. Plangenda autem, quomodo audistis plangere istum: *Quoniam iniquitatem meam ego pronuntio, et curam geram pro peccato meo.* Ne securus sis, cum confessus fueris peccatum tuum, tamquam semper praeparatus ad confitendum et committendum peccatum. Sic pronuntia iniquitatem tuam, ut curam geras pro peccato tuo. Quid est, curam gerere pro peccato tuo? Curam gerere pro vulnere tuo. Si diceres: Curam geram pro vulnere meo; quid intellexeretur, nisi: Dabo operam ut sanetur? Hoc est enim curam gerere pro delicto, semper niti, semper intendere, semper studiose et sedulo agere ut sanes peccatum. Ecce de die in diem plangis peccatum tuum, sed forte lacrymae currunt, et manus cessant. Fiant eleemosynae, redimantur peccata, gaudeat indigens de dato tuo, ut et tu gaudeas de dato Dei. Eget ille, eges et tu: eget ille ad te, eges et tu ad Deum. Tu contemnis egentem tui, Deus non te contemnet egentem sui? Ergo impleto tu egentis inopiam, ut impleat Deus interiora tua. Hoc est: *Curam geram pro peccato meo*, faciam omnia quaecumque facienda sunt, ad abolendum et sanandum peccatum meum. *Et curam geram pro peccato meo.*

25. [v 20.] *Inimici autem mei vivunt.* Bene est eis, gaudent in saeculi felicitate, ubi ego laboro, et rugio a gemitu cordis mei. Quomodo vivunt inimici illius, quia iam dixit de illis, quoniam locuti sunt vanitatem? Audi et in alio psalmo: *Quorum filii sicut novellae constabilitae.* Sed superius dixerat: *Quorum os locutum est vanitatem, filiae eorum compositae sicut similitudo templi; cellaria eorum plena, eructantia ex hoc in hoc; boves eorum crassi; oves eorum fecundae, multiplicantes in exitibus suis: non est ruina sepi, neque clamor in plateis eorum.* Vivunt ergo inimici mei: haec vita est, hanc laudant, hanc amant, hanc malo suo habent. Quid enim sequitur? *Beatam dixerunt populum, cui haec sunt.* Quid autem tu, qui curam geris pro peccato tuo? quid tu, qui pronuntias iniquitatem tuam? *Beatus, inquit,*

populus cuius est Dominus Deus ipsius . Inimici autem mei vivunt: et confirmati sunt super me, et multiplicati sunt qui me oderunt inique. Quid est, qui oderunt inique? Bona sibi volentem oderunt. Qui si redderent mala pro malis, boni non essent: qui si non redderent bona pro bonis, ingrati essent: reddunt autem mala pro bonis qui oderunt inique. Tales fuerunt Iudaei: venit ad illos Christus cum bonis, reddiderunt illi mala pro bonis. Cavete hoc malum, fratres: cito subintrat. Quia diximus: Tales erant Iudaei: ne putet unusquisque vestrum longe se exceptum. Corripiat te aliquis frater tuus, bonum tibi volens; oderis illum, et talis es. Et videte quam cito fiat, quam facile: et vitatote tam magnum malum, tam agile peccatum.

Vera Christi caro, vere mortua est.

26. [v 21.] *Detrahebant mihi qui retribuunt mala pro bonis, quoniam persecutus sum iustitiam. Ideo mala pro bonis. Quid est, persecutus sum iustitiam? Non dimisi: ne forte persecutionem semper in malo intellegas, persecutus dixit, perfecte secutus: Quoniam persecutus sum iustitiam. Et audi caput nostrum eiulans in passione: Et proiecerunt me dilectum, tamquam mortuum abominatum. Parum erat mortuum, quare abominatum? Quia crucifixum. Etenim haec mors crucis magna apud eos abominatio erat, non intellegentes in prophetia dictum esse: Maledictus omnis qui pendet in ligno . Non enim ipse attulit mortem, sed hic invenit de maledicto primi hominis propagatam : et eandem mortem nostram suscipiens in ligno suspendit, quae venerat de peccato. Ergo ne putarent aliqui, sicut putant quidam haeretici, Dominum nostrum Iesum Christum falsam carnem habuisse, et non veram mortem in cruce solvisse; intendit hoc propheta, et ait: Maledictus omnis qui pendet in ligno. Ostendit ergo quia et Filius Dei vera morte mortuus est, quae mortali carni debebatur: ne non maledictum, putares non vere mortuum. Quia vero illa mors non erat falsa, sed ex illa propagine descenderat, quae venerat de maledicto, cum diceret Deus: Morte moriemini : omnino et ad ipsum quia pervenit vera mors, ut ad nos perveniret vera vita; etiam ad ipsum pervenit mortis maledictio, ut ad nos perveniret vitae benedictio. Et proiecerunt me dilectum, tamquam mortuum abominatum.*

Pro hominibus passus est Christus.

27. [v 22.] *Ne derelinquas me, Domine Deus meus, ne discesseris a me. Dicamus in illo, dicamus per illum; ipse enim interpellat pro nobis : et dicamus: Ne derelinquas me, Domine Deus meus. Et tamen dixerat: Deus meus, Deus meus, utquid me dereliquisti ? et dicit: Deus meus, ne discesseris a me. Si a corpore non recedit, recessit a capite? Cuius ergo vox erat, nisi primi hominis. Ex illo ergo se ostendens veram carnem portare, dicit: Deus meus, Deus meus, utquid me dereliquisti? Non illum dimisit Deus. Si te non dimittit credentem in se, Christum dimitteret Pater et Filius et Spiritus sanctus unus Deus? Sed personam in se transfiguraverat primi hominis. Scimus dicente Apostolo, quia vetus homo noster confixus est cruci cum illo . Non autem careremus vetustate, nisi crucifigeretur in infirmitate. Ad hoc enim venit, ut renovemur in illo: quia desiderando eum et passionem eius imitando renovamur. Ergo vox erat infirmitatis, vox erat nostra, qua dictum est: Quare me dereliquisti? Inde ibi dictum est: Verba delictorum meorum : tamquam diceret: Haec verba ex persona peccatoris in me transfigurata sunt. Ne discesseris a me.*

Christus salus nostra.

28. [v 23.] *Intende in adiutorium meum, Domine salutis meae.* Ipsa est salus, fratres, de qua salute exquisierunt Prophetæ, sicut dicit apostolus Petrus: et non acceperunt qui exquisierunt; sed inquisierunt et prænuntiaverunt, et venimus nos et invenimus quod illi exquisierunt. Et ecce nos nondum accepimus; et nascentur post nos, et invenient quod nec ipsi accipient et transient: ut omnes simul in fine diei cum Patriarchis, et Prophetis, et Apostolis denarium salutis accipiamus. Etenim nostis mercenarios vel operarios diversis temporibus ductos ad vineam, mercedem tamen pariter acceperunt. Et Prophetæ ergo, et Apostoli, et Martyres, et nos, et qui post nos erunt usque in finem sæculi, in ipso fine accepturi sumus salutem sempiternam; ut contemplantes gloriam Dei, et eius faciem intuentes, eum laudemus in æternum, sine defectu, sine aliqua poena iniquitatis, sine aliqua perversitate peccati, laudantes Deum, et non iam suspirantes, sed inhaerentes illi, cui usque in finem suspiravimus, et in spe lætati sumus. In illa enim civitate erimus, ubi bonum nostrum Deus est, lumen Deus est, panis Deus est, vita Deus est: quidquid est bonum nostrum, a quo peregrinantes laboramus, in illo inveniemus. In illo erit quies, quam modo recordantes necesse est ut doleamus. Illud enim sabbatum recordamur, in cuius recordatione tanta dicta sunt, et nos tanta dicere debemus, et dicentes nunquam tacere, non ore, sed corde: quia sic ore tacemus, ut corde clamare possimus.

IN PSALMUM 38

ENARRATIO

Sermo

1. [v 1.] Psalmi huius, quem modo cantavimus, et tractandum suscepimus, titulus est: *In finem pro Idithun, Canticum ipsi David.* Cuiusdam ergo, qui vocatur Idithun, voces exspectandæ et audiendæ sunt: et si esse unusquisque nostrum potuerit Idithun, in eo quod cantat invenit se, et audit se. Videris enim quis vocatus fuerit Idithun secundum hominum priscam nativitatem: nos autem audiamus quid interpretetur hoc nomen, et in ipsa interpretatione nominis quaeramus intelligentiam veritatis. Sicut ergo inquirentes reperire potuimus in eis nominibus, quæ nobis a studiosis litterarum divinarum ex hebraeo eloquio in latinum interpretata sunt, Idithun interpretatur, Transiliens eos. Quis est ergo iste transiliens? vel quos transilivit? quia, Transiliens, non nude positum est; sed, Transiliens eos. Transiliendo enim cantat, an cantando transilit? Sive transiliendo cantet, sive cantando transiliat, transilientis tamen Canticum paulo ante cantavimus: utrum et nos simus transilientes, viderit Deus cui cantavimus. Sed si quis transiliens cantavit, gaudeat se esse quod cantavit: si quis autem terræ adhuc inhaerens cantavit, optet esse quod cantavit. Quosdam enim inhaerentes humo curvatos in terram, ea quæ ima sunt cogitantes, in rebus transeuntibus spem ponentes, transilivit iste qui vocatur Transiliens eos. Quos enim transilivit, nisi remanentes?

Ascendamus ad Deum gradibus bonæ voluntatis.

2. Nostis quosdam psalmos inscribi Canticum graduum: et ibi quidem in græca lingua satis evidens est, quid dicat ἀναβαθμῶν. Anabathmi enim gradus sunt, sed ascendentium, non descendentium. Latinus quia non potuit proprie dicere,

generaliter dixit: et quoniam gradus appellavit, ambiguum reliquit utrum ascendentium essent, an descendentium. Sed quia non sunt loquelaе neque sermones, quorum non audiantur voces eorum, exponit sequentem lingua praecedens; et fit certum in alia, quod ambiguum erat in alia. Quomodo ergo ibi ascendens quidam cantat, sic et hic transiliens. Est autem haec ascensio et ista transilitio, non pedibus, non scalis, non pennis; et tamen si interiorem hominem attendas, et pedibus, et scalis, et pennis. Nam si non pedibus, quomodo dicit homo interior: *Non veniat mihi pes superbiae*? Si non scalis, quid sunt quas vidit Iacob, ubi erant ascendentes Angeli et descendentibus? Si non pennis, quis est qui dicit: *Quis dabit mihi pennas sicut columbae, et volabo, et requiescam*. Sed in rebus corporalibus aliud sunt pedes, aliud scalae, aliud pennae. Intus autem et pedes, et scalae, et pennae affectus sunt bonae voluntatis. His ambulemus, his ascendamus, his volemus. Cum ergo audit quisque transilientem hunc, et imitari eligit, non quaerat levitate corporis transilire fossas, aut aliqua altiuscula praevolare saliendo: sed quod ad corpora attinet dico: nam fossas etiam transilit. *Succensa igni et effossa, quae ab increpatione vultus tui peribunt*. Quae sunt enim *succensa igni et effossa, quae ab increpatione Domini peribunt*, nisi peccata? Succensa igni sunt, quae facit male ardens cupiditas: et effossa sunt, quae facit male iacens timiditas. Hinc enim peccata omnia, aut cupiendo, aut timendo. Transiliat ergo iste omnia quibus teneri posset in terra: erigat scalas suas, exserat pennas suas, videat utrum quisquam agnoscat hic se: imo vero in Domini gratia multi se agnoscunt, qui forte iam vilem habentes mundum, et omnia quae delectant in mundo, eligunt recte vivere, dum hic vivunt in gaudiis quibusdam spiritalibus. Et haec unde erunt adhuc ambulantiбus super terram, nisi ex divinis eloquiis, ex verbo Dei, ex parabola aliqua Scripturarum scrutata et investigata, ex dulcedine inventionis, quam praecessit labor inquisitionis? Sunt quaedam deliciae sanctae et bonae in libris. Neque enim sunt in auro et argento, in epulis atque luxuria, in venatibus et piscatibus, in ludo et ioco, in theatricis nugis, in affectandis et apprehendendis ruinosi honoribus; neque enim vera sunt gaudia in his omnibus, et in his libris nulla sunt: imo vero anima illa ima transiliens, et in his delectata dicat, quia verum dicit et secunda dicit: *Narraverunt mihi iniusti delectationes, sed non sicut lex tua Domine*. Veniat adhuc iste Idithun, transiliat eos qui delectantur imis; et delectetur in his, et gaudeat in verbo Domini, in delectatione legis Altissimi. Sed quid dicimus? Et hinc transiliendum est in aliud? An huc usque habet quo transiliat qui transilire desiderat? Voces potius eius audiamus. Iam enim iste transiliens videtur mihi quod habitabat in eloquiis Dei, et ibi didicit haec, quae audituri sumus.

Transiliamus delectationes terrenas et consulatur veritas interior.

3. [v 2.] *Dixi: Custodiam vias meas, ut non delinquam in lingua mea*. Credas quod legendo, disserendo, praedicando, monendo, obiurgando, hortando, cum versaretur in opere, cum exerceretur in difficultatibus quibusdam humanis, homo agens inter homines, quamvis iam transiliens eos qui non delectantur his (quia difficile est ut quisque lingua non labatur et peccet, et *qui lingua non peccavit*, ut scriptum est, *hic perfectus est vir*) aliqua forte poenitenda dixerat, et lapsa erant ab ore quae vellet revocare, nec posset. Non enim lingua frustra in udo est, nisi quia facile labitur. Videns ergo quam esset difficile, ut necessitatem loquendi haberet homo, et in loquendo non aliquid diceret, quod se dixisse nollet; et taedio affectus ex his peccatis, quaesivit evitare talia. Patitur hanc difficultatem transiliens. Non me iudicet, qui nondum est transiliens: transiliat, et experiatur quod loquor; tunc enim erit et testis et filius veritatis. Cum ergo haec ei

contigissent, statuerat non loqui, ne aliquid diceret quod locutum se esse poeniteret. Hoc indicant prima verba eius: *Dixi: Custodiam vias meas, ut non delinquam in lingua mea.* Custodi ergo vias tuas, o Idithun, et noli delinquere in lingua tua: perpende quod dicturus es, examina, consule interiorum veritatem, et sic profer ad exteriorum auditorem. Quaeris ista plerumque in perturbatione rerum, in occupatione animorum, dum ipsa infirmitas animae, quam aggravat corpus quod corrumpitur, et audire vult et dicere, audire intus, dicere foris, aliquando perturbata studio dicendi, deficit indiligentia agnoscendi: et in his dicit aliquid quod forte non esset dicendum. Contra haec remedium melius est silentium. Stat enim peccator, propria quadam nota peccator, superbus quisquam et invidus; audit loquentem transilientem, captat verba, proponit laqueos; difficile est ut non inveniatur aliquid non ita dictum, ut dici debuisset: nec audiendo ignoscit, sed calumniatur invidendo. Contra hos iste Idithun transiliens eos silere delegerat; unde ita cantavit: *Dixi: Custodiam vias meas, ut non delinquam in lingua mea.* Quamdiu capior a calumniosis, aut captor, et si non capior: *Custodiam vias meas, ut non delinquam in lingua mea.* Quamvis transilierim delectationes terrenas, quamvis non me capiant temporalium rerum volatici affectus, quamvis iam haec ima despiciam, et ad meliora consurgam; in ipsis tamen melioribus sufficit mihi delectatio intellegentiae coram Deo: quid mihi opus est captanda loqui, et dare aditum calumniantibus? *Dixi ergo: Custodiam vias meas, ut non delinquam in lingua mea. Posui ori meo custodiam.* Hoc quare? Propter pios, propter studiosos, propter fideles et sanctos? Absit. Illi sic audiunt, ut quod probant laudent: quod autem improbant inter multa forte quae laudant, veniam dent potius quam calumniam parent. Propter quos ergo vis custodire vias tuas, ut non delinquas in lingua tua, et ponis ori tuo custodiam? Audi: *Dum consistit adversum me peccator.* Non consistit ad me, sed *consistit adversum me.* Quid dicturus postremo, unde satisfaciam? Carnali de spiritalibus loquor, foris videnti et audienti, intus surdo et caeco. Animalis enim homo non percipit quae sunt Spiritus Dei. Nisi autem animalis inveniretur, quando calumniaretur? Beatus qui narrat verbum auri audienti, non auri peccatoris astantis adversum se. Tales enim multi circumstabant et circumfremebant, quando ille velut ovis ad immolandum ductus est, et sicut agnus coram tondente sine voce, sic non aperuit os suum. Quid enim dicas turgidis, turbidis, calumniosis, litigiosis, verbosis? Quid dicas sanctum et pium, et de religione transiliens eos: quando ipsis libenter audientibus, discere cupientibus, veritatis cibo inhiantibus, avide accipientibus, et Dominus ait: *Adhuc multa habeo vobis dicere, sed non potestis illa portare modo?* Et Apostolus: *Non potui vobis loqui quasi spiritalibus, sed quasi carnalibus:* non tamen desperandis, sed nutriendis. Sequitur enim: *Tamquam parvulis in Christo lac vobis potum dedi, non escam; nondum enim poteratis.* Ergo vel nunc dic: *Sed neque adhuc quidem potestis.* Noli ergo festinare audire quod non capis, sed cresce ut capias. Sic parvulum alloquimur, in sinu matris Ecclesiae pio lacte nutriendum, et ad escam mensae dominicae idoneum faciendum. Quid autem vel tale dicam peccatori astanti adversum me, idoneum se putanti aut fingenti, ad ea quae non capit; ut cum ei dixero, et ille non ceperit, non se putet non cepisse, sed me defecisse? Ergo propter hunc peccatorem astantem adversum me, *posui ori meo custodiam.*

Da quod habes, et accipies quod non habes.

4. [v 3.] Et quid secutum est? *Obsurui, et humilatus sum, et silui a bonis.* Patitur enim difficultatem iste transiliens in quodam gradu, quo iam transilivit; et quaerit et inde transilire, ad vitandam hanc difficultatem. Peccare metuebam, ut non

loquerer, ut silentium mihi imponerem; hoc enim dixeram: *Custodiam vias meas, ut non delinquam in lingua mea*: et dum timeo loqui ne peccem: *Obsurui et humilatus sum, et silui a bonis*. Dum nimis timeo, ne loquar aliqua mala, tacui omnia bona: *Obsurui, et humilatus sum, et silui a bonis*. Unde enim dicebam bona, nisi quia audiebam? *Auditui enim meo dabis exsultationem et laetitiam*. Et amicus sponsi stat, et audit eum, et gaudio gaudet propter vocem, non suam, sed sponsi. Ut vera dicat, audit quae dicat. Nam qui loquitur mendacium, de suo loquitur. Quiddam ergo triste et molestum passus est iste; et hac sua confessione id quod passus est, cavendum admonet, non imitandum. Timendo enim nimis, ut dixi, ne diceret aliqua non bona, statuit sibi nulla dicere vel bona: et quoniam statuit tacere, coepit non audire. Stas enim si transiliens es, exspectas a Deo audire quid dicas hominibus: inter divitem Deum, et inopem quaerentem quid audiat, intercurris transiliens, qui possis et hinc audire, et hac dicere: si eligis hac non dicere, non mereberis hinc audire: contemnis pauperem, contemneris a divite. Oblitus es servum te esse, quem constituit Dominus super familiam suam dare conservis cibaria? Quid ergo quaeris accipere, quod piger es erogare? Merito ergo quoniam quod acceperas dicere noluisti, impediris ne accipias quod accipere cupiebas. Aliquid enim volebas, aliquid habebas: da quod habes, ut merearis accipere quod non habes. Ergo cum quasi posuissem ori meo custodiam, mihique indixissem silentium, quia videbam ubique periculosum eloquium; factum est, inquit, in me quod nolebam; *Obsurui, et humilatus sum*: non me humilavi; sed, *humilatus sum. Obsurui, et humilatus sum, et silui a bonis*. Coepi non dicere bona, cum timeo ne dicam aliqua mala: et reprehendi consilium meum. *Silui enim a bonis. Et dolor meus renovatus est*. A dolore quippe quodam, quem mihi inflixerant calumniatores et reprehensores, tamquam requieveram in silentio, et cessaverat dolor ille qui factus erat a calumniantibus: sed ubi silui a bonis, renovatus est dolor meus. Coepi plus dolere tacuisse me quae dicere deberem, quam dolueram dixisse quae dicere non deberem. *Renovatus est dolor meus*.

5. [vv 4.5.] *Et in meditatione mea exardescet ignis*. Coepit esse inquietum cor meum. Videbam insensatos, et tabescebam, non arguebam: et me sic tacentem zelus domus tuae comedebat. Respexi enim ad Dominum meum dicentem: *Serve nequam et piger, dares pecuniam meam nummulariis, et ego veniens cum usuris exigerem*. Et quod sequitur, avertat Deus a dispensatoribus suis: *Proiciatur in tenebras exteriores* ligatis manibus et pedibus, servus, non eversor ad perdendum, sed piger ad erogandum. Quid exspectare debent, qui cum luxuria consumpserunt, si damnantur qui cum pigritia servaverunt? *In meditatione mea exardescet ignis*. Et positus in hac fluctuatione dicendi et tacendi, inter eos qui calumniari parati sunt, et eos qui affectant instrui, inter abundantes et inopes, factus opprobrium his qui abundabant, et despectio superbis, respiciens eos beatos qui esuriunt et sitiunt iustitiam; laborans in utroque, afflictus in utroque; periclitans ne proiciat margaritas ante porcos, periclitans ne non eroget cibaria conservis: in hoc aestu quaesivit alium meliorem locum ab hac dispensatione, in qua sic laborat homo et periclitatur; et suspirans in finem quemdam, ubi ista non erat passurus, in illum, inquam, finem quo dicturus est bono erogatori Dominus: *Intra in gaudium Domini tui: Locutus sum*, inquit, *in lingua mea*. Inter aestus, inter pericula haec, inter difficultates, quia ita delectat lex Domini, ut tamen propter abundantiam scandalorum refrigescat caritas multorum: inter hos ergo aestus: *Locutus sum*, inquit, *in lingua mea*. Cui? Non auditori quem volo erudire, sed exauditori a quo volo erudiri. *Locutus sum in lingua mea*, illi a quo intus audio, si quod bonum, si quod verum audio. Quid locutus es? *Notum*, inquit, *mihi fac, Domine, finem meum*. Transilivi enim quaedam, et veni ad quaedam; et ea in

quae veni, meliora sunt eis a quibus transilivi: sed restat adhuc quod transiliendum sit. Non enim hic remanebimus, ubi tentationes, ubi scandala, ubi auditores et calumniatores patimur. *Finem meum notum mihi fac*: finem qui mihi deest, non cursum qui mihi adest.

Desiderium beatitudinis.

6. Finem illum dicit, quem currens intuebatur Apostolus, et de sua imperfectione confitebatur, aliud in se intuens, aliud alibi quaerens. Ait enim: *Non quia iam acceperim, aut iam perfectus sim, fratres, ego meipsum non arbitror apprehendisse*. Et ne diceret: Si non apprehendit Apostolus, ego apprehendi? si perfectus non est Apostolus, ego perfectus sum? vide quid agat, attende quid dicat. Quid ergo agis, Apostole? Nondum apprehendisti, nondum perfectus es? Quid agis? ad quam actionem me hortaris? quid mihi imitandum sequendumque proponis? *Unum autem, inquit, quae retro sunt oblitus, in ea quae ante sunt extentus, secundum intentionem sequor ad palmam supernae vocationis Dei in Christo Iesu*: secundum intentionem, nondum secundum perventionem, nondum secundum apprehensionem. Non relabamur unde iam transilivimus, nec remaneamus in illis in quae iam venimus. Curramus, intendamus, in via sumus: nec tam sis securus ex eis quae transisti, quam sollicitus pro eis ad quae nondum pervenisti. *Quae retro, inquit, oblitus, in ea quae ante sunt extentus, secundum intentionem sequor ad palmam supernae vocationis Dei in Christo Iesu*. Ipse est enim finis. Unum autem, hoc est illud unum: *Domine ostende nobis Patrem, et sufficit nobis*. Unum autem, quae et una dicitur in alio psalmo: *Unam petii a Domino, hanc requiram. Quae retro oblitus, in ea quae ante sunt extentus: Unam petii a Domino, hanc requiram, ut inhabitem in domo Domini per omnes dies vitae meae*. Propter quid? *Ut contempler delectationem Domini*. Ibi enim gaudebo de socio, non timebo de adversario: ibi enim contemplator mecum erit amicus, non calumniator inimicus. Hoc desideravit iste Idithun, notum fieri sibi cum hic esset, ut sciret quid sibi deesset; et non tam gauderet de his ad quae pervenerat, quam desideraret ea ad quae nondum pervenerat; et quibusdam iam transilitis, non remaneret in via, sed desiderio raperetur in superna; usque quo ille qui quaedam transilierat, omnia transiliret, et ab irrotatione quadam guttarum dominicarum de Scripturarum nube venientium, veniret sicut cervus ad fontem vitae, et in illo lumine videret lumen, et absconderetur in vultu Dei a conturbatione hominum: ubi diceret: Bene est, ultra nihil volo, omnes hic amo, neminem hic timeo. Bonum desiderium, sanctum desiderium. Qui iam hoc habetis, congaudete nobis; et orate ut perseveranter habeamus, ne inter scandala deficiamus. Nam et nos pro vobis hoc idem rogamus. Non enim et nos digni qui pro vobis oremus, et vos indigni qui pro nobis oretis. Auditoribus suis quibus praedicabat verbum Dei, se commendabat Apostolus. Orate ergo pro nobis, fratres, ut et quod videndum est bene videamus, et quod dicendum est bene dicamus. Caeterum hoc desiderium, novi, in paucis est: nec me optime intellegunt, nisi qui gustaverint unde loquor. Loquimur tamen omnibus, et habentibus tale desiderium, et nondum habentibus: habentibus, ut nobiscum in illa suspirent; non habentibus, ut pigritiam excutiant, ima transilient, ad dulcedinem legis dominicae veniant, non in delectationibus iniquorum remaneant. Narrant enim multa multi, et laudant multa multi, iniqua iniqui. Et revera et illa iniqua habent delectationem, sed non sicut lex tua, Domine. Dicant ergo nobiscum qui credunt haec dicere et nos. Negotium enim hoc intus est, nullis verbis ostendi potest. Sed qui hoc agit, credat esse et in alio: non solum se putet accepisse quod Dei est. Dicat ergo in his Idithun: *Notum fac mihi, Domine, finem meum*.

Numerum dierum quaero qui est.

7. *Et numerum dierum meorum qui est.* Numerum dierum quaero qui est. Sic possum dicere, sic possum intellegere numerum sine numero, quomodo possunt dici anni sine annis. Ubi enim anni, utique quasi numerus; sed tamen: Tu idem ipse es, et anni tui non deficient. Numerum dierum meorum mihi notum fac, sed qui est. Quid ergo? Iste numerus in quo tu es, non est? Plane, si attendam bene, non est: si haeream, quasi est; si transiliam, non est: si ab istis me excutiens superna contempler, si transeuntia manentibus comparem, video quid verum sit: quid autem magis videatur esse, quam sit? Dicturusne sum esse istos dies meos? Hos, inquam, dies esse dicturus sum; et tam magnum hoc verbum, huic cursui rerum labentium temere dabo? Ita ergo ipse deficiens pene non sum, ut exciderit mihi qui dixit: *Ego sum qui sum*. Est ergo aliquis numerus dierum? Vere est, et sine fine est. In his autem diebus dicam aliquid esse, si teneo de quo die me interrogas utrum sit: ut vel interroges me, tene unde me interrogas. Tenes diem istum? Si tenuisti hesternum, tenes et hodiernum. Sed hesternum, inquis, non teneo, quia iam non est: istum autem teneo in quo sum, et qui mecum est. Itane de isto excidit tibi iam quantum a prima luce transierit? Nonne iste dies a prima hora coepit? Da mihi primam horam eius? da mihi et secundam eius; quia forte et ipsa transvolavit. Tertiam, inquis, dabo tibi: forte enim in ipsa nunc sumus. Certe ergo sunt isti dies, et est tertia dies: et si tertiam dabis, non diem, sed horam dabis. Verumtamen ne hoc quidem tibi concedo, si mecum ista utcumque transilisti. Da mihi vel horam tertiam, ipsam mihi da in qua es. Si enim aliquid eius iam praeteriit, et aliquid eius adhuc restat; nec quod praeteriit mihi potes dare, quia iam non est; nec quod restat, quia nondum est. Quid mihi de hora ista, quae nunc peragitur, dabis? Quid de illa mihi dabis, cui committam hoc verbum ut dicam: Est? Cum dicis ipsum Est, certe una syllaba est, et momentum unum est, et tres litteras syllaba habet: in ipso ictu ad secundam huius verbi litteram non pervenis, nisi prima finita fuerit; tertia non sonabit, nisi cum et secunda transierit. Quid mihi de hac una syllaba dabis? Et tenes dies, qui unam syllabam non tenes? Momentis transvolantibus cuncta rapiuntur, torrens rerum fluit; de quo torrente ille in via bibit pro nobis, qui iam exaltavit caput. Isti ergo dies non sunt: ante abeunt pene, quam veniant; et cum venerint, stare non possunt: iungunt se, sequuntur se, et non se tenent. Nihil de praeterito revocatur: quod futurum est transiturum exspectatur; nondum habetur, dum non venit; non tenetur, dum venerit. *Numerum ergo dierum meorum qui est:* non istum qui non est, et quod me difficilius et periculosius perturbat, et est et non est; nec esse possumus dicere quod non stat, nec non esse quod venit et transit. Est illud simplex quaero: Est verum quaero: Est germanum quaero: Est quod est in illa Ierusalem sponsa Domini mei, ubi non erit mors, non erit defectus, non erit dies transiens, sed manens, qui nec hesterno praeceditur, nec crastino impellitur. Hunc, inquam, *numerum dierum meorum qui est, notum mihi fac.*

8. *Ut sciam quid desit mihi.* Hoc enim mihi deest hic laboranti; et quamdiu mihi deest, non me dico perfectum: quamdiu hoc non accipio, dico: *Non quia iam acceperim, aut iam perfectus sim; sequor autem ad palmam supernae vocationis Dei*: hanc accipiam pro mercede cursus mei. Mansio quaedam erit finis currendi; et in ipsa mansione patria sine peregrinatione, sine seditione, sine tentatione. Ergo: *Notum fac mihi hunc numerum dierum meorum qui est, ut sciam quid desit mihi;* quia nondum ibi sum: ne superbiam ex eo in quo iam sum, ut inveniar in illo non habens meam iustitiam. In comparatione enim illius quod est, attendens ista quae non ita sunt, et plus mihi videns deesse quam adesse, ero humilior ex eo quod deest, quam elatior ex eo quod adest. Nam qui putant se aliquid habere cum

hic vivunt, superbiendo non accipiunt quod deest; quia magnum putant esse quod adest: qui enim putat se esse aliquid, cum nihil sit, semetipsum seducit. Nec isti ex hoc magni sunt: nam et inflatio et tumor imitatur magnitudinem, sed non habet sanitatem.

Non sic Christo induti sumus, ut ex Adam iam nihil portemus.

9. [v 6.] Iam ergo iste transiliens agens quiddam in corde occultum, quod non novit nisi qui pariter agit; tamquam noto sibi facto fine suo impetrans quod rogavit, noto sibi facto numero dierum suorum, non qui transit, sed qui est, attendit ad haec quae transilivit, et comparavit notitiae superiori: et tamquam diceret ei: Quare desiderasti numerum dierum tuorum qui est? quid enim de diebus istis dicis? de illo alio attendens haec ait: *Ecce veteres posuisti dies meos.* Veterascunt enim hi, ego novos volo, novos nunquam veterascentes; ut dicam, Vetera transierunt, ecce facta sunt nova: nunc in spe, tunc in re. Innovati enim fide et spe, quanta adhuc vetera agimus? Non enim sic Christo induti sumus, ut ex Adam iam nihil portemus. Videte veterascentem Adam, et innovari Christum in nobis: *Et si exterior, inquit, homo noster corrumpitur, sed interior renovatur de die in diem.* Ergo ad peccatum, ad mortalitatem, ad praetervolantia tempora, ad gemitum et laborem et sudorem, ad aetates succedentes, non manentes, ab infantia usque ad senectutem sine sensu transeuntes, ad haec attendentes, videamus hic veterem hominem, veterem diem, vetus canticum, Vetus Testamentum: conversi autem ad interiorem, ad ea quae innovanda sunt, pro his quae immutabuntur, inveniamus hominem novum, diem novum, canticum novum, Testamentum Novum; et sic amemus istam novitatem, ut non ibi timeamus vetustatem. Nunc ergo in hoc cursu transimus a veteribus ad nova: ipse transitus agitur cum corrumpuntur exteriora, et innovantur interiora; donec etiam hoc ipsum quod exterius corrumpitur, reddat debitum naturae, veniat in mortem, renovetur et hoc in resurrectione. Tunc fient revera omnia nova, reliqua quae nunc sunt in spe. Agis ergo aliquid nunc a veteribus te exuendo, et in nova currendo. In nova ergo currens iste, et in ea quae ante sunt extentus: *Notum, inquit, Domine, fac mihi finem meum, et numerum dierum meorum qui est, ut sciam quid desit mihi.* Ecce trahit adhuc Adam, et sic festinat ad Christum. *Ecce, inquit, veteres posuisti dies meos.* Veteres dies ex Adam, veteres illos posuisti: veterascunt quotidie; et sic veterascunt, ut aliquando etiam consumantur. *Et substantia mea tamquam nihil ante te.* Ante te, Domine, tamquam nihil substantia mea, ante te qui vides hoc: et ego cum hoc video, ante te video, ante homines non video. Quid enim dicam? quibus verbis ostendam, nihil esse quod sum in comparatione eius quod est? Sed intus dicitur, intus utcumque sentitur. *Ante te, Domine, ubi oculi tui sunt, non ubi oculi humani sunt: quid ubi oculi tui sunt? Substantia mea tamquam nihil.*

Sub sole omnia visibilia; quidquid visibile non est, sub sole non est.

10. *Verumtamen universa vanitas, omnis homo vivens.* *Verumtamen:* quid enim dicebat? Iam ecce transilivi mortalia omnia, et ima contempsit, calcavi terrena, ascendi ad delectationem legis Domini, fluctuavi in dispensatione numerorum dierum dominicorum, desideravi etiam finem illum, cuius non est finis; desideravi numerum dierum meorum qui est, quia numerus dierum istorum non est; ecce iam talis sum, tanta transilivi, in ea quae stant sic inhio: *Verumtamen,* sic quomodo hic sum, quamdiu hic sum, quamdiu in hoc saeculo sum, quamdiu carnem mortalem porto, quamdiu tentatio vita humana est super terram,

quamdiu inter scandala suspiro, quamdiu timeo ne cadam qui sto, quamdiu mihi incerta sunt et mala mea et bona mea, *universa vanitas omnis homo vivens*. *Omnis*, inquam, et haerens et transiliens, et ipse Idithun ad universam vanitatem adhuc pertinet: quia omnia vanitas, et vanitas vanitantium: quae abundantia homini in omni labore suo, quo ipse laborat sub sole? Numquid et Idithun sub sole adhuc est? Habet aliquid sub sole, habet aliquid ultra solem. Sub sole habet evigilare, dormire, manducare, bibere, esurire, sitire, vigere, fatigari, puerascere, iuvenescere, senescere, incerta habere quae optat et timet: haec omnia sub sole habet et ipse Idithun, etiam ipse transiliens eos. Unde ergo transiliens? Ex illo desiderio: *Notum fac mihi, Domine, finem meum*. Hoc enim desiderium ultra solem est, non est sub sole. Sub sole omnia visibilia: quidquid visibile non est, sub sole non est. Non est visibilis fides, non est visibilis spes, non est visibilis caritas, non est visibilis benignitas, non est visibilis postremo timor ille castus permanens in saeculum saeculi. In his omnibus dulcedinem habens consolationemque Idithun, et ultra solem conversans, quia conversatio eius in coelis est, ex his quae adhuc habet sub sole, gemit; et ista contemnit et dolet, in illa inardescit quae desiderat. Locutus est de illis, loquatur et de istis. Audistis concupiscenda, audite contemnenda. *Verumtamen universa vanitas omnis homo vivens*.

Ne colligamus bona temporalia in hoc mundo.

11. [v 7.] *Quamquam in imagine ambulat homo*. In qua imagine, nisi illius qui dixit: *Faciamus hominem ad imaginem et similitudinem nostram*? *Quamquam in imagine ambulat homo*. Ideo enim *Quamquam*, quia magnum aliquid imago haec. Et hoc *Quamquam*, secutum est *Tamen*: ut illud quod audistis *Quamquam*, ultra solem sit; hoc autem quod sequitur *Tamen*, sub sole sit; et illud pertineat ad veritatem, hoc ad vanitatem. *Quamquam* ergo *in imagine ambulat homo*: *Tamen vane conturbatur*. Audi conturbationem eius, et vide si non est vana: ut calces eam, transilias eam, et habites in excelsis, ubi non est ista vanitas. Quae vanitas? *Thesaurizat, et non cognoscit cui congregabit ea*. O insana vanitas! Beatus cuius est Dominus spes eius, et non respexit in vanitates et insanias mendaces. Delirare tibi videor, avare, cum haec loquor: anicularia tibi videntur haec verba. Tu enim videlicet homo magni consilii magnaepue prudentiae, excogitas quotidie genera acquirendae pecuniae, de negotio, de agricultura, fortassis et de eloquio, de iuris consultatione, de militia, addis et de fenore. Homo cordatus nihil praetermittis omnino, unde nummus super nummum, et in occulto diligentius castigetur. Depraedaris hominem, caves depraedatorem; quod facis times ne patiaris, et in eo quod pateris non te corrigis. Sed non pateris: prudens enim homo es, bene servas, non solum bene colligis: habes ubi ponas, cui committas, quomodo nihil pereat ex eo quod congregasti. Interrogo cor tuum, discutio prudentiam tuam: Ecce collegisti, ecce ita servasti, ut nihil possis amittere eorum quae servasti; dic mihi cui servas? Non tecum ago, non commemoro, non exaggero quidquid aliud mali habet avaritia vanitatis tuae: hoc unum propono, hoc discutio, quod mihi dat occasio lectionis huius psalmi. Prorsus colligis, thesaurizas: non dico: Ne forte dum colligis, colligaris: non dico: Ne forte cum vis esse praedo, sis praeda: hoc apertius eloquar; fortassis enim caecus avaritia non audisti aut intellexisti: non dico, inquam: Ne forte cum vis esse praedo minoris, sis praeda maioris. Non enim sentis esse te in mari, nec cernis minores pisces a maioribus devorari. Non dico ista, non dico difficultates et pericula in ipsa conquisitione pecuniae, quanta patiantur qui eam colligunt, quam in omnibus periclitentur, in omnibus pene mortem videant: transeo haec omnia. Prorsus colligis nullo contradicente, servas nullo auferente: excute cor tuum, ac prudentiam tantam qua me derides, qua me

insipientem putas haec loquentem; et dic mihi: thesaurizas; cui congregabis ea? Video quid velis dicere, quasi quod vis dicere huic non occurrerit: dicturus es, Filiis meis servo. Haec est vox pietatis, excusatio iniquitatis: Filiis meis, inquis, servo. Etiam servas filiis tuis. Itane hoc non noverat Idithun? Noverat ea plane, sed in diebus veteribus computabat, et ideo contemnebat; quia ad novos dies festinabat.

Thesaurizemus nobis thesaurum in caelo.

12. Nam ecce discussio te cum filiis tuis: servas transiturus transitoris, imo vero transiens transeuntibus. Nam transiturum te sic dixi, quasi nunc maneat. Ipsum hodie: ex quo loqui coepimus usque ad hoc momentum, sentis quia senuimus. Neque enim cernis et incrementa capillorum tuorum; et nunc cum stas, cum hic es, cum agis aliquid, cum loqueris, in te crescunt capilli tui: neque enim repente creverunt, ut tonsorem quaereres. Agitur ergo aetas transvolans, et in intellegendis, et non sentientibus, et in aliud male occupatis. Transis tu, et servas transeunti filio tuo. Primo hoc a te quaero: Scis eum possessurum cui servas? aut si nondum natus est, scis nasciturum? Servas filiis, incertum est an futuris, an possessuris: nec reponis thesaurum ubi reponendus est. Non enim Dominus tuus servo suo tale consilium daret, ut peculium suum perderet. Peculiosus servus es cuiusdam magni patris familias. Quod amas et quod habes ipse tibi dedit, et non vult ut perdas quod tibi dedit, qui et seipsum tibi dabit. Sed nec hoc, inquam, quod tibi ad tempus dedit, vult ut perdas. Multum est, exuberat, supergreditur vires necessitatis tuae, iam certe superfluum deputatur: nec hoc volo ut perdas, ait Dominus tuus. Et quid facio? Migra, ubi posuisti non est tutus locus. Certe servire vis avaritiae: vide ne forte et ipsi avaritiae congruat consilium meum. Habere enim vis quod habes, et non perdere: ostendo tibi locum ubi ponas. Ne thesaurizes in terra, nesciens cui congreges ea, et postea quemadmodum consumpturus sit qui possidebit, qui tenebit. Forte enim possessus possidebit, et quod a te habebit non tenebit. Forte cum ei servas, antequam ille veniat tu perdes. Sollicitudini tuae consilium do: *Thesaurizate vobis thesaurum in coelo*. Hic in terra si velles servare divitias, quaereres horreum: forte non crederes domui tuae propter domesticos tuos: commendares ad vicum argentarium: difficilis est enim ibi casus, fur non facile accedit, bene omnia servantur. Quare ista cogitas, nisi quia non habes melius ubi serves? Quid si dabo melius? Dicam tibi: Noli commendare huic minus idoneo, sed est quidam idoneus, illi commenda: habet magna horrea, ubi perire non possint divitiae; magnus super omnes divites dives est. Iam forte dicturus es: Et quando audeo tali commendare? Quid si ipse te hortatur? Agnosce illum, non solum pater familias est, sed et Dominus tuus est. Nolo, inquit, serve meus, perdas peculium tuum, agnosce ubi ponas: quare ibi ponis ubi possis amittere; ubi etsi non amittas, ibi permanere perpetuo tu non potes? Est alius locus, quo te transferam. Praecedat te quod habes; noli timere ne perdas; dator ego eram, custos ego ero. Dicit tibi hoc Dominus tuus: fidem tuam interroga, vide si velis illi credere. Dicturus es: Perditum habeo quod non video, hic illud volo videre. Dum vis hic videre, nec hic videbis, et ibi nihil habebis. Nescio quos thesauros habes absconditos in terra; cum procedis, non eos tecum portas. Venisti ad audiendum sermonem, ad colligendas interiores divitias, cogitas de exterioribus: numquid eas huc tecum adduxisti? Ecce nec nunc eas vides. Credis te habere in domo, quod scis te posuisse: numquid scis te non perdidisse? Quam multi redierunt ad domos suas, et quod posuerant non invenerunt. Hinc fortasse expaverunt corda cupidorum; et quoniam dixi multos saepe ad domum suam rediisse, et quod posuerant non invenisse, dixit quisque in

corde suo: Absit, Episcopo; bonum opta, ora pro nobis; absit ut contingat, absit ut ita fiat; credo in Deum, quoniam quod posui salvum invenio. Credis in Deum, et non credis ipsi Deo? Credo in Christum, quia salvum erit quod posui, nemo accedet, nemo auferet. Securus vis esse credendo in Christum, ut nihil perdas de domo tua: securus eris potius credendo Christo, ut ibi ponas, ubi consilium dedit. An securus es de servo tuo, et sollicitus es de Domino tuo? securus es de domo tua, et sollicitus de coelo? Sed ego, inquis, quomodo pono in coelo? Dedi tibi consilium: ubi dico, pone: quomodo perveniat ad coelum, nolo scias. Pone in manibus pauperum, da egentibus: quid ad te quomodo perveniat? Non perducam quod ego accipio? An oblitus es: *Cum uni ex minimis meis fecistis, mihi fecistis* ? Si haberet quispiam amicus tuus quosdam lacus vel cisternas, et quaeque receptacula fabricarum ad servandum aliquem liquorem vel vini vel olei, quaereres ubi absconderes vel servares fructus tuos, et diceret tibi: Ego tibi servo: haberetque ad illa receptacula occultos canales quosdam transitusque, ut per hos clanculo iret quod palam funderetur: et diceret tibi: Quod habes, hic funde: videres autem tu non esse illum locum ubi ponere cogitabas, et timeres fundere: ille qui sciret machinamenta quaedam occulta locorum suorum, non tibi diceret: Funde securus, hinc illuc pervenit; non vides qua, sed crede mihi, qui fabricavi? Fabricavit enim per quem facta sunt omnia, mansiones omnibus nobis: illuc vult praecedere quod habemus, ne hoc in terra perdamus. Cum autem servaveris in terra, dic mihi cui congregabis ea? Filios habes: unum plus numera, et da aliquid et Christo. *Thesaurizat, et non cognoscit cui congregabit ea: vane conturbatur.*

Dominus expectatio nostra, per quem omnia.

13. [v 8.] *Et nunc:* quando, inquit iste Idithun respiciens vanitatem quamdam, suspiciens veritatem quamdam, in medio positus quiddam sub se habens, quiddam supra se (sub se habet unde transilivit, supra se habet quo se extendit): *Et nunc*, ait, quando quiddam transilivi, quando multa calcavi, quando temporalibus iam non teneor; nondum sum perfectus, nondum accepi. Spe enim salvi facti sumus: spes autem quae videtur, non est spes. Quod enim videt quis, quid sperat? Si autem quod non videmus speramus, per patientiam exspectamus. Ergo: *Et nunc quae est exspectatio mea? nonne Dominus?* Ipse est exspectatio mea, qui dedit omnia ista quae contemnam: ipse mihi dabit et se, qui est super omnia, et per quem facta sunt omnia, et a quo factus sum inter omnia, ipse est exspectatio mea Dominus. Videtis Idithun, fratres, videtis quomodo exspectet. Nemo ergo se dicat perfectum hic: decipit se, fallit se, seducit se, non potest hic habere perfectionem. Et quid prodest, quia perdit humilitatem? *Et nunc quae est exspectatio mea? nonne Dominus?* Cum venerit, iam non exspectatur; tunc erit illa perfectio: nunc autem quantumcumque transilierit Idithun, adhuc exspectat. *Et substantia mea ante te est semper.* Iam proficiens, iam ad ipsum tendens, et esse aliquantum incipiens: *ante te est semper substantia mea.* Substantia autem ista et ante homines est. Aurum habes, argentum habes, mancipia, praedia, arbores, pecora, servos; haec videri et ab hominibus possunt: est quaedam substantia ante te semper. *Et substantia mea ante te est semper.*

Quis nostrum perfectus sit.

14. [v 9.] *Ab omnibus iniquitatibus meis erue me.* Multa transilivi, multa quidem transilivi: sed si dixerimus, quia peccatum non habemus, nos ipsos decipimus, et veritas in nobis non est. Multa transilivi; sed adhuc tundo pectus, et dico: *Dimitte nobis debita nostra, sicut et nos dimittimus debitoribus nostris.* Tu ergo exspectatio

mea, finis meus: *Finis enim Legis Christus ad iustitiam omni credenti* . Ab omnibus, non solum ab eis, ne revolvam in ea quae transilivi: sed ab omnibus omnino, propter quae mihi modo pectus tundens dico: *Dimitte nobis debita nostra*. Ab omnibus iniquitatibus meis erue me: ita sapientem, et tenentem quod ait Apostolus: *Quotquot ergo perfecti sumus, hoc sapiamus*. Cum enim se diceret nondum esse perfectum, ibi continuo secutus ait: *Quotquot ergo perfecti sumus, hoc sapiamus*. Quid est: *Quotquot perfecti sumus*? Iam dudum tu dixeras: *Non quia iam acceperim, aut iam perfectus sim*. Sequere ordinem dictorum. *Unum autem, quae retro oblitus, in ea quae ante sunt extentus, secundum intentionem sequor, ad palmam supernae vocationis Dei in Christo Iesu* . Ideo nondum perfectus, quia sequitur ad palmam supernae vocationis Dei, quam nondum invenit, ad quam nondum pervenit. Si autem non est perfectus, quia non illuc pervenit, quis nostrum perfectus est? Tamen sequitur et ait: *Quotquot enim perfecti, hoc sapiamus*. Tu non es perfectus, o Apostole, et nos perfecti? Sed excidit vobis, quia se modo perfectum dixit? Non enim ait: *Quotquot perfecti, hoc sapiatis*; sed: *Quotquot, inquit, perfecti, hoc sapiamus*: cum paulo ante dixisset: *Non quia iam acceperim aut iam perfectus sim*. Aliter ergo hic non potes esse perfectus, nisi scias, hic te non esse posse perfectum. Haec ergo erit perfectio tua, sic te quaedam transilisse, ut ad quaedam properes; sic quaedam te transilisse, ut restet aliud ad quod omnibus transactis transiliendum est. Haec tuta fides est. Nam quisquis se iam pervenisse putat, in alto se ponit, ut cadat.

Prosperis utamur et adversis ad salutem.

15. Quia ergo ita sapio, quia me et imperfectum dico et perfectum: imperfectum quidem, quia nondum aliquid accepi quod volo; perfectum autem, quia scio hoc ipsum quod mihi desit: quia ergo sic sapio, quia humana contemno, quia laetari in rebus pereuntibus nolo, quia irrideor ab avaro iactante se quod sit prudens, et me irridente quod desipiam, quia sic ago, quia hanc viam carpo: *Opprobrium*, inquit, *insipienti dedisti me*. Inter eos me vivere voluisti, inter eos praedicare veritatem, qui amant vanitatem; et non possum nisi irrideri ab eis: quia spectaculum facti sumus huic mundo, et Angelis, et hominibus; Angelis laudantibus, hominibus opprobrantibus: imo et Angelis laudantibus et vituperantibus, et hominibus laudantibus et vituperantibus. A dextris et a sinistris habemus arma, in quibus militamus, per gloriam et ignobilitatem, per infamiam et bonam famam, ut seductores et veraces. Haec apud Angelos, haec apud homines: quia et apud Angelos sunt sancti Angeli, quibus bene vivendo placeamus; et sunt praevaricatores angeli, quibus bene vivendo displiceamus: et inter homines sunt sancti viri, quibus placeat vita nostra; sunt nequissimi homines, qui irrideant bonam vitam nostram. Et haec arma sunt, illa dextra, illa sinistra; utraque tamen arma sunt: utrisque armis, et dextris et sinistris utor, et laudantibus et vituperantibus, et honorem deferentibus et ignominiam irrogantibus: in his utrisque armis confligo cum diabolo, utrisque eum ferio: prosperis, si non corrumpor; adversis, si non frangor.

16. [vv 10.11.] *Dedisti ergo me opprobrium insipienti. Obsurui, et non aperui os meum*. Sed contra insipientem *obsurui, et non aperui os meum*. Cui enim dicerem quod agitur in me? Audiam enim quid loquatur in me Dominus Deus, quoniam loquatur pacem populo suo : sed *non est pax impiis*, dicit Dominus . *Obsurui et non aperui os meum. Quoniam tu es qui fecisti me*. Ideo non aperuisti os tuum, quia Deus est qui fecit te? Mirum est. Os enim tibi Deus non fecit ad loquendum? Qui plantavit aurem, non audit? qui finxit oculum, non videt? Os tibi Deus ad

loquendum dedit: et dicis: *Obsurui, et non aperui os meum: quoniam tu es qui fecisti me?* An *Quoniam tu es qui fecisti me*, posteriorem versum pertinet? *Quoniam tu es qui fecisti me, amove a me flagella tua.* Quoniam tu es qui fecisti me, noli exterminare me: tantum caede ut proficiam, non ut deficiam: tantum tunde ut producar, non ut comminuar. *Quoniam tu es qui fecisti me, amove a me flagella tua.*

17. [v 12.] *A fortitudine manus tuae ego defeci in argutionibus:* hoc est, cum argueres me, defeci. Et arguere tuum quid est, nisi quod sequitur? *Pro iniquitate erudisti hominem, et contabescere fecisti sicut araneam animam meam.* Multum est quod intellegit iste Idithun: si quis cum illo intellegat, si quis cum illo transiliat. Dicit enim in argutionibus Dei se defecisse, et vult a se amoveri flagella, quoniam ipse est qui fecit illum. Qui fecit, ipse reficiat; et qui creavit, ipse recreet. Sed tamen quod ita defecit, ut velit se et recreari et reformari, sine causa putamus, fratres, factum fuisse? *Pro iniquitate, inquit, erudisti hominem.* Totum quod defeci, quod infirmus sum, quod de imo clamo, hoc totum pro iniquitate: et in hoc erudisti, non damnasti: *Pro iniquitate erudisti hominem.* Audi hoc planius ex alio psalmo: *Bonum est mihi, quod humilasti me, ut discam iustificationes tuas.* Et humilatus sum, et bonum est mihi: et poena est, et gratia est. Quid servat post poenam, qui per gratiam exhibet poenam? Ipse enim est de quo dictum est: *Humilatus sum, et salvum me fecit:* et: *Bonum est mihi quod humilasti me, ut discam iustificationes tuas.* *Pro iniquitate erudisti hominem.* Et quod scriptum est: *Qui fingis dolorem in praecepto*, Deo dici nonnisi a transiliente potuit; quia nonnisi a transiliente videri potuit. *Fingis, inquit, dolorem in praecepto*, de dolore praeceptum mihi facis. Formas ipsum dolorem meum: non eum relinquis informem, sed formas illum: et formatus dolor meus inflictus a te praeceptum mihi erit, ut liberer a te. Fingis enim, dictum est, dolorem, formas dolorem, plasmas dolorem, non simulas dolorem: quomodo fingit artifex, unde et figulus dicitur a fingendo. Ergo: *Pro iniquitate erudisti hominem.* Video me in malis, video me in poena, et apud te non video iniquitatem. Si ergo ego in poena sum et apud te iniquitas non est, nonne restat ut pro iniquitate erudieris hominem?

Gratia beneficii Dei prima est confessio nostrae infirmitatis.

18. Et quomodo, *erudisti?* Dic ipsam eruditionem, o Idithun, quomodo eruditus es? *Et tabescere fecisti sicut araneam animam meam.* Haec est eruditio. Quid tabidius aranea? Animal ipsum dico. Quamquam et ipsis telis aranearum quid tabidius? Attende et ipsum animal quam tabidum est. Pone supra leviter digitum, ruina est: nihil omnino tabidius. Talem fecisti animam meam, inquit, erudiendo me pro iniquitate. Quando eruditio infirmum fecit, quaedam fortitudo erat vitium. Video quosdam praevolasse, et intellexisse: sed a celerioribus non sunt deserendi tardiores, ut pariter viam sermonis carpant. Hoc dixi, hoc intellegite: Si eruditio iusti Dei hanc infirmitatem fecit, fortitudo quaedam erat vitium. Fortitudine quadam displicuit homo, ut erudiretur infirmitate: quia superbia quadam displicuit, ut erudiretur humilitate. Fortes se esse dicunt omnes superbi. Ideo vicerunt multi ab oriente et occidente venientes, ut recumbant cum Abraham et Isaac et Iacob in regno coelorum: quare vicerunt? Quia fortes esse noluerunt. Quid est, fortes esse noluerunt? De se praesumere timuerunt: iustitiam suam non constituerunt, ut iustitiae Dei subicerentur. Denique quando dixit Dominus hoc: *Multi ab oriente et occidente venient, et recumbent cum Abraham et Isaac et Iacob in regno coelorum, filii autem regni*, id est Iudaei ignorantes iustitiam Dei, et suam volentes statuere, *ibunt in tenebras exteriores;* recordamini fidem illam

Centurionis unius ex populo gentium, ita in se infirmi, ita non fortis ut diceret: *Non sum dignus ut sub tectum meum intres*. Non erat dignus qui Christum domo reciperet, et iam corde receperat. Etenim magister ille humilitatis, Filius hominis iam invenerat in eius pectore ubi caput reclinaret. Ad hoc verbum Centurionis Dominus respiciens, ad sequentes se dixit: *Amen dico vobis, in nullo inveni tantam fidem in Israel*. Hunc infirmum invenit, Israelitas fortes invenit, ut inter utrosque diceret: *Non est opus medicus sanis, sed male habentibus*. Propter hoc ergo, id est propter hanc humilitatem: *Multi ab oriente et occidente venient, et recumbent cum Abraham et Isaac et Iacob in regno coelorum; filii autem regni ibunt in tenebras exteriores*. Ecce mortales estis, ecce carnem putrescentem portatis, et sicut unus ex principibus cadetis: sicut homines moriemini, et cadetis sicut diabolus. Quid vobis prodest medicina mortalitatis? Superbus diabolus, tamquam angelus non habens carnem mortalem: tu autem qui accepisti mortalem carnem, et nec hoc tibi prodest, ut tanta infirmitate humilieris, sicut unus ex principibus cades. Ipsa est ergo gratia beneficii Dei prima, redigere nos ad confessionem infirmitatis, ut quidquid boni possumus, quidquid potentes sumus, in illo simus: ut qui gloriatur, in Domino gloriatur. *Quando infirmor, inquit, tunc potens sum. Pro iniquitate erudisti hominem: et tabescere fecisti sicut araneam animam meam*.

Certum est quia moriemur, dies mortis incertus.

19. *Verumtamen vane conturbatur omnis homo vivens*. Redit ad illud quod paulo ante commemoravit: quamvis hic proficiat, *vane conturbatur omnis homo vivens*: vivens utique in incerto. Quis enim vel de ipso bono suo securus est? *Vane conturbatur*. Iactet in Dominum curam suam, in illum iactet quidquid sollicitus est, ipse nutriat, ipse custodiat. Quid enim in hac terra certum est, nisi mors? Considerate omnia omnino vel bona vel mala vitae huius, vel in ipsa iustitia, vel in ipsa iniquitate: quid hic certum est, nisi mors? Profecisti: quid sis hodie, scis; quid futurus sis crastino, nescis. Peccator es: quid sis hodie, scis; quid sis crastino, nescis. Speras pecuniam; incertum est an proveniat. Speras uxorem; incertum est an accipias, vel qualem accipias. Speras filios; incertum est an nascentur: nati sunt; incertum est an vivant: vivunt, incertum est an proficiant, an deficient. Quocumque te verteris, incerta omnia: sola mors certa. Pauper es; incertum est an ditescas: indoctus; incertum est an erudiaris: imbecillus; incertum est an convalescas. Natus es; certum est quia morieris: et in hoc ipso quia mors ipsa certa est, dies mortis incertus est. Inter haec incerta, ubi sola mors certa, cuius etiam hora incerta, et sola multum cavetur, quae nullo modo devitatur, *omnis homo vivens vane conturbatur*.

Multis Deus loquitur in corde.

20. [v 13.] Ergo inter haec iam transiliens, iam in quibusdam superioribus agens, haec ima contemnens, inter haec positus: *Exaudi, inquit, orationem meam*. De quibus gaudeam, de quibus gemam? De transactis gaudeo, pro his quae restant gemo. *Exaudi orationem meam et deprecationem meam: auribus percipe lacrymas meas*. Numquid enim quia tanta transilivi, quia tanta transcendere, iam non fleo? Nonne multo magis fleo? Quia qui apponit scientiam, apponit dolorem. Nonne quanto magis quod abest desidero, tanto magis donec veniat gemo, tanto magis donec veniat fleo? Nonne tanto magis, quanto magis crebrescunt scandala, quanto magis abundat iniquitas, quanto magis refrigescit caritas multorum? Dico: *Quis dabit capiti meo aquam, et oculis meis fontem lacrymarum? Exaudi orationem meam et deprecationem meam: auribus percipe lacrymas meas. Ne sileas a me. Ne*

obsurdescam in aeternum. *Ne sileas a me*: audiam te. Occulte enim dicit Deus, multis in corde loquitur: et magnus ibi sonus in magno silentio cordis, quando magna voce dicit: *Salus tua ego sum. Dic, inquit, animae meae: Salus tua ego sum*. Ab hac voce, qua dicit Deus animae: *Salus tua ego sum*, optat ne sileatur ab illo. *Ne sileas a me*.

E terra emigraturi sumus in aeternam caeli domum.

21. *Quoniam inquilinus ego sum apud te*. Sed apud quem inquilinus? Apud diabolum cum essem, inquilinus eram, sed malum domnaedium habebam: nunc autem iam quidem apud te, sed adhuc inquilinus. Quid est, *inquilinus*? Unde migraturus sum, non ubi perpetuo mansurus. Ubi perpetuo sum mansurus, dicatur domus mea: unde migraturus sum, inquilinus sum: sed tamen apud Deum meum sum inquilinus, apud quem domo accepta mansurus sum. Sed quae domus est, quo migrandum est ex hoc inquilinatu? Recognoscite illam domum, de qua dicit Apostolus: *Habitationem habemus ex Deo, domum non manu factam, aeternam in coelis*. Si domus haec aeterna est in coelis, cum ad eam venerimus, inquilini non erimus. Quomodo enim eris inquilinus in aeterna domo? Hic autem ubi dicturus est Dominus domus: Migra, et quando dicturus est nescis, paratus esto. Desiderando autem domum aeternam paratus eris. Nec succenseas ei, quia cum vult dicit: Migra. Non enim cautionem tecum fecit, et placito quodam se obstrinxit, et conductor domus accessisti certa pensione ad certum tempus: quando vult Dominus eius, migraturus es. Ideo enim gratis manes. *Quia inquilinus ego sum apud te, et peregrinus*. Ergo ibi patria, ibi domus: *inquilinus apud te, et peregrinus*. Et hic subauditur *apud te*. Multi enim peregrini sunt cum diabolo: qui autem iam crediderunt et fideles sunt, peregrini quidem sunt, quia nondum ad illam patriam domumque venerunt, sed tamen apud Deum sunt. *Quamdiu enim sumus in corpore, peregrinamur a Domino: et ambimus, sive hic manentes, sive peregrinantes, placentes illi esse*. *Et peregrinus et inquilinus: sicut omnes patres mei*. Si ergo sicut omnes patres mei, dicturus sum me non migraturum, cum illi migraverint? Alia conditione mansurus sum, quam illi manserunt?

A mutabilitate huius vitae ad immutabilitatem vitae aeternae.

22. [v 14.] Quid ergo restat ut petam, quia hinc sine dubio migraturus sum? *Remitte mihi ut refrigerer priusquam eam*. Vide, vide Idithun, quos nodos habeas remittendos tibi, quibus remissis refrigerari vis priusquam eas. Habes enim aliquos aestus, a quibus vis refrigerari, et dicis: *Refrigerer*; et dicis: *Remitte mihi*. Quid remittet tibi, nisi forte illum scrupulum ubi dicis, et unde dicis: *Dimitte nobis debita nostra*? *Remitte mihi priusquam eam, et amplius iam non ero*. Immunem me fac a peccatis priusquam eam, ne cum peccatis eam. Remitte mihi, ut requiescam in conscientia mea, ut exonerata sit aestu sollicitudinis: qua sollicitudine curam gero pro peccato meo. *Remitte mihi ut refrigerer*, ante omnia, *priusquam eam, et amplius iam non ero*. Si enim mihi non remiseris ut refrigerer, ibo et non ero. *Priusquam eam*: quo si iero, iam non ero. *Remitte mihi ut refrigerer*. Est quaestio oborta, quomodo iam non erit. Ecce iam non it ad requiem? Quod avertat Deus ab Idithun! Ibit enim plane Idithun, ad requiem ibit. Sed fac aliquem iniquum, non Idithun, non transilientem; hic thesaurizantem, incubatorem, iniquum, superbum, iactantem, elatum, pauperis ante ianuam iacentis contemptorem: nonne et ipse erit? Quid est ergo, *non ero*? Si enim dives ille non erat, quis est qui ardebat? quis est qui guttam aquae de digito Lazari stillari in linguam suam desiderabat? quis est qui dicebat: *Pater Abraham, mitte*

Lazarum ? Utique qui loqueretur erat, et qui arderet erat: et qui resurgat in finem, et qui cum diabolo aeterno igne damnetur. Quid est ergo, *non ero*, nisi respiciat iste Idithun, quid est esse, et non esse? Videbat enim illum finem, quo corde poterat, qua mentis acie valebat, quem sibi ostendi desideraverat dicens: *Notum fac mihi, Domine, finem meum* . Videbat numerum dierum suorum qui est: attendebat infra omnia quae sunt, in comparatione illius esse, non esse; et se non esse dicebat. Illa enim permanent; ista mutabilia sunt, mortalia, fragilia: et dolor ipse aeternus, plenus corruptionis, ad hoc non finitur, ut sine fine finiatur. Respexit ergo beatam illam regionem, beatam patriam, beatam domum, ubi participes sunt sancti vitae sempiternae atque incommutabilis veritatis: et timuit extra ire, ubi non est esse; ibi desiderans esse, ubi est summum esse. Propter hanc ergo comparationem inter utrumque constitutus, adhuc timens dicit: *Remitte mihi, ut refrigerer priusquam eam, et amplius iam non ero*. Si enim mihi non remiseris peccata, ibo in aeternum abs te. Et a quo ibo in aeternum? Ab illo qui dixit: *Ego sum qui sum*: ab illo qui dixit: *Dic filiis Israel: Qui est misit me ad vos* . Ab eo ergo qui vere est qui in contrarium pergit, ad non esse pergit.

23. Itaque fratres mei, etsi onerosus fui labori corporis vestri, ferte; quia et ego laboravi: et vere dico, quia istum laborem vos vobis facitis. Si enim sentirem vos fastidire quod dicitur, cito tacerem.

IN PSALMUM 39

ENARRATIO

Sermo ad populum

Quomodo Donatistae catholicos doceant negare Christum.

1. Omnia quae praedixit Dominus noster Iesus Christus, partim facta cognoscimus, partim futura speramus: cuncta tamen complebuntur, quia veritas haec dicit, et quam fideliter dicit, tam fideles requirit. Qui credit, venientibus laetabitur: qui non credit, venientibus confundetur. Venient tamen illa sive volentibus hominibus, sive nolentibus, sive credentibus, sive non credentibus, sicut ait Apostolus: *Si negaverimus, et ipse nos negabit: si non credimus, ille fidelis permanet, negare seipsum non potest* . Prae caeteris tamen, fratres, hoc mementote breve, et hoc tenete quod modo ex Evangelio omnes audivimus. *Qui perseveraverit usque in finem, hic salvus erit* . Iam patres nostri traditi sunt in concilia, dixerunt causas apud inimicos quos diligebant; praestiterunt eis et quantam potuerunt correptionem, et quantam valuerunt dilectionem: et sparsus est sanguis iustus, et illo sanguine, tamquam seminatione per totum mundum facta, seges surrexit Ecclesiae. Consequens autem tempus est scandalorum et simulationis et tentationum, per eos qui dicunt: *Ecce hic est Christus, ecce illic* . Hostis ille noster, tunc leo fuit, cum aperte saeviebat: modo draco est, cum occulte insidiatur. Ille autem cui dictum est: *Conculcabis leonem et draconem* , quoniam corpus eius et membra eius sumus, sicut conculcavit leonem pedibus patrum nostrorum aperte saevientem, et ad passiones martyres attrahentem, ita modo draconem conculcet, ne nobis insidietur. De quo dracone nos cautos faciens Apostolus ait: *Aptavi vos uni viro virginem castam exhibere Christo: timeo autem ne sicut serpens Evam seduxit astutia sua, sic et vestrae mentes corrumpantur a castitate quae est in Christo Iesu* . Serpens ergo iste adulter antiquus, virginitatem corrumpendam, non carnis, sed cordis inquit. Sicut autem adulter homo laetatur in nequitia sua, cum carnem corrumpit; sic et diabolus laetatur quando mentem

corrumpit. Sicut autem patribus nostris adversus leonem opus erat patientia, sic nobis adversus draconem vigilantia. Persecutio tamen sive a leone, sive a dracone, nunquam cessat Ecclesiae: et magis metuendus est eum fallit, quam cum saevit. Illo tempore cogebat Christianos negare Christum; isto autem tempore docet Christianos negare Christum: tunc cogebat, nunc docet. Tunc ergo ingerebat violentias, nunc insidias: videbatur tunc fremens, lubricus nunc et oberrans difficile videtur. Quomodo autem tunc cogebat Christianos negare Christum, apertum est. Attrahebantur enim ut negarent Christum, et confitentes Christum coronabantur. Nunc autem docet negare Christum; et ideo fallit, quia qui docetur negare Christum, quasi non sibi videtur recedere a Christo. Modo enim quid dicitur ab haereticis hominibus christiano catholico? Veni, esto christianus. Ad hoc dicitur: Esto, ut dicat: Non sum? Aliud longe est: Veni, esto christianus; aliud: Veni, nega Christum. Apertum malum, fremitus leonis a longe auditur, a longe cavetur. Applicat se lubricus draco, occultis lapsibus serpens, leni tractu subrepens, astuto sibilo immurmurans, et non dicit: Nega Christum. Nam eum coronatis martyribus quis audiret? Sed dicit: Esto christianus. Et ille mirabili voce percussus, si nondum veneno penetratus est, respondet: Plane christianus sum. Si autem movetur, et dente draconis captus est, respondet: Quare mihi dicis: Esto christianus? quid enim, non sum christianus? Et ille: Non. Ergo non sum? Non. Ergo nunc fac me christianum, si non sum. Veni. Sed cum interrogari coeperis ab episcopo quid sis, noli dicere, Christianus sum, aut Fidelis sum, sed dic non te esse, ut possis esse. Cum enim audierit confessionem christiani fidelis, rebaptizare non audet: cum autem audierit quod non sit, dat illi tamquam quod non habebat; ut quasi ipse sit extra culpam, quia secundum vocem eius facit. Ubi quaero abs te, haeretice, cur te extra culpam putas? Quid hac voce audio? quia non tu negas, sed ille negat? Si habet culpam qui negat, quid qui docet negare eum qui negat? Itane vero tu extra culpam es, quia facis docendo christianus, quod faciebat minando paganus? Et quid agis? Numquid tollis quod habet, quia negavit quod habet? Non facis ut non habeat, sed ut ad poenam habeat. Quod enim habet, habet. Baptismus ille tamquam character infixus est: ornabat militem, convincit desertorem. Quid enim facis? Christum imponis super Christum. Si simplex esses, Christum non duplicares. Deinde, quaeso te, oblitus es quod lapis est Christus, et *Lapidem quem reprobaverunt aedificantes, hic factus est in caput anguli*? Si ergo lapis est Christus, et Christum vis imponere super Christum, excidit tibi quod audivisti in Evangelio, quia lapis super lapidem non stabit? Tantum autem valet iunctura caritatis, ut quamvis multi lapides vivi in structura templi Dei convenient, unus lapis ex omnibus fiat. Tu autem discidisti te; ab aedificatione revocas, ad ruinam vocas; et abundant hae insidiae, et non quiescunt: et videmus, et toleramus, et quantum possumus reprimere conamur, disputando, convincendo, conveniendo, terrendo, tamen in omnibus diligendo. Et cum haec nobis agentibus perseverant in malo, et cor nostrum de fraternis mortibus contabescit, cum eos qui foris sunt dolet, his qui intus sunt timet, per angustias multiformes et incessabiles tentationes, quibus abundat haec vita, quid facturi sumus? Ex abundantia enim iniquitatis fit quidam torpor caritatis: *quoniam abundavit iniquitas, refrigescit caritas multorum*. Et quid sumus facturi, nisi quod sequitur, si tamen ipso adiuvante possimus: *Qui perseveraverit usque in finem, hic salvus erit*?

2. [vv 2.3.] Ergo dicamus quod iste psalmus: *Sustinens sustinui Dominum. Sustinens sustinui*, non quemlibet hominem promissorem, qui possit fallere et falli; non quemlibet hominem consolatorem, qui potest tristitia sua ante tabescere, quam me reficere. Consoletur me frater homo cum tristis est mecum;

simul gemamus, simul fleamus, simul oremus, simul sustineamus; quem, nisi *Dominum* qui promissa non aufert, sed differt? Exhibebit profecto, exhibebit; quia multa iam exhibuit: et nihil de Dei veritate formidare deberemus, etiamsi nihil adhuc exhiberet. Ecce iam putemus ita, omnia promisit, nondum aliquid dedit: idoneus promissor est, fidelis redditor; tu tantum esto pius exactor, etsi parvulus, etsi infirmus, exige misericordiam. Non vides teneros agnos capitibus pulsare ubera matrum, ut lacte satientur? *Sustinens*, inquit, *sustinui Dominum*. Et quid ille? An avertit se a te, an sustinentem contempsit, an forte non vidit? Non plane ita. Sed quid? *Et attendit mihi, et exaudivit deprecationem meam*. Attendit, et exaudivit. Ecce non frustra sustinuisti: super te oculi eius, ad te aures eius. *Oculi enim Domini super iustos, et aures eius in preces eorum*. Quid ergo, cum male faceres, cum eum blasphemares, non videbat? non audiebat? Et ubi est quod in ipso psalmo dictum est: *Vultus autem Domini super facientes mala*? Sed utquid? *Ut perdat de terra memoriam eorum*. Ergo et cum malus esses, attendebat te, sed non attendebat tibi. Proinde iste qui sustinens sustinuit Dominum, parum ei fuit dicere: Attendit me: *Attendit mihi*, inquit, id est, consolando attendit, ut mihi prodesset. Quid attendit? *Et exaudivit deprecationem meam*.

Peccatori confitenti ignoscit Deus.

3. [v 4.] Et quid tibi praestitit? quid tibi fecit? *Et eduxit me de lacu miseriae, et de luto limi: et statuit supra petram pedes meos, et direxit gressus meos. Et immisit in os meum canticum novum, hymnum Deo nostro*. Magna bona praestitit, et adhuc debitor est: sed qui haec reddita iam tenet, de caeteris credat, qui credere debuit et antequam aliquid sumeret. Rebus etiam ipsis persuasit nobis Dominus noster fidelem se esse promissorem, largum datorem. Quid ergo nunc fecit? *Eduxit me de lacu miseriae*. Quis est lacus miseriae? Profunditas iniquitatis, ex carnalibus concupiscentiis. Hoc est enim, *et de luto limi*. Unde te eduxit? De profundo quodam. Unde in alio psalmo clamabas: *De profundis clamavi ad te, Domine*. Et qui iam de profundo clamant, non penitus in profundo sunt: clamor ipse iam levat. Sunt alii profundius in profundo, qui nec sentiunt se esse in profundo. Tales sunt superbi contemptores, non pii deprecatores, non lacrymosi clamatores: sed tales, quales alio loco Scriptura designat: *Peccator cum venerit in profundum malorum, contemnit*. Cui enim parum est esse peccatorem, nisi etiam non sit peccatorum suorum confessor, sed defensor, altius in profundo est. Ille autem qui de profundo exclamavit, iam ab imo profundi caput ut clamaret levavit: auditus est, eductus est de lacu miseriae, et de luto limi. Iam habet fidem, quam non habebat; habet spem, sine qua erat; in Christo ambulat, qui in diabolo errabat. Ideo enim, *Posuit*, inquit, *supra petram pedes meos, et direxit gressus meos*. Petra autem erat Christus. Simus super petram, dirigantur gressus nostri: opus est tamen adhuc ut ambulemus, ut ad aliquid perveniamus. Nam Paulus apostolus, iam super petram, iam directis pedibus suis, quid dicebat? *Non quia iam acceperim, aut iam perfectus sim: fratres, ego non arbitror me apprehendisse*. Quid ergo tibi praestitum est, si non apprehendisti? Unde gratias agis, cum dicis: *Sed misericordiam consecutus sum*? Quia directi sunt pedes, quia iam supra petram ambulat. Quid enim ait? *Unum autem quae retro oblitus*. Quae retro? Lacus miseriae. Quid est, retro? Limus luti, concupiscentiae carnales, tenebrae iniquitatum. *Quae retro oblitus, in ea quae ante sunt extentus*. Non se diceret extentum, si iam pervenisset. Extenditur enim animus desiderio rei concupitae, non laetitia consecutae. *In ea quae ante sunt*, inquit, *extentus, sequor ad palmam supernae vocationis Dei in Christo Iesu*. Currebat, sequebatur ad palmam. Et alio loco iam proximus palmae: *Cursum*, inquit, *consummavi*. Quando ergo dicebat:

Sequor ad palmam supernae vocationis, quia iam pedes eius in petra directi erant, iam viam bonam ambulabat: habeat unde gratias ageret, habebat quod peteret, gratias agens de acceptis, petens debita. De quibus acceptis? De indulgentia peccatorum, de illuminatione fidei, de robore spei, de flamma caritatis. Unde autem adhuc Dominum debitorem tenebat? *De caetero*, inquit, *superest mihi corona iustitiae*. Adhuc ergo mihi aliquid debetur. Quid debetur? *Corona iustitiae, quam reddet mihi Dominus in illa die iustus iudex*. Primo benignus pater, ut erueret de lacu miseriae, ut donaret peccata, ut liberaret de luto limi: postea iustus iudex, reddens bene ambulanti quod promisit, cui primo ut bene ambularet donavit. Reddet ergo iustus iudex: sed quibus? *Qui perseveraverit usque in finem, hic salvus erit*.

Cum Deum glorificamus, nobis prodest, non illi: gloriosum dicendo, non faciendo.

4. [v 4.] *Immisit in os meum canticum novum*. Quod canticum novum? *Hymnum Deo nostro*. Dicebas forte hymnos diis alienis, veteres hymnos; quia vetus homo dicebat, non novus homo fiat: novus homo, dicat canticum novum: innovatus amet nova quibus renovatur. Nam quid antiquius Deo, qui est ante omnia, et sine fine, et sine initio? Tibi fit novus redeunti; quia discedendo factus eras vetus, et dixeras: *Inveteravi in omnibus inimicis meis*. Dicimus ergo hymnum Deo nostro, et ipse hymnus liberat nos. *Laudans enim invocabo Dominum, et ab inimicis meis salvus ero*. Hymnus est enim canticum laudis. Laudans invoca, non reprehendens. Quando enim invocas Deum, ut premat inimicum tuum, quando de malo alieno gaudere vis, et ad hoc malum invocas Deum, participem eum facis malitiae tuae. Si participem eum facis malitiae, non ergo laudans invocas, sed reprehendens. Talem enim putas Deum, qualis tu es. Unde tibi alio loco dicitur: *Haec fecisti, et tacui; suspicatus es iniquitatem, quod ero tibi similis*. Laudans ergo invoca Dominum: noli eum putare similem tibi, ut similis fias illi. *Estote enim sicut Pater vester perfecti, qui solem suum oriri facit super bonos et malos, et pluit super iustos et iniustos*. Sic ergo lauda Dominum, ut nolis male inimicis tuis. Et quantum eis, inquis, velim bonum? Quantum tibi. Non enim de tuo accepturi sunt ut boni sint, aut quod illis dabitur, tibi minuetur. Inimicus tuus, quia malus est, inimicus est: fit bonus, et amicus erit, et socius erit; ut simul velis possidere quod amabas, iam frater erit. Laudans ergo invoca, hymnum dic Deo tuo. *Sacrificium laudis*, ait, *glorificabit me*. Et quid? maior gloria erit Deo, quia glorificas cum? aut addimus gloriam Deo, quando ei dicimus: Glorifico te, Deus meus? aut sanctiorem eum facimus, quando dicimus: Benedico te, Deus meus? Ipse quando nos benedicit, facit nos sanctiores, facit nos feliciores; quando nos glorificat, facit nos gloriosiores, facit nos honoratiores: quando eum glorificamus, nobis prodest, non illi. Quomodo enim eum glorificamus? Gloriosum dicendo, non faciendo. Proinde quid secutus ait, cum diceret: *Sacrificium laudis glorificabit me*? Ne putares te aliquid praestare Deo, offerendo illi sacrificium laudis: *Et ibi est via, inquit, ubi ostendam illi salutare meum*. Vides quia tibi proderit laudare Deum, non Deo. Laudas Deum? Ambulas viam. Reprehendis Deum? Perdidisti viam.

Christus aliquando loquitur ex se, aliquando ex nobis.

5. *Et immisit in os meum canticum novum, hymnum Deo nostro*. Forte quaerit aliquis, quae persona loquatur in hoc psalmo. Breviter dixerim, Christus est. Sed sicut nostis, fratres, et saepe dicendum est, Christus aliquando loquitur ex se, id est ex capite nostro: est enim ipse Salvator corporis, caput nostrum, Filius Dei natus ex virgine, passus pro nobis, resurgens ad nos iustificandos, sedens ad

dexteram Dei ad interpellandum pro nobis, retributurus omnia in iudicio bona bonis, mala malis. Caput nostrum ille, caput dignatus est corporis fieri, carnem assumendo a nobis, in qua moreretur pro nobis: quam etiam resuscitavit propter nos, ut in illa carne resurrectionis nobis praeberet exemplum, ut sperare disceremus quod desperabamus, et haberemus iam pedes in petra, ambularemus in Christo. Loquitur ergo aliquando ex capite nostro, loquitur aliquando et ex nobis, id est ex membris suis: quia etiam quando dixit: *Esurivi, et dedistis mihi manducare*, ex membris suis loquebatur, non ex se. Et quando dixit: *Saule. Saule, quid me persequeris?* caput pro membris clamabat: et tamen non dixit: Quid persequeris membra mea? sed, *quid me persequeris?* Si in nobis ipse patitur, et nos in illo coronabimur. Haec est caritas Christi. Quid huic comparari potest? Huius rei hymnum immisit in os nostrum, et dicit hoc ex membris suis.

Fideles iusti sunt quia Christum sunt secuti.

6. Videbunt iusti, et timebunt, et sperabunt in Dominum. Videbunt iusti. Qui iusti? Fideles: quia iustus ex fide vivit. Etenim in Ecclesia iste ordo est: alii praecedunt, alii sequuntur: et qui praecedunt, exemplo se praebent sequentibus; et qui sequuntur, imitantur praecedentes. Sed et illi qui se exemplo praebent sequentibus, numquid neminem sequuntur? Si neminem sequuntur, errabunt. Sequuntur ergo et illi aliquem, ipsum Christum. Meliores quique in Ecclesia, quibus non remansit iam homo quem imitentur, quia omnes proficiendo superaverunt, ipse Christus eis remanet, quem usque in finem sequantur. Et cernitis ordinatos gradus per Paulum apostolum dicentem: *Imitatores mei estote, sicut et ego Christi*. Ergo qui iam directos gressus habent in petra, forma sint fidelibus: *Sed forma, inquit, esto fidelibus*. Ipsi fideles sunt iusti, qui attendentes eos qui se in bono praecedunt, imitando sequuntur. Quomodo sequuntur? *Videbunt iusti, et timebunt.* Videbunt, et timebunt sequi vias malas, cum vident quosque meliores iam elegerint vias bonas; et dicunt in animo suo, quemadmodum solent dicere viatores, attendentes alios cum praesumptione ambulantes in via, ipsi adhuc incerti viae, et quasi fluctuantes qua eant, dicunt sibi: Non frustra illi hac eunt, quando illo eunt quo nos ire volumus; et quare cum magna fiducia hac eunt, nisi quia illac ire perniciosum est? *Videbunt ergo iusti, et timebunt.* Angustam viam vident hac, latam viam vident illac: hac vident paucos, illac multos. Sed si iustus es, noli numerare, sed appende; stateram affer aequam, non dolosam, quia iustus appellatus es: *Videbunt iusti, et timebunt*, dictum est de te. Noli ergo numerare turbas hominum incedentes latas vias, implentes crastinum circum, civitatis Natalem clamando celebrantes, civitatem ipsam male vivendo turpantes. Noli ergo illos attendere; multi sunt, et quis numerat? Pauci autem per viam angustam. Profer, inquam, stateram, appende: vide contra pauca grana quantam paleam leves. Hoc agant fideles iusti qui sequuntur. Quid illi qui praecedunt? Non superbiant, non se exaltent, non decipiant sequentes. Quomodo possunt decipere sequentes? Promittendo illis in se salutem. Quid ergo debent illi qui sequuntur? *Videbunt iusti, et timebunt, et sperabunt in Dominum*: non in eos a quibus praeceduntur: sed attendendo praecedentes se, sequuntur quidem et imitantur, sed quia cogitant a quo acceperint illi ut praecedant, et in eum sperant. Quamvis ergo istos imitentur, spem suam tamen in illo ponunt, a quo et isti acceperunt unde tales sunt. *Videbunt iusti, et timebunt, et sperabunt in Dominum*: quemadmodum in alio psalmo: *Levavi oculos meos in montes*, intellegimus montes, claros quosque et magnos Ecclesiae spirituales viros, magnos soliditate, non tumore. Per ipsos nobis Scriptura omnis dispensata est; Prophetiae sunt, Evangelistae sunt, doctores boni sunt: illuc *levavi oculos meos in montes, unde*

veniet auxilium mihi. Et ne humanum putares auxilium, sequitur, et dicit: Auxilium meum a Domino, qui fecit coelum et terram . Videbunt iusti, et timebunt, et sperabunt in Dominum.

Sit Dominus Deus tuus spes tua, via tua, salus tua.

7. [v 5.] Eia qui volunt sperare in Dominum, qui vident et timent, timeant ambulare vias malas, vias latas; eligant viam angustam, ubi iam supra petram quorundam directi sunt gressus: quid facere debeant, audiant modo. *Beatus vir cuius est nomen Domini spes eius, et non respexit in vanitates et insanias mendaces.* Ecce qua volebas ire, ecce turba viae latae: non frustra ipsa ducit ad amphitheatrum, non frustra ipsa ducit ad mortem. Via lata mortifera est: latitudo eius delectat ad tempus, finis eius angustus in aeternum. Sed turbae strepunt, turbae festinant, turbae collaetantur, turbae concurrunt. Noli imitari, noli averti; vanitates sunt, et insaniae mendaces. Sit Dominus Deus tuus spes tua: non aliud aliquid a Domino Deo tuo speres, sed ipse Dominus tuus sit spes tua. Namque multi de Deo sperant pecuniam, multi de Deo sperant honores caducos et perituros, aliud quodlibet a Deo praeter ipsum Deum: sed tu ipsum Deum tuum pete: imo vero contemptis aliis, perge ad illum; obliviscens alia, memento illius; relinquens retro alia, extendere in illum. Ipse certe aversum correxit, ipse ducit rectum, ipse perducit: ergo sit ipse spes tua, qui ducit et perducit. Quo ducit et quo perducit terrena avaritia? Fundos quaerebas, terram possidere cupiebas, vicinos excludebas; illis exclusis, aliis vicinis inhiabas; et tamdiu tendebas avaritiam, donec ad littora pervenires: perveniens ad littora, insulas concupiscis; possessa terra, coelum forte vis prendere. Relinque omnes amores: pulchrior est ille qui fecit coelum et terram.

Disce amare in creatura creatorem, in factura factorem.

8. *Beatus vir, cuius est nomen Domini spes eius, et non respexit in vanitates et insanias mendaces.* Unde enim insaniae mendaces? Insania mendax, sanitas verax. Quae vides bona putas, falleris: sanus non es, nimia febre phreneticus factus es; verum non est quod amas. Laudas aurigam, clamas aurigae, insanis in aurigam. Vanitas est, insania mendax est. Non est, ait: nihil melius, nihil delectabilius. Quid facio febrienti? Si est in vobis misericordia, orate pro talibus. Quia et ipse medicus plerumque in desperatione convertitur ad eos qui circumstant lacrymantes in domo, qui pendent ex ore eius audire sententiam de aegroto et periclitante: stat anceps medicus, non videt bonum quod promittat, timet malum pronuntiare, ne terreat; modestam plane iste concipit sententiam: Bonus Deus omnia potest, orate pro illo. Quem itaque comprehendam istorum insanorum? Quis me audiat? quis eorum nos non miseros dicat? Quia cum eis non insanimus, amisisse nos putant magnas et varias voluptates, in quibus ipsi insaniunt: nec vident quia mendaces sunt. Quando illi ovum do vel invito, vel calicem salutarem porrigo saucio; et quomodo reficiam, quando invenio? Ne inedia deficiat, et ad sanitatem non perveniat, hortor ut reficiat: pugnos parat, saevire vult in medicum. Et si percusserit, diligatur; et si iniuriam fecerit, non relinquatur: rediturus est ad mentem, gratias acturus. Quam multi hic cognoscunt se, vident se invicem, et loquuntur de se in Ecclesia Dei; in Ecclesiae sanctae gremio attendunt studia sua iam bona circa verbum Dei, circa officia et obsequia caritatis, ad frequentandum gregem Christi non recedere de Ecclesia, vident et loquuntur ad invicem de invicem. Quis est iste circissarius? Quis est iste amator et laudator illius venatoris, illius histrionis? De alio loquitur, et ille de ipso. Certe ista sunt, certe gaudemus

de talibus. Si gaudemus de talibus, non desperemus de talibus. Oremus pro ipsis, fratres carissimi: inde crescit numerus sanctorum, de numero qui erat impiorum. *Et non respexit in vanitates et insanias mendaces.* Ille vicit, talem equum iunxit, pronuntiat, quasi divinus vult esse: affectat divinitatem amittendo fontem divinitatis: et saepe pronuntiat, et saepe fallitur. Quare hoc? Quia insaniae mendaces sunt. Quare autem aliquando proveniunt quae dicunt? Ut abducant insanos, ut amando ibi speciem veritatis, incurrant laqueum falsitatis: retro sint, relinquantur, amputentur. Si membra nostra erant, mortificentur: *Mortificate*, inquit, *membra vestra quae sunt super terram*. Sit spes nostra Deus noster. Qui fecit omnia, melior est omnibus; qui pulchra fecit, pulchrior est omnibus; qui fortia, fortior est; qui magna, maior est: quidquid amaveris, ille tibi erit. Disce amare in creatura creatorem, et in factura factorem; ne teneat te quod ab illo factum est, et amittas eum a quo et ipse factus es. Ergo: *Beatus vir cuius est nomen Domini spes eius, et non respexit in vanitates et insanias mendaces.*

Mirabilia Dei vere munera et spectacula sunt.

9. [v 6.] Forte nobis dicturus est, qui versu isto percussus corrigi voluerit, et quem occupaverit timor ille iustitiae fidei, et volens coeperit ambulare angustam viam; dicturus est nobis: Ambulare non durabo, si nihil spectabo. Quid ergo facimus, fratres? Dimissuri eum sumus sine spectaculo? Morietur, non subsistet, non nos sequetur. Quid ergo facimus? Demus pro spectaculis spectacula. Et quae spectacula daturi sumus christiano homini, quem volumus ab illis spectaculis revocare? Gratias ago Domino Deo nostro: sequenti versu psalmi ostendit nobis, quae spectatoribus spectare volentibus spectacula praebere et ostendere debeamus. Ecce aversus fuerit a circo, a theatro, ab amphitheatro, quaerat quod spectet, prorsus quaerat; non eum relinquimus sine spectaculo. Quid pro illis dabimus? Audi quid sequitur: *Multa fecisti tu, Domine Deus meus, mirabilia tua.* Miracula hominum intuebatur, intendat mirabilia Dei. Multa fecit Dominus mirabilia sua; haec respiciat. Quare illi viluerunt? Aurigam laudat regentem quatuor equos, et sine labe atque offensione currentes: forte talia miracula spiritalia non fecit Dominus? Regat luxuriam, regat ignaviam, regat iniustitiam, regat imprudentiam, motus istos qui nimium lapsi haec vitia faciunt, regat et subdat sibi, et teneat habenas, et non rapiatur; ducat quo vult, non trahatur quo non vult. Aurigam laudabat, auriga laudabitur: clamabat ut auriga veste cooperiretur, immortalitate vestiatur. Haec munera, haec spectacula edit Deus. Clamat de coelo: Specto vos; luctamini, adiuvabo; vincite, coronabo. *Multa fecisti tu, Domine Deus meus, mirabilia tua; et cogitationibus tuis non est qui similis sit tibi.* Nunc specta histrionem. Didicit enim homo magno studio in fune ambulare, et pendens te suspendit. Illum attende editorem maiorum spectaculorum. Didicit iste in fune ambulare, numquid fecit in mari ambulare? Obliviscere theatrum tuum, attende Petrum nostrum, non funambulium, sed, ut ita dicam, mariambulium. Ambula et tu non in illis aquis, ubi Petrus aliquid significans ambulavit, sed in aliis; quia hoc saeculum mare est. Habet amaritudinem noxiam, habet fluctus tribulationum, tempestates tentationum; habet homines velut pisces de suo malo gaudentes, et tamquam se invicem devorantes; hic ambula, hoc calca. Spectare vis, esto spectaculum. Ne deficias, vide praecedentem et dicentem: *Spectaculum facti sumus huic mundo, et Angelis, et hominibus*. Calca mare, ne mergaris in mari. Non ibis, non calcabis, nisi ille iusserit qui prior in mari ambulavit. Sic enim ait Petrus: *Si tu es, iube me venire ad te super aquas.* Et quia ipse erat, audivit petentem, tribuit desideranti, vocavit ambulanti, erexit mergentem. Haec mirabilia fecit Dominus, ipsa intueri; oculus spectantis fides

sit. Et fac tu talia; quia etsi venti turbaverint, etsi fluctus infremuerint, et te humana fragilitas ad aliquam dubitationem tuae salutis adduxerit, habes clamare; dicis, Domine, pereo. Non sinit ille perire, qui iussit te ambulare. Quia enim iam in petra ambulas, nec in mare times: si sine petra fueris, in mare mergeris, quia in tali petra ambulandum est, quae in mari non mersa est.

10. Vide mirabilia Dei. *Annuntiavi, et locutus sum, multiplicati sunt super numerum.* Est numerus, sunt super numerum. Numerus certus est, pertinens ad illam coelestem Ierusalem. Novit enim Dominus, qui sunt eius, christianos timentes, christianos fideles, christianos praecepta servantes, Dei vias ambulantes, a peccatis abstinentes, si ceciderint confitentes: ipsi ad numerum pertinent. Sed numquid soli sunt? Sunt et super numerum. Nam etsi modo pauci sunt, pauci in comparatione multitudinis maiorum frequentiarum: quantis turbis implentur ecclesiae, stipantur parietes, pressuris se urgent, prope se suffocant multitudine. Rursus ab eis ipsis, si munus est, curritur ad amphitheatrum: isti super numerum sunt. Sed ideo ista dicimus, ut in numero sint: quia non adsunt, non audiunt a nobis; sed cum exieritis, audiant a vobis. *Annuntiavi, inquit, et locutus sum.* Christus dicit: annuntiavit ipse ex capite nostro, ipse annuntiavit ex membris suis, ipse misit annuntiatores, ipse misit Apostolos: in omnem terram exivit sonus eorum, et in fines orbis terrae verba eorum. Quanti fideles agglomerantur, quanta turbae concurrunt, multi vere conversi, multi falso conversi; et pauciores sunt vere conversi, plures falso conversi; quia *multiplicati sunt super numerum.*

11. [v 7.] *Annuntiavi et locutus sum, multiplicati sunt super numerum. Sacrificium et oblationem noluisti.* Haec miracula Dei sunt, hae cogitationes Dei sunt, quibus nemo est similis: ut spectator ille abducatur a curiositate, et quaerat ista nobiscum meliora, fructuosiora, de quibus inventis gaudebit; et sic gaudebit, ut non timeat ne vincatur quem amat: amat enim aurigam, quo victo insultationes ferat. Quando vincit auriga, ipse vestitur. Numquid pauper qui illi clamat? Victor ipse vestitur, pro victo illi insultatur. Quare pro illo percipis reprehensionem, cum quo non dividis vestem? Hac aliud in spectaculis nostris. *Omnes quidem currunt,* Paulus apostolus dixit, in illo stadio, in illo spectaculo, *unus tamen accipit bravium*: caeteri victi discedunt. Et perseveraverunt in currando: sed cum acceperit unus, remanent caeteri qui similiter laboraverunt. Hac non est sic. Quotquot currunt, perseveranter currant, omnes accipiunt: et qui prior venerit, exspectat ut cum posteriore coronetur. Agonem quippe istum non cupiditas, sed caritas facit: omnes currentes amant se, et ipse amor cursus est.

Sacrificia V.T. figurae futurae rei.

12. *Sacrificium et oblationem noluisti,* ait psalmus Deo. Antiqui enim, quando adhuc sacrificium verum quod fideles norunt, in figuris praenuntiabatur, celebrabant figuras futurae rei: multi scientes, sed plures ignorantes. Nam Prophetiae et sancti Patriarchae noverant quod celebrabant: caetera autem multitudo iniqua, carnalis sic erat, ut fieret de illa quod significaret posteriora ventura: et venit sublato illo sacrificio primo, sublatis holocaustis arietum, hircorum, vitulorum, caeterarumque victimarum; noluit illa Deus. Quare illa noluit? quare primo voluit? Quia illa omnia quasi verba erant promittentis; et verba promissiva, cum venerit quod promittunt, non iam enuntiantur. Tamdiu quisque promissor est, donec det: cum dederit, mutat verba. Non dicit adhuc: Dabo, quod se daturum dicebat; sed dicit: Dedi: mutavit verbum. Quare illi primo placuit hoc verbum, et quare illud mutavit? Quia temporis sui verbum fuit, et pro

tempore suo placuit. Quando promittebatur, tunc dicebatur: cum autem datum est quod promissum est, ablata sunt verba promissiva, data sunt completiva. Sacrificia ergo illa, tamquam verba promissiva, ablata sunt. Quid est quod datum est completivum? Corpus quod nostis, quod non omnes nostis; quod utinam qui nostis, omnes non ad iudicium noveritis. Videte quando dictum est; Christus enim ille est Dominus noster, modo loquens ex membris suis, modo loquens ex persona sua. *Sacrificium*, inquit, *et oblationem noluisti*. Quid ergo? Nos iam hoc tempore sine sacrificio dimissi sumus? Absit. *Corpus autem perfecisti mihi*. Ideo illa noluisti ut hoc perficeres: illa voluisti antequam hoc perficeres. Perfectio promissorum abstulit verba promittentia. Nam si adhuc sunt promittentia, nondum impletum est quod promissum est. Hoc promittebatur quibusdam signis: ablata sunt signa promittentia, quia exhibita est veritas promissa. In hoc corpore sumus, huius corporis participes sumus, quod accipimus novimus: et qui non nostis noveritis, et cum didiceritis, utinam non ad iudicium accipiatis. Qui enim manducat et bibit indigne, iudicium sibi manducat et bibit. Perfectum est nobis corpus, perficiamur in corpore.

Illa ablata sunt, iam nos nunc tenemus Corpus Christi.

13. [v 8.] *Sacrificium et oblationem noluisti, corpus autem perfecisti mihi. Holocausta etiam pro delicto non petisti: tunc dixi: Ecce venio.* Numquid exponendum est: *Sacrificium et oblationem noluisti, corpus autem perfecisti mihi? Holocausta etiam pro delicto non petisti:* quae petebat antea. *Tunc dixi: Ecce venio.* Tempus est ut veniant quae promittebantur, quia auferuntur ea per quae promittebantur. Et vere, fratres mei, attendite illa ablata, haec impleta. Det mihi modo gens iudaica sacerdotem. Ubi sunt sacrificia illorum? Certe perierunt, certe ablata sunt nunc. Numquid tunc reprobaremus ea? Reprobamus modo: quia si modo velis facere, intemporale est, non est opportunum, non congruit. Adhuc promittis, iam accepi. Remansit illis quiddam quod celebrent, ne omnino sine signo remanerent. Cain enim maior frater, qui occidit minorem fratrem, accepit signum, ne quis eum occideret, sicut scriptum est in Genesi: *Posuit Deus Cain signum, ut nemo eum occideret*. Proinde et ipsa gens iudaea manet. Omnes gentes subditae iuri romano, in ius romanum confluxerunt, superstitiones communicaverunt; postea inde coeperunt per gratiam Domini nostri Iesu Christi separari: illa vero sic mansit cum signo suo, cum signo circumcisionis, cum signo azymorum sic mansit: non est occisus Cain, non est occisus, habet signum suum. Maledictus est a terra, quae aperuit os suum excipere sanguinem fratris eius de manu eius. Ille enim fudit sanguinem, non excepit: ille fudit, alia terra excepit: et ab ea terra quae os aperuit et excepit, ille maledictus est: et ipsa terra quae ore excepit sanguinem, Ecclesia est. Ab hac ergo ille maledictus est. Et ille sanguis clamat de terra ad me. De hac enim terra dixit Dominus: *Vox sanguinis fratris tui clamat ad me de terra*. Clamat, inquit, ad me de terra. Clamat ad Dominum: sed surdus est qui sanguinem fudit, quia non bibit. Illi ergo ita sunt, tamquam Cain cum signo. Sacrificia vero quae ibi fiebant, ablata sunt; et quod eis remansit ad signum Cain, iam perfectum est, et nesciunt. Agnum occidunt, azyma comedunt: *Pascha nostrum immolatus est Christus*. Ecce agnosco agnum occisum, quia immolatus est Christus. Quid de azymis? *Itaque*, inquit, *diem festum celebremus, non in fermento veteri, neque in fermento malitiae et malignitatis:* (ostendit quid sit vetus, vetus farina est, acuit), *sed in azymis sinceritatis et veritatis*. In umbra remanserunt, solem gloriae ferre non possunt: iam nos in luce sumus, tenemus corpus Christi, tenemus sanguinem Christi. Si habemus novam vitam, cantemus canticum novum, hymnum Deo nostro. *Holocausta pro delicto non petisti: tunc*

dixi: Ecce venio.

14. [v 9.] *In capite libri scriptum est de me, ut faciam voluntatem tuam: Deus meus, volui, et legem tuam in medio cordis mei.* Ecce ad membra respexit, ecce et ipse fecit voluntatem Patris. Sed in quo capite libri scriptum est de illo? Fortasse in capite libri huius Psalmorum. Quid enim longe petamus, aut alios libros inquiramus? Ecce in capite libri huius Psalmorum, scriptum est: *Beatus vir qui non abiit in consilio impiorum, et in via peccatorum non stetit, et in cathedra pestilentiarum non sedit, sed in lege Domini voluntas eius fuit: hoc est: Deus meus, volui, et legem tuam in medio cordis mei: hoc est, et in lege eius meditabitur die ac nocte .*

Ecclesia toto orbe terrarum diffusa.

15. [v 10.] *Bene nuntiavi iustitiam tuam in Ecclesia magna.* Alloquitur membra sua, hortatur quod fecit, ut faciant. Annuntiavit, annuntiemus; passus est, compatiamur; glorificatus est, conglorificabimur. *Annuntiavi iustitiam tuam in Ecclesia magna.* Quam magna? Toto orbe terrarum. Quam magna? In omnibus gentibus. Quare in omnibus gentibus? Quia semen est Abrahae, in quo benedicentur omnes gentes . Quare in omnibus gentibus? Quia in omnem terram exivit sonus eorum . *In Ecclesia magna. Ecce labia mea non prohibebo, Domine tu cognovisti.* Labia mea loquuntur, non ea prohibebo loqui. Sonant quidem labia mea ad aures hominum, sed tu cognovisti cor meum. *Labia mea non prohibebo, Domine tu cognovisti.* Aliud audit homo, aliud agnoscit Deus. Ne in labiis solis esset annuntiatio, et diceretur de nobis. *Quae dicunt vobis, facite, quae autem faciunt, facere nolite :* aut ipsi populo, laudanti Deum ore, non corde, diceretur: *Populus hic labiis me honorat, cor autem eorum longe est a me :* sona labiis, propinqua corde. Corde enim creditur ad iustitiam, ore autem confessio fit ad salutem . Qualis ille latro inventus est, pendens in cruce cum Domino, agnoscens in cruce Dominum. Alii non cognoverunt miracula facientem, agnovit ille in ligno pendentem. Erat ille confixus omnibus membris; manus clavis inhaerebant, pedes transfixi erant, totum corpus adiungebatur ligno; corpus illud non vacabat caeteris membris, lingua vacabat et cor: corde credidit, ore confessus est. *Memento mei, inquit, Domine, cum veneris in regnum tuum.* Salutem suam longe futuram sperabat, et post longum tempus accipere contentus erat: in longum sperabat, dies non est dilatus. Ille dixit: *Memento mei, cum veneris in regnum tuum:* ille respondit: *Amen dico tibi, hodie mecum eris in paradiso.* *Hodie, inquit, mecum eris in paradiso .* Paradisus habet ligna felicia: hodie mecum in ligno crucis, hodie mecum in ligno salutis.

Palam Christianis est Christus confitendus.

16. *Ecce labia mea non prohibebo, Domine, tu cognovisti:* ne credat corde, et prae timore labia prohibeat annuntiare quod credidit. Sunt enim christiani, habent fidem in corde, etsi inter paganos amaros, misere urbanos, sordidos, infideles, ineptos, insultatores, si exagitari coeperint, quia christiani sunt; habent in corde fidem, et timent confiteri per labia, prohibent labia sua sonare quod norunt, sonare quod intus habent. Sed reprehendit hos Dominus: *Qui me confusus fuerit coram hominibus, confundar de illo coram Patre meo ,* id est, non eum cognoscam: quia erubuit me confiteri coram hominibus, non eum confitebor coram Patre meo. Dicant ergo labia quod habet cor: hoc contra timorem. Habeat cor quod dicunt labia: hoc contra simulationem. Aliquando enim timor est, et non audes dicere quod nosti, quod credis: aliquando simulatio est, dicis, et non habes in corde.

Consentiant labia tua cordi tuo. Quaerens pacem a Deo, tibi ipse esto pacatus: non sit inter os tuum et cor tuum mala rixa. *Ecce labia mea non prohibebo, Domine, tu cognovisti.* Quomodo ille? quid cognovit Dominus? Intus in corde, ubi non videt homo. Ideo et ille: *Credidi*, inquit. Ecce cor habet, iam habet quod videat Deus: non prohibeat labia sua. Non prohibet. Quid enim dicit? *Propter quod locutus sum.* Et quia locutus est quod credidit, quaerens quid retribuatur Domino pro omnibus quae retribuit ei, adiungit: *Calicem salutaris accipiam, et nomen Domini invocabo.* Non exhorruit Dominum dicentem: *Potestis bibere calicem quem ego bibiturus sum?* Confitetur enim per labia quod habebat in corde, pervenit ad passionem. Et quia pervenit ad passionem, hostis quid nocuit? Nempe *pretiosa in conspectu Domini mors iustorum eius*. Mortes in quas Pagani saevierunt, in illis hodie reficimur. Natalem martyrum celebramus, exempla martyrum nobis proponimus, attendimus fidem, quomodo inventi, quomodo attracti, quomodo steterunt ante iudices. In Ecclesia catholica nihil habentes simulationis, compaginati iunctura unitatis, confessi sunt Christum: caput quod praecesserat, sicut membra, sequi concupierunt. Sed qui concupierunt? In tormentis patientes, in confessione fideles, in sermone veraces. Iaculabantur enim in ora interrogantium se sagittas Dei, et vulnerabant ad iram; multos vulneraverunt et ad salutem. Haec omnia proponimus nobis, et intuemur illa, et optamus imitari. Haec sunt spectacula christiana, haec videt desuper Deus, ad haec hortatur, ad haec adiuvat; his certaminibus praemia proponit et donat. *Ecce labia mea non prohibebo.* Vide ne timeas, et prohibeas labia tua. *Domine, tu cognovisti:* quia est et in corde quod sonat et in labiis.

17. [v 11.] *Iustitiam meam non abscondi in corde meo.* Quid est, *iustitiam meam*? Fidem meam: quia iustus ex fide vivit. Ut puta, interrogat sub poena persecutor, quod eis licuit aliquando: Quid es? paganus, an christianus? Christianus. Ipsa est iustitia eius: credidit, ex fide vivit. Non abscondit in corde suo iustitiam suam. Non dixit apud se: Credo quidem in Christum, sed huic persecutori meo saevienti et minanti non dicam quod credidi: novit Deus meus intus in corde meo quia credo, ipse scit quia illi non renuntio. Ecce hoc dicis te intus habere in corde: in labiis quid? Non sum christianus? Contra cor tuum testimonium dicunt labia tua. *Iustitiam meam non abscondi in corde meo.*

Christus veritas et via est.

18. *Veritatem tuam et salutare tuum dixi.* Christum tuum dixi, hoc est, *Veritatem tuam et salutare tuum dixi.* Unde veritas Christus? *Ego sum veritas*. Unde salutare ipsius Christus? Simeon agnovit infantem in manibus matris in templo, et dixit: *Quoniam viderunt oculi mei salutare tuum*. Agnovit infantem senex, factus in puero puer, innovatus fide. Acceperat enim responsum, et hoc dixit: dixerat ei Dominus, quia non exiturus erat de hac vita, priusquam videret salutare Dei. Hoc salutare Dei bonum est ut ostendatur hominibus: sed clament: *Ostende nobis, Domine, misericordiam tuam, et salutare tuum da nobis*. Salutare autem Dei in omnibus gentibus: quia cum dixisset quodam loco: *Deus misereatur nobis, et benedicat nos, illuminet vultum suum super nos, ut cognoscamus in terra viam tuam*, adiecit: *In omnibus gentibus salutare tuum*. Primo dixit: *Ut cognoscamus in terra viam tuam*, et secutus est: *In omnibus gentibus salutare tuum*. Quasi diceretur ei: Quae est via quam cupis agnoscere? Homines ad viam veniunt, numquid via venit ad homines? Via nostra venit ad homines, invenit errantes, vocavit ad se extra ambulantes. In me, inquit, ambulate, et non errabitis: *Ego sum via, et veritas, et vita*. Ne dices: Ubi est via Dei? ad quam regionem ibo? quem

montem ascendam? quos campos inquiram? Viam Dei inquiris? Salutare Dei est via Dei, et ubique haec est: quia in omnibus gentibus salutare tuum. *Veritatem tuam et salutare tuum dixi.*

Quae misericordia et veritas Dei sit.

19. *Non celavi misericordiam tuam et veritatem tuam a congregatione multa.* Ibi simus, in hoc corpore numeremur et nos, non celemus misericordiam Domini et veritatem Domini. Vis audire misericordiam Domini? Recede a peccatis, donabit peccata. Vis audire veritatem Domini? Tene iustitiam, coronabitur iustitia. Modo enim misericordia tibi praedicatur, postea veritas exhibebitur. Non enim sic est Deus misericors, ut iniustus sit; nec sic iustus, ut misericors non sit. Parvane misericordia tibi est? Non imputabit priora omnia: male vixisti usque in hodiernum diem, adhuc vivis, bene vive hodie, hanc misericordiam non celabis. Si haec est misericordia: quae veritas? Congregabuntur ante eum omnes gentes, et dividet eas sicut pastor dividit oves ab haedis; oves ponet ad dexteram, hoedos ad sinistram. Ovibus quid? *Venite, benedicti Patris mei, percipite regnum quod vobis paratum est.* Haedis quid? *Ite in ignem aeternum* . Ibi poenitentiae locus non est. Quia misericordiam Dei contempsisti, veritatem senties: si autem non contempsisti misericordiam, veritate gaudebis.

Deus longe a superbis, prope ad humiles.

20. [vv 12-13.] *Tu autem, Domine, ne elonginquaveris misericordias tuas a me.* Respexit ad membra saucia. Quia misericordiam tuam et veritatem tuam non celavi a congregatione multa, ab Ecclesia unitatis orbis terrarum: attende membra saucia, attende delictores et peccatores, et noli remove misericordias tuas. *Misericordia tua et veritas tua semper susceperunt me.* Non auderem converti, nisi securus de remissione: non durarem perseverare, nisi securus de promissione. *Misericordia tua et veritas tua semper susceperunt me.* Attendo quia bonus es, attendo quia iustus es: amo bonum, timeo iustum. Amor et timor perducunt me: quia, *misericordia et veritas tua semper susceperunt me.* Quare ipsa suscipiunt, et ab eis oculus avertendus non est? *Quoniam circumdederunt me mala, quorum non est numerus.* Quis numerat peccata? quis numerat iniquitates alienas et proprias? Sub quo cumulo gemebat qui dicebat: *Ab occultis meis munda me, Domine, et ab alienis parce servo tuo* . Parva erant nostra, imponuntur aliena: timeo mihi, timeo bono fratri, tolero malum fratrem; et sub isto cumulo quid erimus, si cesset misericordia Dei? *Tu autem, Domine, ne elonginquaveris:* prope esto. Cui prope est Dominus? His qui obtriverunt cor . Longe a superbis, prope ad humiles. Excelsus est enim Dominus, et humila respicit. Sed non se putent latere qui superbi sunt: excelsa enim a longe cognoscit . Cognoscebat a longe iactantem se Pharisaeum, subveniebat de proximo confitenti Publicano . Iactabat ille merita sua, et tegebat vulnera sua: non iactabat ille merita, sed offerebat vulnera. Ad medicum venerat, sciebat se languidum, sciebat se sanandum: oculos ad coelum levare non audebat, pectus percutiebat: sibi non parcebat, ut ille parceret; se agnoscebat, ut ille ignosceret; se puniebat, ut ille liberaret. Tales hic voces sunt; audiamus eas pie, et amemus pie: corde, lingua, omnibus medullis nostris haec dicamus. Nemo se iustum putet: vivit qui loquitur; vivit, et utinam vivat! Adhuc hic vivit, adhuc cum morte vivit: et si spiritus vita est propter iustitiam, corpus tamen mortuum est propter peccatum . Et corpus quod corrumpitur aggravat animam, et deprimit terrena inhabitatio sensum multa cogitantem . Pertinet ergo ad te clamare, pertinet gemere, pertinet confiteri, non te exaltare, non te iactare,

non te tuis meritis gloriari: quia et si habes aliquid gaudendum, quid est quod non accepisti? *Quoniam circumdederunt me mala, quorum non est numerus.*

Sana cor, munda cor, et Deum respicies.

21. *Comprehenderunt me iniquitates meae, et non potui ut viderem.* Est aliquid quod videamus: quid premit ut non videamus? Nonne iniquitas? Oculum tuum, ne istam lucem videre posses, premebat fortassis humor irruens, premebat fortasse fumus, pulvis, aliquid iniectum; et levare oculum saucium non poteris ad istam lucem: quid ergo, cor saucium levabis ad Deum? Nonne prius sanandum est ut videas? Nonne superbus inveniris, cum dicis: Primo videam, et sic credam? Quis dicit? Quis enim visurus dicit: Videam, et sic credam? Lucem ostensurus sum, imo vero ipsa se lux ostendere vult. Cui? Caeco non potest, non videt. Unde non videt? Gravato oculo multis peccatis. Quid enim ait? *Comprehenderunt me iniquitates meae, et non potui ut viderem.* Removeantur ergo iniquitates, dimittantur peccata, levetur pondus ab oculo, sanetur quod saucium est, adhibeatur mordax praeceptum quasi collyrium. Prius effice quod tibi praecipitur: sana cor, munda cor, dilige inimicum tuum. Et quis diligit inimicum suum? Hoc iubet medicus; amarum est, sed salubre. Quid tibi faciam, inquit? Ita vexatus es, ut inde saneris. Et plus dicit: Sanato non erit onerosum, voluptuose diliges inimicum sanatus; conare tu ut saneris. In tribulationibus, in angustiis, in tentationibus fortis esto, perdura: medici manus est, non latronis. Ecce, inquit, praeceptis acceptis, et fide retenta, prius sicut iubes sanabo cor, ut dicis: sanato corde et mundato corde quid videbo? Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt. Hoc modo, inquit, non possum. *Comprehenderunt me iniquitates meae, et non potui ut viderem.*

Multi peccatorum mole obruuntur.

22. *Multiplicatae sunt super capillos capitis mei.* Capillos capitis ad numeri multitudinem revocat. Quis numerat capillos capitis sui? Multo minus peccata, quae excedunt numerum capillorum. Minuta videntur, sed multa sunt. Praecavisti magna; iam non facis adulterium, iam non facis homicidium, non rapis res alienas, non blasphemias, non dicis falsum testimonium: moles istae sunt peccatorum. Magna praecavisti, de minutis quid agis? An non times minuta? Proiecisti molem, vide ne arena obruaris. *Multiplicatae sunt super capillos capitis mei.*

23. [vv 13.14.] *Et cor meum dereliquit me.* Quid mirum est, si cor tuum desertum est a Deo tuo, quando seipsum deseruit? Quid est: *Cor meum dereliquit me*? Non est idoneum cor meum ad cognoscendum se. Hoc dixit: *Cor meum dereliquit me*: Corde meo Dominum volo videre, et non possum, prae multitudine peccatorum meorum: parum est, nec cor meum se comprehendit. Nemo enim se comprehendit, nemo de se praesumat. Numquid comprehendit corde suo cor suum Petrus, qui dixit: *Tecum usque ad mortem ero*? In corde erat praesumptio falsa, in corde latebat timor verus: et non erat idoneum cor ad comprehendendum cor. Cor aegrotum latebat, sed medico patebat. Quod de illo pronuntiatum est, hoc impletum est. Noverat in illo Deus quod in se ipse non noverat; quia cor eius dereliquerat eum, cor eius latebat cor eius. *Et cor meum dereliquit me.* Quid ergo? quid clamamus? quid dicimus? *Placeat tibi, Domine, eruere me*: tamquam diceret: *Si vis, potes me mundare. Placeat tibi eruere me, Domine, in adiuvandum mihi respice.* Membra poenitentia, membra in doloribus posita, membra sub ferramentis medici clamantia, sed sperantia. *Domine, in adiuvandum mihi respice.*

24. [v 15.] *Confundantur, et revereantur simul, qui quaerunt animam meam ut auferant eam.* Quodam enim loco accusat, et dicit: *Aspiciebam in dexteram, et videbam, et non erat qui requireret animam meam* ; id est, non erat qui me imitaretur. Christus in passione loquitur: Et attendebam in dexteram, id est, non ad impios Iudaeos, sed ad ipsam dexteram, ad ipsos Apostolos; *et non erat qui requireret animam meam.* Usque adeo non erat qui requireret animam meam, ut qui praesumpserat negaret animam meam . Sed quia duobus modis quaeritur homo, aut quo fruaris, aut quem persequaris: ideo hic alios dicit, quos vult confundi et revereri qui quaerunt animam suam. Sed ne sic intellegeres, quomodo cum queritur de nonnullis non quaerentibus animam suam; *ut auferant eam*, inquit, id est, ad mortem quaerunt animam meam: adiecit: *Confundantur et revereantur.* Et vere multi quaesierunt animam ipsius, et confusi et reveriti sunt; quaesierunt animam ipsius, et sicut illis visum est, abstulerunt animam ipsius: sed ille potestatem habuit ponendi animam suam, et potestatem habuit recipiendi animam suam . Ergo illi gavisii sunt cum posuit, confusi sunt cum recepit. *Confundantur, et revereantur simul, qui quaerunt animam meam ut auferant eam.*

Dominum semper sequamur.

25. *Convertantur retrorsum, et revereantur, qui volunt mihi mala. Convertantur retrorsum:* nec hoc in malum accipiamus. Bene illis optat; et vox illius est qui dixit de cruce: *Pater, ignosce illis, quia nesciunt quid faciunt* . Quare illis ergo dicit, ut retrorsum redeant? Quia qui ante superbi erant ut caderent retro, humiles facti sunt ut resurgant. Quando enim ante sunt, praecedere volunt Dominum, meliores volunt esse quam Dominus: si autem retro sunt, ipsum agnoscunt meliorem, ipsum priorem, se posteriores, ut ille praecedat, illi sequantur. Proinde Petrum male sibi dantem consilium sic redarguit. Passurus enim Dominus erat pro salute nostra, et de ipsa passione quae futura erant praedicabat: et ait Petrus: *Absit Domine; propitius tibi esto, non fiet hoc.* Praecedere volebat Dominum, et consilium dare magistro. Dominus autem ut non eum faceret praecedentem, sed sequentem: *Redi*, inquit, *retro satanas* . Ideo, inquit, satanas, quia vis antecedere eum quem debes sequi: si autem retro fueris, et secutus fueris, iam non satanas. Quid ergo? *Super hanc petram aedificabo Ecclesiam meam* .

Quae sit vera laus, quae autem falsa.

26. [vv 16.17] *Convertantur retrorsum et revereantur, qui volunt mihi mala.* Malevoli sunt, qui etiam cum benedicunt, quantum in corde eorum est maledicunt. Dicis alicui: Esto christianus: Sis christianus, sed tu. Bonam rem dixit, sed non illi imputatur quod dixit, sed quo animo dixit: quomodo imputatum est et Iudaeis, quando ille ex caeco nato factus est videns: cum eum premerent insultationibus et urgerent, ait illis: *Numquid et vos discipuli eius vultis esse?* Et illi maledixerunt ei. Hoc ait evangelista: *Maledixerunt ei dicentes: Tu sis discipulus eius* . Illis maledicentibus, Dominus benedixit: fecit quod illi dixerunt, retribuit autem illis quod maledixerunt. *Convertantur retrorsum, et revereantur, qui volunt mihi mala.* Sunt autem alii non boni qui bona volunt, et ipsi cavendi. Quomodo enim illi maledicunt, et dicunt bona nostra, sed malo animo; sic multi mala nostra bono animo. Hoc dico: Qui dixerit tibi, Tu sis christianus, bonum tuum dicit malo animo: qui autem dixerit tibi ita: Te melior nemo; si in factis malis, quoniam laudatur peccator in desideriis animae suae, et qui iniqua gerit benedicitur ; mala tua dicit laudans. Quomodo ille bona tua dicebat maledicens, sic iste mala tua

benedicens: sed utrumque genus hostis fuge, utrumque cave. Ille saevit, iste blanditur; uterque malus: ille iracundus est, et iste in laude subdolus; ille reprehensor est, iste laudator: sed et ille in reprehensione inimicus est, et ille in laude subdolus. Cave utrumque, contra utrumque ora. Qui enim oravit: *Convertantur retrorsum, et confundantur qui volunt mihi mala*, respexit ad aliud genus dolose malevolum, et falso benedicum: *Ferant confestim confusionem suam, qui dicunt mihi, Euge, euge*. Laudant falso: Magnus vir, bonus vir, litteratus, doctus, sed quare christianus? Ea tua laudant, quae nolles laudari: illud reprehendunt unde gaudes. Sed si forte dicis: Quid in me laudas, o homo, quia vir bonus, quia vir iustus sum? Si hoc putas, Christus me hoc fecit, ipsum lauda. At ille: Absit; noli tibi iniuriam facere, tu te ipse talem fecisti. *Confundantur, qui dicunt mihi: Euge, euge*. Et quid sequitur? *Exsultent et iucundentur omnes qui te quaerunt, Domine*. Non quaerunt me, sed quaerunt te: non mihi: Euge, euge dicunt; sed in te me gloriari vident, si quid habeo gloriae. Qui enim gloriatur, in Domino gloriatur. *Exsultent et iucundentur omnes qui te quaerunt, Domine, et dicant semper: Magnificetur Dominus*. Quia etsi ex peccatore fit iustus, da gloriam illi qui iustificat impium. Sive ergo peccator sit, laudetur qui ad indulgentiam vocat: sive quis iam ambulet in via iustitiae, laudetur qui ad coronam vocat. *Semper magnificetur Dominus, ab his qui diligunt salutare tuum*.

Habeat tui curam qui te fecit, Deus.

27. [v 18.] *Ego autem*: cui quaerebant mala. *Ego autem*: cuius animam quaerebant, ut auferrent eam. Sed converte te ad aliud genus hominum. *Ego autem*, cui dicebant; Euge, euge, *egenus et pauper sum*. Non est quod in me meum laudetur. Discindat ille saccum meum, cooperiat me stola sua. Vivo enim iam non ego, vivit autem in me Christus. Si vivit in te Christus, et totum quod boni habes Christi est, totum quod habebis Christi est: tu per teipsum quid es? *Ego egenus et pauper*. Ego autem non dives, quia non sum superbus. Dives erat ille qui dicebat: *Gratias tibi ago, Domine, quia non sum sicut caeteri homines*: Publicanus autem erat pauper, qui dicebat, *Domine, propitius esto mihi peccatori*. Ille de saturitate ructabat, ille de fame plorabat. *Egenus et pauper sum*. Et quid facturus es, o egene et pauper? Mendica ante ianuam Dei; pulsa, et aperietur tibi. *Ego autem egenus et pauper sum: Dominus curam habebit mei*. Iacta in Dominum curam tuam, et spera in eum, et ipse faciet. Quid tibi curaturus es? quid tibi provisurus? Habeat tui curam qui fecit te. Qui habuit tui curam antequam esses, quomodo non habebit curam cum iam hoc es quod voluit ut esses? Iam enim fidelis es, iam ambulas in via iustitiae. Curam tui non habebit, qui facit solem suum oriri super bonos et malos, et pluit super iustos et iniustos? te iam iustum ex fide viventem negleget, deseret, dimittet? Imo vero et hic fovet, et hic adiuvat, et hic necessaria subministrat, et noxia resecat. Dando consolatur ut permaneas, auferendo corripit ne pereas. Dominus curam habet tui, securus esto. Ille portat qui te fecit: ab artificis tui manu noli cadere: si cecideris a manu artificis, frangeris. Ut autem permaneas in manu artificis, bona voluntas facit. Dic, Deus meus voluit, et portabit ipse, et tenebit ipse. Iacta te in illum; noli putare inane esse, ut quasi praecipiteris: non ita tibi videatur. Ille dixit: Coelum et terram ego impleo. Nusquam tibi deest: tu illi noli deesse, tu tibi noli deesse, *Dominus curam habet mei*.

Quamquam longum, ferre debemus malum pro infinito bono.

IN PSALMUM 40

ENARRATIO

Sermo ad plebem

Christus et Christiani caput et membra.

1. Quoniam sollemnis dies Martyrum illuxit; propter gloriam passionis Christi imperatoris martyrum, qui sibi non pepercit militibus imperans pugnam, sed prior pugnavit, prior vicit, ut pugnantes exemplo suo hortaretur, et maiestate sua adiuveret, et promissione coronaret, audiamus aliquid in isto psalmo, quod pertineat ad eius passionem. Commendamus autem saepius, nec nos piget iterare quod vobis utile est retinere, Dominum nostrum Iesum Christum plerumque loqui ex se, id est ex persona sua, quod est caput nostrum; plerumque ex persona corporis sui, quod sumus nos et Ecclesia eius; sed ita quasi ex unius hominis ore sonare verba, ut intellegamus caput et corpus in unitate integritatis consistere, nec separari ab invicem; tamquam coniugium illud, de quo dictum est: *Erunt duo in carne una*. Si ergo agnoscimus duos in carne una, agnoscamus duos in voce una. Primo quod legenti respondentes cantavimus, quamquam de medio psalmo sit, hinc tamen sermonis ducamus exordium. *Inimici mei dixerunt mala mihi: Quando morietur, et peribit nomen eius*. Persona est haec Domini nostri Iesu Christi: sed videte, si non ibi intelleguntur et membra. Dictum est et hoc, cum ipse Dominus noster hic in terra in carne ambularet. Cum enim viderent multitudinem sequi auctoritatem eius, et divinitatem et maiestatem miraculis praesentatam; cum hoc viderent Iudaei, de quibus ipse Dominus similitudinem posuit, quia dixerunt: *Hic est haeres; venite occidamus eum, et nostra erit haereditas*, dixerunt apud semetipsos, id est inter se, unde pontificis illius Caiphae vox est: *Videtis quod turba multa eum sequitur, et saeculum post illum abiit: si dimiserimus eum vivere, venient Romani, et tollent nobis et locum et gentem. Expediit ut unus moriatur homo, quam tota gens pereat*. Evangelista autem verba nescientis quid diceret, exposuit nobis, et ait: *Hoc autem non a se dixit; sed cum esset pontifex prophetavit quia oportebat Iesum mori pro populo et gente*. Tamen illi cum viderent populum post illum ire, dixerunt: *Quando morietur, et peribit nomen eius*: id est, cum occiderimus eum, iam nomen eius non erit in terra, nec seducet aliquos mortuus; sed ipsa eius interfectione intellegent homines, quia hominem sequebantur, quia non erat in eo spes salutis; et deserent nomen eius, et non erit. Mortuus est; et non periit nomen eius, sed seminatum est nomen eius: mortuus est: sed granum fuit, quo mortificato seges continuo exsurget. Glorificato ergo Domino nostro Iesu Christo, coeperunt multo magis multoque numerosius credere in illum; et coeperunt membra eius audire quod caput audiebat. Iam ergo Domino nostro Iesu Christo in coelo constituto, et ipso in nobis in terra laborante, dixerunt adhuc inimici eius: *Quando morietur, et peribit nomen eius*. Hinc enim persecutiones diabolus in Ecclesia concitavit ad perdendum nomen Christi. Nisi forte putatis, fratres, quia illi Pagani quando saeviebant in Christianos, non hoc sibi dicebant, delere nomen Christi de terra. Ut moreretur iterum Christus non in capite, sed in corpore suo, occisi sunt et martyres. Ad multiplicandam Ecclesiam valuit sanctus sanguis effusus, seminationi accessit et mors martyrum. *Pretiosa in conspectu Domini mors iustorum eius*. Multiplicati sunt magis magisque Christiani, et non est impletum quod dixerunt inimici: *Quando morietur, et peribit*

nomen eius. Adhuc et modo dicitur. Sedent Pagani, et computant sibi annos, audiunt fanaticos suos dicentes: Aliquando Christiani non erunt, et idola illa coli habent, quemadmodum antea colebantur, adhuc dicunt: *Quando morietur, et peribit nomen eius*. Bis victi, vel tertio sapite: mortuus est Christus, non peribit nomen eius; mortui sunt martyres, multiplicata est magis Ecclesia, crescit per omnes gentes nomen Christi. Qui de morte sua et de resurrectione sua praedixit, qui de mortibus Martyrum suorum et de corona praedixit, ipse et de Ecclesia sua futura praedixit: si verum dixit bis, tertio mentitus est? Vanum est ergo quod creditis contra illum; melius est ut credatis in illum, ut *intellegatis super egenum et pauperem*; quoniam *pauper factus est, cum dives esset, ut ipsius, inquit, paupertate vos ditaremini*. Nunc autem quia pauper factus est, contemnitur, et dicitur: Homo erat. Quid erat? Mortuus est, crucifixus est; hominem colitis, in hominem spem habetis, mortuum adoratis. Falleris. Intellege super egenum et pauperem, ut illius paupertate dives efficiaris. Quid est: Intellege super egenum et pauperem? Ut ipsum Christum egenum et pauperem accipias, dicentem in alio psalmo: *Ego autem egenus et pauper sum, Dominus curam habet mei*. Quid est intellegere super egenum et pauperem? Quia *semetipsum exinanivit, formam servi accipiens, in similitudine hominum factus, et habitu inventus ut homo*: dives apud Patrem, et pauper apud nos; dives in coelo, pauper in terra; dives Deus, pauper homo. Hoc te ergo turbat, quod hominem vides, quod carnem intueris, quod mortem respicis, quod crucem irrides? hoc te turbat? Intellege super egenum et pauperem. Quid est hoc? Intellege, quia ubi tibi exposita est infirmitas, ibi latet divinitas. Dives, quia sic est; pauper, quia iam tu sic eras. Sed tamen paupertas ipsius, divitiae nostrae sunt: quomodo infirmitas ipsius fortitudo nostra est; quomodo stultum ipsius sapientia nostra est; quomodo mortalitas ipsius, immortalitas nostra est. Quid sit pauper, attende: non cum ex aliorum paupertate metiaris. Implere venit pauperes, qui pauper effectus est. Propterea aperi sinum fidei; suscipe pauperem, ne pauper remaneas.

Christus mortuus est ex infirmitate hominis, Deus autem non moritur.

2. [v 2.] *Beatus qui intellegit super egenum et pauperem, in die mala liberabit eum Dominus*. Veniet enim dies mala: velis nolis, veniet; dies iudicii aderit, mala dies, si non intellexeris super egenum et pauperem. Quod enim modo non vis credere, manifestum erit in fine. Sed non fugies, cum fuerit manifestum, quia non credis cum est occultum. Invitaris ut quod non vides credas, ne cum videris erubescas. Intellege ergo super egenum et pauperem, id est, super Christum; intellege in eo occultas divitias, quem pauperem vides. In eo sunt enim omnes thesauri sapientiae et scientiae absconditi. Hinc enim te in die mala liberabit, ex eo quod Deus est: ex eo autem quod homo est, et illud quod in illo humanum erat resuscitavit, et in melius convertit, in coelum levavit. Ille autem qui Deus est, qui unam personam habere in homine et cum homine voluit, nec decrescere nec crescere potuit, nec mori nec resurgere. Mortuus est ex infirmitate hominis, caeterum Deus non moritur. Nam quod Verbum Dei non moritur, ne mireris, quando non moritur anima in martyre. Modo non audiebamur ipsum Dominum dicentem: *Nolite timere eos qui corpus occidunt, animam autem non possunt occidere*? Ergo morientibus martyribus animae Martyrum mortuae non sunt, et moriente Christo morituum erat Verbum? Utique Verbum Dei multo amplius est quam anima hominis: quia anima hominis facta est a Deo; et si facta est a Deo, per Verbum facta est: quia omnia per ipsum facta sunt. Ergo nec moritur Verbum, cum non moriatur anima facta per Verbum. Sed quomodo recte dicimus: Mortuus est homo, etsi anima ipsius non moriatur; sic recte dicimus: Mortuus est Christus,

etsi divinitas eius non moriatur. Mortuus unde? Quia egenus et pauper. Non te perstringat mors ipsius, et avertat te a contuenda divinitate. *Beatus qui intellegit super egenum et pauperem*. Respice et pauperes, egentes, esurientes et sitientes, peregrinantes, nudos, aegrotos, in carcere constitutos; intellege et super talem pauperem, quia et si super talem intellegis, super illum intellegis qui dixit: *Esurivi, sitivi, nudus, peregrinus, aeger, in carcere fui*. Ita in die maligna eruet te Dominus.

Quamvis beatitudinem Deus promittat in coelo, non te deserit in terra.

3. [v 3.] Et vide beatitudinem tuam. *Dominus conservet eum*. Propheta bene optat homini intellegenti super egenum et pauperem. Ista optatio promissio est; securi expectent qui hoc agunt. *Dominus conservet eum, et vivificet eum*. Quid est, *conservet eum, et vivificet eum*? Quo pertinet, *vivificet eum*? Ad futuram vitam. Vivificatur enim qui mortuus erat. Numquid autem potest mortuus intellegere super egenum et pauperem? Sed vivificationem nobis illam promittit, de qua dicit Apostolus: *Corpus quidem mortuum est propter peccatum, spiritus autem vita est propter iustitiam: si autem qui suscitavit Christum a mortuis habitat in vobis, qui suscitavit Christum a mortuis vivificabit et mortalia corpora vestra propter inhabitantem Spiritum eius in vobis*. Haec est ergo vivificatio quae promittitur intellegenti super egenum et pauperem. Sed quia dicit Apostolus ad Timotheum: *Promissionem habens vitae praesentis et futurae*; ne putarent illi qui intellegunt super egenum et pauperem, recipiendos quidem se esse in coelum, sed neglegi in terra; et non sperarent nisi quod futurum est in aeternum, quod autem ad praesens est, putarent Deum non curare in sanctis et fidelibus suis; ubi dixit quod maxime expectare debemus: *Dominus conservet eum, et vivificet eum*; respexit ad istam vitam, *Et beatum*, inquit, *faciat eum in terra*. Erige ergo oculos in haec promissa christiana fide: non te deserit Deus in terra, et aliquid promittit in coelo. Multi enim mali christiani inspectores ephemeridarum, et inquisitores atque observatores temporum et dierum, cum coeperint ibi obiurgari a nobis, vel a quibusdam bonis melioribusque christianis, quare ista faciant, respondent: Haec propter tempus hoc necessaria sunt; christiani autem sumus propter vitam aeternam; propterea in Christum credidimus, ut det nobis vitam aeternam; nam vita ista temporalis in qua versamur, ad curam ipsius non pertinet. Relinquitur, ut hoc breviter dicant, ut propter vitam aeternam Deus, et propter vitam praesentem diabolus colatur. Respondet illis ipse Christus: *Non potestis duobus dominis servire*. Et alium colis propter id quod exspectas in coelo, et alium colis propter id quod exspectas in terra: quanto melius unum colis, qui fecit coelum et terram? Qui curavit ut esset terra, imaginem suam neglegit in terra? Ergo: *Conservet eum Dominus et vivificet eum*, intellegentem super egenum et pauperem. Insuper quamvis in aeternum vivificet, *beatum faciat eum in terra*.

In nomine Salvatoris nostri conculcate diabolum, quod nihil sit Christus persuadentem.

4. *Et non tradat eum in manus inimici eius*. Inimicus ille diabolus est. Nemo attendat inimicum suum hominem, quando audit verba ista. Iam forte de vicino suo cogitabat, de illo qui cum illo litem in foro habebat, de illo qui illi vult auferre possessionem, qui illum vult premere ut vendat illi domum suam. Nolite ista cogitare; sed illum inimicum cogitate, de quo dicit Dominus: *Inimicus homo hoc fecit*. Ipse est enim qui suggerit ut propter res terrenas colatur; quia non potest evertere nomen christianum inimicus iste: vidit enim se victum fama et laudibus Christi, vidit in eo quod occidit martyres Christi, illos coronatos, et se triumphatum; et coepit non posse hoc persuadere hominibus, quod nihil sit

Christus; et quia vituperando Christum, iam difficile decipit; laudando Christum, conatur decipere. Antea quid dicebat? Quem colitis? Iudaeum mortuum, crucifixum, nullius momenti hominem, qui non potuit a se mortem depellere. Ubi in nomine eius vidit currere genus humanum, vidit quia in nomine crucifixi templa subvertuntur, idola franguntur, sacrificia exstinguuntur; et haec omnia praedicta in Prophetis attenduntur ab hominibus, admiratione stupentibus, et claudentibus iam cor adversus vituperationem Christi; induit se laudibus Christi, et coepit a fide alio modo deterrere. Magna lex est Christiana, potens illa lex, divina, ineffabilis: sed quis illam implet? In nomine Salvatoris nostri conculcate leonem et draconem. Aperte reprehendendo fremebat leo, astute laudando insidiatur draco. Veniant ad fidem qui dubitabant: non dicant: Quis hoc implet? Si de viribus suis praesumunt, non implebunt. Praesumendo de gratia Dei credant, praesumendo veniant, adiuvandi veniant, non iudicandi. Vivunt omnes fideles in nomine Christi, quisque pro gradu suo implens praecepta Christi, sive coniuges, sive caelibes et virgines, vivunt quantum donat Dominus eis vivere; neque de suis viribus praesumunt, sed noverunt se in illo debere gloriari. Quid enim habes, quod non accepisti? Si autem accepisti, quid gloriaris quasi non acceperis? Noli dicere mihi: Quis illud implet? Ille in me implet, qui venit dives ad pauperem: pauper quidem ad pauperem, sed plenus ad inanem. Haec cogitans, quia intellegit super egenum et pauperem, et non aspernatur paupertatem Christi, intellegit divitias Christi, fit beatus in terra: et non traditur in manus inimici sui, volentis ei persuadere ut Deus colatur propter coelestia, diabolus colatur propter terrena. *Non tradat eum in manus inimici eius.*

Ut amemus vitam aeternam miscet Deus delectationibus amaritudines.

5. [v 4.] *Dominus opem ferat illi.* Sed ubi? Forte in coelo, forte in vita aeterna, ut restet colendum diabolus propter inopiam terrenam, propter necessitates huius vitae? Absit. Promissionem habes vitae praesentis et futurae. Ille ad te venit in terram, per quem factum est coelum et terra. Denique attende quid dicat: *Dominus opem ferat illi super lectum doloris eius.* Lectus doloris infirmitas est carnis. Ne dicas: Non possum tenere et portare et frenare carnem meam: adiuvaris ut possis. Dominus opem ferat tibi super lectum doloris tui. Portabat te lectus, non tu portabas lectum; sed paralyticus intus eras: adest qui dicat tibi: *Tolle grabatum tuum, et vade in domum tuam.* *Dominus opem ferat illi super lectum doloris eius.* Et ad ipsum Dominum convertit se, tamquam quaereretur: Quare ergo cum opem ferat nobis Deus, tanta mala patimur in ista vita, tanta scandala, tantos labores, tantam inquietudinem carnis et saeculi? convertit se ad Deum, et tamquam consilium medicinae eius nobis exponens: *Totum stratum eius*, inquit, *vertisti in infirmitate eius.* Quid est: *Totum stratum eius vertisti in infirmitate eius?* Per stratum intellegitur aliquid terrenum. Omnis anima infirma in hac vita quaerit sibi aliquid terrenum ubi requiescat; quoniam intentionem laboris et mentis extentae in Deum difficile potest perpetuo tolerare: aliquid sibi in terra conquirat ubi requiescat et quodammodo pausatione quadam recumbat, veluti sunt ista quae diligunt et innocentes. Neque enim de cupiditatibus malorum nunc loquendum est, quia multi acquiescunt in theatro, multi acquiescunt in circo, in amphitheatro, multi acquiescunt in alea; multi in luxuria popinarum, multi in libidine adulteriorum, multi in violentiis rapinarum, multi in dolo et insidiis fraudum: acquiescunt in his omnibus homines. Quid est, acquiescunt? Delectantur illic. Sed removeamus haec omnia, ad innocentem hominem veniamus: acquiescit in domo sua, in familia sua, in coniuge, in filiis, in paupertate, in praediolo suo, in novella manibus suis consita, in aedificio aliquo

suo studio fabricato: acquiescunt innocentes in his. Sed tamen Deus volens nos amorem non habere nisi vitae aeternae, et istis velut innocentibus delectationibus miscet amaritudines; ut et in his patiamur tribulationes, et universum stratum nostrum vertit in infirmitate nostra. *Universum stratum eius vertisti in infirmitate eius*. Non ergo conqueratur, quando in his quae innocenter habet, patitur aliquas tribulationes. Docetur amare meliora per amaritudinem inferiorum: ne viator tendens ad patriam, stabulum amet pro domo sua. *Universum stratum eius vertisti in infirmitate eius*.

Si Christus ignem medicinalem non respuit, nec respuendae nobis tribulationes.

6. [v 5.] Sed quare ista? Quia flagellat omnem filium quem recipit. Quare ista? Quia peccanti homini dictum est: *In labore vultus tui edes panem tuum*. Ergo quia correptiones istas, in quibus universum stratum nostrum vertitur in infirmitate nostra, agnoscere debet homo propter peccata se pati; convertat se, et dicat quod sequitur: *Ego dixi: Domine, miserere mei; sana animam meam, quoniam peccavi tibi*. O Domine, in tribulationibus me exerce: flagellandum iudicas omnem filium quem recepturus es, qui nec Unico pepercisti. Ille quidem sine peccato flagellatus est: ego autem dico: *Miserere mei, sana animam meam, quoniam peccavi tibi*. Si secatus est qui putredinem non habebat, si medicina ipsa nostra ignem medicinalem non respuit; impatienter ferre debemus urentem medicum et secantem, id est, omnibus tribulationibus nos exercentem, et a peccato sanantem? Plane committamus nos medici manui; non enim errat, ut sanum pro putri secet: novit quod inspicit, novit vitium, quia ipse fecit naturam; quid ipse condidit, quid de nostra cupiditate accessit, discernit. Scit se sano homini praeceptum dedisse, ne languorem incurreret; dixisse in paradiso: Hoc manduca, et hoc noli. Non audivit sanus medici praeceptum, ut non caderet; audiat vel aegrotus, ut surgat. *Ego dixi: Domine, miserere mei; sana animam meam, quoniam peccavi tibi*. In factis meis, in peccatis meis non accuso fortunam, non dico: Hoc mihi fecit fatum; non dico: Adulterum me fecit Venus, et latronem me fecit Mars, et avarum me fecit Saturnus. *Ego dixi: Domine miserere mei, sana animam meam, quoniam peccavi tibi*. Numquid hoc Christus? numquid hoc caput illud nostrum sine peccato? numquid ille qui ea quae non rapuit exsolvebat? numquid ille solus in mortuis liber? Liber enim in mortuis, quia sine peccato: *quia omnis qui facit peccatum, servus est peccati*. Numquid ergo ipse? Imo ipse ex membris suis, quia vox membrorum ipsius vox ipsius; quia et vox capitis nostri vox nostra. In illo enim eramus, quando dixit: *Tristis est anima mea usque ad mortem*. Non enim timebat mori, qui venerat mori; aut recusabat mori, qui potestatem habebat animam suam ponendi, et potestatem habebat iterum sumendi eam: sed loquebantur membra in capite, et loquebatur caput pro membris. In illo ergo vocem nostram invenimus: *Sana animam meam, quoniam peccavi tibi*. In illo enim eramus, cum dixit: *Deus meus, Deus meus, utquid me dereliquisti?* In ipso enim psalmo ubi in capite hic versus est, consequenter dicitur: *Verba delictorum meorum*. Quorum delictorum in illo, nisi quia vetus homo noster simul crucifixus est cum illo, ut evacuaretur corpus peccati, et ultra non serviamus peccato? Ad illum et in illo dicamus: *Ego dixi: Domine, miserere mei; sana animam meam, quoniam peccavi tibi*.

7. [v 6] *Inimici mei dixerunt mala mihi: Quando morietur, et peribit nomen eius*. Iam ista diximus, et hinc coepimus; et ut alia dicamus, non opus est iterare, quod tam recenti sermone impressum est auribus et cordibus vestris.

Quod passus est Caput, patiantur et membra.

8. [v 7.] *Et ingrediebantur ut viderent.* Quod passus est Christus, patitur et Ecclesia; quod passum est caput, patiuntur et membra. Numquid enim servus est maior Domino suo, aut discipulus super magistrum? *Si me, inquit, persecuti sunt, et vos persequentur. Si patrem familias Beelzebub vocaverunt, quanto magis domesticos eius? Ingredebantur ut viderent.* Iudas ille ad caput nostrum erat, ad caput nostrum ingrediebatur ut videret, id est ut exploraret: non ut haberet quod crederet, sed ut inveniret quod proderet. Ecce ingrediebatur ille ut videret, et hoc exemplum in capite nostro propositum est. Quid illa membra post assumptionem capitis nostri? Nonne dicit apostolus Paulus: *Propter subintroductos falsos fratres, qui subintroierunt proscutare libertatem nostram?* Ergo et isti ingrediebantur ut viderent, sunt enim hypocritae, simulatores mali adiungentes se ficta caritate, captantes omnes motus, omnia verba sanctorum, in omnibus laqueos inquirentes. Et quid illis fit? Videte quid sequitur: *Vana locutum est cor eorum:* id est, loquuntur quasi ficta dilectione; vanum est quod loquuntur, verum non est, solidum non est. Et quia captant unde inveniant accusationem, quid ait? *Congregaverunt iniquitatem sibi.* Parantes enim calumnias inimici, quasi magni sibi videntur, quia habent quod accusent. *Sibi congregaverunt iniquitatem. Sibi,* inquit, non mihi. Quomodo Iudas sibi, non Christo, sic et simulatores Ecclesiae sibi, non nobis: quia de illis et alibi dicitur: *Et mentita est iniquitas sibi. Congregaverunt iniquitatem sibi.* Et quia intraverunt ut viderent: *Egredebantur foras, et loquebantur.* Ille qui intravit ut videret, egrediebatur foras et loquebatur. Utinam intus esset, et vera loqueretur! non exiret foras ubi falsa loquitur. Traditor et persecutor est, egressus foras loquitur. Si ad membra Christi pertines, veni intro, haere capiti. Tolera zizania si triticum es; tolera paleam, si frumentum es; tolera pisces malos intra retia, si piscis bonus es. Quare ante tempus ventilationis avolasti? Quare ante tempus messis etiam frumenta eradicasti tecum? Quare antequam ad littus venires, retia disrupisti? *Egredebantur foras, et loquebantur.*

Omnia mala Christo et martyribus in bonum vertit Deus.

9. [v 8.] *In idipsum adversum me susurrabant omnes inimici mei.* Adversum me omnes in idipsum: quanto melius mecum in idipsum? Quid est, *adversum me in idipsum?* Uno consilio, una conspiratione. Christus ergo loquitur eis: Consentitis adversum me, consentite mihi: quid adversum me? quare non mecum? Idipsum si semper haberetis, non vos in schismata divideretis. Apostolus enim dicit: *Obsecro vos, fratres, ut idipsum dicatis omnes, et non sint in vobis schismata.* *In idipsum adversum me susurrabant omnes inimici mei: adversum me cogitabant mala mihi.* Sibi potius, quia *congregaverunt iniquitatem sibi:* sed ideo mihi, quia ex animo suo pendendi sunt. Non enim quia nihil facere potuerunt, nihil facere voluerunt. Nam et diabolus Christum extinguere concupivit, et Iudas Christum occidere voluit; occiso autem Christo et resurgente, nos vivificati sumus: diabolo tamen et Iudae merces malae voluntatis redditur, non nostrae salutis. Nam ut noveritis ex animo quemque pendendum ad retributionem vel praemii vel poenae, invenimus homines bonum dixisse cuidam, et tale bonum quale nos optamus, et tamen maledicos appellatos. Quando a caeco illo quondam, iam illuminato et corpore et corde, convincebantur Iudaei, videntes corpore, caeci corde: ait illis idem iam videns: *Numquid et vos discipuli eius vultis esse?* Et illi, inquit Evangelium, *maledixerunt ei dicentes: Tu sis discipulus eius.* Hoc nobis omnibus eveniat, quod illi maledicendo dixerunt. Maledictio ista appellata est ex malevolo errore dicentium, non ex aliquo malo verborum: quo animo dixerint, non quid dixerint

attendit, qui eos maledixisse narravit. *Adversum me cogitabant mala mihi*. Et quae mala Christo, quae mala martyribus? Omnia in bonum vertit Deus.

De latere Christi sacramenta Ecclesiae profluxerunt.

10. [v 9.] *Verbum iniquum disposuerunt adversus me*. Quale verbum iniquum? Ipsum caput attende: *Occidamus eum, et nostra erit haereditas*. Stulti! quomodo vestra erit haereditas? quia occidistis eum? Ecce et occidistis eum, et vestra non erit haereditas. *Numquid qui dormit non adiciet ut resurgat?* Quando vos exsultastis occidis eum, ille dormivit: dicit enim et in alio psalmo: *Ego dormivi*. Illi saevierunt, et occidere voluerunt: *Ego dormivi*. Nam si noluissem, nec dormissem. *Ego dormivi*: quia *potestatem habeo ponendi animam meam, et potestatem habeo iterum sumendi eam*. *Ego dormivi, et somnum cepi, et exsurrexi*. Saeviant ergo Iudaei, terra tradatur in manus impii, caro permittatur manibus persequentium, suspendant in ligno, clavis transfigant, lancea perfodiant: *Numquid qui dormit non adiciet ut resurgat?* Utquid dormivit? Quia Adam forma erat futuri: et Adam dormivit, quando de latere eius Eva facta est. Adam in figura Christi, Eva in figura Ecclesiae: unde est appellata mater vivorum. Quando fabricata est Eva? Dum dormiret Adam. Quando de latere Christi sacramenta Ecclesiae profluxerunt? Cum dormiret in cruce. *Numquid qui dormit non adiciet ut resurgat?*

Christus in membris suis est sperantibus, esurientibus et sitientibus.

11. [v 10.] Et unde dormivit? Ex illo qui ingressus est ut videret, et congregavit iniquitatem sibi. *Etenim homo pacis meae, in quem speravi, qui edebat panes meos, ampliavit super me calcaneum*. Erexit super me pedem: conculcare me voluit. Quis est iste homo pacis ipsius? Iudas. Et in illum Christus speravit, quia dixit: *In quem speravi?* Nonne illum ab initio noverat? nonne antequam nasceretur futurum sciebat? nonne omnibus discipulis suis dixerat: *Ego vos duodecim elegi, et unus ex vobis diabolus est?* Quomodo ergo in illum speravit, nisi quia in membris suis ipse est, et quod multi fideles de Iuda speraverunt, hoc in se transfiguravit Dominus? Quando enim videbant Iudam multi qui crediderant in Christum, ambulare inter duodecim discipulos, sperabant in illum aliqui; quia talis erat, quales et caeteri: Christus autem quia in membris suis erat hoc sperantibus, quomodo in illis est esurientibus et sitientibus; quomodo dixit *Esurivi*, sic dixit *Speravi*. Proinde si sic illi dicamus, Domine, quando sperasti? quomodo illi dictum est, Domine, quando esuristi? Quomodo nobis ibi dixit: *Cum uni ex minimis meis fecistis, mihi fecistis*; sic potest dicere: Cum unus ex minimis meis speravit, ego speravi. In quem speravi? *Homo pacis meae, in quem speravi, qui edebat panes meos*. Quomodo ipsum ostendit in passione, de istis verbis prophetiae? Per buccellam illum designavit, ut appareret de illo dictum: *Qui edebat panes meos*. Rursus quando venit ut traderet eum, osculum illi dedit, ut appareret de illo dictum: *Homo pacis meae*.

Ipsa Christus, cum Verbum sit Dei, poterat carnem suam suscitare.

12. [v 11.] *Tu autem, Domine, miserere mei*. Hoc ex forma servi, hoc ex forma inopis et pauperis. *Beatus enim qui intellegit super egenum et pauperem*. *Miserere mei, et resuscita me, et reddam illis*. Videte quando dictum est, iam factum est. Occiderunt enim Christum Iudaei, ne perderent locum: illo occiso perdidit locum; eradicati a regno, dispersi sunt. Suscitatus reddidit illis tribulationem:

reddidit ad admonitionem, nondum ad damnationem. Civitas enim illa in qua fremuit populus, tamquam leo rapiens et rugiens, exclamans: *Crucifige, crucifige*, eradicatis inde Iudaeis: Christianos habet, a Iudaeo nullo inhabitatur. Plantata est ibi Ecclesia Christi, unde eradicatae sunt spinae Synagogae. Proinde vere ignis eorum exarsit, sicut in spinis: Dominus autem tamquam lignum viride erat. Hoc ipse ait, quando plangebant quaedam mulieres veluti moriturum Christum: *Nolite flere super me, sed super vos ipsas flete, et super filios vestros*: ex hoc praedicens: *Suscita me, et reddam illis. Si enim in viridi ligno haec faciunt, in arido quid fiet?* Quando possit viride lignum consumi ab igne spinarum? Exarserunt enim velut ignis in spinis. Ignis spinas consumit, et cuicumque viridi ligno adhibetur, difficile accenditur, humor enim ligni resistit flammae lentae et marcidae, tamen idoneae ad consumendas spinas. *Et suscita me, et reddam illis*. Ne forte sane, fratres, minus potentem Filium, quam Patrem putetis, ex eo quia dixit: *Suscita me*, quod ipse se suscitare non possit. Hoc enim suscitavit quod mori poterat: id est, caro mortua est, caro suscitata est. Ne tamen putetis, quia Deus Pater Christi potuit suscitare Christum, id est carnem Filii sui; et ipse Christus, cum Verbum sit Dei aequale Patri, non poterat carnem suam suscitare: audite ex Evangelio: *Solvite templum hoc, et in triduo suscitabo illud*. Hoc autem Evangelista, ne etiam inde dubitaremus. *dicebat, inquit, de templo corporis sui, et resuscita me, et reddam illis*.

In cruce non potentiam demonstrabat, sed patientiam docebat. Et mundum vicit.

13. [v 12.] *In hoc cognovi quoniam voluisti me, quoniam non gaudebit inimicus meus super me*. Quia gavisus sunt Iudaei, quando viderunt Christum crucifixum; implesse se arbitrati sunt voluntatem nocendi: effectum fructum saevitiae suae viderunt Christum in cruce pendentem; agitaverunt caput: *Si Filius Dei est, descendat de cruce*. Non descendebat qui poterat: non potentiam demonstrabat, sed patientiam docebat. Si enim haec illis dicentibus de cruce descenderet, quasi insultantibus cessisse videretur, et victus opprobria tolerare non potuisse crederetur: magis mansit in cruce illis insultantibus, fixus illis nutantibus. Ideo enim et caput agitabant, quia vero capiti non inhaerebant. Docuit nos plane ille patientiam. Nam quod est fortius fecit, qui noluit facere quod Iudaei provocabant. Multo est enim potentius de sepulcro surgere, quam de cruce descendere. *Quoniam non gaudebit inimicus meus super me*. Gavisus sunt ergo tunc: resurrexit Christus, glorificatus est Christus. Vident modo in nomine ipsius converti genus humanum, modo insultent, modo caput agitent: imo iam caput figant; aut si agitant caput, stupendo et mirando agitent. Modo enim dicunt: Numquid forte ille est quem dixerunt Moyses et Prophetae? De illo enim dixerunt: *Sicut ovis ad immolandum ductus est, et sicut agnus coram tondente se sine voce, sic non aperuit os suum: vulneribus eius sanati sumus*. Videmus enim, quia crucifixus iste ducit post se genus humanum; et sine causa dixerunt patres nostri: *Occidamus eum, ne saeculum post illum pergat*. Forte non post eum pergeret, si non esset occisus. *In hoc cognovi quoniam voluisti me, quoniam non gaudebit inimicus meus super me*.

Scripturae tibi haec praedixerunt de Christo capite et corpore.

14. [vv 13.14.] *Me autem propter innocentiam meam suscepisti*. Vere innocentiam: integritatem sine peccato, redditionem sine debito, flagellum sine merito. *Propter innocentiam meam suscepisti me, et confirmasti me in conspectu tuo in aeternum*. Confirmasti me in aeternum, infirmasti ad tempus: confirmasti in conspectu tuo,

infirmasti in conspectu hominum. Quid ergo? Laudes illi, gloria illi. *Benedictus Dominus Deus Israel*. Ille est enim Deus Israel, Deus noster, Deus Iacob, Deus minoris filii, Deus minoris populi. Nemo dicat: De Iudaeis hoc dixit, non sum ego Israel. Magis Iudaei non sunt Israel. Maior enim filius, ipse est maior populus reprobatus; minor, populus dilectus. *Maior serviet minori*, modo impletum est: modo, fratres, nobis serviunt Iudaei, tamquam capsarii nostri sunt, studentibus nobis codices portant. Audite in quo nobis Iudaei serviunt, et non sine causa. Cain ille frater maior, qui occidit minorem fratrem, accepit signum ne occideretur, id est, ut maneat ipse populus. Apud illos sunt Prophetiae et Lex; in qua Lege et in quibus Prophetis Christus praedicatus est. Quando agimus cum Paganis, et ostendimus hoc evenire modo in Ecclesia Christi, quod ante praedictum est de nomine Christi, de capite et corpore Christi, ne putent nos finxisse illas praedictiones, et ex his rebus quae acciderunt, quasi futurae essent, nos conscripsisse, proferimus codices Iudaeorum. Nempe Iudaei inimici nostri sunt, de chartis inimici vincitur adversarius. Omnia ergo Dominus distribuit, omnia pro salute nostra ordinavit. Praedixit ante nos, implevit hoc tempore nostro, et quae nondum implevit, impleturus est. Itaque tenemus redditorem, ut credamus debitorem: quia et illa quae nondum dedit, dabit; sicut ea quae nondum dederat, dedit. Si quis probare vult ubi sint scripta, legat Moysen et Prophetas. Si aliquis perstrepat inimicus, et dicit: Vos vobis prophetias finxistis; proferantur codices Iudaeorum, quia maior serviet minori. Ibi legant ista praedicta, quae modo videmus impleta, et dicamus omnes: *Benedictus Dominus Deus Israel, a saeculo et in saeculum: et dicet omnis populus: Fiat, fiat.*

IN PSALMUM 41

ENARRATIO

Sermo ad plebem

In Ecclesia non unus homo, sed unum corpus est; corpus Christi quod est Ecclesia.

1. [v 2.] Olim est ut desiderat anima nostra in verbo Dei gaudere vobiscum, et in illo vos salutare, qui est nostrum adiutorium et salutare. Quod ergo Dominus dat, audite per nos, et in illo exsultate nobiscum in sermone eius, et in veritate et in caritate eius. Psalmum enim suscepimus, de quo loquendum est vobis, congruum desiderio vestro. Coepit enim ipse psalmus a sancto quodam desiderio, et ait qui sic cantat: *Quemadmodum desiderat cervus ad fontes aquarum, ita desiderat anima mea ad te, Deus*. Quis ergo est qui hoc dicit? Si volumus, nos sumus. Et quid quaeras extra quisnam sit, cum in tua potestate sit esse quod quaeris? Tamen non unus homo est, sed unum corpus est: corpus autem Christi Ecclesia est. Nec in omnibus qui intrant Ecclesiam, invenitur tale desiderium: sed tamen quicumque suavitatem Domini gustaverunt, et quod eis sapit agnoscunt in Cantico, non putent se solos esse; sed talia semina sparsa credant in agro dominico, toto orbe terrarum, et cuiusdam unitatis christianae esse vocem hanc: *Quemadmodum desiderat cervus ad fontes aquarum, sic desiderat anima mea ad te, Deus*. Et quidem non male intellegitur vox esse eorum qui, cum sint catechumeni, ad gratiam sancti lavacri festinant. Unde et solemner cantatur hic psalmus, ut ita desiderent fontem remissionis peccatorum, *quemadmodum desiderat cervus ad fontes aquarum*. Sit hoc, habeatque locum intellectus iste in Ecclesia et veracem et solemnem. Verumtamen, fratres, videtur mihi etiam in Baptismate fidelibus nondum esse satiatum tale desiderium: sed fortassis, si

norunt ubi peregrinentur, et quo eis transeundum sit, etiam ardentius inflammantur.

Apud Deum est vitae insiccabilis fons; in illius luce lumen inobscurabile.

2. [v 1.] Denique titulus eius est: *In finem, in intellectum filiis Core, psalmus*. Filios Core invenimus et in aliis Psalmorum titulis, et iam tractasse nos meminimus, et locutos esse quid sibi hoc nomen velit: ita tamen nunc commemorandus est iste titulus, ut non nobis quasi praeiudicet quod iam diximus, ut deinceps non dicamus: non enim ubicumque diximus, omnes adfuerunt. Core aliquis homo fuerit, sicut fuit, habueritque filios qui appellarentur filii Core: nos tamen arcanum sacramenti scrutemur, ut nomen hoc mysterium, quo gravidum est, pariat. Magni enim sacramenti res est, ut Christiani appellentur filii Core. Unde filii Core? Filii sponsi, filii Christi. Dicti sunt enim Christiani, filii sponsi. Quare ergo Core Christus? Quia Core interpretatur Calvaria. Multo remotius est hoc. Quaerebam quare Core Christus: intentius quaero quare Christus ad Calvariam pertinere videatur. Nonne iam occurrit in loco Calvariae crucifixus? Occurrit omnino. Ergo filii sponsi, filii passionis illius, filii redempti sanguine illius, filii crucis illius, portantes in fronte quod inimici in Calvariae loco fixerunt, appellantur filii Core: illis cantatur iste psalmus in intellectum. Intellectu itaque excitemur; et si nobis cantatur, intellegamus. Quid intellecturi sumus? in quem intellectum psalmus iste cantatur? Audeo dicere: invisibilia enim eius a creatura mundi per ea quae facta sunt intellecta conspiciuntur. Eia, fratres, aviditatem meam capite, desiderium hoc mecum communicate: simul amemus, simul in hac siti exardescamus, simul ad fontem intellegendi curramus. Desideremus ergo velut cervus fontem, excepto illo fonte quem propter remissionem peccatorum desiderant baptizandi, et iam baptizati desideremus illum fontem, de quo Scriptura alia dicit: *Quoniam apud te est fons vitae*. Ipse enim fons et lumen est: quoniam *in lumine tuo videbimus lumen*. Si et fons est, et lumen est; merito et intellectus est, quia et satiat animam avidam sciendi; et omnis qui intellegit, luce quadam non corporali, non carnali, non exteriori, sed interiore illustratur. Est ergo, fratres, quaedam lux intus, quam non habent qui non intellegunt. Unde iam eos qui desiderant hunc fontem vitae, et inde aliquid carpunt, alloquitur Apostolus obsecrans, et dicit: *Ut iam non ambuletis sicut et Gentes ambulant in vanitate mentis suae, obscurati intellegentia, alienati a vita Dei per ignorantiam quae est in illis, propter caecitatem cordis ipsorum*. Si ergo illi obscurati sunt intellegentia, id est, quia non intellegunt, obscurantur; ergo qui intellegunt illuminantur. Curre ad fontes, desidera aquarum fontes. Apud Deum est fons vitae et insiccabilis fons; in illius luce lumen inobscurabile. Lumen hoc desidera, quemdam fontem, quoddam lumen quale non norunt oculi tui; cui lumini videndo oculus interior praeparatur, cui fonti hauriendo sitis interior inardescit. Curre ad fontem, desidera fontem: sed noli utcumque, noli ut quaecumque animal currere; ut cervus curre. Quid est, ut cervus? Non sit tarditas in currendo, impigre curre, impigre desidera fontem. Invenimus enim insigne velocitatis in cervo.

Interfice in te quidquid contrarium est veritati! Desidera unde delecteris, Deum.

3. [v 2.] Sed forte non hoc Scriptura solum nos in cervo considerare voluit, sed et aliud. Audi quid aliud est in cervo. Serpentes necat, et post serpentium interemptionem maiori siti inardescit, peremptis serpentibus ad fontes acrius currit. Serpentes vitia tua sunt: consume serpentes iniquitatis, tunc amplius desiderabis fontem veritatis. Avaritia forte in te tenebrosum aliquid sibilat, et

sibilat adversus verbum Dei, sibilat adversus praeceptum Dei: et quia tibi dicitur: Contemne aliquid, ne facias iniquitatem; si mavis facere iniquitatem, quam aliquod commodum temporale contemnere, morderi eligis a serpente, quam perimere serpentem. Cum ergo adhuc faveas vitio tuo, cupiditati tuae, avaritiae tuae, serpenti tuo; quando in te invenio tale desiderium, quo curras ad fontem aquarum? quando concupiscis fontem sapientiae, cum adhuc labores in veneno malitiae? Interfice in te quidquid contrarium est veritati: et cum te videris tamquam vacare a cupiditatibus perversis, noli remanere quasi non sit quod desideres. Est enim aliquid, quo te tollas; si iam egisti in te, ut non sit impeditor contra te. Dicturus enim es forte iam mihi, si cervus es: Deus novit non me iam avarum, non me iam cuiusquam rem concupiscere, non adulterii cupiditate flagrare, non cuiusquam odio invidiaeque tabescere, et caetera huiusmodi; dicturus es: Non habeo haec: et quaeris forte unde delecteris. Desidera unde delecteris; desidera *ad fontes aquarum*: habet Deus unde te reficiat, et impleat venientem ad se, et sitientem post interemptionem serpentium, tamquam velocem cervum.

Adhuc de imagine cervi enarratur.

4. Est aliud quod animadvertas in cervo. Traduntur cervi, et a quibusdam etiam visi sunt; non enim de illis tale aliquid scriberetur, nisi antea videretur: dicuntur ergo cervi vel quando in agmine suo ambulant, vel quando natando alias terrarum partes petunt, onera capitum suorum super se invicem ponere, ita ut unus praecedat, et sequantur qui supra eum capita ponant, et supra illos alii consequentes, et deinde alii, donec agmen finiatur: ille autem unus qui pondus capitis in primatu portabat, fatigatus redit ad posteriora, ut alius ei succedat, qui portet quod ille portabat, atque ille fatigationem suam recreet posito capite, sicut et caeteri ponebant: ita vicissim portando quod grave est, et viam peragunt, et invicem se non deserunt. Nonne quosdam cervos alloquitur Apostolus, dicens: *Invicem onera vestra portate, et sic adimplebitis legem Christi*?

5. [v 3.] Talis ergo cervus in fide constitutus, nondum videns quod credit, cupiens intellegere quod diligit, patitur et contrarios non cervos, obscuratos intellegentia, in tenebris interioribus constitutos, vitiorum cupiditate caecatos; insuper insultantes et dicentes homini credenti, et quod credit non ostendenti: *Ubi est Deus tuus?* Quid ergo iste cervus fecerit contra haec verba, audiamus, ut et ipsi, si possumus, faciamus. Primo expressit sitim suam: *Quemadmodum*, inquit, *cervus desiderat ad fontes aquarum, ita desiderat anima mea ad te, Deus*. Quid si cervus ad fontes aquarum lavandi causa desiderat? Utrum ergo bibendi an lavandi causa, nescimus. Audi quid sequitur, et noli quaerere: *Sitivit anima mea ad Deum vivum*. Quod dico: *Quemadmodum cervus desiderat ad fontes aquarum, ita desiderat anima ad te, Deus*, hoc dico: *Sitivi anima mea ad Deum vivum*. Quid sitivit? *Quando veniam et apparebo ante faciem Dei*. Hoc est quod sitio, venire et apparere. Sitio in peregrinatione, sitio in cursu: satiabor in adventu. Sed *quando veniam?* Et quod citius est Deo, tardum est desiderio. *Quando veniam et apparebo ante faciem Dei?* Ex illo desiderio est et hoc, ex quo clamatur alibi: *Unam petii a Domino, hanc requiram, ut inhabitem in domo Domini per omnes dies vitae meae*. Quare hoc? *Ut contempler*, inquit, *delectationem Domini*. *Quando veniam et apparebo ante faciem Domini?*

Desideranti beatitudinem fiunt lacrimae die ac nocte panis.

6. [v 4.] Interim dum meditor, dum curro, dum in via sum, antequam veniam, antequam appaream: *Fuerunt mihi lacrymae meae panis die ac nocte, cum dicitur*

mihi per singulos dies: Ubi est Deus tuus? Fuerunt mihi, inquit, lacrymae meae, non amaritudo, sed panis. Suaves erant mihi ipsae lacrymae: sitiens illum fontem, quia bibere nondum poteram, avidius meas lacrymas manducabam. Non enim dixit: Factae sunt mihi lacrymae meae potus, ne ipsas desiderasse videretur sicut fontes aquarum: sed servata illa siti, qua inardesco, qua rapior ad fontes aquarum, panis mihi factae sunt lacrymae meae, dum differor. Et utique manducando lacrymas suas, sine dubio plus sitit ad fontes. Die quippe ac nocte factae sunt mihi lacrymae meae panis. Cibum istum qui panis dicitur, die comedunt homines, nocte dormiunt: panis autem lacrymarum et die et nocte comeditur; sive totum tempus accipias diem et noctem; sive diem intellegas pro huius saeculi prosperitate, noctem vero pro huius saeculi adversitate. Sive, inquit, in prosperis rebus saeculi, sive in adversis rebus saeculi, ego desiderii mei lacrymas fundo, ego desiderii mei aviditatem non desero: et cum in mundo bene est, mihi male est, antequam apparebo ante faciem Dei. Quid ergo dici quasi gratulari me cogis, si aliqua huius saeculi prosperitas arriserit? nonne deceptoria est? nonne fluxa, caduca, mortalis? nonne temporalis, volatica, transitoria? nonne plus habet deceptionis quam delectationis? Cur ergo non et in ipsa fiant mihi lacrymae meae panis? Siquidem et cum felicitas saeculi circumfulget, quamdiu sumus in corpore, peregrinamur a Domino ; et dicitur mihi quotidie: Ubi est Deus tuus? Quia paganus si hoc mihi dixerit, non illi et ego possum dicere: Ubi est Deus tuus? Deum quippe suum digito ostendit. Intendit enim digitum ad aliquem lapidem, et dicit: Ecce est Deus meus. Ubi est Deus tuus? Cum lapidem irrisero, et erubuerit qui demonstravit, tollit oculum a lapide, suspicit coelum, et forte in solem digitum intendens, iterum dicit: Ecce Deus meus. Ubi est Deus tuus? Invenit ille quod ostenderet oculis carnis: ego autem non quasi non habeam quem ostendam, sed non habet ille oculos quibus ostendam. Potuit enim ille oculis corporis mei ostendere Deum suum solem: quibus ego oculis ostendam solis creatorem?

Revelatur Deus per ea quae ipse fecit.

7. Verumtamen audiendo quotidie: *Ubi est Deus tuus?* et in lacrymis meis quotidianis pastus, die ac nocte meditatus sum quod audiavi: *Ubi est Deus tuus?* quaesivi etiam ego ipse Deum meum, ut si possem, non tantum crederem, sed aliquid et viderem. Video enim quae fecerit Deus meus, non autem video ipsum Deum meum qui fecit haec. Sed quoniam sicut cervus desidero ad fontes aquarum, et est apud eum fons vitae, et in intellectum scriptus est psalmus filiis Core, et invisibilia Dei per ea quae facta sunt intellecta conspiciuntur; quid agam, ut inveniam Deum meum? Considerabo terram: facta est terra. Est magna pulchritudo terrarum; sed habet artificem. Magna miracula sunt seminum atque gignentium; sed habent ista omnia creatorem. Ostendo magnitudinem circumfusi maris, stupeo, miror; artificem quaero: coelum suspicio et pulchritudinem siderum; admiror splendorem solis exserendo diei sufficientem, lunam nocturnas tenebras consolantem. Mira sunt haec, laudanda sunt haec, vel etiam stupenda sunt haec; neque enim terrena, sed iam coelestia sunt haec. Nondum ibi stat sitis mea: haec miror, haec laudo; sed eum qui fecit haec, sitio. Redeo ad meipsum, et quis sim etiam ipse qui talia quaero, perscrutor: invenio me habere corpus et animam; unum quod regam, aliud quo regar; corpus servire, animam imperare. Discerno animam melius esse aliquid quam corpus, ipsumque inquisitorem talium rerum non corpus, sed animam video: et tamen haec omnia quae collustravi, per corpus ea me collustrasse cognosco. Terram laudabam, oculis cognoveram; mare laudabam, oculis cognoveram; coelum, sidera, solem lunamque laudabam, oculis cognoveram. Oculi membra sunt carnis, fenestrae sunt mentis: interior est qui per

has videt; quando cogitatione aliqua absens est, frustra patent. Deus meus qui fecit haec, quae oculis video, non istis oculis est inquirendus. Aliquid etiam per seipsum animus ipse conspiciat: utrum sit aliquid quod non per oculos sentiam, quasi colores et lucem; non per aures, quasi cantum et sonum; non per nares quasi odorum suavitatem; non per palatum et linguam, quasi sapor; non per totum corpus, quasi duritiem et molliem, rigorem atque fervorem, asperitatem lenitatemque pertractem; sed utrum sit aliquid intus quod videam. Quid est, intus videam. Quod neque color sit, neque sonus, neque odor, neque sapor, neque calor, aut frigus, aut duritia, aut mollitudo. Dicatur ergo mihi, quem colorem habeat sapientia. Cum cogitamus iustitiam, eiusque intus in ipsa cogitatione pulchritudine fruimur, quid sonat ad aures? quid tamquam vaporeum surgit ad nares? quid ori infertur, quid manu tractatur et delectat? Et intus est, et pulchra est, et laudatur, et videtur: et si in tenebris sunt oculi isti, animus illius luce perfruitur. Quid est illud quod Tobias videbat, quando videnti filio caecus consilium vitae dabat? Est ergo aliquid quod animus ipse corporis dominator, rector, habitator videt; quod non per oculos corporis sentit, non per aures, non per nares, non per palatum, non per corporis tactum, sed per seipsum: et utique melius quod per seipsum, quam quod per servum suum. Est prorsus; seipsum enim per seipsum videt, et animus ipse ut norit se, videt se. Nec utique ut videat se, corporalium oculorum quaerit auxilium: imo vero ab omnibus corporis sensibus, tamquam impredientibus et perstreptentibus abstrahit se ad se, ut videat se in se, ut noverit se apud se. Sed numquid aliquid tale Deus ipsius est, qualis est animus? Non quidem videri Deus nisi animo potest, nec tamen ita ut animus videri potest. Aliquid enim quaerit animus iste quod Deus est, de quo illi non insultent qui dicunt: *Ubi est Deus tuus?* Aliquam quaerit incommutabilem veritatem, sine defectu substantiam. Non est talis ipse animus: deficit, proficit; novit, ignorat; meminit, obliviscitur; modo illud vult, modo non vult. Ista mutabilitas non cadit in Deum. Si dixero: Mutabilis est Deus, insultabunt mihi qui dicunt: *Ubi est Deus tuus?*

8. [v 5.] Quaerens ergo Deum meum in rebus visibilibus et corporalibus, et non inveniens; quaerens eius substantiam in meipso, quasi sit aliquid qualis ego sum, neque hoc inveniens; aliquid super animam esse sentio Deum meum. Ergo, ut eum tangerem: *Haec meditatus sum, et effudi super me animam meam.* Quando anima mea contingeret quod super animam meam quaeritur, nisi anima mea super seipsam effunderetur? Si enim in seipsa remaneret, nihil aliud quam se videret: et cum se videret, non utique Deum suum videret. Dicant iam insultatores mei: *Ubi est Deus tuus?* dicant: ego quamdiu non video, quamdiu differor, manduco die ac nocte lacrymas meas. Dicant illi adhuc: *Ubi est Deus tuus?* quaero ego Deum meum in omni corpore, sive terrestri, sive coelesti, et non invenio: quaero substantiam eius in anima mea, et non invenio: meditatus sum tamen inquisitionem Dei mei, et per ea quae facta sunt, invisibilia Dei mei cupiens intellecta conspicere, *effudi super me animam meam*; et non iam restat quem tangam, nisi Deum meum. Ibi enim domus Dei mei, super animam meam: ibi habitat, inde me prospicit, inde me creavit, inde me gubernat, inde mihi consulit, inde me excitat, inde me vocat, inde me dirigit, inde me ducit, inde me perducit.

Tabernaculum Dei in terra Ecclesia est adhuc peregrina, et homines sunt fideles.

9. Ille enim qui habet altissimam in secreto domum, habet etiam in terra tabernaculum. Tabernaculum eius in terra, Ecclesia eius est adhuc peregrina. Sed hic quaerendus est, quia in tabernaculo invenitur via, per quam venit ad

domum. Etenim cum effunderem super me animam meam, ad attingendum Deum meum, quare hoc feci? *Quoniam ingrediar in locum tabernaculi.* Nam extra locum tabernaculi errabo quaerens Deum meum. *Quoniam ingrediar in locum tabernaculi admirabilis, usque ad domum Dei.* In locum tabernaculi ingrediar, admirabilis tabernaculi, usque ad domum Dei. Iam enim multa admiror in tabernaculo. Ecce quanta admiror in tabernaculo! Tabernaculum enim Dei in terra, homines sunt fideles: admiror in eis ipsorum membrorum obsequium; quia non in eis regnat peccatum ad obediendum desideriis eius, nec exhibent membra sua arma iniquitatis peccato, sed exhibent Deo vivo in bonis operibus: animae servienti Deo membra corporalia militare admiror. Respicio et ipsam animam obedientem Deo, distribuentem opera actus sui, frenantem cupiditates, pellentem ignorantiam, extendentem se ad omnia aspera et dura toleranda, iustitiam et caritatem impendentem caeteris. Miror et istas virtutes in anima: sed adhuc in loco tabernaculi ambulo. Transeo et haec: et quamvis admirabile sit tabernaculum, stupeo cum pervenio usque ad domum Dei. De qua domo dicit in alio psalmo, cum proposuisset sibi quamdam duram et difficilem quaestionem, quare in hac terra plerumque bene est malis, et male est bonis, et ait: *Suscepi cognoscere, hoc labor est ante me, donec introeam in sanctuarium Dei, et intellegam in novissima.* Ibi est enim fons intellectus, in sanctuario Dei, in domo Dei. Ibi intellexit iste in novissima, et solvit quaestionem de felicitate iniquorum, et labore iustorum. Quomodo solvit? Quia mali cum hic differuntur, ad poenas sine fine servantur; et boni cum hic laborant, exercentur, ut in fine haereditatem consequantur. Et hoc ille in sanctuario Dei cognovit, intellexit in novissima. Ascendens tabernaculum, pervenit ad domum Dei. Tamen dum miratur membra tabernaculi, ita perductus est ad domum Dei, quamdam dulcedinem sequendo, interiorum nescio quam et occultam voluptatem, tamquam de domo Dei sonaret suaviter aliquod organum: et cum ille ambularet in tabernaculo, audito quodam interiore sono, ductus dulcedine, sequens quod sonabat, abstrahens se ab omni strepitu carnis et sanguinis, pervenit usque ad domum Dei. Nam viam suam et ductum suum sic ipse commemorat, quasi diceremus ei: Miraris tabernaculum in hac terra; quomodo pervenisti ad secretum domus Dei? *In voce, inquit, exsultationis et confessionis, soni festivitatem celebrantis.* Festa cum hic homines celebrant suae quoque luxuriae, consuetudinem habent constituere organa ante domos suas, aut ponere symphonicos, vel quaeque musica ad luxuriam servientia et illicita. Et ubi audita fuerint haec, quid dicimus qui transimus? Quid hic agitur? Et respondetur nobis, aliqua esse festa. Natalitia, inquit, celebrant, nuptiae hic sunt; ut non videantur inepta illa cantica, sed excusetur festivitate luxuria. In domo Dei festivitas sempiterna est. Non enim aliquid ibi celebratur et transit. Festum sempiternum, chorus Angelorum: vultus praesens Dei, laetitia sine defectu. Dies hic festus ita est, ut nec aperiatur initio, nec fine claudatur. De illa aeterna et perpetua festivitate sonat nescio quid canorum et dulce auribus cordis: sed si non perstrepat mundus. Ambulanti in hoc tabernaculo et miracula Dei in redemptionem fidelium consideranti, mulcet aurem sonus festivitatis illius, et rapit cervum ad fontes aquarum.

In Deum sperent oportet homines multis adhuc onerati tristitiis.

10. [v 6.] Sed quia, fratres, quamdiu sumus in corpore hoc, peregrinamur a Domino, et corpus quod corrumpitur aggravat animam, et deprimit terrena inhabitatio sensum multa cogitantem: etsi utcumque nebulis diffugatis ambulando per desiderium, ad hunc sonum pervenerimus interdum, ut aliquid de illa domo Dei nitendo capiamus; onere tamen quodam infirmitatis nostrae ad

consueta recidimus, et ad solita ista dilabimur. Et quomodo ibi inveneramus unde gauderemus, sic hic non deerit quod gemamus. Etenim cervus iste manducans die ac nocte lacrymas suas, raptus desiderio ad fontes aquarum, interiorum scilicet dulcedinem Dei, effundens super se animam suam, ut tangeret quod est super animam suam, ambulans in locum tabernaculi admirabilis, usque ad domum Dei, et ductus interioris et intellegibilis soni iucunditate, ut omnia exteriora contemneret, et in interiora raperetur; adhuc tamen homo est, adhuc hic gemit, adhuc carnem fragilem portat, adhuc inter scandala huius mundi periclitatur. Respexit ergo ad se, tamquam inde veniens, et ait sibi constituto inter has tristitias, et comparans haec illis ad quae videnda ingressus est, et post quae visa egressus est: *Quare, inquit, tristis es, anima mea, et quare conturbas me?* Ecce iam quadam interiore dulcedine laetati sumus, ecce acie mentis aliquid incommutabile, etsi perstrictim et raptim, perspicere potuimus: quare adhuc conturbas me, quare adhuc tristis es? Non enim dubitas de Deo tuo. Non enim non est quod tibi dicas, contra illos qui dicunt: *Ubi est Deus tuus?* Iam aliquid incommutabile persensi, quare adhuc conturbas me? *Spera in Deum.* Et quasi responderet illi anima eius in silentio: Quare conturbo te, nisi quia nondum sum ibi, ubi est dulce illud, quo sic rapta sum quasi per transitum? Numquid iam bibo de fonte illo, nihil metuens? iam nullum scandalum pertimesco? iam de cupiditatibus omnibus tamquam edomitis victisque securo sum? Nonne adversus me diabolus vigilat hostis meus? nonne laqueos mihi quotidie deceptionis intendit? Non vis ut conturbem te posita in saeculo, et peregrina adhuc a domo Dei mei? Sed: *Spera in Deum*, respondet conturbanti se animae suae, et quasi rationem reddenti perturbationis suae, propter mala quibus abundat hic mundus. Interim habita in spe. Spes enim quae videtur, non est spes: si autem quod non videmus speramus, per patientiam expectamus .

Persevera in spe ut pervenias.

11. [v 7.] *Spera in Deum. Quare Spera? Quoniam confitebor illi. Quid ei confiteberis? Salutare vultus mei, Deus meus.* A me mihi salus esse non potest; hoc dicam, hoc confitebor: *Salutare vultus mei Deus meus.* Etenim ut metuat in his, quae utcumque intellecta cognoscit, respexit iterum sollicitus ne obrepat inimicus: nondum dicit: Salvus sum ex omni parte. Etenim primitias habentes Spiritus, in nobismetipsis ingemiscimus, adoptionem expectantes redemptionem corporis nostri . Illa perfecta in nobis salute, erimus in domo Dei viventes sine fine, et sine fine laudantes eum cui dictum est: *Beati qui habitant in domo tua, in saecula saeculorum laudabunt te* . Hoc nondum est, quia nondum est salus quae promittitur: sed confiteor Deo meo in spe, et dico illi: *Salus vultus mei, Deus meus.* Spe enim salvi facti sumus: spes autem quae videtur, non est spes . Persevera ergo ut pervenias; persevera donec veniat salus. Audi ipsum Deum tuum de interiore tibi loquentem: *Sustine Dominum, viriliter age, et confortetur cor tuum, et sustine Dominum* ; quoniam *qui perseveraverit usque in finem, hic salvus erit* . Quare ergo *tristis es anima mea, et quare conturbas me?* *Spera in Deum, quoniam confitebor illi.* Haec est confessio mea, *Salutare vultus mei, Deus meus.*

Ne speres de te, sed de Deo tuo; omnia bona Deus praestat, quia ipse bonus, non quia nos digni.

12. *Ad meipsum anima mea turbata est.* Numquid ad Deum turbatur? Ad me turbata est. Ad incommutabile reficiebatur, ad mutabile perturbabatur. Novi quia iustitia Dei mei manet: utrum mea maneat, nescio. Terret enim me Apostolus dicens: *Qui se putat stare, videat ne cadat* . Ergo quia non est in me firmitas mihi,

nec est mihi spes de me: *Ad meipsum turbata est anima mea*. Vis non conturbetur? Non remaneat in teipso, et dic: *Ad te, Domine, levavi animam meam*. Hoc planius audi. Noli sperare de te, sed de Deo tuo. Nam si speras de te, anima tua conturbatur ad te; quia nondum invenit unde sit segura de te. Ergo quoniam ad me conturbata est anima mea, quid restat nisi humilitas, ut de seipsa anima non praesumat? Quid restat, nisi ut omnino minimam se faciat, nisi ut se humiliet, ut exaltari mereatur? Nihil sibi tribuat ut ei ab illo quod utile est tribuatur. Ergo quia ad me turbata est anima mea, et hanc perturbationem facit superbia: *Propterea memoratus sum tui, Domine, de terra Iordanis et Hermoniim a monte parvo*. Unde memoratus sum tui? A monte parvo, et de terra Iordanis. Forte de Baptismo, ubi est remissio peccatorum. Etenim nemo currit ad remissionem peccatorum, nisi qui displicet sibi; nemo currit ad remissionem peccatorum, nisi qui se confitetur peccatorem; nemo se confitetur peccatorem, nisi humilando seipsum Deo. Ergo *de terra Iordanis memoratus sum tui, et de monte parvo*: non de monte magno; ut de monte parvo tu facias magnum: *quoniam qui se exultat, humilabitur; et qui se humilat, exaltabitur*. Si autem et interpretationes nominum quaeras, Iordanis est Descensio eorum. Descende ergo, ut leveris; noli extolli, ne elidaris: *Et de Hermoniim monte parvo*. Hermoniim Anathematio interpretatur. Anathema teipsum, displicendo tibi: displicebis enim Deo, si placueris tibi. Ergo quia nobis Deus omnia bona praestat, quia ipse bonus est, non quia nos digni sumus; quia ille misericors est, non quia in aliquo promeruimus; *de terra Iordanis et Hermoniim commemoratus sum Dei*. Et quia humiliter commemoratur, exaltatus perfrui merebitur: quia non in se exaltatur qui in Domino gloriatur.

Homo abyssus est cum homines veritatem et vitam aeternam docet.

13. [v 8.] *Abyssus abyssum invocat, in voce cataractarum tuarum*. Peragere psalmum possum fortasse, adiutus studio vestro, cuius fervorem video. De labore autem vestro non satis curo, ut audiat; quando et me qui loquor, ita in his laboribus sudare cernatis. Aspicientes me laborantem, profecto collaboratis: non enim mihi laboro, sed vobis. Ergo audite; quia velle vos video. *Abyssus abyssum invocat, in voce cataractarum tuarum*: Deo dixit ille qui eius commemoratus est de terra Iordanis et Hermoniim: hoc admirando dixit: *Abyssus Abyssum invocat, in voce cataractarum tuarum*. Quae abyssus, quam abyssum invocat? Vere quia iste intellectus abyssus est. Abyssus enim est profunditas quaedam impenetrabilis, incomprehensibilis: et maxime solet dici in aquarum multitudine. Ibi enim altitudo, ibi profunditas: quae penetrari usque ad fundum non potest. Denique quodam loco dictum est: *Iudicia tua abyssus multa*: hoc volente Scriptura commendare, quia iudicia Dei non comprehenduntur. Quae ergo abyssus, quam invocat abyssum? Si profunditas est abyssus, putamus non cor hominis abyssus est? Quid enim est profundius hac abyssu? Loqui homines possunt, videri possunt per operationem membrorum, audiri in sermone: sed cuius cogitatio penetratur, cuius cor inspicitur? Quid intus gerat, quid intus possit, quid intus agat, quid intus disponat, quid intus velit, quid intus nolit, quis comprehendet? Puto non absurde intellegi abyssum hominem de quo alibi dictum est: *Accedet homo et cor altum, et exaltabitur Deus*. Si ergo homo abyssus est, quomodo abyssus invocat abyssum? Homo invocat hominem? invocat quasi quomodo Deus invocatur? Non. Sed invocat, dicitur ad se vocat. Nam dictum est de quodam: Mortem invocat: id est, sic vivit, ut mortem ad se vocet. Nam nemo hominum est qui orationem faciat, et invocet mortem: sed male vivendo homines mortem invocant. *Abyssus abyssum invocat*, homo hominem. Sic discitur sapientia, sic discitur fides, cum abyssus abyssum invocat. Abyssum invocant sancti praedicatores verbi Dei.

Numquid et ipsi non abyssus? Ut noveris, quia abyssus et ipsi, Apostolus ait: *Minimum est ut a vobis diiudicer, aut ab humano die*. Quanta autem abyssus sit, audite amplius: *Neque enim ego meipsum diiudico*. Tantamne profunditatem creditis esse in homine, quae lateat ipsum hominem in quo est? Quanta profunditas infirmitatis latebat in Petro, quando quid in se ageretur intus nesciebat, et se moriturum cum Domino vel pro Domino temere promittebat! quanta abyssus erat! Quae tamen abyssus nuda erat oculis Dei. Nam hoc illi Christus praenuntiabat, quod in se ipse ignorabat. Ergo omnis homo licet sanctus, licet iustus, licet in multis proficiens, abyssus est, et abyssum invocatur, quando homini aliquid fidei, aliquid veritatis propter vitam aeternam praedicat. Sed tunc est utilis abyssus abysso invocatae, quando fit in voce cataractarum tuarum. *Abyssus abyssum invocatur, homo hominem lucratur: non tamen in voce sua, sed in voce cataractarum tuarum*.

Vehementer commendatur humilitas ne condemnemur ad ignem.

14. Alium accipite intellectum: *Abyssus abyssum invocatur, in voce cataractarum tuarum*. Ego qui contremisco, cum ad me perturbata est anima mea, a iudiciis tuis timui vehementer: *iudicia enim tua abyssus multa*, et, *abyssus abyssum invocatur*. Nam sub hac carne mortali, laboriosa, peccatrice, molestiis et scandalis plena, concupiscentiis obnoxia, damnatio quaedam est de iudicio tuo: quia tu dixisti peccatori: *Morte morieris*, et, *In sudore vultus tui edes panem tuum*. Haec abyssus prima iudicii tui. Sed si male hic vixerint homines, *abyssus abyssum invocatur*: quia de poena in poenam transeunt, et de tenebris ad tenebras, et de profunditate ad profunditatem, et de supplicio ad supplicium, et de ardore cupiditatis in flammam gehennarum. Ergo hoc timuit fortassis homo iste, cum ait: *Ad meipsum anima mea turbata est: propterea memoratus sum tui, Domine, de terra Iordanis et Hermoniim*. Humilis esse debeo. Exhorui enim iudicia tua, vehementer timui iudicia tua: ideo *ad me anima mea turbata est*. Et quae iudicia tua timui? Parvane iudicia sunt tua ista? Magna sunt, dura sunt, molesta sunt: sed utinam sola essent! *Abyssus abyssum invocatur, in voce cataractarum tuarum*. Quia tu minaris, tu dicis et post illos labores restare alteram damnationem: *In voce cataractarum tuarum, abyssus abyssum invocatur*. Quo ergo abibo a facie tua, et a spiritu tuo quo fugiam; si abyssus abyssum invocatur, si post istos labores timentur graviores?

15. *Omnes suspensiones tuae et fluctus tui super me ingressi sunt*. Fluctus in his quae sentio, suspensurae in his quae minaris. Omnis perpessio mea, fluctus est tuus: omnis comminatio tua, suspensura tua est. In fluctibus invocatur abyssus ista, in suspensuris invocatur alterum abyssum. In eo quod laboro, omnes fluctus tui: in eo quod minaris gravius, omnes suspensiones tuae super me ingressae sunt. Qui enim minatur, non premit, sed suspendit. Sed quia liberas, hoc dixi animae meae: *Spera in Deum, quoniam adhuc confitebor illi*; Dicit ipsam confessionem: repetit spei confirmationem: *salutare vultus mei, Deus meus*. Quia magis crebra sunt mala, dulcior erit misericordia tua.

Nemo in hoc mundo tribulatione carere potest.

16. [v 9.] Ideo sequitur: *In die mandavit Dominus misericordiam suam, et nocte declarabit*. Nulli vacat audire in tribulatione. Attendite cum vobis bene est; audite cum vobis bene est: discite, cum tranquilli estis, sapientiae disciplinam, et verbum Dei ut cibum colligite. Quando enim quisque in tribulatione est, prodesse illi debet quod securus audivit. Et enim in rebus prosperis mandat tibi Deus misericordiam suam, si ei fideliter servieris; quia liberat te de tribulatione; sed non tibi declarat

ipsam misericordiam, quam tibi per diem mandavit, nisi per noctem. Cum venerit ipsa tribulatio, tunc adiutorio te non deserit: ostendit tibi verum fuisse quod tibi per diem mandavit. Etenim scriptum est quodam loco: *Speciosa misericordia Domini in tempore tribulationis, sicut nubes pluviae in tempore siccitatis . In die mandavit Dominus misericordiam suam, et nocte declarabit.* Non tibi ostendit quia subvenit tibi, nisi venerit tibi tribulatio, unde eruaris ab illo qui tibi per diem promisit. Ideo admonemur imitari formicam . Sicut enim prosperitas saeculi significatur die, adversitas saeculi significatur nocte: ita alio modo prosperitas saeculi significatur aestate, adversitas saeculi significatur hieme. Et quid facit formica? Per aestatem colligit, quod ei per hiemem prosit. Ergo cum est aestas, cum bene est vobis, cum tranquilli estis, audite verbum Domini. Unde enim fieri potest ut in hac tempestate saeculi huius sine tribulatione totum hoc mare transeatis? unde fieri potest? cui hoc hominum contigit? Si contigit alicui, plus metuenda est ipsa tranquillitas. *In die mandavit Dominus misericordiam suam, et nocte declarabit.*

Orandum est, non desperandum nec conturbandum.

17. [vv 9.10.] Quid ergo agas in hac peregrinatione? quid agas? *Apud me oratio Deo vitae meae.* Hoc hic ago cervus sitiens et desiderans ad fontes aquarum, recordans dulcedinem vocis illius qua ductus sum per tabernaculum usque ad domum Dei: quamdiu hoc corpus quod corrumpitur aggravat animam : *Apud me oratio Deo vitae meae.* Non enim ut supplicem Deo, empturus sum de transmarinis locis; aut ut exaudiat me Deus meus navigabo, ut de longinquo afferam thura et aromata, aut de grege adducam vitulum vel arietem: *Apud me oratio Deo vitae meae.* Intus habeo victimam quam immolem, intus habeo thus quod imponam, intus habeo sacrificium quo flectam Deum meum: *Sacrificium Deo spiritus contribulatus .* Quod sacrificium contribulati spiritus intus habeam, audi: *Dicam Deo: Susceptor meus es, quare mei oblitus es?* Sic enim hic laboro, quasi tu oblitus sis mei. Tu autem exerces me: et novi quia differs mihi, non mihi aufers, quod promisisti: sed tamen, *quare mei oblitus es?* Tamquam de voce nostra clamavit et caput nostrum: *Deus, Deus meus, quare me dereliquisti ? Dicam Deo: Susceptor meus es, quare mei oblitus es?*

18. [v 11.] *Utquid me repulisti?* ex illa altitudine fontis intellegentiae incommutabilis veritatis, *Utquid me repulisti?* Quare gravedine et pondere iniquitatis meae, iam illuc inhians, ad ista deiectus sum? Dicit alio loco ista vox: *Ego dixi in ecstasi mea,* ubi vidit nescio quid magnum, excessu mentis: *Ego dixi in ecstasi mea: Proiectus sum a facie oculorum tuorum .* Comparavit enim haec in quibus esset, illis in quae erectus erat, et vidit se longe proiectum a facie oculorum Dei, sicut et hic: *Utquid me repulisti, et utquid contristatus incedo, dum affligit me inimicus, dum confringit ossa mea,* tentator ille diabolus, scandalis ubique crebrescentibus, quorum abundantia refrigescit caritas multorum ? Cum videamus fortes Ecclesiae plerumque scandalis cedere nonne dicit corpus Christi: *Confringit inimicus ossa mea?* Ossa enim fortes sunt, et aliquando ipsi fortes tentationibus cedunt. Haec cum quisque considerat ex corpore Christi, ex voce corporis Christi, nonne clamat: *Utquid me repulisti, et utquid tristis incedo, dum affligit me inimicus, dum confringit ossa mea?* Non carnes meas tantum, sed etiam ossa mea: ut in quibus putabatur esse aliqua fortitudo, videas cedere in tentationibus, ut caeteri infirmi desperent, quando fortes vident succumbere. Quanta ista pericula, fratres mei!

19. [vv 11.12.] *Exprobraverunt mihi qui tribulant me.* Iterum illa vox: *Dum dicunt*

mihi per singulos dies: Ubi est Deus tuus? Et maxime ista dicunt in tentationibus Ecclesiae: Ubi est Deus tuus? Quantum haec martyres audierunt, pro nomine Christi fortes et patientes, quantum illis dictum est: Ubi est Deus vester? Liberet vos, si potest. Tormenta enim ipsorum extrinsecus homines videbant, coronas intrinsecus non videbant. Exprobraverunt mihi qui tribulant me, dum dicunt mihi per singulos dies: Ubi est Deus tuus? Et ego propter haec, quoniam ad me turbata est anima mea, quid ei aliud quam illud dicam: Quare tristis es, anima mea, et quare conturbas me? Et quasi respondenti: Non vis ut conturbem te, hic posita in tantis malis? suspirans ad bona, sitiens et laborans, non vis ut conturbem te? Spera in Deum, quoniam adhuc confitebor illi. Dicit ipsam confessionem, repetit spei confirmationem: Salutare vultus mei et Deus meus.

IN PSALMUM 42

ENARRATIO

Sermo ad populum

1. Psalmus iste brevis est: sic satisfacit mentibus auditorum, ut molestus non sit ventribus ieiunorum. Pascatur ex hoc anima nostra, quam tristem esse dicit, qui cantat in hoc psalmo: tristem, credo, ex aliquo ieiunio suo, vel potius ex aliqua fame sua. Nam ieiunium voluntatis est, fames necessitatis. Esurit Ecclesia, esurit corpus Christi, et homo ille ubique diffusus, cuius caput sursum est, membra deorsum: eius vocem in omnibus Psalmis vel psallentem vel gementem, vel laetantem in spe, vel suspirantem in re, notissimam iam et familiarissimam habere debemus, tamquam nostram. Non ergo diu est immorandum, ut insinuemus vobis quis loquatur: sit unusquisque in Christi corpore, et loquetur hic.

In hac peregrinatione simul boni et mali vitam agunt.

2. [v 1.] Nostis autem omnes qui proficiunt, et qui coelesti illi civitati ingemiscunt, qui peregrinationem suam norunt, qui viam tenent, qui in desiderio terrae illius stabilissimae spem tamquam ancoram praefixerunt: nostis ergo quia hoc genus hominum, hoc semen bonum, hoc frumentum Christi inter zizania gemit; et hoc donec veniat tempus messis, id est usque in finem saeculi, sicut exponit quae non fallitur veritas. Gemens ergo inter zizania, id est inter malos homines, inter dolosos et seductores, aut ira turbulentos, aut insidiis venenatos; circumspiciens simul cum illis esse se tamquam in uno agro per totum mundum, unam pluviam excipere, pariter perflari, pariterque secum inter adversa nutriri, habere simul ista communia dona Dei, malis bonisque concessa communiter ab illo qui facit solem suum oriri super bonos et malos, et pluit super iustos et iniustos: videns ergo semen Abrahae, semen sanctum, quanta cum malis a quibus quandoque separandum est nunc habeat communia, aequaliter nasci, eadem conditionem generis humani sortiri, pariter mortalia ferre corpora, simul uti luce, fontibus, fructibus, prosperitatibus atque adversitatibus saeculi, sive fame, sive abundantia, sive pace, sive bello, sive salute, sive peste; videns quanta habeat communia cum malis, cum quibus tamen non habet causam communem, erumpit in hanc vocem: *Iudica me, Deus, et discerne causam meam de gente non sancta. Iudica, inquit, me, Deus: non timeo iudicium tuum, quia novi misericordiam tuam. Iudica me, Deus, et discerne causam meam de gente non sancta.* Nunc interim in hac peregrinatione nondum discernis locum meum, quia simul cum zizaniis vivo usque ad tempus messis; nondum discernis pluviam meam, nondum discernis lucem meam:

discerne causam meam. Distet inter cum qui in te credit, et eum qui in te non credit. Par infirmitas est, sed dispar conscientia: par labor, sed dispar desiderium. Desiderium impiorum peribit: de desiderio autem iustorum, nisi certus esset pollicitator, dubitare deberemus. Finis desiderii nostri, ipse promissor. Seipsum dabit, quia seipsum dedit: seipsum dabit immortalibus immortalem, quia seipsum dedit mortalibus mortalem. *Iudica me, Deus, et discerne causam meam de gente non sancta. Ab homine iniquo et doloso erue me: hoc est, de gente non sancta. Ab homine*, a quodam genere hominum, quia quidam homo et quidam homo, et in his duobus unus assumetur, et unus relinquetur .

Causa tristitia tuae peccatum est, causa laetitiae tuae iustitia tua.

3. [v 2.] Et quoniam patientia opus est ferendi usque ad messem, quamdam, si dici potest, indiscretam discretionem; simul enim sunt, et ideo discreta nondum sunt; zizania autem zizania sunt, et frumenta frumenta sunt, et ideo discreta iam sunt; quia ergo fortitudine opus est, imploranda ab illo qui iussit ut fortes simus, et nisi fortes ipse fecerit, non erimus quod iussit, ab illo qui dixit: *Qui perseveraverit usque in finem, hic salvus erit*; ne sibi ipsa anima arrogando fortitudinem debilitetur, continuo adiungit: *Quia tu es, Deus meus, fortitudo mea; utquid me repulisti, et utquid tristis incedo, dum affligit me inimicus?* Causam quaerit tristitiae suae. *Quare*, inquit, *tristis incedo, dum affligit me inimicus?* Tristis ambulo, inimicus affligit me quotidianis tentationibus, immittens vel quod male amemus, vel quod male timeamus: et contra utrumque pugnans anima, etsi non capta, tamen periclitans, contrahitur tristitia, et dicit Deo: *Utquid?* Quaerat ergo ab ipso, et audiat utquid. Quaerit enim in psalmo causam tristitiae suae, dicens: *Utquid me repulisti, et utquid tristis incedo?* Audiat ex Isaia, succurrat illi lectio, quae modo recitata est: *Spiritus*, inquit, *a me prodiet, et omnem flatum ego feci: propter peccatum modicum quid contristavi illum, et averti faciem meam ab illo; et contristatus est, et abiit tristis in viis suis* . Quid ergo quaerebas: *Utquid me repulisti, et utquid tristis incedo?* Audisti: *propter peccatum*. Causa tristitiae tuae peccatum est, causa laetitiae tuae iustitia sit. Peccare volebas, et laborare nolebas; ut parum tibi esset quod esses iniustus, nisi et eum iniustum voluisses, a quo in te vindicari noluisses. Respice vocem meliorem in alio psalmo: *Bonum est mihi quod humilasti me, ut discam iustificationes tuas* . Didiceram elatus iniquitates meas, discam humilatus iustificationes tuas. *Utquid tristis incedo, dum affligit me inimicus?* De inimico quereris; revera affligit, sed tu ei locum dedisti. Et nunc habes quod agas: elige consilium, regem admitte, tyrannum exclude.

Lux tua, Domine, et veritas tua duo nomina, res una.

4. [v 3.] Sed ut hoc faciat, quid dicit, quid supplicat, quid orat attende. Ora quod audis, ora cum audis; omnium nostrum sit ista vox: *Emitte lucem tuam et veritatem tuam; ipsa me deduxerunt et perduxerunt in montem sanctum tuum, et in tabernacula tua*. Quia ipsa lux tua et veritas tua: haec nomina duo, res una. Quid enim aliud lux Dei, nisi veritas Dei? aut quid veritas Dei, nisi lux Dei? Et hoc utrumque unus Christus. *Ego sum lux mundi: qui credit in me, non ambulabit in tenebris* . *Ego sum via, veritas et vita* . Ipse lux, ipse veritas. Veniat ergo, et eruat nos, discernens modo causam nostram a gente non sancta; eruat ab homine iniquo et doloso: separet frumentum a zizaniis: quia ipse mittet Angelos suos messis tempore, ut colligant de regno eius omnia scandala, et mittant in ignem ardentem, frumentum autem eius congregent in horreum . Emittat lucem suam et veritatem suam; quia ipsa iam nos deduxerunt et perduxerunt in montem

sanctum eius et in tabernacula eius. Pignus habemus, praemium speramus. Sanctus mons eius, sancta Ecclesia eius. Mons ille est, qui crevit ex minimo lapide, secundum visionem Danielis, confringens regna terrarum; et in tantum excrescens, ut impleret universam faciem terrae. In hoc monte se exauditum dicit, qui dicit: *Voce mea ad Dominum clamavi, et exaudivit me de monte sancto suo*. Quisquis praeter istum montem erat, non sese speret exaudiri ad vitam aeternam. Exaudiuntur enim multi ad multa. Nec sibi plaudant quod exaudiuntur: exauditi sunt daemones, ut in porcos mitterentur. Exaudiri ad vitam aeternam concupiscamus, propter desiderium quo dicimus: *Emitte lucem tuam et veritatem tuam*. Illa lux oculum cordis inquit: *Beati enim*, inquit, *mundi corde, quoniam ipsi Deum videbunt*. Modo in monte eius sumus, id est in Ecclesia eius, et in tabernaculo eius. Tabernaculum peregrinantium est, domus cohabitantium: est et tabernaculum peregrinantium et militantium. Cum audis tabernaculum, bellum intellege, hostem cave. Domus autem quae erit? *Beati qui habitant in domo tua, in saecula saeculorum laudabunt te*.

Laetificat Deus novitatem meam, qui tribulationibus contristavit vetustatem meam.

5. [v 4.] Iam ergo perducti ad tabernaculum, et positi in monte sancto eius, quam spem gerimus? *Et introibo ad altare Dei*. Est enim quoddam sublime altare invisibile, quo non accedit iniustus. Ad illud altare ille solus accedit, qui ad istud securus accedit: illic inveniet vitam suam, qui in isto discernit causam suam. *Et introibo ad altare Dei*: de monte sancto eius, et de tabernaculo eius, de sancta Ecclesia eius, introibo ad altare Dei sublime. Quale ibi sacrificium est? Ipse qui intrat, assumitur in holocaustum. *Introibo ad altare Dei*. Quid est quod dicit, *ad altare Dei*? *Ad Deum qui laetificat iuventutem meam*. Iuventus novitatem significat: tamquam diceret: Ad Deum qui laetificat novitatem meam. Laetificat novitatem meam, qui contristavit vetustatem meam. Incedo enim modo tristis in vetustate, tunc autem stabo gaudens in novitate. *Confitebor tibi in cithara, Deus, Deus meus*. Quid est in cithara confiteri, et in psalterio confiteri? Non enim semper in cithara, nec semper in psalterio. Duo haec organa musicorum habent inter se distinctam discretamque rationem, dignam consideratione et commendatione memoriae. Utrumque hoc manibus portatur et tangitur, et significat opera quaedam nostra corporalia. Utrumque bonum, si quis norit psallere, si quis norit citharizare. Sed quia psalterium istud organum dicitur, quod de superiore parte habet testudinem; illud scilicet tympanum et concavum lignum cui chordae innitentes resonant: cithara vero idipsum lignum cavum et sonorum ex inferiore parte habet: discernenda sunt opera nostra, quando in psalterio sint, quando in cithara, utraque tamen placita Deo et suavia eius auditui. Quando ergo ex praeceptis Dei aliquid agimus, iussis eius obtemperantes et obaudientes ad implenda praecepta eius; ubi facimus et non patimur, psalterium est. Faciunt enim ita et Angeli: non enim aliquid patiuntur. Cum autem aliquid patimur tribulationum, tentationum, scandalorum in hac terra; quia non patimur nisi ex inferiore parte, id est ex eo quod mortales sumus, ex eo quod primae nostrae causae quiddam tribulationum debemus, et quia patimur multa ab eis qui non sunt desuper, cithara est. Venit enim sonus suavis ex inferiore parte: patimur et psallimus, vel potius cantamus et citharizamus. Quando dicebat Apostolus evangelizare se, et praedicare Evangelium toto orbe terrarum ex praecepto Dei; quia illud Evangelium se non ab hominibus neque per hominem, sed per Iesum Christum accepisse dicebat, desuper sonabant chordae: cum vero dicebat: *Gloriamur in tribulationibus; scientes quia tribulatio patientiam operatur, patientia probationem, probatio spem*; cithara sonabat ex inferiore quidem, sed tamen

dulciter. Omnis enim patientia dulcis est Deo. Si autem in ipsis tribulationibus defeceris, citharam fregisti. Quare ergo modo dixit: *Confitebor tibi in cithara?* Propter illud quod dixerat: *Utquid tristis incedo, dum affligit me inimicus?* Patiebatur enim quiddam ex inferiore afflictione, et in eo ipso tamen volebat placere Deo, et gratias gestiebat agere Deo, fortis in tribulationibus: et quia sine tribulatione esse non poterat, patientiam Deo debebat: *Confitebor tibi in cithara, Deus, Deus meus.*

Habemus aliquid ubi imago Dei est, mentem scilicet atque rationem.

6. [v 5.] Et rursus ad animam suam, ut ex inferiore illo sonoro ligno capiat sonum: *Utquid tristis es, inquit, anima mea, et utquid conturbas me?* In tribulationibus sum, in languoribus, in maeroribus, utquid me conturbas, o anima? Quis dicit? cui dicit? Animae dicit, omnes novimus; planum est enim, ad illam directus est sermo. *Utquid tristis es, anima mea, et utquid conturbas me?* Quaeritur persona loquens. Numquid caro animae loquitur, cum caro sine anima non loquatur? Proprium enim magis est, ut anima carnem alloquatur, quam ut caro alloquatur animam. Sed quia non dixit: Quare tristis es, caro mea, sed ait: *Quare tristis es, anima mea?* (Si enim carnem alloqueretur, fortasse non diceret: *Quare tristis es;* sed: *Quare doles?* Dolor enim animae tristitia dicitur: molestia vero quae fit in corpore dolor dici potest, tristitia non potest. Sed ex dolore corporis plerumque anima contristatur. Interest tamen quid doleat, et quid contristetur. Dolet enim caro, tristis est anima; et aperta ista vox est: *Utquid tristis es, anima mea?*) Non ergo anima alloquitur carnem; quia non dixit: *Utquid tristis es, caro mea?* nec caro, animam; quia absurdum est ut inferior alloquatur superiorem. Ergo intellegimus habere nos aliquid ubi imago Dei est, mentem scilicet atque rationem. Ipsa mens invocabat lucem Dei et veritatem Dei. Ipsa est qua capimus iustum et iniustum; ipsa est qua discernimus verum a falso; ipsa est quae vocatur intellectus, quo intellectu carent bestiae; quem intellectum quisquis in se neglegit, et postponit caeteris, et ita abicit quasi non habeat, audit ex psalmo: *Nolite esse sicut equus et mulus, quibus non est intellectus*. Intellectus ergo noster alloquitur animam nostram. Ista in tribulationibus marcida est, fessa in angoribus, contracta in tentationibus, aegra in laboribus. Erigit eam mens desuper capiens veritatem, et dicit *Utquid tristis es, anima mea, et utquid conturbas me?*

Ille sit sanitas in te qui suscepit vulnera propter te.

7. Videte si non est ista allocutio in illo conflictu Apostoli, in se praefigurantis quosdam, et forte nos, et dicentis: *Condelector legi Dei secundum interiorem hominem, video autem aliam legem in membris meis*, id est motus quosdam carnales: et in quadam lucta et quasi desperatione, invocat gratiam Dei: *Miser ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius? Gratia Dei per Iesum Christum Dominum nostrum*. Tales ita pugnantes etiam ipse Dominus in se praefigurare dignatus est, cum ait: *Tristis est anima mea usque ad mortem*. Ille enim noverat ad quod venerat. Ille passionem pavebat qui dixerat: *Potestatem habeo ponendi animam meam, et potestatem habeo iterum sumendi eam; nemo tollit illam a me, sed ego ipse pono eam a me, et iterum sumo eam?* Sed: *Tristis est anima mea usque ad mortem*, qui dixit, quaedam membra sua in se figuravit. Plerumque enim iam mens bene credit et bene novit futurum hominem secundum fidem suam in gremio Abrahae: credit hoc, et tamen cum venerit aliquis articulus mortis, turbatur ex familiaritate quadam saeculi huius; erigit auditum in illam vocem Dei internam, audit rationabile carmen intrinsecus. Ita enim desuper in silentio sonat

quiddam, non auribus, sed mentibus; ut quicumque audit illud melos, taedio afficiatur ad strepitum corporalem, et tota ista vita humana tumultus ei quidam sit, impediens auditum superni cuiusdam soni nimium delectabilis, et incomparabilis, et ineffabilis. Et revera cum ita contingit ex aliqua perturbatione, vim patitur homo, alloquens animam suam: *Utquid tristis es, anima mea, et utquid conturbas me?* An forte ideo quia difficile purgata vita invenitur, cum ille iudicat qui novit ad purum et liquidum iudicare? Quia etsi probabilis iam vita est inter homines, ita ut homines quid iam reprehendant iuste non habeant: procedit examen ab illius oculis, procedit regula exaequans non fallaciter, et invenit in homine quaedam quae reprehendat Deus, quae homines reprehendenda non videbant, nec ille ipse intus qui iudicandus est. Haec timens anima forte conturbatur: alloquitur eam mens, quasi dicens: Quid times de peccatis, quia non potes omnia devitare? *Spera in Dominum, quoniam confitebor illi.* Quaedam sanat praesens allocutio, reliqua purgat fidelis confessio. Plane time, si iustum te dicis; si non habes illam vocem ex alio psalmo: *Ne intres in iudicium cum servo tuo.* Quare: *Ne intres in iudicium cum servo tuo?* Misericordia tua mihi opus est. Nam si iudicium exhibueris sine misericordia, quo ibo? *Si iniquitates observaveris Domine, Domine, quis sustinebit? Ne intres in iudicium cum servo tuo, quia non iustificabitur in conspectu tuo omnis vivens.* Ergo si non iustificabitur in conspectu tuo omnis vivens, quia quicumque hic vivit, quantumlibet iuste vivat, vae illi si cum illo in iudicium intraverit Deus. Nam ex alio propheta arrogantes et superbos identidem sic obiurgat: *Utquid vultis mecum iudicio contendere? Omnes dereliquistis me, dicit Dominus.* Noli ergo iudicio contendere: da operam esse iustus; et quantumcumque fueris, confitere te peccatorem; semper spera misericordiam: et in ista humili confessione securus alloquere turbantem te, et tumultuantem adversus te animam tuam. *Utquid tristis es, anima mea, et utquid conturbas me?* Forte in te volebas sperare: *Spera in Dominum,* noli in te. Quid enim es in te? quid es de te? Ille sit sanitas in te, qui suscepit vulnera propter te. *Spera,* inquit, *in Dominum, quoniam confitebor illi.* Quid illi confiteberis? *Salutare vultus mei, Deus meus.* Tu es salutare vultus mei, tu sanabis me. Aeger ad te loquor: agnosco medicum, non me iacto sanum. Quid est, agnosco medicum, non me iacto sanum? Quod in alio psalmo dicitur: *Ego dixi, Domine, miserere mei, sana animam meam, quoniam peccavi tibi.*

Animo ilari ac prompto caritas est facienda.

8. Haec vox, fratres, tuta est: sed vigilate in operibus bonis. Tangite psalterium, obediendo praeceptis: tangite citharam, tolerando passiones. *Frange esurienti panem tuum*, audisti ab Isaia: noli ieiunium putare sufficere. Ieiunium te castigat, non alterum reficit. Fructuosae erunt angustiae tuae, si alteri praestiteris latitudinem. Ecce fraudasti animam tuam: cui dabis quod tibi abstulisti? ubi pones quod tibi denegasti? Quam multos pauperes saginare potest intermissum hodie prandium nostrum! Ita ieiuna, ut alio manducante prandisse te gaudeas, propter orationes, ut exaudiaris. Ibi enim ait: *Adhuc loquente te dicam: Ecce adsum; si fregeris ex animo esurienti panem:* quia plerumque fit a tristibus et a murmurantibus, ut careant taedio interpellantis, non ut reficiant viscera indigentis: *Hilarem autem datorem diligit Deus.* Si panem dederis tristis, et panem et meritum perdidisti. Ergo ex animo fac: ut ille qui intus videt adhuc loquente te, dicat: *Ecce adsum.* Quam celeriter accipiuntur orationes bene operantium: et haec iustitia hominis in hac vita, ieiunium, eleemosyna, oratio. Vis orationem tuam volare ad Deum? Fac illi duas alas, ieiunium et eleemosynam. Tales nos inveniat, ut securos inveniat lux Dei, et veritas Dei, cum venerit liberare

nos a morte, qui iam venit subire pro nobis mortem. Amen.

IN PSALMUM 43

ENARRATIO

Sermo ad plebem

Nemo, persecutionem patiens, ex ipsa poena quaerat gloriam, nisi bona adsit causa.

1. Psalmus iste filiis Core dicitur, sicut eius titulus praefert. Interpretatur autem Core Calvitium vel Calvaria, et invenimus in Evangelio Dominum Iesum Christum in loco Calvariae crucifixum. Ergo clarum est, quod filiis passionis eius cantetur hic psalmus. Habemus autem hinc evidentissimum et firmissimum testimonium apostoli Pauli: quia tum cum in persecutionibus Gentilium laboraret Ecclesia, hinc sumpsit versum, quem interponeret ad exhortationem et consolationem patientiae. Hic enim dictum est, quod ille in Epistola sua posuit: *Propter te mortificamur tota die, deputati sumus velut oves occisionis*. Vocem ergo martyrum audiamus in psalmo: et vox martyrum videte quam bonam causam habeat, cum dicit: *Propter te*. Nam et Dominus ideo addidit, propter iustitiam, cum diceret: *Beati qui persecutionem patiuntur propter iustitiam*: ne quisquam persecutionem patiens, ex ipsa poena quaereret gloriam, non bonam habens causam. Et hinc exhortatus suos ait: *Beati eritis cum vobis illa et illa fecerint vel dixerint homines, propter me*. Hinc ergo vox: *Propter te mortificamur tota die*.

Non relinquit te Deus etiam cum videtur relinquere.

2. [v 1.] Est autem magnae considerationis et magnae profunditatis consilium Dei, quid causae fuerit ut cum patres nostros Patriarchas, et totum illum populum Israel eduxerit in manu fortissima de Aegypto, et persequentes inimicos eorum in mari demerserit, duxeritque per contradicentes gentes, debellatisque hostibus in terram promissionis posuerit, victoriasque magnas ex paucitate suorum in magna inimicorum multitudine fecerit: postea placuerit ei quasi avertere se a populo suo, ut stragem occisionis et mortis paterentur sancti eius, et nemo resisteret, nemo defenderet, nemo prohiberet; quasi averterit faciem suam a gemitibus eorum, quasi oblitus sit eos, quasi ipse non sit Deus, qui in manu valida et brachio excelso evidentissima potentia patres nostros, id est illum populum, sicut dixi, ab Aegypto liberatum, victis pulsisque de terra sua gentibus constituerit in regno, mirantibus omnibus quod saepe a paucis multi victi essent. Hoc ergo in gemitu confessionis incipit cantari in psalmo isto. Non frustra enim ista facta sunt, nisi ut intellegatur quare facta sint. Proinde quia facta sunt, manifestum est: quare sint facta, altius quaerendum est. Ideo titulus non habet tantum, *filiis Core*; sed: *In intellectum filiis Core*. Hoc et in illo psalmo est, cuius primum versum ipse Dominus de cruce dixit: *Deus meus, Deus meus, respice in me, quare me dereliquisti?* Transfigurans enim nos in id quod dicebat, et in corpus suum (quia et nos sumus corpus eius, ille caput nostrum), vocem de cruce non dixit suam, sed nostram. Non enim unquam eum dereliquit Deus, nec ipse a Patre unquam recessit; sed propter nos dixit hoc: *Deus meus, Deus meus, utquid me dereliquisti?* Nam sequitur ibi: *Longe a salute mea verba delictorum meorum*. Et ostendit ex quorum persona hoc dixerit; non enim in ipso delictum potuit inveniri. *Clamabo ad te*, inquit in ipso psalmo, *per diem, et non exaudies; et nocte, subauditur utique, et non exaudies*; sed addidit: *et non ad insipientiam mihi*, id est, hoc ipsum quod

non exaudies, non ad insipientiam mihi, sed ad intellectum. Quid est, ad intellectum non exaudies? id est, me non exaudies ad temporalia, ut intellegam a te desideranda sempiterna. Non ergo relinquit Deus, et cum videtur relinquere, tollit quod male desiderasti, et docet quid debeas bene desiderare. Si enim semper Deus in istis prosperitatibus faveret nobis, ut omnia nobis abundarent, nullamque in tempore isto mortalitatis nostrae tribulationem, nullas pressuras angustiasque pateremur; non diceremus nisi ista esse summa bona quae praestat Deus servis suis, et maiora ab illo non desideraremus. Ideo autem huic vitae male dulci miscet amaritudines tribulationum, ut alia quae salubriter dulcis est, requiratur; hoc est: *In intellectum filiis Core*. Denique audiamus psalmum, et ibi potius hoc videamus.

3. [vv 2.3.] *Deus, auribus nostris audivimus; patres nostri annuntiaverunt nobis, opus quod operatus es in diebus eorum, et in diebus antiquis*. Admirantes quare in istis diebus tamquam deseruerit eos quos in passionibus exercere voluerit, recolunt praeterita quae audierunt a patribus, tamquam dicentes: Non ea quae patimur nobis retulerunt patres nostri. Nam et in illo psalmo hoc dixit: *In te speraverunt patres nostri, speraverunt, et eruisti eos: ego autem sum vermis, et non homo, opprobrium hominum, et abiectio plebis*. Illi speraverunt, et liberasti eos: egone speravi, et dereliquisti me; et sine causa credidi in te, et sine causa nomen meum scriptum est apud te, et nomen tuum scriptum est in me? Haec ergo nobis indicaverunt patres nostri. *Manus tua gentes disperdidit, et plantasti eos; infirmasti populos, et expulisti eos*: id est, populos expulisti de terra sua, ut istos introduceres atque plantares, eorumque regnum tua misericordia confirmares. Haec audivimus a patribus nostris.

Nobis Deus miraculo suam praesentiam insinuat.

4. [v 4.] Sed forte ideo illi ista potuerunt, quia fortes erant, quia praeliatores, quia invicti, quia exercitati, quia bellicosi? Absit. Non hoc indicaverunt nobis patres nostri, non hoc habet Scriptura; sed quid habet, nisi quod sequitur? *Non enim in gladio suo haereditate possederunt terram, et brachium ipsorum non salvos fecit eos; sed dextera tua, et brachium tuum, et illuminatio vultus tui*. *Dextera tua*, potentia tua; *brachium tuum*, ipse Filius tuus. *Et illuminatio vultus tui*: quid est hoc? Quia talibus signis eis affuisti, ut praesens intellegereris. Numquid enim quando nobis Deus aliquo miraculo adest, faciem ipsius oculis nostris videmus? Sed effectum miraculi suam praesentiam insinuat hominibus. Denique omnes qui mirantur ad huiusmodi facta, quid dicunt? Vidi Deum praesentem. *Sed dextera tua, et brachium tuum, et illuminatio vultus tui: quoniam complacuisti in eis*: hoc est, sic cum eis egisti, ut bene placeres in eis, ut quisquis eos attenderet quomodo eum eis ageretur, diceret quia vere Deus est cum illis, et Deus illos agit.

Non solum per te ades, sed per quamcumque creaturam tuam.

5. [v 5.] Quid ergo? Alter erat tunc, et alter est nunc? Absit. Quid enim sequitur? *Tu es ipse rex meus et Deus meus*. Tu es ipse, non enim mutatus es. Tempora mutata video, creator temporum non mutatur. *Tu es ipse rex meus et Deus meus*. Tu me soles ducere, tu me soles regere, tu mihi soles subvenire. *Qui mandas salutem Iacob*. Quid est: *Qui mandas*? Etiam si tu per tuam prorsus substantiam atque naturam qua es quidquid es, occultus es, nec per hoc quod es interfuisti patribus, ut facie ad faciem te viderent; tamen per quamlibet creaturam tu mandas salutem Iacob. Etenim illa visio facie ad faciem, liberatis in resurrectione servatur. Et illi patres etiam Novi Testamenti quamvis revelata mysteria tua viderint, quamvis revelata secreta annuntiaverint; tamen in speculo se videre

dixerunt et in aenigmate: servari autem visionem in futurum facie ad faciem , quando venerit quod ipse Apostolus ait: *Mortui enim estis, et vita vestra abscondita est cum Christo in Deo; cum autem Christus apparuerit, vita vestra, tunc et vos apparebitis cum ipso in gloria* . Tunc ergo nobis servatur visio illa facie ad faciem, de qua et Ioannes dicit: *Dilectissimi, filii Dei sumus, et nondum apparuit quid erimus; scimus quia cum apparuerit, similes ei erimus, quoniam videbimus eum sicuti est* . Etsi ergo tunc patres nostri non te viderunt facie ad faciem secundum quod tu es, etiamsi ista visio servatur in resurrectione, tamen etsi Angeli affuerunt, tu *mandas salutem Iacob*. Non solum per te ades, sed per quamcumque creaturam tuam affueris, tu mandas hoc propter salutem servorum tuorum quod tu ipse per te facis; hoc autem fit pro salute servorum tuorum quod faciunt quibus mandas. Cum ergo tu ipse sis rex meus et Deus meus, et tu mandes salutem Iacob, quare ista nunc patimur?

6. [v 6.] Sed forte praeterita tantum narrata sunt nobis, de futuro autem non est aliquid tale sperandum. Imo vero sperandum. *In te inimicos nostros ventilabimus*. Ergo patres nostri indicaverunt nobis opus quod operatus es in diebus eorum, et in diebus antiquis: quia manus tua gentes disperdidit, eiecisti populos et plantasti eos. Ista praeterita sunt: de futuro vero quid erit? *In te inimicos nostros ventilabimus*: veniet tempus quando omnes inimici Christianorum, sicut palea ventilentur, sicut pulvis ventilentur, et de terra proiciantur. Ergo si et praeterita sic sunt nobis narrata, et futura talia praenuntiata; in medio praesentium quare laboramus, nisi *in intellectum filiis Core? In te inimicos nostros ventilabimus: et in nomine tuo spernemus insurgentes in nos*. Hoc de futuro.

7. [v 7.] *Non enim in arcu meo sperabo*: quomodo nec patres in gladio suo. *Et gladius meus non salvum faciet me*.

Deo et futura tam certa sunt, tamquam praeterita sint.

8. [v 8.] *Salvos enim fecisti nos ex affligentibus nos*. Et hoc figura praeteriti de futuro dicitur: sed ideo tamquam praeteritum dicitur, quia tam certum est quasi factum sit. Intendite quare pleraque Prophetiae ita dicunt tamquam praeterita sint, cum praenuntientur futura, non facta. Nam et de ipso Domino futura passio praenuntiabatur, et tamen: *Foderunt*, inquit, *manus meas et pedes meos, dinumeraverunt omnia ossa mea*: non dixit: Fodient, et dinumerabunt. *Ipsi vero consideraverunt et conspexerunt me*: non dixit: Considerabunt et conspicient. *Diviserunt sibi vestimenta mea* : non dixit, dividunt. Omnia ista tamquam praeterita dicuntur, cum futura sint; quia Deo et futura tam certa sunt, tamquam praeterita sint. Nobis enim ea quae praeterierunt, certa sunt; quae futura, incerta sunt. Novimus enim aliquid accidisse, et non potest fieri ut non acciderit quod accidit. Da prophetam cui tam certum sit futurum quam tibi praeteritum: et quam tibi quod meministi factum, non potest fieri ut non sit factum, tam illi quod novit futurum, non potest fieri ut non fiat. Ideo de securitate dicuntur tamquam praeterita, quae adhuc futura sunt. Hoc ergo speramus. *Salvos enim fecisti nos ex affligentibus nos, et eos qui oderunt nos confudisti*.

9. [v 9.] *In Deo laudabimur tota die*. Videte quemadmodum miscet etiam verba futuri temporis, ut intellegas et praeterita quae dicta sunt de futuro esse praedicta. *In Deo laudabimur tota die: et in nomine tuo confitebimur in saecula*. Quid: *laudabimur*? Quid: *confitebimur*? Quia ex omnibus affligentibus nos eruisti nos, quia regnum perpetuum dabis nobis, quia complebitur in nobis: *Beati qui habitant in domo tua, Domine, in saecula saeculorum laudabunt te* .

Omnia mala quae patiuntur Christiani praevisa sunt.

10. [v 10.] Haec ergo futura cum certa sint nobis, et illa praeterita cum a patribus nostris audierimus, quid modo? *Nunc autem repulisti et confudisti nos.* Confudisti, non in conscientia nostra, sed in facie hominum. Erat enim tempus quo affligerentur Christiani, cum ubique fugerent, cum ubique diceretur, Christianus est, tamquam ad insultationem et ad opprobrium pertineret. Ubi est ergo ille Deus noster, rex noster, qui mandat salutem Iacob? Ubi est ille qui fecit omnia quae nobis narraverunt patres nostri? Ubi est qui facturus est omnia quae nobis revelavit per Spiritum suum? Numquid mutatus est? *Sed in intellectum filiis Core fiunt haec.* Aliquid enim intellegere debemus, quare nos ista omnia medio tempore pati voluit. Quae omnia? *Nunc autem repulisti et confudisti nos: et non egredieris Deus in virtutibus nostris.* Procedimus ad inimicos nostros, et tu nobiscum non procedis: videmus eos, praevalent illi, et nos invalidi sumus. Ubi est illa virtus tua? ubi est dextera et potentia tua? ubi mare siccatum? ubi Aegyptii persequentes fluctibus obruti? ubi Amalech resistens, in crucis signo superatus? *Et non egredieris Deus in virtutibus nostris.*

11. [v 11.] *Avertisti autem nos retrorsum prae inimicis nostris:* ut quasi illi ante sint, nos retro; illi victores, nos victi deputemur. *Et qui nos oderunt, diripiebant sibi:* quid, nisi nos?

12. [v 12.] *Dedisti nos tamquam oves escarum, et in nationibus dispersisti nos:* a nationibus manducati sumus. Hi significantur qui sic passi sunt, ut in corpus gentium verterentur. Plangit enim eos Ecclesia, tamquam membra sua devorata.

13. [v 13.] *Vendidisti populum tuum sine pretio.* Vidimus enim quos dedisti, non vidimus quid accepisti. *Et non fuit multitudo in iubilationibus eorum.* Numquid enim quando fugiebant Christiani persequentibus inimicis idololatriis, fiebant congregationes et iubilationes Deo? Numquid concinebantur hymni de ecclesiis Dei, qui solent in pace concini, dulcique concentu fraternitatis Dei auribus personari? *Et non fuit multitudo in iubilationibus eorum.*

14. [vv 14.15.] *Posuisti nos in opprobrium vicinis nostris, subsannationem et derisum his qui in circuitu nostro sunt. Posuisti nos in similitudinem in nationibus.* Quid est, *in similitudinem*? Quando maledicentes homines similitudinem dant de eo quem detestantur: Sic moriaris, sic puniaris. Quanta tunc dicta sunt talia? Sic crucifigaris. Hodieque non desunt hostes Christi, illi ipsi Iudaei, contra quos quando defendimus Christum, dicunt nobis: Sic moriaris quomodo ille. Non enim illam mortem intulissent, nisi eo modo mori vehementer exhorruissent; aut quid mysterii haberet, si intellegere potuissent. Caecus quando inungitur, collyrium in manu medici non videt. Nam crux ipsa et pro ipsis persequentibus facta est. Inde sunt postea sanati, et in eum crediderunt quem ipsi occiderunt. *Posuisti nos in similitudinem in nationibus, commotionem capitis in populis:* commotionem capitis ad insultandum. *Et locuti sunt labiis, et moverunt caput.* Hoc Domino, hoc etiam omnibus sanctis eius, quos persequi, quos tenere, quos illudere, quos tradere, quos affligere, quos occidere potuerunt.

Liberandus est christianus populus, duce Christo apparente in gloria sua.

15. [vv 16.17.] *Tota die verecundia mea contra me est, et confusio vultus mei operuit me: a voce exprobrantis et obloquentis:* hoc est, a voce insultantium et crimen mihi obicientium, quia colo te, quia confiteor te: et crimen mihi obicientium de illo nomine, unde mea omnia crimina delebuntur. *A voce exprobrantis et obloquentis,* id est, contra me loquentis. *A facie inimici et*

persequentis. Et quis hic intellectus? Quae praeterita dicta sunt, non in nobis fient: quae futura sperantur, non apparent. Praeterita: in magna gloria tua eductus est populus de Aegypto, liberatus a persequentibus, ductus per gentes, expulsis gentibus collocatus in regno. Quae futura? Educendus populus de ista Aegypto saeculi, duce Christo apparente in gloria sua; ponendi sancti ad dexteram, iniqui ad sinistram, damnandi iniqui cum diabolo in aeterna poena; accipiendum regnum a Christo cum sanctis in sempiternum. Haec sunt futura, illa praeterita. In medio quid? Tribulationes. Quare? Ut appareat animus colens Deum, quantum colat Deum; ut videatur utrum gratis colat eum a quo salutem gratis accepit. Si enim tibi dicat Deus: Quid dedisti mihi ut facerem te? Certe si factus promeruisti me, non me promerueras antequam facerem te. Quid dicturi sumus ei, qui primo gratis nos fecit, quia bonus est, non quia aliquid meruimus? Deinde de ipsa reparatione, de secunda nativitate quid dicturi sumus? Merita nostra fecisse ut nobis illa salus perpetua mitteretur a Domino? Absit. Si merita nostra aliquid facerent, ad damnationem nostram veniret. Non venit ille ad inspectionem meritorum, sed ad remissionem peccatorum. Non fuisti, et factus es: quid Deo dedisti? Malus fuisti, et liberatus es: quid Deo dedisti? Quid non ab eo gratis accepisti? Merito et gratia nominatur, quia gratis datur. Exigitur ergo a te, ut et tu gratis eum colas: non quia dat temporalia, sed quia praestat aeterna.

Ne speraveris tibi danda a Deo, qualia hic iubet contemnere.

16. Sed ipsa aeterna vide ne aliter cogites, et cogitando aeterna carnaliter, nihilominus Deum gratis non colas. Quid enim? Si ideo colis Deum, quia dat tibi fundum, non eum culturus es, quia tollit tibi fundum? Sed forte tu dicis: Ideo eum colam, quia dabit mihi villam, non tamen temporalem. Nihilominus adhuc corruptam mentem geris: amore enim casto non colis, adhuc mercedem expetis. Ea enim vis habere in futuro saeculo, quae hic necesse est derelinquas: mutare vis voluptatem carnalem, non amputare. Non laudatur in illo ieiunium, qui ad luxuriosam coenam servat ventrem suum. Invitantur enim aliquando homines ad coenam magnam, et cum ad eam volunt avidi venire, ieiunant: numquid hoc ieiunium continentiae, et non potius luxuriae deputandum est? Noli ergo talia sperare tibi danda a Deo, qualia hic iubet contemnere. Haec enim sperabant Iudaei, ideo turbabantur in illa quaestione. Nam et ipsi resurrectionem sperant, sed ad tales voluptates corporis se sperant resurrecturos, quales hic amant. Ideo cum eis proponeretur quaestio illa a Sadducaeis, qui non credunt resurrectionem, de illa muliere quae nupsit septem fratribus sibimet succedentibus, cuius eorum in resurrectione erit uxor, deficiebant, et respondere non poterant. At vero Domino quando est proposita, quia nobis resurrectio talis promittitur, non qua repetantur huiusmodi voluptates, sed qua aeterna de ipso Deo gaudia comparentur, respondit Dominus, et ait: *Erratis nescientes Scripturas, neque virtutem Dei: in resurrectione enim neque nubent, neque uxores ducent: non enim incipient mori*. Id est, non ibi quaeritur successor, ubi non erit decessor. Et quid erit? *Sed erunt*, inquit, *aequales Angelis Dei*. Nisi forte putas, quod Angeli epulis quotidianis, et vino quo te inebrias, gaudeant, aut hoc forte arbitraris, quod Angeli uxores habeant. Nihil eorum est apud Angelos. Unde gaudent Angeli, nisi unde Dominus ait: *Nescitis quia Angeli eorum, semper vident faciem Patris*? Si ergo ad faciem Patris gaudent Angeli, ad tale gaudium te praepara: aut si invenis melius quam videre faciem Dei? Vae tali amoris tuo, si vel suspicaris aliquid pulchrius, quam est ille a quo est omne pulchrum, quod te teneat, ne illum cogitare merearis. Dominus in carne erat, et apparebat homo hominibus. Qualis apparebat? Iam dixi, homo hominibus. Quid magnum apparebat? Caro carni. Quid

magnum apparebat, de quo dictum est: *Vidimus eum, et non habebat speciem neque decorem* ? Quis non habebat speciem neque decorem? De quo item dicitur: *Speciosus forma prae filiis hominum* . Ut homo, non habebat speciem neque decorem; sed speciosus forma ex eo quod est prae filiis hominum. Ideo formam illam deformem carnis ostendens oculis intuentium, quid ait? *Qui diligit me, mandata mea custodit; et qui diligit me, diligitur a Patre meo, et ego diligam eum, et ostendam illi meipsum* . Quem videbant, ostensurum se illis promittebat. Sed quid est hoc? Quasi diceret: Videtis formam servi, occulta est forma Dei: per hanc vobis blandior, illam vobis servo; hac vos parvulos nutrio, illa grandes pascio. Ergo ut haec fides nostra qua purgamur, ad invisibilia praeparetur, hoc est, quod *in intellectum filiis Core* facta sunt ista omnia, ut detraherentur sanctis ea quae habebant, detraheretur et ipsa vita temporalis: ut non propter haec ipsa temporalia colerent ipsum aeternum, sed amore illius casto tolerarent haec omnia quae pro tempore paterentur.

Ille mercedem accipiet qui in tribulationibus non deficiunt ac radicem caritatis habent.

17. [vv 18.19.] Denique quia intellexerunt hoc filii Core, quid dicunt? *Haec omnia venerunt super nos, et obliti non sumus te*. Quid est, *et obliti non sumus te*? *Et inique non egimus in testamento tuo: et non recessit retro cor nostrum: et declinasti semitas nostras de via tua*. Ecce est intellectus, quia non recessit retro cor nostrum, quia obliti non sumus te, quia inique non egimus in testamento tuo, positi in magnis tribulationibus et persecutionibus gentium. *Declinasti semitas nostras de via tua*. Semitae enim nostrae erant in voluptatibus saeculi; semitae nostrae erant in prosperitatibus temporalium rerum: tulisti semitas nostras de via tua, et ostendisti nobis quam arcta et angusta via est quae ducit ad vitam. *Et declinasti semitas nostras de via tua*. Quid est, *declinasti semitas nostras de via tua*? Tamquam diceret nobis: In tribulatione positi estis, multa patimini, multa quae amabatis in hoc saeculo, amisistis: sed non vos dimisi in via, quam angustam vos doceo. Latas semitas quaerebatis: quid vobis dico? Hac itur ad vitam sempiternam: qua vultis ambulare, ad mortem pergitis. *Quam lata et spatiosa via est quae ducit ad interitum, et multi sunt qui ambulant per eam! Quam arcta et angusta via est quae ducit ad vitam, et pauci sunt qui ambulant per illam!* Qui sunt pauci? Qui tolerant tribulationes, qui tolerant tentationes, qui in istis omnibus molestiis non deficiunt; qui non ad horam gaudent ad verbum, et in tempore tribulationis tamquam orto sole arescunt , sed habent radicem caritatis, sicut audivimus quod modo lectum est in Evangelio . Radicem, inquam, caritatis habe, ut cum sol exortus fuerit, non te urat, sed nutriat. *Haec omnia venerunt super nos, et obliti non sumus te; et inique non egimus in testamento tuo; et non recessit retro cor nostrum*. Sed quia haec omnia inter tribulationes facimus, iam in angusta via ambulantes, *declinasti semitas nostras de via tua*.

18. [v 20.] *Quoniam humilasti nos in loco infirmitatis*. Ergo exaltabis nos in loco fortitudinis. *Et operuit nos umbra mortis*. Haec enim mortalitas umbra mortis est. Vera mors est damnatio cum diabolo.

19. [v 21.] *Si obliti sumus nomen Dei nostri*. Iste est intellectus filiorum Core. *Et si expandimus manus nostras ad Deum alienum*.

Deo cognoscere dicitur, cum cognoscentes facit.

20. [v 22.] *Nonne Deus requiret ista? Ipse enim novit occulta cordis*. Novit, et requirit: si novit occulta cordis, quid ibi facit? *Nonne Deus requiret ista?* Novit in

se, requirit propter nos. Etenim ideo requirit Deus aliquando, et dicit sibi innotescere, quod facit tibi innotescere. Opus suum tibi dicit, non cognitionem suam. Dicimus plerumque: Laetus dies, quando serenus est: numquid ipse dies gaudet? Sed gaudentem dicimus, quia gaudentes nos facit. Et dicimus: Triste coelum. Non enim est ullus talis sensus in nubibus: sed quia homines huiusmodi videntes coeli faciem contristantur, triste dicitur, eo quod tristes facit. Sic et Deus cognoscere dicitur, quando cognoscentes facit. Deus dicit ad Abraham: *Nunc cognovi quia tu times Deum*. Ante non cognoverat? Sed ipse Abraham se non cognovit: quia in ipsa tentatione ipse sibi innotuit. Plerumque enim homo putat se posse quod non potest, aut putat se non posse quod potest; accedit ad illum interrogatio ex divina dispensatione, et per interrogationem notus fit sibi; et dicitur Deus cognovisse, quod illum fecit nosse. Numquid Petrus noverat se, quando dixit medico: *Tecum sum usque ad mortem*? Medicus noverat, vena inspecta, quid intus ageretur in aegrotis; aegrotus non noverat. Venit accessio tentationis; et probavit medicus sententiam suam, perdidit aeger praesumptionem suam. Sic ergo et novit Deus, et requirit. Novit. Quomodo ipse requirit? Propter te, ut tu invenias te, et gratias agas ei qui fecit te. *Nonne Deus requirit ista?*

Potes videre hominem mortificari; quare mortificetur nescis, Deus solus hoc novit.

21. *Ipse enim novit occulta cordis.* Quid est, *novit occulta*? quae occulta? *Quoniam propter te mortificamur tota die, deputati sumus velut oves occisionis.* Potes enim videre mortificari hominem; quare mortificetur, nescis: Deus hoc novit; res in occulto est. Sed dicit mihi aliquis: Ecce pro nomine Christi detinetur, nomen Christi confitetur. Quare non et haeretici nomen Christi confitentur, et non tamen iam propter ipsum moriuntur? Prorsus in ipsa Ecclesia, dicam, catholica, putatis defuisse aut deesse posse, qui causa humanae gloriae paterentur? Si deessent huiusmodi homines, non diceret Apostolus: *Si tradidero corpus meum ut ardeam, caritatem autem non habeam, nihil mihi prodest*. Sciebat ergo esse posse quosdam qui hoc iactatione facerent, non dilectione. Ideo obscurum est; Deus hoc solus videt, nos non possumus. Ipse solus potest iudicare, qui novit occulta cordis. *Quoniam propter te mortificamur tota die, deputati sumus velut oves occisionis.* Iam dixi, hinc etiam apostolum Paulum testimonium posuisse ad exhortandos martyres, ne deficerent in tribulationibus pro nomine Christi susceptis.

Iudaei Christum viderunt mori, non crediderunt autem resurrexisse.

22. [v 23.] *Exsurge, quare obdormis, Domine?* Cui dicit? et quis dicit? Nonne magis dicitur ille dormire, et halare, qui talia loquitur, *Exsurge, quare dormis, Domine?* Respondet tibi: Novi quid dicam: scio quia non dormit qui custodit Israel: sed tamen martyres clamant: *Exsurge, quare obdormis, Domine?* O Domine Iesu! occisus es, dormisti in passione, iam nobis resurrexisti. Novimus enim quia nobis resurrexisti. Quare resurrexisti? Gentes quae nos persequuntur, mortuum te putant, resurrexisse non credunt. Exsurge ergo et illis. Quare dormis, non nobis, sed illis? Si enim iam te illi crederent resurrexisse, numquid eos qui in te crederent persequi poterant. Sed quare persequuntur? Dele, occide nescio quos, qui crediderunt in te nescio quem male mortuum? Adhuc eis dormis: exsurge ut intellegant quia resurrexisti, et quiescant. Denique factum est dum moriuntur martyres, et ista dicunt, dormiunt, et excitant Christum vere mortuum dormitionibus eorum; surrexit Christus quodammodo in gentibus, id est, creditus est resurrexisse: ita paulatim et ipsi credendo conversi ad Christum, fecerunt

numerum magnum, quem timerent persecutores, et cessaverunt persecutiones. Unde? Quia resurrexit Christus in gentibus, qui illis ante non credentibus dormiebat. *Exsurge, et ne repellas usque in finem.*

23. [v 24.] *Quare faciem tuam avertis? quasi non adsis, quasi oblitus sis nostri. Oblivisceris inopiam nostram, et tribulationem nostram.*

24. [v 25.] *Quoniam humilata est in pulvere anima nostra.* Ubi humilata est? In pulvere, id est, pulvis nos persequitur. Illi nos persequuntur, de quibus dixisti: *Non sic impii, non sic; sed tamquam pulvis quem proicit ventus a facie terrae . Humilata est in pulvere anima nostra; haesit in terra venter noster.* Poenam nimiae humilationis mihi videtur expressisse, qua quisque quando se prosternit, haeret in terra venter eius. Quisquis enim ita humilatur ut genua figat, adhuc habet quo humilietur: quisquis autem sic humilatur ut haereat in terra venter eius, ultra quo humilietur non habet. Si enim ultra voluerit, iam non erit humilare, sed obruere. Hoc ergo forsitan dixerit: Nimium humiliati sumus in hoc pulvere, ultra quo humiliemur non habemus: iam pervenit usque ad summum humilatio, veniat et miseratio.

Persecutionum tempore perde potius pecuniam, ne perdas iustitiam.

25. An forte, fratres, eos plangit Ecclesia voce ista, quibus illi qui persequiebantur persuaserunt impietatem: ut illi qui perdurarunt hoc dicant: *Humilata est in pulvere anima nostra?* Id est, inter manus pulveris huius, inter manus impiorum et persequentium: *Humilata est in pulvere anima nostra*, ad hoc ut te invocemus, ut dares auxilium de tribulatione: *venter autem noster haesit in terra*, id est, consensit impietati pulveris huius venter noster; hoc est enim dictum: *Haesit*. Si enim cum diligis et ardes caritate, recte dicis Deo: *Adhaesit anima mea post te* ; et: *Mihi adhaerere Deo bonum est* : tunc autem adhaeres Deo, quando consentis Deo: non sine causa dictum est, de ventre isto quod adhaesit in terra, nisi quia illi significantur, qui persecutionem non tolerantes, consenserunt iniquis: sic enim haeserunt in terra. Sed quare dicti sunt venter, nisi quia carnales sunt: ut os Ecclesiae in sanctis sit, in spiritalibus sit; venter Ecclesiae in carnalibus sit? Itaque os Ecclesiae eminet; venter absconditus est, tamquam mollior et infirmior. Hoc significat quodam loco Scriptura, ubi quidam dicit se accepisse librum; *et liber ipse dulcis erat*, inquit, *in ore meo, et amarus in ventre meo* . Quid est hoc, nisi quia praecepta summa quae capiunt spiritalis, non capiunt carnales; et de quibus gaudent spiritalis, contristantur carnales? Liber iste, fratres, quid habet? *Vende omnia quae habes, et da pauperibus*. Quam dulcis in ore Ecclesiae! Ab omnibus spiritalibus factum est. At vero carnali cuicumque dixeris: Fac hoc; facilius a te tristis recedit, sicut ille dives a Domino , quam facit quod dictum est. Quare autem tristis recessit, nisi quia liber ille dulcis est in ore, et in ventre amarus? Dedisti nescio quid auri et argenti; ventum est ad hunc articulum, ut nisi perdas, forte aliquod peccatum committas, iniuriam forte ingeras Ecclesiae, blasphemare cogaris: posito itaque in angustiis, aut damno pecuniae, aut damno iustitiae, dicitur tibi: Perde potius pecuniam, ne perdas iustitiam: tu autem cui non dulcis est in ore iustitia, sed adhuc in illis membris infirmus es, quales in ventre deputat Ecclesia, contristatus eligis aliquando amittere aliquid de iustitia, quam vel nummum de pecunia; et percutis te damno graviore, implens sacculum tuum, et exinanienti cor tuum. Fortassis ergo de illis dixerit: *Haesit in terra venter noster*.

Sive patientes sive gaudentes, redime nos gratis, hoc est non propter meritum.

26. [v 26.] *Exsurge, Domine, adiuva nos.* Et vere, carissimi, exsurrexit et adiuvit. Namque cum exurgeret, id est, cum resurgeret, et gentibus innotesceret, cessantibus persecutionibus, etiam illi qui haeserant in terra, eruti sunt de terra, et agentes poenitentiam, redditi sunt corpori Christi, quamvis infirmi, quamvis imperfecti, ut compleretur in eis: *Imperfectum meum viderunt oculi tui, et in libro tuo omnes scribentur*. *Exsurge, Domine, adiuva nos: et redime nos propter nomen tuum*: hoc est, gratis; propter nomen tuum, non propter meritum meum; quia tu dignatus es facere, non quia ego dignus sum cui facias. Nam et hoc ipsum quod non sumus obliti te, et non recessit retro cor nostrum, quod non expandimus manus nostras ad Deum alienum, nisi te adiuvante, unde possemus? nisi te intus alloquente et exhortante, non deserente, unde valeremus? Ergo sive patientes in tribulationibus, sive gaudentes in prosperitatibus, redime nos; non propter meritum nostrum, sed propter nomen tuum.

IN PSALMUM 44

ENARRATIO

Sermo

Quem delectat imitari puerum, non delectet imperitia, sed innocentia.

1. [v 1.] Hunc psalmum sicut vobiscum cum exultatione cantavimus, ita nobiscum cum attentione consideretis peto. Cantatur enim de sanctis nuptiis, de sponso et sponsa, de rege et plebe, de Salvatore et de his qui salvandi sunt. Qui cum veste nuptiali venit ad nuptias, gloriam quaerens sponsi, non suam, non solum libenter audit, quod solet esse etiam hominum spectacula quaerentium, non facta exhibentium; sed etiam mandat cordi, quod non ibi vacet, sed germinet, erumpat, crescat, perficiatur, assumatur. Oportet enim nos esse, quibus hoc cantetur, filios Core, quod habet titulus psalmi. Erant enim isti quidam homines: verumtamen omnis inscriptio Litterarum divinarum aliquid innuit intellegendis, et non tantum auditorem, verum etiam cognitorem desiderat. Interrogamus enim vim hebraici verbi, quid sit Core: et, sicut se interpretationes habent omnium verborum in Scriptura positorum, renuntiatur nobis, filios Core interpretari filios Calvi. Quod nomen non ad irrisionem accipiat, ne inveniamur in sensu puerili, quales pueros legimus in libro Regnorum, insultantes Elisaeo sancto prophetae, et clamantes post ipsum: *Ascende calve, ascende calve*. Tales enim pueros stulte garrulos, et in suam perniciem maledicentes, exeuntes de silva bestiae comederunt. Hoc scriptum est, et ubi sit scriptum commemoravimus: qui meminerunt, recognoscant; qui non meminerunt, legant; qui non legerunt, credant. Quod ergo illud factum figuravit in futurum, non nos debet apprehendere. Significati sunt enim in illis pueris stulti homines, habentes ignorantiae sensum; quales nos non vult esse Apostolus, ubi dicit: *Nolite pueri esse mentibus*. Et quia Dominus invitaverat nos ad imitationem puerorum, quando ante se parvulum posuit, et ait: *Nisi quis fuerit ut puer iste, non intrabit in regnum coelorum*; ibi quoque Apostolus cautus, ubi revocat a mente puerili, vocat rursus ad imitationem puerilem: *Nolite*, inquit, *pueri effici mentibus, sed malitia parvuli estote, ut mentibus perfecti sitis*. Quem delectat imitari puerum, non delectet imperitia, sed innocentia. Illi vero ex imperitia insultabant sancto Dei calvo, et clamabant post eum: *Calve, calve*. Factum est ut a bestiis consumerentur: et figuraverunt homines in eadem mente puerili stulte irridentes quemdam

calvum; quia in Calvariae loco crucifixus est. Possessi sunt ergo tales velut a bestiis, hoc est a daemonibus, a diabolo et angelis eius, qui operatur in filiis diffidentiae. Tales pueri erant, qui ante sacratum lignum stantes caput agitabant, et dicebant: *Si filius Dei est, descendat de cruce*. Huius nos filii sumus, quia filii sponsi sumus: et nobis inscriptus est psalmus iste, cuius titulus dicitur: *Filiis Core, pro his quae commutabuntur*.

Unusquisque nostrum ex vetere homine in novum mutatur: ex infideli fidelis... fit.

2. Quid ego exponam quid sit, *pro his quae commutabuntur*? Quid ego dicam? Hoc omnis mutatus agnoscit. Qui audit haec, *Pro his quae commutabuntur*, videat quid erat, et quid nunc sit. Et primo ipsum mundum videat commutatum; nuper adorantem idola, modo adorantem Deum; nuper servientem iis quae fecit, modo ei a quo factus est. *Pro his quae commutabuntur*, videte quando dictum sit. Modo iam residui Pagani mutata expavescent: et qui nolunt mutari, vident refertas ecclesias, templa deserta; hac celebritatem, ibi solitudinem. Mirantur mutata, legant praedicta: aurem accommodent promissori, credant exhibitori. Sed et unusquisque nostrum, fratres, ex vetere homine in novum mutatur; ex infideli fidelis fit, ex raptore largitor, castus ex adultero, beneficus ex malefico. Ergo cantetur nobis, *Pro his quae commutabuntur*: et sic incipiat describi, per quem commutata sunt.

Sponsus Christus, sponsa Ecclesia est.

3. Sequitur enim: *Pro his quae commutabuntur, filiis Core, in intellectum, Canticum pro dilecto*. Nam dilectus ille visus est a persecutoribus suis, sed non in intellectum. Si enim cognovissent, nunquam Dominum gloriae crucifixissent. Ad hunc intellectum oculos alios quaerebat ipse, cum diceret: *Qui me videt, videt et Patrem*. Sonet eum iam psalmus: gaudeamus in nuptiis, et nos erimus cum iis qui fiunt nuptiae qui invitatur ad nuptias; et ipsi invitati sponsa est. Etenim sponsa Ecclesia est, sponsus Christus. Solent dici ab scholasticis carmina quaedam uxores ducentibus et nubentibus, quae vocantur epithalamia; quidquid ibi cantatur, ad honorem cantatur sponsi et sponsae: an forte et in nuptiis istis, quo invitati sumus, thalamus non est? Et unde dicit alius psalmus: *In sole posuit tabernaculum suum, et ipse tamquam sponsus procedens de thalamo suo*? Coniunctio nuptialis, Verbum et caro: huius coniunctionis thalamus, virginis uterus. Etenim caro ipsa Verbo est coniuncta: unde etiam dicitur: *Iam non duo, sed una caro*. Assumpta est Ecclesia ex genere humano, ut caput esset Ecclesiae ipsa caro Verbo coniuncta, et caeteri credentes membra essent illius capitis. Nam vis videre quis venerit ad nuptias? *In principio erat Verbum, et Verbum erat apud Deum, et Deus erat Verbum*. Gaudeat sponsa amata a Deo. Quando amata? Dum adhuc foeda. *Omnes enim peccaverunt*, ait Apostolus, *et egent gloria Dei*. Et iterum: *Etenim Christus pro impiis mortuus est*. Amata est foeda, ne remaneret foeda. Non enim vere foeda amata est, quia non foeditas amata est: nam si hoc amaret, hoc servaret: evertit foeditatem, formavit pulchritudinem. Ad qualem venit, et qualem fecit? Veniat iam ipse in verbis propheticis; ecce ipse sponsus procedat nobis: amemus illum; aut si invenerimus in eo aliquid foedi, non amemus. Ecce ipse invenit multa foeda, et amavit nos: si aliquid foedi invenerimus in eo, non amemus. Quia et hoc ipsum quod carnem indutus est, ut de illo etiam diceretur. *Vidimus eum, et non habebat speciem neque decorem*; si consideres misericordiam qua factus est, et ibi pulcher est. Sed Iudaeorum personam gerebat propheta, cum diceret: *Vidimus eum, et non habebat speciem neque decorem*. Quare? Quia non in intellectum.

Intellegentibus autem, *et Verbum caro factum est*, magna pulchritudo est. *Mihi autem absit gloriari*, dixit unus amicorum sponsi, *nisi in cruce Domini nostri Iesu Christi*. Parum est ut non inde erubescas, nisi etiam et glorieris. Quare ergo non habuit speciem neque decorem? Quia Christus crucifixus, Iudaeis quidem scandalum, Gentibus stultitia. Quare autem et in cruce habuit decorem? Quia quod stultum est Dei, sapientius est quam homines; et quod infirmum est Dei, fortius est quam homines. Nobis ergo iam credentibus, ubique sponsus pulcher occurrat. Pulcher Deus, Verbum apud Deum: pulcher in utero virginis, ubi non amisit divinitatem, et sumpsit humanitatem: pulcher natus infans Verbum; quia et cum esset infans, cum sugeret, cum manibus portaretur, coeli locuti sunt, Angeli laudes dixerunt, Magos stella direxit, adoratus est in praesepe, cibaria mansuetorum. Pulcher ergo in coelo, pulcher in terra; pulcher in utero, pulcher in manibus parentum; pulcher in miraculis, pulcher in flagellis; pulcher invitans ad vitam, pulcher non curans mortem; pulcher deponens animam, pulcher recipiens; pulcher in ligno, pulcher in sepulcro, pulcher in coelo. In intellectum audite Canticum, neque oculos vestros a splendore pulchritudinis illius avertat carnis infirmitas. Summa et vera pulchritudo iustitia est: ibi illum non videbis pulchrum, ubi deprehendis iniustum: si ubique iustus, ubique decorus. Veniat ergo nobis inspiciendus oculis mentis, descriptus a quodam laudatore suo propheta: ecce incipit.

De Verbo Dei, per quod facta sunt omnia.

4. [v 2.] *Eructavit cor meum verbum bonum*. Quis dicit, Pater, an Propheta? Intellexerunt enim quidam Patris personam dicentis: *Eructavit cor meum verbum bonum*, commendantis nobis nativitatem quamdam ineffabilem. Ne forte putares aliquid assumptum, unde Filium generaret Deus; quemadmodum homo sibi assumit aliquid unde generet filios, coniugium scilicet, sine quo prolem procreare homo non potest: ne igitur putares aliquo coniugio indiguisset Deum, unde Filium generaret: *Eructavit*, inquit, *cor meum verbum bonum*. Hodie cor tuum, o homo, generat consilium, nec quaerit uxorem: per consilium natum ex corde tuo aedificas aliquid; et illa fabrica, antequam stet in opere, stat in consilio; et inest iam quod facturum es, in eo per quod facturum es: et laudas fabricam nondum existentem, nondum in specie aedificii, sed in prolatione consilii; nec laudat alius consilium tuum, nisi aut indicaveris, aut viderit quod fecisti. Ergo si per Verbum omnia, et Verbum de Deo; inspicere fabricam factam per Verbum, et ex isto aedificio mirare consilium. Quale Verbum est per quod factum est coelum et terra, et omnis ornatus coeli, omnis fecunditas terrae, diffusio maris, distentio aeris, fulgor siderum, claritas solis et lunae? Videntur haec: transcede et haec; cogita Angelos, Principatus, Sedes, Dominationes, Potestates: omnia per ipsum facta sunt. Unde ergo ista bona facta sunt? Quia eructatum est per quod fierent, *Verbum bonum*. Ergo Verbum bonum: et ipsi Verbo dictum est: *Magister bone*. Et ipsum Verbum respondit: *Quid me interrogas de bono? Nemo bonus, nisi unus Deus*. Dictum est: *Magister bone*; et dicit: *Quid me interrogas de bono?* Addidit etiam: *Nemo bonus, nisi unus Deus*. Quomodo ergo et ipse bonus, nisi quia Deus? Non solum autem Deus, sed cum Patre unus Deus. Non enim dicendo: *Nemo bonus, nisi unus Deus*, discrevit se, sed univit. *Eructavit cor meum verbum bonum*. Dixerit hoc Deus Pater de Verbo suo bono atque benefico bono nostro, per quod solum bonum utcumque boni esse possumus.

Pater Verbum profert ex corde suo. Sed dicere Dei aeternum est.

5. Sequitur: *Dico ego opera mea regi*. Adhuc Pater loquitur? Si adhuc Pater loquitur, quaeramus et hoc quomodo secundum fidem veram et catholicam intellegamus: *Dico ego opera mea regi*. Si enim Pater dicit opera sua Filio suo regi nostro; quae opera Pater dicturus est Filio, cum omnia opera Patris per Filium facta sint? An forte, *Dico ego opera mea regi*, ipsum *Dico*, generationem Filii significat? Vereor ne hoc aliquando a tardioribus non possit intellegi: verumtamen dicam; sequatur qui potest, ne non dicto non sequatur et qui potest. Legimus in alio psalmo dictum: *Semel locutus est Deus*. Toties locutus est per Prophetas, toties per Apostolos, hodieque loquitur per sanctos suos, et ait: *Semel locutus est Deus*. Unde semel locutus est, nisi propter Verbum unum? Sicut autem *Eructavit cor meum verbum bonum*, intelleximus ibi generationem Filii; veluti repetitio mihi videtur facta in consequenti sententia, ut illud quod dictum erat: *Eructavit cor meum verbum bonum*, repeteretur in eo quod ait: *Dico*. Quid est enim: *Dico*? Verbum profero. Et unde profert Deus verbum, nisi ex corde suo, ex intimo suo? Tu non dicis nisi quod ex corde tuo profers; verbum tuum quod sonat et transit, aliunde non profertur: et miraris quia ita dicit Deus? Sed dicere Dei aeternum est. Tu dicis aliquid modo, quia tacebas paulo ante: vel ecce nunc nondum verbum profers; cum autem proferre coeperis, rumpis silentium quodammodo, et generas verbum quod antea non erat. Non sic Deus genuit Verbum: dicere Dei sine initio est, et sine fine; et tamen unum Verbum dicit. Dicat alterum, si quod dixit transierit. Cum vero et a quo dicitur manet, et quod dicitur manet; et semel dicitur et non finitur; et ipsum semel sine initio dicitur, nec bis dicitur, quia non transit quod semel dicitur. Hoc est ergo: *Eructavit cor meum verbum bonum*, quod est: *Dico ego opera mea regi*. Quare ergo: *Opera mea dico*? Quia in ipso Verbo omnia opera Dei. Quidquid enim facturus erat Deus in creatura, iam in Verbo erat; nec esset in rebus, nisi esset in Verbo: quomodo et in te non esset in fabrica, nisi esset in consilio. Sicut in Evangelio dicitur: *Quod factum est in ipso vita erat*. Erat ergo quod factum est, sed in Verbo erat: et omnia opera Dei ibi erant, et opera nondum erant: sed Verbum erat, et Verbum hoc Deus erat, et apud Deum erat, et Filius Dei erat, et cum Patre unus Deus erat. *Dico ego opera mea regi*. Audiat dicentem, qui Verbum intellegit; et videat cum Patre sempiternum Verbum, in quo sunt etiam quae futura sunt, in quo non abierunt et quae transierunt. Haec opera Dei in Verbo, tamquam in Verbo, tamquam in Unigenito, tamquam in Dei Verbo.

Verbum incarnatum debita tua dimisit et indebita sua exsolvit.

6. Quid ergo sequitur? *Lingua mea calamus scribae, velociter scribentis*. Quid simile, fratres mei, quid habet simile lingua Dei cum calamo scribae? Quid habet simile petra cum Christo? quid habet simile agnus cum Salvatore? quid habet leo cum Unigeniti fortitudine? Dicta sunt haec tamen: et nisi dicerentur, non aliquo modo per haec visibilia ad invisibilem informaremur. Sic ergo humilem similitudinem calami huius, nec comparemus illi excellentiae, nec tamen respuamus. Quaero enim quare linguam suam calamum dixit esse scribae velociter scribentis? At vero quantumvis velociter scribat scriba, non comparatur illi velocitati, de qua dicit alius psalmus: *Usque in velocitatem currit verbum eius*. Sed mihi videtur, quantum audet humana intellegentia, et hoc posse accipi ex persona Patris dictum: *Lingua mea calamus scribae*. Quia quod lingua dicitur, sonat et transit; quod scribitur, manet: cum ergo dicat Deus Verbum, et Verbum quod dicitur non sonet et transeat, sed et dicatur et maneat; scriptis hoc maluit Deus comparare, quam sonis. Quod autem addidit, *velociter scribentis*, impulit

mentem ad intelligentiam: sed non pigra remaneat, respiciendo antiquarios, aut respiciendo qualeslibet veloces notarios; si autem hoc attenderit, remanebit ibi. Ipsum *velociter*, cogitet *velociter*; et videat quare dictum sit, *velociter*. *Velociter* Dei tale est, ut velocius nihil sit. In Scripturis enim scribitur littera post litteram, syllaba post syllabam, verbum post verbum; nec ad secundum transitur, nisi primo perscripto. Ibi autem nihil velocius, ubi non multa sunt verba, nec tamen aliquid praetermissum est, cum in uno sint omnia.

7. [v 3.] Ecce iam Verbum illud sic prolatum, aeternum, ab aeterno coaeternum, veniet sponsus. *Speciosus forma prae filiis hominum. Prae filiis hominum*: quare non et prae Angelis? Quid voluit dicere: *Prae filiis hominum*, nisi quia homo? Ne hominem Christum quemlibet hominem putares, ait: *Prae filiis hominum speciosus forma*. Etiam homo prae filiis hominum; etiam inter filios hominum, prae filiis hominum; etiam ex filiis hominum, prae filiis hominum. *Diffusa est gratia in labiis tuis*. Lex per Moysen data est; Gratia et veritas per Iesum Christum facta est. *Diffusa est gratia in labiis tuis*. Merito mihi subventum est, quia *condelector legi Dei secundum interiorem hominem. Sed alia lex in membris meis repugnat legi mentis meae, et captivum me ducit in lege peccati, quae est in membris meis. Miser ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius? Gratia Dei per Iesum Christum Dominum nostrum. Diffusa est ergo gratia in labiis tuis*. Venit nobis cum verbo gratiae, cum osculo gratiae. Quid ista gratia dulcius? Quo pertinet gratia ista? *Beati quorum remissae sunt iniquitates, et quorum tecta sunt peccata*. Si severus iudex veniret, nec afferret istam gratiam diffusam in labiis suis, quis de salute aliquid speraret? Quis non sibi hoc timeret quod peccatori debebatur? Ille veniens cum gratia, non exegit quod debebatur, solvit quod non debebat. Num enim non peccator debebat mortem? Aut vero tibi peccatori debebatur, nisi supplicium? Debita tua dimisit, et indebita sua exsolvit. Magna gratia. Quare gratia? Quia gratis. Propterea tibi gratias agere licet, referre non licet; non enim potes. Quaerebat ille quid retribueret, et dixit: *Quid retribuam Domino pro omnibus quae retribuit mihi*? Et invenit quasi aliquid: *Calicem salutaris accipiam, et nomen Domini invocabo*. Hoc illi rependis, quia calicem salutaris accipis, et nomen Domini invocas? Quis tibi dedit ipsum calicem salutarem? Remansit in actione gratiarum, nam in relatione defecit. Inveni quid Deo des, quod ab illo non acceperis; et retuleris gratiam. Sed cave ne dum quaeris quid illi retribuas, quod ab illo non acceperis, invenias, sed peccatum tuum. Hoc plane ab illo non accepisti, sed nec ei dare debes. Hoc dederunt Iudaei, retribuerunt mala pro bonis; acceperunt ab eo pluviam, et fructum non dederunt, sed spinas dolorum. Ergo bonum quidquid volueris in te dare Deo, non te invenis accepisse nisi a Deo. Ipsa est gratia Dei diffusa in labiis. Fecit te, gratis te fecit. Non enim erat cui praestaret antequam faceret. Perieras, quaesivit te; et inventum revocavit te. Praeterita non imputavit, futura promisit. Vere *diffusa est gratia in labiis tuis*.

8. Propterea, inquit, *benedixit te Deus in aeternum*. Laboratur, ut hoc possit intellegi adhuc a Deo Patre dici: *Propterea benedixit te Deus in aeternum*. Accommodatius videtur hoc accipi ex persona Prophetiae. Et mutationes personarum repentinae, et omnino ex improvviso, inveniuntur in sanctis Scripturarum libris; et si quis advertat, plenae sunt paginae divinae. *Domine, libera animam meam a labiis iniquis et a lingua dolosa*; et statim: *Quid detur tibi, aut quid adliCIatur tibi adversus linguam subdolum*? Alia illic persona erat, alia hic: ibi petentis, hic subvenientis. *Sagittae potentis acutae, cum carbonibus vastatoriis*. Alia persona est: *Quid detur tibi, aut quid adliCIatur tibi*; et in consequentibus fit alia: *Heu me! quia incolatus meus longinquus factus est*. In paucis versibus tam crebra mutatio personarum intellectum admonet: non exprimit locum ubi

mutatur; non dicitur: Hoc dixit homo, hoc dixit Deus; sed ex ipsis verbis fit nobis intellegere quid ad hominem pertineat, quid ad Deum. Homo autem dicebat: *Eructavit cor meum verbum bonum, dico ego opera mea regi*. Homo dicebat, ille dicebat qui scripsit psalmum; sed ex persona Dei dicebat: incipit dicere et ex sua: *Propterea benedixit te Deus in aeternum*. Dixerat enim Deus: *Diffusa est gratia in labiis tuis*, ei quem fecerat speciosum prae filiis hominum, etiam hominem quem Deum ante omnia protulerat, aeternus coaeternum. Impletus est ergo Propheta gaudio quodam ineffabili, et attendens quid Deus Pater de Filio suo homini revelaverit, qui potuit dicere ista et ex persona Dei: *Propterea, inquit, benedixit te Deus in aeternum*. Quare? Propter gratiam. Illa enim gratia quo pertinet? Ad regnum coelorum. Primum enim Testamentum terram promiserat: et aliud praemium fuit vel promissio sub Lege positorum, aliud sub Gratia: terra Chananaeorum Iudaeis sub Lege positis, regnum coelorum Christianis sub Gratia positis. Itaque quod pertinebat ad eos qui sub Lege positi erant, regnum, terra illa transiit: regnum coelorum quod pertinet sub Gratia positis, non transit. Propterea hic, *benedixit te Deus*, non ad tempus, sed *in aeternum*.

Summum hominis opus non est, nisi Deum laudare.

9. Non defuerunt qui omnia etiam superiora verba ex Prophetae persona accipi mallent: et hoc quod dictum est: *Eructavit cor meum verbum bonum*, ex Propheta voluerint intellegi, veluti dicente hymnum. (Quisquis enim dicit hymnum Deo, eructat cor eius verbum bonum: quomodo qui blasphemat in Deum, eructat cor eius verbum malum.) Ut et illud quod adiunctum est: *Dico ego opera mea regi*, significare voluerit summum hominis opus non esse, nisi Deum laudare. Illius est specie sua placere tibi, ad te pertinet eum in gratiarum actione laudare. Opera tua si non fuerint laus Dei, incipis teipsum amare; et pertinebis ad illos de quibus dicit Apostolus: *Erunt enim homines seipsos amantes*. Displice tibi, placeat tibi qui te fecit; quia in eo tibi displices quod in te ipse fecisti. Opus ergo tuum sit laus Dei, eructet cor tuum verbum bonum. *Dic ergo opera tua regi*: quia ut diceres, rex fecit, et ipse donavit quod offerres. Redde illi de suo, ne velis accepta parte patrimonii tui ire longius et prodige perdere in meretrices, et porcos pascere. Hoc recordamini ex Evangelio. Sed etiam de nobis dictum est: *Mortuus erat, et revixit; perierat, et inventus est*.

10. *Lingua mea calamus scribae, velociter scribentis*. Non defuerunt qui sic intellegerent Prophetam ea dixisse quae scriberet, et ideo linguam suam calamo scribae comparasse. *Velociter autem scribentis* voluisse dicere, ut significaret ea se scribere, quae velociter ventura erant, ut velociter scribere, velocia scribere intellegatur, id est scribere non tardatura. Non enim tardavit Deus exhibere Christum. Quam cito evolutum sentitur, quod peractum agnoscitur! Recordare generationes ante te, invenies Adam tamquam hesterno die factum. Ita gesta legimus omnia ab ipso principio: ergo velociter facta sunt. Velociter erit et dies iudicii; praeveni velocitatem ipsius: velociter veniet, velocius tu mutare. Aderit facies iudicis, sed vide quid dicit Propheta: *Praeveniamus faciem eius in confessione*. *Diffusa est gratia in labiis tuis, propterea benedixit te Deus in aeternum*.

Fortior est gladius spiritalis separans, quam copulans natura carnalis.

11. [v 4.] *Accingere gladium tuum circa femur, potentissime. Gladium tuum*, quid, nisi verbum tuum? Illo gladio stravit inimicos, illo gladio divisit filium a patre, filiam a matre, nurum a socru. Legimus haec in Evangelio: *Non veni pacem*

mittere, sed gladium. Et erunt in una domo quinque divisi adversum se, duo adversus tres, et tres adversus duos erunt divisi: id est, filius adversus patrem, filia adversus matrem, nurus adversus socrum suam . Divisio haec quo gladio facta est, nisi quem Christus attulit? Et revera, fratres, etiam quotidianis exemplis videmus haec. Placet iuveni alicui Deo servire, displicet patri; divisi sunt adversus se: ille promittit terrenam haereditatem, ille amat coelestem; aliud iste pollicetur, aliud ille eligit. Non sibi putet pater factam iniuriam; Deus solus illi praefertur: et tamen litigat cum filio volente servire Deo. Sed fortior est ille gladius spiritualis separans, quam copulans natura carnalis. Fit hoc et de filia adversus matrem, multo magis et de nuru adversus socrum. Nam aliquando in una domo nurus et socrus inveniuntur haeretica et catholica. Et ubi fortiter recipitur iste gladius, rebaptizationem non timemus. Potuit dividi filia adversus matrem suam, et non potest nurus adversus socrum suam.

Christus est gladius, qui hominem divisit a diabolo.

12. Factum est hoc generaliter etiam in genere humano, divisus est filius adversus patrem. Fuimus enim aliquando filii diaboli. Adhuc infidelibus dictum est: *Vos a patre diabolo estis* . Et omnis infidelitas nostra, unde, nisi a patre diabolo? Non ille creando sed nos illum imitando. Iam modo videtis filium adversus patrem divisum. Venit gladius ille; renuntiat diabolo: invenit alium patrem, invenit aliam matrem. Ille ad imitationem se praebens, generabat in exitium: parentes duo quos invenimus, in vitam aeternam generant. Divisus est filius adversus patrem. Divisa est filia adversus matrem suam: plebs illa quae de Iudaeis credidit, divisa est adversus Synagogam. Divisa est et nurus adversus socrum suam: plebs de Gentibus veniens, nurus dicitur; quia sponsus Christus filius Synagogae. Unde enim natus est Filius Dei secundum carnem? Ex illa Synagoga. Ille qui dimisit patrem et matrem, et adhaesit uxori suae, ut essent duo in carne una : non coniectura nostra, sed attestante Apostolo, et dicente: *Sacramentum hoc magnum est, ego autem dico in Christo et in Ecclesia* . Dimisit enim patrem quodammodo: non omnino dimisit veluti ad separationem, sed ad susceptionem humanae carnis. Quomodo dimisit? Quia cum esset in forma Dei, non rapinam arbitratus est esse aequalis Deo, sed semetipsum exinanivit, formam servi accipiens . Quomodo dimisit et matrem? Gentem Iudaeorum, Synagogam illam haerentem veteribus sacramentis. Ad ipsam figuram pertinet quod ait: *Quae est mihi mater, aut qui fratres* ? Ille enim intus docebat, illi foris stabant. Videte si non modo ita sunt Iudaei. Docet Christus in Ecclesia, illi foris stant. Socrus ergo quid est? Mater sponsi. Mater sponsi Domini nostri Iesu Christi, Synagoga est. Proinde nurus eius Ecclesia, quae veniens de Gentibus non consensit in circumcisionem carnalem, divisa est adversus socrum suam. *Accingere gladium tuum*. De potentia huius gladii loquebamur, cum ista diceremus.

Quod infirmum est Dei, fortius est hominibus.

13. *Accingere gladium tuum*, sermonem tuum: *circa femur, potentissime*, circa femur habens gladium. Quid est, *circa femur*? quid significat de femore? Carnem. Unde illud est: *Non deficiet princeps de Iuda, et dux de femoribus eius* . Nonne et ipse Abraham, cui promissum erat semen in quo benedicerentur omnes gentes, quando misit servum suum ad quaerendam et ducendam uxorem filio suo, unde veniret illud semen sanctum in quo benedicerentur omnes gentes; fide tenens in illa veluti humilitate seminis esse magnitudinem nominis, id est Filium Dei venturum ex filiis hominum per semen Abrahae, fecit ipsum servum suum, quem

mittebat, ita sibi iurare? *Pone, inquit, manum tuam sub femore meo, et sic iura* . Quasi diceret: Pone manum tuam ad altare, aut ad Evangelium, aut ad Prophetam, aut ad aliquid sanctum. Sub femore meo, inquit, pone manum: habens fiduciam, nec reverens turpitudinem, sed intellegens veritatem. Propterea: *Accingere gladium tuum circa femur, potentissime*. Potentissime etiam circa femur: quia quod infirmum est Dei, fortius est hominibus . *Potentissime*.

14. [v 5.] *Specie tua et pulchritudine tua*. Iustitiam accipe, qua semper es speciosus et pulcher. *Et intende, et prospere procede, et regna*. Nonne videmus? Certe iam factum est. Attendite orbem terrarum; intendit, prospere processit, et regnat; subditae sunt omnes gentes. Quid erat illud videre in spiritu? Quod nunc est experiri in veritate. Quando dicebantur haec, nondum ita regnabat Christus, nondum intenderat, nondum processerat: praedicabantur; exhibita sunt, iam ea tenemus: in multis redditorem habemus Deum, in paucis debitorem. *Intende, et prospere procede, et regna*.

Potentiam quam Pater habet et Filius; sic et divinitatem.

15. *Propter veritatem, et mansuetudinem, et iustitiam*. Reddita est veritas, quando veritas de terra orta est, et iustitia de coelo prospexit . Praesentatus est Christus exspectationi generis humani, ut in semine Abrahae benedicerentur omnes gentes. Praedicatum est Evangelium; veritas est. Quid mansuetudo? Passi sunt martyres, et inde multum processit, et promovit per omnes gentes regnum Dei: quia patiebantur martyres, nec deficiebant, nec resistebant; dicentes omnia, nihil occultantes; parati ad omnia, nihil recusantes. Magna mansuetudo! Corpus Christi hoc fecit, in capite suo didicit. Ille prior sicut ovis ad occisionem ductus est, et sicut agnus coram tondente se non aperuit os suum : usque adeo mansuetus, ut pendens in cruce diceret: *Pater, ignosce illis, quia nesciunt quid faciunt* . Quid propter iustitiam? Veniet etiam, ut iudicet, et retribuat unicuique secundum opera sua . Dixit veritatem, pertulit iniquitatem, allaturus est aequitatem. *Et deducet te mirabiliter dextera tua*. Nos dextera ipsius, ipse dextera sua. Ille enim Deus, nos homines. Dextera sua deductus est, id est potentia sua. Etenim potentiam quam Pater habet, habet et ipse, et immortalitatem Patris habet et ipse; divinitatem Patris habet, aeternitatem Patris habet, virtutem Patris habet. Deducet eum mirabiliter dextera eius, faciens divina, patiens humana, malitias hominum sternens bonitate sua. Adhuc deducitur et ubi nondum est, et dextera eius deducit eum. Hoc enim eum ducit, quod ipse donavit sanctis suis. *Deducet te mirabiliter dextera tua*.

Homines ex inimicis amici facti sunt; inimici mortui sunt, amici vivunt.

16. [v 6.] *Sagittae tuae acutae, potentissimae*: verba cor transfigentia, amorem excitantia. Unde dicitur in Canticis canticorum: *Quia vulnerata caritate ego sum* . Dicit enim vulneratam se esse caritate, id est, amare se dicit, aestuare se dicit, suspirare sponso, unde accepit sagittam verbi. *Sagittae tuae acutae, potentissimae*: et transfigentes, et efficientes: *acutae, potentissimae*. *Populi sub te cadent*. Qui ceciderunt? Qui percussi sunt, et ceciderunt. Populos videmus subditos Christo, cadentes non videmus. Exponit ubi cadunt: *in corde*. Ibi se erigebant adversus Christum, ibi cadunt ante Christum. Blasphemabat Saulus Christum, erectus erat: supplicat Christo, cecidit, prostratus est: occisus est inimicus Christi, ut vivat discipulus Christi. De coelo emissa sagitta, corde percussus est Saulus, nondum Paulus, adhuc Saulus, adhuc erectus, nondum prostratus: accepit sagittam, cecidit in corde. Non enim quod prostratus est in facie, ibi cecidit, sed ubi ait: *Domine*,

quid me iubes facere? Modo ibas ad Christianos alligandos et perducendos ad poenam; et modo dicis Christo: *Quid me iubes facere?* O sagittam acutam, potentissimam, qua accepta cecidit Saulus ut esset Paulus! Ut ille, ita et populi: gentes attendite, videte subditas Christo. Ergo: *Populi sub te cadent, in corde inimicorum regis*: hoc est, in corde inimicorum tuorum. Ipsum enim appellat regem, ipsum novit regem. *Populi sub te cadent, in corde inimicorum regis*. Inimici erant: acceperunt sagittas tuas, ceciderunt ante te. Ex inimicis amici facti sunt: inimici mortui sunt, amici vivunt. Hoc est: *Pro his quae commutabuntur*. Quaerimus intellegere verba singula, versus singulos: ita tamen quaerimus, ut de Christo dici nemo dubitet. *Populi sub te cadent, in corde inimicorum regis*.

Dei voluntas aequalis est, tua curva; dirige ad illam te, ne illam velis curvare ad te.

17. [v 7.] *Sedes tua, Deus, in saecula saeculorum*. Quia benedixit te Deus in aeternum, propter gratiam diffusam in labiis tuis. Erat autem sedes regni iudaici temporalis, pertinens ad eos qui sub Lege erant, non ad eos qui sub Gratia erant: venit ille ut liberaret eos qui sub Lege erant, et sub Gratia constitueret. *Sedes eius in saecula saeculorum*. Quare? Quia sedes illa prima regni temporalis fuit. Unde nunc sedes in saecula saeculorum? Quia Dei. *Sedes tua, Deus, in saecula saeculorum*. O aeternitatis divinitas! Non enim posset Deus sedem habere temporalem. *Sedes tua, Deus, in saecula saeculorum*. *Virga directionis, virga regni tui*. Directionis virga est, quae dirigit homines. Curvi erant, distorti erant: sibi regnare cupiebant, se amabant, facta sua mala diligebant; non voluntatem suam Deo subdebant, sed voluntatem Dei ad suas concupiscentias flectere volebant. Irascitur enim peccator et iniquus plerumque Deo, quia non pluit; et non vult sibi Deum irasci, quia fluit. Et ad hoc propemodum sedent quotidie homines, ut disputent contra Deum: Hoc facere debuit, hoc non bene fecit. Tu videlicet vides quid facias, ille nescit? Distortus tu es, ille rectus est. Distortum ad rectum quando coniungis? Collineari non potest. Tamquam si in pavimento aequali ponas lignum curvum; non adiungitur, non cohaeret, non coaptatur pavimento: pavimentum ubique aequale est; sed illud curvum est, non coaptatur aequali. Ergo Dei voluntas aequalis est, tua curva est: propterea tibi curva videtur illa, quia tu illi coaptari non potes: dirige ad illam te, ne illam velis curvare ad te; quia non potes, frustra conaris: illa semper directa est. Vis illi haerere? Corrigere. Erit virga ipsius qui te regit, virga directionis. Inde et rex a regendo dicitur. Non autem regit qui non corrigit. Ad hoc est rex noster rectorum rex. Quomodo et sacerdos a sanctificando nos, ita et rex a regendo nos. Sed quid ait alio loco? *Cum sancto sanctus eris, et cum viro innocente innocens eris, et cum electo electus eris, et cum perverso perversus eris*: non quia perversus Deus, sed quia perversi perversum eum putant. Placet tibi bonum, bonus est Deus: displicet tibi, quasi pravus est Deus. Curvus est ad te Deus, tua curvatura facit hoc: nam illius rectitudo semper manet. Audi in alio psalmo: *Quam bonus Deus Israel rectis corde!*

Eris Deo amicus, si odisti quod odit, et amabis quod amat.

18. [v 8.] *Virga directionis, virga regni tui. Dilexisti iustitiam, et odisti iniquitatem*. Vide virgam directionis: *Dilexisti iustitiam, et odisti iniquitatem*. Accede ad istam virgam, sit tibi rex Christus: regat te virga ista, ne frangat te. Virga enim ferrea est illa, inflexibilis. Et quid dictum est? *Reges eos in virga ferrea, et tamquam vas figuli conteres eos*. Alios regit, alios conterit: regit spiritales, conterit carnales. Ergo accede ad istam virgam. Quid in ea times? Haec est tota virga: *Dilexisti iustitiam, et odisti iniquitatem*. Quid times? Sed forte iniquus eras: audis enim

regem tuum, quia odit iniquitatem, et times. Est quod facias. Quid odit? Iniquitatem: numquid te? Sed in te est iniquitas? Odit illam Deus, oderis et tu: ut unam rem ambo oderitis. Eris enim Deo amicus, si odisti quod odit. Ita et amabis quod amat. Displiceat in teipso tibi iniquitas tua, et placeat tibi creatura ipsius. Homo enim es iniquus. Duo dixi nomina; duo nomina, homo et iniquus: in istis duobus nominibus unum est naturae, alterum culpae; unum tibi Deus fecit, alterum tu fecisti: ama quod Deus fecit, oderis quod tu fecisti, quia et ipse hoc odit. Vide quomodo iam illi incipias coniungi, cum odisti quod odit. Peccatum puniturus est, quia virga directionis est virga regni ipsius. Sed non puniat peccatum? Sed non potest. Puniendum est peccatum: si puniendum non esset, nec peccatum esset. Praeveni illum: non vis ut ipse puniat, tu puni. Ideo enim adhuc ipse parcit, differt, tenet manum, arcum intendit, hoc est minas. Clamaret tantum feriturum se, si vellet ferire? Differt ergo manum a peccatis tuis: tu noli differre. Converte te ad punienda peccata tua, quia impunita esse peccata non possunt. Puniendum ergo erit, aut a te, aut ab ipso: tu agnosce, ut ille ignoscat. Attende exemplum in illo psalmo poenitentiae: *Averte faciem tuam a peccatis meis*. Numquid dixit: A me? Alio enim loco aperte dicit: *Ne avertas faciem tuam a me*. Ergo: *Averte faciem tuam a peccatis meis*: nolo videas peccata mea. Quia videre Dei, animadvertere est. Ideo et iudex quod punit, animadvertere dicitur, id est, animum illuc advertere; intendere utique ad puniendum, quia iudex est. Sic est et iudex Deus. *Averte faciem tuam a peccatis meis*. Tu ab ipsis faciem noli avertere, si vis ut Deus ab ipsis avertat faciem suam. Vide quomodo hoc offert Deo in ipso psalmo: *Facinus meum ego*, inquit, *agnosco, et peccatum meum ante me est semper*. Hoc non vult esse ante Deum, quod vult esse ante se. *Virga directionis, virga regni tui*. Nemo sibi multum de misericordia Dei blandiatur; virga directionis est. Numquid dicimus, non esse misericordem Deum? Quid misericordius eo, qui parcit tantum peccatoribus, eo qui in omnibus conversis ad se non curat praeterita? Sic eum dilige misericordem, ut velis esse veracem: non enim misericordia potest illi auferre iustitiam, neque iustitia misericordiam. Interim quamdiu ille differt, tu noli differre: quoniam virga directionis, virga regni ipsius.

Unctus est nobis Deus, Christus verus homo et verus Deus.

19. *Dilexisti iustitiam, et odisti iniquitatem: propterea unxit te, Deus, Deus tuus.* Propterea unxit te, ut diligeres iustitiam, et odires iniquitatem. Et vide quomodo ait: *Propterea unxit te, Deus, Deus tuus*. O tu Deus, unxit te Deus tuus. Deus ungitur a Deo. Etenim in latino putatur idem casus nominis repetitus: in graeco autem evidentissima distinctio est, quia unum nomen est quod compellatur, et alterum ab eo qui compellat: *Unxit te, Deus*. O tu *Deus*, *unxit te Deus tuus*: quomodo si diceret: Propterea unxit te, o tu Deus, Deus tuus. Sic accipite, sic intellegite, sic in graeco evidentissimum est. Ergo quis est Deus unctus a Deo? Dicant nobis Iudaei. Scripturae istae communes sunt. Unctus est Deus a Deo: unctum audis, Christum intellege. Etenim Christus a chrismate: hoc nomen quod appellatur Christus, unctionis est. Nec in aliquo alibi ungebantur reges et sacerdotes, nisi in illo regno ubi Christus prophetabatur et ungebatur, et unde venturum erat Christi nomen: nusquam est alibi omnino, in nulla gente, in nullo regno. Unctus est ergo Deus a Deo: quo oleo, nisi spiritali? Oleum enim visibile in signo est, oleum invisibile in sacramento est, oleum spiritale intus est. Unctus est nobis Deus, et missus est nobis: et ipse Deus, ut ungeretur, homo erat: sed ita homo erat, ut Deus esset; ita Deus erat, ut homo esse non dedignaretur: verus homo, verus Deus; in nullo fallax, in nullo falsus; quia ubique verax, ubique veritas. Deus ergo homo, et ideo unctus Deus, quia homo Deus, et factus est

Christus.

Scala Iacob figura est Christi et Ecclesiae.

20. Hoc figurabatur in eo quod Iacob lapidem sibi ad caput posuerat, et dormierat . Iacob patriarcha lapidem sibi ad caput posuerat; dormiens autem illo lapide ad caput posito, vidit apertis coelis scalam a coelo in terram, et Angelos ascendentes et descendentes: hoc viso evigilavit, unxit lapidem, et discessit. In illo lapide intellexit Christum, ideo unxit. Videte ex quo praedicatur Christus. Quid sibi vult illa unctio lapidis, praesertim apud Patriarchas, qui unum Deum colebant? Factum est autem in figura, et discessum est. Non enim unxit lapidem, et venit illuc semper adorare, et sacrificia ibi facere. Expressum est mysterium, non inchoatum sacrilegium. Et videte lapidem: *Lapidem quem reprobaverunt aedificantes, hic factus est in caput anguli* . Et quia caput viri Christus , propterea lapis ad caput. Attendite magnum sacramentum: lapis Christus. *Lapidem vivum*, ait Petrus, *ab hominibus reprobatum, a Deo autem electum* . Et lapis ad caput, quia caput viri Christus . Et unctus lapis quia a chrismate dictus est Christus. Et videntur scalae, revelante Christo, a terra in coelum, vel a coelo in terram, et ascendentes et descendentes Angeli . Quid hoc sit, melius videbimus, cum testimonium evangelicum ab ipso Domino commemoraverimus. Nostis quia Iacob ipse est Israel. Illi enim cum Angelo luctanti et praevalenti, et benedicto ab eo cui praevaluit, nomen mutatum est, ut appellaretur Israel : sicut populus Israel praevaluit Christo, ut crucifigeret eum; et tamen in his qui Christo crediderunt, ab ipso cui praevaluit, benedictus est. Sed multi non crediderunt, inde claudicatio Iacob. Benedictio et claudicatio. Benedictio in his qui crediderunt: nam postea novimus ex illo populo multos credidisse. Claudicatio autem in his qui non crediderunt. Et quia plures non crediderunt, et pauci crediderunt; ideo ut fieret claudicatio, tetigit latitudinem femoris eius. Quid est latitudo femoris eius? Multitudo generis. Videte ergo scalas illas Dominus quando vidit Nathanaelem in Evangelio ait: *Ecce vere Israelita, in quo dolus non est* . Sic enim dicitur de ipso Iacob: *Et erat Iacob sine dolo habitans in domo* : hoc recolens Dominus videns Nathanaelem sine dolo de gente illa et de populo illo: *Ecce vere, inquit, Israelita, in quo dolus non est*. Appellavit Israelitam, in quo dolus non esset, propter Iacob. Et ille Nathanael: *Unde me nosti?* Et Dominus: *Cum esses sub arbore fici vidi te*: id est, cum esses in illo populo sub Lege constitutus, quae carnali umbra illum populum protegebat, ibi te vidi. Quid est, ibi te vidi? Ibi tui misertus sum. Ille autem recordatus quod fuerat etiam sub arbore fici in veritate, admiratus, quia putabat se a nemine visum cum ibi esset, confitetur et dicit: *Tu es Filius Dei, tu es rex Israel*. Quis hoc dixit? Qui audierat quod verus esset Israelita, et dolus in illo non esset. Et Dominus: *Quia dixi tibi: Vidi te sub arbore fici, credidisti; maiora horum videbis*. Loquitur cum Israel, cum Iacob, cum illo qui sibi lapidem ad caput posuerat. *Maiora horum videbis*. Quae maiora? Quia iam lapis ille ad caput est. *Amen dico vobis, videbitis coelum apertum, et Angelos Dei ascendentes et descendentes super Filium hominis* . Angeli Dei ascendant et descendant per scalas illas, fiat hoc in Ecclesia, Angeli Dei annuntiatores sunt veritatis: ascendant et videant: *In principio erat Verbum, et Verbum erat apud Deum, et Deus erat Verbum*. Descendant, et videant, quia *Verbum caro factum est, et habitavit in nobis* . Ascendant, ut erigant magnos: descendant, ut nutriant parvos. Vide ascendentem Paulum: *Sive mente excessimus, Deo*. Vide descendentem: *Sive temperantes sumus, vobis* . Vide ascendentem: *Sapientiam loquimur inter perfectos*. Vide descendentem: *Lac vobis potum dedi, non escam* . Hoc fit in Ecclesia: ascendant et descendant Angeli Dei super Filium hominis: quia sursum

est Filius hominis, ad quem ascendunt corde, id est caput eius; et deorsum Filius hominis, id est corpus eius. Membra eius hic sunt, caput sursum est: ascenditur ad caput, descenditur ad membra. Christus ibi, Christus hic. Nam si ibi tantum, et hic non; unde vox illa: *Saule, Saule, quid me persequeris?* Quis enim illi in coelo molestus fuit? Nemo, nec Iudaei, nec Saulus, nec diabolus tentator; nemo ibi molestus illi: sed sicut in compage corporis humani pede calcato lingua clamat.

21. *Dilexisti iustitiam, et odisti iniquitatem: propterea unxit te, Deus, Deus tuus.* Locuti sumus de uncto Deo, hoc est de Christo. Non potuit apertius dici nomen Christi, quam ut diceretur unctus Deus. Quomodo *speciosus forma prae filiis hominum*; sic unctus, *oleo exsultationis prae participibus suis*. Qui enim participes eius? Filii hominum: quoniam et ipse Filius hominis particeps factus est mortalitatis illorum, ut faceret eos participes immortalitatis suae.

Vestimenta Christi sunt sancti eius et electi, tota Ecclesia sine macula et ruga.

22. [vv 9.10.] *Myrrha et gutta et casia a vestimentis tuis.* Odores boni a vestimentis tuis. Vestimenta eius sunt sancti eius, electi eius, tota Ecclesia eius, quam sibi sicut vestem exhibet, sine macula et ruga : propter maculam, abluens in sanguine; propter rugam, extendens in cruce. Inde bonus odor qui significatur nominatis quibusdam aromatis. Audi Paulum illum minimum, fimbriam de vestimento quod tetigit mulier in fluxu sanguinis, et sanata est ; audi illum dicentem: *Christi bonus odor sumus in omni loco, et in iis qui salvi fiunt, et in iis qui pereunt* . Non dixit: Bonus odor in iis qui salvi fiunt, et malus odor in iis qui pereunt; sed: Quod ad nos attinet, *bonus odor sumus, et in iis qui salvi fiunt, et in iis qui pereunt*. Salvum fieri hominem bono odore non est improbable neque incredibile: perire autem hominem bono odore, quae ratio est? Magna vis, magna veritas: etsi capi non potest, ita est. Nam ut noveritis quia difficile capitur, statim subiecit: *Et ad haec quis idoneus?* Quis intellegat homines mori bono odore? Tamen aliquid dicam, fratres. Ecce ipse Paulus praedicabat Evangelium; multi illum amabant praedicatorem Evangelii, multi illi invidebant: qui illum amabant, bono odore salvabantur; qui illi invidebant, bono odore peribant. Ideo et pereuntibus non malus odor, sed bonus odor. Ideo enim magis illi invidebant, quia tam bona in illo gratia praevalebat: nemo enim invidet misero. Erat ergo gloriosus in praedicatione verbi Dei, et vivens secundum regulam illius virgae directionis: et diligebant eum qui in illo diligebant Christum, qui sequebantur bonum odorem; diligebat amicum sponsi sui ipsa sponsa, quae dicit in Canticis canticorum: *Post odorem unguentorum tuorum curremus* . Illi autem quanto magis eum videbant in gloria praedicationis Evangelii et in vita inculpabili, tanto magis invidia torquebantur, et occidebantur bono odore.

Magnas domos et tabernacula Dei, corda accipe sanctorum.

23. [v 10.] *Myrrha et gutta et casia a vestimentis tuis, a domibus eburneis, ex quibus delectaverunt te filiae regum.* Domos eburneas, domos magnas, domos regales, quasvis elige, delectaverunt inde Christum filiae regum. Vis domos eburneas spiritualiter accipere? Magnas domos, et magna tabernacula Dei, corda sanctorum, ipsosque reges regentes carnem, subiugantes sibi turbas humanarum affectionum, castigantes corpus, et servituti subicientes, accipe: quia inde delectaverunt eum filiae regum. Etenim omnes animae quae illis praedicantibus et evangelizantibus natae sunt, filiae regum sunt: et Ecclesiae filiae Apostolorum, filiae regum sunt. Ille est enim *Rex regum* : illi autem reges de quibus dictum est: *Sedebitis super duodecim sedes, iudicantes duodecim tribus Israel* . Praedicaverunt

verbum veritatis, et genuerunt Ecclesias, non sibi, sed illi. Ad hoc sacramentum pertinet quod scriptum est in Lege: *Si mortuus fuerit frater, accipiat uxorem eius frater eius, et suscitet semen fratri suo . Accipiat uxorem frater eius, et suscitet semen*, non sibi, sed *fratri suo*. Dixit Christus: *Dic fratribus meis .* Dixit in psalmo: *Narrabo nomen tuum fratribus meis .* Mortuus est Christus, resurrexit, ascendit, absentavit se corpore: susceperunt fratres eius uxorem eius, praedicatione Evangelii generaturi filios, non per seipsos, sed per Evangelium, propter nomen fratris. *In Christo enim Iesu, inquit, per Evangelium, ego vos genui .* Itaque suscitantes semen fratri suo, quotquot genuerunt, non Paulianos aut Petrianos, sed Christianos nominaverunt. Videte si non iste sensus vigilat et in his versibus. Cum enim diceret, *a domibus eburneis*, dixit de regalibus, amplis, pulchris, lenibus, qualia sunt corda sanctorum: subiecit: *Ex quibus te delectaverunt filiae regum, in honore tuo. Filiae quidem regum, filiae Apostolorum tuorum: sed, in honore tuo*, quia semen illi suscitaverunt fratri suo. Ideo ipsos quos suscitaverat fratri suo Paulus, cum videret currere ad nomen suum, exclamavit: *Numquid Paulus crucifixus est pro vobis?* Quid enim ait Lex? Et habeat natus nomen defuncti. Defuncto nascatur, defuncti nomine appelletur. Servat hoc legitimum Paulus: volentes appellari ex nomine suo, revocat: *Numquid id Paulus pro vobis crucifixus est?* Ad defunctum aspiciat: *Numquid Paulus pro vobis crucifixus est?* Et quid ergo? Quando illos generasti, quid si nomen tuum illis imposuisti? Non. Ait enim: *Aut in nomine Pauli baptizati estis ? Delectaverunt te filiae regum in honore tuo.* Tenete, servate, *in honore tuo*. Hoc est habere vestem nuptialem, illius honorem, illius gloriam quaerere. Intellegite etiam filias regum, civitates quae crediderunt in Christum, et a regibus conditae sunt: et *a domibus eburneis*, divitibus, superbis, elatis. *Filiae regum delectaverunt te in honore tuo*: quia non quaesierunt honorem patrum suorum, sed quaesierunt honorem tuum. Ostendatur mihi Romae in honore tanto templum Romuli, in quanto ibi ostendo memoriam Petri. In Petro quis honoratur, nisi ille defunctus pro nobis? Sumus enim Christiani, non Petriani. Etsi nati per fratrem defuncti, tamen cognominati nomine defuncti. Per illum nati, sed illi nati. Ecce Roma, ecce Carthago, ecce aliae et aliae civitates filiae regum sunt; et delectaverunt regem suum in honore ipsius; et ex omnibus fit una quaedam regina.

Linguarum varietas multarum in unitate fidei concordat.

24. Quale carmen nuptiale? Ecce inter cantica hilaritatis plena, procedit et ipsa sponsa. Sponsus enim veniebat, ipse describebatur, in illum erat omnis intentio nostra: procedat et ista. *Astitit regina a dextris tuis*. Quae a sinistris, non regina. Stabit enim quaedam et a sinistris, cui dicitur: *Vade in ignem aeternum*. A dextris autem stabit, cui dicitur: *Venite, benedicti Patris mei, percipite regnum quod vobis paratum est ab initio mundi . Astitit regina a dextris tuis, in vestitu deaurato, circumamicta varietate*. Vestitus reginae huius quis est? Et pretiosus est, et varius est: sacramenta doctrinae in linguis omnibus variis. Alia lingua afra, alia syra, alia graeca, alia hebraea, alia illa et illa: faciunt istae linguae varietatem vestis reginae huius. Quomodo autem omnis varietas vestis in unitate concordat, sic et omnes linguae ad unam fidem. In veste varietas sit, scissura non sit. Ecce varietatem intelleximus de diversitate linguarum et vestem intelleximus propter unitatem: in ipsa autem varietate aurum quod est? Ipsa sapientia. Quaelibet sit varietas linguarum, unum aurum praedicatur: non diversum aurum, sed varietas de auro. Eadem quippe sapientiam, eandem doctrinam et disciplinam omnes linguae praedicant. Varietas in linguis, aurum in sententiis.

Si noverimus ubi sumus et ad illum corpus pertinere conemur, fide et spe uniti.

25. [v 11.] Alloquitur Propheta reginam istam (libenter enim illi cantat), et unumquemque nostrum; si tamen noverimus ubi sumus, et ad illud corpus pertinere conemur, et fide et spe pertineamus uniti in membris Christi. Nos enim alloquitur: *Audi, filia, et vide*. Alloquitur eam tamquam unus de patribus, quia filiae regum sunt: etsi alloquatur propheta, etsi alloquatur apostolus, tamquam filiam (sic enim dicimus, Patres nostri Prophetae, patres nostri Apostoli: si nos illos ut patres, illi nos ut filios), et vox una paterna alloquitur unicam filiam. *Audi, filia, et vide*. Prius audi, postea vide. Ventum est enim ad nos cum Evangelio, et praedicatum est nobis quod nondum videmus, et audiendo credidimus, credendo videbimus; sicut dicit ipse sponsus apud Prophetam: *Populus quem non cognovi, servivit mihi; in obauditu auris obedivit mihi*. Quid est, *in obauditu auris*? Quia non vidit. Viderunt Iudaei, et crucifixerunt: non viderunt Gentes, et crediderunt. Veniat regina de Gentibus in vestitu deaurato, circumamicta varietate: veniat ex Gentibus, veniat circumamicta omnibus linguis, in unitate sapientiae; dicatur ei: *Audi filia, et vide*. Si non audieris, non videbis. Audi ut munda cor fide, sicut Apostolus ait in Actibus Apostolorum: *Fide mundans corda eorum*. Ad hoc enim audimus quod credamus, antequam videamus, ut credendo cor mundemus, unde videre possimus. Audi, ut credas, munda cor fide. Et cum cor mundavero, quid videbo? Beati mundo corde, quia ipsi Deum videbunt. *Audi, filia, et vide; et inclina aurem tuam*. Parum est audi, humiliter audi: *Inclina aurem tuam. Et obliviscere populum tuum et domum patris tui*. Erat populus quidam, et domus patris quaedam, in qua nata es, populus Babyloniae, habens regem diabolum. Undecumque venerunt Gentes, a patre diabolo venerunt: sed patri diabolo renuntiaverunt. *Obliviscere populum tuum et domum patris tui*. Foedam te ille genuit, cum peccatricem fecit: pulchram te iste regenerat qui iustificat impiam. *Obliviscere populum tuum, et domum patris tui*.

26. [v 12.] *Quoniam concupivit rex speciem tuam*. Quam speciem, nisi quam ipse fecit? *Concupivit speciem*. Cuius speciem? Peccatricis, iniquae, impiae, qualis erat apud patrem diabolum, et apud populum suum? Non, sed de qua dicitur: *Quae est ista quae ascendit dealbata*? Antea ergo non erat alba, postea dealbata. Quia si fuerint peccata vestra sicut phoenicium, tamquam nivem dealbabo. *Concupivit rex speciem tuam*. Quis rex? *Quia ipse est Deus tuus*. Iam vide si non debes dimittere patrem tuum illum, et populum tuum illum, et venire ad regem istum, Deum tuum: Deus tuus est, rex tuus est. Rex tuus, et ipse est sponsus tuus. Regi nubis Deo, ab illo dotata, ab illo decorata, ab illo redempta, ab illo sanata. Quidquid habes unde illi placeas, ab illo habes.

Serviamus Deo membra Christi amando.

27. [v 13.] *Et adorabunt eum filiae Tyri in muneribus*. Ipsum regem tuum Deum tuum *adorabunt filiae Tyri in muneribus*. *Filiae Tyri*, filiae Gentium: a parte ad totum. Tyrus vicina huic terrae ubi prophetia erat, significabat Gentes credituras Christo. Inde erat illa Chananaea, quae primo canis est appellata: Nam ut noveritis quia inde erat, Evangelium sic loquitur: *Secessit in partes Tyri et Sidonis, et ecce mulier Chananaea de finibus illis egressa clamabat*, et caetera quae ibi narrantur. Quae primo canis erat apud patrem suum et in populo suo, clamando et veniendo ad istum regem, decora facta credendo in illum, quid meruit audire? *O mulier, magna est fides tua*. *Concupivit rex speciem tuam. Et adorabunt eum filiae Tyri in muneribus*. Quibus muneribus? Sic ad se vult venire rex iste, et thesauros suos impleri vult: et ipse donavit unde impleantur, et a vobis impleantur. Veniant,

inquit, adorent eum in muneribus. Quid est, in muneribus? *Nolite vobis condere thesauros in terra, ubi tinea et rubigo exterminat, et ubi fures effodiunt et furantur: sed thesaurizate vobis thesauros in coelo, ubi neque fur neque tinea corrumpit. Ubi enim fuerit thesaurus tuus, illic erit et cor tuum* . Venite cum muneribus: *Date eleemosynas, et omnia munda sunt vobis* . Venite cum muneribus ad eum qui dicit: *Misericordiam volo magis quam sacrificium* . Ad illud templum quod erat ante umbra futuri, veniebatur cum tauris et arietibus, cum hircis, cum diversis quibusque animalibus aptis ad sacrificium, ut in illo sanguine aliud fieret, aliud significaretur. Modo iam ipse sanguis, quem figurabant illa omnia, venit: venit Rex ipse, et ipse munera vult. Quae munera? Eleemosynas. Ipse est enim iudicaturus, et ipse munera imputabit quibusdam. *Venite, inquit, benedicti Patris mei, percipite regnum quod vobis paratum est ab initio mundi*. Quare? *Esurivi, et dedistis mihi manducare; sitivi, et dedistis mihi bibere; nudus fui, et vestistis me; hospes, et adduxistis me; infirmus et in carcere, et visitastis me*. Haec sunt munera in quibus adorant filiae Tyri regem: quia cum dicerent: *Quando te vidimus?* ille qui et sursum est et deorsum, propter ascendentes et descendentes: *Cum uni, inquit, ex minimis meis fecistis, mihi fecistis* .

Omnes una sponsa et regina, mater et filii simul totum ad Christum pertinens.

28. *Adorabunt eum filiae Tyri in muneribus*. Et quae sunt filiae Tyri, et quomodo adorabunt eum in muneribus, planius illud voluit dicere: *Vultum tuum deprecabuntur divites plebis*. Hae filiae Tyri adorantes in muneribus, divites sunt plebis, quos ille alloquitur amicus sponsi: *Praecepte divitibus huius mundi, non superbe sapere, neque sperare in incerto divitiarum; sed in Deo vivo, qui praestat nobis omnia abundanter ad fruendum: divites sint in operibus bonis, facile tribuant, communicent*. Adorent in muneribus; sed non perdunt: securi ponant ubi semper inveniant. *Thesaurizent sibi fundamentum bonum in futurum, ut apprehendant veram vitam* . Adorando in muneribus, *vultum tuum deprecabuntur*. Ad Ecclesiam enim concurrunt, et ibi eleemosynas faciunt. Ne extra fiant, id est, ne extra positi fiant, in Ecclesia faciant. Vultus enim sponsae huius et reginae proderit facientibus. Propterea illi qui res suas vendebant, vultum reginae huius deprecantes in muneribus veniebant; et ea quae portabant, ad pedes Apostolorum ponebant . Fervebat dilectio in Ecclesia, vultus erat reginae Ecclesia, vultus erat reginae obsequium filiarum Tyri, id est, divitum adorantium in muneribus. *Vultum tuum deprecabuntur divites plebis*. Et qui deprecabuntur vultum, et cuius vultum deprecabuntur, omnes una sponsa, omnes una regina, mater et filii simul totum ad Christum pertinens, ad caput pertinens.

Cum bene facis conscientia delecteris, ubi amat et coronat Christus.

29. [vv 14.15.] Sed quia fiunt ista opera et istae eleemosynae ad iactantiam hominum, inde dicit ipse Dominus: *Cavete facere iustitiam vestram coram hominibus ut videamini ab eis* . Quomodo autem et publice debent fieri propter vultum sponsae, ait: *Luceant opera vestra coram hominibus, ut videant bona facta vestra, et glorificent Patrem vestrum qui in coelis est* : non ut gloriam vestram quaeratis in operibus bonis quae publice facitis, sed ut gloriam Dei. Et quis novit, inquit, utrum gloriam Dei quaero, an gloriam meam? Quia do pauperi, videor: quo animo dem, quis videt? Sufficiat tibi qui videt; ille videt qui retribuet. Intus amat qui intus videt: intus amat, intus ametur qui interiorum facit et ipsam pulchritudinem. Noli quasi oculis exterioribus delectari, quia videris, et quia laudaris; attende quid hic sequatur: *Omnis gloria eius filiae regis intrinsecus*.

Extrinsecus non solum vestis est aurea et varia, sed intus pulchram novit, qui speciem eius amavit. Quae sunt interiora pulchritudinis? Conscientiae. Ibi videt Christus, ibi amat Christus, ibi alloquitur Christus, ibi punit Christus, ibi coronat Christus. Sit ergo eleemosyna tua in occulto; quia *omnis gloria eius filiae regis intrinsecus. In fimbriis aureis, circumamicta varietate*. Pulchritudo intrinsecus: in fimbriis autem aureis varietas linguarum, doctrinae decus. Ista quid prosunt, si non sit pulchritudo illa intrinsecus?

30. *Afferentur regi virgines post eam*. Vere factum est. Credidit Ecclesia, facta est Ecclesia per omnes gentes. Modo quemadmodum concupiscunt virgines placere illi regi? Unde incitantur? Quia praecessit Ecclesia. *Afferentur regi virgines post eam: proximae eius afferentur tibi*. Non enim quae afferuntur alienae sunt, sed proximae eius, ad eam pertinentes. Et quia dixit, *regi*; ad eum conversus dixit, *tibi: proximae eius afferentur tibi*.

31. [v 16.] *Afferentur in laetitia et exultatione, adducentur in templum regis*. Templum regis ipsa Ecclesia, intrat in templum ipsa Ecclesia. Unde construitur templum? De hominibus qui intrant in templum. Lapides vivi qui sunt, nisi fideles Dei? *Adducentur in templum regis*. Sunt enim virgines extra templum regis, haereticae sanctimoniales: sunt quidem virgines, sed quid proderit eis nisi adducantur in templum regis? Templum regis in unitate est: templum regis non est ruinosum, non discissum, non divisum. Iunctura lapidum viventium caritas est. *Adducentur in templum regis*.

Haec est catholica Ecclesia. Agnoscant qui praecisi sunt, veniant ad unitatem.

32. [v 17.] *Pro patribus tuis nati sunt tibi filii*. Nihil evidentius. Attendite iam ipsum templum regis, quia inde loquitur propter unitatem diffusam toto orbe terrarum: quia illae quae virgines esse voluerunt, nisi adducantur in templum regis, sponso placere non possunt. *Pro patribus tuis nati sunt tibi filii*. Genuerunt te Apostoli: ipsi missi sunt, ipsi praedicaverunt, ipsi patres. Sed numquid nobiscum corporaliter semper esse potuerunt? Etsi unus ipsorum dixit: *Cupio dissolvi, et esse cum Christo multo magis optimum est; manere in carne necessarium propter vos*. Dixit hoc quidem, sed quamdiu hic manere potuit? Numquid usque ad hoc tempus? numquid usque in posterum? Ergo illorum abscessu deserta est Ecclesia? Absit. *Pro patribus tuis nati sunt tibi filii*. Quid est: *Pro patribus tuis nati sunt tibi filii*? Patres missi sunt Apostoli, pro Apostolis filii nati sunt tibi, constituti sunt episcopi. Hodie enim episcopi, qui sunt per totum mundum, unde nati sunt? Ipsa Ecclesia patres illos appellat, ipsa illos genuit, et ipsa illos constituit in sedibus patrum. Non ergo te putes desertam, quia non vides Petrum, quia non vides Paulum, quia non vides illos per quos nata es: de prole tua tibi crevit paternitas. *Pro patribus tuis nati sunt tibi filii: constitues eos principes super omnem terram*. Vide templum regis quam late diffusum est: ut noverint virgines quae non adducuntur in templum regis, non se ad istas nuptias pertinere. *Pro patribus tuis nati sunt tibi filii: constitues eos principes super omnem terram*. Haec est catholica Ecclesia: filii eius constituti sunt principes super omnem terram, filii eius constituti sunt pro patribus. Agnoscant qui praecisi sunt, veniant ad unitatem, adducantur in templum regis. Templum suum Deus ubique collocavit, fundamenta Prophetarum et Apostolorum ubique firmavit. Filios genuit Ecclesia, constituit eos pro patribus suis principes super omnem terram.

Civitas Dei est Ecclesia quae nunc ad futuram peregrinatur gloriam.

33. [v 18.] *Memores erunt nominis tui in omni generatione et generatione. Propterea populi confitebuntur tibi.* Quid ergo prodest confiteri, et extra templum confiteri? Quid prodest precari, et in monte non precari? *Voce mea*, inquit, *ad Dominum clamavi, et exaudivit me de monte sancto suo*. De quo monte? De quo dictum est: *Non potest civitas abscondi supra montem constituta*. De quo monte? Quem vidit Daniel ex parvo lapide crevisse, et fregisse omnia regna terrarum, et implevisse omnem faciem terrae. Ibi adoret qui vult accipere, ibi petat qui vult exaudiri, ibi confiteatur qui vult sibi ignosci. *Propterea populi confitebuntur tibi in aeternum, et in saeculum saeculi.* Quia et in illa vita aeterna non erit iam quidem gemitus peccatorum, sed tamen in divinis laudibus supernae illius ac perpetuae civitatis non deerit sempiterna confessio tantae felicitatis. Ipsi enim civitati, cui alius psalmus cantat: *Gloriosa dicta sunt de te, civitas Dei*; ipsi sponsae Christi, ipsi reginae filiae regis, et coniugi regis; quia principes eius sunt memores nominis eius in omni generatione et generatione, id est, quamdiu transeat hoc saeculum, quod multis generationibus agitur, gerentes pro illa caritatis curam, ut de isto saeculo liberata in aeternum Deo conregnet; propter hoc eidem ipsi confitebuntur populi in aeternum, conspicuis et manifestis illic cordibus omnium perfecta caritate luminosis, ut se universam plenissime noverit, quae hic in multis suis partibus occulta sibi est. Unde admonemur ab Apostolo nihil ante tempus iudicare, donec veniat Dominus, et illuminet abscondita tenebrarum, et manifestet cogitationes cordis, et sit laus unicuique a Deo. Ipsa enim sancta civitas sibi quodammodo confitebitur, cum populi eius quibus constat, ipsi civitati confitebuntur in aeternum; ut ex nulla parte se lateat, nullo in se existente cuius aliquid lateat.

IN PSALMUM 45

ENARRATIO

Sermo ad plebem.

De Christo eiusque passione loquitur.

1. [v 1.] Iam Caritati vestrae quaedam sicut notissima loquimur, in quibus immorari non debemus: quia ea quae scitis, breviter commemorari debent. Filios Core nos esse intellegamus. Commemoro enim vos scientes, Core interpretari Calvitium; Dominumque nostrum, quoniam in Calvariae loco crucifixus est, adduxisse sibi multos, tamquam illud granum, quod nisi mortificatum esset, solum remaneret; et eos qui adducti sunt, appellatos filios Core: hoc in mysterio. Caeterum fuerunt nescio qui filii Core illo tempore, quando ista cantabantur: sed spiritus nos vivificare debet, non littera velare. Nos ergo hic intellegamus, et videte si ea quae sequuntur, id est, quae habet psalmi ipsius contextus, congruunt nobis: et invenimus hic nos, si tamen inhaeremus membris eius, cuius corporis caput in coelo est, ex illa passione ascendens, ut eos qui in humilitate iacebant, secum in ubertate adducat, fructum ferentes in tolerantia. Dictum est autem: *In finem pro filiis Core, pro occultis, psalmus.* Occultum est ergo; sed ille ipse qui in Calvariae loco crucifixus est, nostis quia velum discidit, ut templi secreta patescerent. Proinde quia crux Domini nostri clavis fuit, qua clausa aperirentur; credamus adfuturum eum nobis, ut ista occulta revelentur. *In finem* quod habet,

semper Christum intellegere debemus. *Finis enim Legis Christus, ad iustitiam omni credenti*. Finis autem dicitur, non quia consumit, sed quia perficit. Nam et finitum cibum dicimus qui manducabatur, et finitam tunicam quae texebatur: illud ad consumptionem, hoc ad perfectionem. Quia ergo ultra quo tendamus non habemus, cum ad Christum pervenerimus, ipse cursus nostri finis dicitur. Nec putare debemus, quia cum ad illum pervenerimus, aliquid amplius debemus niti ut et ad Patrem perveniamus. Hoc enim putavit et Philippus, cum ei dixit: *Domine, ostende nobis Patrem, et sufficit nobis*. Cum dicit, *sufficit nobis*, finem quaerit satietatis et perfectionis. Et ille, *tanto*, inquit, *tempore vobiscum sum, et non cognovistis me? Philippe, qui videt me, videt et Patrem*. In illo ergo habemus Patrem, quia ipse in Patre, et Pater in ipso, et ipse et Pater unum sunt.

Cum ad hominem refugimus, magis infirmamur.

2. [v 2.] Quid igitur hic admonet qui cantat, ubi vocem nostram agnoscere debemus, si tamen huius vocis affectum habemus? *Deus noster refugium et virtus*. Sunt quaedam refugia ubi non est virtus, quo quisque cum fugerit, magis infirmatur quam confirmetur. Confugis, verbi gratia, ad aliquem in saeculo magnum, ut facias tibi potentem amicum: refugium tibi videtur. Tanta tamen huius saeculi incerta sunt, et ita potentum ruinae quotidianae crebrescent, ut cum ad tale refugium perveneris, plus ibi timere incipias. Antea enim causae tuae tantum timebas; cum vero ad talem refugeris, et de illo tibi timebis. Multi enim cum ad talia refugia confugissent, cadentibus illis ad quos confugerant, et ipsi quaesiti sunt: quos nemo quaereret, si non ad talia confugissent. Non est refugium nostrum tale, sed refugium nostrum virtus est. Cum illuc confugerimus, firmi erimus.

Sola conscientia recta refugium, ubi Deum invenire possumus.

3. *Adiutor in tribulationibus quae invenerunt nos nimis*. Multae sunt tribulationes, et in omni tribulatione ad Deum confugiendum est: sive sit tribulatio in re familiari, sive sit in salute corporis, sive de periculo carissimorum, sive de aliqua re ad huius vitae sustentaculum necessaria, omnino aliud refugium non debet esse homini christiano quam Salvator eius, quam Deus eius, quo cum confugerit, fortis sit. Non enim ipse in se fortis erit, aut sibi ipse fortitudo erit; sed ille illi fortitudo erit, qui refugium eius factus est. Verumtamen, carissimi, inter omnes tribulationes humanae animae, nulla est maior tribulatio quam conscientia delictorum. Namque si ibi vulnus non sit, sanumque sit intus hominis quod conscientia vocatur; ubicumque alibi passus fuerit tribulationes, illuc confugiet, et ibi inveniet Deum. Si autem ibi requies non est propter abundantiam iniquitatis, quoniam et ibi Deus non est; quid facturus est homo? quo confugiet, cum coeperit pati tribulationes? Fugiet ab agro ad civitatem, a publico ad domum, a domo in cubiculum, et sequitur tribulatio. A cubiculo iam quo fugiat non habet, nisi in interius cubile suum. Porro si ibi tumultus est, si fumus iniquitatis, si flamma sceleris, non illuc potest confugere: pellitur inde; et cum inde pellitur, a seipso pellitur. Et ecce hostem suum invenit, quo confugerat: seipsum quo fugiturus est? Quocumque fugerit, se trahit post se: et quocumque talem traxerit se, cruciat se de se. Ipsae sunt tribulationes quae inveniunt hominem nimis: acerbiores enim non sunt: tanto non sunt acerbiores, quanto non sunt interiores. Videte, carissimi, cum ligna deiciuntur et probantur a fabris; aliquando in superficie videntur quasi laesa et putria: faber autem inspicit tamquam medullam interioriorem ligni, et si sana interius ligna cognoverit, promittit ea in aedificio duratura; nec valde erit de

superficie laesa sollicitus, quando id quod interius est sanum renuntiat. Porro homini interius conscientia non invenitur: quid igitur prodest, si quod est exterius sanum est, et putrefacta est medulla conscientiae? Arctae istae, et vehementes omnino, et sicut psalmus ipse ait, nimiae tribulationes sunt: tamen et in his adiutor factus est Dominus dimittendo peccata. Iniquorum enim conscientias non sanat nisi indulgentia. Si enim magnas tribulationes habere se dicit debitor fisci confessus, et intuens angustias rei familiaris suae, cum se videt non posse esse solvendo; propter imminentes omni anno compulsores, tribulationes magnas se pati dicit, nec usquam respirat nisi in spe indulgentiae rerum terrenarum: quanto magis debitor poenarum de abundantia delictorum, quando reddet quod debet de mala conscientia, quando si reddiderit ipse perit? Hoc enim debitum reddere, poenas luere est. Restat ergo ut de ipsius indulgentia securi esse possimus: si tamen accepta indulgentia non rursus ad debita contrahenda redeamus.

Securi bibite sanguinem, quem fudistis.

4. Isti ergo filii Core fortasse intelleguntur esse illi, quibus locutus est Petrus in Actibus Apostolorum, cum intenti facti essent ad mirabilia adventus Spiritus sancti, cum omnes in quos venerat linguis omnibus loquerentur. Annuntiavit enim illis Christum, eum qui tanta potuisset mittendo Spiritum sanctum. Illi quem ipsi crucifixerant manibus suis, cogitantes quam contemptibilis esset, cum ab eis occideretur, quam altus et excelsus apud Deum factus esset, qui Spiritu sancto idiotas impleret, et linguas infantium faceret disertas, compuncti corde, dixerunt: *Quid faciemus?* Istae erant nimiae tribulationes, quae illos invenerant. Non enim ipsi invenerunt peccata sua, sed inventa in eis sunt commemoratione Apostolorum. Ideo invenerunt illos tribulationes, non ipsi invenerunt tribulationes. Nam quando sine alicuius admonitione ipse homo considerat factum suum, et rogat Deum, quid dicit? *Tribulationem et dolorem inveni, et nomen Domini invocavi*. Alia est ergo tribulatio quam tu invenis, alia quae te invenit. In utraque tamen sive quae te invenit, sive quam tu invenis, ut utramque depellat, ille rogandus est qui est adiutor in tribulationibus. Nam et ille cum inveniret, hoc dixit: *Et nomen Domini invocari*: et hi in tribulationibus, a quibus se inventos esse dixerunt, hoc dixerunt: *Deus noster refugium et virtus, adiutor in tribulationibus quae invenerunt nos nimis*. Sed quia adiutor factus est, unde factus est? *Compuncti*, inquit, *corde dixerunt: Quid faciemus?* Tamquam magna desperatione. Ille tantus est, quem nos occidimus, nos ubi erimus? Et Petrus: *Agite poenitentiam, et baptizetur unusquisque vestrum in nomine Domini nostri Iesu Christi, et dimittuntur vobis peccata vestra*. Nihil enim hoc peccato gravius cogitare potuerunt. Quod gravius peccatum aegri, quam medici interfectio? quid gravius potest aeger facere, quam si medicum suum occidat? Cum hoc dimittitur, quid non dimittitur? Ab illo ergo cui dictum est: *Refugium et virtus*, acceperunt magnam securitatem. *Baptizetur unusquisque vestrum in nomine Domini nostri Iesu Christi*: in illius nomine quem occidistis, baptizamini, *et dimittuntur vobis peccata vestra*. Medicum vel postea cognovistis, iam securi bibite sanguinem quem fudistis.

5. [v 3.] Denique accepta tanta securitate, quid dicunt? *Propterea non timebimus, cum conturbabitur terra*. Paulo ante solliciti, subito securi, ex tribulationibus nimiis in magna tranquillitate positi. Dormiebat enim illis Christus, ideo turbabantur: excitatus est Christus, sicut modo audivimus in Evangelio, imperavit ventis, et quieverunt. Quoniam Christus in cuiusque corde per fidem est, significatum est nobis, quia eius cor tamquam navis in huius saeculi tempestate

turbatur, qui fidem suam obliviscitur: tamquam Christo dormiente turbatur; excitato autem Christo, fit tranquillitas. Denique et ipse Dominus quid ait? *Ubi est fides vestra?* Excitatus Christus excitavit fidem: ut quod in navi factum erat, fieret in cordibus eorum. *Adiutor in tribulationibus quae invenerunt nos nimis:* id egit ut ibi esset tranquillitas magna.

Christus mons magnus deseruit gentem Iudaeorum et factus est in gentibus.

6. Videte ipsam tranquillitatem: *Propterea non timebimus, cum conturbabitur terra, et transferentur montes in cor maris.* Tunc non timebimus. Quaeramus montes translato; et si invenire potuerimus, manifestum est quia ipsa est securitas nostra. Dominus quippe dixit discipulis: *Si habueritis fidem sicut granum sinapis, dicetis monti huic: Tollere et mittere in mare, et fiet.* Forte, monti huic, de seipso dixit; dictus est enim mons: *Erit in novissimis temporibus manifestus mons Domini.* Sed iste mons super alios montes collocatus est: quia et Apostoli montes, portantes montem hunc. Ideo sequitur: *Erit in novissimis temporibus, manifestus mons Domini, paratus in cacumine montium.* Transcendit ergo cacumina montium omnium, et in cacumine omnium montium collocatus est; quoniam montes sunt annuntiantes montem. Mare autem significat hoc saeculum, in cuius maris comparatione tamquam terra videbatur gens Iudaeorum. Non enim idololatriae amaritudine tegebatur, sed erat tamquam arida amaritudine Gentium tamquam mari circumdata. Futurum erat ut turbaretur terra, id est illa ipsa gens iudaea; et transferrentur montes in cor maris, id est primo ipse mons magnus paratus in cacumine montium. Deseruit enim gentem iudaeam, et factus est in Gentibus; translatus est de terra ad mare. Transferentibus quibus? Apostolis, quibus dixerat: *Si habueritis fidem in vobis tamquam granum sinapis, dicetis monti huic: Tollere et mittere in mare, et fiet:* id est, per fidelissimam vestram praedicationem fiet ut mons iste, hoc est ego ipse praedicer in Gentibus, glorificer in Gentibus, agnoscar in Gentibus, et fiat quod de me praedictum est: *Populus quem non cognovi, servivit mihi.* Quando autem et illi montes translati sunt? Et hoc indicet nobis Scriptura Dei. Quando Apostolus praedicabat Iudaeis, respuerunt verbum; et ait apostolus Paulus: *Ad vos missi eramus, sed quia respuistis verbum Dei, imus ad Gentes.* Translati sunt montes in cor maris. Vere enim Gentes crediderunt montibus, ut in corde maris essent montes illi: non sicut Iudaei, de quibus dictum est: *Populus hic labiis me honorat, cor autem eorum longe est a me.* Hoc enim et de Novo Testamento promittit Dominus, per prophetam dicens: *Dabo leges meas in cordibus eorum.* Hae leges, haec praecepta per Apostolos indita omnium Gentium fidei et credulitati, montes dicti sunt translati in cor maris. Tunc nos non timebimus. Qui non timebimus? Illi qui compuncti sumus corde, ne fieremus de numero reproborum Iudaeorum, tamquam ramorum fractorum. Crediderunt enim quidam illorum, et adhaeserunt Apostolis praedicantibus. Timeant ergo illi quos deseruerunt montes: nos a montibus non recessimus; et quando translati sunt in cor maris, secuti sumus.

Non deserit Deus civitatem suam.

7. [v 4.] Quid iam sequitur ex eo quod translati sunt montes in cor maris? Attendite et videte veritatem. Haec enim quando dicebantur, obscura erant, quia nondum contigerant: nunc autem quis iam facta non cognoscat? Liber tibi sit pagina divina, ut haec audias: liber tibi sit orbis terrarum, ut haec videas. In istis codicibus non ea legunt, nisi qui litteras noverunt: in toto mundo legat et idiota. Quid ergo factum est, dum translati sunt montes in cor maris? *Sonuerunt et*

turbatae sunt aquae eius. Quando praedicabatur Evangelium: *Quid est hoc? Peregrinorum daemoniorum videtur iste annuntiator esse:* hoc Athenienses. Ephesii autem quo tumultu occidere Apostolos voluerunt, quando in theatro pro Diana sua tantum strepitum fecerunt, ut clamarent: *Magna Diana Ephesia?* Inter quos fluctus et sonitus maris non timebant, qui ad refugium illud confugerant. Denique apostolus Paulus volebat intrare in theatrum, et a discipulis revocatus est, quia necessarium erat adhuc ut in carne maneret propter ipsos. Sed tamen *Sonuerunt et turbatae sunt aquae eius: conturbati sunt montes in fortitudine eius.* Cuius? Numquidnam maris, an potius Dei, de quo dictum est: *Refugium et virtus, adiutor in tribulationibus quae invenerunt nos nimis?* Turbati enim sunt montes, id est potestates huius saeculi. Alii sunt enim montes Dei, alii sunt montes saeculi: montes saeculi, quibus caput diabolus; montes Dei, quibus caput Christus. Sed per istos montes turbati sunt illi montes. Tunc dederunt voces contra Christianos, quando turbati sunt montes sonantibus fluctibus: et montes sunt turbati, et factus est magnus terrae motus cum motu aquae. Sed cui haec? Civitati illi fundatae super petram. Sonant aquae, turbantur montes, annuntiato Evangelio. Quid tu civitas Dei? Audi quod sequitur.

8. [v 5.] *Fluminis impetus laetificant civitatem Dei.* Cum turbantur montes, cum saevit mare, non deserit Deus civitatem suam per impetus fluminis. Qui sunt isti impetus fluminis? Inundatio illa Spiritus sancti, de qua Dominus dicebat: *Si quis sitit, veniat et bibat: qui credit in me, flumina aquae vivae fluent de ventre eius.* Ergo haec flumina fluebant de ventre Pauli, Petri, Ioannis, aliorum Apostolorum, aliorum Evangelistarum fidelium. Haec flumina cum fluerent ab uno flumine, multi *impetus fluminis laetificant civitatem Dei.* Nam ut noveritis hoc de Spiritu sancto dictum, in eodem Evangelio consequenter dicit Evangelista: *Hoc autem dicebat de Spiritu, quem accepturi erant hi qui in eum erant credituri. Spiritus autem nondum erat datus, quia Iesus nondum erat glorificatus.* Glorificato Iesu post resurrectionem, glorificato post ascensionem, die Pentecostes venit Spiritus sanctus, implevit credentes, locuti sunt linguis, praedicare Evangelium coeperunt Gentibus. Hinc civitas Dei laetificabatur, dum mare turbaretur sonitu aquarum suarum, dum montes conturbarentur quaerentes quid agerent, quomodo novam doctrinam pellerent, quomodo Christianorum genus de terra eradicarent. Contra quem? Contra fluminis impetus laetificantes civitatem Dei. Hinc etiam ostendit de quo flumine diceret, quia spiritum sanctum significabat: *Fluminis impetus laetificant civitatem Dei.* Et quid sequitur? *Sanctificavit tabernaculum suum Altissimus.* Si ergo sequitur sanctificationis nomen, manifestum est fluminis illos impetus de Spiritu sancto intellegendos, quo sanctificatur omnis pia anima credens in Christum, ut fiat civis civitatis Dei.

9. [v 6.] *Deus in medio eius, et non commovebitur.* Saeviat mare, conturbentur montes: *Deus in medio eius, et non commovebitur.* Quid est, *in medio eius?* Tamquam Deus in uno loco stet, et circumdent eum qui credunt in eum. Ergo ambitur loco Deus, et lata sunt quae circumdant, in angusto est qui circumdatur? Absit. Nihil tale cogitetis de Deo, qui nullo capitur loco, cui sedes est conscientia piorum: et ita sedes Dei est in cordibus hominum, ut si homo ceciderit a Deo, Deus in se maneat, non quasi cadat, non inveniendū ubi sit. Magis enim te sublevat, ut in illo sis, quam in te incumbit, ut si te subduxeris, cadat. Ille si se subduxerit, cades tu: tu te si subduxeris, non cadet ille. Quid ergo est, *Deus in medio eius?* Hoc significat quod aequus est omnibus Deus, et personas non accipit. Quomodo enim illud quod in medio est, paria habet spatia ad omnes fines; ita Deus medius esse dicitur, aequaliter omnibus consulens. *Deus in medio eius, et non commovebitur.* Unde non commovebitur? Quia in medio eius Deus.

Adiuuabit eam Deus vultu suo. Ille est, adiutor in tribulationibus, quae invenerunt nos nimis. Adiuuabit eam Deus vultu suo. Quid est, vultu suo? Demonstratione sua. Quomodo se demonstrat Deus, et vultum eius videamus? Iam commemoro, didicistis praesentem Deum, didicimus per opera. Quando ab illo aliquid adiutorii accipimus, ita ut omnino non dubitemus a Domino nobis esse concessum, vultus Dei nobiscum est. Adiuuabit eam Deus vultu suo.

10. [v 7.] *Conturbatae sunt gentes.* Et quomodo conturbatae? utquid conturbatae? Ut deicerent civitatem Dei, in cuius medio Deus? ut everterent tabernaculum sanctificatum, quod adiuvat Deus vultu suo? Non. Sed iam salubriter conturbatae gentes. Quid enim sequitur? *Et inclinata sunt regna. Inclinata, inquit, sunt regna:* iam non erecta, ut saevirent; sed inclinata, ut adorarent. Quando inclinata sunt regna? Quando factum est quod praedictum est in alio psalmo: *Adorabunt eum omnes reges terrae, omnes gentes servient ei.* Quae res fecit ut inclinarentur regna? Quae res, audi: *Dedit vocem suam Altissimus, et mota est terra.* Arreptitii idolorum tamquam ranae de paludibus personabant, tanto tumultuosius, quanto sordidius de luto et coeno. Et quid strepitus ranarum ad tonitrua nubium? Inde enim *dedit vocem suam Altissimus, et mota est terra:* tonuit de nubibus suis. Quae sunt nubes eius? Apostoli eius, praedicatores eius, de quibus intonabat praeceptis, coruscabat miraculis. Ipsi nubes qui et montes: montes propter altitudinem et firmitatem, nubes propter pluviam et ubertatem. Irrigaverunt enim terram nubes istae, de quibus dictum est: *Dedit vocem suam Altissimus, et mota est terra.* De his enim nubibus minatur cuidam vineae sterili, unde translati sunt montes in cor maris: *Mandabo, inquit, nubibus meis ne pluant super eam imbrem.* Hoc impletum est in eo quod commemoravimus, quando translati sunt montes in cor maris: quando dictum est: *Ad vos missi eramus, sed quia respuistis verbum Dei, imus ad gentes:* impletum est: *Mandabo nubibus meis, ne pluant super eam imbrem.* Denique ipsa gens Iudaea modo sic remansit, tamquam vellus siccum in area. Nam et hoc nostis contigisse in quodam miraculo. Area sicca erat, vellus solum madebat: sed pluvia in vellere non apparebat. Sic et sacramentum Novi Testamenti non apparebat in gente Iudaeorum. Quod illic vellus, hic velum: velatum enim erat sacramentum in vellere. In area vero, in omnibus Gentibus patet Evangelium Christi: pluvia manifesta est, nuda est gratia Christi; non enim tegitur velamento. Ut autem exiret inde pluvia, expressum est vellus. Per pressuram enim a se excluserunt Christum, et Dominus iam de nubibus suis compluit aream, vellus siccum remansit. Inde ergo *dedit vocem suam Altissimus, de istis nubibus, per quam vocem regna inclinarentur, et adorarent.*

Si Deus pro nobis, quis contra nos?

11. [v 8.] *Dominus virtutum nobiscum, susceptor noster Deus Iacob.* Non quicumque homo, non potestas quaelibet, non denique angelus, non aliqua creatura, sive terrena, sive coelestis, sed *Dominus virtutum nobiscum, susceptor noster Deus Iacob.* Qui misit Angelos, venit post Angelos, venit ut ei servirent Angeli, venit ut homines faceret aequales Angelis. Magna gratia. Si Deus pro nobis, quis contra nos? *Dominus virtutum nobiscum.* Quis *Dominus virtutum nobiscum.* Si Deus pro nobis, inquam, quis contra nos? *Qui Filio suo proprio non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit illum, quomodo non et cum illo omnia nobis donavit?* Ergo securi simus, in tranquillitate cordis nutriamus bonam conscientiam de pane Domini. *Dominus virtutum nobiscum, susceptor noster Deus Iacob.* Quantacumque sit infirmitas tua, vide quis te suscipiat. Aegrotat nescio quis, adhibetur medicus; susceptum suum dicit medicus aegrotum. Quis eum suscepit? Ille. Magna spes

salutis, magnus medicus eum suscepit. Quis medicus? Omnis medicus praeter illum homo est: omnis medicus qui venit ad infirmum, alia die infirmari potest, praeter illum. *Susceptor noster Deus Iacob*. Fac te infantem parvulum omnino, quales a parentibus suscipiuntur. Qui enim non suscipiuntur, exponuntur: qui suscipiuntur, nutriuntur. Putasne sic te suscepit Deus, quomodo infantem te suscepit mater tua? Non sic, sed in aeternum. Tua enim vox est in illo psalmo: *Quoniam pater meus et mater mea dereliquerunt me, Dominus autem assumpsit me*. *Susceptor noster Deus Iacob*.

Christus lapis ille contemptus a Iudaeis, ad nos venit: credamus in illum.

12. [v 9.] *Venite, et videte opera Domini*. Iam de hac susceptione quid fecit Dominus? Animadvertite orbem terrarum, veni, et vide. Si enim non venis, non vides; si non vides, non credis; si non credis, longe stas: si credis, venis; si credis, vides. Quomodo enim venit ad montem istum? Numquid pedibus? numquid navibus? numquid pennis? numquid equis? Quantum attinet ad locorum spatia, ne satagas, ne conturberis, ipse ad te venit. Etenim ex lapide parvo crevit, et factus est mons magnus, ita ut impleret universam faciem terrae. Quid vis ergo ad eum per terras venire, qui terras implevit? Ecce iam venit; evigila: crescendo et dormientes pulsas; si tamen non tantus in eis somnus est, qui etiam contra montem venientem obdurescant, sed audiant: *Surge qui dormis, et exsurge a mortuis, et illuminabit te Christus*. Multum enim erat Iudaeis videre lapidem. Lapis enim ille adhuc parvus erat: merito et parvum contempserunt, contemnendo offenderunt, et offendendo quassati sunt; restat ut et conterantur. Hoc enim de lapide illo dictum est: *Qui offenderit in lapidem illum, conquassabit eum; super quem venerit, conteret eum*. Aliud est conquassari, aliud conteri: conquassari minus est quam conteri: sed neminem conterit excelsus veniens, nisi quem conquassaverit humilis iacens. Modo enim antequam veniat Dominus noster, humiliter iacuit Iudaeis, et offenderunt in illum, et conquassati sunt: veniet postea in iudicio suo clarus atque altus, magnus et potens; non infirmus ut iudicetur, sed fortis ut iudicet, et conterat eos qui conquassati sunt in eum offendendo. Lapis enim offensionis et petra scandali non credentibus ipse est. Ergo, carissimi, non est mirum si Iudaei non agnoverunt quem tamquam parvulum lapidem ante pedes suos iacentem contempserunt: illi mirandi sunt qui adhuc tam magnum montem nolunt agnoscere. Iudaei in lapidem parvum non videndo offenderunt, haeretici in montem offendunt. Iam enim crevit ille lapis; iam dicimus illis: Ecce impleta est prophetia Danielis: *Lapis ille qui erat parvus, factus est mons magnus, et implevit universam terram*. Quare in illum offenditis, et non in illum ascenditis? Quis tam caecus est ut offendant in montem? Quasi ideo ad te venerit ut habeas in quem offendas, et non habeas in quem ascendas. *Venite, ascendamus ad montem Domini*. Isaias hoc dicit: *Venite, ascendamus*. Quid est: *Venite, ascendamus*? *Venite*, est credite; *ascendamus*, proficiamus. Isti autem nec venire volunt, nec ascendere, nec credere, nec proficere. Latrant contra montem. Iam in illum toties offendendo quassati sunt, et nolunt ascendere, semper eligentes offendere. Dicamus illis: *Venite, et videte opera Domini, quae posuit prodigia super terram*. Prodigia dicuntur, quod aliquid portendant, signa illa miraculorum quae facta sunt quando mundus credidit. Et quid inde factum est, et quid portendebant?

Arma superbiae et arma humilitatis. Auxilium a Domino.

13. [v 10.] *Auferens bella usque ad fines terrae*. Hoc nondum videmus esse completum: sunt adhuc bella, sunt inter gentes pro regno; inter sectas, inter

Iudaeos, Paganos, Christianos, haereticos, sunt bella, crebrescunt bella; aliis pro veritate, aliis pro falsitate certantibus. Nondum ergo completum est: *Auferens bella usque ad fines terrae*: sed fortasse complebitur. An et modo completum est? In quibusdam completum est: in tritico completum est, in zizaniis nondum completum est. Quid est hoc ergo: *Auferens bella usque ad fines terrae*? Bella dicit, quibus bellatur adversus Deum? Quis enim bellat adversus Deum? Impietas. Et quid potest facere Deo impietas? Nihil. Quid facit fictile vas elisum ad petram, quamvis vehementer elidatur? Tanto maiore malo suo venit, quanto maiore impetu venerit. Haec bella magna erant, crebra erant. Contra Deum impietas dimicabat, et vasa fictilia conterebantur: praesumendo de se homines, de virtute sua multum praevalendo. Cuius rei scutum etiam Iob dixit de quodam impio: *Cucurrit adversus Deum in crassa cervice scuti sui*. Quid est, *in crassa cervice scuti sui*? Nimium praesumendo de protectione sua. Numquidnam isti tales erant qui dicebant: *Deus noster refugium et virtus, adiutor in tribulationibus quae invenerunt nos nimis*? aut in alio psalmo: *Non enim in arcu meo sperabo, et brachium meum non salvabit me*? Quando quisque cognoscit quia in seipso nihil est, et adiutorium de se nullum habet, arma in illo confracta sunt, bella sedata sunt. Talia ergo bella delevit vox illa Altissimi de nubibus sanctis, qua terra commota est, et inclinata sunt regna: abstulit haec bella usque ad fines terrae. *Arcum conteret, et confringet arma, et scuta comburet igni*. Arcus, arma, scuta, ignis. Arcus est, insidiae; arma, publica oppugnatio; scutum, vana praesumptionis protectio. Ignis quo ista comburuntur, est de quo Dominus ait: *Ignem veni mittere in terram*. De quo igne dicit psalmus: *Et non est qui se abscondat a calore eius*. Fervente igne isto, nulla in nobis impietatis arma remanebunt, necesse est ut omnia confringantur, conterantur, comburantur. Remaneas inermis non habens ullum adiutorium tuum: et quanto magis infirmus es, nulla tua arma habens, tanto magis te suscipit, de quo dictum est: *Susceptor noster Deus Iacob*. Valebas enim quasi per te, conturbaris in te. Perde arma quibus praesumebas: audi Dominum dicentem: *Sufficit tibi gratia mea*. Dic et tu: *Quando infirmor, tunc fortis sum*. Apostoli vox est. Omnia arma sua perdiderat tamquam fortitudinis suae, qui dicebat: *Ego autem non gloriabor, nisi in infirmitatibus meis*: velut si diceret: Non curro adversus Deum in crassa cervice scuti mei, *qui prius fui blasphemus, et persecutor, et iniuriosus; sed ideo misericordiam consecutus sum, ut in me ostenderet Christus Iesus omnem longanimitatem in eos qui credituri sunt illi in vitam aeternam*. *Auferens bella usque ad fines terrae*. Quando autem nos Dominus suscipit, numquid inermes dimittit? Armat nos, sed aliis armis, evangelicis, veritatis, continentiae, salutis, spei, fidei, caritatis. Haec arma habebimus, sed non a nobis. Arma autem quae a nobis habuimus, arserunt: si tamen igne illo Spiritus sancti accensi sumus, de quo dicitur: *Et scuta comburet igni*. Qui potens in te esse cupiebas, infirmum te fecit Deus, ut fortem te faceret de se, quia infirmabar de te.

14. [v 11.] Quid ergo sequitur? *Vacate*. Ad quam rem? *Et videte quoniam ego sum Deus*. Hoc est: Non vos, sed ego sum Deus: ego creavi, ego recreo; ego formavi, ego reformo; ego feci, ego reficio. Si non potuisti facere te, quomodo potes reficere te? Hoc non videt tumultus contentiosus animi humani: cui tumultui contentioso dicitur: *Vacate*, id est, reprimate animos vestros a contradictionibus. Nolite argumentari et tamquam armari contra Deum: alioquin vivunt arma nondum illo igne combusta. Si autem combusta sunt: *Vacate*; quia non habetis unde pugnetis. Si autem vacaveritis in vobis, et a me petieritis omnia, qui primo de vobis praesumebatis: *Vacate, et videbitis quoniam ego sum Deus*.

15. [v 12.] *Exaltabor in gentibus, et exaltabor in terra*. Paulo ante dixeram terrae

nomine significari gentem Iudaeorum, maris nomine caeteras gentes. Translati sunt montes in cor maris: conturbatae sunt gentes, inclinata sunt regna, dedit vocem suam Altissimus, et mota est terra. *Dominus virtutum nobiscum, susceptor noster Deus Iacob*. Facta sunt miracula in gentibus, impletur fides gentium, ardent arma praesumptionis humanae: vacatur in tranquillitate cordis, ut cognoscatur auctor Deus omnium munerum suorum. Et post istam clarificationem, numquid deserit et plebem Iudaeorum, de qua dicit Apostolus: *Dico enim vobis, ut non sitis vobis sapientes, quia caecitas ex parte Israel facta est, donec plenitudo Gentium intraret?* Id est, donec montes huc transferrentur, nubes hic pluerent, hic Dominus tonitruo suo regna inclinaret, *donec plenitudo Gentium intraret*. Et quid postea? *Et sic omnis Israel salvus fieret*. Ideo et hic ipsum ordinem servans: *Exaltabor, inquit, in gentibus, et exaltabor in terra*: id est et in mari et in terra; ut iam omnes dicant quod sequitur: *Dominus virtutum nobiscum, susceptor noster Deus Iacob*.

IN PSALMUM 46

ENARRATIO

Sermo ad plebem

In cor quae audis mitte, ut non piger sis postea inde cogitare.

1. Dominus Deus noster fidem in qua vivimus, et ex qua vivimus, per Libros sanctos, Scripturas sanctas multipliciter nobis varieque diffudit; sacramenta quidem verborum varians, fidem tamen unam commendans. Una enim eademque res ideo multis modis dicitur, ut modo ipso dicendi propter fastidium varietur, sed propter concordiam una teneatur. Itaque in hoc psalmo quem cantatum audivimus, cui cantando respondimus, ea sumus dicturi quae nostis: et tamen fortassis aliquam, adiuvante et donante Domino, suavitatem allaturi sumus vobis, quando ea quae alibi et alibi noveratis, etiam commoniti ruminatis. Nam et ipsa ruminatione, in qua significat Deus munda animalia, hoc voluit insinuare, quia omnis homo quod audit sic debet in cor mittere, ut non piger sit postea inde cogitare: ut quando audit, sit similis manducanti; cum autem audita in memoriam revocat, et cogitatione dulcissima recolit, fiat similis ruminanti. Alio ergo modo eadem dicuntur, et faciunt nos dulciter cogitare quae novimus, et eadem ipsa libenter audire; quia modus dicendi variatur, et res antiqua ipso modo dicendi renovatur.

Proponitur pueritia ad imitandum humilitatem, ad cavendum fatuitatem.

2. [v 1.] Titulus psalmi sic se habet: *In finem pro filiis Core, psalmus ipsi David*. Filios istos Core habent tituli Psalmorum etiam alii nonnulli, et indicant dulce mysterium, insinuant magnum sacramentum: ubi et nos ipsos libenter intellegamus, et agnoscamus in titulo nos qui audimus et legimus, et tamquam speculo proposito qui sumus intuemur. Filii Core qui sunt? Fuit homo quidam Core nomine, sic enim vocabatur aliquis homo: verumtamen cum leguntur quae scripta sunt, et invenitur sermo divinus loqui ad quosdam, qui non valde intelleguntur filii esse illius unius hominis qui vocabatur Core; recurrit animus ad mysterium, ut quaerat quid significet Core. Quia enim verbum hebraeum est, dicitur utique et interpretatur in graecam linguam et in latinam linguam. Et factum est iam; multa nomina hebraea interpretata sunt nobis: et inspicimus, et

invenimus Core interpretari Calvum. Multo magis attendistis. Obscurum erat cum dicerentur filii Core, nonne obscurius est cum dicuntur filii calvi? Qui sunt isti filii calvi? An forte filii sponsi? Quia sponsus in loco Calvariae crucifixus est. Recolite Evangelium, ubi Dominum crucifixerunt, et invenietis eum in loco Calvariae crucifixum. Proinde qui crucem eius irridet, a daemonibus tamquam a bestiis devorantur. Nam significavit et hoc quaedam Scriptura. Cum ascenderet propheta Dei Elisaeus, clamabant post eum pueri irridentes: *Ascende calve, ascende calve*: ille autem non tam crudeliter quam mystice, fecit illos pueros ab ursis exeuntibus devorari. Si non devorarentur illi pueri, numquid usque adhuc viverent? aut non possent mortales nati etiam febre intercipi? Mysterium in eis tamen non ostenderetur, ubi posterius terrerentur. Nemo ergo irrideat crucem Domini: Iudaei sunt possessi a daemonibus et devorati. Nam in Calvariae loco crucifigentes Christum, et levantes in cruce, tamquam ipsi dicebant sensu puerili, non intellegentes quid loquerentur: *Ascende calve*. Quid est enim: *Ascende? Crucifige, crucifige*. Proponitur enim pueritia ad imitandum humilitatem, et item proponitur pueritia ad cavendum fatuitatem. Proposita pueritia ad imitandum humilitatem a Domino est, quando vocavit ad se pueros, et cum prohiberentur ab illo, dixit: *Sinite eos venire ad me, talium est enim regnum coelorum*. Propositum exemplum pueritiae ad cavendam fatuitatem ab Apostolo est: *Fratres, nolite pueri esse sensibus*. Et rursum proponit ad imitandum: *Sed malitia infantes estote, ut mentibus perfecti sitis*. Pro filiis Core. Psalmus canitur: ergo pro Christianis cantatus est. Audiamus eum tamquam filii sponsi illius, quem pueri insensati in Calvariae loco crucifixerunt. Illi enim meruerunt a bestiis devorari, nos ab Angelis coronari. Agnoscimus enim humilitatem Domini nostri, et non de illa erubescimus. Non erubescimus de illo appellato mystice calvo, propter Calvariae locum. Ipsa enim cruce in qua illi insultatum est, non permisit calvam esse frontem nostram, quia eam suo ligno signavit. Denique ut noveritis, quia nobis dicuntur haec, videte quid dicitur.

Ne gaudeamus ore et cessemus manibus.

3. [v 2.] *Omnes gentes, plaudite manibus*. Numquid populus Iudaeorum omnes gentes erant? Sed caecitas ex parte Israel facta est, ut pueri insensati clamarent: *Calve, calve*; atque ita Dominus crucifigeretur in Calvariae loco, ut sanguine fuso gentes redimeret, et impleretur quod ait Apostolus: *Caecitas ex parte Israel facta est, ut plenitudo Gentium intraret*. Insultent ergo vani et hebetes, et insensati, et dicant: *Calve, calve*: vos autem sanguine illius redempti, qui fusus est in Calvariae loco: *Omnes gentes plaudite manibus*, pervenisse ad vos gratiam Dei. *Plaudite manibus*. Quid est, *plaudite*? Gaudete. Sed quare *manibus*? Quia bonis operibus. Ne gaudeatis ore, et cessetis manibus. Si gaudetis, *plaudite manibus*. Manus gentium videat, qui gaudia donare dignatus est. Quid est, manus gentium? Facta bene operantium. *Omnes gentes, plaudite manibus: iubilate Deo in voce exsultationis*. Et voce, et manibus. Si tantum voce, non bene; quia pigrae sunt manus: si tantum manibus, nec hoc bene; quia muta est lingua: concordent manus et lingua; illa confiteatur, illae operentur. *Iubilate Deo in voce exsultationis*.

4. [v 3.] *Quoniam Dominus excelsus terribilis*. Excelsus ille, quasi irrisibilis descendendo, ascendendo in coelum factus est terribilis. *Rex magnus super omnem terram*. Non tantum super Iudaeos: nam et super illos rex. Inde enim et Apostoli crediderunt, inde et multa millia hominum res suas vendiderunt, et pretia ad pedes Apostolorum posuerunt: et impletum est in illis, quod erat in titulo crucis conscriptum: *Rex Iudaeorum*. Rex est enim et Iudaeorum. Sed parum

est Iudaeorum. *Omnes gentes plaudite manibus: quoniam rex omnis terrae Deus.* Non enim illi sufficit unam gentem habere sub se: ideo tantum pretium ex latere dedit, ut emeret orbem terrarum. *Rex magnus super omnem terram.*

Dominus emit nos, ut alieni ab eo non essemus.

5. [v 4.] *Subiecit plebes nobis, et gentes sub pedibus nostris.* Quas subiecit, et quibus? Qui sunt qui loquuntur? Forte Iudaei? Plane si Apostoli, plane si sancti. His enim Deus subiecit plebes et gentes, ut hodie honorentur in gentibus, qui a suis civibus occidi meruerunt: quomodo Dominus eorum occisus est a civibus, et honoratur a gentibus, crucifixus a suis, adoratur ab alienis, sed pretio factis suis. Ideo enim emit nos, ut alieni ab eo non essemus. Putas ergo voces esse Apostolorum: *Subiecit plebes nobis, et gentes sub pedibus nostris*? Nescio. Mirum si Apostoli tam superbe loquerentur, ut gauderent gentes esse positas sub pedibus suis, id est Christianos sub pedibus Apostolorum. Etenim gaudent nos secum esse sub pedibus illius qui mortuus est pro nobis. Nam sub pedes Pauli currebant, qui volebant esse Pauli; et dicebat eis: *Numquid Paulus pro vobis crucifixus est*? Quid ergo hic? quid accepturi sumus? *Subiecit plebes nobis, et gentes sub pedibus nostris.* Omnes pertinentes ad haereditatem Christi in omnibus gentibus sunt, et omnes non pertinentes ad haereditatem Christi in omnibus gentibus sunt: et videtis sic exaltari in nomine Christi Ecclesiam Christi, ut omnes nondum credentes in Christo, sub pedibus iaceant Christianorum. Quanti enim modo currunt ad Ecclesiam nondum christiani, rogant auxilium Ecclesiae; subveniri sibi temporaliter volunt, etiamsi in aeternum nobiscum regnare adhuc nolunt. Cum omnes quaerunt auxilium Ecclesiae, et qui nondum sunt in Ecclesia, nonne *subiecit plebes et gentes sub pedibus nostris*?

6. [v 5.] *Elegit nobis haereditatem suam, speciem Iacob quam dilexit.* Pulchritudinem quamdam Iacob elegit nobis haereditatem suam Iacob. Duo fratres erant Esau et Iacob; in utero matris ambo confligebant, et de conflictu viscera materna quatiebantur: et ibi cum duo essent, electus est minor, et praepositus est maiori, et dictum est: *Duo populi sunt in utero tuo, et maior serviet minori*. Per omnes gentes maior, per omnes gentes minor: sed minor in bonis christianis, electis, piis, fidelibus; maior in superbis, indignis, peccatoribus, contumacibus, sua peccata defendentibus magis quam confitentibus; qualis etiam ipse populus Iudaeorum fuit, ignorans Dei iustitiam, et suam volens constituere. Sed quia dictum est: *Maior serviet minori*, manifestum est quia piis subdentur impii, et humilibus subdentur superbi. Prior natus est Esau, et posterior natus est Iacob: sed qui posterius natus est, praelatus est primo nato, qui per gulam perdidit primogenita sua. Sic habes scriptum: *Desideravit lenticulam, et ait illi frater eius: Si vis ut dem tibi, da mihi primogenita tua*. Ille plus amavit quod carnaliter concupierat, quam quod spiritaliter prius nascendo meruerat: et deposuit primogenita sua, ut manducaret lenticulam. Lenticulam autem invenimus cibum esse Aegyptiorum; nam ibi abundat in Aegypto. Unde magnificatur lenticula alexandrina, et venit usque ad terras nostras, quasi hic non nascatur lenticula. Ergo desiderando cibum aegyptium, perdidit primatum. Sic et populus Iudaeorum, de quo dictum est: *Conversi sunt corde in Aegyptum*, lenticulam quodammodo desideraverunt, et primatum perdiderunt. *Elegit nobis haereditatem suam, speciem Iacob quam dilexit.*

Credite in absentem, sed etiam praesentem sentite.

7. [v 6.] *Ascendit Deus in iubilatione.* Ipse ille Deus noster Dominus Christus

ascendit in iubilatione. Dominus in voce tubae. Ascendit: quo, nisi quo scimus? Quo eum Iudaei non sunt secuti, nec oculis. In cruce enim exaltatum irriserunt, in coelum ascendentem non viderunt. *Ascendit Deus in iubilatione.* Quid est iubilatio, nisi admiratio gaudii, quae verbis non potest explicari? Quomodo admirati sunt gaudentes discipuli, videntes ire in coelum quem planxerunt mortuum: revera gaudio huic verba non sufficebant, restabat iubilare quod nemo poterat explicare. Ibi erat et vox tubae, vox illa Angelorum. Dictum est enim: *Sicut tuba exalta vocem tuam* . Praedicaverunt Angeli ascensionem Domini: viderunt discipulos ascendente Domino haerentes, admirantes, stupentes, nihil dicentes, sed corde iubilantes: et vox iam tubae in clara voce Angelorum: *Viri Galilaei, quid statis? Hic est Iesus.* Quasi illi non scirent quia ipse esset Iesus. Ante se paulo ante cum non viderant? secum loquentem non audierant? Nempe non solum speciem viderunt praesentis, sed et membra contrectaverunt . Ipsi ergo nesciebant quod ille esset Iesus? Sed admiratione ipsa prae gaudio iubilationis, tamquam mente alienatis, loquuntur Angeli: *Ipse est Iesus.* Quasi: Si creditis illi, ille est quo crucifixo nutaverunt vobis pedes, quo occiso et sepulto spem vobis perdidisse putabatis; ecce ipse est Iesus. Ascendit ante vos; *sic veniet quemadmodum eum videtis euntem in coelum* : tollitur quidem corpus ab oculis vestris, sed non separatur Deus a cordibus vestris: videte ascendentem, credite in absentem, sperate venientem; sed tamen per misericordiam occultam etiam sentite praesentem. Ille enim qui ascendit in coelum, ut tolleretur ab oculis vestris, promisit vobis dicens: *Ecce ego vobiscum sum usque in consummationem saeculi* . Merito et Apostolus sic nos alloquebatur: *Dominus in proximo est, nihil solliciti fueritis* . Sedet super coelos Christus, et longe sunt coeli, et ipse qui ibi sedet prope est. *Dominus in voce tubae.* Ergo vos filii Core, iam si intellexistis vos, et inspicitis hic vos, et vos gaudetis, quia videtis hic vos.

Christus ante creationem, ante carnem et cum carne semper Deus est.

8. [v 7.] *Psallite Deo nostro, psallite.* Quem tamquam hominem irriserunt qui a Deo alienati sunt, *psallite Deo nostro.* Non enim homo tantum, sed et Deus. Homo ex semine David , Deus Dominus David, ex Iudaeis carnem habens: *quorum patres,* ait Apostolus, *et ex quibus Christus secundum carnem.* Ex Iudaeis ergo Christus, sed secundum carnem. Quis autem iste Christus, qui est ex Iudaeis secundum carnem? *Qui est super omnia Deus benedictus in saecula* . Deus ante carnem, Deus in carne, Deus cum carne. Nec solum ante carnem Deus, sed ante terram Deus, unde facta est caro; nec tantum ante terram Deus, unde caro facta est, sed etiam ante coelum Deus, quod prius factum est; ante diem Deus qui primus factus est; ante omnes Angelos Deus, ipse Christus Deus: *quoniam in principio erat Verbum, et Verbum erat apud Deum, et Deus erat Verbum: omnia per ipsum facta sunt, et sine ipso factum est nihil* . Ille est ante omnia, per quem facta sunt omnia. *Psallite ergo Deo nostro, psallite.*

9. [v 8.] *Quoniam rex omnis terrae Deus.* Quid enim? Et ante, non omnis terrae Deus? Nonne et coeli et terrae Deus, cum utique per illum facta sunt omnia? Quis posset dicere non esse Deum suum? Sed non omnes homines agnoverunt Deum suum; et ubi agnoscebatur, quasi ibi tantum Deus erat. Notus in Iudaea Deus : nondum filiis Core dicebatur: *Omnes gentes, plaudite manibus.* Ille enim Deus notus in Iudaea, rex omnis terrae Deus est. Iam ab omnibus agnoscitur, quia impletum est quod dicit Isaias: *Ipse Deus tuus qui eruit te, universae terrae Deus vocabitur* . *Quoniam rex omnis terrae Deus: psallite intellegenter.* Docet nos et admonet nos ut psallamus intellegenter: non quaeramus sonum auris, sed lumen

cordis. *Psallite*, inquit, *intellegenter*. Gentes, unde vocati estis ut christiani essetis, adorabant deos manu factos, et psallebant illis; sed non intellegenter. Si intellegenter cantarent, lapides non adorarent. Quando homo sensatus cantabat lapidi insensato, numquid intellegenter cantabat? Modo autem, fratres, non videmus oculis quem adoramus, et tamen correcti adoramus. Multo magis nobis Deus commendatur, quia eum oculis non videmus. Si eum oculis videremus, forte contemneremus. Nam et Christum Iudaei visum contempserunt, non visum Gentes adoraverunt. Illis enim dictum est: *Psallite intellegenter. Nolite esse sicut equus et mulus, in quibus non est intellectus* .

Deus in illis sedet qui bene vivunt secundum caritatem piam.

10. [v 9.] *Regnabit Dominus super omnes gentes*. Qui regnabat super unam gentem, *regnabit*, inquit, *super omnes gentes*. Quando dicebantur ista, super unam gentem regnabat Deus: prophetia erat, nondum res demonstrabatur. Deo gratias, iam videmus impleri quod ante prophetabatur. Chirographum Deus ante tempus scripsit nobis, impleto tempore reddidit nobis. *Regnabit Deus super omnes gentes*, promissio est. *Deus sedet super sedem sanctam suam*. Quod tunc futurum promittebatur, nunc impletum agnoscitur et tenetur. *Deus sedet super sedem sanctam suam*. Quae sedes eius sancta? Forsitan coeli; et bene intellegitur. Ascendit enim Christus, sicut novimus, cum corpore in quo crucifixus est, et sedet ad dexteram Patris : inde eum venturum exspectamus ad iudicandos vivos et mortuos . *Sedet super sedem sanctam suam*. Coeli sunt sedes sancta eius? Vis et tu esse sedes eius? Noli putare te esse non posse: para illi locum in corde tuo; venit, et libenter sedet. Ipse certe est Dei Virtus et Dei Sapientia . Et quid dicit Scriptura de ipsa Sapientia? Anima iusti, sedes sapientiae . Si ergo anima iusti sedes est sapientiae; sit anima tua iusta, et eris regalis sella sapientiae. Et revera, fratres, omnes homines qui bene vivunt, qui bene agunt, secundum caritatem piam conversantur, nonne Deus in illis sedet, et ipse iubet? Obtemperat anima sedenti in se Deo, et ipsa iubet membris. Anima enim tua iubet membro tuo, quo moveatur pes, quo manus, quo oculus, quo auris, et iubet ipsa membris tamquam famulis suis: sed et ipsa servit interius insidenti sibi Domino suo. Non potest inferiori se bene imperare, nisi superiori se non fuerit dedignata servire. *Deus sedet super sedem sanctam suam*.

Qui vere filii Abrahae sint.

11. [v 10.] *Principes populorum convenerunt cum Deo Abraham*. Deus Abraham et Deus Isaac et Deus Iacob . Verum est, dixit hoc Deus, et superbierunt inde Iudaei, et dixerunt: *Nos filii Abrahae sumus*. Superbientes de nomine paterno, gerentes eius carnem, non tenentes eius fidem; semine adhaerentes, moribus degenerantes. Denique Dominus quid ait eis ita superbientibus? *Si filii Abrahae estis, facta Abrahae facite* . Item quid dixit illis Ioannes venientibus et contremiscentibus quibusdam ipsorum, qui se poenitendo corrigere voluerunt? *Progenies viperarum*. Erant enim iniqui, erant perditii, erant peccatores, erant impii: venerunt ad baptismum Ioannis: et quid eis dicit? *Progenies viperarum*. Illi se dicebant filios Abrahae, et ipse illos dicebat filios viperarum. Numquid Abraham vipera erat? Sed quia male vivendo daemones imitati erant, et eorum filii facti erant, quos imitando male vivebant: *Progenies*, inquit, *viperarum, quis vobis ostendit fugere ab ira ventura? Facite ergo fructum dignum poenitentiae: et nolite dicere apud vosmetipsos: Patrem habemus Abraham*, et quasi superbire de genere Abrahae; *potens est enim Deus de lapidibus istis suscitare filios Abrahae* . Non enim

remansurus est Abraham sine filiis, si vos damnaverit Deus: potens est enim et damnare quos odit, et illi reddere quos promisit. Et unde illi redditurus est filios, si damnat Hebraeos de carne eius progenitos? *De lapidibus istis*. Ostendebat illis lapides in eremo. Qui erant lapides, nisi Gentes, quae lapides adorabant? Lapidibus quare? Adorando lapides, dicti erant lapides: quia psalmus praedixerat: *Similes illis fiant qui faciunt ea, et omnes qui confidunt in eis*. Tamen de ipsis lapidibus reddidit filios Abrahae: modo omnes qui lapides adorabamus, conversi ad Dominum filii Abrahae facti sumus; non ducendo ab illo carnem, sed imitando fidem. *Principes ergo populorum convenerunt cum Deo Abraham. Principes populorum*: Gentium principes, non unius populi principes, sed principes populorum omnium, *convenerunt cum Deo Abraham*.

Centurionis exemplum.

12. Ex ipsis principibus erat et iste Centurio, de quo modo Evangelium cum legeretur audistis. Erat enim Centurio habens honorem et potestatem inter homines, princeps erat de principibus populorum. Venienti ad se Christo obviam misit amicos suos, imo vere transituro Christo misit amicos; et rogavit ut curaret puerum eius qui periculose infirmabatur: et cum vellet ipse Dominus venire, hoc ei mandavit: *Non sum dignus ut sub tectum meum intres, sed tantum dic verbo, et sanabitur puer meus. Nam et ego homo sum sub potestate constitutus, habens sub me milites*. Videte quemadmodum tenuit ordinem: prius commemoravit quod sub alio esset, et postea quod alii sub illo essent. Sub potestate sum, et in potestate sum; et sub aliquo sum, et super aliquos sum. *Et dico huic: Vade, et vadit; et alii: Veni, et venit; et servo meo: Fac hoc, et facit*. Tamquam diceret: Si ego sub potestate constitutus iubeo illis qui sub me sunt, tu qui sub nullius potestate positus es, non potes iubere creaturae tuae, quando omnia per te facta sunt, et sine te factum est nihil? *Dic ergo verbo*, inquit, *et sanabitur puer meus. Nam ut in domum meam intres, non sum dignus*. Trepidavit Christum mittere intra parietes suos, et iam intus erat in corde eius: iam erat anima eius sedes illius, iam ibi sedebat ille qui humiles requirebat. *Conversus denique Christus, miratus est, et ait sequentibus se: Amen dico vobis, non inveni tantam fidem in Israel*. Et sicut alius evangelista eadem rem narrat, sequitur Dominus, et dicit: *Ideo dico vobis, quia multi ab Oriente et Occidente venient, et recumbent cum Abraham et Isaac et Iacob in regno coelorum*. Iste enim Centurio non erat de populo Israel. Nam in populo Israel superbi repellebant a se Deum: in principibus Gentium inventus est humilis, qui ad se invitaret Deum. Admirans Iesus fidem ipsius, reprobatur perfidiam Iudaeorum. Sani enim sibi videbantur, cum periculosius aegrotarent, quando medicum non cognoscentes occidebant. Cum ergo reprobareret et repudiaret illorum superbiam, quid ait? *Ideo vobis dico, quia multi ab Oriente et Occidente venient, non pertinentes ad cognationem Israel: venient multi quibus dixit: Omnes gentes, plaudite manibus; et recumbent cum Abraham in regno coelorum*. Non illos genuit carne sua Abraham; et venientes recumbent cum illo in regno coelorum, et filii ipsius erunt. Quare filii ipsius? Non nati de carne, sed sequendo fidem ipsius. *Filii autem regni*, id est Iudaei, *ibunt in tenebras exteriores: illic erit ploratio et stridor dentium*. Damnantur in tenebras exteriores qui nati sunt de carne Abrahae, et recumbent cum eo in regno coelorum qui imitati sunt fidem Abrahae. Merito ergo et hic: *Principes populorum convenerunt cum Deo Abraham*.

13. Et quid illi qui pertinebant ad Deum Abraham? *Quoniam dii fortes terrae valde elevati sunt*. Qui erant dii, populus ille Dei, vitis illa Dei, de qua dicitur: *Iudicate inter me et inter vineam meam*, ibunt in tenebras exteriores, non recumbent cum

Abraham et Isaac et Iacob, non conveniunt cum Deo Abraham. Quare? *Quoniam dii fortes terrae*. Illi qui erant dii fortes terrae, praesumentes de terra. De qua terra? de seipsis: quia omnis homo terra. Homini enim dictum est: *Terra es, et in terram ibis*. Debet autem homo de Deo praesumere, et inde sperare auxilium, non de se. Non enim terra pluit sibi, aut lucet sibi: quomodo autem terra de coelo exspectat pluviam et lucem, sic homo de Deo debet exspectare misericordiam et veritatem. Illi ergo *dii fortes terrae valde elevati sunt*, id est, valde superbierunt: non sibi medicum necessarium putaverunt, et ideo in sua aegritudine remanserunt, et ipsa aegritudine ad mortem perducti sunt. Praecisi sunt rami naturales, ut humilis insereretur oleaster. *Quoniam dii fortes terrae valde elevati sunt*. Teneamus ergo, fratres, humilitatem, caritatem, pietatem; quia vocati sumus illis reprobatis, vel illorum exemplo superbire timeamus.

IN PSALMUM 47

ENARRATIO

Sermo ad plebem

De Ecclesia cantatur, firmamentum in iis qui firmi sunt.

1. [v 1.] Titulus psalmi est, *Laus Cantici filiis Core, secunda sabbati*. De hoc quod Dominus donare dignatur, excipite tamquam filii firmamenti. Secunda enim sabbati, id est, post diem primum, quem dominicum dicimus, quae etiam secunda feria dicitur, factum est firmamentum coeli, imo firmamentum coelum. Coelum enim vocavit Deus firmamentum. Primo autem die lucem fecerat, et a tenebris diviserat; et vocaverat lucem, diem, et tenebras, noctem. Sicut autem indicat psalmi huius contextio, aliquid etiam praelocutus est Deus in illo opere suo, quod compleretur in nobis: et secundum huius creaturae conditionem saecula cucurrerunt. Non frustra enim Dominus ait de Moyse: *De me enim ille scripsit*: nisi quia omnia quae scripta sunt, etiam cum Deus conderet creaturam, possunt interpretari ad significationem futurorum; ut intellegas Deum fecisse lucem, cum Christus a mortuis resurrexit. Tunc enim revera illa lux divisa est a tenebris, quando immortalitas a mortalitate discreta est. Quid ergo sequitur, nisi ut capiti etiam corpus fieret, quod est Ecclesia? Denique est etiam psalmus de prima sabbati, in quo apertissime resurrectio Domini declaratur: ibi enim dicitur: *Tollite portas principes vestri, et elevamini portae aeternales, et introibit Rex gloriae*. Quid evidentius quam Christum esse Regem gloriae? de quo dictum est: *Si cognovissent, nunquam Dominum gloriae crucifixissent*. Secundam ergo sabbati non debemus intellegere nisi Ecclesiam Christi: sed Ecclesiam Christi in sanctis, Ecclesiam Christi in his qui scripti sunt in coelo, Ecclesiam Christi in his qui mundi huius tentationibus non cedunt. Ipsi enim digni sunt nomine firmamenti. Ergo Ecclesia Christi in his qui firmi sunt, de quibus dicit Apostolus: *Debemus autem nos firmi infirmitates infirmorum sustinere*, appellata est firmamentum. De hoc cantatur in psalmo: audiamus, agnoscamus, sociemur, gloriemur, regnemus. Namque eam etiam firmamentum apostolicis Litteris appellatam audi, et agnosce: *Quae est, inquit, Ecclesia Dei vivi, columna et firmamentum veritatis*. De hoc firmamento cantatur filiis Core, quos nostis esse filios sponsi crucifixi in Calvariae loco. Core namque Calvitium interpretatur. Sequitur in hoc psalmo, qui inscribitur, *secunda sabbati*.

Ne sis piger adscendere in montem, quomodo mons non fuit tardus venire ad dormientem.

2. [v 2.] *Magnus, Dominus, et laudabilis valde.* Ecce *magnus Dominus, et laudabilis valde*: sed numquid infideles laudant Dominum? Numquid etiam qui credunt et male vivunt laudant Dominum, per quos fit ut nomen Dei blasphemetur in Gentibus? numquid laudant Dominum? An vero si etiam laudent, acceptatur laus eorum, eum scriptum sit: *Non est speciosa laus in ore peccatoris*? Dixisti ergo: *Magnus Dominus, et laudabilis valde*: sed hic ubi. *In civitate Dei nostri, in monte sancto eius.* De hoc alibi dicitur: *Quis ascendet in montem Domini? Innocens manibus et mundo corde*. In his *magnus Dominus, et laudabilis valde*: hoc est, *in civitate Dei nostri, in monte sancto eius*. Haec est civitas in monte posita, quae abscondi non potest: haec est lucerna quae sub modio non occultatur, omnibus nota, omnibus diffamata. Non autem universi cives eius sunt, sed illi in quibus *magnus Dominus, et laudabilis valde*. Quae est ergo ista civitas, videamus, ne forte quia dictum est: *In civitate Dei nostri, in monte sancto eius*, debeamus quaerere istum montem, ubi etiam exaudiri possimus. Non enim frustra dicitur in alio psalmo: *Voce mea ad Dominum clamavi, et exaudivit me de monte sancto suo*. Adiuvit ergo te mons iste ut exaudireris. Nam si in eum non ascenderes, infra iacens clamare posses, sed exaudiri non posses. Quis est ergo iste mons, fratres? Magna cura inquirendus, magna sollicitudine investigandus; labore etiam occupandus et ascendendus. Sed si in aliqua parte terrarum est, quid faciemus? Peregrinabimur de terra nostra, ut ad illum montem pervenire possimus? Imo tunc peregrinamur, si in illo non sumus. Ipsa est enim civitas nostra, si membra regis sumus, qui caput est civitatis ipsius. Ubi est ergo iste mons? Si regionem aliquam tenuit, laborandum est, ut dixi, ut ad eum perveniatur. Sed quid satagis? Utinam non sis piger ascendere in montem, quomodo mons non fuit tardus venire ad dormientem. Fuit enim quidam lapis angularis contemptibilis, in quem Iudaei offenderunt, praecisus de quodam monte sine manibus, hoc est de regno Iudaeorum veniens sine manibus, quia humanum opus non accessit ad Mariam, de qua natus Christus. Sed si lapis iste ubi in eum offenderunt Iudaei, ibi remaneret, tu quo ascenderes non haberes. Quid autem factum est? Quid dicit prophetia Danielis? Quid, nisi quia crevit lapis iste, et factus est mons magnus? Quam magnus? Ita ut impleret universam faciem terrae. Ergo crescendo mons iste et implendo universam faciem terrae, venit ad nos. Quid ergo montem quasi absentem quaerimus, et non in praesentem iam ascendimus, ut sit in nobis *magnus Dominus, et laudabilis valde*?

Duo parietes civitatis Christi Iudaei et Gentiles.

3. [v 3.] Denique ne istum montem non agnosceres et in hoc psalmo, et in aliqua parte terrarum quaerendum existimares, vide quid sequitur: cum dixisset: *In civitate Dei nostri, in monte sancto eius*, quid addidit? *Dilatans exultationes universae terrae, montes Sion*. Sion unus mons est: quid ergo *montes*? An quia ad Sion pertinuerunt etiam qui de diverso venerunt, ut sibi occurrerent in lapidem angularem, et fierent illi duo parietes tamquam duo montes, unus ex circumcisione, alter ex praeputio; unus ex Iudaeis, alter ex Gentibus: non iam adversi; etsi diversi, quia ex diverso, iam in angulo nec diversi? *Ipse est enim, inquit, pax nostra, qui fecit utraque unum*. Ipse ille angularis lapis, quem *reprobaverunt aedificantes, factus est in caput anguli*. Duos iunxit in se mons montes. Una domus, et duae domus: duae propter ex diverso venientes, una propter lapidem angularem, in quo sibi ambae copulantur. Audi et hoc: *Montes Sion; latera aquilonis civitas regis magni*. Intenderas enim tu Sion tamquam unum

locum, ubi condita est Ierusalem, et in ea tibi non occurrebat, nisi populus ex circumcissione; qui quidem ex reliquiis a Christo collectus est, ex magna autem parte tamquam palea ventilatus. Etenim scriptum est: *Reliquiae salvae fient* . Sed attende et Gentes, vide et oleastrum inseri in pinguedinem olivae . Ecce Gentes: *Latera aquilonis*: adiuncta sunt latera aquilonis civitati regis magni. Contrarius solet esse aquilo Sion: Sion quippe in meridie, aquilo contra meridiem. Quis est iste aquilo, nisi qui dixit: *Ponam sedem meam ad aquilonem, et ero similis Altissimo* ? Tenuerat regnum diabolus impiorum, et possederat Gentes servientes simulacris, adorantes daemonia: et totum quidquid generis humani erat ubique per mundum, inhaerendo illi aquilo factum erat. Sed quoniam ille qui alligat fortem, aufert eius vasa, et facit vasa sua , liberati homines ab infidelitate et superstitione daemoniorum, credentes in Christum collinati sunt illi civitati, occurrerunt in angulo illi parieti de circumcissione venienti, et facta est civitas regis magni quae fuerant latera aquilonis. Ideo et in alia Scriptura dicitur: *Ab aquilone nubes coloris aurei; in his est magna gloria et honor Omnipotentis* . Magna enim gloria medici est, quando ex desperatione convalescit aegrotus. Ab aquilone nubes, et non nigrae nubes, non caliginosae, non tetrae, sed coloris aurei. Unde nisi gratia illuminante per Christum? Ecce: *Latera aquilonis, civitas regis magni*. Latera utique, quia inhaeserant diabolo. Quicumque enim alicui cohaerent, latera ipsius dicuntur. Nam et de aliquibus hominibus solemus ita loqui: Bonus homo est, sed mala latera habet: id est, ipse quidem probitate praestat, sed maligni sunt qui ei coniuncti sunt. Latera ergo aquilonis qui diabolo cohaerebant: unde venit et iste filius, de quo modo audiebamus, quia mortuus erat, et revixit; perierat, et inventus est. Proficiscendo enim in regionem longinquam, etiam ad aquilonem pervenerat, et ibi, sicut audistis, uni ex principibus regionis illius adhaeserat. Factus est ergo latus aquilonis, adhaerendo principi illius regionis: sed quia civitas regis magni et ex latere aquilonis colligitur, reversus ad se, dixit: Surgam, et ibo ad patrem meum. Et occurrit ei pater, qui dicit de illo: Mortuus erat, et revixit; perierat, et inventus est. Vitulus ille saginatus, lapis angularis fuit. Denique et maior filius qui epulari nolebat , exhortatus a patre ingressus est: et duo iam parietes, tamquam illi duo filii ad vitulum pervenientes, civitatem regis magni fecerunt.

Amat medicus aegrotum, ut faciat sanum.

4. [v 4.] Sequatur ergo iste psalmus, et dicat: *Deus in domibus eius cognoscetur*. Iam in domibus propter montes, propter duos parietes, propter duos filios. *Deus in domibus eius cognoscetur*. Sed gratiam commendat, ideo addidit: *Cum suscipiet eam*. Nam quid esset ipsa civitas, nisi ille suscepisset eam? Nonne statim caderet, nisi tale fundamentum haberet? Fundamentum enim aliud nemo potest ponere, praeter id quod positum est, quod est Christus Iesus . Nemo ergo de suis meritis gloriatur; sed qui gloriatur, in Domino gloriatur . Quia tunc est illa magna civitas, tunc in ea cognoscitur Dominus, cum suscipiet eam: quomodo suscipit medicus aegrotum curandum, non sicut est amandum. Etenim febrem odit medicus. Non amat medicus aegrotum, et amat medicus aegrotum: si aegrotum amaret, semper aegrotum optaret; rursus si aegrotum non amaret, ad aegrotum non veniret: sed amat aegrotum, ut faciat sanum. Suscepit ergo hanc civitatem Dominus, et agnitus est in ea, id est, gratia ipsius cognita est in illa civitate; quia quidquid habet illa civitas quae gloriatur in Domino, non habet de se. Propter hoc enim dicitur: *Quid enim habes quod non accepisti? Si autem accepisti, quid gloriaris quasi non acceperis* ? *Deus in domibus eius cognoscetur, cum suscipiet eam*.

Christus rex dabit nobis regnum caelorum.

5. [vv 5-7.] *Quoniam ecce reges terrae collecti sunt.* Iam ecce illa latera aquilonis videte quomodo veniant, videte quomodo dicant: *Venite, ascendamus in montem Domini: annuntiavit enim nobis viam suam, ut ingrediamur in eam . Ecce reges terrae collecti sunt, et convenerunt in unum.* In quem unum, nisi in lapidem illum angularem ? *Ipsi videntes ita admirati sunt.* Post admirationem miraculorum et gloriae Christi, quid secutum est? *Conturbati sunt, commoti sunt, tremor apprehendit eos.* Unde tremor apprehendit eos, nisi de conscientia delictorum? Currant ergo reges post regem, agnoscant reges regem. Inde alibi: *Ego autem, inquit, constitutus sum rex ab eo super Sion montem sanctum eius, praedicans praeceptum Domini: Dominus dixit ad me: Filius meus es tu, ego hodie genui te. Postula a me, et dabo tibi gentes haereditatem tuam, et possessionem tuam terminos terrae; reges eos in virga ferrea, et tamquam vas figuli conteres eos .* Auditus est ergo rex constitutus in Sion, tradita est illi possessio usque ad terminos orbis terrae. Metuere debent reges, ne regnum perdant, ne illis auferatur regnum, sicut miser timuit Herodes, et pro parvulo occidit parvulos . Timens autem regnum amittere, non meruit regem agnoscere. Utinam et ipse regem cum Magis adoraret! non male regnum quaerendo, innocentes perderet, et nocens periret. Nam quod ad illum attinebat, perdidit innocentes: quantum autem ad Christum, etiam parvus pro se morientes parvulos coronavit. Ergo debuerunt timere reges quando dictum est: *Ego autem constitutus sum rex ab eo,* et haereditatem usque ad fines terrae dabit mihi qui me constituit regem. Sed quid invidetis, reges? Videte, non invidete. Longe enim iste aliter rex qui dixit: *Regnum meum non est de hoc mundo .* Nolite ergo timere ne vobis auferatur regnum mundi huius: dabitur vobis regnum, sed coelorum, ubi ille rex est. Ideo quid ibi sequitur? *Et nunc reges intellegite.* Iam invidere vos parabatis: *intellegite;* de alio rege dicitur, cuius regnum non est de hoc mundo. Merito ergo *collecti sunt reges in unum, conturbati sunt, tremor apprehendit eos.* Inde et illis hoc dicitur: *Et nunc reges intellegite, erudimini omnes qui iudicatis terram. Servite Domino in timore, et exultate ei cum tremore .* Et quid fecerunt? *Ibi dolores ut parturientis.* Quid sunt *dolores ut parturientis,* nisi dolores poenitentis? Vide ipsam conceptionem doloris et parturitionis: *A timore tuo,* inquit Isaias, *concepimus, et parturivimus Spiritum salutis .* Sic ergo conceperunt reges a timore Christi, ut parturiendo salutem parerent credendo in eum quem timuerunt. *Ibi dolores sicut parturientis.* Ubi parturientem audis, fetum exspecta. Parturit vetus homo, sed nascitur novus homo. *Ibi dolores ut parturientis.*

6. [v 8.] *In spiritu violento conteres naves Tharsis.* Breviter intellegitur, evertes superbiam gentium. Sed unde ex hac historia dicitur eversio superbiae gentium? Propter *naves Tharsis.* Tharsis civitatem quaesierunt docti, hoc est, quaenam civitas hoc nomine significaretur: et aliquibus visum est Ciliciam dictam esse Tharsis, ex eo quod metropolis eius Tharsus dicitur. De qua civitate erat etiam Paulus apostolus, natus in Tharso Ciliciae . Aliqui autem eam Carthaginem intellexerunt: fortassis aliquando ita nominatam, aut aliqua locutione ita significatam. Namque apud prophetam Isaiam sic invenitur: *Ululate naves Carthaginis .* Apud Ezechielem autem a diversis interpretibus, ab aliis Carthago, ab aliis Tharsis interpretata est ; et hac diversitate interpretum potest intellegi hanc appellari Tharsum, quae Carthago dicebatur. Manifestum est autem, quod primordia regni Carthaginis navibus floruerunt, et ita floruerunt, ut inter caeteras gentes excellerent negotiationibus et navigationibus. Nam quando Dido fugiens fratrem delapsa est ad terras Africae, ubi Carthaginem condidit, naves quae paratae erant ad mercationem in eius regione assumpserat ad fugam,

consentientibus sibi regionis eius principibus: et ipsae naves etiam condita Carthagine ad negotiandum non defecerunt. Atque hinc nimium superba facta est civitas illa, ut digne per eius naves intellegatur superbia gentium, praesumens in incertis tamquam in flatibus ventorum. Iam non praesumatur de velificatione, et quasi prosperitate saeculi huius, tamquam maris: fundamentum nostrum in Sion sit; ibi stabiliri debemus, non perflari omni vento doctrinae. Quicumque ergo ex incertis huius vitae tumuerant, evertantur; et subiciatur Christo omnis superbia gentium, *conterenti in spiritu violento naves Tharsis*: non cuiuscumque civitatis, sed *Tharsis*. Quomodo *in spiritu violento*? Timore fortissimo. Sic enim eum tremuit omnis superbia iudicaturum, ut in humilem crederet, ne excelsum expavesceret.

In Ecclesia adimpletae sunt promissiones.

7. [v 9.] *Sicut audivimus, ita et vidimus*. O beata Ecclesia! quodam tempore audisti, quodam tempore vidisti. Audivit in promissionibus, videt in exhibitionibus: audivit in prophetia, videt in Evangelio. Omnia enim quae modo complentur, antea propheta sunt. Erige oculos ergo, et diffunde per mundum; vide iam haereditatem usque ad terminos orbis terrae: vide iam impleri quod dictum est: *Adorabunt eum omnes reges terrae, omnes gentes servient illi*. Vide impletum esse quod dictum est: *Exaltare super coelos, Deus, et super omnem terram gloria tua*. Vide illum cuius pedes et manus fixi sunt clavis, cuius ossa in ligno pendentia numerata sunt, super cuius vestimentum sors missa est: vide regnantem, quem illi viderunt pendentem: vide in coelo sedentem, quem contempserunt in terra ambulantes. Vide inde impleri: *Commemorabuntur, et convertentur ad Dominum universi fines terrae, et adorabunt in conspectu eius universae patriae gentium*. Haec videns exclama cum gaudio: *Sicut audivimus, ita et vidimus*. Merito sic vocatur ipsa Ecclesia de gentibus: *Audi filia, et vide, et obliviscere populum tuum et domum patris tui*. Pater tuus Aquilo fuit, veni ad montem Sion. Audi, et vide: non vide, et audi; sed audi, et vide: prius audi, postea vide. Audis primo quod non vides, videbis postea quod audisti. *Populus*, inquit, *quem non cognovi, servivit mihi, in obauditu auris obaudivit mihi*. Si in obauditu auris obaudivit, ergo non vidit. Et ubi est: *Quibus non est nuntiatum de eo, videbunt; et qui non audierunt, intellegent*? Ad quos non missi sunt Prophetae, ipsi primo audierunt et intellexerunt Prophetas: illi qui primo non audierunt, postea audientes admirati sunt. Remanserunt illi ad quos missi sunt, codices ferentes, veritatem non intellegentes; Testamenti tabulas habentes, et haereditatem non tenentes. Sed nos *sicut audivimus, ita et vidimus*. *In civitate Domini virtutum, in civitate Dei nostri*. Ibi audivimus, ibi et vidimus. Extra illam qui est, nec audit, nec videt; in illa qui est, nec surdus nec caecus est. *Sicut audivimus, ita et vidimus*. Et ubi audis? ubi vides? *In civitate Domini virtutum, in civitate Dei nostri*. *Deus fundavit eam in aeternum*. Non insultent haeretici per partes conscissi: non se extollant qui dicunt: *Ecce hic est Christus, ecce illic*. Qui dicit: *Ecce hic est, ecce illic*, ad partes inducit. Unitatem promisit Deus: reges in unum collecti sunt, non per schismata dissipati sunt. Sed forte ista civitas quae mundum tenuit, aliquando evertetur. Absit: *Deus fundavit eam in aeternum*. Si ergo eam Deus fundavit in aeternum, quid times ne cadat firmamentum?

Christi sunt qui eius sacramenta habent et bonos mores.

8. [v 10.] *Suscepimus, Deus, misericordiam tuam in medio populi tui*. Qui susceperunt, et ubi susceperunt? Nonne ipse populus tuus suscepit

misericordiam tuam? Si populus tuus suscepit misericordiam tuam, quomodo *suscepimus misericordiam tuam, et in medio populi tui?* quasi alii sint qui susceperunt, alii in quorum medio susceperunt. Magnum sacramentum, sed tamen notum: cum et hinc, hoc est, ex his versibus exsculptum fuerit et erutum quod nostis, non erit rudius, sed dulcius. Nunc quippe populus Dei censentur omnes qui portant sacramenta eius, sed non omnes pertinent ad misericordiam eius. Omnes quippe sacramentum Baptismi Christi accipientes, Christiani vocantur; sed non omnes digne illo sacramento vivunt. Sunt enim quidam de quibus dicit Apostolus: *Habentes formam pietatis, virtutem autem eius abnegantes*. Tamen propter ipsam speciem pietatis in populo Dei nominantur: quomodo ad aream, quamdiu tritatur, non solum grana, sed etiam palea pertinet. Numquid et ad horreum pertinebit? In hoc medio autem populi mali est populus bonus, qui suscepit misericordiam Dei. Vivit digne misericordia Dei, qui audit et tenet et facit quod ait Apostolus: *Praecipientes ergo rogamus, ne in vacuum gratiam Dei suscipiatis*. Qui ergo non in vacuum gratiam Dei suscipit, ipse tam sacramentum quam etiam misericordiam Dei suscipit. Et quid illi obest, quia in medio populi inobedientis est, donec area ista ventiletur, donec boni a malis separentur? quid ei obest in medio populi habitare? Sit de illis qui appellantur firmamentum, suscipiens misericordiam Dei; sit lilium in medio spinarum. Nam et ipsae spinae quoniam ad populum Dei pertinent, vis audire? Ita posita est ipsa similitudo: *Sicut lilium, inquit, in medio spinarum, ita proxima mea in medio filiarum*. Numquid dixit, in medio alienarum? Non; sed, *in medio filiarum*. Sunt ergo filiae malae, et inter illas est *lilium in medio spinarum*. Itaque illi qui sacramenta habent, et mores bonos non habent, et Dei dicuntur et non Dei; et eius dicuntur et alieni: eius, propter ipsius sacramentum; alieni, propter proprium vitium. Ita et filiae alienae: filiae, propter formam pietatis; alienae, propter amissionem virtutis. Sit ibi lilium, suscipiat misericordiam Dei, teneat radicem boni floris, non sit ingratum pluviae dulci de coelo venienti. Ingratae sint spinae, crescant de imbribus; ad ignem crescunt, non ad horreum. *Suscepimus, Deus, misericordiam tuam in medio populi tui*. In medio populi tui non suscipientis misericordiam tuam nos suscepimus misericordiam tuam. In sua enim propria venit, et sui eum non receperunt. In medio tamen eorum quotquot receperunt eum, dedit eis potestatem filios Dei fieri.

Pauci videntur iusti: multi sunt sed inter plures latentes.

9. Iam hic occurrit unicuique cogitanti: Et quid? Iste populus qui in medio populi Dei suscipit misericordiam Dei, quantum numerum habet? Quam pauci sunt! vix invenitur aliquis: illisne contentus Deus erit, et perdet tantam multitudinem? Dicunt hoc qui sibi promittunt quod a Deo promittente non audierunt. Et vere si male vivamus, si mundi huius deliciis perfruamur, si nostris libidinibus serviamus, perditurus est nos Deus? Quot enim sunt illi qui videntur servare praecepta Dei? Vix invenitur unus vel duo vel paucissimi: ipsos solos Deus liberaturus est, et caeteros damnaturus? Absit, inquiunt: cum venerit et videbit tantam multitudinem ad sinistram, miserebitur, et dabit indulgentiam. Hoc plane etiam serpens ille promisit primo homini: nam minatus erat Deus mortem, si gustaret. ille autem: *Absit, inquit, non morte moriemini*. Crediderunt serpenti, invenerunt verum esse quod minatus est Deus, falsum quod promiserat diabolus. Ita et nunc, fratres, ponite vobis Ecclesiam ante oculos ad instar similitudinemque paradisi: non cessat serpens suggerere quod tunc suggestit. Sed casus primi hominis ad experimentum cavendi debet nobis valere, non ad imitationem peccandi. Ideo ille cecidit, ut nos surgamus. Respondeamus talibus suggestionibus

quod respondit Iob. Nam et ipsum per feminam tamquam per Evam tentavit, et vicit in stercore, victus in paradiso. Ergo non audiamus tales voces, nec putemus paucos esse istos: multi sunt, sed inter plures latent. Non possumus enim negare plures esse malos, et tam plures, ut inter eos prorsus boni non appareant, quomodo non apparent grana in area. Nam quisquis aream videt, potest putare quod palea sola sit. Da hominem inexpertum, et putat inaniter fieri quod boves mittuntur, quod ibi homines sub aestu desudant ut conterant paleam; sed ibi est et massa ventilatione purganda. Tunc procedet copia frumenti, quae latebat in copia palarum. Et modo vis invenire bonos? Esto, et invenies.

Iusti per totum orbem diffusi.

10. [v 11.] Contra istam ergo desperationem vide quid sequatur in psalmo isto. Quoniam cum dixisset: *Suscepimus, Deus, misericordiam tuam in medio populi tui*, significavit esse populum non susipientem misericordiam Dei, in cuius medio quidam suscipiant misericordiam Dei: et ne occurreret hominibus, tam paucos esse, ut prope nulli sint; quomodo consolatus est consequentibus verbis? *Secundum nomen tuum, Deus, ita et laus tua in fines terrae*. Quid est hoc? *Magnus Dominus et laudabilis valde, in civitate Dei nostri, in monte sancto eius*; nec potest esse laus eius, nisi in sanctis eius. Nam qui male vivunt, non eum laudant; sed etsi praedicant lingua, blasphemant vita. Quia ergo laus eius non est nisi in sanctis eius, non sibi dicant haeretici: In nobis remansit laus eius, quia pauci sumus, et a turba separati; nos iuste vivimus, nos laudamus Deum, non solum loquendo, verum etiam conversando. Respondetur eis ex hoc psalmo: Quid vos dicitis in parte laudare Deum, cui dictum est: *Secundum nomen tuum Deus, ita et laus tua in fines terrae*? Id est, quomodo notus es per omnes terras, sic et laudaris per omnes terras; nec desunt qui te nunc laudant per omnes terras. Illi autem laudant, qui bene vivunt. *Secundum enim nomen tuum, Deus, ita et laus tua*, non in parte, sed *in fines terrae*. *Iustitia plena est dextera tua*: id est, multi sunt et illi qui stabunt ad dexteram. Non solum illi multi erunt qui stabunt ad sinistram, sed et ibi erit plenitudo massae ad dexteram constitutae: *Iustitia plena est dextera tua*.

11. [v 12.] *Laetetur mons Sion, et exsultent filiae Iudaeae, propter iudicia tua, Domine*. O mons Sion, o filiae Iudaeae, laboratis modo inter zizania, inter paleas, inter spinas laboratis; sed exsultate propter iudicia Dei. Non errat Deus in iudicando. Discretae vivite, etsi concretae natae estis, non frustra vox exiit de ore et de corde vestro: *Ne comperdas cum impiis animam meam, et cum viris sanguinem vitam meam*. Ille ventilabit tantus artifex, in manu ventilabrum portabit, ut unum granum tritici non cadat in acervum paleae comburendum, nec una arista paleae transeat ad massam in horreo recondendam. Exsultate, filiae Iudaeae, propter iudicia Dei non errantis; et nolite modo temere iudicare. Ad vos pertineat colligere, ad illum pertineat separare. *Laetetur mons Sion, et exsultent filiae Iudaeae, propter iudicia tua, Domine*. Ne autem putetis filias Iudaeae Iudaeos esse. Iuda Confessio est. Omnes filii confessionis, filii Iudaeae sunt: quia, *Salus ex Iudaeis*, nihil est aliud quam Christus ex Iudaeis. Hoc ait et Apostolus: *Non enim qui in manifesto Iudaeus est, neque quae in manifesto in carne est circumcisio; sed qui in abscondito Iudaeus est, et circumcisio cordis, in spiritu, non littera, cuius laus non ex hominibus, sed ex Deo*. Talis Iudaeus esto: gloriare de circumcisione cordis, etsi non habes circumcisionem carnis. *Exsultent filiae Iudaeae, propter iudicia tua, Domine*.

12. [v 13.] *Circumdate Sion, et complectimini eam*. Dicatur eis qui male vivunt, in quorum medio est populus ille qui suscepit misericordiam Dei: In medio vestrum

est populus bene vivens: *Circumdate Sion*. Sed quomodo? *Compleximini eam*. Nolite scandalis circumdare, sed caritate circumdate; ut qui bene vivunt in medio vestrum, eos imitemini, et eorum imitatione Christo, cuius membra sunt, incorporemini. *Circumdate Sion, et compleximini eam. Narrate in turribus eius*. In altitudine munitio- num eius praedicate laudes eius.

Caritas est virtus quam nemo vincit, violentissima ad salvandum.

13. [v 14.] *Ponite corda vestra in virtute eius*. Non ut habeatis formam pietatis, virtutem eius abnegetis ; sed *in virtute eius ponite corda vestra*. Quae est virtus civitatis huius? Qui vult intellegere virtutem huius civitatis, intellegat vim caritatis. Ipsa est virtus quam nemo vincit. Huius ignem nulli fluctus saeculi, nulla flumina tentationis exstinguunt. De hac dictum est: *Valida est sicut mors dilectio* . Quomodo enim mors quando venit, resisti ei non potest, quibuslibet artibus, quibuslibet medicamentis occurras; violentiam mortis vitare non potest, qui mortalis natus est: sic contra violentiam caritatis mundus nil potest. A contrario enim similitudo data est de morte; quomodo enim mors ad auferendum violentissima est, sic caritas violentissima est ad salvandum. Per caritatem enim multi mortui sunt saeculo, ut viverent Deo. Hac caritate accensi martyres, non simulati, non vana gloria ventilati, non tales de quibus dictum est: *Si tradidero corpus meum ut ardeam, caritatem autem non habeam, nihil mihi prodest* , sed tales quos vere Christi et veritatis caritas perduceret ad passionem; quid eis fecerunt tentationes saevientium? Maiorem violentiam habuerunt oculi flentium suorum, quam persecutiones insectantium. Quam multos enim tenebant filii ne paterentur! quam multorum genibus provolvebantur uxores, ne viduae relinquerentur! quam multos parentes filii prohibebant mori, sicut novimus et legimus in passione beatae Perpetuae! Facta sunt is a. Sed lacrymae quantaelibet et quantolibet impetu fluerent; quando ardorem caritatis exstingerent ? Haec est virtus Sion, cui et alibi dicitur: *Fiat pax in virtute tua, et abundantia in turribus tuis* . *Annuntiate in turribus eius: Ponite corda vestra in virtute eius, et distribuite domos eius*.

14. Quid hic intellegimus: *Ponite corda vestra in virtute eius; et distribuite domos eius*? Id est, distinguite domum a domo, nolite confundere. Domus est enim formam pietatis habens, et pietatem non habens: est autem domus et formam et pietatem habens. *Distribuite*, nolite confundere. Tunc autem distribuitis et non confunditis; quando corda vestra in virtute eius ponitis, id est; cum facti fueritis per caritatem spiritales. Tunc temere non iudicabitis; tunc videbitis nihil obesse bonis malos, quamdiu sumus in hac area: *Distribuite domos eius*. Potest et alius esse intellectus. Domos illas duas, unam ex circumcissione, alteram ex praepotio venientem, Apostolis dictum est ut distribuerent. Cum enim vocatus esset Saulus, et factus apostolus Paulus, conveniens in unitatem coapostolorum suorum, sic cum eis habuit placitum, ut illi irent in circumcissionem, iste in praepotium . Ista dispensatione apostolatus sui distribuerunt domos civitatis magni regis, et concordantes in angulo, Evangelium dispensatione diviserunt, caritate iunxerunt. Et revera hoc magis intellegendum est. Nam sequitur, et ostendit quod hoc praedicatoribus dictum sit: *Et distribuite domos eius: ut enarretis in progenie altera*, id est, ut etiam ad nos post futuros illorum Evangelii dispensatio perveniret. Non enim illis tantum laboraverunt, cum quibus in hac terra vixerunt; nec Dominus illis tantum Apostolis, quibus se vivum etiam post resurrectionem dignatus est ostendere, sed et nobis. Nam illis loquebatur, et nos significabat, cum diceret: *Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus, usque ad consummationem*

saeculi . Numquid illi hic futuri erant usque in consummationem saeculi? Item dicit: *Non pro his rogo tantum, sed pro his qui credituri sunt per verbum illorum in me* : Ergo attendit nos, quia passus est propter nos. Merito itaque dicitur: *Ut enarretis in progenie altera*.

Deus rex protegit nos ne moriamur, regit nos ne cadamus.

15. [v 15.] Quid enarretis? *Quoniam hic est Deus noster*. Terra videbatur, terrae conditor non videbatur: caro tenebatur, sed Deus in carne non agnoscebatur. Tenebatur caro ab eis ex quibus fuerat sumpta ipsa caro, ex semine Abrahae enim virgo Maria: ad carnem remanserunt, divinitatem non intellexerunt. O Apostoli, o civitas magna! in turribus tu praedica, et dic: *Hic est Deus noster*. Sic, sic quomodo contemptus est, quomodo lapis ante pedes iacuit offendentium, ut humilaret corda confitentium; sic *hic est Deus noster*. Certe visus est, sicut dictum est: *Post haec in terris visus est, et cum hominibus conversatus est* . *Hic est Deus noster*. Et homo est, et quis est qui cognoscet eum? *Quoniam hic est Deus noster*. Sed forte ad tempus, quomodo dii falsi. Quia enim vocari possunt dii, esse autem non possunt, ad tempus vel vocantur. Nam quid eis dicit propheta, vel quid monet ut eis dicatur? Haec eis dicetis: Quid? *Dii qui coelum et terram non fecerunt, pereant de terra; et de his quae sub coelo sunt* . Non est iste talis Deus, quoniam Deus noster super omnes deos. Super quos omnes deos? *Quoniam omnes dii gentium daemonia, Dominus autem coelos fecit* . Ipse est ergo Deus noster, *hic est Deus noster*: Quousque? *In aeternum et in saeculum saeculi; ipse reget nos in saecula*. Si Deus noster est, et rex noster est; protegit nos, quia Deus est, ne moriamur; regit nos, quia rex est, ne cadamus. Regendo autem nos non frangit nos; nam quos non regit, frangit. *Reges eos*, inquit, *in virga ferrea, et tamquam vas figuli conteres eos* . Sed sunt quos non regit: ipsis non parcit, tamquam vas figuli conterens eos. Ab illo ergo optemus regi et liberari: quia *hic est Deus noster in aeternum, et in saeculum saeculi; et ipse reget nos in saecula*.

IN PSALMUM 48

ENARRATIO

Sermo 1

Pollent et florent non colentes Deum, colentes autem laborant in angustiis.

1. Omnia divina eloquia salubria sunt bene intellegendis; periculosa vero his qui ea volunt ad sui cordis perversitatem detorquere, potius quam suum cor ad eorum rectitudinem corrigere. Haec est enim in hominibus magna et usitata perversitas; quia cum debeant vivere ipsi secundum voluntatem Dei, Deum volunt vivere secundum voluntatem suam: et cum ipsi nolunt corrigi, illum volunt depravari; rectum non arbitantes quod ille vult, sed quod ipsi volunt. Solemus autem audire homines murmurantes adversus Deum, quod malis in hac vita bene sit et laborent boni: quasi ille perversus sit, et nesciat quid agat, aut omnino averterit oculos a rebus humanis; vel securitatem suam perturbari nolit, ut haec non attendat, quia cum labore ista Deus aut videat aut corrigit. Murmurant ergo homines, qui propterea volunt Deum colere ut hic illis bene sit, quando viderint eos qui Deum non colunt pollere atque florere felicitate terrena; se autem colentes Deum laborare in angustiis, in necessitatibus, in aerumna, caeterisque difficultatibus mortalitatis humanae. Contra istam vocem et contra has

blasphemias murmurantium, incantat semper sermo divinus, curans a morsu serpentis. Venenati enim cordis est ista sanies, eructans in Deum putorem blasphemiae, et quod peius est manus curantis repellens, morsum serpentis non repellens. Hoc dixi, repellit a se cor hominis verbi Dei severitatem, et admittit ad se male suadentis serpentis blanditias. Contra hos ergo cantat sermo divinus, et iam in isto psalmo loquitur nobis. Ad quem psalmum intentam ego facerem Sanctitatem vestram, nisi ipse nos faceret omnes intentos; nec nos solos, sed totum orbem terrarum. Audite enim quemadmodum coepit.

2. [v 2.] *Audite haec omnes gentes.* Non ergo vos soli qui hic estis. Nam vox nostra quanta est, ut sic clamemus, ut audiant omnes gentes? Clamavit enim per Apostolos Dominus noster Iesus Christus, clamavit tot linguis quas misit; et videmus hunc psalmum qui ante non recitabatur nisi in una gente, in synagoga Iudaeorum, recitari per totum orbem terrarum, per omnes Ecclesias, impletumque esse quod hic dictum est: *Audite haec omnes gentes.* Ad hoc solum volo intentos facere animos vestros, ne propter laborem corporalem non erigatis animum, terrente vos longitudine psalmi huius. Si potuerit, finietur hodie: si non, restabit nobis aliquid in crastinum diem; tamen vos semper intenti estote. Tantum enim audietis, si Dominus voluerit, quantum vos non gravet, sed relevet. *Audite haec, omnes gentes:* unde estis et vos. *Auribus percipite, omnes qui habitatis orbem.* Hoc iterum videtur repetisse, quasi parum fuerit quod dixit: *Audite.* Quod dico, inquit, *audite, auribus percipite,* hoc est, nolite transeunter audire. Quid est, *auribus percipite?* Quod Dominus dicebat: *Qui habet aures audiendi, audiat:* cum omnes qui in conspectu eius erant, utique haberent aures; quas ille aures quaerebat nisi cordis, cum diceret: *Qui habet aures audiendi, audiat?* Has et iste psalmus aures pulsatur. *Auribus percipite, omnes qui habitatis orbem.* Forte et hic est aliqua distinctio. Non quidem nos coarctare debemus, sed nihil mali est etiam istam explicare sententiam. Forte aliquid distat inter id quod dixit, *omnes gentes,* et quod dixit, *omnes qui habitatis orbem.* Significantius enim fortasse voluit nos intellegere quod dixit, *inhabitatis,* ut gentes intellegamus omnes iniquos, habitatores autem orbis omnes, iustos. Ille enim habitat qui non tenetur: nam qui tenetur, habitat, non habitat. Quomodo ille possidet quaecumque habet, qui dominus est rerum suarum; dominus autem est, qui non est irretitus cupiditate: qui autem cupiditate tenetur, possessus est, non possessor. Habemus enim quoddam verbum habitatione signatum in Scriptura Dei, ubi ait: *Elegi abici in domo Domini, magis quam habitare in tabernaculis peccatorum.* Quid enim, si abiceris in domo Domini, non ibi habitas? Noluit significare habitationem, nisi in eis qui regunt, et tenent, et dominantur, et gubernant: qui autem contemnuntur, non quasi habitant, sed subiecti sunt. Ita autem dixit: Subditus volo esse in domo Dei, magis quam regnare in tabernaculis peccatorum. Itaque si est aliqua distinctio inter *omnes gentes,* et *habitatores orbis,* sicut est distinctio inter *audite,* et *auribus percipite,* hoc quidem videtur repetisse; sed tamen aliud est, quod sane voluit significare; quia ista eloquia audituri erant non solum peccatores et impii, sed et iusti. Permixture modo audiunt omnes: sed cum ventum fuerit ad reddendam rationem, separabuntur qui sine causa audierunt, ab illis qui auribus perceperunt. Audiant ergo et peccatores: *Audite haec, omnes gentes.* Audiant et iusti, qui non sine causa audierunt, et regunt potius terram, quam reguntur a terra: *Auribus percipite, omnes qui habitatis orbem.*

Pauperes corde veritatem inquirunt, passionem Domini imitantur.

3. [v 3.] Et iterum dicit: *Quique terrigenae et filii hominum.* Quod ait, *terrigenae,* ad

peccatores retulit; quod ait, *filii hominum*, ad fideles et iustos. Videtis ergo, quia servatur ista distinctio. Qui sunt ergo *terrigenae*? Filii terrae. Qui sunt filii terrae? Qui haereditates terrenas requirunt. Qui sunt *filii hominum*? Qui pertinent ad filium hominis. Aliquando iam ista distinximus Sanctitati vestrae, et invenimus quia Adam homo erat, filius hominis non erat; Christus autem filius hominis erat, et Deus erat. Quicumque enim pertinent ad Adam, *terrigenae*: quicumque pertinent ad Christum, *filii hominum*. Omnes tamen audiant, ego nulli subtraho sermonem meum. Terrigena est, audiat propter iudicium; filius hominis est, audiat propter regnum. *Simul in unum dives et pauper*. Iterum ipsa sunt repetita. Quod ait *dives*, ad terrigenas pertinet; quod ait, *pauper*, ad filios hominum. Divites intellege superbos, pauperes humiles. Habeat multas facultates pecuniarum; si in eis non extollitur, pauper est: non habeat aliquid, et cupiat et infletur; inter divites et reprobos eum deputat Deus. Et divites et pauperes in corde interrogat Deus, non in arca et domo. Nonne pauperes sunt qui accipiunt mandatum Apostoli dicentis Timotheo: *Praecipe divitibus huius saeculi non superbe sapere*? Quomodo eos qui divites erant fecit pauperes? Tulit illis quare quaeruntur divitiae. Nemo enim vult esse dives, nisi ut infletur inter eos inter quos vivit, et superior illis videatur. Cum autem dixit, *non superbe sapere*, aequales eos fecit non habentibus; ut fortassis pauculis nummis mendicus plus extollatur, quam ille dives qui audit Apostolum dicentem: *Praecipe divitibus huius saeculi non superbe sapere*. Unde *non superbe sapere*? Si faciant quod sequitur: *Neque sperare in incerto divitiarum, sed in Deo vivo, qui praestat nobis omnia abundanter ad fruendum*. Non dixit, qui praestat illis; sed, *qui praestat nobis*. Numquid ipse Paulus non habebat divitias? Habebat plane. Quas divitias? De quibus dicit alio loco Scriptura: *Fideli homini mundus totus divitiarum est*. Audi et ipsum confitentem: *Quasi nihil habentes, et omnia possidentes*. Qui vult ergo esse dives, non haereat parti, et totum possidebit: illi inhaereat qui totum creavit. *Simul in unum dives et pauper*. Dicit in alio psalmo; *Edent pauperes, et saturabuntur*. Quomodo commendavit pauperes? *Edent pauperes, et saturabuntur*. Quid edunt? Quod sciunt fideles. Quomodo saturabuntur? Imitando passionem Domini sui, et non sine causa accipiendo pretium suum. *Edent pauperes, et saturabuntur, et laudabunt Dominum, qui requirunt eum*. Divites quid? Etiam ipsi edunt. Sed quomodo edunt? *Manducaverunt et adoraverunt omnes divites terrae*. Non dixit: Manducaverunt, et saturati sunt; sed: *Manducaverunt, et adoraverunt*. Adorant quidem Deum, sed humanitatem nolunt exhibere fraternam. Manducant illi, et adorant; manducant isti, et saturantur: tamen omnes manducant. Exigitur de manducante quod manducat; non prohibeatur manducare a dispensatore, sed moneatur timere exactorem. Audiant ergo ista peccatores et iusti, gentes et qui habitant orbem, *terrigenae et filii hominum, simul in unum dives et pauper*: non divisi, non separati. Tempus messis hoc faciet, manus ventilatoris hoc poterit. Nunc simul in unum audiant dives et pauper, simul in unum pascantur haedi et agni, donec veniat qui segreget alios ad dexteram, alios ad sinistram. Simul in unum audiant docentem, ne segregati ab invicem audiant iudicantem.

4. [v 4.] Et quid est quod nunc audituri sunt? *Os meum loquetur sapientiam, et meditatio cordis mei, intelligentiam*. Et haec repetita potius, ne forte cum dixisset, *os meum*, intellegeres eum tibi loqui, qui in labiis haberet sapientiam. Multi enim habent in labiis et non habent in corde, de quibus dicit Scriptura: *Populus iste labiis me honorat, cor autem eorum longe est a me*. Quid ergo ait ille qui tibi loquitur? qui cum dixerit: *Os meum loquetur sapientiam*; ut intellegas quia illud quod ex ore funditur, de vena cordis emanat, intulit: *Et meditatio cordis mei intelligentiam*.

Omnes videbunt Christum iudicaturum, soli autem iusti sicuti est.

5. [v 5.] *Inclinabo in parabolam aurem meam, aperiam in psalterio propositionem meam.* Quis est hic cuius meditatio cordis loquitur intellegentiam, ut non sit in sola superficie labiorum, sed hominis interiora possideat? Quis est iste qui audit, et sic loquitur? Multi enim loquuntur quod non audiunt? Qui sunt qui loquuntur quod non audiunt? Qui non faciunt quae dicunt: quales dicit Dominus Phariseos sedere super cathedram Moysi. Voluit tibi loqui in cathedra Moysi, per eos qui ea loquuntur, et non faciunt; et tibi securitatem Dominus voluit dare. Nolite timere: *Quae dicunt, inquit, facite, quae autem faciunt nolite facere; dicunt enim, et non faciunt.* Non audiunt quod dicunt. Qui vero faciunt, et sic dicunt, audiunt quod dicunt: et ideo fructuose dicunt, quia audiunt. Qui ergo dictor et non auditor est, alteri prodest, sibi non prodest. Iste ergo qui et auditor volebat esse et dictor, qui tibi loquitur, antequam diceret: *Aperiam in psalterio propositionem meam*, quod est iam loqui per corpus, sic enim utitur anima corpore, quomodo utitur citharista psalterio, dixit: *Inclinabo in parabolam aurem meam.* Antequam loquar tibi, inquit, per corpus, antequam psalterium sonet, primo ego *inclinabo in parabolam aurem meam*, id est, audiam quid tibi dicam. Et quare, *in parabolam*? Quia *videmus nunc per speculum in aenigmate*, sicut dicit Apostolus. *Quamdiu sumus in hoc corpore, peregrinamur a Domino.* Quia nondum est illa visio nostra facie ad faciem, ubi iam non sint parabola, ubi iam non sint aenigmata et similitudines. Quidquid modo intellegimus, per aenigmata conspiciamus. Aenigma est obscura parabola quae difficile intellegitur. Quantumvis excolat homo cor suum, et ad interiora intellegenda refugiat, quamdiu per corruptibilitatem carnis huius videmus, ex parte videmus. Assumpta autem incorruptione in resurrectione mortuorum, cum apparuerit Filius hominis iudicaturus vivos et mortuos, tunc videbitur Filius hominis, qui primo iudicatus est, iudicans, discernens malos a bonis, ponens malos a sinistris, bonos a dextris. Videbunt illum et boni et mali, sed malis dicet. *Ite in ignem aeternum*: bonis autem dicet: *Venite benedicti Patris mei, percipite regnum.* Abibunt mali in ambustionem aeternam, iusti autem in vitam aeternam; et ibi erit illa visio facie ad faciem, qua illi non sunt digni. Attendite quid dicam. Filium enim hominis sicut hic cum esset adhuc iudicandus, et mali viderunt, et boni; viderunt enim Apostoli qui secuti sunt, viderunt Iudaei qui crucifixerunt; sic cum venerit iudicaturus, et boni illum videbunt et mali: boni, ut percipiant mercedem, quia secuti sunt; mali, ut percipiant poenam, quia crucifixerunt. Soli ergo illi damnabuntur, qui crucifixerunt? Audeo dicere, soli. Ergo nos, inquiunt peccatores huius temporis, securi sumus. Si non animum interrogat Deus, securi estis. Quid est quod dixi? Intellegat Caritas vestra, ne hoc dicant in iudicio Dei, quia non intellexerunt. Iudaei quia viderunt Christum, crucifixerunt; tu quia non vides Christum, verbo ipsius resistis. Qui verbo resistis, carnem non crucifigeres si videres? Contempsit Iudaeus in ligno pendentem, contemnis tu in coelo sedentem. Ergo viderunt eum ambo genera, dum hic esset: ambo genera videbunt, et cum venerit. Filius enim hominis veniet ut iudicet; quia Filius hominis venit ut iudicaretur. Ideo quia Pater non est incarnatus, Pater non est passus, et per Filium hominis iudicat, sicut ipse dixit in Evangelio: *Pater non iudicat quemquam, sed omne iudicium dedit filio*: secutus paulo post ait: *Et dedit ei potestatem iudicii faciendi, quoniam Filius hominis est.* Secundum enim quod Filius Dei est, Verbum semper cum Patre; et quia semper cum Patre, cum Patre semper iudicat: secundum autem quod Filius hominis est, et iudicatus est, et iudicaturus est. Quomodo autem visus est ab eis qui crediderunt, et ab eis qui crucifixerunt, quando iudicatus est; sic videbitur, cum coeperit esse iudex, et ab eis quos damnabit, et ab eis quos coronabit. Visionem autem illam divinitatis,

quam promisit dilectoribus suis, quando ait: *Qui diligit me, diligetur a Patre meo: et qui diligit me, mandata mea custodit, et ego diligam eum, et ostendam meipsum illi*, iam impii non videbunt. Ista demonstratio quodammodo familiaris est, suis illam servat, non illam ostendit impiis. Qualis est ista visio? Qualis Christus? Aequalis Patri. Qualis est Christus? *In principio erat Verbum, et Verbum erat apud Deum, et Deus erat Verbum*. Huic visioni suspiramus modo, et gemimus quamdiu peregrini sumus; huic visioni in fine reddemur, hanc visionem modo in aenigmate videmus, si ergo in aenigmate videmus, inclinemus in parabolam aurem nostram, et sic aperiamus in psalterio propositionem nostram: audiamus quod dicimus, faciamus quod praecipimus.

Malum repelle antequam surgat delectatio et sequatur consensus.

6. [v 6.] Et quid dixit? *Utquid timebo in die mala? Iniquitas calcanei mei circumdabit me*. Coepit obscurius: *Utquid timebo*, inquit, *in die mala? Iniquitas calcanei mei circumdabit me*. Magis ergo debet timere, si iniquitas calcanei eius circumdabit eum. Non enim timeat, inquit, homo quod non habet in potestate devitare. Verbi gratia: qui timet mortem, quid facturus est ut non moriatur? Dicat mihi qua evadat quod debet Adam, qui natus est ex Adam. Sed cogitet quia natus est ex Adam, et secutus est Christum, et oportet eum solvere quod debet Adam, et consequi quod promisit Christus. Qui ergo timet mortem, non est qua evadat: qui autem timet damnationem quam audient impii: *Ite in ignem aeternum*, est qua evadat. Non ergo timeat? *Utquid enim timeat? Iniquitas calcanei ipsius illum circumdatura est?* Si ergo vitet iniquitatem calcanei sui, et ambulet per vias Dei, non perveniet ad diem malam: dies mala, dies novissima, non erit illi mala. Etenim dies novissima mala erit quibusdam, bona erit quibusdam. Numquid mala erit illis quibus dicitur: *Venite, benedicti Patris mei, percipite regnum?* Sed mala erit illis quibus dicitur: *Ite in ignem aeternum*. Quod si iniquitas calcanei sui circumdabit eum, utquid ergo timet in die mala? Modo cum vivunt provideant sibi, tollant iniquitatem a calcaneo suo: ambulent illam viam, ambulent per viam de qua ipse dixit: *Ego sum via, et veritas, et vita*: et non timeant in die mala, quia dat illis securitatem, qui factus est via. *Utquid timebo in die mala? Iniquitas calcanei mei circumdabit me*. Ergo vitent iniquitatem calcanei sui. In calcaneo quisque labitur. Intendat Caritas vestra. A Deo quid dictum est serpenti? *Ipsa tuum observabit caput, et tu eius observabis calcaneum*. Diabolus calcaneum tuum observat, quando labaris, ut deiciat te. Ille observat calcaneum tuum, tu observa caput illius. Quod est caput illius? Initium malae suggestionis. Quando incipit mala suggerere, tunc repelle antequam surgat delectatio, et sequatur consensus; et tunc vitabis caput eius, et non apprehendet ille calcaneum tuum. Quare autem Evae hoc dixit? Quia per carnem labitur homo. Eva nobis interior caro nostra est. *Qui diligit, inquit, uxorem suam, seipsum diligit*. Quid est, *seipsum*? Sequitur, et dicit: *Nemo enim unquam carnem suam odio habuit*. Quia ergo quomodo illum hominem Adam per Evam supplantavit, sic diabolus per carnem vult nos supplantare; praeceptum est Evae ut observet caput diaboli, quia diabolus calcaneum ipsius observat. Si ergo iniquitas calcanei circumdabit nos, utquid timemus in die mala, cum conversi ad Christum habeamus in potestate ut non faciamus iniquitatem; et non erit quod nos circumdet, et gaudebimus in die novissima, non plangemus?

7. [v 7.] Qui sunt autem quos circumdabit iniquitas calcanei? *Qui confidunt in virtute sua, et in abundantia divitiarum suarum gloriuntur*. Ergo vitabo ista, et non iniquitas calcanei mei circumdabit me. Quid est vitare ista? Non confidamus in virtute nostra, non gloriemur in abundantia divitiarum nostrarum; sed gloriemur

in eo qui nobis promisit humilibus altitudinem, et minatus est elatis damnationem; et non nos iniquitas calcanei circumdabit. *Qui confidunt in virtute sua, et in abundantia divitiarum suarum gloriuntur.*

Frater noster Christus, ipse redimit nos.

8. [v 8.] Sunt qui praesumunt in amicis suis: alii praesumunt in virtute sua, alii in divitiis. Ista est praesumptio generis humani, non praesumentis in Deo. Dixit de virtute, dixit de divitiis, dicit de amicis: *Frater non redimit, redimet homo?* Exspectas ut homo te redimat ab ira ventura? Si te frater non redimit, homo te redempturus est? Quis est frater, qui si non redemerit, nullus homo redempturus est? Qui post resurrectionem dixit: *Vade, dic fratribus meis*. Frater noster voluit esse: et cum Deo dicimus, Pater noster, hoc manifestatur in nobis. Qui enim dicit Deo, Pater noster; Christo dicit, Frater. Ergo qui patrem Deum et fratrem habet Christum, non timeat in die mala. Non enim eum circumdabit iniquitas calcanei eius; quia non praesumit de virtute sua, nec in abundantia divitiarum suarum gloriatur, nec de amicis suis potentibus se iactat. In illo ergo praesumat qui propter illum mortuus est, ut ille non in sempiternum moreretur; qui propter illum humilatus est, ut ille exaltaretur; qui quaesivit impium, ut a fidei quaereretur. Ergo si ipse non redimit, homo redempturus est? Aliquis homo redimet, si Filius hominis non redimit? Si Christus non redimit, Adam redimet? *Frater non redimit, redimet homo?*

Levemus thesaurum nostrum de terra ad coelum.

9. [v 9.] *Non dabit Deo depropitiationem suam, et pretium redemptionis animae suae.* Ille confidit in virtute sua, et in abundantia divitiarum suarum gloriatur, qui *non dabit Deo depropitiationem suam*; id est placationem qua flectat Deum pro peccatis: *nec pretium redemptionis animae suae*, qui praesumit de virtute sua, et de amicis, et de divitiis suis. Qui sunt autem qui dant pretium redemptionis animae suae? Quibus ait Dominus: *Facite vobis amicos de mammona iniquitatis, ut et ipsi recipiant vos in tabernacula aeterna*. Illi dant pretium redemptionis animae suae, qui non cessant eleemosynas facere. Adeo illos quos monet per Timotheum Apostolus, noluit esse superbos, ne in abundantia divitiarum suarum gloriarentur: denique quod possidebant, noluit apud illos veterascere, sed aliquid ex eo fieri, ut esset pretium redemptionis animae eorum. Ait enim: *Divitibus huius saeculi praecipe, non superbe sapere, neque sperare in incerto divitiarum, sed in Deo vivo, qui praestat nobis omnia abundanter ad fruendum*. Et quasi dicerent: Quid ergo facturi sumus de divitiis nostris? *Divites sint*, inquit, *in operibus bonis, facile tribuant, communicent*: et non illud perdituri sunt. Unde scimus? Audi quid sequitur: *Thesaurizent sibi fundamentum bonum in futurum, ut apprehendant veram vitam*. Sic dabunt pretium redemptionis animae suae. Et Dominus noster hoc monet: *Facite vobis sacculos non veterascentes, thesaurum non deficientem in coelis, quo fur non accedit, neque tinea corrumpit*. Noluit Deus ut perdas divitias tuas, sed ut locum illis mutes consilium tibi dedit. Intellegat Caritas vestra: modo si amicus tuus intraret in domum tuam, et inveniret te in loco humido frumenta posuisse, qui forte sciret naturam corruptionis frumentorum quam tu nescires, daret tibi huiusmodi consilium, dicens: Frater, perdis quod cum magno labore collegisti; in loco humido posuisti, paucis diebus ista putrescunt. Et quid facio, frater? Leva in superiora. Audires amicum suggerentem ut frumenta levas de inferioribus ad superiora; et non audis Christum monentem ut thesaurum tuum leves de terra ad coelum, ubi non hoc tibi reddatur quod servas, sed serves

terram, accipias coelum, serves mortalia, accipias sempiterna! Feneres Christum; accipiat in terra parva, ut reddat tibi in coelo multa. Verum autem illi quos circumdabit iniquitas calcanei sui, quia confidunt in virtute sua, et in abundantia divitiarum suarum gloriantur, et de amicis hominibus nihil valentibus praestare praesumunt, *non dabunt Deo depropitiationem suam, et pretium redemptionis animae suae.*

Non hic habemus vitam, qui forte hic laboramus in terra.

10. [v 10.] Et quid dixit de tali homine? *Et laboravit in aeternum, et vivet in finem.* Labor eius sine fine erit, vita ipsius habebit finem. Quare hoc dixit, *vivet in finem*? Vitam quippe non ponunt isti, nisi delicias quotidianas. Adeo multi inopes et pauperes nostri, parum firmi, et non intuentes quid illis promittat Deus pro istis laboribus, cum viderint divites in epulis quotidianis, in splendore et nitore auri et argenti, quid dicunt? Soli sunt isti, isti vere vivunt. Dicitur; iam non dicatur, et monemus, et dici habet, vel a paucioribus dicatur, quam diceretur si non moneremus. Nam nec nos praesumimus ita nos ista dicere ut non dicatur, sed vel a paucioribus dicatur; nam dicetur usque in finem saeculi. Parum est quia dicit eum vivere; adiungit, et dicit, tonat: Putas eum solum vivere. Vivat; finietur vita ipsius: quoniam non dat pretium redemptionis animae suae, finietur vita, labor non finietur. *Laboravit in aeternum, et vivet in finem.* Quomodo *vivet in finem*? Quomodo vivebat ille qui induebatur purpura et bysso, et epulabatur quotidie splendide; et iacentem ulcerosum ante ianuam, cuius ulcera canes linguebant, et desiderantem micas quae de mensa eius cadebant, superbus et tumidus contemnebat. Quid illi profuerunt illae divitiae? Mutaverunt vices ambo: ille a ianua divitis sublatus est in sinum Abrahae; ille ab epulis splendidis missus est in ignem: ille requiescebat, ille ardebat; satiabatur ille, ille sitiebat: ille laboraverat in finem, vivebat in aeternum; ille vixerat in finem, laborabat in aeternum. Et quid profuit diviti, qui quaesivit apud inferos in tormentis positus, stillari sibi guttam aquae in linguam suam de digito Lazari, dicens: *Quoniam ardeo hic in hac flamma*, et non illi concessum est? Sic desideravit ille guttam de digito, quomodo ille micas de mensa divitis: sed illius labor finitus est, et illius vita finita est; labor huius in aeternum, vita illius in aeternum. Non hic habemus vitam, qui forte hic laboramus in terra: et non sic erimus postea; erit enim vita nostra Christus in aeternum: illi autem qui hic volunt habere vitam, laborabunt in aeternum, et vivent in finem.

11. [v 11.] *Quoniam non videbit interitum, cum viderit sapientes morientes.* Iste qui laboravit in aeternum, et vivet in finem, *non videbit interitum, cum viderit sapientes morientes*: quid est hoc? Non intellet quid sit interitus, quando viderit sapientes morientes. Dicit enim sibi: Iste, quia sapiens erat, et cum sapientia inhabitabat, et cum pietate Deum coluit, numquid non est mortuus? Faciam mihi ergo bene, cum vivo: nam si aliquid possent qui aliud sapiunt, non morerentur. Videt illum mori, et non videt quae sit mors. *Non videbit interitum, cum videbit sapientes morientes.* Quomodo Iudaei viderunt Christum pendentem in cruce, et contempserunt, dicentes: Iste si Filius Dei esset, descenderet de cruce: non videntes quid sit interitus. Si viderent quid sit interitus, si viderent! Ille moriebatur temporaliter, ut revivisceret in aeternum; illi vivebant temporaliter, ut morerentur in aeternum. Sed quia illum videbant morientem, non videbant interitum, id est, non intellegebant quis esset verus interitus. Quid dicunt etiam in Sapientia? *Morte turpissima condemnemus illum, erit enim respectus ex sermonibus illius; si enim est vere filius Dei, liberabit illum de manibus*

contrariorum : non permittet mori filium suum, si vere filius ipsius est. At ubi viderunt illum in cruce insultantes se, et illum non descendentem de cruce, dixerunt: Vere homo fuit. Dictum est: et utique poterat descendere de cruce, qui potuit de sepulcro resurgere; sed docuit nos ferre insultantes, docuit adversus linguas hominum esse patientes, bibere modo calicem amaritudinis, et postea accipere sempiternam salutem. Bibe, aeger, calicem amarum, ut sanus sis, cui non sunt sana viscera: noli trepidare, quia ne trepidares, prior bibit medicus; id est, passionis amaritudinem bibit prior Dominus. Bibit qui peccatum non habebat, qui quod in eo sanaretur non habebat. Bibe donec transeat amaritudo huius saeculi, et veniat saeculum ubi nullum scandalum, nulla ira, nulla tabes, nulla amaritudo, nulla febris, nullus dolus, nullae inimicitiae, nulla senectus, nulla mors, nulla contentio. Labora hic, venturus ad finem; labora, ne cum non vis hic laborare, venias ad finem vitae, et nunquam venias ad finem laborum. *Quoniam non videbit interitum, cum viderit sapientes morientes.*

Esto prudens, imitare formicam; collige quod ibi tibi sit in posterum.

12. *Simul imprudens et insipiens peribunt.* Quis est *imprudens*? Qui non sibi prospicit in futurum. Quis est *insipiens*? Qui non intellegit in quo malo sit. Tu vero intellege in quo malo sis modo, et prospice ut in bonis sis in posterum. Intellegendo in quo malo sis, non eris insipiens: prospiciendo tibi in futurum, non eris imprudens. Quis est qui sibi prospicit? Servus ille cui dedit Dominus suus quod erogaret, et postea dixit ei: *Non potes mihi agere, redde rationem actus tui.* Et ille: *Quid facio? fodere non possum, mendicare confundor.* Sed et de re domini sui fecit sibi amicos, qui illum reciperent, cum de actu proiceretur. Et ille fraudem fecit domino suo, ut compararet sibi amicos qui illum susciperent: tu noli timere ne fraudem facias; ipse Dominus hortatur ut facias, ipse tibi dicit: *Fac tibi amicos de mammona iniquitati*. Fortassis ea quae acquisisti, de iniquitate acquisisti; aut fortasse ea ipsa est iniquitas, quia tu habes et alter non habet, tu abundas et alter eget. De ista mammona iniquitatis, de divitiis istis quas iniqui vocant divitias, fac tibi amicos et prudens eris: comparas tibi, non fraudaris. Modo enim videris perdere. Numquid perdes in thesaurario ponens? Nam pueri, fratres, unde sibi emant nescio quid simul inveniunt nummos, et ponunt in thesaurario, et non aperiunt nisi postea: numquid quia non vident quod colligunt, ideo perdiderunt? Noli timere: ponunt pueri in thesaurario, et securi sunt; ponis tu in manu Christi, et times! Esto prudens, et prospice tibi in posterum in coelo. Esto ergo prudens, imitare formicam, sicut dicit Scriptura; reconde aestate, ne esurias in hieme: hiems est dies novissimus, dies tribulationis; hiems est dies scandalorum et amaritudinis: collige quod ibi tibi sit in posterum; si autem non facis, simul imprudens et insipiens peribis.

13. Sed mortuus est ille dives, et tale illi funus factum est. Ecce quo se converterunt homines: non attendunt quam malam vitam habuerit cum viveret, sed quam pompam cum moreretur. O felix quem tanti plangunt! Iste vero sic vixit ut pauci plangent. Omnes enim deberent plangere tam male viventem. Sed pompa est funeris, excipitur sepulcro pretioso, involvitur pretiosis vestibis, sepelitur unguentis et aromatis. Deinde memoriam qualem habet! quam marmoratam! Vivitur in ipsa memoria? Ille ibi mortuus est. Ista putantes homines bona, aberraverunt a Deo, nec quaesierunt vera, et decepti sunt falsis: adeo vide quid sequitur. Ille qui non dedit pretium redemptionis animae suae, qui non intellexit interitum, quia vidit sapientes morientes, factus est imprudens et insipiens, ut simul periret. Et quomodo peribunt qui *relinquent alienis divitias suas? Simul*

imprudens et insipiens peribunt.

Quicumque tibi in tribulatione subvenire non possunt, alieni a te sunt.

14. Attendite, fratres: *Et relinquent alienis divitias suas.* Quasi eos posuit in maledicto, qui cum mortui fuerint, alieni possidebunt res ipsorum. Ergo felices illi qui relinquunt filios in possessione sua, quibus sui succedunt. Habuit filios, non est mortuus. Quid filii ipsius? Et ipsi servant quod eis reliquerunt parentes sui: parum est quia servant; et augent. Quibus et ipsi servant? Filiis suis, et illi filiis, et tertii filiis Quid Christo? quid animae suae? Omnia filiis. Inter filios suos quos habent in terra, computent unum fratrem quem habent in coelo: cui totum dare debebant, vel dividant cum illo. Sed tamen ait mihi aliquis: Ecce quos maledictos dixit Scriptura, quos dixit perire et relinquere alienis divitias suas; ille autem beatus qui suis relinquit. Ego discutio sensum istum, quia inclino in parabolam aurem meam; et video non frustra sic loqui Scripturam. Video enim multos iniquos mori, quibus successores sunt filii; nec potuit sic loqui Scriptura, ut separaret eos a miseria, quorum vitam improbat: et quid, putatis, intellego, fratres, nisi quia omnes tales alienis relinquunt divitias suas? Quomodo alieni sunt filii? Iniquorum filii alieni sunt; nam invenimus quemdam extraneum propinquum factum, quia profuit. Si quis tuorum tibi nihil prodest, alienus est. Ubi invenimus nescio quem exterum propinquum factum, quia profuit? In Evangelio. Iacebat quidam vulneratus a latronibus, Dominus autem dixerat cuidam: *Diliges proximum tuum tamquam teipsum. Et ille responderat: Et quis est mihi proximus? Et narravit Dominus: Homo quidam descendebat ab Ierusalem in Iericho, et incidit in latrones, qui eum vulneraverunt, et semivivum in via reliquerunt:* transierunt propinqui; Iudaeus enim erat, de Ierusalem descendebat Iericho: *transiit sacerdos, et praeteriit; transiit Levites, et praeteriit etiam ipse; transivit quidam Samaritanus,* Samaritanus nescio quis, extraneus erat; *ipse ad illum accessit, inspexit miseriam eius, et misericordia curavit vulnera, levavit in iumentum, et duxit in stabulum, commendavit stabulario.* Quae in mysterio dicta sunt, et ad discutiendum nunc prolixiora videntur: tamen propter quod proposui, fratres, ait Dominus: *Quis est illorum illi sauciato proximus? Respondit ille: Credo, qui cum illo fecit misericordiam. Vade, inquit, et tu fac similiter.* Cui misericordiam facis, proximus tibi est. Si ergo extraneus Samaritanus faciendo misericordiam et subveniendo proximus factus est; quicumque tibi in tribulatione subvenire non possunt, alieni a te facti sunt. Iam attendamus illos divites qui male vixerunt, qui superbe egerunt, mortui sunt, et reliquerunt, non dico extraneis, filiis suis reliquerunt divitias, et filii ipsorum viam parentum suorum sequuntur: sicut illi superbi, ita et isti; sicut illi rapaces, ita et isti; ut illi avari, et isti: alieni ab illis sunt. Nam ut noveritis quia alieni sunt, subvenirent illi diviti qui ardebat in flamma successores divitiarum ipsius. Sed forte non habuit qui illi succederent, et alieni possederunt divitias ipsius? Invenimus in ipso Evangelio quia habuit: ait enim: *Habeo quinque fratres.* Fratres ipsius subvenire illi ardenti in flamma non potuerunt. Quid tibi diceret dives? Habeo quinque fratres: unum fratrem mihi amicum non feci, qui iacebat ante ianuam: illi mihi fratres subvenire non possunt qui possident divitias meas; alieni a me facti sunt. Videtis quia omnes qui male vivunt, alienis relinquunt divitias suas.

15. [v 12.] Sed plane praestant illis ipsi alieni, qui vocantur sui? Audite quid illis praestant, attendite quomodo irrideantur: *Simul imprudens et insipiens peribunt; et relinquent alienis divitias suas.* Quare dixit *alienis*? Quia nihil eis prodesse possunt. Et tamen in quo sibi videntur prodesse: *Et sepulcra eorum domus eorum*

in aeternum. Iam quia ista structa sunt sepulcra, domus sunt sepulcra. Nam plerumque audis divitem dicentem: Habeo marmoratam domum quam relicturus sum, et non cogito mihi aeternam domum ubi semper ero. Quando cogitat sibi memoriam marmoratam aut exsculptam facere, quasi de domo aeterna cogitat; quasi ibi manebat ille dives. Si ibi maneret, non arderet apud inferos. Ubi maneat spiritus male agentis, non ubi ponatur corpus mortale, cogitandum est: sed *domus eorum sepulcra eorum in aeternum. Tabernacula eorum in generationem et generationem.* Tabernacula, in quibus temporaliter manserunt domus, in quibus quasi in aeternum manebunt, id est sepulcra. Tabernacula ergo suis dimittunt, ubi manebant cum viverent, transeunt quasi ad domos aeternas ad sepulcra. Quid illis prosunt *tabernacula eorum in generationem et generationem*? Iam generatio et generatio, puta, filii sunt, nepotes erunt et pronepotes: quid faciunt, quid prosunt tabernacula eorum? Quid? Audi: *Invocabunt nomina eorum in terris ipsorum.* Quid est hoc? Tollent panem et merum ad sepulcra, et invocabunt ibi nomina mortuorum. Putas quantum invocatum est nomen illius divitis postea, quando inebriabant se homines in memoria ipsius, nec descendebat una gutta super linguam ipsius ardentem? Ventri suo serviunt homines, non spiritibus suorum. Ad spiritus mortuorum non pervenit, nisi quod secum vivi fecerunt: si autem vivi secum non fecerunt, ad mortuos nihil pervenit. Sed quid faciunt illi? Solum *invocabunt nomina eorum in terris ipsorum.*

In bonis operibus domum aeternam nobis praeparare debemus.

16. [v 13.] *Et homo, cum in honore esset, non intellexit: comparatus est iumentis insensatis, et similis factus est illis.* Quomodo insultatum est hominibus, qui non intellexerunt quid facerent de divitiis cum viverent, et putarunt se beatos futuros, si haberent memoriam marmoratam, quasi aeternam domum, et si sui, quibus reliquissent substantiam suam, invocarent nomina eorum in terris ipsorum. Debuerunt autem contra praeparare sibi domum aeternam in bonis operibus, praeparare sibi vitam immortalem, mittere ante se sumptus, sequi opera sua, attendere comitem egentem, dare ei cum quo ambulabant, non contemnere Christum ante ianuam ulcerosum, qui dixit: *Cum uni ex minimis meis fecistis, mihi fecistis.* Quia ergo non intellexit homo in honore positus. Quid est, in honore positus? Factus ad imaginem et similitudinem Dei, homo praelatus iumentis. Non enim fecit Deus sic hominem, quomodo fecit iumentum; sed fecit Deus hominem cui servirent iumenta: numquid eius viribus, et non intellectui? Ille autem *non intellexit:* et qui factus erat ad imaginem Dei, *comparatus est iumentis insensatis, et similis factus est illis.* Unde alibi dicitur: *Nolite esse sicut equus et mulus, quibus non est intellectus.*

17. [v 14.] *Haec via ipsorum scandalum ipsis.* Ipsis sit scandalum, non tibi. Quando autem erit et tibi? Si putes quod beati sint tales. Si intellegas quia non sunt beati, ipsis erit scandalum via ipsorum; non Christo, non corpori eius, non membris eius. *Et postea in ore suo benedicent.* Quid est, *postea in ore suo benedicent*? Cum facti fuerint tales ut non quaerant nisi bona temporalia, fiunt hypocritae; et quando benedicunt Deum, labiis benedicunt, non corde. Tales facti christiani, quando illis laudatur vita aeterna, et dicitur illis contemptores divitiarum esse debere in nomine Christi, torquent os in corde suo: et si non audent in facie, ne erubescant, aut ne corripiantur ab hominibus, in corde id faciunt, contemnunt; et remanet eis in ore benedictio, et in corde maledictio. *Et postea in ore suo benedicent.* Longum est ut psalmum finiamus: sufficiat Caritati vestrae quod audistis interim hodie; cras, quod Domino placuerit audietis.

IN PSALMUM 48

ENARRATIO

Sermo 2

1. [v 14.] Hesterno die coepto psalmo terminus debebatur, sicut meminit Caritas vestra. Perveneramus autem usque ad istum versum, ubi designat Spiritus Dei homines non attendentes nisi ad praesentia saecularia et terrena, et in posterum post hanc vitam nihil cogitantes, neque ullam felicitatem esse arbitantes, nisi divitias et honores huius saeculi, et transitoriam virtutem; post obitum autem suum non attendentes, nisi quemadmodum eis procurentur funera pomposa, et sepeliantur in monumentis opere mirabili exstructis, et invocentur nomina eorum in terris ipsorum a domibus eorum; non autem sibi comparant, ubi spiritus sit post hanc vitam, stulti non contremiscentes vocem Christi, dicentis: *Stulte, hac nocte auferetur anima tua a te, et quae praeparasti cuius erunt?* nec attendentes post epulas quotidianas splendoras, et purpuram et byssum, divitem damnatum ad tormenta in infernum; et post labores et ulcera et famem, pauperem requiescentem in sinu Abrahae: ista non curantes, sed attendentes ad id quod praesens est, et post hanc mortem non providentes, nisi quemadmodum nomen eorum quod reprobat in coelo, invocetur in terra. Describens ergo tales Spiritus sanctus ait: *Haec via ipsorum scandalum ipsis, et postea in ore suo benedicent.* Sicut dixit Dominus Iesus Christus de quibusdam, qui primo accedunt ad fidem mundati verbo Dei et exorcismis in nomine Christi, ut accipiant gratiam Dei, ut baptizentur, et postea redeunt ad peiora mala quam antea commiserant: *Fient illis, inquit, posteriora deteriora prioribus*: hoc Petrus apostolus: Dominus autem: *Et erunt posteriora, inquit, illius hominis peiora quam erant priora*. Quare? Quia primo vel apertus paganus erat, postea palliatur nomine christiano, sub velamine religionis occultus malus. Et erit deterior, quia occultus est, sicut ait: *Et postea in ore suo benedicent*: id est, nomen Dei et nomen Christi audis in labiis, in corde non invenis. De quibus dictum est: *Populus iste labiis me honorat, cor autem eorum longe est a me*. Huc usque ergo psalmus tractatus erat.

Mors vera, quam non timent homines, separatio est animae a Deo.

2. [v 15.] Deinde sic incipiunt versus hodie discutiendi atque tractandi: *Sicut oves in inferno positae, mors pastor est eis*. Quibus? Illis quorum via scandalum ipsis. Quibus? Illis qui praesentia sola attendunt, dum futura non cogitant; illis qui vitam non putant nisi istam, quae mors dicenda est. Non igitur immerito tamquam oves in inferno, mortem habent pastorem. Quid est, mortem habent pastorem? Mors enim aliqua res est, aut aliqua potestas est? Mors nempe aut separatio est animae a corpore: et ea quidem quam timent homines, separatio est animae a corpore: mors autem vera quam non timent homines, separatio est animae a Deo. Et plerumque cum timent homines istam quae separat animam a corpore, incidunt in illam ubi anima separatur a Deo. Haec est ergo mors. Quomodo autem *mors pastor est illis*? Si vita Christus est, mors diabolus. Habemus autem multis locis in Scriptura, quia vita est Christus. Mors autem diabolus est; non quia ipse mors est, sed quia per illum mors. Sive enim illa in qua lapsus est Adam, ipsius persuasionem homini propinata est, sive ista in qua separatur anima a corpore, ipsum habent auctorem qui primo per superbiam cadens invidit stanti, et morte invisibili deiecit stantem, ut etiam mortem visibilem penderet. Ad eum pertinentes, pastorem mortem habent: nos autem qui de futura immortalitate cogitamus, et non sine causa in fronte signum crucis

Christi portamus, non habemus pastorem nisi vitam. Infidelium pastor mors, fidelium pastor vita. Si ergo in inferno sunt oves quibus pastor mors est, in coelo sunt oves quibus pastor vita est. Quid igitur? Iam in caelo sumus? In caelo secundum fidem. Si enim non in caelo, ubi: Sursum cor? Si non in coelo, unde apostolus Paulus dicit: *Nostra enim conversatio in coelis est* ? Corpore ambulamus in terra, corde habitamus in coelo. Habitamus ibi, si illuc aliquid mittimus quod ibi nos teneat. Nemo enim inhabitat corde, nisi unde cogitat: inde autem cogitat, ubi thesaurizat. Thesaurizavit in terra, cor ipsius a terra non recedit, thesaurizavit in coelo, cor ipsius de coelo non descendit: Domino aperte dicente: *Ubi est thesaurus tuus, illic et cor tuum erit* .

Nunc vita nostra abscondita est in radice, id est in caritate.

3. Isti ergo quibus mors pastor est, videntur florere ad tempus, et iusti laborare: sed quare? Quia nox est adhuc. Quid est, nox est? Non apparent merita iustorum, et quasi nominatur felicitas impiorum. Tamdiu videtur herba laetior quam arbor, quamdiu hiems est. Herba enim per hiemem viget, arbor per hiemem quasi arida est: cum sol exierit ferventior tempore aestatis, arbor quae per hiemem arida videbatur, expletur foliis, profert fructus; herba autem arescit: videbis honorem arboris, herba arida est. Sic et modo iusti laborant, antequam veniat aestas. Est vita in radice, nondum apparet in ramis. Radix autem nostra caritas est. Et quid ait Apostolus? Ut sursum debeamus habere radicem, ut vita sit pastor noster, quia habitatio nostra non debet recedere de coelo, quia in hac terra debemus sicut mortui ambulare: ut supra viventes, infra mortui simus; non ut supra mortui, infra vivamus. Quia ergo non debet recedere vita nostra et cor nostrum desuper, quid ait Apostolus? *Mortui enim estis: et ne timeres: Vita vestra abscondita est*, ait, *cum Christo in Deo*. Ecce ubi est radix nostra. Quando autem apparebit honor noster tamquam in foliis et fructibus, sequitur et dicit: *Cum Christus apparuerit, vita vestra, tunc et vos cum illo apparebitis in gloria* . Et erit mane. Nam modo non est mane. Tumeant modo superbi et divites huius saeculi, impii bonis insultent, infideles fidelibus, et dicant: Quid vobis prodest quia credidistis? quid plus habetis, quia Christum habetis? Respondeant fideles, si vere fideles sunt: Nox est, nondum videtur quod tenemus. Non quiescant manus in bonis operibus. Unde alibi dicitur: *In die tribulationis meae Deum exquisivi manibus meis nocte coram eo, et non sum deceptus* . Apparebit labor noster mane, et erit fructus mane: ut illi qui modo laborant, postea dominantur; et illi qui modo se iactant et superbiunt, postea subiciantur. Quid enim sequitur? *Sicut oves in inferno positae, mors pastor est eis. Et dominabuntur eis recti mane*.

Qui noluerunt modo agere poenitentiam fructuosam, agent tunc infructuosam.

4. Puto iam planum esse istum versum, quia praelocuti sumus: *Dominabuntur eis recti mane*. Tolera noctem, desidera mane. Ne putes quia nox habet vitam, et mane non habet vitam. Ergo qui dormit vivit, et qui surgit non vivit? Nonne qui dormit morti similior est? Et qui sunt qui dormiunt? Quos excitat apostolus Paulus, si tamen velint evigilare. Quibusdam enim dicit: *Surge qui dormis, et exsurge a mortuis, et illuminabit te Christus* . Qui ergo illuminantur a Christo, iam vigilant, sed nondum apparet fructus vigiliarum: mane apparebit, id est, cum saeculi huius incerta transierint. Ipsa est enim nox: non tibi enim videntur quasi tenebrae? Facit male; vivit, floret, terret, honoratur: facit bene; reprehenditur, blasphematur, accusatur, laborat, terretur: quasi tenebrae sunt. In radice autem vigor, fructus, opulentia: vita nondum est in ramis, sed radix non aruit: similis

arescenti est; sed tempus venit, vestitur honore suo, fecundatur fructibus suis. Tunc illi de quibus dictum est ut non eos zelemus: quid enim de illis ait psalmus? *Quoniam sicut fenum cito arescent, et sicut olera prati cito cadent*: cadent, cum videbunt ad dexteram sanctos, quibus laborantibus insultatur, et dicent intra se poenitentiam agentes, sed poenitentiam seram et infructuosam. Qui noluerunt modo agere fructuosam, agent tunc infructuosam. Quid ergo dicent iam in poenitentia infructuosa? *Hi sunt quos aliquando in risum habuimus, et in similitudinem improprietatis*. Verba dico libri de Sapientia: cognoscunt qui ea solent audire. Verba enim sunt malorum futura, quando videbunt iudicem, et iam omnes fideles ad dexteram eius, et omnes sanctos eius cum illo iudicantes: hoc habent dicere, verba ipsorum dicit Scriptura: *Hi sunt quos aliquando habuimus in risum, et in similitudinem improprietatis; nos insensati, vitam illorum aestimabamus insaniam*. Cum enim coeperit Deo quisque vivere, mundum contemnere, iniurias suas nolle ulcisci, nolle hic divitias, non hic quaerere felicitatem terrenam, contemnere omnia, Dominum solum cogitare, viam Christi non deserere, non solum a Paganis dicitur: Insanit; sed quod magis dolendum est, quia et intus multi dormiunt et evigilare nolunt, a suis, a Christianis audiunt: Quid pateris? Fratres mei, homini viventi secundum viam Christi, qui dicit: Quid pateris? putamus quid dicit? Horremus Iudaeos, quia dixerunt Domino Iesu Christo: *Daemonium habes*: et quando audimus Evangelium recitari, tundimus pectora nostra. Sceleratam rem dixerunt Iudaei Christo. *Daemonium habes*: age tu, christiane, quando videris de corde hominis expulsum diabolus, et inhabitare Christum, et dicis: Quid pateris? daemonium tibi videtur habere? Dictum est et de ipso Domino, quod insaniret, quando loquebatur verba quae illi non caperent; dictum est: *Insanit, daemonium habet*: et tamen aliqui evigilabant a somno, et dicebant: *Non sunt ista verba daemonium habentis*. Sic et modo, fratres, quamdiu ista verba audiunt et gentes, et qui inhabitant orbem, et terrigenae, et filii hominum, et dives et pauper, id est, et qui pertinent ad Adam, et qui pertinent ad Christum, alii dicunt: *Daemonium habet*; alii dicunt: *Non sunt ista verba daemonium habentis*. Alii enim tenent viam saeculi, et ista ad tempus audiunt alii non frustra audiunt, sed faciunt quod dictum est: *Auribus percipite qui habitatis orbem*. Et cum agunt ista, incertus est fructus. Sed qui male agunt, et viam saeculi eligunt, *mors pastor est eis*: qui autem eligunt viam Dei, vita pastor est eis. Veniet ipsa vita iudicatura, et damnatura cum pastore suo eos quibus dicitur: *Ite in ignem aeternum, qui praeparatus est diabolo et angelis eius*. Illi autem quibus insultatum est, et qui irrisi sunt quia credebant, audient ab ipsa vita quam habent pastorem: *Venite, benedicti Patris mei, percipite regnum quod vobis paratum est ab origine mundi*. *Dominabuntur ergo eis recti*, non modo, sed *mane*. Nemo dicat: Quare sum christianus? impero nemini, imperem iniquis. Noli festinare: dominaberis, sed mane. *Et auxilium eorum veterascet in inferno a gloria eorum*. Modo habent gloriam; in inferno veterascent. Quod est *auxilium eorum*? Auxilium de pecunia, auxilium de amicis, auxilium de virtute sua. Sed cum mortuus fuerit homo, in illa die peribunt omnes cogitationes eius. Quantam visus est gloriam habere inter homines, cum viveret, tantam vetustatem et corruptionem suppliciorum habebit, cum mortuus fuerit, apud inferos.

Quasi tristes, semper autem gaudentes.

5. [v 16.] *Verumtamen Deus redimet animam meam*. Videte vocem sperantis de futuro: *Verumtamen Deus redimet animam meam*. Forte vox est adhuc volentis liberari de pressura. Nescio quis in carcere est, dicit, Deus redimet animam meam: nescio quis in catena, Deus redimet animam meam: nescio quis periculum patitur

in mari, iactatur fluctibus et saevientibus tempestatibus, quid dicit? Deus redimet animam meam. Liberari volunt ad istam vitam. Non est ista vox huius. Audi quid sequitur: *Deus redimet animam meam de manu inferni, cum acceperit me*. Hanc redemptionem dicit, quam Christus iam in se ostendit. Descendit enim ad inferos, et ascendit in coelum. Quod vidimus in capite, invenimus in corpore. Quod enim credimus in capite, qui viderunt, ipsi nobis annuntiaverunt; et per ipsos vidimus, quia unum corpus omnes sumus. Sed meliores illi qui viderunt, nos deteriores quibus annuntiatum est? Non hoc dicit ipsa vita, ipse pastor noster. Insultat enim cuidam discipulo suo dubitanti, et cicatrices palpare cupienti: et cum palpasset cicatrices, et exclamasset, dicens: *Dominus meus et Deus meus*; videns dubitantem discipulum, et intuens totum orbem terrarum crediturum: *Quia vidisti, inquit, credidisti: beati qui non vident, et credunt*. Verumtamen Deus redimet animam meam de manu inferni, cum acceperit me. Hic ergo quid? Labor, pressura, tribulatio, tentatio: nihil aliud speres. Ubi gaudium? in spe futura. Nam dicit Apostolus: *Semper gaudentes*. In tantis tribulationibus, semper gaudentes, semper tristes: semper gaudentes, quia ipse dixit: *Quasi tristes, semper autem gaudentes*. Tristitia nostra habet *quasi*; gaudium nostrum non habet *quasi*, quia in spe certa est. Quare tristitia nostra *quasi* habet? Quia sicut somnus transiet, *et dominabuntur recti mane*. Novit enim Caritas vestra, quia qui somnium indicat, addit *quasi*. Quasi sedebam, quasi loquebar, quasi prandebam, quasi equitabam, quasi disputabam. Totum quasi; quia cum evigilaverit, non invenit quod videbat. Quasi thesaurum inveneram, dicit mendicus. Si *quasi* non esset, mendicus non esset: sed quia *quasi* erat, mendicus est. Itaque modo qui ad laetitias saeculares oculos aperiunt, et cor claudunt, transit *quasi* eorum, et venit verum ipsorum. Quasi ipsorum felicitas est saeculi, verum ipsorum poena est. Nostrum autem *quasi*, tristitia est; gaudium non est *quasi*. Non enim ait Apostolus: Quasi gaudentes, semper autem tristes; aut: Quasi tristes, et quasi gaudentes: sed ait: *Quasi tristes, semper autem gaudentes*. Sicut egeni: et ibi sicut, pro *quasi*, posuit *Multos autem ditantes*. Et cum hoc diceret, nihil habebat Apostolus: omnia sua dimiserat, divitias nullas possidebat. Et quid secutus ait? *Quasi nihil habentes*: et ipsum nihil habere *quasi* Apostoli erat. *Et omnia possidentes*: ibi non dixit *quasi*. Quasi egebat; non autem quasi, sed vere multos ditabat. Quasi nihil habebat: non autem quasi, sed vere omnia possidebat. Unde vere omnia possidebat? Quia omnium Conditori adhaerebat. Verumtamen, inquit, *Deus redimet animam meam de manu inferni, cum acceperit me*.

Futura promisit qui resurrexit, non pacem in hac terra et requiem.

6. [v 17.] Quid igitur qui hic volunt florere? Tu visurus es hominem florentem malum, et forte titubabunt pedes tui, et dicturus es in anima tua, Deus, ego novi facta huius hominis, quae scelera fecit iste homo, et ecce floret, terret, dominatur, extollitur, caput illi non dolet, nihil in domo eius diminutum est: et timebis, quia credidisti, et forte dicit cor tuum: Me miserum! puto sine causa credidi, Deus non respicit res humanas. Excitat ergo nos Deus: et quid dicit? *Ne timueris, cum dives factus fuerit homo*. Quare enim timebas, quia dives factus est homo? Timebas ne sine causa crederes, ne forte perdidisses laborem fidei tuae, et spem conversionis tuae: quia forte incurrit tibi lucrum cum fraude, et potuisti, si faceres ipsum lucrum cum fraude, dives esse, et non laborare; et attendens quid minatus est Deus, temperasti a fraude, et contempsisti lucrum: vides alium fecisse lucrum de fraude, et nihil mali pati; et times esse bonus. *Ne timueris*, ait tibi Spiritus Dei, *cum dives factus fuerit homo*. Oculos non vis habere, nisi in praesentia? Futura promisit qui resurrexit, pacem in hac terra et requiem in hac vita non promisit.

Omnis homo requiem quaerit; bonam rem quaerit, sed non in regione sua illam quaerit. Non est pax in hac vita: in coelo nobis promissum est quod in terra quaerimus; in futuro saeculo promissum est quod in isto saeculo quaerimus.

7. [v 18.] *Ne timueris cum dives factus fuerit homo; et cum multiplicata fuerit gloria domus eius.* Quare, *ne timueris*? *Quoniam non cum morietur, accipiet omnia.* Vides viventem, cogita morientem. Quid hic habeat attendis, quid secum tollat attende. Quid secum tollit? Multum auri habet, multum argenti habet, multum praediorum, mancipiorum: moritur; remanent illa, nescit quibus. Etsi enim dimittit quibus vult, non servat quibus vult. Multi enim et non sibi dimissa acquisierunt, et multi sibi dimissa perdiderunt. Remanent ergo illa omnia, et tollit secum, quid? Forte dicit aliquis: Illud secum tollit unde involvitur, et quod illi erogatur ad pretiosum et marmoratum sepulcrum, ad instruendam memoriam, hoc secum tollit. Ego dico: Nec hoc; exhibentur enim ista non sentienti. Si dormientem et non vigilantem ornas, in lecto secum illa habet: forte ornamenta insunt in corpore iacentis, et forte ille in somnis in pannis se videt. Quod sentit ei plus est, quam quod non sentit. Quamquam et illud cum evigilaverit non erit: tamen dormienti magis illud erat quod in somnis videbat, quam illud quod non sentiebat. Quid ergo, fratres (dicant sibi homines: Erogetur ad mortem meam; quare dimitto haeredes meos divites? Multa habebunt de meo, habeam et ego aliquid de meo, in corpore meo), quid habebit corpus mortuum? quid habebit caro putrescens? quid habebit caro non sentiens? Si aliquid habuit dives ille, cuius lingua sicca erat, tunc habet homo aliquid de suo. Fratres, numquid sic legimus in Evangelio, quia dives ille cum holosericis et byssinis tegumentis apparebat in igne? Numquid qualis erat in epulis ad mensam, talis erat et apud inferos? Cum sitiret, et stillam desideraret, non ibi erant illa omnia. Non ergo secum accipit homo omnia, nec quod tollit sepultura, tollit secum mortuus. Ubi enim sensus, ibi homo: ubi nullus sensus, non est homo. Iacet vas quod continebat hominem, domus quae habebat hominem. Corpus dicamus domum, spiritum dicamus habitatorem domus. Spiritus torquetur apud inferos: quid illi prodest, quia corpus iacet in cinnamis et aromatibus, involutum pretiosis linteis? Tamquam si dominus domus mittatur in exilium, et tu ornes parietes ipsius. Ille in exilio eget, et fame deficit, vix sibi unam cellam invenit ubi somnum capiat, et tu dicis: Felix est, nam ornata est domus illius. Quis te non aut iocari, aut insanire arbitretur? Ornas corpus, torquetur spiritus. Da aliquid spiritui, et dedisti aliquid mortuo. Sed quid illi dabis, quando unam guttam desideravit, et non accipit? Hic enim contempsit mittere ante se aliquid. Quare contempsit? Quia haec via eorum scandalum est illis. Non putavit vitam nisi praesentem, non cogitavit nisi quemadmodum pretiosis vestibus obvolutus sepeliretur. Ablata est ab illo anima eius, sicut Dominus dicit: *Stulte, hac nocte auferetur anima tua, et quae praeparasti, cuius erunt?* Et impletum est in illo quod iste psalmus dicit: *Ne timueris, cum dives factus fuerit homo, et cum multiplicata fuerit gloria domus eius: quoniam non cum morietur accipiet omnia, neque simul descendet cum eo gloria eius.*

Manducabat pretiosas epulas ore carnis, ore cordis manducabat iniquitatem.

8. [v 19.] *Quoniam anima eius in vita ipsius benedicetur.* Intendat Caritas vestra: *Quoniam anima eius in vita ipsius benedicetur.* Quamdiu vixit, bene sibi fecit. Hoc dicunt omnes, sed falso dicunt. Benedictio est ab animo benedicientis, non ab ipsa veritate. Quid enim dicis tu? Quia manducavit et bibit, quia fecit quod voluit, quoniam splendide epulatus est, ideo secum fecit bene? Ego dico: Fecit secum male. Non ego dico, sed Christus: Fecit secum male. Etenim dives ille quando

quotidie epulabatur splendide, bene secum facere putabatur: cum autem coepit ardere apud inferos, tunc inventum est male quod putabatur bene. Quod enim manducaverat apud superos, hoc digerebat apud inferos. Iniquitatem dico, fratres, quam epulabatur. Manducabat pretiosas epulas ore carnis, ore cordis manducabat iniquitatem. Quod apud superos ore cordis manducabat, hoc apud inferos in illis suppliciis digerebat. Et quidem temporaliter manducaverat, in aeternum male digerebat. Manducatur ergo iniquitas? forte aliquis dicit: Quid est quod loquitur? Manducatur iniquitas? Non ego dico, audi Scripturam: *Sicut uva acerba dentibus vexatio est, et fumus oculis, sic iniquitas utentibus ea*. Qui manducaverit enim iniquitatem, id est, qui libenter habuerit iniquitatem, non poterit manducare iustitiam. Panis enim iustitia est. Quis est panis? *Ego sum panis vivus qui de coelo descendi*. Ipse est panis cordis nostri. Quomodo qui manducat ore corporis uvas acerbis, obrigescunt et obstupescunt dentes eius, et minus idoneus fit ad manducandum panem, et remanet illi laudare quod videt, et manducare non posse: sic et qui iniquitate usus est, et pastus peccatis in corde, incipit non posse manducare panem, laudat verbum Dei, et non facit. Unde non facit? Quia cum coeperit facere, laborat; quomodo sentimus laborare dentes post uvas acerbis, cum coeperimus panem manducare. Sed quid faciunt illi quibus obstupuerunt dentes? Temperant se aliquantum ab uvis acerbis, et redeunt dentes ad stabilitatem suam, et incumbunt pani. Sic et nos laudamus iustitiam: sed si volumus manducare iustitiam, temperemus nos ab iniquitatibus; et nascitur in corde non solum delectatio laudandi iustitiam, sed etiam facilitas manducandi. Nam si dicit Christianus: Deus novit quia delectat me, sed non possum facere: quassatos dentes habet, diu manducavit iniquitatem. Ergo et iustitia manducatur? Si non manducaretur, non diceret Dominus: *Beati qui esuriunt et sitiunt iustitiam*. Ergo *quoniam anima illius in vita ipsius benedicetur*: in vita benedicetur, in morte torquebitur.

Non sunt condignae passionis huius temporis ad futuram gloriam.

9. *Confitebitur tibi, cum bene feceris ei.* Attendite et pascimini, haereat in cordibus vestris; manducate, videte tales, et nolite esse tales: cavete talia verba. *Confitebitur tibi, cum bene feceris ei.* Quam multi sunt christiani, fratres, qui tunc Deo gratias agunt, quando illis accidit lucrum! Hoc est: *Confitebitur tibi, cum bene feceris ei*: laudabit te, et dicet: Vere quia tu es Deus meus: liberavit me de carcere, confitebor illi. Venit illi lucrum, confitetur; venit haereditas, confitetur: patitur damnum, blasphemat. Qualis filius es, qui quando te pater emendat, tunc tibi displicet? Emendaret, nisi displiceret? aut si sic displiceret ut odisset, vellet emendare? Gratias age ergo emendatori, ut accipias haereditatem a Deo qui te emendat. Erudiris enim, cum emendaris. Sed multum emendat, quia magnum est quod habes accipere. Nam si appendas quod emendaris cum eo quod accepturus es, invenies quia nihil est quod emendaris. Apostolus Paulus hoc dicit: *Etenim quod ad praesens est temporale leve tribulationis nostrae, iuxta incredibilem modum aeternum gloriae pondus operatur nobis*. Sed quando? *Non respicientibus*, inquit, *quae videntur, sed quae non videntur; non quae temporalia, sed quae aeterna*. *Quae enim videntur, temporalia sunt; quae autem non videntur, aeterna*. Et iterum: *Non sunt condignae passionis huius temporis, ad futuram gloriam quae revelabitur in nobis*. Quid est ergo quod pateris? Sed semper pateris. Concedo. Ex quo natus es, per omnes aetates tuas usque ad senectam tuam, quo usque morieris, puta quia hoc pateris quod est passus Iob; quod ille passus est aliquot diebus, aliquis patitur ab ipsa infantia: quod pateris transit, finitur; quod accepturus es, finem non habebit. Nolo iam aequas poenam cum praemio:

tempora aequa aeternitati, si potes.

Ne vita vestra Ecclesiam blasphemetis.

10. *Confitebitur tibi, cum bene feceris ei.* Nolite esse tales, fratres: videte quia propterea dicimus haec, propterea cantamus, propterea tractatur, propterea sudatur: nolite facere ista. Negotia vestra vos probant: aliquando in negotio vestro auditis verum, et blasphematis, Ecclesiam blasphematis. Quare? Quia christiani estis. Si sic est, duco me in partem Donati: paganus volo esse. Quare? Quia momordisti panem, et dolent dentes. Quando videbas ipsum panem, laudabas; coepisti manducare, et dolent dentes: id est, quando audiebas sermonem Dei, collaudabas, cum tibi dicitur: Fac hoc, blasphemas. Noli sic velle: hoc dic: Bonus est panis, sed ego non possum illum manducare. Nunc autem si oculis vides, laudas: cum coeperis dentes premere, dicis: Malus est panis iste, et qualis est ille qui illum fecit? Ita fit ut confitearis Deum, quando tibi bene facit Deus; et mentiaris, quando cantas, *Benedicam Dominum in omni tempore, semper laus eius in ore meo*. Exigitur de corde tuo cantatio labiorum tuorum: cantasti in Ecclesia, *Benedicam Dominum in omni tempore*: quomodo *in omni tempore*? Si omni tempore lucrum, omni tempore benedicatur: si aliquando est damnum, non benedicatur, sed blasphematur. Certe benedicis in omni tempore, certe laus eius semper in ore tuo est? Eris talis qualem modo describit; *Confitebitur tibi, cum bene feceris ei*.

Imago Dei intus est, non in corpore.

11. [vv 20.21.] *Introibit usque in progenies patrum suorum*: id est, imitabitur patres suos. Quia iniqui qui modo sunt, habent fratres, habent patres. Antiqui iniqui, patres sunt praesentium; et modo qui iniqui sunt, patres sunt posterorum iniquorum: quomodo patres iustorum antiqui iusti, patres sunt iustorum qui modo sunt; et qui modo sunt, patres sunt eorum qui futuri erunt. Ostendere voluit Spiritus sanctus quia non est mala aequitas, quando ad illam murmuratur: sed hi ab origine usque ad progeniem patrum patrem suum habent. Duos genuit Adam, et in uno iniquitas, in uno iustitia: iniquitas in Cain, iustitia in Abel. Praevaluisse videtur iniquitas super iustitiam, quia occidit Cain iniustus Abel iustum in nocte. Numquid mane? Sed *dominabuntur eis recti mane*. Veniet mane, et videbitur ubi sit Abel, et ubi Cain. Sic omnes qui secundum Cain, et sic omnes qui secundum Abel usque in finem saeculi. *Introibit usque in progenies patrum suorum: usque in aeternum non videbit lumen*. Quia et hic cum esset, in tenebris erat, gaudens falsis bonis, et non amans bona vera; et ideo hinc ad tartarum ibit: a tenebris somniorum excipient eum tenebrae tormentorum. Ergo *usque in aeternum non videbit lumen*. Sed quare hoc? Quod posuit in medio psalmo, hoc et in fine: *Homo cum in honore esset, non intellexit; comparatus est iumentis insensatis, et similis factus est illis*. Vos autem, fratres, considerate vos homines factos ad imaginem et similitudinem Dei. Imago Dei intus est, non est in corpore: non est in auribus istis quas videtis, et oculis, et naribus, et palato, et manibus, et pedibus: sed est facta tamen: ubi est intellectus, ubi est meus, ubi ratio investigandae veritatis, ubi est fides, ubi est spes vestra, ubi caritas vestra, ibi habet Deus imaginem suam: vel ibi intellegitis et videtis quia ista transeunt, quia sic dixit in alio psalmo: *Quamquam in imagine ambulet homo, tamen vane conturbatur: thesaurizat, et nescit cui congregabit ea*. Non turbemini, quia qualiacumque sunt ista, transitoria sunt, si homines estis in honore positi, et intellegitis. Nam si homines in honore positi non intellegitis, comparamini

iumentis insensatis, et similes efficiimini illis.

IN PSALMUM 49

ENARRATIO

Sermo ad plebem

Deus unus est.

1. [v 1.] Quantum nobis valeat sermo Dei ad correctionem vitae nostrae, et ad speranda praemia eius poenasque metuendas, unusquisque in se metiatur; et conscientiam suam ante oculos eius sine dolo ponat, nec sibi blandiatur in tanto periculo; quoniam et ipse Dominus Deus noster videtis quia nulli blanditur: et si consolatur nos promittendo bona sua, et confirmando spem nostram; male viventibus tamen, et contemnentibus verbum suum omnino non parcat. Interroget se unusquisque cum tempus est, et videat ubi sit, et aut perseveret in bono, aut mutetur a malo. Sicut enim dicit in hoc psalmo, non quicumque homo, aut quicumque angelus, sed *Deus deorum Dominus locutus est*. Loquendo autem quid egit? *Vocavit terram a solis ortu usque ad occasum*. Qui vocavit terram a solis ortu usque ad occasum, Dominus noster et Salvator est Iesus Christus. Verbum caro factum, ut inhabitaret in nobis. Dominus ergo noster Iesus Christus Deus deorum est; quia per ipsum facta sunt omnia, et sine ipso factum est nihil. Verbum Dei, si Deus est, utique Deus deorum est: utrum autem sit Deus, Evangelium respondet: *In principio erat Verbum, et Verbum erat apud Deum, et Deus erat Verbum*. Et si omnia per ipsum facta sunt, sicut consequenter dicit, et dii si qui facti sunt, per ipsum facti sunt. Unus enim Deus non factus, et vere Deus ipse solus. Ipse autem solus Deus, Pater et Filius et Spiritus sanctus, unus Deus.

Dii facti sumus, sed hoc gratiae est adoptantis, non naturae generantis.

2. Dii ergo quorum Deus est verus Deus, qui sunt, aut ubi sunt? Dicit alius psalmus: *Deus stetit in synagoga deorum; in medio autem deos discernit*. Adhuc nescimus ne forte dii aliqui in coelo congregati sint, et in eorum congregatione, hoc est enim in synagoga, stetit Deus discernere illos. Videte in eodem psalmo quibus dicat: *Ego dixi: Dii estis, et filii Excelsi omnes: vos autem ut homines moriemini, et sicut unus ex principibus cadetis*. Manifestum est ergo, quia homines dixit deos, ex gratia sua deificatos, non de substantia sua natos. Ille enim iustificat, qui per semetipsum non ex alio iustus est; et ille deificat, qui per seipsum non alterius participatione Deus est. Qui autem iustificat, ipse deificat, quia iustificando, filios Dei facit. *Dedit enim eis potestatem filios Dei fieri*. Si filii Dei facti sumus, et dii facti sumus: sed hoc gratiae est adoptantis, non naturae generantis. Unicus enim Dei Filius Deus et cum Patre unus Deus, Dominus et Salvator noster Iesus Christus, in principio Verbum et Verbum apud Deum, Verbum Deus. Caeteri qui fiunt dii, gratia ipsius fiunt, non de substantia eius nascuntur ut hoc sint quod ille, sed ut per beneficium perveniant ad eum, et sint cohaeredes Christi. Tanta enim caritas est in illo haerede, ut voluerit habere cohaeredes. Quis hoc avarus homo velit, habere cohaeredes? Sed et qui in venit velle, dividet cum eis haereditatem, minus habens ipse dividens quam si solus possideret: haereditas autem in qua cohaeredes Christi sumus, non minuitur copia possessorum, nec fit angustior numerositate cohaeredum; sed tanta est multis quanta paucis, tanta singulis quanta omnibus. *Videte*, inquit apostolus,

qualem dilectionem nobis dedit Deus, ut filii Dei vocemur et simus. Et in alio loco: Dilectissimi, filii Dei sumus, et nondum apparuit quid erimus. Ergo sumus in spe, nondum in re. Scimus autem, inquit, quoniam cum apparuerit, similes ei erimus, quoniam videbimus eum sicuti est. Unicus similis nascendo, nos similes videndo. Non enim ita similes ut ille, qui hoc est quod ille a quo genitus est: nos enim similes, non aequales: ille quia aequalis, ideo similis. Audivimus qui sint dii facti iustificati, quia filii Dei dicuntur; et dii qui non sunt dii, quibus ille Deus deorum terribilis est. Dicit enim alius psalmus: *Terribilis est super omnes deos.* Et quasi quaereres: Quos deos? *Quoniam omnes dii gentium daemonia.* Diis gentium, daemoniis terribilis; diis a se factis, filiis amabilis. Proinde confitentes maiestatem Dei utrosque invenio, et daemonia confessa sunt Christum, et fideles confessi sunt Christum. *Tu es Christus Filius Dei vivi, dixit Petrus. Scimus qui sis: tu es Filius Dei, dixerunt daemones.* Parem audio confessionem, sed non parem invenio dilectionem; imo vero hic dilectionem, ibi timorem. Quibus ergo amabilis, filii sunt; quibus terribilis, filii non sunt: quibus amabilis, deos illos fecit; quibus terribilis, non esse deos convincit. Hi enim dii fiunt, illi dii putantur: hos deos facit veritas, illos error existimat.

Totam Deus terram vocavit. Gaudeamus in unitate, non in divisione.

3. Deus ergo deorum Dominus locutus est. Locutus est multis modis. Per Angelos ipse locutus est, per Prophetas ipse locutus est, per os proprium ipse locutus est, per Apostolos suos ipse locutus est, per fideles suos ipse loquitur, per humilitatem nostram, cum aliquid verum dicimus, ipse loquitur. Videte itaque, loquendo multipliciter, multis modis, per multa vasa, per multa organa, ipse tamen sonat ubique, tangendo, modificando, inspirando: videte quid egerit. *Locutus est enim, et vocavit terram.* Quam terram? An forte Africam? propter eos qui dicunt: Ecclesia Christi pars Donati est, Solam quidem Africam non vocavit, sed et Africam non separavit. Qui enim *vocavit terram a solis ortu usque ad occasum*, nullas relinquens partes quas non vocarit, in sua vocatione Africam invenit. Gaudeat ergo in unitate, non superbiat in divisione. Bene dicimus quia vox Dei deorum et in Africam venit, non in Africa remansit. *Vocavit enim terram a solis ortu usque ad occasum:* Non est ubi lateant insidiae haereticorum, non habent in qua se umbra falsitatis abscondant: nec enim est qui se abscondat a calore eius. Qui terram vocavit, et totam terram vocavit: qui terram vocavit, tantam vocavit quantam fabricavit. Quid mihi exsurgunt pseudochristi et pseudoprophetae? quid est quod me verbis captiosis illaqueare moliuntur, dicentes: *Ecce hic est Christus, ecce illic est?* Non audio ostendentes partes: Deus deorum totum mihi ostendit: qui *vocavit terram a solis ortu usque ad occasum*, totum redemit; partes autem calumniantes condemnavit.

Consonant duo Testamenta.

4. [v 2.] Sed audierimus, a solis ortu usque ad occasum vocatam terram: unde coepit vocare qui vocavit? Et hoc audite: *Ex Sion species decoris eius.* Certe concordat psalmus Evangelio dicenti: *Per omnes gentes, incipientibus ab Ierusalem.* Audi: *Per omnes gentes: Vocavit terram a solis ortu usque ad occasum.* Audi: *Incipientibus ab Ierusalem: Ex Sion species decoris eius.* Ergo. *Vocavit terram a solis ortu usque ad occasum*, concordat verbis Domini dicentis: *Oportebat Christum pati, et resurgere a mortuis tertia die, et praedicari in nomine eius poenitentiam et remissionem peccatorum per omnes gentes.* Omnes enim gentes sunt a solis ortu usque ad occasum. Quod vero *Ex Sion species decoris eius*, quod

inde coepit decus Evangelii eius, quod inde annuntiari coepit speciosus forma prae filiis hominum, concordat verbis Domini dicentis: *Incipientibus ab Ierusalem*. Concinunt nova veteribus, vetera novis: dicunt ad invicem seraphim duo: *Sanctus, sanctus, sanctus Dominus Deus Sabaoth*. Et consonant duo Testamenta, et unam vocem habent duo Testamenta: audiatur vox concinentium Testamentorum, non calumniantium exhaeredatorum. Fecit ergo ista Deus deorum: *Vocavit terram a solis ortu usque ad occasum*, ex Sion procedente specie sua. Ibi enim erant discipuli, qui acceperunt Spiritum sanctum quinquagesimo post resurrectionem eius die missum de coelo. Inde Evangelium, inde praedicatio, inde impletus orbis terrarum, et hoc in gratia fidei.

Si in omnibus quae passus est divinitatem Christi recte credamus, vivificamur.

5. Nam cum ipse Dominus venisset, quia passurus venit, occultus venit: et cum esset fortis in se, infirmus in carne apparuit. Oportebat enim eum videri, ut non intellexeretur; contemni, ut occideretur. Erat gloriae species in divinitate; sed haec latebat in carne. Si enim cognovissent, nunquam Dominum gloriae crucifixissent. Sic ergo inter Iudaeos, inter inimicos ambulavit occultus, mira faciens, mala patiens, donec suspenderetur in ligno; videntesque pendentem Iudaei magis magisque contemnerent, et ante crucem caput agitantes, dicerent: *Si Filius Dei est, descendat de cruce*. Occultus ergo erat Deus deorum, et voces edebat magis ex compassione nostra, quam ex maiestate sua. Unde enim illae voces, nisi ex nobis assumptae: *Deus, Deus meus, utquid me dereliquisti*. Quando autem Pater Filium dereliquit, aut Filius Patrem? Nonne unus Deus, Filius et Pater? nonne verissimum: *Ego et Pater unum sumus*? Unde ergo: *Deus, Deus meus, utquid me dereliquisti*, nisi quia in carne infirmitatis agnoscebatur vox peccatoris? Qui enim suscepit similitudinem carnis peccati, cur non susciperet similitudinem vocis peccati? Occultus ergo Deus deorum et cum inter homines ambulavit, et cum esurivit et sitivit, et cum fatigatus sedit, et cum lassato corpore dormivit, et cum apprehensus, et cum flagellatus, et cum ante iudicem positus, et cum superbienti respondit: *Non haberes in me potestatem, nisi data fuisset desuper*: et quod ductus ad victimam, coram tondente se non aperuit os suum, et quod crucifixus, et quod sepultus, semper occultus Deus deorum. Quid postea quam resurrexit? Mirati discipuli et primo non crediderunt, donec tangerent atque palparent. Sed caro resurrexerat, quia caro mortua erat: divinitas quae mori non poterat, adhuc etiam in carne resurgentis latebat. Videri forma potuit, teneri membra, palpari cicatrices: Verbum per quod facta sunt omnia, quis videt? quis tenet? quis palpat? Et tamen Verbum caro factum est, et habitavit in nobis. Et qui tenebat hominem Thomas, intellegebat ut poterat Deum. Palpatis enim cicatricibus, exclamavit: *Dominus meus et Deus meus*. Ostendebat tamen Dominus eam formam, eamque carnem quam in cruce viderant, quae in sepultura posita fuerat. Fecit cum eis quadraginta dies. Impiis Iudaeis non se demonstravit: illis demonstravit se, qui in eum crediderant antequam crucifigeretur; ut quos crucifixus dimiserat titubantes, resurgens faceret fortes. Deinde quadregesimo die commendans Ecclesiam suam, id est vocatam terram a solis ortu usque ad occasum, ne haberent excusationem qui volunt in schismate deperire, ascendit in coelum, dicens eis: *Eritis mihi testes in Ierusalem, (unde species decoris eius) et in totam Iudaeam et Samariam, et usque in totam terram*. His enim dictis, nubes suscepit eum. Intuebantur illi quem noverant: noverant tamen in humilitate, nondum in claritate. Et cum ab eis iret in coelum, admoniti sunt voce angelica dicente: *Quid statis, viri Galilaei? Hic Iesus quem videtis ire, sic veniet quemadmodum vidistis eum euntem in coelum*. Ascendit ergo: regressi illi laetantes, manserunt in civitate, secundum eius praeceptum,

donec implerentur Spiritu sancto . Quid autem dictum erat Thomae palpanti? *Quia vidisti, credidisti; beati qui non vident, et credunt* . Praedicti sumus. Terra illa vocata a solis ortu usque ad occasum non videt, et credit. Occultus ergo Deus deorum, et eis inter quos ambulavit, et eis a quibus crucifixus est, et eis ad quorum oculos resurrexit, et nobis qui credimus in coelo sedentem, quem non vidimus in terra ambulantem. Sed etsi videremus, nonne hoc videremus quod Iudaei viderunt et crucifixerunt? Plus est quod non videntes Christum credimus Deum, quam quod illi videntes nonnisi hominem putaverunt. Illi denique male putando mortificaverunt, nos bene credendo vivificamur.

Nunc Christus, non adhuc exercens iudicium, flagellat admonendo et interpellat pro nobis.

6. [v 3.] Quid ergo, fratres? Ille Deus deorum, et tunc occultus, et modo occultus, numquid semper occultus? Non plane: audi sequentia: *Deus manifestus veniet*. Qui venit occultus, veniet manifestus: venit occultus iudicandus, veniet manifestus iudicaturus; venit occultus ut ante iudicem staret, veniet manifestus ut etiam de iudicibus iudicet: *Veniet manifestus et non silebit*. Quid enim? modo silet? Et unde sunt quae dicimus? unde ista praecepta? unde ista monita? unde ista tuba terroris? Non silet, et silet: non silet a monendo, silet a vindicando; non silet a praecepto, silet a iudicio. Patitur enim peccatores quotidie mala facientes, Deum non curantes, non in conscientia sua, non in coelo, non in terra: non eum latent haec omnia, et universaliter omnes admonet, et quando aliquos flagellat in terra, admonitio est, nondum damnatio. Silet ergo a iudicio, occultus in coelo est, adhuc interpellat pro nobis: patiens est super peccatores, non exercens iram, sed exspectans poenitentiam. Dicit alio loco: *Tacui, numquid semper tacebo* ? Quando ergo non tacebit: *Deus manifestus veniet*. Quis Deus? *Deus noster*. Et ipse Deus, qui Deus noster: non enim Deus est, qui non est noster Deus. Dii enim Gentium daemonia: Deus Christianorum, verus Deus. Ipse veniet, sed manifestus, non adhuc illudendus, non adhuc exalapandus et flagellandus; veniet, sed manifestus, non adhuc calamo in capite percutiendus, non adhuc crucifigendus, occidendus, sepeliendus: quia haec omnia occultus Deus pati voluit. *Veniet manifestus, et non silebit*.

Magna poena amantibus separari a dulcedine vultus Dei.

7. Quia vero ad iudicium veniet, sequentia docent. Ignis ante eum praeibit. Timemus? Mutemur, et non timebimus. Ignem palea timeat: auro quid facit? Est autem nunc in potestate quid facias, ne illud quod et te nolente venturum est, non correctus experiaris. Si enim possemus facere, fratres, ut dies iudicii non veniret, puto quia nec sic erat male vivendum. Si non veniret ignis die iudicii, et sola peccatoribus immineret separatio a facie Dei, in qualibet essent affluentia deliciarum, non videntes a quo creati sunt, et separati ab illa dulcedine ineffabilis vultus eius, in qualibet aeternitate et impunitate peccati, plangere se deberent. Sed quid loquar, aut quibus loquar? Haec amantibus poena est, non contemnentibus. Qui dulcedinem sapientiae et veritatis utcumque sentire coeperunt, noverunt quod dico, quanta poena sit tantummodo a facie Dei separari: qui autem illam dulcedinem non gustaverunt, si nondum desiderant Dei faciem, timeant vel ignem; supplicia terreant quem praemia non invitant. Vile tibi est quod Deus pollicetur, contremisce quod minatur. Veniet dulcedo praesentiae; non mutaris, non excitaris, non suspiras, non desideras: amplexaris peccata tua et delicias carnis tuae, stipulam ad te congeris, veniet ignis. *Ignis in conspectu eius ardebit*. Non erit iste ignis sicut focus tuus; quo tamen si manum mittere cogaris,

facies quidquid voluerit qui hoc minatur. Si tibi dicat: Scribe contra caput patris tui, scribe contra capita filiorum tuorum; nam si non feceris, manum tuam mitto in focum tuum: facies ne ardeat manus tua, ne ardeat ad tempus membrum tuum, non semper in dolore futurum. Minatur ergo inimicus tam leve malum, et facis malum: minatur Deus aeternum malum, et non facis bonum! Ad malum faciendum nec minae te compellere deberent: a bono faciendo nec minae te detertere deberent. Minis autem Dei, minis aeterni ignis prohiberis a malo, invitaris ad bonum. Unde piget, nisi quia non credis? Excutiat ergo unusquisque cor suum, et videat quid ibi fides teneat. Si credimus futurum iudicium, fratres, bene vivamus. Tempus misericordiae nunc est, tempus iudicii tunc erit. Nemo dicet. Revoca me ad priores annos. Poenitebit et tunc, sed frustra poenitebit: modo poeniteat, cum fructus est poenitendi; modo adhibeatur ad radices arboris cophinus stercoris, cordis luctus et lacrymarum, ne veniat et eradicet. Cum enim eradicaverit, iam ignis exspectatur. Modo etsi fracti sunt rami, possunt rursus inseri: tunc omnis arbor quae non facit fructum bonum, excidetur, et in ignem mittetur. *Ignis in conspectu eius ardebit.*

8. *Et in circuitu eius tempestas valida.* Valida tempestas, ventilatura tam magnam aream. Hac tempestate erit illa ventilatio, qua separabitur a sanctis omne immundum, a fidelibus omnis simulatio, a piis et tremantibus verbum Dei omnis contemptor et superbus. Modo enim mixtura quaedam iacet a solis ortu usque ad occasum. Videamus ergo quomodo faciet qui venturus est, tempestate illa quid factururus, quae erit *in circuitu eius tempestas valida*. Procul dubio ista tempestas quamdam separationem factura est. Ista est illa separatio, quam non exspectaverunt qui antequam ad littus venirent, retia diruperunt. In illa vero separatione fit quaedam malorum et bonorum distinctio. Alii sunt enim sequentes nunc Christum, expeditis humeris sine sarcina curarum saecularium, qui non frustra audierunt: *Si vis esse perfectus, vade, vende omnia quae habes, et da pauperibus, et habebis thesaurum in coelo, et veni, sequere me*: qualibus dicitur: *Sedebitis super duodecim sedes, iudicantes duodecim tribus Israel*. Alii ergo erunt iudicantes cum Domino: alii vero iudicandi, sed ad dexteram ponendi. Nam quia erunt quidam iudicantes cum Domino, habemus apertissimum testimonium quod modo commemoravi: *Sedebitis super duodecim sedes, iudicantes duodecim tribus Israel*.

Quid aliqui numeri significant.

9. Sed dicit aliquis: duodecim illic Apostoli consedebunt, non amplius. Ubi ergo erit apostolus Paulus? Numquid inde separatus erit? Absit ut hoc dicamus, absit ut hoc vel tacite cogitemus. Quid si ergo in loco Iudae ipse residebit? Sed manifestavit Scriptura divina, quis in Iudae loco sit ordinatus: Matthias enim est expresse nominatus in Actibus Apostolorum, ut de illo dubitare non possemus. Cadente ergo Iuda, impletus est numerus duodenarius. Cum ergo ille numerus duodenarius occupaverit duodecim sedes, non iudicabit Paulus apostolus? An forte stans iudicabit? Non ita est: non faciet hoc ille iustitiae retributor: non omnino stans iudicabit qui plus omnibus illis laboravit. Certe vel iste unus apostolus Paulus cogit nos diligentius cogitare et perscrutari, quare dictae sint duodecim sedes. Invenimus enim et alios numeros in Scripturis multitudinem significantes. Quinque virgines admittuntur, quinque excluduntur. Ubilibet intellege virgines: sive in castitate atque integritate cordis, ubi debet virgo esse tota Ecclesia, cui dicitur: *Desponsavi vos uni viro, virginem castam exhibere Christo*; sive in his feminis quae etiam integritatem carnis dicatam habent Deo:

numquid in tot millibus solae quinque sunt? Sed in quinario numero intellegitur continentia quinque sensuum carnis. Etenim multis venit corruptio per oculos, multis per aurem, multis per illicitum olfactum, multis per nefarium gustum, multis per adulterinum amplexum: ab his omnibus quinque ianuis corruptionis quicumque se continent, et sic continent ut in sua conscientia gloriam habeant, non laudem ab hominibus expectent, quinque sunt virgines sapientes, habentes oleum secum. Quid est, oleum habentes secum? Gloria nostra haec est, testimonium conscientiae nostrae. Rursus ille qui apud inferos torquebatur: *Habeo, inquit, quinque fratres*. Ibi intellegitur populus Iudaeorum sub lege positus: quia Moyses legislator quinque libros conscripsit. Item Dominus post resurrectionem iubet mitti retia in dexteram partem, levantur pisces centum quinquaginta tres. Et cum tam magni essent, ait evangelista, retia non sunt disrupta. Etenim ante passionem iussit mitti retia, non dicens in dexteram partem neque in sinistram: quia si in dexteram diceret, solos bonos significaret; si in sinistram, solos malos: ubi autem tacetur dextera et sinistra, mixti capiuntur boni et mali. Capti sunt autem tunc, sicut Evangelii veritas attestatur, tam multi ut retia rumperentur. Significabat enim illa captura hoc tempus: retia rupta significabant conscissiones et conscissuras haereticorum et schismaticorum. Quod autem post resurrectionem suam Dominus fecit, post resurrectionem nostram nobis futurum significavit, in illo numero regni coelorum, ubi nullus erit malus. Propterea retia quae in dexteram partem missa sunt, dexteros expresserunt, remotis sinistris. Numquid tamen in illis dextris centum quinquaginta tres soli iusti erunt? Millia millium Scriptura significat. Legite Apocalypsim: duodecies duodena millia fortasse, sicut ibi intellegitur, ex solo populo Iudaeorum futura sunt. Attendite martyrum numerositatem: sola in proximo quae dicitur Massa candida, plus habet quam centum quinquaginta tres martyres. Postremo septem illa millia de quibus respondetur Eliae: *Reliqui mihi septem millia virorum, qui non curvaverunt genua ante Baal*, longe istum piscium numerum superant. Centum ergo quinquaginta tres pisces non tantum numerum sanctorum significat; sed universum sanctorum et iustorum numerum certa causa tanto numero significat Scriptura, ut omnes intellegantur in illis centum quinquaginta tribus pertinentes ad resurrectionem vitae aeternae. Etenim Lex habet decem praecepta: Spiritus autem gratiae, per quam solam Lex impletur, septiformis legitur. Discutiendus est ergo numerus, quid sibi velint decem et septem: decem in praeceptis, septem in gratia Spiritus sancti; per quam gratiam implentur praecepta. Decem ergo et septem tenent omnes pertinentes ad resurrectionem, ad dextram, ad regnum coelorum, ad vitam aeternam; id est Legem implentes per gratiam Spiritus, non quasi per opus suum aut per meritum suum. Decem autem et septem, si numeres ab uno usque ad decem et septem, addendo numeros omnes gradatim, ut ad unum addas duo, addas tria, addas quatuor, ut fiant decem, addendo quinque ut fiant quindecim, addendo sex ut fiant viginti unum, addendo septem ut fiant viginti octo, addendo octo ut fiant triginta sex, addendo novem ut fiant quadraginta quinque, addendo decem ut fiant quinquaginta quinque, addendo undecim ut fiant sexaginta sex, addendo duodecim ut fiant septuaginta octo, addendo tredecim ut fiant nonaginta unum, addendo quatuordecim ut fiant centum quinque, addendo quindecim ut fiant centum viginti, addendo sexdecim ut fiant centum triginta sex, addendo decem et septem, efficiuntur centum quinquaginta tria: invenies ingentem numerum omnium sanctorum pertinere ad hunc numerum piscium paucorum. Quomodo ergo in quinque virginibus innumerabiles virgines, quomodo in quinque fratribus illius qui torquebatur apud inferos millia populi Iudaeorum, quomodo in numero centum quinquaginta trium piscium millia millium sanctorum: sic in duodecim

sedibus non duodecim homines, sed magnus est numerus perfectorum.

10. Sed video quid consequenter requiratur a nobis: Quomodo de quinque virginibus reddita est ratio, quare ad quinque multae pertineant, et quare ad quinque illos multi Iudaei, et quare ad centum quinquaginta tres multi perfecti, ostende quare et quomodo ad duodecim sedes, non duodecim homines, sed multi pertineant. Quid sibi volunt duodecim sedes, quae significant omnes undique qui tam perfecti esse potuerint, quam perfectis dictum est: *Sedebitis super duodecim sedes, iudicantes duodecim tribus Israel?* Et quare omnes undique ad duodenarium numerum pertinent? Quia ipsum undique quod dicimus, de toto mundo dicimus: orbis autem terrarum quatuor designatis partibus continetur, oriente, occidente, meridiano, et aquilone: ab his omnibus partibus vocati in Trinitate, et perfecti fide et praecepto Trinitatis, quoniam ter quaterni duodecim fiunt, agnoscitis quare ad totum orbem pertineant sancti, qui sedebunt super duodecim sedes iudicaturi duodecim tribus Israel; quia et duodecim tribus Israel, totius Israel duodecim tribus sunt. Sicut enim iudicaturi ex toto mundo, sic et iudicandi ex toto mundo. Apostolus de se Paulus cum argueret fideles laicos, quia iudicia sua non ad Ecclesiam deferebant, sed ad publicum pertrahebant eos cum quibus habebant negotia, ait: *Nescitis quia Angelos iudicabimus?* Videte quemadmodum iudicem se fecit; non solum se, sed et omnes qui recte iudicant in Ecclesia.

Coeli sunt omnes sancti perfecti, iudicaturi duodecim tribus Israel.

11. Cum ergo manifestum sit, multos cum Domino iudicatuuros, alios vero, non tamen ex aequo, sed pro meritis iudicandos; cum omnibus Angelis suis veniet, quando ante eum congregabuntur omnes gentes, et inter omnes Angelos deputandi erunt illi, qui tam perfecti fuerint ut sedentes super duodecim sedes iudicent duodecim tribus Israel. Etenim homines dicti sunt angeli: Apostolus de se dicit: *Sicut angelum Dei suscepistis me*. De Ioanne Baptista dicitur: *Ecce mitto angelum meum ante faciem tuam, qui praeparabit viam tuam ante te*. Ergo cum omnibus Angelis veniens, simul secum habebit et sanctos. Aperte enim dicit et Isaïas: *Veniet ad iudicium cum senioribus populi*. Isti ergo seniores populi, isti iam Angeli nominati, ista millia multorum perfectorum de toto orbe venientium, coelum vocantur. Illa vero, terra, sed fructuosa. Quae terra fructuosa? In dextra ponenda, cui dicitur: *Esurivi, et dedistis mihi manducare*: vere terra fructuosa, cui gaudet Apostolus, quando ei miserunt ad necessitates eius: *Non quia quaero datum*, inquit, *sed requiro fructum*. Et gratias agit dicens: *Quia tandem aliquando repullulastis pro me sapere*. *Repullulastis* ut arboribus dicit, quae sterilitate quadam exaruerant. Veniens itaque Dominus ad iudicium, ut iam psalmum, fratres, audiamus, quid facturus est? *Advocabit coelum sursum*: coelum, omnes sanctos perfectos iudicatuuros; advocabit eos sursum, sessores secum iudicatuuros duodecim tribus Israel. Quomodo enim *Advocabit coelum sursum*, cum semper sursum sit coelum? Sed quos hic coelum dicit, eosdem coelos alibi appellat. Quos coelos? Qui enarrant gloriam Dei: *Coeli enim enarrant gloriam Dei*: de quibus dicitur: *In omnem terram exiit sonus eorum, et in fines orbis terrae verba eorum*. Videte enim discernentem Dominum in iudicio: *Advocabit coelum sursum, et terram discernere populum suum*. A quibus, nisi a malis? De quibus hic postea non fit mentio, iam tamquam diiudicatis ad poenam. Istos bonos vide, et distingue. *Advocabit coelum sursum, et terram discernere populum suum*. Vocat et terram, non tamen concernendam, sed discernendam. Primo enim concretos vocavit, quando *locutus est Deus deorum, et vocavit terram a solis ortu usque ad occasum*; nondum discreverat: servi illi missi erant invitare ad nuptias, qui

congregaverant bonos et malos . Cum vero Deus deorum *manifestus veniet, et non silebit*, sic *advocabit coelum sursum*, ut iudicet cum illo. Quod enim coelum, ipsi coeli; sicut quae terra, ipsae terrae; sicut quae Ecclesia, ipsae Ecclesiae. *Advocabit coelum sursum, et terram discernere populum suum*. Iam cum coelo terram discernit, id est, coelum cum illo terram discernit. Quomodo discernit terram? Ut alios ponat ad dextram, alios ad sinistram. Terrae autem discretae quid dicit? *Venite benedicti Patris mei, percipite regnum quod vobis paratum est ab origine mundi. Esurivi enim, et dedistis mihi manducare, et caetera*. Illi autem: *Quando te vidimus*, inquiunt, *esurientem?* Et ille: *Cum uni ex minimis meis fecistis, mihi fecistis* . Coelum terrae ostendit minimos suos iam sursum vocatos, et ab humilitate exaltatos: *Cum uni ex minimis meis fecistis, mihi fecistis*. *Advocabit ergo coelum sursum, et terram discernere populum suum*.

Opera misericordiae eleemosynae. Nemo timeat esse granum inter paleam.

12. [v 5.] *Congregate illi iustos eius*. Vox divina et prophetica, videns futura tamquam praesentia, exhortatur Angelos congregantes. Mittet enim Angelos suos, et congregabuntur ante eum omnes gentes . *Congregate illi iustos eius*. Quos iustos, nisi viventes ex fide, facientes opera misericordiae? Etenim opera illa, iustitiae opera sunt. Habes Evangelium: *Cavete iustitiam vestram facere coram hominibus, ut videamini ab eis*. Et quasi quaereretur: Quam iustitiam? *Cum ergo facis eleemosynam*, inquit . Ergo eleemosynas opera iustitiae esse significavit. Ipsos congregate iustos eius: eos congregate qui compassi sunt inopi, qui intellexerunt super egenum et pauperem: congregate illos, conservet eos Dominus, et vivificet eos . *Congregate illi iustos eius: qui disponunt testamentum eius super sacrificia*: id est, qui cogitant de promissis eius super illa quae operantur. Ipsa enim sunt sacrificia, Deo dicente: *Misericordiam volo plus quam sacrificium* . *Qui disponunt testamentum eius super sacrificia*.

13. [v 6.] *Et annuntiabunt coeli iustitiam eius*. Vere hanc iustitiam Dei coeli nobis annuntiaverunt, Evangelistae praedixerunt. Per illos audivimus futuros quosdam ad dextram, quibus dicit paterfamilias: *Venite, benedicti Patris mei, percipite*. Quid percipite? *Regnum*. Pro qua re? *Esurivi, et dedistis mihi manducare*. Quid tam vile, quid tam terrenum, quam frangere panem esurienti? Tanti valet regnum coelorum. Frange esurienti panem tuum, et egenum sine tecto induc in domum tuam; si videris nudum, vesti . Sed non habes facultatem frangendi panem, non habes domum quo inducas, non habes vestem qua cooperias: da calicem aquae frigidae , mitte duo minuta in gazophylacium . Tantum emit vidua duobus minutis, quantum emit Petrus relinquens retia , quantum emit Zacchaeus dando dimidium patrimonium . Tanti valet, quantum habueris. *Annuntiabunt coeli iustitiam eius. quoniam Deus iudex est*. Vere iudex, non concernens, sed discernens. Novit enim Dominus qui sunt eius . Etsi grana latent in palea, agricolae nota sunt. Nemo timeat esse granum etiam inter paleam; non falluntur oculi ventilatoris nostri. Noli timere, ne illa tempestas quae erit in circuitu eius, concernat te cum palea. Certe valida erit tempestas; nullum tamen granum tollet a parte tritici ad paleam: quia non quilibet rusticus cum tridente, sed Deus Trinitas iudex est. *Et annuntiabunt coeli iustitiam eius: quoniam Deus iudex est*. Eant coeli, annuntient coeli, in omnem terram exeat sonus eorum, et in fines orbis terrae verba eorum : et dicat illud corpus: *De finibus terrae ad te clamavi, cum angeretur cor meum* . Modo enim concretum gemit, discretum gaudebit. Clamet ergo, et dicat: *Ne comperdas cum impiis animam meam, et cum viris sanguinum vitam meam* . Non comperdit, quia Deus iudex est. Clamet illi, et dicat: *Iudica me*,

Domine, et discerne causam meam de gente non sancta: dicat, faciet ille: congregabuntur ei iusti eius. Vocavit terram, ut discernat populum suum.

Ipse Deus illi quem familiarius habet Deus.

14. [v 7.] *Audi, populus meus, et loquor tibi.* Ille qui veniet et non silebit, videte quia et modo, si auditis, non silet: *Audi, populus meus, et loquar tibi.* Nam si non audis, non loquar tibi. *Audi et loquar tibi.* Nam si non audis, etsi loquar, non tibi. Quando ergo tibi loquar? Si audis. Quando audis? Si populus meus es. *Audi enim, populus meus:* non audis, si populus alienus. *Audi, populus meus, et loquar tibi; Israel, et testificabor tibi.* Israel, audi; populus meus, audi. Israel nomen electionis est: *Non vocaberis, ait, Iacob, sed vocaberis Israel.* Ergo audi sicut Israel, sicut videns Deum; etsi nondum specie, sed iam fide. Hoc enim interpretatur Israel, Videns Deum. Qui habet aures audiendi, audiat; et qui habet oculos videndi, videat. *Audi, Israel, et testificabor tibi.* Quod sursum dixit, *populus meus;* hoc in consequenti, *Israel:* et quod dixit sursum, *loquar tibi;* hoc in consequenti, *testificabor tibi.* Quid loquetur Dominus Deus noster populo suo? Israeli suo quid testificabitur? Audiamus: *Deus, Deus tuus ego sum.* Deus ego sum, et Deus tuus sum. Quomodo *Deus ego sum?* Sicut Moysi dictum est: *Ego sum qui sum.* Quomodo *Deus tuus sum?* Ego sum Deus Abraham, et Deus Isaac, et Deus Iacob. Sum Deus, et tuus sum Deus: et si tuus non sim Deus, sum Deus. Bono meo sum Deus, malo tuo non sum Deus tuus. Etenim *Deus tuus,* ei proprie dicitur quem familiarius habet Deus, tamquam in mancipio suo, tamquam in peculio suo. *Deus, Deus tuus sum ego.* Quid vis amplius? Praemium quaeris a Deo, ut aliquid tibi det Deus, ut quod tibi dederit tuum sit? Ecce ipse Deus qui dabit, tuus est. Quid eo ditius? Dona quaerebas, ipsum donatorem habes. *Deus, Deus tuus ego sum.*

Unum holocaustum acceptat Deus: animum igne flagrantissimae caritatis absuntum.

15. [v 8.] Quid quaerit ab homine, videamus. Deus noster, imperator et rex noster, quod vectigal nobis indicit; quoniam voluit esse rex noster, et voluit nos esse provinciam suam? Audiamus indictiones eius. Non trepidet pauper sub indictione Dei: quod sibi Deus dari indicit, ipse prius donat qui indicit: vos tantum devoti estote. Non exigit Deus quod non dedit, et omnibus dedit quod exigit. Quid enim exigit? Audiamus iam: *Non super sacrificia tua arguam te.* Non tibi dicam: Quare non mihi pinguem taurum mactasti? quare non de grege tuo optimum hircum elegisti? quare aries ille ambulat in ovibus tuis, et in ara mea non ponitur? Non dicam: Inspice agros tuos et curtem tuam, et parietes tuos, quaerendo quid mihi des. *Non super sacrificia tua arguam te.* Quid ergo? Non acceptas sacrificia mea? *Holocausta autem tua in conspectu meo sunt semper.* Holocausta quaedam, de quibus in alio psalmo dicitur: *Si voluisses sacrificium, dedissem utique; holocaustis non delectaberis:* et rursus convertit se: *Sacrificium Deo spiritus contribulatus; cor contritum et humilatum Deus non spernit.* Quae sunt ergo holocausta quae non spernit? Quae holocausta quae in conspectu eius sunt semper? *Benigne, inquit, fac, Domine, in bona voluntate tua Sion, et aedificentur muri Ierusalem: tunc acceptabis sacrificium iustitiae oblationes et holocausta.* Dicit quaedam holocausta Deum acceptaturum. Quid est autem holocaustum? Totum igne absumptum: *καὶ ὅλον* incensio est, *ὅλον* totum est: holocaustum autem est totum igne absumptum. Est quidam ignis flagrantissimae caritatis: animus inflammetur caritate, arripiat eadem caritas membra in usum suum, non ea permittat militare cupiditati, ut totus exardescat igne amoris divini qui vult offerre Deo holocaustum. Talia *holocausta tua in conspectu meo sunt semper.*

16. [v 9.] Adhuc iste Israel forte non intellegit quae holocausta eius in conspectu suo habeat semper, et adhuc de bobus, de ovibus, de hircis cogitat: non cogitet; *Non accipiam de domo tua vitulos.* Holocausta nominavi; iam animo et cogitatione ad terrenos greges currebas, inde pingue mihi aliquid eligebas: *Non accipiam de domo tua vitulos.* Praenuntiat Testamentum novum, ubi omnia illa sacrificia vetera cessaverunt. Erant enim tunc praenuntiantia futurum quoddam sacrificium, cuius sanguine mundaremur. *Non accipiam de domo tua vitulos, neque de gregibus tuis hircos.*

17. [v 10.] *Quoniam meae sunt omnes bestiae silvae.* Quid a te quaeram quod ego condidi? Magisne est hoc tuum cui possidere dedi, quam meum qui feci? *Quoniam meae sunt omnes bestiae silvae.* Sed forte ait ille Israel: Bestiae Dei sunt, illae bestiae ferae quas non includo in curte mea, quas non alligo ad praesepe meum: caeterum bos ille et ovis et hircus, mea sunt haec. *Pecora in montibus et boves.* Mea sunt illa quae non possides, mea sunt ista quae possides. Si enim servus meus es tu, totum peculium tuum meum est. Neque enim est peculium Domini quod sibi servus comparavit, et non erit peculium Domini quod ipse Dominus servo creavit. Ergo meae sunt bestiae silvae quas tu non cepisti; mea sunt et pecora in montibus quae sunt tua, et boves qui sunt ad praesepe tuum: omnia mea sunt, quia ego creavi ea.

Nihilo Deus indiget: omnia ipse creavit.

18. [v 11.] *Cognovi omnia volatilia coeli.* Quomodo cognovit? Appendit, numeravit. Quis nostrum novit omnia volatilia coeli? Sed etsi alicui Deus det notitiam omnium volatilium coeli, non sic ipse novit, ut dat nosse homini. Alia est notitia Dei, alia hominis: sicut alia possessio Dei, alia hominis; id est, aliud est possidere Dei, aliud possidere hominis. Non enim tu quod possides, totum habes in potestate, aut quamdiu vivat bos tuus in tua potestate est, aut ut non pereat, aut non pascatur. Apud quem summa potestas est, summa et secreta cognitio est. Tribuamus hoc Deo, laudantes Deum. Non audeamus dicere: Quomodo novit Deus? Ne forte hoc a me, fratres exspectetis ut explicem vobis quomodo cognoscat Deus; hoc solum dico: non sic cognoscit ut homo, non sic cognoscit ut angelus; et quomodo cognoscit, dicere non audeo, quoniam et scire non possum. Unum tamen scio, quia et antequam essent omnia volatilia coeli, noverat Deus quod fuerat creaturus. Quae est illa notitia? O homo, videre coepisti volatilia, postea quam plasmatus es, postea quam sensum videndi accepisti. Haec volatilia de aqua nata sunt ad verbum Dei, dicentis: *Producant aquae volatilia*. Ubi noverat Deus quae imperabat ut aqua proferret? Iam certe noverat quod crearet, et antequam crearet noverat. Tanta est ergo notitia Dei, ut apud ipsum essent quodam ineffabili modo antequam creata essent: et a te exspectat ut accipiat quod antequam crearet habebat? *Cognovi omnia volatilia coeli*, quae tu mihi non potes dare. Quae tu mihi mactaturus es, ego cognovi omnia: non quia feci cognovi, sed ut facerem. *Et species agri mecum est.* Pulchritudo agri, ubertas omnium in terra gignentium, *mecum est*, inquit. Quomodo cum illo? Utrum et antequam fierent? Cum illo enim erant omnia futura, et cum illo sunt omnia praeterita: futura ita, ut non ei detrahantur omnia praeterita. Cum illo sunt omnia cognitione quadam ineffabilis Sapientiae Dei in Verbo constituta, et ipsum Verbum omnia. An aliquo modo cum illo est agri species, quia ipse ubique est, et ipse dixit: *Coelum et terram ego impleo*? Quid cum illo non est, de quo dicitur: *Si ascendero in coelum, tu illic es, et si descendero in infernum, ades*? Cum illo est totum: sed non sic cum illo est, ut aliquam ex his quae creavit contagionem, aut eorum

indigentiam patiat. Nam tecum est forte columna iuxta quam stas, et cum fatigatus fueris, incumbis in eam. Indiges eo quod tecum est, non indiget Deus agro qui cum illo est. Cum illo ager, cum illo species terrae, cum illo species coeli, cum illo omnia volatilia, quia ipse ubique. Et quare apud ipsum omnia? Quia et antequam essent omnia, aut crearentur, ei nota erant omnia.

Venit esurire sed non perdidit quae habebat.

19. [v 12.] Quis explicat, quis exponit illud quod ei dicitur in alio psalmo: *Quoniam bonorum meorum non eges?* Non se egere a nobis aliquo necessario dixit. *Si esuriero, non dicam tibi.* Non esuriet, neque sitiet, neque laborabit, neque obdormiet qui custodit Israel. Sed ecce secundum carnalitatem tuam loquor: quia tu cum non manducaveris, famem patieris, forte putas et Deum esurire ut manducet. Etsi esurierit, non tibi dicit: omnia ante illum sunt, unde vult tollit quod illi necessarium est. Dicta sunt haec ad convincendum parvulum sensum, non quia professus est Deus esuriem suam. Quamquam propter nos Deus ille deorum et esurire dignatus est. Venit esurire et saginare, venit sitire et potum dare, venit vestiri mortalitate et vestire immortalitate, venit pauper divites factururus. Etenim non perdidit divitias suas assumendo paupertatem nostram, quia in illo sunt omnes thesauri sapientiae et scientiae absconditi. *Si esuriero, non dicam tibi, Meus est enim orbis terrae et plenitudo eius.* Noli ergo laborare quid mihi des, sine labore habeo quod volo.

20. [v 13.] Quid ergo de gregibus tuis adhuc cogitas? *Numquid manducabo carnes taurorum, aut sanguinem hircorum potabo?* Audistis quid a nobis non quaerat, qui nescio quid nobis vult indicare. Si de talibus cogitabatis, iam auferte cogitationes vestras a talibus rebus: nihil tale Deo offerre cogitetis. Si habes taurum pinguem, occide pauperibus: manducent ipsi carnes taurorum, etsi non bibent sanguinem hircorum. Quod cum feceris, imputabit tibi ille qui dixit: *Si esuriero, non dicam tibi; et dicet tibi: Esurivi, et dedisti mihi manducare.* *Numquid manducabo carnes taurorum, aut sanguinem hircorum potabo?*

Quod offerre debemus gratuitum est.

21. [v 14.] Dic ergo, Domine Deus noster, quid indicis populo tuo, Israeli tuo? *Immola Deo sacrificium laudis.* Dicamus illi et nos: *In me sunt, Deus, vota tua, quae reddam laudis tibi.* Expaveram ne aliquid indiceres quod esset extra me, quod computabam in chorte mea, et a fure iam forte ablatum erat. Quid mihi indicis? *Immola Deo sacrificium laudis.* Ad me redeam, ubi inveniam quod immolem: ad me redeam, in me inveniam laudis immolationem: sit ara tua, conscientia mea. *Immola Deo sacrificium laudis.* Securi sumus, non imus in Arabiam thus quaerere, non sarcinas avari negotiatoris excutimus: sacrificium laudis quaerit a nobis Deus. Habebat hoc sacrificium laudis Zacchaeus in patrimonio suo, habebat vidua in sacculo suo, habebat nescio quis pauper hospes in dolio suo; alius nec in patrimonio, nec in sacculo, nec in dolio aliquid habebat, totum habebat in animo suo: salus domui Zacchaei; et plus misit haec vidua quam divites illi; iste calicem aquae frigidae porrigens, non perdet mercedem suam; sed et pax in terra hominibus bonae voluntatis. *Immola Deo sacrificium laudis.* O sacrificium gratuitum, gratia datum! Non quidem hoc emi quod offerrem, sed tu donasti: nam nec hoc haberem. *Immola Deo sacrificium laudis.* Et haec immolatio sacrificii laudis, gratias agere illi a quo habes quidquid boni habes, et cuius misericordia tibi dimittitur quidquid tuum mali habes. *Immola Deo sacrificium laudis: et redde Altissimo preces tuas.* Hoc odore Dominus

delectatur. *Redde Altissimo preces tuas.*

De tribulatione huius vitae. Desiderium vitae aeternae.

22. [v 15.] *Et invoca me in die tribulationis tuae: et eximam te, et glorificabis me.* Non enim praesumere debes de viribus tuis, omnia auxilia tua mendacia sunt. *Me invoca in die tribulationis: eruam te, et glorificabis me.* Ad hoc enim permisi diem tribulationis tibi fieri: quia forte si non tribulareris, non invocares me; cum tribularis autem, invocas me; cum invocas me, eximam te; cum eximam te, glorificabis me, ut iam non discedas a me. Obtorpuerat quidam et friguerat a fervore orationis, et dixit: *Tribulationem et dolorem inveni, et nomen Domini invocavi*. Invenit tribulationem tamquam aliquid utile; putruerat tabe peccatorum suorum, iam sine sensu remanserat, invenit tribulationem tamquam ustionem et sectionem. *Inveni, inquit, tribulationem et dolorem, et nomen Domini invocavi.* Et quidem, fratres, sunt tribulationes omnibus notae. Ecce istae quae abundant in genere humano: alius damno affectus plangit, alius orbitate percussus luget; alius patria exsulatus moeret, et redire cupit, intolerabilem peregrinationem deputans; alteri vinea grandinata est, attendit ad labores suos, et consumptam omnem operam incassum. Quando homo potest non contristari? Inimicum patitur ex amico. Quae maior miseria in genere humano? Plangunt haec omnes, et dolent, et tribulationes sunt istae: et in his omnibus invocant Dominum, et recte faciunt. Invocent Deum, potens est vel docere tolerandum, vel sanare toleratum. Novit ille non sinere tentari nos supra quam possumus ferre. Invocemus Deum etiam in istis tribulationibus: sed hae tribulationes inveniunt nos, sicut in alio psalmo scriptum est: *Adiutor in tribulationibus quae invenerunt nos nimis*: est quaedam quam nos debemus invenire. Inveniant nos istae tribulationes: est quaedam tribulatio quam nos debemus quaerere, et invenire. Quae est ista? Ea ipsa in hoc mundo felicitas, affluentia rerum temporalium: non quidem ipsa tribulatio est; solatia sunt nostrae tribulationis. Cuius tribulationis? Nostrae peregrinationis. Hoc enim ipsum quod cum Deo nondum sumus, hoc ipsum quod inter tentationes molestiasque versamur, quod sine timore esse non possumus, tribulatio est: non enim est illa securitas quae nobis promissa est. Hanc tribulationem peregrinationis suae qui non invenerit, ad patriam redire non cogitat. Tribulatio illa est, fratres. Certe modo facimus bona opera, quando porrigimus panem esurienti, donum peregrino, et caetera: tribulatio est et haec. Invenimus enim miseros super quos misericordiam facimus; et miserorum miseria facit nos compatiētes. Quanto melius ibi iam esses, ubi non invenis esurientem quem pascas, ubi non invenis peregrinum quem suscipias, non nudum quem vestias, non aegrum quem visites, non litigantem quem concordes? Omnia enim ibi summa sunt, vera sunt, sancta sunt, aeterna sunt. Panis noster ibi iustitia est, potus noster ibi sapientia est, vestis nostra ibi immortalitas est, domus nostra aeterna in coelis, firmitas nostra immortalitas. Numquid aegritudo subrepat? numquid lassitudo ad somnum trahit? Nulla mors, nulla lis: ibi pax, quies, gaudium, iustitia. Nullus intrat inimicus, nullus labitur amicus. Quae ibi quies! Si cogitemus, et attendamus ubi simus, et ubi nos futuros esse promisit qui mentiri nescit, ex ipsa eius promissione invenimus in qua sumus tribulatione. Hanc tribulationem nemo invenit, nisi qui quaesierit. Sanus es, vide si miser es: nam facile est ut qui aegrotat, sentiat se miserum: quando sanus es, vide si miser es; quia cum Deo nondum es. *Tribulationem et dolorem inveni, et nomen Domini invocavi*. *Immola ergo Deo sacrificium laudis*. Lauda promittentem, lauda vocantem, lauda exhortantem, lauda adiuvantem: et intellege in qua tribulatione positus es. Invoca, erueris, glorificabis, permanebis.

Concordent verba cum operibus.

23. [v 16.] Videte autem quod sequitur, fratres mei. Iam enim nescio quis, quia dixerat illi Deus: *Immola Deo sacrificium laudis*, et hoc quodammodo vectigal indixerat, meditabatur sibi, et dicebat: Surgam quotidie, pergam ad Ecclesiam, dicam unum hymnum matutinum, alium vespertinum, tertium aut quartum in domo mea; quotidie sacrifico sacrificium laudis, et immolo Deo meo. Bene facis quidem, si hoc facis: sed vide ne iam securus sis, quia iam hoc facis, et forte lingua tua Deum benedicat, et vita tua Deo maledicat. O popule meus, dicit tibi Deus deorum Dominus qui locutus est, vocans terram a solis ortu usque ad occasum, quamvis adhuc inter zizania constitutus sis, *immola sacrificium laudis Deo tuo, et redde illi preces tuas*: sed vide ne vivas male, et cantes bene. Quare hoc? *Peccatori enim dicit Deus: Utquid tu enarras iustitias meas, et assumis Testamentum meum per os tuum?* Videtis, fratres, cum quo tremore ista dicamus. Assumimus Testamentum Dei per os nostrum, et praedicamus vobis eruditionem et iustitias Dei. Et quid dicit peccatori Deus? *Utquid tu?* Prohibet ergo praedicatores peccatores? Et ubi est illud: *Quae dicunt facite, quae autem faciunt, facere nolite?* Ubi est illud: *Sive veritate sive occasione Christus annuntietur?* Sed haec dicta sunt, ne timeant qui audiunt a quocumque audiant: non ut securi sint qui dicunt bona, et faciunt mala. Modo ergo, fratres, vos securi estis: si bona auditis, Deum auditis, per quemlibet audiat. Sed noluit Deus sine correptione dimittere illos qui dicunt; ne hoc solo quod dicunt, securi sibi obdormiscant in mala vita, et dicant sibi: Neque enim perdet nos Deus, per quorum os voluit tanta bona dici populo suo. Imo vero audi quod dicis, quicumque dicis; et qui vis te audiri, prior te audi; et dic quod dicit in alio psalmo quidam: *Audiam quid loquatur in me Dominus Deus, quoniam loquetur pacem populo suo*. Qualis ergo ego, qui non audio quod in me loquitur, et volo ut alii audiant quod per me loquitur? Audiam prior, audiam, maximeque audiam quod loquitur in me Dominus Deus, quoniam loquetur pacem populo suo. Audiam, et castigem corpus meum, et servituti subiciam, ne forte aliis praedicans, ipse reprobis inveniar. *Utquid tu enarras iustitias meas?* Utquid tibi quod tibi non prodest? Admonet illum ut audiat: non ut deponat praedicationem, sed ut assumat obedientiam. Tu vero utquid assumis *Testamentum meum per os tuum?*

Deus castigat quos amat.

24. [v 17.] *Tu vero odisti eruditionem*. Odisti disciplinam. Quando parco, cantas et laudas; quando castigo, murmuras: quasi quando parco, sim Deus tuus; et quando castigo, non sim Deus tuus. Ego quos amo, arguo et castigo. *Tu vero odisti eruditionem: et proiecisti sermones meos post te*. Quae dicuntur per te, proicis post te. *Et proiecisti sermones meos post te*: ubi non videantur a te, sed onerent te. *Et proiecisti sermones meos post te*.

Ne laudes mala, sed corripe.

25. [v 18.] *Si videbas furem, concurrebas ei, et cum adulteris portionem tuam ponebas*. Ne forte diceres: Non feci furtum, non feci adulterium. Quid, si placuit tibi qui fecit? Nonne ipso placito concurristi? nonne portionem tuam cum illo qui fecit, laudando posuisti? Hoc est enim, fratres, concurrere cum fure, et ponere cum adultero portionem tuam: quia etsi non facis, et laudas quod fit, astipulator es facti; quoniam laudatur peccator in desideriis animae suae, et qui iniqua gerit, benedicatur. Non facis mala, laudas mala facientes. Hoc enim parvum malum est? *Cum adulteris portionem tuam ponebas*.

26. [v 19.] *Os tuum abundavit malitia, et lingua tua amplexa est dolositatem.* Malevolentiam et dolositatem, fratres, quorumdam hominum dicit, qui per adulationem, quamvis sciant mala esse quae audiunt, ne offendant eos a quibus audiunt, non solum non reprehendendo, sed tacendo consentiunt. Parum est, quia non dicunt: Male fecisti; sed dicunt: Et bene fecisti: et norunt malum esse; sed abundat os eorum malitia, et lingua eorum amplexatur dolositatem. Dolositas est fraus quaedam in verbis, aliud promendi, aliud sentiendi. Non ait: Lingua tua admisit dolositatem, aut, perpetravit dolositatem; sed ut ostenderet tibi quamdam delectationem in ipso malo facto, *amplexa est*, dixit. Parum est quia facis; et delectaris: laudas in promptu, irrides apud te. Praecipitas hominem incaute vitia sua proferentem, et an sint vitia nescientem: tu qui scis vitium esse, non dicis: Quo irruis? Si illum videres ambulare incautum in tenebris ubi tu puteum esse scires, et taceres, qualis esses? nonne inimicus deputereris animae eius? Et tamen si in puteum caderet, non anima, sed corpore moreretur. Praecipitat se in vitia sua, praedicat apud te mala facta sua; tu nosti mala esse, et laudas, et irrides apud te. O si convertatur aliquando ad Deum ille quem irrides, et quem corripere noluisti, et dicat: Confundantur qui dicunt mihi: Euge, euge. *Et lingua tua amplexa est dolositatem.*

De scandalo. De Ecclesiae maternitate.

27. [v 20.] *Sedens adversus fratrem tuum detrahebas.* Et ipsum *sedens* ad hoc pertinet quod superius dixit, *amplexa est*. Qui enim stans aut transiens facit, non cum voluptate facit: qui vero ad hoc sedet, quantum otium quaerit ut faciat! *Sedens adversus fratrem tuum detrahebas*: ipsam detractionem malam diligenter faciebas, sedendo faciebas; volebas ibi occupari, amplexabaris malum tuum, osculabaris dolum tuum. *Sedens adversus fratrem tuum detrahebas: et adversus filium matris tuae ponebas scandalum.* Quis est *filius matris*? nonne frater? Hoc ergo repetere voluit, quod superius dixerat, *fratrem tuum*. An aliquam distinctionem nobis intellegendam insinuavit? Plane, fratres, puto esse distinguendum. Frater adversus fratrem detrahit, verbi gratia, ut puta quasi firmus et alicuius iam momenti doctor et doctus, detrahit fratri suo, forte bene docenti et bene ambulanti: est autem alius infirmus; adversus illum ponit scandalum huic detrahendo. Etenim cum detrahitur bonis ab his qui videntur alicuius momenti esse et docti esse, in scandalum cadunt infirmi qui adhuc nesciunt iudicare. Ideo infirmus ille *filius matris* dictus est, nondum patris, adhuc lacte indigens et uberibus adhaerens. Portatur adhuc sinu matris Ecclesiae, non valet accedere ad solidum cibum mensae patris sui, sed de ubere matris victum trahit, ignarus iudicandi, quoniam adhuc animalis atque carnalis est. *Spiritualis enim omnia diiudicat; animalis autem homo non percipit ea quae sunt Spiritus Dei, quoniam stultitia est illi.* Talibus dicit Apostolus: *Non potui loqui vobis quasi spiritualibus, sed quasi carnalibus: tamquam parvulis in Christo lac vobis potum dedi, non escam; neque enim poteratis, sed nec adhuc quidem potestis.* Mater vobis fui: quomodo dicitur alio loco: *Factus sum parvulus in medio vestrum, tamquam nutrix fovens filios suos.* Non nutrix nutriens filios alienos, sed nutrix fovens filios suos. Sunt enim matres quae cum pepererint, dant nutricibus: illae quae pepererunt, non foveant filios suos, quia nutriendos dederunt; illae autem quae foveant, non suos foveant, sed alienos: iste vero ipse pepererat, ipse fovebat, nulli nutrici quem pepererat committebat; dixerat enim: *Quos iterum parturio, donec Christus formetur in vobis.* Fovebat ergo, et lactabat. Erant autem quidam quasi docti et spirituales qui Paulo detraherent. *Epistolae quidem, aiunt, graves et fortes sunt, praesentia autem corporis infirma, et sermo contemptibilis:* dicit ipse in

Epistola sua quosdam detractores suos ista dixisse. Sedebant, et adversus fratrem suum detrahebant, et adversus lactandum illum filium matris suae ponebant scandalum. Merito fecerunt ipsi matri ut iterum parturiret. *Et adversus filium matris tuae ponebas scandalum.*

Si nobis displiceremus, Deo placeremus.

28. [v 21.] *Haec fecisti, et tacui*. Ideo veniet Dominus Deus noster, et non silebit. Modo: *Haec fecisti, et tacui*. Quid est, *tacui*? A vindicta supersedi, severitatem meam distuli, patientiam tibi prolongavi, poenitentiam tuam diu exspectavi. *Haec fecisti, et tacui*. Ego autem cum ad hoc exspectarem ut te poeniteret, secundum Apostolum dicentem: *Tu autem secundum duritiam cordis tui, et cor impenitens, thesaurizas tibi iram in die irae et revelationis iusti iudicii Dei*. *Suspensus es iniquitatem, quod ero tibi similis*. Parum est quia mala facta tua placent tibi, placere putas et mihi. Deum quia non pateris ultorem, vis tenere participem, et tamquam corruptum iudicem praedae socium vis habere. *Suspensus es iniquitatem, quod ero tibi similis*: dum non vis tu mihi esse similis. *Estote enim*, inquit, *perfecti, sicut et Pater vester qui in coelis est, qui facit solem suum oriri super bonos et malos*. Hunc tu imitari noluisti, qui donat bona et malis; ut sedens detrahas et bonis. *Suspensus es iniquitatem, quod ero tibi similis*. *Arguam te*. Quando *Deus manifestus veniet, Deus noster, et non silebit*, *Arguam te*. Et quid tibi faciam arguendo te? quid tibi faciam? Modo te non vides; facio ut videas te. Quia si videres te, et displiceret tibi, placeret mihi: quia vero non te videns placuisti tibi, displicebis et mihi et tibi; mihi cum iudicaberis; tibi, cum ardebis. Quid enim tibi faciam, inquit? *Constituam te ante faciem tuam*. Quid enim vis latere teipsum? In dorso tuo tibi es, non te vides: facio ut te videas; quod post dorsum posuisti, ante faciem ponam; videbis foeditatem tuam, non ut corrigas, sed ut erubescas. Iam quia dicit ista, fratres, desperandus est ille cui dicitur? Nonne illa civitas de qua dictum est: *Triduum, et Ninive evertetur*, intra triduum idonea fuit converti, orare, plangere, de poena imminente misericordiam promereri? Audiant ergo qui tales sunt, dum licet audire et tacentem. Veniet enim, et non silebit, et arguet, quando correctioni locus nullus erit. *Statuam te*, inquit, *ante faciem tuam*. Modo ergo tu fac, quisquis talis es, quod tibi minatur facere Deus. Tolle te a tergo tuo, ubi te videre non vis, dissimulans a factis tuis, et constitue te ante te. Ascende tribunal mentis tuae, esto tibi iudex, torqueat te timor, erumpat a te confessio, et dic Deo tuo: *Quoniam iniquitatem meam ego cognosco, et delictum meum ante me est semper*. Quod erat post te, fiat ante te: ne tu ipse postea a Deo iudice fias ante te, et non sit quo fugias a te.

Nec ille Deum laudat qui male vivit, nec ille qui quasi de suo bene vivit.

29. [v 22.] *Intellegite autem haec qui obliviscimini Deum*. Videte quia clamat, et non tacet, non parcat. Oblitus eras Dominum, non cogitabas de vita tua mala. Intellege quia oblitus es Dominum. *Nequando rapiat sicut leo, et non sit qui eruat*. Quid est, *sicut leo*? Sicut fortis, sicut potens, sicut ille cui nemo resistere potest. Ad hoc retulit, ut diceret *leo*. Ponitur enim in laude, ponitur et in vituperatione. Dictus est leo diabolus. *Adversarius vester*, ait, *tamquam leo rugiens circumit quaerens quem devoret*. Numquid quia ille leo dictus est propter immanem saevitiam, Christus non dicitur leo propter ingentem fortitudinem? Et ubi est illud: *Vicit leo de tribu Iuda*? Intendat paululum Caritas vestra adhuc modicum quod restat: obsecro vos ut excutiatis fatigationem; aderit ille qui vobis usque ad hanc horam vires dedit. Paulo ante dixerat, tamquam indicens nobis, ut audistis,

vectigal quoddam laudis suae: *Immola Deo sacrificium laudis, et redde Altissimo preces tuas.* Postea autem: *Peccatori autem dixit Deus: Utquid tu enarras iustitias meas, et assumis Testamentum meum per os tuum?* Tamquam diceret ei: Nihil tibi prodest quod laudas: ego indixi laudis sacrificium illis qui bene vivunt; eis enim prodest quod laudant: tu autem si laudas, nihil tibi prodest; utquid me laudas? Non est speciosa laus in ore peccatoris. Postea concludit quasi ad utrumque, et arguens malos qui obliviscuntur Deum ait: *Intellegite haec qui obliviscimini Deum, nequando rapiat sicut leo, et non sit qui eruat.*

30. [v 23.] *Sacrificium laudis glorificabit me.* Quomodo *sacrificium laudis glorificabit me?* Certe nihil prodest malis sacrificium laudis, quia assumunt Testamentum tuum per os suum, et faciunt damnanda quae displicent oculis tuis. Prorsus, inquit, et illis hoc dico: *Sacrificium laudis glorificabit me.* Iam putabas tibi laudem non prodesse: lauda, proderit tibi. Si enim male vivis et bona dicis, nondum laudas: sed rursus si cum coeperis bene vivere, meritis tuis tribuas quod bene vivis, nondum laudas. Nolo te esse latronem insultantem cruci Domini: sed nec te illum volo esse in templo iactantem merita sua, et occultantem vulnera sua. Si fueris iniquus et perseverans in illa iniquitate, non dico tibi: Non proderit laus; sed: Non me laudas, laudem istam esse non deputo: rursus si fueris quasi iustus (nam nemo iustus nisi humilis et pius). et de iustitia tua inflatus incesseris, et alios in tua comparatione contempseris, et superextuleris te tamquam glorians de meritis tuis, non me laudas. Nec ille me laudat qui male vivit; nec ille me laudat qui quasi de suo bene vivit. Sed numquid ille Pharisaeus, quasi de suo talis erat, cum diceret: *Gratias tibi ago, quia non sum sicut caeteri homines?* Gratias Deo agebat ex eo quod bonum in se habebat. Quamvis ergo aliquid bonum in te sit, quamvis iam intellegas non ex te esse quod bonum est, sed a Deo te accepisse; tamen in eo ipso, si te extuleris super alium non habentem, invidus teneris, nondum laudator meus eris. Primo ergo corrigere a via pessima, incipe vivere bene: intellege quia non corrigeris nisi dono Dei; a *Domino* enim *gressus hominis diriguntur*. Hoc cum intellexeris, fave et aliis, ut sint quod et tu es: quia hoc eras et tu, quod illi sunt. Fave quantum potes, et noli desperare; non enim usque ad te dives est Deus. Non ergo laudat, qui male vivendo offendit Dominum; non laudat, qui cum iam coeperit bene vivere, de suo putat esse quod bene vivit, non acceptum a Deo: nec ille laudat, qui cum sciat se quod bene vivit accepisse a Deo, tamen usque ad se vult esse divitem Deum. Ille itaque qui dicebat: *Gratias tibi ago, Deus, quod non sum sicut caeteri homines, iniusti, raptores, adulteri, sicut et Publicanus iste;* nonne ibi habebat unde diceret: Dona et Publicano huic quod mihi donasti, supple et mihi quae nondum dedisti? Sed iam quasi saturatus ructabat: non dicebat: *Ego autem egenus et pauper*; quod dicebat Publicanus ille: *Domine, propitius esto mihi peccatori.* Ideo descendit iustificatus Publicanus, magis quam ille Pharisaeus. Ergo audite qui bene vivitis, audite qui male vivitis: *Sacrificium laudis glorificabit me.* Nemo mihi offert hoc sacrificium laudis, et malus est. Non dico: Non hoc mihi offerat malus; sed: Nemo mihi hoc offert malus. Qui enim laudat, bonus est: quia si laudat, etiam bene vivit; quia si laudat, non solum lingua laudat, sed et vita cum lingua consentit.

Si gratia, id est gratis data, nulla merita tua praecesserunt ut detur.

31. *Sacrificium laudis glorificabit me: et ibi via est, qua ostendam illi salutare Dei.* In sacrificio laudis *via est, qua illi ostendam salutare Dei.* Quod est salutare Dei? Christus Iesus. Et quomodo in sacrificio laudis nobis ostenditur Christus Quia Christus cum gratia venit ad nos. Haec dicit Apostolus: *Vivo autem iam non ego,*

vivit vero in me Christus: quod autem in carne vivo, in fide vivo Filii Dei, qui me dilexit et tradidit semetipsum pro me . Agnoscant ergo peccatores, quia non opus esset medicus, si sani essent . Etenim Christus pro impiis mortuus est . Cum ergo agnoscunt impietates suas, et primo imitantur Publicanum illum dicentem: Domine, propitius esto mihi peccatori: ostendunt vulnera, implorant medicum; et quia non se laudant, sed reprehendunt se, ut qui gloriatur, non in se, sed in Domino gloriatur , agnoscunt causam adventus Christi, quia ideo venit ut peccatores salvos faceret: Quia Iesus Christus venit, inquit, in hunc mundum peccatores salvos facere, quorum primus ego sum . Proinde illos Iudaeos, de opere suo gloriantes, sic arguit idem Apostolus, ut eos diceret ad gratiam non pertinere, qui meritis et operibus suis mercedem deberi arbitrabantur . Qui ergo ad gratiam se scit pertinere, quod est Christus, et quod est Christi, novit quia indiget gratia. Si gratia vocatur, gratis datur; si gratis datur, nulla merita tua praecesserunt ut detur. Nam si praecesserunt merita tua, merces non imputatur secundum gratiam, sed secundum debitum . Si ergo dicis praecessisse merita tua, te vis laudari, non Deum: ideo non agnoscis Christum, qui venit cum gratia Dei. Converte ergo te ad merita tua, vide illa mala fuisse, ut non tibi deberetur nisi supplicium, non praemium. Et cum videris quid tibi per meritum debeatur, agnoscis quid per gratiam donetur; et sacrificio laudis glorificas Deum. Ibi est enim via, in qua noveris Christum salutare Dei.

IN PSALMUM 50

ENARRATIO

Sermo

Ne alios christianos saucios negligatis sed ut facilius sanetis, sani permanere debetis.

1. Multitudinis huius, nec frequentia fraudanda est, nec infirmitas oneranda. Silentium petimus et quietem, ut vox nostra post hesternum laborem possit aliquantis viribus perdurare. Credendum est Caritatem vestram non ob aliud hodierno die copiosius convenisse, nisi ut oretis pro eis quos absentes facit alienus et perversus affectus. Neque enim loquimur de Paganis, neque de Iudaeis, sed de Christianis; neque de his adhuc catechumenis, sed de multis etiam baptizatis, a quorum lavacro nihil distatis, et eorum tamen cordi dissimiles estis. Quam multos enim hodie fratres nostros cogitamus et plangimus ire in vanitates et insanias mendaces , negligere quo vocati sunt! Qui si forte in ipso circo aliqua ex causa expavescant, continuo se signant, et stant illic portantes in fronte, unde abscederent si hoc in corde portarent. Deprecanda est misericordia Dei, ut donet intellectum ad ista damnanda, et affectum ad fugienda, et misericordiam ad ignoscenda. Opportune ergo de poenitentia psalmus hodie cantatus est. Loquamur et cum absentibus: erit ad eos vox nostra memoria vestra. Ne saucios et languidos negligatis, sed ut facilius sanetis, sani permanere debetis. Corrigite arguendo, consolamini alloquendo, exemplum praebete bene vivendo, aderit eis qui adfuit et vobis. Non enim, vobis iam ista pericula praetergressis, fons misericordiae Dei praecisus est. Qua venistis, venient; qua transistis, transibunt. Molestum est quidem, et nimium periculosum, imo perniciosum, et pro certo exitiabile, quod scientes peccant. Aliter enim ad has vanitates currit qui vocem Christi contemnit, aliter ille qui novit quid fugiat. Sed nec de talibus desperari debere, iste psalmus ostendit.

Peccatum David urget nos ad timendum ne cadamus, sed etiam ad sperandum ut, si cecidimus, surgamus.

2. [vv 1.2.] Inscribitur enim titulus eius: *Psalmus ipsi David, cum venit ad eum Nathan propheta, quando intravit ad Bersabee*. Bersabee erat mulier uxor aliena. Cum dolore quidem dicimus et tremore, sed tamen Deus noluit taceri quod voluit scribi. Dicam ergo non quod volo, sed quod cogor; dicam non exhortans ad imitationem, sed instruens ad timorem. Huius mulieris uxoris alienae pulchritudine captus rex et propheta David, ex cuius semine secundum carnem Dominus venturus erat, adulteravit eam. Hoc in isto psalmo non legitur, sed in titulo eius apparet; in libro autem Regnorum plenius legitur. Utraque Scriptura canonica est, utrique sine ulla dubitatione a Christianis fides adhibenda est. Commisum atque conscriptum est. Huius etiam maritum in bello occidendum curavit: homicidio auxit adulterium: et post hoc factum missus est ad eum Nathan propheta, missus a Domino, qui eum argueret de tanto commisso.

3. Quid caveant homines, diximus; quid vero si lapsi fuerint imitentur, audiamus. Multi enim cadere volunt cum David, et nolunt surgere cum David. Non ergo cadendi exemplum propositum est, sed si cecideris, resurgendi. Attende, ne cadas. Non sit delectatio minorum lapsus maiorum, sed sit casus maiorum tremor minorum. Ad hoc propositum est, ad hoc scriptum est, ad hoc in ecclesia saepe lectum atque cantatum: audiant qui non ceciderunt, ne cadant, audiant qui ceciderunt, ut surgant. Tanti viri peccatum non tacetur, praedicatur in ecclesia. Audiunt male audientes, et quaerunt sibi patrocina peccandi; attendunt unde defendant quod committere paraverunt, non unde caveant quod non commiserunt, et dicunt sibi: Si David, cur non et ego? Inde anima iniquior, quae cum propterea fecerit quia David fecit, ideo peius quam David fecit. Dicam hoc ipsum, si potero, planius. David nullum sibi ita ad exemplum proposuerat, ut tu: ceciderat lapsu cupiditatis, non patrocinio sanctitatis: tu tibi tamquam sanctum proponis ut pecces; non imitaris eius sanctitatem, sed imitaris ruinam. Hoc amas in David, quod in se odit David: praeparas te ad peccandum, disponis peccare: librum Dei ut pecces inspicias; Scripturas Dei ad hoc audis, ut facias quod displicet Deo: hoc non fecit David; correptus est per Prophetam, non lapsus est in propheta. Alii vero audientes salubriter, in casu fortis metiuntur infirmitatem suam; et quod damnat Deus devitare cupientes, ab aspectu securo abstinere oculos: non eos defigunt in pulchritudine carnis alienae, nec seipsos faciunt de perversa simplicitate securos, non dicunt: Bono animo attendi, benigne attendi, de caritate diu aspexi. Proponunt enim sibi casum David, et ad hoc illum magnum vident cecidisse, ut parvi nolint videre unde possint cadere. Reprimunt enim oculos a petulantia, non se facile adiungunt, non miscent se mulieribus alienis, non levant oculos faciles ad aliena maeniana, ad aliena solaria. De longe enim vidit David illam, in qua captus est. Mulier longe, libido prope. Alibi erat quod videret, in illo unde caderet. Attendenda est ergo haec infirmitas carnis, recordanda sunt verba Apostoli: *Non ergo regnet peccatum in vestro mortali corpore*. Non dixit, non sit; sed, non regnet. Inest peccatum, cum delectaris; regnat, si consenseris. Carnalis delectatio, praesertim usque ad illicita et aliena progrediens, frenanda est, non relaxanda; imperio domanda, non in imperio collocanda. Attende securus, si non habes unde movearis. Sed respondes: Fortiter teneo. Numquid tu fortior quam David?

Tribulationis utilitatem videamus, felicitatem timeamus.

4. Admonet etiam tali exemplo, non se quemquam debere extollere in prosperis rebus. Multi enim res adversas timent, res prosperas non timent. Periculosior est

res prospera animo, quam adversa corpori. Prius corrumpit prospera, ut inveniat quod frangat adversa. Fratres mei, adversus felicitatem acrius vigilandum est. Propterea videte quemadmodum eloquium Dei in nostra felicitate tollat nobis securitatem: *Servite, inquit, Domino in timore, et exsultate ei cum tremore*. In exultatione, ut gratias agamus; in tremore, ne cadamus. Hoc peccatum non fecit David, cum persecutorem Saulem pateretur. Quando David sanctus Saulem inimicum patiebatur, quando illius persecutionibus agitabatur, quando per diversa fugiebat ne in manus eius incideret, non concupivit alienam, non adulterata uxore occidit virum. Erat in infirmitate tribulationis suae tanto in Deum intentior, quanto miserior videbatur. Utile quiddam est tribulatio; utile medici ferramentum, quam diaboli tentamentum. Factus est securus devictis hostibus, pressura caruit, tumor excrevit. Valet ergo hoc exemplum ad id, ut timeamus felicitatem. *Tribulationem, inquit, et dolorem inveni, et nomen Domini invocavi*.

Spes veniae non intercludatur.

5. Sed factum est: dixerim haec eis qui non commiserunt, ut vigilant custodire integritatem suam, et cum attendunt magnum cecidisse, parvi timeant. Si vero aliquis iam lapsus haec audit, et aliquid in conscientia mali tenens; verba psalmi huius advertat: attendat quidem vulneris magnitudinem, sed non desperet medici maiestatem. Peccatum cum desperatione, certa mors. Nemo ergo dicat: Si iam aliquid mali feci, iam damnandus sum: Deus malis talibus non ignoscit, cur non addo peccata peccatis? Fruar hoc saeculo in voluptate, in lascivia, in cupiditate nefaria: iam perdita spe reparationis, vel hoc habeam quod video, si non possum habere quod credo. Iste ergo psalmus, sicut cautos facit eos qui non ceciderunt, sic desperatos esse non vult qui ceciderunt. Quisquis peccasti, et dubitas agere poenitentiam pro peccato tuo desperando salutem tuam, audi David gementem. Ad te Nathan propheta non est missus, ipse David ad te missus est. Audi eum clamantem, et simul clama; audi gementem, et congemisce; audi flentem, et lacrymas iunge; audi correctum, et condelectare. Si tibi non potuit intercludi peccatum, spes veniae non intercludatur. Missus est ad istum virum Nathan propheta: attende regis humilitatem. Non respuit verba praecipientis, non dixit: Audes mihi loqui regi? Rex sublimis Prophetam audivit; plebs eius humilis Christum audiat.

Attendit nos Deus ut corrigat, doceat, ignoscat.

6. [v 3.] Audi ergo haec, et dic cum illo: *Miserere mei, Deus, secundum magnam misericordiam tuam*. Qui magnam misericordiam deprecatur, magnam miseriam confitetur. Quaerant parvam misericordiam tuam, qui nesciendo peccaverunt: *Miserere, inquit, mei, secundum magnam misericordiam tuam*. Subveni gravi vulnere secundum magnam medicinam tuam. Grave est quod habeo, sed ad Omnipotentem confugio. De meo tam lethali vulnere desperarem, nisi tantum medicum reperirem. *Miserere mei, Deus, secundum magnam misericordiam tuam: et secundum multitudinem miserationum tuarum, dele iniquitatem meam*. Quod ait, *dele iniquitatem meam*, hoc est, *miserere mei, Deus*. Et quod ait, *secundum multitudinem miserationum tuarum*, hoc est, *secundum magnam misericordiam tuam*. Quia magna est misericordia, multae sunt misericordiae; et de magna misericordia tua, multae sunt miserationes tuae. Attendis contemptores ut corrigas, attendis nescientes ut doceas, attendis confitentes ut ignoscas. Fecit hoc nesciens? Quidam fecerat aliqua, et multa mala fecerat; *Misericordiam, inquit, consecutus sum, quia ignorans feci in incredulitate*. Iste David non posset dicere:

Ignorans feci. Non enim ignorabat quantum mali esset contrectatio coniugis alienae, et quantum malum esset interfectio mariti nescientis, et nec saltem irascentis. Consequuntur ergo misericordiam Domini qui ignorantes fecerunt; et qui scientes, consequuntur non qualem libet misericordiam, sed magnam misericordiam.

Confuge ad medicum, age paenitentiam.

7. [v 4.] *Magis magisque lava me ab iniustitia mea.* Quid est: *Magis magisque lava?* Multum inquinatum. *Magis magisque lava* peccata scientis, qui abluisti peccata ignorantis. Nec sic desperandum de misericordia tua. *Et a delicto meo munda me.* Quo merito? Medicus est, offer mercedem: Deus est, offer sacrificium. Quid dabis ut munderis? Vide enim quem invoces; iustum invocas: odit peccata, si iustus est; vindicat in peccata, si iustus est; non poteris auferre a Domino Deo iustitiam eius. Implora misericordiam, sed attende iustitiam: misericordia est ut ignoscat peccanti, iustitia est ut puniat peccatum. Quid ergo? Quaeris misericordiam, peccatum impunitum remanebit? Responderit David, responderint lapsi, responderint cum David, ut misericordiam mereantur sicut David, et dicant: Non Domine, non erit impunitum peccatum meum: novi iustitiam eius, cuius quaero misericordiam: non impunitum erit, sed ideo nolo ut tu me punias, quia ego peccatum meum punio; ideo peto ut ignoscas, quia ego agnosco.

8. [v 5.] *Quoniam iniquitatem meam ego agnosco, et delictum meum coram me est semper.* Non posui post dorsum meum quod feci, non intueor alios oblitus mei, non affecto stipulam eicere de oculo fratris mei, cum sit trabes in oculo meo: peccatum meum ante me est, non post me. Fuit enim post me quando ad me missus est Propheta, et de ove pauperis similitudinem mihi proposuit. Ait enim Nathan propheta ad David: *Erat dives quidam habens plurimas oves; pauper autem vicinus eius habebat unam oviculam, quam in sinu suo et de suo cibo nutriebat: venit hospes diviti; nihil de grege suo abstulit, oviculam vicini pauperis concupivit, ipsam suo hospiti occidit: quid dignus est?* At ille profert iratus sententiam: plane tunc rex nesciens ubi captus esset, morte dignum divitem dixit, et ovem reddendam in quadruplum. Severissime atque iustissime. Sed peccatum eius nondum erat coram eo, post dorsum erat quod fecerat: suam iniquitatem nondum agnoscebat, et ideo alienae non ignoscebat. Sed Propheta ad hoc missus, abstulit a dorso peccatum, et ante oculos posuit, ut videret illam sententiam tam severam in se esse prolatam. Ad secandum et sanandum vulnus cordis eius, ferramentum fecit de lingua eius. Hoc fecit Dominus Iudaeis, quando ad eum adulteram mulierem adduxerunt, proponentes laqueum tentationis, et in id quod proposuerant incidentes. *In adulterio, inquit, haec mulier deprehensa est: Moyses huiusmodi lapidari iussit; tu de illa quid censes?* tamquam bicipiti muscipula tentantes capere Sapientiam Dei, ut si iuberet occidi, perderet mansuetudinis famam; si autem iuberet dimitti, incurreret, tamquam reprehensor legis, calumniam. Quid ergo respondit? Non ait: Occidite; non ait: Dimittite: sed ait: *Qui se scit sine peccato esse, primus in illam lapidem iaciat.* Iusta lex, quae iubet adulteram occidi: sed haec lex iusta ministros habeat innocentes. Attenditis quam adducitis, attendite et qui estis. *Illi hoc audito, unus post alterum discesserunt. Remansit adultera et Dominus,* remansit vulnerata et medicus, remansit magna miseria et magna misericordia. Adducentes erubuerunt, nec veniam petiverunt; adducta confusa est, et sanata. *Ait illi Dominus: Mulier, nemo te condemnavit? Et illa: Nemo, Domine. Et ille: Nec ego te condemnabo; vade, deinceps iam noli peccare.* Numquid Christus fecit contra legem suam? Neque

enim Pater eius sine Filio dederat legem. Si coelum et terra et omnia quae in eis sunt per ipsum facta sunt, lex sine Verbo Dei quomodo conscripta est? Non ergo Deus contra legem suam, quia nec imperator contra leges suas facit, quando confessis dat indulgentiam. Moyses minister Legis, Christus promulgator Legis: Moyses lapidat ut iudex, Christus indulget ut rex. Misertus est ergo eius Deus secundum magnam misericordiam suam, sicut hic rogat, sicut hic petit, sicut exclamat et dolet: quod illi adulteram offerentes facere noluerunt; vulnera sua ostendente medico cognoverunt, medicinam a medico non quaesierunt. Ita sunt multi quos peccare non pudet, agere poenitentiam pudet. O incredibilis insania! De vulnere ipso non erubescis, de ligatura vulneris erubescis? Nonne nudum foedius et putidius est? Confuge ergo ad medicum, age poenitentiam, dic: *Iniquitatem meam ego agnosco, et peccatum meum ante me est semper.*

Ipsa solus sine peccato.

9. [v 6.] *Tibi soli peccavi, et malignum coram te feci.* Quid est hoc? Coram hominibus enim non erat adulterata uxor aliena, et maritus occisus? Nonne omnes noverant quod David fecerat? Quid est: *Tibi soli peccavi, et malignum coram te feci?* Quia tu solus sine peccato. Ille iustus punitor, qui non habet quod in illo puniatur: ille iustus reprehensor, qui non habet quod in illo reprehendatur. *Tibi soli, inquit, peccavi, et malignum coram te feci: ut iustificeris in sermonibus tuis, et vincas cum iudicaris.* Cui dicat, fratres, cui dicat difficile est advertere. Deo utique loquitur, et manifestum est quomodo Deus Pater non est iudicatus. Quid est: *Tibi soli peccavi, et malignum coram te feci: ut iustificeris in sermonibus tuis, et vincas cum iudicaris?* Videt futurum iudicem iudicandum, iudicandum a peccatoribus iustum, et in eo vincentem, quia quod in illo iudicaretur non erat. Solus enim in hominibus verum dicere potuit homo Deus: Si invenistis in me peccatum, dicite. Sed forte erat quod homines latebat, et non inveniebant illi quod erat quidem, sed manifestum non erat? Alio loco ait: *Ecce venit princeps mundi*, acutus inspector omnium peccatorum: *ecce, inquit, venit princeps mundi huius*, morte affligens peccatores praepositus mortis; invidia enim diaboli mors intravit in orbem terrarum. *Ecce, inquit, venit princeps mundi huius* (dixit haec proximus, passioni), *et in me nihil inveniet*, nihil peccati, nihil morte dignum, nihil damnatione dignum. Et tamquam ei diceretur: Cur ergo moreris? Sequitur, et dicit: *Sed ut sciant omnes quia voluntatem Patris mei facio, surgite, eamus hinc.* Patior, inquit, indignus pro dignis, ut eos dignos faciam vita mea, pro quibus indigne patior mortem illorum. Huic itaque nullum habenti peccatum dicit in praesentia propheta David: *Tibi soli peccavi, et malignum coram te feci: ut iustificeris in sermonibus tuis, et vincas cum iudicaris.* Superas enim omnes homines, omnes iudices, et qui se putat iustum, coram te iniustus est: tu solus iuste iudicas, iniuste iudicatus, qui potestatem habes ponendi animam tuam, et potestatem habes iterum sumendi eam. Vincis ergo cum iudicaris. Omnes homines superas, quia plus es quam homines, et per te facti sunt homines.

Nemo nascitur nisi trahens poenam et meritum poenae.

10. [v 7.] *Tibi soli peccavi, et malignum coram te feci: ut iustificeris in sermonibus tuis, et vincas cum iudicaris.* *Ecce enim in iniquitatibus conceptus sum.* Tamquam diceretur: Vincuntur illi qui fecerunt quod et tu David: non enim hoc parvum malum parvumque peccatum, adulterium et homicidium: quid illi qui ex quo nati sunt de ventre matris suae, nihil tale fecerunt? etiam ipsis imputas aliqua peccata, ut ille omnes vincat cum coeperit iudicari? Suscepit personam generis humani

David, et attendit omnium vincula, propaginem mortis consideravit, originem iniquitatis advertit, et ait: *Ecce enim in iniquitatibus conceptus sum*. Numquid David de adulterio natus erat, de Iesse viro iusto et coniuge ipsius? Quid est quod se dicit in iniquitate conceptum, nisi quia trahitur iniquitas ex Adam? Etiam ipsum vinculum mortis cum ipsa iniquitate concretum est. Nemo nascitur nisi trahens poenam, trahens meritum poenae. Dicit et in alio loco propheta: *Nemo mundus in conspectu tuo, nec infans cuius est unius diei vita super terram?* Novimus enim et Baptismo Christi solvi peccata, et Baptismum Christi valere ad remissionem peccatorum. Si infantes omni modo innocentes sunt, cur matres ad Ecclesiam cum languentibus currunt? Quid illo Baptismo, quid illa remissione dimittitur? Innocentem magis video flentem quam irascentem. Quid eluit Baptismus? quid solvit illa gratia? Solvitur propago peccati. Quia si loqui tibi posset ille infans, diceret; et si iam intellectum haberet, quem habebat David, responderet tibi: *Quid me attendis infantem?* Non quidem vides facinora mea: sed ego in iniquitate conceptus sum: *Et in peccatis mater mea me in utero aluit*. Praeter hoc vinculum concupiscentiae carnalis natus est Christus sine masculo, ex virgine concipiente de Spiritu sancto. Non potest iste dici in iniquitate conceptus; non potest dici: In peccatis mater eius in utero eum aluit, cui dictum est: *Spiritus sanctus superveniet in te, et virtus Altissimi obumbrabit tibi*. Non ergo ideo in iniquitate concipiuntur homines, et in peccatis in utero a matribus aluntur, quia peccatum est misceri coniugibus; sed quia illud quod fit, utique fit de carne poenali. Poena enim carnis mors est, et utique inest ipsa mortalitas. Unde Apostolus non moriturum corpus dixit, sed mortuum: *Corpus quidem mortuum est*, inquit, *propter peccatum; spiritus autem vita est propter iustitiam*. Quomodo ergo sine vinculo peccati nascitur, quod concipitur et seminatur de corpore mortuo propter peccatum? Opus hoc castum in coniuge non habet culpam, sed origo peccati trahit secum debitam poenam. Non enim maritus, quia maritus est, mortalis non est, aut aliunde nisi peccato mortalis est. Erat enim et Dominus mortalis, sed non de peccato: suscepit poenam nostram, et ideo solvit culpam nostram. Merito ergo in Adam omnes moriuntur, in Christo autem omnes vivificabuntur. *Per unum hominem enim*, ait Apostolus, *peccatum in hunc mundum intravit, et per peccatum mors, et ita in omnes homines pertransiit, in quo omnes peccaverunt*. Definita est sententia: In Adam, inquit, omnes peccaverunt. Solus esse innocens infans potuit, qui de opere Adam non natus est.

Percutit Deus putredinem facinoris, sanat dolorem vulneris.

11. [v 8.] *Ecce enim veritatem dilexisti: incerta et occulta sapientiae tuae manifestasti mihi. Veritatem dilexisti:* id est, impunita peccata etiam eorum quibus ignoscis, non reliquisti. *Veritatem dilexisti:* sic misericordiam praerogasti, ut servares et veritatem. Ignoscis confitenti, ignoscis, sed seipsum punienti: ita servatur misericordia et veritas; misericordia, quia homo liberatur; veritas, quia peccatum punitur. *Ecce enim veritatem dilexisti: incerta et occulta sapientiae tuae manifestasti mihi.* Quae occulta? quae incerta? Quia Deus ignoscit et talibus. Nihil tam occultum, nihil tam incertum. Ad hoc incertum Ninivae poenitentiam egerunt. Dixerunt enim, quamvis post minas prophetae, quamvis post illam vocem: *Triduo, et Ninive subvertetur*: dixerunt apud se, petendam esse misericordiam: dixerunt ita apud se disceptantes: *Quis novit, si Deus flectat in melius sententiam suam, et miseretur?* Incertum erat, cum dicitur: *Quis novit*. De incerto poenitentiam egerunt, certam misericordiam meruerunt: prostraverunt se in lacrymis, in ieiuniis, in cilicio et in cinere prostraverunt se, gemuerunt, fleverunt, pepercit Deus. Stetit Ninive, an eversa est Ninive? Aliter quidem videtur

hominibus, et aliter visum est Deo. Ego autem puto impletum fuisse quod propheta praedixerat. Respice quae fuit Ninive, et vide quia eversa est, eversa in malo, aedificata in bono: sicut eversus Saulus persecutor, aedificatus Paulus praedicator. Quis non diceret civitatem istam, in qua nunc sumus, feliciter eversam, si omnes illi insani, nugis suis desertis, ad ecclesiam compuncto corde concurrerent, Dei misericordiam de suis factis praeteritis invocarent? Nonne diceremus: Ubi est illa Carthago? Quia non est quod erat, eversa est: sed si est, quod non erat, aedificata est. Ita dicitur Ieremiae: *Ecce dabo tibi eradicare, suffodere, evertere, disperdere, et rursus aedificare, et plantare*. Inde est vox illa Domini: *Ego percutiam, et ego sanabo*. Percutit putredinem facinoris, sanat dolorem vulneris. Faciunt medici cum secant, percutiunt et sanant; armant se ut feriant, ferrum gestant et curare veniunt. Sed quia peccata magna erant Ninivitarum, dixerunt. *Quis novit?* Hoc incertum patefecerat Deus servo suo David. Cum enim dixisset, stante et arguente se Propheta: *Peccavi*: statim audivit a Propheta, id est a Spiritu Dei qui erat in Propheta: *Dimissum est tibi peccatum tuum*. Incerta et occulta sapientiae suae manifestavit ei.

Esto humilis in humili Deo tuo.

12. [v 9.] *Asperges me*, inquit, *hyssopo, et mundabor*. Hyssopum herbam novimus humilem, sed medicinale: saxo haerere radicibus dicitur. Inde in mysterio mundandi cordis similitudo assumpta est. Apprehende et tu radicem dilectionis petram tuam: esto humilis in humili Deo tuo, ut sis excelsus in glorificato Deo tuo: Aspergeris hyssopo, humilitas Christi te mundabit. Noli herbam contemnere, vim medicamenti attende. Aliquid etiam dicam quod a medicis solemus audire, vel experiri in aegrotis. Hyssopum dicunt purgandis pulmonibus aptum esse. In pulmone solet notari superbia: illic enim inflatio, illic anhelitus. Dicebatur de Saulo persecutore, tamquam de Saulo superbo, quod ibat ad vinciendos Christianos spirans caedem: anhelabat caedes, anhelabat sanguinem, nondum purgato pulmone. Audi et hic humilatum, quia hyssopo purgatum: *Asperges me hyssopo, et mundabor; lavabis me*, id est, mundabis me: *et super nivem dealabor. Etsi fuerint*, inquit, *peccata vestra sicut phoenicium, tamquam nivem dealbabo*. De talibus sibi exhibet Christus vestem sine macula et ruga. Proinde vestis eius in monte, quae tamquam nix dealbata effulsit, significavit Ecclesiam omni macula peccati mundatam.

Deus paratus est dare, noli opponere obicem defensionis.

13. [v 10.] Sed ubi humilitas ex hyssopo? Audi sequentia: *Auditui meo dabis exsultationem et laetitiam, et exultabunt ossa humilata. Auditui meo*, inquit, *dabis exsultationem et laetitiam*: gaudebo audiendo te, non loquendo contra te. Peccasti, quid defendis te? Loqui vis: patere, audi, cede divinis vocibus, ne perturberis et amplius vulnereris: commissum est, non defendatur; in confessionem veniat, non in defensionem. Adhibes te defensorem peccati tui, vinceris: non innocentem patronum adhibuisti, non est tibi utilis defensio tua. Quis es enim qui te defendas? Idoneus es tu ad accusandum te. Noli dicere, aut: Nihil feci; aut: Quid magnum feci; aut: Fecerunt et alii. Si faciendo peccatum nihil te dicis fecisse, nihil eris, nihil accipies; paratus est Deus dare indulgentiam, claudis contra te; ille paratus est dare, noli opponere obicem defensionis, sed aperi sinum confessionis. *Auditui meo dabis exsultationem et laetitiam*. Ipse donet ut dicam quod sentio. Feliciores sunt qui audiunt, quam qui loquuntur. Qui enim discit, humilis est: qui autem docet, laborat ut non sit superbus, ne male placendi affectus irrepit, ne

Deo displiceat qui vult placere hominibus. Magnus tremor est in docente, fratres mei, magnus tremor est noster in his vocibus nostris. Credite cordi nostro quod videre non potestis: scit ipse qui mitescat nobis, qui propitius sit nobis, cum quanto sub illo tremore ad vos loquimur. Cum autem ipsum aliquid suggerentem et docentem intus audimus, securi sumus, securi gaudemus: sub magistro enim sumus, illius gloriam quaerimus, illum docentem laudamus: delectat nos veritas eius intus, ubi nemo facit vel audit strepitum: ibi dixit iste esse laetitiam suam et exultationem suam. *Auditui meo, inquit, dabis exultationem et laetitiam.* Et ideo quia humilis, audit. Qui audit, qui vere audit et bene audit, humilis audit: gloria enim in illo est a quo audit quod audit. Posteaquam dixit: *Auditui meo dabis exultationem et laetitiam;* continuo demonstravit quid faciat auditio: *Exsultabunt ossa humilata.* Humilata sunt ossa, ossa audientis non habent fastum, non habent tumorem, quem in se vix vincit qui loquitur. Inde et ille humilis magnus, quo in natis mulierem nemo maior surrexit, ille qui ita se humilavit ut se indignum diceret solvere corrigiam calceamenti Domini sui, Ioannes ille Baptista, dans gloriam magistro suo et ideo amico suo, ait; cum Christus putaretur, et ex eo superbire posset, et se extendere: non enim ipse se dixerat Christum; sed poterat accipere hominum errorem hoc putantium, ultro istum honorem deferre volentium: sed respuit falsum honorem ut inveniret veram gloriam: et vide humilitatem de auditu: ait: *Qui habet sponsam, sponsus est; amicus autem sponsi stat et audit eum.* Stantem se fecit et audientem, non cadentem et loquentem: *Stat, inquit, et audit eum.* Audistis auditum; ubi est exultatio et laetitia? Continuo sequitur: *Stat et audit eum, et gaudio gaudet propter vocem sponsi. Auditui meo dabis exultationem et laetitiam, et exsultabunt ossa humilata.*

14. [v 11.] *Averte faciem tuam a peccatis meis, et omnes iniquitates meas dele.* Iam enim exsultant ossa humilata, iam hyssopo mundatus, humilis factus sum. *Averte faciem tuam,* non a me, sed *a peccatis meis.* Alibi quippe orans dicit: *Ne avertas faciem tuam a me.* Qui non vult a se averti faciem Dei, vult averti faciem Dei a peccatis suis. Peccatum enim unde se Deus non avertit, advertit: si advertit, animadvertit. *Averte faciem tuam a peccatis meis, et omnes iniquitates meas dele.* Satagit de illo grandi peccato: plus praesumit, omnes deleri vult iniquitates suas; praesumit de medici manu, de magna illa misericordia quam in principio psalmi invocavit: *Omnes iniquitates meas dele.* Avertit faciem Deus, et sic delet; avertendo faciem peccata delet, advertendo scribit. Audisti avertendo delentem, audi advertendo quid facientem. *Vultus autem Domini super facientes mala, ut perdat de terra memoriam eorum:* non delendo peccata eorum. Hic autem quid rogat? *Averte faciem tuam a peccatis meis.* Bene rogat. Ipse enim non avertit faciem a peccatis suis, dicens: *Quoniam peccatum meum ego cognosco.* Merito rogas, et bene rogas ut Deus avertat faciem a peccato tuo, si tu inde non avertis faciem: si vero tu peccatum tuum in dorso ponis, Deus ibi faciem ponit. Tu peccatum tuum ante faciem tuam converte, si vis ut inde Deus faciem suam avertat; et sic securus rogas, et exaudit.

Deus cui ignoscit in futuro saeculo, corripit eum de peccato in hoc saeculo.

15. [v 12.] *Cor mundum crea in me, Deus.* *Crea,* non quasi novum aliquid institue, dicere voluit: sed quia poenitens orabat, qui commiserat aliquid quod priusquam committeret innocentior erat, ostendit quemadmodum dixerit: *Crea. Et spiritum rectum innova in visceribus meis.* Per factum, inquit, meum inveterata erat atque curvata rectitudo spiritus mei. Dicit enim ex alio psalmo: *Curvaverunt animam meam.* Et quando se homo pronum facit ad terrenas concupiscentias, incurvatur

quodammodo; cum autem erigitur in superna, rectum fit cor eius, ut bonus illi sit Deus. Quam bonus enim Deus Israel rectis corde ! Proinde, fratres, audite. Aliquando Deus cui ignoscit in futuro saeculo, corripit eum de peccato in isto saeculo. Nam et ipsi David, cui dictum iam fuerat per Prophetam: *Dimissum est peccatum tuum* , evenerunt quaedam quae minatus erat Deus propter ipsum peccatum. Nam filius eius Abessalon adversus eum cruentum bellum gessit, et in multis humilavit patrem suum . Ambulabat ille in dolore, in tribulatione humilationis suae, ita subditus Deo, ut omnia iusta ei tribuens confiteretur quod nihil pateretur indigne, habens iam rectum cor cui non displicebat Deus. Iniuriosum quemdam et in os sibi dura maledicta iacentem patienter audiebat, ex adversa parte unum ex militibus qui erant cum filio eius impio. Et cum ille iaceret maledicta in regem, iratus unus ex comitibus David voluit ire et percutere eum; sed prohibetur a David. Et quomodo prohibetur? Ut diceret: *Deus illum misit, ut mihi malediceret* . Agnoscens culpam suam, amplexus est poenam suam, quaerens gloriam non suam; Dominum laudans in eo quod boni habebat, Dominum laudans in eo quod patiebatur, benedicens Dominum in omni tempore, semper laus eius in ore eius . Tales sunt omnes recti corde: non hi perversi, qui se rectos putant, et perversum Deum; qui quando aliquid faciunt mali, gaudent; quando aliquid mali patiuntur, blasphemant; insuper positi in tribulatione et flagello, dicunt de corde distorto: Deus, quid tibi feci? Vere quia nihil Deo fecerunt; omnia enim sibi fecerunt. *Et spiritum rectum innova in visceribus meis.*

16. [v 13.] *Ne proicias me a facie tua. Averte faciem tuam a peccatis meis: et ne proicias me a facie tua.* Cuius faciem timet, ipsius faciem invocat. *Ne proicias me a facie tua: et spiritum sanctum tuum ne auferas a me.* Est enim spiritus sanctus in confitente. Iam ad donum Spiritus sancti pertinet, quia tibi displicet quod fecisti. Immundo spiritui peccata placent, sancto displicent. Quamvis ergo adhuc veniam deprecaris, tamen ex alia parte quia tibi displicet malum quod commisisti, Deo coniungeris: hoc enim et tibi displicet, quod et illi. Iam duo estis ad expugnandam febrem tuam, tu et medicus. Quia ergo non potest esse confessio peccati et punitio peccati in homine a seipso; cum quisque sibi irascitur et sibi displicet, sine dono Spiritus sancti non est. Nec ait, spiritum sanctum tuum da mihi, sed, *ne auferas a me. Et spiritum sanctum tuum ne auferas a me.*

Tempora variata sunt, non fides.

17. [v 14.] *Redde mihi exultationem salutaris tui. Redde* quam habebam, quam peccando amiseram: *Redde mihi exultationem salutaris tui:* utique Christi tui. Quis enim sine illo sanari potuit? Quia et antequam de Maria nasceretur, *in principio erat Verbum, et Verbum erat apud Deum, et Deus erat Verbum* : et ita a sanctis Patribus dispensatio susceptae carnis futura credebatur, sicut a nobis facta creditur. Tempora variata sunt, non fides. *Redde mihi exultationem salutaris tui: et spiritu principali confirma me.* Nonnulli intellexerunt hic Trinitatem in Deo ipsum Deum, excepta dispensatione carnis: quoniam scriptum est: *Deus spiritus est* . Quod enim non est corpus, et tamen est, videtur restare ut spiritus sit. Intellegunt ergo hic nonnulli Trinitatem dictam; in *spiritu recto* Filium, in *spiritu sancto* Spiritum sanctum, in *spiritu principali* Patrem. Sive ergo hoc ita sit, sive spiritum rectum ipsius hominis accipi voluit, dicens: *Spiritum rectum innova in visceribus meis*, quem curvavi et distorsi peccando, ut iam Spiritus sanctus ipse sit spiritus principalis, quem et auferri a se noluit, et eo se voluit confirmari; non est haeretica quaelibet sententia.

18. [v 15.] Sed videte quid adiungat: *Spiritu, inquit, principali confirma me.* In quo

confirma? Quia ignovisti mihi, quia securus sum non mihi imputari quod donasti, ex hoc factus securus, atque ista gratia confirmatus, non ero ingratus. Quid enim faciam? *Doceam iniquos vias tuas.* Doceam iniquos ex iniquo; id est, qui fuerim et ego iniquus, iam non iniquus, non a me ablato Spiritu sancto, et spiritu principali confirmatus, *doceam iniquos vias tuas.* Quas vias iniquos docebis? *Et impii ad te convertentur.* Si peccatum David impietati deputatur, non de se desperent impii, quia pepercit Deus impio; sed si ad eum convertantur, si vias ipsius discant: si autem impietati non deputatur factum David, sed illa proprie impietas dicitur apostatare a Deo, unum Deum non colere, aut nunquam coluisse, aut quem colebat dimisisse, ad cumulum valet quod ait: *Et impii ad te convertentur.* Ita plenus es adipe misericordiae, ut ad te conversis, non solum quibuslibet peccatoribus, sed etiam impiis non sit desperandum. *Et impii ad te convertentur.* Utquid? Ut credentes in eum qui iustificat impium, deputetur fides eorum ad iustitiam .

De carnis corruptione. Nondum est res salutis, sed certa spes.

19. [v 16.] *Erue me de sanguinibus Deus, Deus salutis meae.* Expressit latinus interpres verbo minus latino proprietatem tamen ex graeco. Nam omnes novimus latine non dici sanguines, nec sanguina; tamen quia ita graecus posuit plurali numero, non sine causa, nisi quia hoc invenit in prima lingua hebraea, maluit pius interpres minus latine aliquid dicere, quam minus proprie. Quare ergo pluraliter dixit: *de sanguinibus?* In multis sanguinibus, tamquam in origine carnis peccati, multa peccata intellegi voluit. Ad ipsa peccata respiciens Apostolus, quae veniunt de corruptione carnis et sanguinis, ait: *Caro et sanguis regnum Dei non possidebunt* . Nam utique secundum fidem veram eiusdem apostoli, caro ista resurget, et ipsa merebitur incorruptionem, dicente ipso: *Oportet corruptibile hoc induere incorruptionem, et mortale hoc induere immortalitatem* . Quia ergo corruptio ista de peccato est, ipsius nomine appellantur peccata: quemadmodum dicitur lingua et illud frustum carnis et membrum quod in ore movetur, cum verba distinguimus, et lingua quod per linguam fit, sicut dicimus aliam linguam graecam, aliam latinam: non enim caro diversa est, sed sonus. Quomodo ergo dicitur lingua, locutio quae fit per linguam: sic dicitur et sanguis, iniquitas quae fit per sanguinem. Attendens ergo multas iniquitates suas, et illud superius: *Et omnes iniquitates meas dele* ; et eas tribuens corruptioni carnis et sanguinis: *Libera me*, inquit, *de sanguinibus*: hoc est: Libera me ab iniquitatibus, munda me ab omni corruptione. Incorruptionem enim desiderat qui dicit: *Libera me de sanguinibus: quia caro et sanguis regnum Dei non possidebunt, neque corruptio incorruptionem.* *Erue me de sanguinibus Deus, Deus salutis meae.* Ostendit quia cum fuerit salus perfecta in isto corpore, corruptio in eo non erit, quae intellegitur nomine carnis et sanguinis: ipsa est enim perfecta sanitas corporis. Nam modo quomodo sanum est quod labitur, quod indiget, quod habet perpetuam quamdam aegritudinem famis et sitis? Haec tunc non erunt: quia esca ventri, et venter escis . Deus autem et hunc et has evacuabit. Erit forma corporis perfecta ex Deo, absorpta morte in victoriam , nulla remanente corruptione, nulla subrepente defectione, nullis mutata aetatibus, nullo labore lassata ut cibo fulciatur, et aliqua esca reficiatur. Sed non erimus sine esca et potu: ipse erit cibus noster Deus et potus noster. Solus ille cibus reficit nec deficit. *Libera me de sanguinibus Deus, Deus salutis meae.* Modo enim iam in ipsa salute sumus. Audi Apostolum: *Spe enim salvi facti sumus.* Et vide quia de ipsa salute corporis dicebat: *In nobismetipsis*, inquit, *ingemiscimus, adoptionem exspectantes, redemptionem corporis nostri. Spe enim salvi facti sumus. Spes autem quae videtur, non est spes:*

quod enim videt quis, quid sperat? Si autem quod non videmus speramus, per patientiam expectamus . Qui perseveraverit usque in finem, ipsa est illa patientia: hic salvus erit , ipsa est salus quam nondum habemus, sed habituri sumus. Nondum est res, sed certa spes. Et exsultabit lingua mea iustitiam tuam.

20. [v 17.] *Domine, labia mea aperies, et os meum annuntiabit laudem tuam. Laudem tuam, quia creatus sum; laudem tuam, quia peccans non derelictus sum; laudem tuam, quia ut confiterer admonitus sum; laudem tuam, quia ut securus essem mundatus sum. Labia mea aperies, et os meum annuntiabit laudem tuam.*

Habes in te quod occidas Deo.

21. [vv 18.19.] *Quoniam si voluisses sacrificium, dedissem utique.* In illo tempore erat David, quando sacrificia victimarum animalium offerebantur Deo, et videbat haec futura tempora. Nonne in his vocibus nos agnoscimus? Erant illa sacrificia figurata, praenuntiantia unum salutare sacrificium. Nec nos dimissi sine sacrificio sumus, quod Deo offeramus. Audi enim quid dicat curam gerens pro peccato suo, et ignosci sibi volens malum quod fecit: *Si voluisses, inquit, sacrificium, dedissem utique. Holocaustis non delectaberis.* Nihil ergo offeremus? sic veniemus ad Deum? Et unde illum placabimus? Offer; sane in te habes quod offeras. Noli extrinsecus thura comparare, sed dic: *In me sunt, Deus, vota tua, quae reddam laudis tibi .* Noli extrinsecus pecus quod mactes inquirere, habes in te quod occidas. *Sacrificium Deo spiritus contribulatus: cor contritum et humilatum Deus non spernit.* Prorsus spernit taurum, hircum, arietem: iam non est tempus ut haec offerantur. Oblata sunt cum aliquid indicarent, cum aliquid promitterent; venientibus rebus promissis, promissiones ablatae sunt. *Cor contritum et humilatum Deus non spernit.* Nostis quia excelsus est Deus: si te excelsum feceris, longinquabit a te; si te humilaveris, propinquabit ad te.

22. [v 20.] Videte quis iste sit: unus videbatur deprecari David, videte hic imaginem nostram et typum Ecclesiae. *Benigne fac, Domine, in bona voluntate tua Sion.* Huic Sion benigne fac. Quae est Sion? Civitas sancta. Quae est civitas sancta? Quae abscondi non potest super montem constituta . Sion in speculatione quia aliquid spectat quod sperat. Interpretatur enim Sion Speculatio, et Ierusalem Visio pacis. Agnoscitis ergo vos in Sion et in Ierusalem, si certi expectatis spem futuram, et si pacem habetis cum Deo. *Et aedificentur muri Ierusalem. Benigne fac, Domine, in bona voluntate tua Sion, et aedificentur muri Ierusalem:* Non sibi enim tribuat Sion aliqua merita sua: tu cum illa fac benigne. *Aedificentur muri Ierusalem:* munimenta construantur immortalitatis nostrae, in fide, et spe, et caritate.

23. [v 21.] *Tunc acceptabis sacrificium iustitiae:* modo autem sacrificium pro iniquitate, spiritum contribulatum et cor humilatum; tunc sacrificium iustitiae laudes solas. Beati enim qui habitant in domo tua, in saecula saeculorum laudabunt te : hoc est enim sacrificium iustitiae. *Oblationes et holocaustomata.* Quae sunt *holocaustomata*? Totum igne consumptum. Quando totum pecus imponebatur arae igne consumendum, holocaustum dicebatur. Totos nos divinus ignis absumat, et fervor ille totos arripiat. Quis fervor? *Nec est qui se abscondat a calore eius .* Quis fervor? De quo dicit Apostolus, *Spiritu ferventes .* Non tantum anima nostra absumatur ab illo divino igne sapientiae, sed et corpus nostrum, ut mereatur ibi immortalitatem; sic levetur holocaustum, ut absorbeatur mors in victoriam . *Oblationes et holocaustomata. Tunc imponent super altare tuum vitulos.* Unde vitulos? Quid ibi eliget? Innocentiam novae aetatis, an libera colla a iugo legis?

Non obliuiscetes quid fuerimus, non desperemus de peccatoribus. Regite filios vestros.

24. Psalmus in nomine Christi, etsi forte non ut volumus, verumtamen ut potuimus, terminatus est. Restat paucis alloqui vos, fratres, propter multa mala inter quae vivimus. Neque enim viventes in rebus humanis, migrare possumus a rebus humanis. Cum tolerantia vivendum est nobis inter malos: quia cum mali essemus, cum tolerantia vixerunt boni inter nos. Non obliuiscetes quid fuerimus, non desperabimus de his qui nunc sunt quod fuimus. Verumtamen, carissimi, in tanta morum diversitate et tam detestabili corruptela, regite domos vestras, regite filios vestros, regite familias vestras. Quomodo ad nos pertinet in Ecclesia loqui vobis, sic ad vos pertinet in domibus vestris agere, ut bonam rationem reddatis de his qui vobis sunt subditi. Amat Deus disciplinam. Perversa autem et falsa innocentia est, habenas laxare peccatis. Valde inutiliter, valde perniciose sentit filius patris lenitatem, ut postea Dei sentiat severitatem: et hoc non solus, sed cum dissoluto patre suo. Quid enim? Si ipse non peccat, et non facit quod filius eius, ideo non debet ab ipsa nequitia filium prohibere? An forte ut videatur filio eius quia et pater talia faceret, nisi senuisset? Peccatum quod tibi non displicet in filio tuo, delectat te; sed aetas deseruit, non cupiditas. Maxime, fratres mei, filios vestros fideles attendite, quos fidedixistis ut baptizarentur. Sed forte negligit malus filius vel monita patris, vel obiurgationem, vel severitatem: tu imple personam tuam; Deus de illo exigit suam.